AURELIJUS AUGUSTINAS

IŠPAŽINIMAI

Aidai/ALK

AUGUSTINAS

AURELIJUS AUGUSTINAS

IŠPAŽINIMAI

PRIEDAS

POSIDIJUS

AUGUSTINO GYVENIMAS

AIDAI MMIV

UDK 23/28 Au49 Aurelius Augustinus. *Confessiones*
Posidius. *S. Augustini vita*

Knygos leidimą parėmė

Atviros Lietuvos fondas (*Aurelijus Augustinas.* Išpažinimai)

LR Kultūros ministerija (*Posidijus.* Augustino gyvenimas)

Augustino *Išpažinimus* vertė:
EUGENIJA ULČINAITĖ (Knyga I–IV, XI);
VAIDILĖ STALIORAITYTĖ (Knyga V–X, XII–XIII)
Posidijaus *Augustino gyvenimą* vertė
TOMAS VAIČIULIS

ISSN 1392-1673

ISBN 9955-656-02-6

TURINYS

AURELIJUS AUGUSTINAS. IŠPAŽINIMAI

POSIDIJUS. AUGUSTINO GYVENIMAS

PRATARMĖ

Pirmąkart lietuvių skaitytojui pateikiame visą šv. Augustino *Išpažinimų* tekstą. Iki šiol turėjome tik pirmąsias dešimt knygų (vert. kun. Mykolas Vaitkus), pirmąkart išleistų 1933 m. (pakartotinis leidimas – 1998 m.). Šis leidimas – beveik ketvirtadaliu ilgesnis – suteikia skaitytojui galimybę suvokti šios knygos tikrąją vertę ir autoriaus sumanymą.

Kartu skelbiame Posidijaus *Augustino gyvenimą* – pirmąją biografiją, jo mokinio parašytą netrukus po šv. Augustino mirties († 430), natūraliai papildančią pačių *Išpažinimų* autobiografinį pasakojimą (plačiau žr. įvadą p. 379–384).

Augustinas *Išpažinimus* parašė, kaip manoma, 397–400 m., įpusėjęs penktą dešimtį, prieš metus tapęs Hipono vyskupu. Pavadinimas – *Confessiones* Augustinui reiškė ne tik savo gyvenimo „išpažinimą", bet ir Kūrėjo pašlovinimą: „Priimk mano išpažinimų auką iš mano liežuvio, kuriam suteikei pavidalą ir kurį paskatinai išpažinti Tavo vardą" (*Išp.* V 1). Tad X–XIII knygos, kurių turinį sudaro ne autobiografinis pasakojimas, o teologiniai ir filosofiniai apmąstymai, yra integrali *Išpažinimų* dalis (XI knygos vertimas kartu su lotyniškuoju tekstu buvo skelbtas *Baltose lankose* (1994, Nr. 4), lydimas Arūno Sverdiolo ir Paulo Ricoeuro tekstų – tai bene vienintelis *Išpažinimų* šiuolaikinės lietuviškosios bibliografijos punktas).

Visas knygos tekstas yra persmelktas Šventuoju Raštu, tad neretai sunku nuspręsti, kur Augustinas cituoja, o kur tiesiog kalba Biblijos žodžiais. Biblijos tekstas, kuriuo naudojosi Augustinas, – vadinamoji senoji lotyniškoji versija – tiek Senojo, tiek Naujojo Testamento antrojo amžiaus vertimas iš graikų kalbos. Be abejo, jis skiriasi nuo šiuolaikinių vertimų, taigi verčiant buvo mėginama į tai atsižvelgti ir paisyti pirmiausia lotyniškojo teksto. Psalmių numeracija – graikiškoji Septuagintos – taip pat išlaikyta; 9 ir 10 bei 114 ir 115 psalmės jame buvo sujungtos į vieną, o 116 ir 147 – padalytos į dvi; todėl ir nuorodos vertime į psalmes nurodo Augustino lotyniškąją Bibliją. Norėdami atrasti nuorodas šiuolaikiniame Psalmyne, turime psalmėms nuo 10 iki 148 prie skaičiaus pridėti vienetą.

Viduramžių rankraščiai buvo suskirstyti tik į XIII knygų. Lotyniški skyrelių numeriai atsirado pirmuosiuose leidimuose XV a. pab. – XVI a. pr. Paragrafų numeriai pirmąkart įvesti XVII a. antros pusės Šv. Mauro benediktinų Augustino raštų leidime.

Išpažinimų tekstas verstas iš: Sant'Agostino *Confessioni*, Testo criticamente riveduto e apparati scritturistici a cura di Manlio Simonetti, t. 1–5, Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori Editore, 1997. Taip pat naudotasi komentuotu teksto leidimu: *Augustine: Confessions*, a text and commentary by James J. O'Donnell, t. 1–3, Oxford: Clarendon Press, 1992; elektroninė teksto versija: http://www.stoa.org/hippo/.

Leidėjai

PIRMA KNYGA

I 1. Didis esi Viešpatie ir labai šlovintinas[1], didelė tavo galybė, ir tavo išmintis neišmatuojama[2]. Ir šlovinti tave nori žmogus, maža dalelė tavo kūrinijos; žmogus, nešantis su savimi savo mirtingumą[3], nešantis savo nuodėmės liudijimą, ir liudijimą, kad „priešiniesi išpuikėliams“[4]; ir vis dėlto tave nori šlovinti žmogus, maža dalelė tavo kūrinijos. Tu paveiki mus taip, kad šlovinti tave yra malonu[5], nes sukūrei mus, nukreipdamas savęsp, ir mūsų širdis nežino ramybės, kol nenurimsta tavyje[6]. Leisk man, Viešpatie, pažinti ir suprasti[7], kas yra pirmiau: šauktis tavęs ar šlovinti tave; pažinti tave ar šauktis tavęs. Bet kas tavęs šaukiasi, nepažindamas tavęs? Visai ko kito gali šauktis, nepažindamas tavęs. O gal reikia tavęs šauktis, idant būtum pažintas? Tačiau kaip šauksis to, kurio neįtikėjo? Arba kaip įtikės be skelbėjo[8]? Ir šlovins Viešpatį tie, kurie jo ieško[9]. Nes ieškantys randa jį, o randantieji šlovins jį, ir ieškosiu tavęs, Viešpatie, šaukdamasis tavęs, ir šaukiuosi, tikėdamas į tave, nes esi mums paskelbtas. Šaukiasi tavęs, Viešpatie, mano tikėjimas, kurį davei man, kurį įkvėpei man per savo sūnaus žmogiškumą, per savo skelbėjo tarnystę[10].

II 2. Bet kaip šauksiuosi savo Dievo, Dievo ir savo Viešpaties? Nes kai šauksiuosi jo, aš tuo pačiu pasikviesiu jį į save patį. Bet kokia vieta yra manyje, kur ateitų mano Dievas? Kur galėtų ateiti Dievas, kuris sukūrė dangų ir žemę[11]? Ar iš tiesų taip, Viešpatie, mano Dieve, ar yra manyje kas nors, kas galėtų tave aprėpti? Argi dangus ir žemė, kuriuos su-

kūrei ir kuriuose mane sukūrei, aprėpia tave? O gal todėl, kad be tavęs nebūtų nieko, kas yra, gal todėl visa, kas yra, aprėpia tave? Taigi, kadangi ir aš esu, gal todėl prašau, kad ateitum į mane, nes manęs nebūtų, jeigu tavęs nebūtų manyje? Juk aš dar ne pragarmėje, tačiau tu ir ten esi. Net jeigu nužengsiu į požemius, tu ten esi[12]. Taigi manęs nebūtų, mano Dieve, manęs visiškai nebūtų, jeigu tu nebūtum manyje. O veikiau aš nebūčiau, jeigu nebūčiau tavyje, iš kurio visa, per kurį visa, kuriame visa[13]. Juk taip, Viešpatie, juk taip. Kur šauksiu tave, jeigu tavyje esu? Arba iš kur ateisi į mane? Kur pasitrauksiu už dangaus ir žemės ribų, kad iš ten į mane ateitų mano Dievas, kuris pasakė: „Aš užpildau dangų ir žemę“[14]?

III 3. Taigi ar aprėpia tave dangus ir žemė, jeigu tu juos užpildai? O gal tu juos užpildai, bet dar lieka, kadangi jie tavęs nesutalpina? Ir kur išlieji visa tai, kas lieka iš tavęs, užpildžius dangų ir žemę? O gal tau, aprėpiančiam visa, nereikia būti kieno nors talpinamam, kadangi visa aprėpdamas užpildai. Ne indai, kuriuos tu užpildai, daro tave stiprų, nes net jeigu jie sudužtų, tu neišsilietum. O kai tu išsilieji ant mūsų[15], ne tu krenti, bet mus pakeli, ne tu išsibarstai, bet mus surenki. Ir visa, ką tu užpildai, visu savimi visa užpildai. Tačiau visa nepajėgia aprėpti viso tavęs: tad ar aprėpia tik dalį tavęs, ar visa vienu kartu aprėpia tą pačią dalį? Ar atskiri kūriniai aprėpia atskiras dalis: didesnieji – didesnes, mažesnieji – mažesnes? Taigi ar kuri nors tavo dalis yra didesnė, o kuri nors mažesnė? O gal visur esi visas, ir niekas neaprėpia tavęs viso?

IV 4. Taigi kas tu esi, mano Dieve? Kas, klausiu, esi, jeigu ne Viešpats, mano Dievas? Argi yra kitas Viešpats, išskyrus mūsų Viešpatį? Arba ar yra kitas dievas, išskyrus mūsų Dievą[16]? Visų aukščiausias, geriausias, galingiausias, visagalis, gailestingiausias ir teisingiausias, tolimiausias ir artimiausias, gražiausias ir tvirčiausias, pastoviausias ir neapčiuopiamiausias, nekintantis ir visa keičiantis, niekada naujas ir niekada senas, viską atnaujinantis; į senatvę vedantis išpuikėlius, kurie to nežino[17]; visada veikiantis, visada ramus, kaupiantis ir nestokojantis, nešantis ir pripildantis, ir apsaugantis, kuriantis ir maitinantis, tobulinantis ir ieškantis, nors nieko tau netrūksta. Tu myli ir nedegi, pavyduliauji ir lieki abejingas, gailiesi ir nejauti skausmo, pyksti ir esi ramus, keiti darbus ir nekeiti sumanymo; priimi tai, ką randi, bet niekad nesi praradęs; niekad nestokoji ir džiaugiesi pelnu; niekada nesi šykštus ir reikalauji palūkanų. Tau yra permokama, idant būtum skolingas, tačiau kas turi ką nors ne tavo? Grąžini skolas, niekam nebūdamas skolingas, dovanoji skolas, nieko neprarasdamas. Ir ką gi mes pasakėme, mano Dieve, mano gyvenime, mano šventa saldybe? Arba ką kas nors pasako, kai apie tave kalba? Tačiau vargas tylintiems apie tave, nes ir iškalbingieji tampa nebylūs[18].

V 5. Kas man leis pailsėti tavyje? Kas leis, kad ateitum į mano širdį ir ją pagirdytum, kad užmirščiau savąjį blogį ir apkabinčiau vienintelį savo gėrį, Tave? Kas tu man esi? Pasigailėk, idant galėčiau kalbėti. Kas aš pats tau esu, kad liepi man tave mylėti ir jeigu to nedaryčiau, užsirūstintum

ant manęs ir grasintum didelėmis nelaimėmis? Argi maža nelaimė būtų man nemylėti tavęs? Vargas man! Pasakyk man per savo gailestingumą, Viešpatie, mano Dieve, kas tu man esi. Pasakyk mano sielai: „aš esu tavo išganymas"[19]. Pasakyk taip, kad išgirsčiau. Štai mano širdies ausys atgręžtos į tave, Viešpatie. Atverk jas ir pasakyk mano sielai: „aš esu tavo išganymas". Atbėgsiu išgirdęs šį balsą ir apkabinsiu tave. Neslėpk nuo manęs savo veido: mirsiu, nemirsiu, kad tik jį pamatyčiau[20].

6. Ankšti mano sielos namai, kad galėtum į juos įeiti: paplatink juos. Jie griūva: atstatyk juos. Juose yra tai, kas žeidžia tavo akis: pripažįstu ir žinau. Bet kas juos išvalys? Arba kam kitam jeigu ne tau šauksiu: „Nuo mano slaptųjų kalčių apvalyk mane, Viešpatie, ir apsaugok savo tarną nuo svetimųjų"[21]. Tikiu, todėl kalbu[22]. Viešpatie, tu žinai[23]. Ar neišpažinau tau pats prieš save savo nuodėmių, Dieve mano, ir ar tu neatleidai mano širdies nedorumo[24]? Nesilyginu teisingumu su tavimi, kuris esi tiesa, ir nenoriu apgaudinėti paties savęs, kad mano neteisumas nemeluotų pačiam sau[25]. Taigi nesibylinėju su tavim, nes jeigu tu, Viešpatie, žiūrėsi kalčių, Viešpatie, kas išlaikys[26]?

VI 7. Ir vis dėlto leisk man kreiptis į tavo gailestingumą, man, dulkėms ir pelenams[27], leisk kalbėti, nes aš kalbu Tavo gailestingumui, ne žmogui, kuris pasijuoks iš manęs. Galbūt ir Tu pasijuoksi iš manęs, tačiau atsigręžęs pasigailėsi[28]. Ką noriu pasakyti, Viešpatie? Tik tai, kad nežinau, iš kur atėjau čia, į šį mirtingą gyvenimą, ar į gyvąją mirtį[29]? Nežinau. Mane pasitiko tavo gailestingumo paguoda[30],

kaip aš girdėjau iš savo kūniškųjų gimdytojų, kurio ir kurios dėka tu sukūrei mane laike, pats to neatmenu. Taigi laukė žmogaus pieno paguoda, kuriuo ne mano motina ar žindyvės pripildė savo krūtis, bet tu per jas man davei maistą, būtiną kūdikiui, atsižvelgiant į tavo nustatytą tvarką ir turtus, paskirstytus iki daiktų pabaigos. Tu man leidai nenorėti daugiau negu duodavai, o mano maitintojoms davei norą duoti man tai, ką tu joms duodavai. Vedamos meilės, jos norėjo man duoti tai, ko gausiai buvo iš tavęs gavusios. Manasis gėris, gautas iš jų, buvo gėris joms, bet jis buvo ne jų, o per jas gautas, nes iš tavęs eina visos gėrybės, Dieve, ir iš mano Dievo visas mano išganymas[31]. Tai supratau vėliau, tau šaukiant per visa tai, ką suteikei viduje ir išorėje. Nes tada temokėjau žįsti ir nurimdavau nuo kūniškų malonumų, o verkdavau jų netekęs – bet nieko daugiau.

8. Paskui pradėjau šypsotis, iš pradžių miegodamas, o vėliau ir prabudęs. Taip man apie mane pasakojo, ir aš patikėjau, kadangi taip pat elgiantis matome ir kitus kūdikius; pats aš to neprisimenu. Ir štai pamažu ėmiau suvokti, kur esu, ir savo norus norėjau išsakyti tiems, kurie juos išpildytų, bet negalėjau, nes norai buvo mano viduje, o juos išpildantys – išorėje, ir jokių pojūčių pagalba jie negalėjo įeiti į mano sielą. Taigi blaškiausi ir šaukiau, bandydamas tokiais ženklais išreikšti savo norus, kiek galėdamas ir kaip galėdamas, tačiau tie ženklai neišreiškė mano norų. Ir kai aplinkiniai manęs neklausė, ar nesuprasdami, ar nenorėdami pakenkti, aš pykau, kad vyresnieji man nepaklūsta, o laisvieji netarnauja kaip vergai, ir jiems keršijau verkdamas. Kad būtent taip elgiasi kūdikiai, supratau iš

tų, kuriuos galėjau pažinti, o kad aš taip elgiausi, jie daugiau pasakė nežiniomis, negu žinantieji mano maitintojai.

9. Ir štai mano kūdikystė seniai mirė, o aš gyvenu. Tu, Viešpatie, kuris visada gyveni ir kuriame niekas nemiršta, kadangi anksčiau už amžių pradžią, anksčiau už viską, apie ką galima pasakyti „anksčiau", esi tu – Dievas, ir Viešpats viso, ką sukūrei – ir tu, kuriame esti visų nestabilių dalykų priežastys, išlieka nekintamos visų kintančių dalykų pradžios ir gyvena amžini visų minčiai nepavaldžių bei laikinų dalykų pagrindai, Viešpatie, pasakyk man, tave maldaujančiam, pasigailėk manęs, vargšo, pasakyk man, ar prieš mano kūdikystę buvo koks nors kitas, jau miręs amžius, ar tai yra tas laikas, kurį aš praleidau savo motinos įsčiose? Kai kas man apie tai yra papasakota, o ir pats mačiau nėščias moteris. O kas buvo prieš tai, mano saldybe, mano Dieve? Ar aš buvau kur nors ir koks nors? Nėra nieko, kas man galėtų tai pasakyti: to negalėjo padaryti nei mano tėvas, nei motina, nei kitų patirtis, nei mano atmintis. Gal juokiesi, kad to klausiu tavęs, ir liepi šlovinti tave, išpažinti tave už tai, ką žinau?

10. Išpažįstu tave, dangaus ir žemės Viešpatie[32], šlovindamas Tave nuo savo gyvenimo pradžios ir nuo kūdikystės, kurių neprisimenu. Tu leidai žmogui samprotauti apie save žiūrint į kitus, daug kuo patikėti apie save, remiantis netgi paprastų moterų liudijimais. Aš tada jau buvau ir gyvenau, ir baigiantis kūdikystės metui ieškojau ženklų, kuriais galėčiau pranešti kitiems tai, ką jaučiau. Iš kur tokia būtybė, jeigu ne iš tavęs, Viešpatie? Ar kas nors yra savęs paties kūrėjas? Ar kur kitur teka tas šaltinis, iš kurio liejasi į mus

būtis ir gyvenimas, o ne tu padarai mus, Viešpatie, kuriam būti ir gyventi yra tas pat, kadangi aukščiausia būtis ir aukščiausias gyvenimas yra tas pat[33]? Juk tu esi Aukščiausiasis ir nesikeiti, tavyje nepraeina ši diena, ir vis dėlto ji tavyje praeina, kadangi tavyje yra visa[34]: niekas negalėtų praeiti, jeigu tu viso to neturėtum savyje. Ir kadangi Tavo metams nėra galo[35], tavo metai yra ši diena; kiek mūsų ir mūsų tėvų dienų praėjo per tavo šiandieną ir iš jos gavo savo pavidalą ir kažkaip buvo, ir toliau praeis kitos dienos, gaus pavidalą ir kažkaip bus. Bet tu esi tas pats[36]: visa, kas buvo vakar, ir visa, kas bus rytoj, padarai šia diena, padarei šia diena[37]. Kas man, jeigu kas nors to nesupranta? Tegu džiaugiasi sakydamas: kas tai?[38] Tegu džiaugiasi ir tegu trokšta geriau nerasdamas atrasti, negu rasdamas tavęs nerasti.

VII 11. Išklausyk, Dieve![39] Vargas žmonių nuodėmėms![40] Ir tai sako žmogus, ir tu jo pasigaili, kadangi jį sukūrei; tačiau nuodėmės jame nesukūrei. Kas man primins mano kūdikystės nuodėmę? Juk nė vienas nėra švarus, be nuodėmės tavo akivaizdoje, net ir kūdikis, gyvenantis šioje žemėje vieną dieną[41]. Kas man primins? Gal koks nors mažylis, kuriame aš matau tai, ko neprisimenu pats apie save[42]?

Taigi kuo aš tada nusidėjau? Tuo, kad verkdamas siekiau krūties? Jeigu dabar taip pat elgčiausi ir išsižiojęs siekčiau gal ne krūties, o kito mano amžiui tinkamo maisto, teisingai būčiau išjuoktas ir išbartas. Taigi tada dariau tai, kas smerktina, bet kadangi negalėjau suprasti barimo, nei įprotis, nei protas neleido manęs barti. Su amžiumi mes išnai-

kiname ir atsikratome tokių įpročių. Tačiau nemačiau nė vieno protingo, kuris valydamas išmestų tai, kas vertinga. Tačiau ar savo laiku tai buvo gėris: verkiant prašyti to, kas kenksminga? Aršiai pykti ant laisvųjų, nepanorusių paklusti, ant vyresniųjų, taip pat ir ant savo gimdytojų bei žymiai protingesnių, nepaklususių tiems reikalavimams, kuriuos vykdyti būtų buvę pražūtinga, stengiantis mušti iš visų jėgų[43]? Taigi nekaltas yra kūdikių kūno dalių silpnumas, o ne jų siela. Aš mačiau ir patyriau, kaip atrodo pavyduliaujantis kūdikis: jis dar nekalbėjo, tačiau išbalęs iš pykčio žiūrėjo į savo bendražindį. Kas to nežino? Motinos ir maitintojos sako tai pataisančios, nežinau, kokiais būdais. Nebent nekaltumas būtų ir prie pieno šaltinio, gausiai besiliejančio ir neišsenkančio, nepakęsti kito, visiškai bejėgio ir gyvenančio vien tik tuo maistu? Maloniai žiūrime į tuos dalykus ne todėl, kad jie būtų menki ir nereikšmingi, bet todėl, kad su metais iš jų išaugama. Tai gali patvirtinti tai, kad nebegalime ramiai žiūrėti, matydami tokį kieno nors vyresnio elgesį.

12. Viešpatie, mano Dieve, davęs kūdikiui gyvybę ir kūną; Tu, kaip matome, suteikei jam jusles, sutvirtinai sąnarius, parūpinai gražią išvaizdą ir būdingą gyvai būtybei pilnatvės ir saugumo siekimą. Liepi man už tai šlovinti tave, išpažinti tave ir apdainuoti tavo vardą, Aukščiausias[44], kadangi esi Dievas visagalis ir geras, net jeigu būtum padaręs vien tik tai, ko nepajėgė padaryti niekas kitas, vienintelis, kuris davei visko matą; gražiausias, kuris viskam suteiki pavidalus ir viską sutvarkai pagal savo tvarką. Tą savo amžių, Viešpatie, kurį gyvenęs neprisimenu, apie kurį

kitais turiu tikėti ir kurį suvokiau, stebėdamas kitus kūdikius, kad ir kokios tos prielaidos būtų tikėtinos, man gėda priskirti savo gyvenimui, kurį gyvenu šiame pasaulyje. Pagal užmaršties tamsumą jis prilygsta tam, kurį praleidau motinos įsčiose. Ir jeigu esu pradėtas kaltėje ir nuodėmingai motina įsčiose mane maitino[45], tai kur, mano Dieve, Viešpatie, kur ir kada aš, tavo tarnas, buvau nekaltas? Bet praleisiu šitą laiką; kas man dėl jo, jei nesurandu jokių jo pėdsakų?

VIII 13. Argi neperėjau aš, tęsdamas savo gyvenimą, iš kūdikystės į vaikystę[46]? O gal, teisingiau sakant, ji atėjo į mane ir pakeitė kūdikystę? O ši neišėjo: kur galėjo pasitraukti? Ir vis dėlto jos jau nebuvo. Jau nebuvau kūdikis, kuris nekalba, o buvau kalbantis vaikas. Tai jau atsimenu, o vėliau supratau, kaip išmokau kalbėti. Ne vyresnieji mane išmokė, pateikdami žodžius tam tikra tvarka, kaip jie vėliau mokė pažinti raides, o aš pats išmokau, vadovaudamasis protu, kurį tu man davei, mano Dieve. Kai norėjau dejonėmis, įvairiais garsais ir judesiais išreikšti savo širdies norus ir pasiekti jų išpildymo, nepajėgiau nei gauti viso, ko norėjau, nei išsakyti tiems, kuriems norėjau. Kai jie pavadindavo kokį nors daiktą, aš įsidėmėdavau ir įsimindavau, ir kai jie atsigręždavo į jį, mačiau ir supratau, jog tai tas daiktas, kurį jie vadina ir nori apie jį pranešti. Kad jie nori būtent to, rodė jų kūnų judesiai, tie natūralūs visų tautų žodžiai, kurie reiškiami veidu, akių judesiais, įvairiais gestais, balso skambesiu – visa tai, kas išreiškia dvasios būseną, kai ji ko nors prašo, gauna, atmeta, vengia. Taigi pamažu ėmiau

suprasti, kokie žodžiai, pavartoti įvairiose vietose ir dažnai girdėti, reiškia kokius daiktus ir verčia savo burną tokiais pat ženklais išsakyti savo norus. Taigi tokiais ženklais aš pranešinėjau savo norus tiems, tarp kurių buvau, ir ėjau vis gilyn į audringą žmonių gyvenimą, priklausydamas nuo tėvų autoriteto ir vyresniųjų nurodymų.

IX 14. Dieve, mano Dieve, kokias nelaimes ir patyčias aš tada patyriau[47], kai man, vaikui buvo siūloma elgtis teisingai, paklusti raginantiems ieškoti sėkmės šiame gyvenime ir, išmokus iškalbos meno įgyti žmonių pagarbą bei apgaulingus turtus. Taigi buvau atiduotas į mokyklą mokytis rašto. Vargšas nesupratau, kokią ji teikia naudą, ir jeigu nebuvau pakankamai stropus, gaudavau mušti. Šis paprotys vyresniųjų buvo giriamas, ir daugelis gyvenusių prieš mus nutiesė šitą varginantį kelią, kuriuo ir mes buvome verčiami eiti: padaugintas buvo vargas ir skausmas Adomo sūnums. Atradome, Viešpatie, žmonių tau besimeldžiančių ir iš jų išmokome apie tave, suvokdami, kiek pajėgdami, kad esi kažkas didis, kuris gali net ir nepasireikšdamas mūsų pojūčiams, išklausyti mus ir padėti. Ir dar vaikas būdamas ėmiau tau melstis, „priebėga mano, tvirtove mano“[48], ir šaukdamasis tavęs, nutraukiau savo iškalbos raiščius. Dar mažas su nemažu įkarščiu maldydavau, kad manęs nemuštų mokykloje. Kadangi neišklausei manęs, kas neišėjo man į kvailumą[49], vyresnieji, tarp jų ir mano tėvai, kurie tikrai nenorėjo, kad man atsitiktų kas nors bloga, juokėsi iš mano rykščių, didelės ir sunkios tada mano nelaimės[50].

15. Ar yra kas nors, Viešpatie, toks didžiadvasis, stipriu jausmu su tavimi siejamas, ar yra, sakau, kas nors, taip pamaldžiai prie tavęs su stipriausiu jausmu prigludęs, kuris niekais laikytų arklius, kablius ir kitokias kankinimo priemones – taip kartais būna dėl tam tikro bukumo, – kurių norėdami išvengti su baime tavęs maldauja žmonės visoje žemėje, – taigi kuris juokiasi iš tų, kurie šių kankinimų baisiausiai bijo, taip kaip mūsų tėvai juokėsi iš bausmių, kurių mes, vaikai, susilaukdavome iš mokytojų? Nepradėjome mažiau jų bijoti ar mažiau tavęs prašyti, kad jų išvengtume, tačiau ir toliau nusidėdavome, mažiau mokydamiesi rašyti, skaityti ir galvoti apie mokslus, nei to iš mūsų buvo reikalaujama. Juk mums netrūko, Viešpatie, atminties ar gabumų, kuriais tu mus pakankamai apdovanojai, bet mėgome žaisti ir už tai buvome baudžiami tų, kurie patys tai darė. Tačiau suaugusiųjų pramogos yra vadinamos reikalais, o vaikų tokie patys užsiėmimai suaugusiųjų yra baudžiami, ir niekas nesigaili nei vienų, nei kitų. Joks doras teisėjas nepateisins to, kad buvau mušamas už tai, jog žaisdavau sviediniu ir dėl to užmiršdavau mokytis raidžių, kuriomis jau užaugęs žaidžiau dar bjauresnius žaidimus? O ar tas, kuris mane mušė, darė ne tą patį, kai svarstant kokį nors klausimėlį, jį įveikdavo koks nors stipresnis priešininkas, ar jo neapimdavo apmaudas ir pavydas, kaip ir manęs, kai žaidžiant sviediniu, mane nugalėdavo kitas žaidėjas?

X 16. Ir vis dėlto nusidėdavau, Viešpatie, mano Dieve, visų prigimtųjų dalykų kūrėjau ir tvarkytojau; nuodėmių

esi tik tvarkytojas. Nusidėdavau, nepaisydamas tėvų ir mokytojų paliepimų. Juk galėjau vėliau gerai panaudoti raštą, kad ir dėl kokių sumetimų mano artimieji norėjo, kad jo mokyčiaus. Buvau nepaklusnus ne todėl, kad pasirinkau kažką geresnio, bet iš meilės žaidimams. Aš mėgau nugalėti varžybose ir didžiavausi tomis pergalėmis, man patiko glostyti ausis pramanytais pasakojimais, kurie dar labiau kurstė mano smalsumą[51] savo akimis pažiūrėti į tai, kas rodoma spektakliuose, suaugusiųjų žaidimuose[52]. Juk tie, kurie juos rengia, užima tokią aukštą padėtį, kad beveik visi nori juos parodyti savo vaikams, tačiau jie noriai leidžia savo vaikus mušti, jeigu tie renginiai kliudo mokslams; norėdami, kad mokslas leistų jų vaikams rengti tokius pat renginius. Pažvelk gailestingai[53] į visa tai, Viešpatie, ir išvaduok mus, tavęs besišaukiančius; išvaduok ir tuos, kurie dar tavęs nesišaukia, idant šauktųsi, ir juos išvaduotum.

XI 17. Dar vaikas būdamas, išgirdau apie amžinąjį gyvenimą, pažadėtą mums mūsų Viešpaties Dievo, nuolankiai nužengusio prieš mus. Buvau žymimas Jo kryžiaus ženklu ir pasūdytas Jo druska[54], vos tik išėjau iš savo motinos įsčių, motinos, kuri labai pasitikėjo tavimi. Matei, Viešpatie, kai aš, dar vaikas būdamas, vieną dieną, suėmus smarkiems pilvo skausmams buvau beveik bemirštąs, matei, mano Dieve, kadangi jau tada buvai mano sargas, su kokiu užsidegimu ir tikėjimu reikalavau savo pamaldžios motinos ir mūsų visų motinos tavo Bažnyčios suteikti man tavo Kristaus, mūsų Viešpaties ir Dievo krikštą. Ir susijaudinusi mano kūno motina, savo tyroje širdyje kartu su

tikėjimu į tave rūpestingai išnešiojusi ir amžinąjį mano išgelbėjimą, jau skubėdama rūpinosi, kad būčiau apiplautas ir priimčiau išganinguosius sakramentus, išpažindamas tave, mano Viešpatie, Jėzau, nuodėmių atleidimui, – bet staiga pasveikau. Ir mano apvalymas buvo atidėtas, tarsi buvo būtina, kad, jei liksiu gyvas, dar labiau susitepčiau, nes po apiplovimo padarytų nuodėmių purvas būtų dar didesnis ir pavojingesnis. Taigi jau tikėjau, ir tikėjo mano motina, ir visi namiškiai, išskyrus tėvą, tačiau jis neįveikė manyje pamaldžių mano motinos pamokymų, ir nesugriovė tikėjimo Kristumi, kuriuo jis dar netikėjo. Motina pasistengė, kad tu, mano Dieve, būtum mano tėvu, o ne jis, ir tu jai padėjai įveikti vyrą, kuriam, būdama geresnė už jį, paklusdavo, kadangi buvo klusni tau, liepiančiam taip daryti.

18. Mano Dieve, klausiu ir noriu sužinoti, jeigu tu malonėsi, kodėl tada buvo atidėtas mano krikštas: ar iš tiesų mano labui buvo tarsi paleistos mano nuodėmingų polinkių vadžios, o gal nebuvo paleistos? Kodėl mūsų ausyse ligi šiol skamba žodžiai, sakomi apie vieną ar kitą: „Palik jį, tegu daro ką nori, juk jis dar nėra krikštytas“. Juk kalbėdami apie kūno sveikatą nesakome: „Tegu jį dar labiau sužeidžia, nes dar nėra išgydytas“. Daug geriau ir greičiau būčiau išgijęs, rūpindamasis pats ir padedamas savųjų, kad įgytoji mano sielos sveikata būtų buvusi saugi tavo globos dėka, tavo, kuris ją būtum suteikęs[55]. Iš tiesų, būtų buvę daug geriau. Tačiau kiek ir kokios pagundų audros užgriūna išaugus iš vaikystės, atrodo, gerai žinojo mano motina ir norėjo, kad jos verčiau užgriūtų tą žemišką kūną, iš kurio vėliau turėjau susiformuoti, negu patį Dievo paveikslą[56].

XII 19. Tačiau pačioje vaikystėje, kėlusioje mažiau rūpesčių negu jaunystė, nemėgau mokytis rašyti ir skaityti, ir nekenčiau, kai mane vertė tai daryti. Tačiau vertė, ir man tai išėjo į naudą, nors nesielgiau gerai: nebūčiau mokęsis, jei manęs nebūtų vertę. Niekas nedaro nieko gerai prieš savo valią, net jeigu daro ką nors gero. Ir tie, kurie vertė mane, nesielgė gerai, bet man tai išėjo į gera tavo, mano Dieve, dėka. Jie nė nepagalvojo, kaip pritaikysiu tai, ko mane vertė išmokti, kad tik pasotinčiau nepasotinamą turto ir gėdingą garbės troškimą. Tu gi, kuris suskaičiavai visus mūsų galvų plaukus[57], pasinaudojai klaida vertusių mane mokytis mano naudai, tuo tarpu mano paties, kuris nenorėjau mokytis, klaida – idant mane baustum, nes iš tiesų buvau vertas bausmės, aš, mažas berniukas ir didelis nusidėjėlis. Tokiu būdu, pasinaudodamas tais, kurie blogai darė, tu darei man gera, ir teisingai atsilyginai man, nusidėjėliui. Nustatei, ir taip yra, kad kiekviena netvarkinga siela yra pati sau bausmė.

XIII 20. Kokia vis dėlto buvo priežastis, kodėl nekenčiau graikų kalbos, kurios nuo vaikystės buvau verčiamas mokytis, nė dabar man nėra visai aišku. Mėgau lotynų kalbą, tačiau ne tai, ko moko pradžios mokytojai, o tai, ko moko vadinamieji gramatikai. Nes pirmosios pamokos, kuriose buvo mokoma skaityti, rašyti ir skaičiuoti, man atrodė tokios pat sunkios ir slegiančios, kaip ir visi graikų kalbos užsiėmimai. Iš kur visa tai, jeigu ne iš nuodėmės, iš gyvenimo tuštybės, nes buvau kūnas ir dvasia, klaidžiojantis ir negrįžtantis[58]? Juk šitie pirmieji mokslai buvo geresni ir

tikresni, nes išmokė skaityti, kas parašyta, ir rašyti, kas patinka pačiam, o per vėlesnes pamokas buvau verčiamas skaityti apie kažkokias Enėjo klajones, užmiršęs savo paties klaidas, verkti dėl mirusios Didonos, nusižudžiusios iš meilės, tuo tarpu nepraliejau nė vienos ašaros pats dėl savęs, vargšas, per anuos dalykus mirdamas be tavęs, Dieve, mano gyvenime.

21. Kas gali būti nelaimingiau už nelaimingąjį, kuris nesigaili pats savęs ir verkia dėl Didonos mirties, mirusios iš meilės Enėjui, o neverkia dėl savęs, mirštančio dėl to, kad nemyli tavęs, Dieve, mano širdies šviesa, mano sielos duona, jėga, apvaisinanti mano protą ir užvaldanti minčių gelmes? Nemylėjau tavęs ir paleistuvavau pasitraukdamas nuo tavęs[59] ir man, ištvirkaujančiam, iš visų pusių aidėjo: „Puiku! Puiku!“[60] Juk draugystė su pasauliu reiškia paleistuvavimą pasitraukiant nuo tavęs[61], ir „puiku! puiku!“ šaukiama, kad susigėstų tas, kuris elgiasi ne taip. Taigi dėl tų dalykų aš neverkiau, o verkiau dėl Didonos, kurios „gyvybė užgęso ir kardas pabaigė kančią“[62]; palikęs tave, sekiau paskui menkiausius tavo tvarinius, aš, žemė, einanti į žemę. Ir jeigu man būtų uždraudę tai skaityti, būčiau kentėjęs, nes nebūčiau galėjęs skaitydamas kentėti. Tokia beprotybė yra laikoma garbingesniais ir vaisingesniais mokslais, negu tie, kurių dėka išmokau skaityti ir rašyti.

22. Tačiau dabar tegu šaukia mano sieloje mano Dievas ir tavo tiesa tegu sako man: „taip nėra, taip nėra“. Tikrai geresnis yra tas pirmasis mokslas. Nes esu labiau linkęs pamiršti Enėjo klajones ir visa kita, negu rašyti ir skaityti. Prie įėjimo į gramatikų mokyklas kabo uždangos, tačiau

tai ne pagarbą keliančios paslapties ženklas, o veikiau klaidų priedanga. Tegu nekelia balso prieš mane tie, kurių jau nebebijau, kai išpažįstu tau tai, ko nori mano siela, Dieve mano; aš nurimstu, smerkdamas savo klystkelius, kad pamilčiau tavo gerus kelius. Tegu nekelia balso prieš mane knygų pardavėjai ar pirkėjai, nes jeigu paklausiu jų, ar tikrai, kaip sako poetas, Enėjas kitados atvyko į Kartaginą – mažiau mokyti pasakys, kad nežino, o mokytesni sakys, jog tai netiesa. O jeigu paklausiu, kokiomis raidėmis rašomas Enėjo vardas, visi, kurie šito mokėsi, atsakys teisingai, remdamiesi tuo susitarimu, kuriuo žmonės priėmė šituos ženklus. Ir jeigu paklausiu, dėl ko jie patirs gyvenime daugiau nepatogumų: ar dėl to, kad nebemokės rašyti ir skaityti, ar dėl to, kad pamirš tuos prasimanymus, – argi neaišku, ką atsakys žmogus, dar ne visai praradęs sveiką protą? Taigi aš nusidėdavau, būdamas vaikas, kai tuos tuščius dalykus vertinau labiau už naudingus, o tiksliau sakant, vienų nekenčiau, kitus – mylėjau. Vienas ir vienas – du, du ir du – keturi, – nekenčiau šitos giesmės, o maloniausias buvo tuščias reginys: medinis arklys, pilnas ginkluotų kareivių, Trojos gaisras ir pačios Kreuzos šešėlis[63].

XIV 23. Taigi kodėl nemėgau graikų literatūros, tokius dalykus apdainuojančios? Juk ir Homeras mokėjo kurti tokias pasakas, ir jo pasakojimas saldus, tačiau man, vaikui, buvo kartus. Manau, kad graikų berniukams toks gali būti Vergilijus, jeigu jį mokytis bus verčiamas taip pat, kaip aš – Homerą. Taigi sunkumai, sunkumai mokantis svetimą kalbą, tarsi tulžimi apšlakstė visus graikiškų pasakojimų

malonumus. Nemokėjau dar nė vieno tos kalbos žodžio, o atkakliai buvau verčiamas ją išmokti, grasinant žiauriais kankinimais ir bausmėmis. Kažkada, dar kūdikis, nemokėjau ir lotynų kalbos, bet išmokau jos, be baimės ir bausmių, vien klausydamasis meilių žindyvės šnekų, juokaujant ir žaidžiant. Išmokau jos be sunkios ir kankinančios prievartos, nes mano širdis vertė mane reikšti savo mintis, o to nebuvo galima padaryti nesimokant žodžių, ne per pamokas, bet kalbantis, kada jų ausims išsakydavau tai, ką jaučiau. Iš čia pakankamai aišku, jog mokantis kalbos daugiau reiškia laisvas smalsumas nei bauginanti būtinybė. Tačiau remdamasi tavo įstatymais, Dieve, tavo įstatymais, kurie valdo ir mokytojų rykštes, ir kankinių gundymus, pirmajam kliudo antroji. Tavo įstatymai leidžia įlieti išganingo kartėlio, grąžinančio mus pas tave nuo pražūtingo malonumo, kuris buvo atitraukęs nuo tavęs.

XV 24. Išklausyk, Viešpatie, mano prašymą[64], kad nenusilptų mano siela po tavo drausme[65], kad nepavargčiau išpažindamas tau tavo gailestingumą, kurio dėka ištraukei mane iš visų blogiausių mano klystkelių, idant taptum man saldesnis už visas viliones, kurių vaikiausi; idant stipriausiai tave mylėčiau, nuoširdžiausiai įsikibčiau tavo rankos; idant išvaduotumei mane iš visų pagundų iki pat pabaigos[66]. Juk tu, Viešpatie, esi mano karalius ir mano Dievas[67], ir tegu tarnauja tau visa, ko naudingo vaikas būdamas išmokau, tegu tarnauja tau tai, ką kalbu, rašau, skaitau ir skaičiuoju, nes kai mokiausi tuštybių, tu mane pamokei ir atleidai nuodėmingą mėgavimąsi tomis tuštybėmis. Nors

išmokau daug naudingų dalykų, bet jų galima išmokti ir ne tuščiuose užsiėmimuose, ir tai yra tas saugus kelias, kuriuo turėtų eiti vaikai.

XVI 25. Bet vargas tau, žmogiško įpročio upe! Kas tau priešinasi[68]? Kaip ilgai dar neišseksi? Kaip ilgai neši Ievos vaikus į didelę ir baisią jūrą, kurią vos perplaukia ir tie, kurie įlipo į laivą[69]? Ar neskaičiau tavęs nešamas apie griaudžiantį ir paleistuvaujantį Jupiterį? Ir nors šie du dalykai nesuderinami, bet taip buvo parašyta, idant tariamas griausmas būtų pateisinimas tikram paleistuvavimui. Kas iš šitų apsiaustais vilkinčių mokytojų blaivia ausimi klausosi kito, iš tų pačių dulkių sukurto žmogaus, šaukiančio: „Visa tai išgalvojo Homeras, žmogiškas savybes priskirdamas dievams; geriau dievų savybes būtų mums priskyręs“[70]? Bet teisingiau būtų sakyti, jog visa tai jis išgalvojo dėl to, kad begėdiškiems žmonėms suteiktų dieviškų savybių, kad begėdystė nebūtų laikoma begėdyste, ir kad tas, kuris taip elgiasi, atrodytų pamėgdžiojąs ne blogus žmones, bet dangaus dievus.

26. Tačiau į tave, o pragaro upe, yra metami žmonių sūnūs, kad viso to mokytųsi ir dargi už mokestį; ir kyla didis sujudimas, kai, forume, įstatymų akivaizdoje, greta mokesčio iš mokinių skiriamos miesto algos[71]. Ir plakies savo bangomis į uolas ir skambiai sakai: „Čia mokomasi žodžių, čia įsigyjama iškalba, būtina įtikinant ir aiškinant savo mintis“. Taigi iš tiesų nebūtume sužinoję tokių žodžių, kaip: „auksinis lietus“, „skreitas“, „apgaulė“, „dangaus šventykla“ ir kitų, ten parašytų, jeigu Terencijus ne-

būtų pavaizdavęs netikusio jaunuolio, kuris paėmė Jupiterį sau už pavyzdį paleistuvauti, žiūrėdamas į kažkokį paveikslą ant sienos, kur buvo pavaizduota, kaip Jupiteris, kaip sakoma, pasiuntęs Danajai į skreitą auksinį lietų ir šitaip ją apgavęs. Taigi žiūrėk, kaip šis jaunuolis skatina save pleistuvystei, tarsi dangaus mokomas: „Koks dievas!“ – sako, – „Kuris dangaus šventyklą daužo didžiausiu griausmu. O aš, mažas žmogelis, negalėčiau to padaryti? Jau mielai tai padariau“[72].

Netiesa, netiesa, kad šių žodžių lengviau išmokstama dėl jų šlykštumo; šitų žodžių dėka tos šlykštynės drąsiau daromos. Aš kaltinu ne žodžius, kurie yra tarsi atrinkti ir brangūs indai, bet klaidos vyną, kurį juose mums pateikdavo girti mokytojai, ir jeigu nebūtume gėrę, būtume buvę mušami ir nebūtume galėję kreiptis į jokį blaivų teisėją. Tačiau aš, mano Dieve, kurio akivaizdoje saugiai galiu visa tai prisiminti, aš visų tų dalykų mielai mokiausi ir jais vargšas mėgavausi, ir dėl to buvau vadinamas didelių vilčių teikiančiu vaiku.

XVII 27. Leisk man, mano Dieve, truputį papasakoti apie savo sugebėjimus, tavo dovaną, kurią kliedesiams eikvojau. Man buvo duota užduotis, sukėlusi man nemažą rūpestį – kaip atlygį siūlant pagyrimą ir dovaną arba mušimą ir baimę, – pasakyti pykstančios ir kenčiančios Junonos kalbą apie tai, kad ji negali sulaikyti nuo Italijos Teukrų karaliaus[73]. Negirdėjau, kad Junona kada nors būtų pasakiusi tokią kalbą, tačiau mus vertė klaidžioti poetinių prasimanymų pėdsakais ir paprastais žodžiais pasakyti tai, ką

poetas buvo pasakęs eilėmis. Labiau buvo giriamas tas, kuris, atsižvelgiant į vaizduojamąjį asmenį, sugebėdavo tikriau pavaizduoti pykčio ir kančios jausmus ir išreikšti savo mintis žodžiais, dailiai apvilkus žodžiais atitinkamas mintis. Bet kas man iš to, tikrasis gyvenime, mano Dieve, kad man už mano deklamacijas buvo plojama daugiau negu mano bendraamžiams ir bendramoksliams? Ar visa tai nėra dūmai ir vėjas? Ar nebuvo kitų dalykų, kur galėjau lavinti savo gabumus ir kalbą? Tavęs šlovinimas, Viešpatie, tavęs šlovinimas, remiantis tavo Raštu, turėjo būti atrama mano širdies vynuogyno metūgiams. Tada nebūtų jų nudraskęs tuščių beprasmiškų užsiėmimų vėjas, ir nebūtų jie tapę apgailėtinu grobiu sparnuočiams. Juk ne vienu būdu sudedamos aukos puolusiems angelams.

XVIII 28. Argi keista, kad mane taip traukė tos tuštybės, ir tolau nuo tavęs, mano Dieve, eidamas išorės link? Juk man sektinu pavyzdžiu buvo nurodomi žmonės, kurie susigėsdavo nuo priekaištų, jei kalbėdami apie savo gerus darbus, pavartodavo barbarizmą ar solecizmą[74], ir didžiavosi giriami, jei apie savo ištvirkavimus pasakodavo iškalbingai ir vaizdžiai, taisyklingais ir gerai suderintais žodžiais? Tu matai visa tai, Viešpatie, ir tyli – kantrus, didžiai gailestingas ir teisingas[75]. Ar visuomet tylėsi? O dabar bandai ištraukti iš tos baisiausios bedugnės Tavęs ieškančią sielą, trokštančią tavo saldybės[76], kurios širdis sako tau: „Ieškojau tavo veido, tavo veido, Viešpatie, aš ieškau“[77]. Nes buvau toli nuo tavo veido, aistros tamsybėje. Juk nuo tavęs nueinama ir pas tave grįžtama ne kojomis ir ne erdvės keliais. Argi anas

tavo jaunesnysis sūnus ieškojo arklių, ar vežimų, ar laivų? Ar jis išskrido regimais sparnais, ar išėjo pėsčiomis, kad gyvendamas tolimame krašte, iššvaistytų tai, ką iškeliaujant buvai davęs, malonus tėve[78], kadangi davei; ir buvai dar malonesnis grįžusiam elgetai. Vadinasi, gyventi geidulingoje aistroje, taigi tamsybėse, tai yra toli nuo tavo veido.

29. Pažiūrėk, Viešpatie, mano Dieve, kantriai, kaip tu žiūri, pažiūrėk, kaip stropiai žmonių sūnūs laikosi raidžių ir skiemenų taisyklių, paveldėtų iš ankstesnių kalbėtojų, ir kaip nepaiso gautų iš tavęs amžinojo išganymo sutarčių. Jeigu tas, kas mokosi ar moko tų senųjų taisyklių apie garsų tarimą, nepaisydami gramatikos reikalavimų, ištars žodį „homo" be aspiratos pirmame skiemenyje, labiau nepatiks žmonėms, negu kad nepaisydamas tavo pamokymų, nekęstų žmogaus, nors pats yra žmogus. Tarsi jausti kokį nors žmogų tau esant priešišką būtų pavojingiau, negu pati neapykanta, kurią jam jaučia. Ar galima, persekiojant kitą žmogų, pražudyti jį baisiau, negu neapykanta pražudo paties nekenčiančiojo širdį? Ir iš tiesų gramatikos žinios neglūdi širdyje giliau nei suvokimas, kad darai kitam tai, ko pats nenori patirti[79]. Koks paslaptingas tu esi, gyvenantis aukštybėse tylumoje[80], vienintelis didysis Dieve, nenumaldomu įstatymu siunčiąs baudžiantį aklumą neleistinoms aistroms. Kai žmogus, besivaikantis iškalbos šlovės, žmogaus – teisėjo akivaizdoje, stovint aplink daugybei žmonių, nežmoniškai neapkęsdamas persekioja savo priešą, labai stropiai saugojasi, kad suklydęs nepasakytų „tarp mokinių"[81], tačiau nesisaugo, kad įniršio pagautas, nepašalintų žmogaus iš žmonių tarpo.

XIX 30. Taigi aš, vargšas vaikas, stovėjau ant šitų įpročių slenksčio ir tokioje arenoje mankštinausi, kur labiau bijojau pavartoti kokį prasčiokišką žodį, negu, ištaręs, vengiau pavydėti tiems, kurie to nepadarė. Sakau tai ir išpažįstu tau, mano Dieve, už ką buvau giriamas tų, kuriems patikti tada man reiškė garbingai gyventi. Nemačiau šlykštumo bedugnės, į kurią buvau nustumtas toli nuo tavo akių[82]. Nes kas joms galėjo būti bjauresnis už mane, kai jau ir šitiems žmonėms nepatikau apgaudinėdamas įvairiausiomis apgaulėmis ir auklėtoją, ir mokytojus, ir tėvus, trokšdamas žaidimų, norėdamas stebėti niekingus reginius ir tiesiog degdamas noru mėgdžioti juos? Vogdavau maistą iš tėvų sandėlio ir nuo stalo, tiek iš godumo, tiek tam, kad turėčiau ką duoti berniukams, kurie, nors vienodai jais mėgavosi, parduodavo man savo vietą žaidime. Šiuose žaidimuose, skatinamas tuščio noro pasižymėti, dažnai siekiau pergalės per apgaulę. Nieko taip nenorėjau patirti ir dėl nieko taip nesipiktinau, pastebėjęs kituose, kaip to, ką pats kitiems darydavau. Ir jeigu nutvertas buvau kaltinamas, labiau buvau linkęs šėlti iš pykčio, negu nusileisti. Ar toks yra vaikiškas nekaltumas? Ne toks, Viešpatie, ne toks, maldauju tavęs, mano Dieve, patikėk. Juk tai tie patys dalykai, kurie prasideda nuo auklėtojų ir mokytojų, nuo riešutų, sviedinių, ir žvirblių, o baigiasi prefektais ir karaliais, auksu, dvarais, vergais; tai visiškai tie patys dalykai, tiktai metams einant, rykštes pakeičia didesnės bausmės. Taigi tu, mūsų Karaliau, nusižeminimo simbolį parodei vaiko pavidale, kai tarei: „tokių yra dangaus karalystė“[83].

31. Tačiau, Viešpatie, tau, kilniausiam, geriausiam visatos

kūrėjui ir valdytojui, mūsų Dievui, dėkočiau net ir tada, jeigu būtum panorėjęs, kad aš būčiau likęs tik vaikas. Juk ir tada aš buvau, gyvenau ir jaučiau, rūpinausi savo pilnatve, slėpiningiausios vienybės, iš kurios gavau savo buvimą, ženklu; vidiniu jausmu saugojau savo pojūčių nepažeidžiamumą ir pačiuose menkiausiuose menkiausių dalykų apmąstymuose džiaugiausi tiesa. Nenorėjau būti apgaudinėjamas, garsėjau gera atmintimi, mokiausi iškalbos, buvau lepinamas draugystės, vengiau skausmo, paniekos, nežinojimo. Kas tokioje būtybėje neatrodo verta nuostabos ir pagyrimo? O visa tai yra mano Dievo dovanos, ne aš pats sau tai daviau: visa tai yra gera, ir visa tai esu aš. Taigi geras yra tas, kuris sukūrė mane, ir jis pats yra mano gėris, ir jam džiaugiuosi visomis gėrybėmis[84], kuriomis dar vaikas būdamas buvau apdovanotas. Nusidėjau tuo, kad ne jame pačiame, bet jo kūriniuose, savyje ir kituose, ieškojau malonumų, didingumo, tiesos, ir taip patekau į skausmus, sumaištį, paklydimus. Ačiū tau, mano saldybe, mano garbe, mano pasitikėjime, mano Dieve, ačiū tau už tavo dovanas – išsaugok man jas. Taip išsaugosi mane, ir didės bei tobulės tai, ką esi man davęs, ir būsiu su tavimi, kadangi davei ir tai, kad aš esu.

ANTRA KNYGA

I 1. Noriu prisiminti bjaurius savo poelgius ir kūniškus mano sielos sugedimus, ne todėl, kad juos mylėčiau, bet todėl, kad mylėčiau tave, mano Dieve. Darau tai iš meilės tavo meilei, prisimindamas savo niekingus kelius ir su kartėliu juos apmąstydamas. Tapk man malonumu, neapgaulingoji saldybe, laimę ir ramybę teikianti saldybe, ištrauk mane iš pražūties, į kurią buvau įstumtas, ir į dalis išdraskytas, kol nusigręžęs nuo Vieno tavęs, tuščiai švaisčiau save daugeliui dalykų[1]. Užsidegiau kitados jaunystėje troškimu pasisotinti pragariškais dalykais, ir drįsau apaugti įvairiausiomis tamsiomis meilėmis, ir išnyko mano grožis, ir tapau puvėsiu tavo akyse[2], norėdamas patikti sau ir žmonėms.

II 2. Ir kas kita buvo tai, kas mane džiugino, jeigu ne [noras] mylėti ir būti mylimam? Bet nesilaikiau saiko, kai siela veržiasi prie kitos sielos, nesustodavau ant šviesaus draugystės slenksčio, bet pakildavo rūkai iš migloto kūniško geismo ir verdančio jauno kraujo ir uždengdavo, užtemdydavo mano širdį, taip kad jau nebesiskirdavo meilės šviesa nuo geismo tamsos. Abu jausmai sumišę degino tarsi ugnis, ir nešė silpną jaunuolį per geismų bedugnę, ir gramzdino į nuodėmių verpetą[3]. Kaupėsi virš manęs tavo pyktis, bet nežinojau to. Buvau apkurtęs nuo savo mirtingos prigimties grandinių skambesio[4], baudė mane mano dvasios išdidumas, ėjau vis toliau nuo tavęs, o tu leidai, buvau mėtomas ir eikvojamas, skendau ir kunkuliavau savo paleistuvystėse, o tu tylėjai. O pavėluotas mano džiaugsme!

Tylėjai tada, ir aš ėjau vis tolyn nuo tavęs, ir, vedamas išdidaus silpnadvasiško ir neramaus nuovargio, sėjau vis daugiau bevaisio skausmo sėklų.

3. [Kodėl neatsirado] kas palengvintų mano kančią, kas trumpalaikes tų naujų dalykų grožybes panaudotų mano labui, kas apribotų malonumų potraukį. Tegu ši jaunystės metų audra nurimsta atsimušusi į santuokos krantą; jei negalima kitaip pasiekti ramybės, tegu pasitenkina prigimtis, gimdydama vaikus, taip kaip liepia tavo įstatymas, Viešpatie. Tokiu būdu tu pratęsi mirtingųjų giminę ir savo švelnia ranka nulaužai aštrius spyglius, kuriems nėra vietos tavo rojuje. Šalia mūsų yra tavo visagalybė, net jeigu mes esame toli nuo tavęs. Arba kodėl neatidžiai klausiau tavo debesų balso: „Šitokie žmonės turės kūno vargų, o aš noriu jus apsaugoti nuo jų"; ir: „Gerai daro vyras, neliesdamas moters"; „Nesusituokęs rūpinasi Viešpaties reikalais ir trokšta patikti Viešpačiui. O susituokęs rūpinasi šio pasaulio reikalais, stengiasi patikti žmonai"[5]. O kad būčiau atidžiau įsiklausęs į tuos žodžius ir apipjaustytas „vardan dangaus karalystės"[6] laimingas būčiau laukęs tavo apkabinimo.

4. Bet aš, vargšas, viriau savo aistrose ir pasidavęs jų audringai tėkmei, tolau nuo tavęs; aš pažeidžiau visus tavo įstatymus ir neišvengiau tavo botago. O kas iš mirtingųjų jo išvengė? Nes tu visada buvai šalia, gailestingai rūstus, karčiais nusivylimais pašlakstydamas visus mano neleistinus malonumus, šitaip versdamas mane ieškoti džiaugsmo be nusivylimo. O tokio negalėjau rasti niekur, tiktai tavyje, Viešpatie, tiktai tavyje, kuris per kančią mokai[7], suduodi, kad išgydytum, užmuši, kad nemirtume be tavęs[8].

Kur aš buvau, kaip toli pasitraukiau nuo malonių tavo namų šešioliktaisiais savo amžiaus metais, kai beprotiška aistra užvaldė mane ir aš jai visiškai atsidaviau; žmonių niekingumui ji atrodo leistina, o tavo įstatymams – neleistina. Mano artimieji nepasirūpino sulaikyti manęs, krintančio, ir apvesdinti; jie rūpinosi tik tuo, kad aš mokyčiausi kiek galima geriau sakyti kalbas ir savo kalba įtikinti.

III 5. Tais metais, beje, mano studijos buvo nutrauktos. Aš grįžau iš kaimyninio miesto Madauros, kur jau buvau pradėjęs studijuoti literatūrą ir retoriką, kad galėčiau išvykti tolimesnėn kelionėn į Kartaginą studijuoti literatūrą ir retoriką! To labiau reikalavo tėvo puikybė, nei leido ištekliai: jis gyveno Tagastoje gana skurdžiai[9]; tačiau vis dėlto ėmė kaupti lėšas mano kelionei. Kam visa tai pasakoju? Ne tau, mano Dieve, bet tavo akivaizdoje pasakoju mano giminei, žmonių giminei, nors ir koks menkas skaičius žmonių imsis skaityti šią knygą. Kodėl? Kad aš ir bet kuris skaitytojas pagalvotume, iš kokių gelmių reikia šauktis tavęs[10]. O kas yra arčiau tavo ausų, jei ne išpažįstanti širdis, gyvenanti tikėjimu[11]? Kas tada nešlovino mano tėvo, kad stengiasi sūnui padaryti daugiau, negu leidžia šeimos ištekliai, ir duoti, ko reikia toli studijuojant. Daugelis net ir žymiai turtingesnių piliečių nieko panašaus nedarė dėl savo vaikų. Kita vertus, tas pats tėvas nė kiek nesirūpino, koks aš augu tavo akyse ir ar esu skaistus, o rūpinosi tiktai, kad būčiau iškalbingas oratorius, nors ir atplėštas nuo tavo priežiūros, Dieve, kuris vienintelis esi tikras ir geras šeimininkas tavojo lauko, tai yra mano širdies.

6. Kai šešioliktaisiais savo amžiaus metais dėl šeimyninių aplinkybių nutraukęs mokslus, aš gyvenau su tėvais nieko neveikdamas, tada mano geismų erškėtynas suvešėjo virš mano galvos, ir nebuvo rankos, kuri jį išgenėtų. Maža to, kai tėvas pirtyje pamatė, kad aš jau bręstu ir velkuosi neramios jaunystės rūbą, jis su džiaugsmu apie tai pranešė motinai, tarsi jau regėdamas būsimus anūkus ir apsvaigęs nuo minčių, kuriose šis pasaulis pamiršta tave, savo kūrėją, ir pamilsta vietoj tavęs tavo kūrinius, apsvaigęs nuo nematomo vyno, kurį gamina iškreipti norai, linkstantys prie žemiausių dalykų. Bet mano motinos širdyje tu jau buvai įkūręs savo šventyklą ir jau buvai apsigyvenęs, tuo tarpu tėvas tebuvo tik katechumenas, tapęs juo labai neseniai. Taigi jinai jaudinosi, apimta pamaldaus nerimo ir baimės; nors dar nebuvau krikštytas, ji bijojo, kad nenueičiau kreivais keliais, kuriais vaikšto tie, kurie atgręžia tau nugarą, o ne veidą[12].

7. O vargšas! Ir aš drįstu sakyti, jog tu, mano Dieve, tylėjai, kai aš ėjau vis tolyn nuo tavęs? Argi iš tikrųjų tylėjai? Argi ne tu siuntei tuos žodžius per mano motiną, tavo ištikimą tarnaitę, kuri sakė man juos į ausį? Bet nė vienas neįkrito į mano širdį, nė vieno nepaklausiau. Ji norėjo, kad aš nepaleistuvaučiau, o ypač, kad nesusidėčiau su ištekėjusia moterim; pamenu, kaip pasikvietusi mane vieną, su didžiausiu jauduliu įtikinėjo taip nedaryti. Tie įtikinėjimai man atrodė moteriški plepalai, kurių gėdijausi klausytis. O iš tikrųjų juk tai buvo tavo žodžiai, bet aš nežinojau ir maniau, jog tu tyli, o ji kalba. Paniekinau joje tave, aš, jos sūnus, „sūnus tavosios tarnaitės, tavo tarnas“[13]. Nežinojau

šito ir strimagalviais ritausi žemyn, apakęs tiek, kad prieš savo bendraamžius gėdijausi savo mažesnio sugedimo. Girdėjau, kaip jie gyrėsi savo poelgiais, gyrėsi juo labiau, juo labiau jie buvo šlykštesni. Man norėjosi tai daryti ne tik iš polinkio paleistuvauti, bet ir iš tuščiagarbiškumo. Argi yda nėra verta pasmerkimo? O aš, bijodamas pasmerkimo, dariausi vis ydingesnis, ir kai neturėjau kuo pasigirti ir susilyginti su tais netikėliais, išgalvodavau nusikaltimus, kurių nebuvau padaręs, kad tik neniekintų manęs, kad neatrodyčiau jų akyse nekaltas, kad nelaikytų manęs per nieką dėl to, kad esu skaistesnis.

8. Štai su kokiais palydovais aš slankiojau Babilono[14] gatvėmis ir voliojausi jo purve, tarsi tai būtų brangūs kvepalai ar tepalai. Ir kad aš kuo giliau įgrimsčiau į patį jo vidurį, mano nematomas priešas įmynė ten mane[15], gundydamas toliau, nes lengvai pasidaviau gundymams. Net ir ji, mano kūniškoji motina, kuri jau pabėgo „iš Babilono vidurio“[16], bet vaikščiojo pakraščiais, nesirūpino mano dorybe taip, kaip jon įkalbinėjo. Kai išgirdo iš savo vyro apie mano netikusius polinkius ir suprato, jog ateityje tai gali turėti pavojingų pasekmių, nepasistengė sutramdyti mano aistrų santuokos ryšiais, jeigu nebuvo galima jų išrauti su šaknimis. Nepadarė to iš baimės, kad santuoka nepražudytų vilčių – ne tų ateities vilčių, kurias motina dėjo į tave, bet vilčių, susijusių su retorikos studijomis, kurių labai troško abu mano tėvai: tėvas todėl, kad visiškai negalvojo apie tave, o apie mane – niekus, o motina manė, jog šitie mokslai ne tik neatneš man žalos, bet ir padės man ateityje priartėti prie tavęs. Aš taip spėju, apmąstydamas, kiek pajėgiu,

savo tėvų elgesį. Man buvo suteikta didesnė laisvė mano išdykavimuose, nei to reikalo saikingas griežtumas, ir aš pasinėriau į įvairias linksmybes, kurių migla uždengė man, mano Dieve, tavo tiesos spindesį, ir augo tarsi ant mielių mano nuodėmės[17].

IV 9. Iš tiesų, vagystę baudžia tavo įstatymas[18], Viešpatie, ir įstatymas, parašytas žmonių širdyse[19], ir pati netiesa jo sunaikinti negali: koks vagis ramiai pakęs kitą vagį? Ir turtuolis nepakenčia žmogaus, kurį vogti skatina neturtas. Aš gi panorau įvykdyti vagystę ir ją įvykdžiau ne priverstas skurdo ar bado, o tik iš pasibjaurėjimo teisingumu ir iš persisotinimo nedorybėmis. Aš pavogiau tai, ko gausiai turėjau ir netgi geresnio; aš ne tiek norėjau naudotis pavogtu daiktu, kiek mėgautis pačia vagyste ir nuodėme.

Šalia mūsų vynuogyno augo kriaušė, pilna vaisių, nepatrauklių nei išvaizda, nei skoniu. Mes, netikę vaikėzai, vėlyvą naktį atėjome jos išpurtyti ir surinkti vaisių – iš pasileidimo mūsų pramogos tęsdavosi iki tokio vėlyvo laiko. Mes nusinešėme didžiulį nešulį ne tam, kad valgytume (net jeigu kažkiek ir suvalgėme), bet tam, kad išmestume kiaulėms; mums patiko tai daryti todėl, kad tai buvo uždrausta.

Štai mano širdis, Dieve, štai mano širdis, kurios tu pasigailėjai, kai ji buvo pačioje bedugnėje. Tegu mano širdis pati tau dabar pasako, kodėl ji stengėsi tyčiomis būti bloga, ir nebuvo kitos priežasties tapti jai bloga, kaip tik pats blogio potraukis[20]. Jis buvo bjaurus, ir aš jį mylėjau; mylėjau savo pražūtį, savo nuopuolį; ne tai, vardan ko smukau, bet savo smukimą. Mano šlykšti siela ištrūko iš tavo apsau-

gos [ir krito] į pražūtį, siekdama ne to, ką neša nešlovė, bet pačios nešlovės.

V 10. Turi žavesio gražūs daiktai, auksas, sidabras ir kiti; daug reiškia kūnų susilietime harmonija ir kiekvienam pojūčiui yra savas kiekvieno daikto atitikmuo. Turi grožio laikina garbė, valdymo ir pranašumo galia ir iš čia kylantis keršto troškimas. Tačiau siekiant visų šitų dalykų negalima nutolti nuo tavęs, Viešpatie, ir nepaisyti tavo įstatymo. Gyvenimas, kurį čia gyvename, patinka mums dėl savo grožio, sutinkančio su visu kitu žemišku grožiu. Draugystės ryšiai taip pat yra malonūs, nes sujungia daugelį sielų į viena. Dėl visų šitų dalykų yra daromos nuodėmės, kai nesaikingas polinkis prie šių žemiausių gėrybių verčia palikti geriausias ir aukščiausias, tai yra tave, Viešpatie mūsų Dieve, tavo tiesą ir tavo įstatymą[21]. Mat ir šios žemiausios gėrybės teikia malonumą, bet ne tokį, kaip tu, mano Dieve, kuris viską sukūrei, juo džiaugiasi teisusis[22] ir jis pats yra džiaugsmas teisiųjų širdims.

11. Taigi kai tiriama, kodėl padarytas nusikaltimas, patikima tik tada, kai paaiškėja arba troškimas įsigyti ką nors iš anų žemųjų gėrybių arba baimė jas prarasti. Jos yra gražios ir patrauklios, nors, palyginus su aukštesnėmis ir teikiančiomis palaimą, niekingos ir žemos. Kažkas nužudė žmogų. Kodėl tai padarė? Gal pamilo kažkieno žmoną arba trokšta jo turto arba norėjo apiplėšti, kad turėtų iš ko gyventi, arba bijojo, kad kitas jo neapiplėštų, arba buvo įžeistas ir troško atkeršyti. Argi nužudytų žmogų be priežasties, vien iš malonumo žudyti? Kas tuo patikėtų? Nes ir

kalbant apie tą beprotį ir itin žiaurų žmogų, kuris, kaip sakyta, be jokio reikalo buvo blogas ir žiaurus, vis dėlto nurodyta žiaurumo priežastis: kad nieko neveikiant, nenusilptų ranka ir dvasia. Taigi ką tai reiškia? Kodėl? Kad lavindamas ranką nusikaltimuose, užėmęs miestą, įsigytų garbę, valdžią, turtus; kad nebijotų įstatymų ir nejaustų sunkumų dėl turto stokos ir sąžinės graužimo. Taigi ir pats Katilina nemėgo savo nusikaltimų, bet darė juos vardan kažko kito.

VI 12. Kas gi man patiko tavyje, mano vagyste, mano naktinis nusikaltime, kurį padariau šešioliktaisiais savo amžiaus metais? Tu nebuvai grožis, nes buvai vagystė. Ar esi kažkas kita, dėl ko turėčiau kalbėti su tavimi? Gražūs buvo tie vaisiai, kuriuos mes pavogėme, nes jie buvo tavo kūriniai, gražiausiasis iš visų, visko sukūrėjau, gerasis Dieve, aukščiausia gėrybe ir tikrasis mano gėri; gražūs buvo tie vaisiai, bent ne jų troško vargšė mano siela. Aš turėjau gausybę geresnių, o tuos nuskyniau tik todėl, kad pavogčiau. Nes nuskintus vaisius išmečiau, paragavęs vien tik nedorybės, kuria naudodamasis, džiaugiausi. Nes jei kokį nors iš tų vaisių ir įsidėjau į savo burną, tai pasiskaninau nusikaltimu. Ir dabar, Viešpatie, mano Dieve, klausiu, kas mane džiugino toje vagystėje? Juk joje nėra jokio grožio, jau nekalbu apie tą, kuris yra teisinguose ir išmintinguose poelgiuose, žmogaus protingume, jausmuose, gyvybingame gyvenime; nėra to nuostabumo, kurį turi žvaigždės, puošiančios joms skirtas vietas, žemė ir jūra, pilnos gyvūnų, kurie keičia vienas kitą gimdami ir mirdami; joje nėra net ir to netobulo, netikro grožio, kurio turi apgaulingos ydos.

13. Juk ir puikybė pamėgdžioja iškilumą, nors tu vienas esi virš visko aukštybių dievas. Argi garbėtroška siekia ne garbės ir šlovės, nors tu esi šlovintinas labiau už visus ir garbintas per amžius? Ir galingųjų žiaurumas nori sukelti baimę, tačiau ko reikia bijoti labiau nei vienintelio Dievo? Ką galima išplėšti ar ištraukti iš jo valdžios? Kada, kur, kokiu būdu, kieno pagalba? Ir mylinčiųjų švelnumas ieško atsakomosios meilės. Bet argi yra kas nors švelniau už tavo malonę ir išganingiau už meilę tavo tiesai, kuri yra gražesnė ir šviesesnė už viską pasaulyje. Ir smalsumas, atrodo, uoliai siekia žinojimo, nors tu geriausiai žinai viską. Nežinojimas ir kvailumas taip pat slepiasi po paprastumo ir nekaltumo vardais, nors nėra nieko paprastesnio už tave. O kas yra nekaltesnis už tave, jeigu blogųjų priešai yra jų pačių blogi darbai? Tingėjimas, rodos, siekia ramybės, tačiau tik tu, Viešpatie, duodi tikrą ramybę. Prabanga nori būti vadinama sotumu ir gausumu, tačiau tik tu esi pilnatvė ir neišsenkanti gausa neišsenkančio malonumo. Išlaidumas dengiasi dosnumo skraiste, tačiau tik Tu esi dosniausias visų gėrybių dalintojas. Godumas nori valdyti daug ką, o Tu valdai viską. Pavydas kovoja dėl pranašumo, tačiau kas yra pranašesnis už Tave? Pyktis ieško galimybės atkeršyti, tačiau kas keršija teisingiau už Tave? Baimė bijo neįprastos ir netikėtos nelaimės, gresiančios tiems, kuriuos ji myli ir stengiasi iš anksto pasirūpinti jų saugumu. Tačiau kas Tau yra neįprasta ir kas netikėta? Kas gali atskirti Tave nuo tų, kuriuos myli? Ir kur, jeigu ne pas Tave, yra tvirtas saugumas? Liūdesys kamuojasi dėl prarastų dalykų, kuriais mėgavosi godumas, nenorė-

damas jų prarasti. Tačiau tik iš Tavęs nieko negalima atimti.

14. Nusideda siela[23], kai nusigręžia nuo tavęs ir už tavęs ieško to, kas tyra ir skaidru, bet rasti tai gali tik grįžusi prie tavęs. Iškreiptai pamėgdžioja tave visi, ir kurie nutolsta nuo tavęs ir kurie pakyla prieš tave. Bet net ir tokiu būdu tave pamėgdžiodami, jie patvirtina, jog tu esi viso pasaulio sukūrėjas ir todėl nėra kur nuo tavęs pasitraukti.

Taigi kas toje vagystėje man patiko ir kaip joje – ydingai ar iškreiptai – aš pamėgdžiojau savo Viešpatį? Ar patiko man pažeisti įstatymą apgaulės būdu, nes įveikti jo savo galia nepajėgiau? Tarsi belaisvis pamėgdžiojau tariamą laisvę, nebaudžiamai darydamas tai, kas buvo uždrausta, ir tenkindamasis miglota visagalybės regimybe. Štai vergas, bėgantis nuo savo šeimininko ir sekantis paskui šešėlį. O puvėsiai, o gyvenimo baisumas ir mirties gilybė! Ar gali patikti tai, kas uždrausta, ir tik todėl, kad tai uždrausta?

VII 15. „Kuo atsilyginsiu[24] Viešpačiui“ už tai, kad atgaivina visa tai mano atmintis ir mano siela daugiau nebebijo? Mylėsiu tave, Viešpatie, ir dėkosiu tau, ir išpažinsiu tavo vardą, nes atleidai man mano nuodėmes ir nusikalstamus darbus. Dėkoju tavo malonei ir gailestingumui, kad mano nuodėmes tarsi ledą ištirpdei. Tavo malonei dėkoju ir už tai, kad neleidai man padaryti kai kurių blogų darbų: o ko aš nebūčiau padaręs, aš, kuris mėgau blogį dėl jo paties? Aš skelbiu, kad viskas man yra atleista ir tas blogis, kurį padariau savo noru, ir tas, kurio nepadariau, tau padedant. Koks žmogus, suvokiantis savo silpnumą, išdrįs savo galiai priskirti savo tyrumą ir nekaltumą ir dėl to ims mažiau

mylėti tave, tarsi jam mažiau reikėtų tavo gailestingumo, kurio dėka atleidi nuodėmes visiems į tave atsigręžusiems? Tas, kurį tu pašaukei, kuris sekė paskui tavo balsą ir išvengė tų blogybių, apie kurias dabar skaito mano prisiminimuose ir išpažinimuose, tegu nesijuokia iš manęs, kad mane, sergantį, išgydė tas gydytojas, kuris jam neleido susirgti, arba, teisingiau, neleido taip sunkiai susirgti. Tegu jis pamilsta jį taip pat, o gal dar labiau. Juk mato, kad tas, kurio dėka aš išsigydžiau iš savo nuodėmių negalavimų, neleis jam tų negalavimų patirti.

VIII 16. Kokią naudą aš, vargšas, turėjau kitados iš tų dalykų, kuriuos prisiminęs dabar raustu iš gėdos, o ypač iš tos vagystės, kurioje man labiausiai patiko pati vagystė ir niekas kitas? Juk ir ji buvo niekingas dalykas, ir aš dėl jos buvau dar niekingesnis. Tačiau vienas aš to nebūčiau padaręs – kiek prisimenu savo tuometinę dvasios būseną – vienas niekaip nebūčiau to padaręs. Taigi aš mylėjau draugiją tų, su kuriais kartu tai padariau. Taigi mylėjau ne tik vagystę, bet ir kažką, bet ir tas kažkas buvo niekas. Kas gi iš tiesų yra? Kas pamokys mane, jeigu ne tas, kuris apšviečia mano širdį ir išsklaido jos šešėlius? Kodėl man ateina į galvą klausti, ginčytis, svarstyti? Jeigu tada būčiau mylėjęs tuos vaisius, kuriuos pavogiau ir jeigu būčiau norėjęs jų prisivalgyti, būčiau galėjęs tai padaryti vienas; jeigu man būtų pakakę padaryti tą nusikaltimą savo paties malonumui, man nebūtų reikėję didinti troškimų niežulį, kasantis į bendrininkus. Tačiau malonumą man teikė ne vaisiai, o pats nusikaltimas, padarytas kartu su kitais nusikaltėliais.

IX 17. Kokia buvo ta dvasios būsena? Iš tikrųjų ji buvo labai šlykšti, ir vargas man, kuris taip žemai puoliau. Bet kas tai buvo? Kas supranta nusikaltimus?[25] Mes juokėmės taip, tarsi kas būtų kutenęs širdį, kad apgaudinėjome tuos, kurie net nepamanė, kad mes galime tai padaryti ir karštai piktinosi. Kodėl gi aš džiaugiausi dėl to, kad padariau tai ne vienas? Gal todėl, kad vienam nelengva juoktis? Nelengva, tačiau ir vieni, ir vieniši žmonės kartais skaniai juokiasi, nors nieko nėra šalia, jeigu prisimena arba įsivaizduoja ką nors labai juokingo. Bet aš vienas to nebūčiau padaręs, niekada nebūčiau padaręs. Štai tavo akivaizdoje, mano Dieve, aš gyvai prisimenu savo dvasios būseną. Vienas aš nebūčiau padaręs tos vagystės, kurioje man patiko ne tai, ką vogiau, o pati vagystė; vienam vogti man nebūtų patikę, nebūčiau to padaręs. O nedraugiška draugystė, nepastebimas dvasios sugedimas, troškimas kenkti vardan juoko ir išdykavimo, noras padaryti kitam žalą, nesiekiant sau naudos, be jokio troškimo atkeršyti, o tik tam, kad kažkas sako: „Eikime, padarykime“, ir gėda nebūti begėdžiu.

X 18. Kas išnarplios šitą kankinančią painiavą? Ji, šlykšti: aš nenoriu į ją gilintis, nenoriu jos matyti. Noriu tavęs, tiesingume ir nekaltybe, graži ir puiki savo garbinga šviesa ir nepasotinamu sotumu. Pas tave yra tikroji ramybė ir nedrumsčiamas gyvenimas. Kas įeina į tave, įeina į „savo šeimininko džiaugsmą“[26], ir jau nebijos, o bus laimingas didžiausioje palaimoje. Jaunystėje aš pasitraukiau nuo tavęs, mano Dieve, ir klaidžiojau per daug toli nuo tavo pastovumo, ir tapau pats sau bergždžia žeme.

TREČIA KNYGA

I 1. Aš atvykau į Kartaginą; aplink mane virte virė tarsi katilas gėdinga meilė. Aš dar nemylėjau, bet norėjau mylėti ir, jausdamas slaptą poreikį, nekenčiau savęs už tai, kad per mažai noriu. Ieškojau, ką galėčiau pamilti, mylėdamas meilę; nekenčiau ramybės ir kelio be spąstų[1]. Savo viduje buvau išalkęs vidinio maisto, tavęs, mano Dieve, bet ne to maisto troškau, nebuvau išsiilgęs negendančių valgių ir ne todėl, kad būčiau buvęs sotus nuo jų: kuo labiau alkau, tuo labiau niekinau. Todėl nebuvo sveika mano siela: išberta votimis ji veržėsi išorėn, apgailėtina, ji godžiai troško pasikasyti į tuos, kurie teikė jausminį malonumą. Bet jeigu jie nebūtų turėję sielos, jų nebūtų buvę galima pamilti.

Man buvo maloniau mylėti ir būti mylimam, jeigu aš galėdavau užvaldyti ir mylinčio būtybės kūną. Aš drumsčiau draugystės šaltinį geismo purvais ir temdžiau jo skaidrumą pragariška aistra. Šlykštus ir negarbingas, aš troškau atrodyti žavus ir išsilavinęs. Aš puoliau į meilę, aš troškau jai atsiduoti. Gailestingasis mano Dieve, kokia tulžimi tu, maloningasis, laistei šį mano pasimėgavimą. Juk aš buvau mylimas, aš atėjau į malonumų kalėjimą ir džiaugsmingai užsidėjau sielvarto pančius, kad mane plaktų karštomis geležinėmis rykštėmis pavydas, įtarinėjimai, baimė, pyktis, ginčai.

II 2. Mane patraukė teatriniai vaidinimai, pilni mano nelaimių atvaizdų ir kurstantys mano degimą. Kas tai yra, kad žmogus nori kentėti, matydamas ką nors graudaus ir tragiško, tačiau nenori pats to patirti? Žiūrovas nori kentėti,

matydamas scenoje [tragiškus dalykus], ir pats skausmas teikia jam malonumą. Kas tai yra, jeigu ne apgailėtina beprotybė? Nes juo labiau jaudinasi kiekvienas dėl to, [ką mato], juo mažiau pats yra apsaugotas nuo tokių išgyvenimų. Kai pats vienas kenčia [dėl savo bėdų], galima sakyti, jog tai yra nelaimė, o kai kenčia kartu su kitais, tai yra gailestingumas[2]. Tačiau koks gali būti gailestingumas išgalvotiems ir scenoje vaidinamiems dalykams? Juk klausytojas nėra kviečiamas padėti, bet tik kartu kentėti, ir [žiūrovas] yra juo palankesnis vaidinimų autoriui, juo labiau kenčia. Ir jeigu tos žmonių nelaimės, senos ar išgalvotos, taip vaidinamos scenoje, kad nepriverčia žiūrovų kentėti, jis išeina, jausdamas nepasitenkinimą ir priekaištaudamas. Tuo tarpu jeigu [vaidinimo metu] kenčia, išlieka dėmesingas ir džiugus.

3. Taigi mylime ašaras ir kentėjimą, nors iš tiesų kiekvienas žmogus nori džiaugtis. Vargti niekas nenori, tačiau nori užjausti, o kadangi užjausti be skausmo negalima, gal todėl kartu yra mylimas ir skausmas? O jis išplaukia iš draugystės šaltinio. Bet kur jis eina? Kur plaukia? Ir kodėl įteka į verdančios smalos srovę, į baisių šlykščių aistrų verpetą, kur pats keičiasi ir pagal savo pasirinkimą praranda dangišką spalvą, atmetęs ir atsisakęs jos? Taigi ar reikia atsisakyti gailestingumo? Jokiu būdu. Skausmą reikia kai kada mylėti. Tačiau saugokis nešvarumo, mano siela, būdama mano Dievo, mūsų tėvų Dievo globoje, šlovingo ir iškilaus per amžių amžius, saugokis nešvarumo[3]. Ir dabar aš pasiduodu gailesčiui, bet tada, teatro vaidinimuose, aš džiaugiausi kartu su įsimylėjusiais, kai jie mėgavosi begė-

diškais dalykais, nors visa tai tebuvo vaizduotės padarinys spektaklyje. O kai jie prarasdavo vienas kitą, liūdėjau iš gailesčio kartu su jais; ir vienu ir kitu atveju patirdavau malonumą. Dabar gi aš labiau gailiuosi to, kuris džiaugiasi begėdystėje, negu to, kuris įsivaizduoja žiauriai kenčiąs, kadangi neteko pražūtingo malonumo ir prarado apgailėtiną meilę. Šis gailestis, be abejo, yra tikresnis, bet skausmas jame nedžiugina. Nors tas, kuris kenčia dėl svetimo skausmo yra giriamas, kaip atliekąs meilės pareigą, tačiau būdamas iš tikro gailestingas, jis labiau norėtų neturėti pagrindo gailesčiui. Jeigu būtų bloga linkintis palankumas – ko būti negali – tada ir tas, kuris tikrai ir nuoširdžiai užjaučia, galėtų norėti, kad būtų vargšų, kuriuos jis galėtų užjausti. Taigi yra kai kada skausmas, kurį reikia užjausti, tačiau niekada nėra tokio, kurį reikia mylėti. Viešpatie Dieve, kuris myli sielas, tavo gailestis yra daug gilesnis ir tyresnis negu mūsų, nes joks skausmas jo neįveikia ir nepažeidžia. „Bet kas gi tam tinkamas?“[4]

4. Bet aš tada, vargšas, mėgau kentėti ir ieškojau priežasties liūdesiui: aktorius, vaidinantis svetimą ir išgalvotą skausmą, patiko man labiau ir veikė stipriau, jeigu sukeldavo ašaras. Kas gi keisto, jeigu aš, nelaiminga avis, atsiskyrusi nuo tavo bandos ir nepakenčianti tavo priežiūros, apaugau šlykščiais šašais? Todėl ir mėgau skausmą ne tą, kuris prasismelkia ligi širdies gelmių (aš juk nenorėjau kentėti to, ką mėgau stebėti): klausydamasis apie prasimanytas kančias tarsi kasiausi šašus, o gramdant juos nagais, atsirasdavo uždegimas, pūliavimas ir baisi žaizda. Toks buvo mano gyvenimas, Dieve, bet ar tai buvo gyvenimas?

III 5. O virš manęs sklandė tavo ištikimas ir tolimas gailestingumas. Kokių nedorybių purvais aš nebuvau apaugęs! Mane vedė šventvagiškas smalsumas, ir palikęs tave, aš atėjau prie netikėjimo bedugnės, prie apgaulingo paklusnumo demonams, kuriems aš aukojau savo blogus darbus. Ir už kiekvieną iš jų tu plakei mane!

Aš išdrįsau netgi tau skirtų apeigų metu, tarp bažnyčios sienų, degti geismu ir atlikti veiksmus, kurių vaisius buvo mirtis[5]. Už tai tu mane nubaudei sunkiomis bausmėmis, bet tai buvo niekis, palyginus su mano kalte. O tu, didysis gailestingume, mano Dieve, mano prieglobsti nuo baisių blogybių[6], tarp kurių aš klaidžiojau, su išdidžiu pasitikėjimu pasitraukdamas toli nuo tavęs. Aš mylėjau savo, o ne tavo kelius, mylėjau laisvę tarsi pabėgęs vergas.

6. Mane traukė ir tie užsiėmimai, kurie laikomi garbingais: svajojau apie žodines kovas forume, tikėdamasis jose pasižymėti ir susilaukti juo daugiau šlovės, juo melagingesnės būtų mano kalbos. Toks yra žmonių aklumas: girtis savo aklumu. Buvau jau pažengęs [mokydamasis] retoriaus mokykloje, džiaugiausi ir didžiavausi, pilnas puikybės, nors elgiausi jau žymiai ramiau. Viešpatie, tu žinai, nedalyvavau jokiuose „pervertimuose“, kuriais užsiiminėdavo įvairūs „griovėjai“: šis blogas velniškas vardas, buvo tarsi išsilavinimo požymis. Aš gyvenau tarp jų begėdiškai gėdindamasis, kad nebuvau toks, kaip jie; aš buvau su jais, kartais man buvo malonu su jais draugauti, bet jų poelgiais aš visada baisėjausi. Jie įžūliai užsipuldavo dorus naujokus ir išmušdavo juos iš kelio, šiaip sau, žaisdami, semdamiesi peno savo piktavališkam džiaugsmui. Nėra veiksmo labiau

primenančio piktųjų dvasių veiksmus. Taigi nebuvo galima jų pavadinti teisingiau kaip „griovėjais“, nors pirmiau jie patys buvo suvedžioti ir sugadinti, tyčiojantis ir slapta viliojant apgaulingoms dvasioms tais pačiais dalykais, kurių dėka jie mėgsta tyčiotis ir apgaudinėti kitus.

IV 7. Gyvendamas tarp jų, dar nesubrendusio amžiaus, aš studijavau iškalbos knygas, trokšdamas tapti garsiu oratoriumi vardan pražūtingo ir lengvabūdiško tikslo: patenkinti žmogišką tuštybę. Laikydamasis nustatytos mokymosi tvarkos, aš aptikau vieno Cicerono[7] knygą, kurio stiliumi žavisi beveik visi, o dvasia ne taip. Toje knygoje išdėstytas raginimas studijuoti filosofiją, ji vadinasi „Hortenzijus“[8]. Šita knyga pakeitė mano būseną, pakeitė mano maldas ir nukreipė jas link tavęs, Viešpatie; ji permainė mano norus ir mano troškimus. Man staiga tapo bevertės visos mano tuščios viltys: neįtikėtinai užsidegusia širdimi aš troškau nemirtingos išminties ir ėmiau kilti, kad grįžčiau prie tavęs. Aš skaičiau šitą knygą ne liežuviui paaštrinti (atrodo, pirkau ją už motinos pinigus, jau eidamas devynioliktuosius metus, prieš dvejus metus mirus tėvui), ne liežuviui paaštrinti, nes ji mokė ne kaip kalbėti, o ką kalbėti.

8. Kaip aš degiau, mano Dieve, kaip aš degiau troškimu nuskristi nuo viso, kas žemiška, pas tave. Aš nežinojau, ką tu darai su manim: „Nes tu esi išmintis“[9]. Išminties meilė graikiškai vadinasi filosofija[10], ir šitą meilę manyje uždegė ši knyga.

Yra žmonių, kurie dengdamiesi filosofija suvedžioja, jos didžiu, švelniu ir garbingu vardu nuspalvindami ir pagra-

žindami savo klaidas; beveik visi filosofai, gyvenę anais ir ankstesniais laikais yra šioje knygoje paminėti ir parodyti. Čia pasireiškė išganingas tavo dvasios įspėjimas, pareikštas per tavo ištikimą ir dorą tarną: „Žiūrėkite, kad kas jūsų nesuvedžiotų tuščia ir apgaulinga filosofija, žmonių padavimu bei pasaulio pradmenimis, o ne Kristumi, nes jame kūniškai gyvena visa dievystės pilnatvė“[11].

Tuo metu, tu žinai, mano širdies šviesa, man dar nebuvo žinomi šie apaštalo žodžiai, tačiau aš žavėjausi šia knyga, nes ji ragino mane pasirinkti ne vieną ar kitą filosofinę mokyklą, bet pačią išmintį, kokia ji bebūtų: ragino ją mylėti, siekti, užvaldyti ir tvirtai apkabinti. Tos mintys kurstė mane, aš degiau, ir mano įkarštį slopino tik tai, kad ten nebuvo minimas Kristaus vardas, o šitą vardą, Viešpatie, mano išganytojo, tavo Sūnaus vardą, tavo gailestingumo dėka aš įtraukiau į save kartu su motinos pienu; jis buvo giliai mano vaikiškoje širdyje paslėptas, ir visi kūriniai, kuriuose nebuvo minimas šitas vardas, nors ir kokie meniški, nudailinti ir teisingi, manęs nepagaudavo.

V 9. Taigi aš nutariau imtis šventojo Rašto ir pažiūrėti, kas tai yra. Ir štai matau išpuikėliams nesuprantamą, vaikams nematomą dalyką: [tarsi pastatą], turintį žemą įėjimą, tačiau toliau einant aukštėjantį, apgaubtą paslapčių. Aš negalėjau į jį įeiti, negalėjau palenkti galvos, kad eičiau toliau. Mano žodžiai neatitinka to, ką jaučiau, kai ėmiausi skaityti šventąjį Raštą, bet man atrodė, kad jis nevertas lyginti su prakilniu Cicerono stiliumi. Mano puikybė jo nepriėmė, o protas nepajėgė prasiskverbti į jo gelmes. Nors jis gebė-

jo skleistis kartu su augančiu vaiku, aš nemėgau būti vaiku ir pilnas puikybės įsivaizdavau esąs suaugęs.

VI 10. Taigi aš patekau tarp žmonių, išdidžiai kliedinčių, perdaug atsidavusių kūnui ir plepių. Jų kalbos buvo velnio spąstai ir paukščių jaukas, sumaišytas iš skiemenų ir sudarantis vardus: Tavo, Viešpaties Jėzaus Kristaus ir mūsų guodėjos šventosios Dvasios[12]. Tie vardai nenuėjo nuo jų liežuvio, tačiau tai buvo tik tuščias garsas ir žodžių skambesys, tuo tarpu jų širdyje nebuvo Tiesos. Jie sakė: „Tiesa, tiesa", ir daug kalbėjo apie ją, bet niekada jos nebuvo juose. Jie kalbėjo netiesą ne tik apie tave, kuris iš tikrųjų esi tiesa, bet ir apie pasaulio elementus, tavo kūrinius, o juk iš meilės tau turėjau atmesti net ir tuos filosofus, kurie sakė tiesą apie pasaulį, mano tėve, aukščiausiasis gėri, visų grožybių grožybe.

O tiesa, tiesa! Iš pačių dvasios gelmių jau tada aš dūsavau dėl tavęs, o anų balsai pastoviai skambėjo man apie tave vieningai, [pateikdami] gausybę storų knygų[13]. Tai buvo patiekalai, tarp kurių man, alkstančiam, atnešdavo saulę ir mėnulį, gražius tavo kūrinius, bet tai buvo tik tavo kūriniai, o ne tu pats, ir netgi ne pirmieji kūriniai. Pirmieji buvo dvasiniai tavo kūriniai, o ne šitie, kūniškieji, nors ir šviesūs ir dangiški.

Bet aš alkau ir troškau net ne tų pirmųjų dalykų, o tavęs pačios, tiesa, kurioje nėra „pasikeitimo ir nėra nė šešėlio užtemimo"[14]. Man ir toliau nešė tarp tų patiekalų tuos spindinčius vaizdinius; geriau jau reikėjo mylėti šitą saulę, tikrai egzistuojančią mūsų akimis, negu tuos pramanus

sielai, apgautai akių. Tačiau aš valgiau tuos patiekalus, manydamas, jog tai tu, tiesa, be jokio noro, nes nejaučiau burnoje tavo skonio – tavęs juk nebuvo tuose tuščiuos prasimanymuose – todėl nepasisotinau jais, o dar labiau jaučiau alkį. Sapnuose valgomas maistas yra panašus į tą, kuris valgomas nemiegant, tačiau miegantys jo nevalgo, nes miega. Tie pramanai jokiu būdu nebuvo panašūs į Tave, kaip dabar man kalbi, nes anie buvo kūniški vaizdiniai, netikri kūnai, už kuriuos tikresni yra šitie, tikrieji kūnai, kuriuos matome kūniškomis akimis tiek danguje, tiek ir žemėje. Juos matome kartu su gyvuliais ir paukščiais, ir jie yra tikresni, negu tie, kuriuos įsivaizduojame. Savo ruožtu, tie vaizdiniai yra tikresni negu spėliojimai apie kitus, dar didesnius ir begalinius dalykus, kurių iš viso nėra. O būtent tais tuščiais dalykais tada buvau maitinamas ir negalėjau pasisotinti.

O tu, mano meile, kurios man reikia, kad būčiau stiprus[15], tu nesi tie kūnai, kuriuos matome danguje, nei tie, kurių ten nematome; tu juos sukūrei, bet nelaikai jų svarbiausiais savo kūriniais. Kaip tu esi toli nuo tų mano vaizdinių, nuo nerealių kūnų, kurių iš viso nėra! Tikresni yra įsivaizdavimai kūnų, kurie iš tikro yra, o už juos dar tikresni patys kūnai, bet ir jie – tai ne tu. Ir nesi siela, kuri teikia gyvybę kūnams – nors ta gyvybė yra geresnė ir tikresnė nei patys kūnai; tu esi sielų gyvybė, gyvybės gyvybė, gyvenanti pati savimi ir nesikeičianti. Esi mano sielos gyvybė.

11. Taigi kur tu tada buvai ir kaip toli nuo manęs? Aš klaidžiojau toli nuo tavęs, atstumtas net ir nuo pašaro, kuriuo maitinau kiaules[16]. Daug geresnės gramatikų ir poetų

pasakėlės nei šitos apgavystės. Nes eilėraščiai ir poemos, ir [pasakojimas] apie skraidančią Medėją iš tiesų yra vertingesni negu penki elementai, įvairiai nudažyti atsižvelgiant į penkias „tamsybių olas", kurių iš viso nėra ir kurios pražudo patikėjusį[17]. Nes eilėraščius ir poemas aš priskiriu tikram maistui. Net jei deklamavau eiles apie skraidančią Medėją, neįrodinėju [kad tai tiesa]; jei girdėjau deklamuojant, netikėjau. O anais dalykais patikėjau, o varge, varge! Kokiais laiptais nusileidau į pragaro bedugnę, kamuojamas karščio ir nevilties, nes nežinojau tiesos, nes tavęs, mano Dieve, ieškojau (prisipažįstu tau, kuris pasigailėjai manęs dar tada, kai negalvojau prisipažinti), nes tavęs ieškojau, remdamasis ne proto įžvalgumu, kuriuo tu mane panorai atskirti nuo žvėrių, bet remdamasis kūniškais pojūčiais. O tu buvai mano viduje, giliau nei pati giliausia mano gelmė ir aukščiau nei pats aukščiausias mano aukštis. Susidūriau su ta įžūlia ir kvaila moterim iš Saliamono alegorijos, kuri, sėdėdama prie savo namų durų, sakė: „Valgykite noriai paslėptą duoną ir gerkite saldų vogtą vandenį"[18]. Ji suvedžiojo mane, nes matė, jog gyvenu išorėje, priklausomas nuo kūniško regėjimo ir gromuliuoju maistą, kurį tas regėjimas teikė.

VII 12. Aš nežinojau kito, to, kas yra iš tiesų ir mano tariamas sumanumas skatino pritarti kvailiems apgavikams, kai jie klausinėjo manęs, iš kur yra blogis, ar Dievą riboja kūniška forma, ar jis turi plaukus ir nagus, ar laikytini teisiais tie, kurie turi daug žmonų, žudo žmones ir aukoja gyvulius[19]. Man, neišmanėliui, tai kėlė sąmyšį ir toldamas

nuo tiesos, įsivaizdavau, jog einu į ją. Aš nežinojau, kad blogis yra ne kas kita, kaip gėrio pašalinimas iki tiek, kad jo visai nelieka. Ką kita aš galėjau matyti, jei mano akys matė tik kūną, o siela – tik vaizdinius? Aš nežinojau, kad Dievas yra dvasia[20], neturinti ilgyn ir platyn einančių sąnarių ir neturinti masės, nes masės dalis yra mažesnė nei jos visuma, o jei yra begalinė, tai jos dalis, apribota tam tikra erdve, yra mažesnė už visą begalybę, ir nėra visur visa, kaip dvasia, kaip Dievas. O kas yra mumyse, kas daro mus panašius į Dievą ir kodėl Šventajame Rašte apie mus sakoma, jog esame sukurti „pagal Dievo paveikslą“[21], to aš visai nežinojau.

13. Ir nežinojau tikros vidinės tiesos, kuri sprendžia ne pagal įprotį, o pagal teisingiausią Visagalio Dievo įstatymą, pagal kurį nustatomi atskirų kraštų ir laikų papročiai, atitinkantys tuos kraštus ir laikus, nors ji pati yra visur ir visada ta pati, o ne vienur viena, kitur – kita. Pagal ją teisūs yra ir Abraomas, ir Izaokas, ir Jokūbas, ir Mozė, ir Dovydas, ir visi kiti, kuriuos šlovino Viešpaties lūpos. Neteisiais juos laiko neišmanantys ir vertinantys juos pagal žmogišką šių dienų supratimą[22] ir visos žmonių giminės moralę matuojantys savo moralės matu. Taip žmogus, neišmanantis ginkluotės ir nežinantis, kas kokiai kūno daliai skirta, antkelius norėtų užsidėti ant galvos, o šalmą apsiauti ir niurzgėtų, kad jie netinka; arba jei vienos dienos popietę paskelbus šventę, kas nors piktintųsi, kad jam neleidžiama prekiauti, nors tai daryti buvo leista rytą; arba jei kas nors vienuose namuose matytų, jog koks nors vergas liečia rankomis daiktus, kurių negalima liesti vyno pil-

stytojui, arba, kad tvarte daroma tai, kas draudžiama daryti prie stalo, piktintųsi, jog vienuose namuose ir vienoje šeimoje ne visur ir ne visiems leidžiama daryti tą patį. Panašūs ir tie, kurie piktinasi išgirdę, jog aname amžiuje teisiesiems buvo leidžiama tai, kas šiame amžiuje neleidžiama. Aniems Dievas leido viena, šitiems – kita, pagal laiko sąlygas, nors ir vieni, ir kiti tarnavo tai pačiai tiesai. Lygiai taip pat vienam žmogui vieną dieną vienuose namuose leidžiami ne tie patys dalykai: vieni ginklai tinka vienai kūno daliai, kiti kitai; kas galima daryti vieną valandą, negalima kitą; kas viename kampe leidžiama ir liepiama daryti, kitame draudžiama ir baudžiama. Ar teisingumas yra įvairus ir kintantis?[23] Ne, bet laikas, kurį jis valdo, eina nevienodai. Tai juk laikas, žmonės, kurių žemiškasis gyvenimas yra trumpas[24], nepajėgia savo patirties dėka palyginti ankstesnių amžių ir tautų sąlygas, kurių jie nežino, su savosiomis, tačiau galvodami apie mūsų kūną, ar vieną dieną, ar vienus namus, jie lengvai supranta, kas tinka kuriai nors kūno daliai, kokiam laiko momentui, kokiai vietai ar kokiam asmeniui: dėl anų dalykų jie įsižeidžia, dėl tų sutinka.

14. Tada aš tos tiesos nežinojau ir nekreipiau į ją dėmesio; nors ji visur badė man akis, aš jos nemačiau. Aš kūriau eilėraščius ir man nebuvo leidžiama vartoti kurios nors pėdos ir bet kur, bet skirtinguose metruose buvo skirtingai, o tame pačiame eilėraštyje ne visose vietose tiko ta pati pėda. Menas, kuriuo naudojausi, nebuvo vienur vienoks, kitur kitoks, bet [visos taisyklės] galiojo visur vienu metu. Neįžvelgiau, kad gerieji ir šventieji žmonės, tarnaujantys

teisingumui, iškelia jį ir išaukština, ir neturi sukaupę vienoje vietoje visų savo nurodymų, bet tas pačias tiesas skirtingais laikais išdėsto ir skelbia skirtingai. Būdamas aklas, prieštaravau šventiesiems tėvams, kad jie, kaip jiems liepė ir įkvėpė Dievas, ne tik naudojosi savo meto įstatymais, bet ir skelbė, Dievui apreiškus, būsimus įvykius[25].

VIII 15. Argi kada nors, kur nors buvo neteisinga mylėti Dievą „visa širdimi, visa siela, visu protu", o „savo artimą kaip save patį"[26]. O begėdiški poelgiai, kurie prieštarauja prigimčiai (tokie buvo Sodomos nusikaltimai[27]) visur ir visada laikomi smerktinais ir baustinais. Jeigu visos tautos tai būtų dariusios, pagal dievišką įstatymą už tokį nusikaltimą būtų buvusios nubaustos, nes Dievas sukūrė žmones ne tam, kad jie taip elgtųsi. Mat tokiu būdu pažeidžiamas pats bendradarbiavimas, kuris mus privalo sieti su Dievu, nes iškreipta aistra išniekina prigimtį, kurią [Dievas] sukūrė.

Begėdiškų poelgių, kurie prieštarauja žmogiškiems papročiams reikia vengti dėl papročių įvairovės, kad visuomenės ar tautos sandoros, įtvirtintos įpročiu ar įstatymu, negalėtų pažeisti joks piliečio ar svetimtaučio užgaidas. Bet kuri dalis, nesiderinanti su visuma, yra bjauri. O jeigu Dievas liepia daryti ką nors, kas prieštarauja papročiams ar nuostatoms, tai reikia daryti, net jeigu to niekada nebuvo daryta; jeigu tie dalykai buvo apleisti, reikia juos atnaujinti; jeigu tai nebuvo įteisinta, reikia įteisinti. Jeigu karaliui jo valdomoje valstybėje leista skelbti įstatymus, kurių nei kas nors iki jo, nei jis pats anksčiau neskelbė, ir paklusti jiems nereiš-

kia elgtis prieš valstybę ir piliečius, atvirkščiai, nepaklusnumas laikomas antivalstybiniu poelgiu (juk visose žmonių visuomenėse yra priimta klausyti savo karalių), – juo labiau be jokių abejonių reikia paklusti įsakymams Dievo, valdančio visa, ką jis sukūrė. Kaip žmonių visuomenėje didesnioji dalis turi teisę valdyti mažesniąją, taip Dievas turi teisę valdyti visus.

16. Taip pat ir poelgiuose, kai trokštama pakenkti žmogui, arba jį įžeidžiant arba nuskriaudžiant. Priešas tai daro norėdamas atkeršyti priešui; plėšikas užpuola keleivį, norėdamas apiplėšti ir turėti naudos; nužudomas tas, kurio bijomasi, siekiant išvengti blogio; vargšas [užpuola] turtingesnį iš pavydo; kylantis žmogus – savo varžovą iš baimės, kad taps jam lygus, arba iš nevilties, kad jau susilygino su juo; vien iš malonumo, kurį teikia svetima nelaimė: tai rodo žiūrovai gladiatorių žaidynių, išjuokėjai ir pasityčiotojai.

Tokie yra svarbiausi nusikaltimai, kuriuos ugdo noras pirmauti, stebėti, mėgautis, nesvarbu ar žmogų užvaldo vienas iš jų, ar du, ar visi trys kartu[28]. Ir gyvename blogyje, prieštaraudami trims ir septyniems tavo priesakams, tavo „dešimtstygei lyrai“[29], tavo dekalogui, aukščiausias ir saldžiausias Dieve. Bet ką reiškia nusikaltimai tau, kurio negalima sugadinti? Ką reiškia blogi poelgiai, nukreipti prieš tave, kuriam negalima pakenkti? Tu baudi žmones už tai, ką jie padaro prieš save, nes kai nusideda tau, jie nedorai pakenkia savo sieloms, gadindami ir iškreipdami savo prigimtį, kurią tu sukūrei ir sutvarkei. [Jie kenkia sau] ir nesaikingai naudodamiesi leistinais dalykais arba degdami

noru naudotis tuo, kas neleista ir kas prieštarauja prigimčiai[30]. Jie yra kaltinami tuo, kad mintimis ir žodžiais prieštarauja tau ir šoka prieš lazdą[31]; nutraukę žmonių visuomenės ryšius, jie įžūliai džiaugiasi savo asmeniškomis simpatijomis ir antipatijomis, kurios priklauso nuo to, kas juos džiugina ar skaudina.

Ir tai įvyksta tada, kai jie palieka tave, gyvenimo šaltini, kuris esi vienintelis ir tikras visumos kūrėjas ir valdytojas, kai asmeniškas išdidumas verčia prisirišti prie vienos dalies, tariamos vienovės[32]. Grįžti prie tavęs galima dorybės ir nusižeminimo keliu, ir tu apvalai mus nuo blogų įpročių; tu maloniai atleidi išpažįstančiųjų nuodėmes, išklausai įkalintųjų dejones[33] ir išvaduoji iš grandinių, kurias patys sau užsidėjome, – bet tik tada, jei mes nepakeliame prieš tave tariamos laisvės ragų[34], godžiai trokšdami daugiau turėti ir rizikuodami viską prarasti, labiau mylėdami savo nuosavybę nei tave, visų gėrį.

IX 17. Tačiau tarp gėdingų poelgių, nusikaltimų ir daugelio neteisybių yra ir nuodėmės tų, kurie eina tobulėjimo keliu. Teisingi teisėjai jas smerkia, vadovaudamiesi tobulumo nuostata, ir giria kaip jaunų pasėlių atžalas, tikėdamiesi gero derliaus. Kai kurie poelgiai gali būti panašūs į nusižengimus ar nusikaltimus, ir vis dėlto tai nėra nuodėmės, nes jos neįžeidžia nei tavęs, Viešpatie, mūsų Dieve, nei žmonių bendrijos. Sakysim, žmogus įsigijo kokį nors daiktą, tinkamą jo gyvenimo būdui ir laiko sąlygoms, bet mes negalime tvirtinti, kad jis tai darė iš turto troškimo. Arba kiti, remdamiesi jiems duota teisėta galia, nubaudžia

kaltąjį, norėdami jį pataisyti, bet mes negalime tvirtinti, kad jie tai darė, norėdami pakenkti.

Yra daug poelgių, kurie žmonėms atrodo netinkami, o tu jiems pritari savo paliudijimu; ir daug tokių, kuriuos žmonės giria, o tavo paliudijimu yra smerkiami. Mat dažnai vienokia yra poelgio regimybė ir kitokie pasielgusiojo ketinimai, ir kai kada neaiškios aplinkybių sąsajos.

O kai tu staiga liepi daryti tai, kas neįprasta ir netikėta, ir gal būt tai, ką kitados draudei, nors laikinai nenurodai savo liepimo priežasties ir nors tas įsakymas prieštarauja kokios nors žmonių bendrijos susitarimui, – kas abejotų, jog jį reikia vykdyti, nes tiktai ta žmonių bendrija yra teisi, kuri tarnauja tau. Palaiminti, kurie žino, jog tuos įsakymus davei tu. Nes tavo tarnai daro viską, kad parodytų, ką reikia daryti dabar, arba, kad išpranašautų ateitį[35].

X 18. Šito nežinodamas, aš juokiausi iš tų šventųjų tarnų ir tavo pranašų. Ir ko gi pasiekiau, juokdamasis iš jų? Tik to, kad susilaukiau tavo pašaipos ir pamažu buvau įtikintas absurdiškiausiais dalykais: tikėjau, kad figos medis verkia, kai skinamas jos vaisius, ir kad moteriškoji to medžio pusė lieja tada ašaras, panašias į pieną. Tačiau jeigu koks nors šventasis suvalgytų šitą vaisių, nuskintą, žinoma, ne jo paties, o svetimomis rankomis, ir tas vaisius susimaišytų su jo viduriais, tai maldos metu, dejuodamas ir riaugėdamas, jis iškvėptų iš savęs angelus, o teisingiau, Dievo dalelytes. Tos aukščiausiojo ir tikrojo Dievo dalelytės taip ir būtų likusios surištos tame vaisiuje, jeigu išrinktieji šventieji nebūtų išvadavę jų savo dantimis ir viduriais. Patikė-

jau, nelaimingasis, jog reikia daugiau gailesčio rodyti žemės vaisiams negu žmonėms, dėl kurių jie auga. Ir jeigu koks nors alkstantis, ne manichėjus, paprašytų valgyti, tai už kiekvieną jam duotą kąsnelį reikėtų bausti mirties bausme.

XI 19. Ir tu ištiesei iš aukštybių savo ranką ir ištraukei mano sielą iš gilios tamsos, kai mano motina, ištikima tavo tarnaitė, verkė dėl manęs tavo akivaizdoje labiau nei motinos apverkia mirusius savo vaikus. Tikėjimo ir dvasios, kurią gavo iš tavęs, dėka ji matė mano mirtį, ir tu išgirdai ją, Viešpatie. Tu išgirdai ją ir nepaniekinai jos ašarų, kurios liejosi į žemę visur, kur ji meldėsi: tu išgirdai ją. Nes iš kur tas sapnas, kuriame paguodei ją, ir ji sutiko gyventi kartu su manimi ir valgyti prie vieno stalo? Juk to ji nenorėjo daryti, nepritardama ir smerkdama mano begėdiškus paklydimus. Ji sapnavo, jog stovi ant kažkokios medinės lentos, ir prie jos prieina spindintis, linksmas ir besišypsantis jaunuolis, nors ji tuo metu yra liūdna ir prislėgta. Jis paklausė, kokia jos kasdieninio liūdesio ir ašarų priežastis, kaip paprastai būna, ne tam, kad kažką sužinotų, o kad pamokytų. Ji atsakė, jog liūdi dėl mano pražūties, o jis liepė nusiraminti ir patarė atidžiai pažiūrėti: ji pamatysianti, jog aš esąs ten pat, kur ir ji. Ji pažiūrėjo ir pamatė, jog aš stoviu šalia jos ant tos pačios lentos.

Iš kur tas sapnas? Ar tai nereiškia, jog tavo ausys atgręžtos į jos širdį? O tu, gerasis ir visagali, kuris taip rūpiniesi kiekvienu iš mūsų, tarsi tai būtų vienintelis tavo rūpestis, ir visais rūpiniesi taip, kaip kiekvienu atskirai.

20. Kodėl, kai ji papasakojo tai, ką regėjo, ir aš bandžiau

įtikinti, kad ji nesigraužtų, jog bus ten, kur aš buvau, ji iš karto, be jokių dvejonių atsakė: „Ne, man nebuvo pasakyta: kur jis, ten ir tu, bet: kur tu, ten ir jis“. Prisipažįstu tau, Viešpatie, kiek prisimenu ir kiek kartų bandžiau prisiminti tą tavo atsakymą, duotą per mano motiną, jos nepaveikė mano klaidingas aiškinimas, nes ji iš karto pamatė tai, ką reikėjo pamatyti ir ko aš, suprantama, nemačiau, kol ji nepasakė. Tas atsakymas sukrėtė mane labiau negu pats sapnas, kuriame pamaldžiai moteriai iš anksto buvo nusakytas džiaugsmas, kurį ji patirs kaip paguodą vietoj dabartinės graužaties. Nes turėjo dar praeiti beveik devyneri metai, per kuriuos aš skendau tame purve ir melo tamsybėse. Daug kartų bandžiau atsikelti ir dar skaudžiau kritau, o tuo tarpu šita dora našlė, pamaldi ir protinga, kokias tu myli, vedama vilties, bet nesiliaudama dejuoti bei verkti, per visas savo maldų valandas verkė prieš tave dėl manęs ir pasiekė tavo veidą jos maldos[36], nors tu leidai kad vis dar mane suptų ir skandintų šita tamsa.

XII 21. Tu tuo metu davei ir kitą atsakymą, kurį aš prisimenu. Aš daug ką praleidžiu, nes skubu pereiti prie to, ką būtinai turiu tau išpažinti, o daug ko neprisimenu. Kitą atsakymą tu davei per savo dvasininką, vieną vyskupą, išaugusį bažnyčioje ir gerai žinantį tavo knygas. Kai mano motina prašė jį, kad teiktųsi pasikalbėti su manimi ir paneigtų mano klaidingus įsitikinimus, atitrauktų mane nuo blogio ir išmokytų gėrio. (Jis taip darė su tais žmonėmis, kuriuos laikė to vertais), mano atžvilgiu jis atsisakė tai daryti, ir pasielgė labai protingai, kaip aš vėliau supratau.

Jis atsakė, jog aš nelinkęs klausytis pamokymų, jog esu užsidegęs šia naująja erezija ir kai kuriais klausimais jau išmušiau iš vėžių nemažai nepatyrusių žmonių; apie tai ji pati jam buvo papasakojusi. „Palik jį ten kur yra, tarė jis, tik melskis už jį Dievui. Jis pats skaitydamas pamatys, kokia tai didelė klaida ir kokia nelaimė“. Jis papasakojo, jog manichėjų suklaidinta jo motina nuo vaikystės atidavė jį jiems, ir jis ne tik perskaitė, bet ir perrašė visas jų knygas, ir jam, be jokių diskusijų ir įkalbinėjimų, pasidarė aišku, kaip reikia bėgti nuo šitos sektos; todėl ir pabėgo.

Kai jis jai tai papasakojo, mano motina nenusiramino, bet ir toliau prašė ir maldavo, gausiai liedama ašaras, kad pamatytų mane ir pasikalbėtų. Tada jis supykęs tarė: „Eik nuo manęs šalin ir gyvenk, kaip gyveni. Negali būti, kad šitaip apverkiamas sūnus žūtų“. Kalbėdama su manimi ji prisimindavo, jog šituos žodžius priėmė taip, tarsi jie būtų suskambėję iš dangaus.

KETVIRTA KNYGA

I 1. Per šituos metus, nuo devyniolikos iki dvidešimtaštuonerių metų amžiaus, aš klydau ir klaidinau kitus, apsigaudinėjau pats ir apgaudinėjau kitus skatinamas įvairių savo troškimų: atvirai – mokslais, kurie vadinami „laisvaisiais“[1], o slapta tuo, kas turėjo apgaulingą tikėjimo vardą. Ten buvo puikybė, čia – prietaringumas, bet ir vienur ir kitur – tuštuma. Ten aš vaikiausi tuščios garbės, plojimų teatre, varžybų eilėmis, pergalės vainiko, beprasmiškų reginių ir nevaržomų aistrų tenkinimo. Čia stengiausi apsivalyti nuo šito purvo, vadinamiesiems šventiesiems ir išrinktiesiems teikdamas maistą, iš kurio jie savo pilve gamino mums angelus ir dievus, kad jie mus išlaisvintų[2]. Stropiai tuo užsiiminėjau ir dariau kartu su savo draugais, mano ir kartu su manimi apgautais.

Tegu juokiasi iš manęs išpuikėliai, kurių tu dar nepartrenkei ant žemės ir nesutriuškinai vardan jų išganymo, mano Dieve: aš toliau išpažinsiu savo gėdingus poelgius vardan tavo šlovės[3]. Leisk man, maldauju, leisk man paklaidžioti praeitais klaidų keliais, kiek dar atmenu ir paaukoti tau „padėkos auką“[4]. Kas aš esu be tavęs, jeigu ne vedlys į pražūtį? Kas aš esu, kai man gera, jeigu ne kūdikis, žindantis tavo pieną ir valgantis tavo maistą, kuris niekada neišsenka?[5] Ir kas yra žmogus, bet koks žmogus, jeigu jis žmogus? Tegu juokiasi iš mūsų stiprūs ir galingi, o mes, silpni ir beturčiai, tegu išpažinsime tau.

II 2. Tais metais aš mokiau retorikos ir godulio nugalėtas

pardavinėjau pergalingą iškalbos meną. Aš labai norėjau, Viešpatie, tu žinai, turėti gerus mokinius, ta prasme, kuria yra vadinami „gerais“, neapsimetinėdamas mokiau juos klastos, ne tam, kad jie pražudytų nekaltąjį, bet tam, kad kai kada apgintų kaltąjį. Dieve, tu matei iš toli, kaip aš klumpu slidžiame kelyje ir kaip spingsi dūmų debesyje mano tikėjimas, kurį rodžiau, mokydamas stropiai siekiančius tuštybės ir ieškančius apgaulės[6], pats būdamas jų bendrininku.

Tais metais aš turėjau vieną moterį, su kuria gyvenau neteisėtoje santuokoje, bet kurią susiradau, vedamas beprotiškos aitros. Tačiau turėjau tik ją vieną ir jai saugojau lovos ištikimybę. Čia aš savo pavyzdžiu galėjau patirti, kuo skiriasi maloni santuoka, sukurta tam, kad gimtų vaikai, ir aistringa meilė, kai vaikai gimsta prieš norą, nors gimę verčia save mylėti.

3. Dar prisimenu, kaip sykį panorau dalyvauti eilėraščių deklamavimo varžybose ir kažkoks žynys liepė manęs paklausti, kiek aš jam sumokėsiu už pergalę. Atsakiau, jog man šitos šlykščios apeigos yra nemalonios ir nepriimtinos, ir net jeigu už pergalę gaučiau nedylančio aukso vainiką, neleisčiau dėl to net musės nužudyti. O jis ruošėsi savo apeigose paaukoti gyvulius, atrodo, tuo būdu tikėdamasis palenkti mano pusėn demonus. Bet aš atstūmiau šitą blogį ne iš meilės tavo tyrumui, mano širdies Dieve[7]. Juk aš dar nemokėjau tavęs mylėti, aš nemokėjau galvoti apie ką nors kitą kaip tik apie kūnišką šlovę. Ar dėl tokių prasimanymų dūsaujanti siela nenusideda be tavęs, nes pati tiki apgaule, ir „gano vėjus“[8]? Aš nenorėjau, kad dėl manęs būtų aukojamos aukos demonams, kuriems aš pats save aukojau savo

prietarais. Ką kita reiškia „ganyti vėjus", jeigu ne ganyti pačius demonus, tai yra savo klaidomis džiuginti juos ir linksminti?

III 4. Taigi nesilioviau kreiptis patarimų į tuos, kuriuos vadina matematikais; mat jie neatlieka jokių aukojimų ir nesimeldžia jokioms dvasioms, prašydami įkvėpimo, tačiau tikrasis krikščioniškasis pamaldumas jų mokymą atmeta ir smerkia. Gera yra išpažinti tau, Viešpatie, ir sakyti: pasigailėk manęs, išgydyk mano sielą, nes tau nusidėjau[9], ir nepiktnaudžiauk tavo atlaidumu nusidedant, bet atmink Viešpaties žodžius: „Štai tu esi pasveikęs. Daugiau nebenusidėk, kad neatsitiktų kas blogesnio"[10]. Tuos išganingus pamokymus anie bando sunaikinti, sakydami: „Dangus tau siunčia neišvengiamą priežastį nusidėti", arba: „Tai padarė Venera arba Saturnas, arba Marsas". Taigi, anot jų, žmogus, šitas kūnas ir kraujas ir išpuikę puvėsiai, yra nekaltas, taigi kaltas yra dangaus ir žvaigždžių kūrėjas bei tvarkytojas. O kas gi tai kitas, jei ne tu, mūsų Dievas, saldybė ir teisingumo šaltinis, kuris kiekvienam atsilygina pagal jo darbus, ir kuris palaužtos bei pažemintos širdies neniekina[11].

5. Gyveno tuo metu labai protingas žmogus, gerai išmanantis gydymo meną ir plačiai žinomas[12], kuris, kaip prokonsulas savo ranka uždėjo man tą pergalės vainiką ant mano skaudančios galvos; deja, tai jos nepagydė. Nes šitos ligos gydytojas esi tu, kuris priešiniesi išpuikėliams, o nuolankiesiems duodi malonę[13]. Argi ne tu padėjai man šio senyvo žmogaus pagalba? Aš susidraugavau su juo ir ėmiau stropiai ir įdėmiai klausytis jo samprotavimų (jo kalba

nebuvo puošni, tačiau gyvos mintys darė ją malonią bei rimtą). Kai iš pokalbio su manimi jis sužinojo, kad aš domiuosi astrologų knygomis, maloniai ir tėviškai ėmė įtikinėti, kad mesčiau jas ir neeikvočiau veltui dėmesio ir pastangų šitiems tuštiems dalykams, užuot skyręs juos naudingiems. Jis papasakojo, jog kažkada studijavo šituos mokslus ir jaunystėje netgi ketino padaryti juos savo profesija ir pastoviu užsiėmimu; jeigu jau suprato Hipokratą, tai manė galįs suprasti ir šituos mokslus. Tačiau vėliau metė juos ir atsidėjo vien medicinai: mat, pamatė jų melagingumą ir, būdamas rimtas žmogus, nenorėjo užsidirbti sau duoną apgaudinėdamas kitus. „Tu turi retoriką, tarė jis, iš kurios gali gyventi. O šiuo melu domiesi laisva valia, o ne iš gyvenimo būtinybės. Turi tikėti manimi juo labiau, kad aš tą mokslą tobulai išstudijavau, nes ketinau vien tik iš jo gyventi". Aš jo pakláusiau, dėl kokios priežasties daugelis jų pranašautų dalykų pasirodo teisingi, ir jis atsakė, kaip galėjo, jog tai įvyksta dėka atsitiktinumo, visur ir visada esančio daiktų prigimtyje. Kartais kas nors, atsitiktinai atsivertęs kokio nors poeto knygą, netikėtai randa eilėraštį, nuostabiai atitinkantį jo rūpesčius, nors iš tiesų tas poetas rašo visai kitomis temomis ir domisi visai kuo kitu. Taigi ar reikia stebėtis, sakė, jeigu žmogaus protas, vedamas kažkokios aukštesnės nežinomos jėgos, duoda kai kada atsakymą, atitinkantį klausiančio padėtį bei faktus; tai įvyksta ne meno, o atsitiktinumo dėka.

6. Ir čia tu pasirūpinai manimi, veikdamas jo vardu arba per jį, ir įspraudei mano atmintyje tuos dalykus, kurių aš pats vėliau ieškojau. O tuo metu nei jis, nei mano geriausias

draugas Nebridijus, doras ir tyras jaunuolis, juokdamiesi iš tokių pranašavimų, negalėjo manęs įtikinti, kad jų išsižadėčiau. Man didesnį poveikį darė knygų autorių autoritetas, ir aš tuo metu dar neradau jokio įrodymo, kuris nedviprasmiškai būtų parodęs, jog teisingi jų atsakymai klausiantiems yra padiktuoti arba lemties, arba atsitiktinumo, o ne žvaigždžių stebėjimo meno.

IV 7. Tais metais, kai pirmą kartą savo gimtajame mieste pradėjau mokyti, įsigijau draugą, itin brangų man dėl bendrų polinkių, bendraamžį, panašų žydinčios jaunystės žavumu. Jis dar vaikystėje augo kartu su manimi, kartu ėjome į mokyklą, kartu žaidėme. Bet tada dar nebuvo mano draugas, nors juo nebuvo ir vėliau pagal tikros draugystės supratimą, nes tikra draugystė yra tik ten, kur tu ją įtvirtini tarp susijusių tarpusavyje žmonių, paskleidęs mūsų širdyse meilę, atneštą šventosios dvasios, kuri mums yra duota[14]. Tačiau buvo miela man ta draugystė, bręstanti bendrų siekimų ugnyje. Mat nuo tikrojo tikėjimo, kurio tiesą sakant, ne tiek daug turėjo šis jaunuolis, patraukiau jį prie prietaringų ir pražūtingų pasakėlių, kurių pomėgį man sielvartingai prikaišiojo mano motina. Ir nuo to laiko jau kartu su manimi klaidžiojo anas žmogus, ir mano siela negalėjo būti be jo. Ir štai tu, persekiojantis tuos, kurie pabėgo nuo tavęs, keršto dievas[15] ir kartu gailestingumo šaltinis, nuostabiais būdais sugebąs patraukti mus prie savęs, tu atėmei tą žmogų iš šio gyvenimo, kai mūsų draugystė vos tebuvo trukusi metus, kurie man buvo saldesni už visas ankstesnio mano gyvenimo saldybes.

8. Ar gali vienas žmogus išvardyti tavo šlovingus darbus, kuriuos jis iš tavęs patyrė? Ką tu tada padarei, mano Dieve, ir kokia neįžvelgiama tavo sprendimų gelmė?[16] Krečiamas drugio, jis ilgai gulėjo be sąmonės, išpiltas prakaito. Kadangi niekas nesitikėjo, kad jis pasveiks, jis buvo pakrikštytas, neatgavęs sąmonės[17]. Aš nekreipiau į tai dėmesio, manydamas, kad jo siela išsaugos tai, ką gavo iš manęs, o ne tai, kas buvo padaryta su jo bejausmiu kūnu. Tačiau atsitiko visai kitaip. Jis atsigavo ir pasveiko, ir kai tik aš galėjau kalbėtis su juo – o galėjau tuoj pat, kai ir jis galėjo, nes nesitraukiau nuo jo, ir abu negalėjome būti vienas be kito – bandžiau pasijuokti iš jo krikšto, tikėdamasis, kad ir jis pasijuoks kartu su manimi, nes juk priėmė jį, būdamas be sąmonės ir be jausmų. Tačiau jis jau žinojo, kad priėmė krikštą ir su išgąsčiu atšlijo nuo manęs kaip nuo priešo. Su netikėtu ir stebėtinu laisvumu jis įspėjo mane, kad nekalbėčiau tokių dalykų, jeigu noriu būti jo draugu. O aš, pritrenktas ir sujaudintas, atidėjau visus savo ketinimus, laukdamas, kol jis pasveiks ir tiek atgaus jėgas, kad galėsiu su juo kalbėtis apie ką noriu. Tačiau jis buvo išplėštas iš mano beprotiškų užmačių, kad, mano paguodai, būtų išsaugotas pas tave: po kelių dienų, man nesant, jį vėl ėmė krėsti drugys, ir jis mirė.

9. Didelio skausmo buvo aptemdyta mano širdis, ir kur tik žvelgiau, visur buvo mirtis. Ir tėvynė man tapo bausmės vieta, o gimtieji namai – nelaimės būstu, ir visa, ką su juo anksčiau turėjau bendra, be jo virto man neapsakoma kančia. Visur jo ieškojo mano akys ir nerado. Aš nekenčiau visko, kas neturėjo jo, ir kas negalėjo pasakyti: „Štai jis

ateina", kaip ateidavo visada, kai būdavo išėjęs. Aš pats sau tapau nesuprantama mįslė ir klausinėjau savo sielą, kodėl yra liūdna ir kodėl taip labai mane kamuoja, ir ji nežinojo, ką man atsakyti. Ir jeigu sakydavau: „tikėk dievą"[18], pagrįstai nepaklusdavo, kadangi tas mylimas žmogus, kurio netekau, buvo tikresnis ir geresnis už tą vaizduotės padarinį, kuriuo buvo liepiama tikėti. Vien tik verksmas buvo man malonus, jis atstojo mano draugą ir džiugino mano sielą[19].

V 10. Dabar, Viešpatie, visa tai jau praėjo, ir laikas užgydė mano žaizdą. Ar galiu išgirsti iš tavęs, kuris esi tiesa, ar galiu priglausti savo širdies ausį prie tavo lūpų, kad man pasakytum, kodėl nelaimingiems toks saldus yra verksmas? Argi tu, nors ir visur būdamas, atmetei kada nors nuo savęs mūsų nelaimes? Tu pasilieki savyje, o mes sukamės išbandymuose. Tačiau jei mūsų verksmai nepasiektų tavo ausų, nieko neliktų iš mūsų vilties. Taigi kaip atsitinka, kad dejonės, ašaros, dūsavimai ir skundai išaugina saldų vaisių, kurį skiname nuo gyvenimo kartybės [medžio]? O gal saldi yra viltis, kad išgirsi mus? Taip įvyksta, kai meldžiamės, nes maldos trokšta pasiekti tave. Bet kaip yra skausme, ką nors praradus, ir liūdesyje, kuris mane tada apsupo? Aš juk nesitikėjau, kad jis atsigaus, ir ne to prašiau savo ašaromis, o tik liūdėjau ir verkiau. Aš buvau nelaimingas, nes praradau savo džiaugsmą. O gal verksmas, kartus iš prigimties, tampa saldžiu, persisotinus tais dalykais, kuriais ilgai mėgavomės ir kurie dabar mums kelia pasibjaurėjimą?

VI 11. Bet kam visa tai kalbu? Dabar laikas ne klausti,

bet prisipažinti tau. Nelaimingas buvau, ir nelaiminga yra kiekviena siela, supančiota meilės mirtingiems dalykams; ji plyšta, kai jų netenka, ir tada supranta savo nelaimę, nors nelaiminga buvo ir prieš tai, kol jų neteko. Taip aš gyvenau tuo metu: karčiai verkiau ir tame kartume radau nusiraminimą. Toks buvau vargšas, tačiau tas mano varganas gyvenimas buvo man brangesnis už aną mano draugą. Tiesa, norėjau tą gyvenimą pakeisti, tačiau nenorėjau netekti jo labiau nei ko nors kito. Nežinau, ar būčiau norėjęs numirti už jį, taip kaip kalbama apie Orestą ir Pyladą, jeigu tai nėra išgalvota, kurie norėjo kartu vienas už kitą numirti, kadangi atskirai gyventi jiems buvo blogiau už mirtį[20]. Bet manyje atsirado nežinau koks jausmas, labai šiam priešingas: mane apėmė slegiantis pasišlykštėjimas gyvenimu bei mirties baimė. Manau, jog juo labiau mylėjau aną draugą, juo labiau tarsi baisiausio priešo nekenčiau ir bijojau mirties, kuri man jį atėmė, ir maniau, jog ji staiga atims visus žmones, kadangi galėjo atimti jį. Prisimenu, jog būtent tai jaučiau. Štai mano širdis, mano Dieve, štai tokia ji iš vidaus. Žiūrėk, nes viską prisimenu, mano viltie, tu, kuris apvalai mane nuo tokių nešvarių jausmų, nukreipdamas mano akis į tave ir išvaduodamas mano kojas iš pinklių[21]. Stebėjausi, kad kiti žmonės gyvena, o anas, kurį mylėjau ir laikiau tarsi nemirtingu, mirė, ir dar labiau stebėjausi, kad aš, kuris buvau antrasis anas, gyvenu, anam mirus. Gerai kažkas pasakė apie savo draugą: jis yra „mano sielos dalis“[22]. Mat aš jaučiau, kad mano siela ir jo siela dviejuose kūnuose, ir todėl man buvo baisu gyventi, nes nenorėjau gyventi, būdamas pusė, ir todėl

gal būt, bijojau mirti, kad nemirtų visas tas, kurį labai mylėjau[23].

VII 12. O beprotybe, nemokanti mylėti žmonių žmogiškai! O kvailas žmogau, nemokantis kantriai pakelti žmogiškos lemties! Toks aš tada buvau. Todėl blaškiausi, verkiau, kankinausi ir neradau nei ramybės, nei išsigelbėjimo. Nešiojausi perkirstą ir kraujuojančią savo sielą, nepakenčiančią tokio nešiojimo, ir neradau vietos, kur ją padėti. Ji nerasdavo poilsio nei žavingose giraitėse, nei žaidimuose, nei dainose, nei saldžiai kvepiančiuose soduose, nei puotose, nei lovos ar miego malonumuose, pagaliau nei knygose ar eilėse. Man viskas buvo atgrasu, net pati dienos šviesa, ir kas tik nebuvo tuo, kuo buvo anas, atrodė nedora ir šlykštu, išskyrus liūdesį ir ašaras, nes tik jos suteikdavo šiek tiek nusiraminimo. Kai iš jų ištraukdavau savo sielą, prislėgdavo mane sunki mano nelaimės našta. Žinojau, kad reikia ją pakelti prie tavęs, Viešpatie, ir tuo jai padėti, bet nei norėjau, nei pajėgiau to daryti, juo labiau, kad negalvojau apie tave kaip apie kažką patikimą ir tvirtą. Nes tai buvai ne tu, o tuščias įsivaizdavimas, ir mano suklydimas buvo mano dievas. Jei bandydavau ją ten padėti, kad pailsėtų, ji krisdavo per tuštumą ir vėl užgriūdavo mane, ir aš buvau sau tarsi nelaiminga vieta, kur negalėjau būti ir iš kur negalėjau išeiti. Kur mano širdis galėjo pabėgti nuo mano širdies? Kur aš galėjau pabėgti nuo paties savęs? Kur nebūčiau sekęs pats paskui save? Vis dėlto pabėgau iš tėvynės. Mažiau jo ieškojo mano akys ten, kur nebuvo įpratusios matyti, mat iš Tagastos miesto atvykau į Kartaginą.

VIII 13. Laikas nepraeina tuščiai ir nesirita beprasmiškai, nepalikdamas pėdsako mūsų jausmuose: jis atlieka dvasioje nuostabius darbus. Dienos ateidavo ir praeidavo viena po kitos, ir ateidamos bei praeidamos pasėdavo manyje kitas viltis ir kitus prisiminimus. Aš pamažu ėmiau pratintis prie senųjų malonumų, ir mano dabartinis skausmas ėmė užleisti jiems vietą; atsirado, tiesa, ne nauji skausmai, tačiau priežastys naujiems skausmams. Argi ne todėl anas skausmas taip lengvai ir giliai prasiskverbė į mano širdį, kad aš išliejau [tarsi vandenį] savo sielą į smėlį, pamildamas mirtingą būtybę taip, tarsi ji būtų nemirtinga? O juk labiausiai mane gydė ir teikė jėgų naujųjų draugų paguoda, su kuriais kartu mėgau daryti tai, ką mėgau daryti vietoj tavęs: visas tas nesibaigiančias pasakas, nuolatinę apgaulę, kurios begėdiškais prisilietimais buvo tvirkinamas[24] mūsų protas, ir [iš godaus smalsumo] perštėjo mūsų ausys. Jeigu kas nors iš mano draugų mirdavo, šita pasaka nesibaigdavo.

Buvo dar ir kiti dalykai, kurie traukė mano sielą: kartu kalbėtis ir juoktis, rodyti kilnų abipusį paslaugumą, kartu skaityti gražias knygas, kartu išdykauti ir kartu rodyti tarpusavio pagarbą, kartais nesutarti, tačiau nejaučiant neapykantos, taip kaip žmogus nesutaria pats su savimi (tokie reti nesutarimai vedė į ilgalaikius sutarimus); kartu mokyti ir mokytis, su ilgesiu laukti nesančių ir su džiaugsmu sutikti atėjusius. Tokie mylinčių ir mylimų širdžių ženklai, matomi veide, kalboje, akyse, daugybėje patrauklių gestų, tarsi deglas uždega širdis ir iš daugelio padaro vieną.

IX 14. Štai ką mes mylime drauguose ir mylime taip, kad žmogus jaučiasi esąs kaltas, jeigu neatsako į meilę, nieko neprašydamas iš kito, išskyrus palankumo įrodymus. Iš čia tas liūdesys, jeigu kas miršta, iš čia skausmo tamsa; malonumas virsta kartybe, kurios prisisotina širdis: prarastas mirusiųjų gyvenimas virsta gyvųjų mirtimi. Laimingas, kuris myli tave, o draugą tavyje, o nedraugą dėl tavęs[25]. Tik tas nepraranda nieko brangaus. Kam visi brangūs tame, kurio prarasti negalima. O kas tai yra, jeigu ne mūsų Dievas, Dievas, kuris sukūrė dangų ir žemę ir užpildė juos savimi, nes užpildydamas juos savimi ir sukūrė juos[26]? Tavęs nepraranda niekas, nebent tas, kuris tave palieka, o kadangi palieka, kur eina ir nuo ko bėga, jeigu ne nuo tavęs mylinčio prie tavęs rūstaujančio? Argi kur nors jis neras tavo įstatymo, jį baudžiančio? O tavo įstatymas yra tiesa ir tu esi tiesa[27].

X 15. Dorybių Dieve, atgręžk mus ir parodyk savo veidą, ir būsime išgelbėti[28]. Nes kur besikreiptų žmogaus siela, visur ji atsirems į skausmą, jeigu neatsirems į tave, ir net jeigu atsirems į gražius dalykus, [jie atneš skausmą], jeigu bus už tavęs ir už jos pačios. Tačiau ir tų gražių dalykų nebūtų, jeigu jie nebūtų iš tavęs. Visi dalykai atsiranda ir išnyksta, o atsiradę tarsi pradeda būti ir auga, kad tobulėtų, o tapę tobuli, sensta ir žūsta; ir nors ne viskas sensta, viskas žūsta. Taigi kai atsiranda ir siekia būti, kuo greičiau auga, kad būtų, tuo labiau skuba, kad nebūtų. Toks yra jų [buvimo] būdas. Tokį jiems davei, nes jie yra dalis dalykų, kurie neegzistuoja visi kartu, bet vieni išeida-

mi, o kiti ateidami jie veikia kaip visuma, kurios dalys yra. Štai taip atsiranda ir mūsų kalba, susidedanti iš atskirų garsų. Nesusidarytų kalbos visuma, jeigu vienas, anksčiau skambėjęs žodis nepasitrauktų, kad ateitų kitas. Tegu šlovina tave dėl visų šitų dalykų mano siela, Dieve, viso kūrėjau[29], bet tegu prie jų neprisiriša meilės ryšiais, paskatinta kūno pojūčių. Mat, jie eina, kur ėjo, – į nebūtį, ir drasko ją pražūtingais troškimais, nes ir pati nori būti ir mėgsta ilsėtis tarp tų, kuriuos myli. O juose nėra kur būti, nes jie nestovi vietoje: jie bėga tolyn, ir kas juos gali pavyti, skatinamas kūno pojūčių? Arba kas gali išlaikyti net ir tai, kas yra čia pat? Mat lėti yra kūno pojūčiai, todėl kad jie yra kūno pojūčiai: toks yra jų būdas. Jų pakanka tik tam, kam jie buvo sukurti, tačiau nepakanka tam, kad sulaikytų tai, kas skuba nuo paskirtos pradžios ligi paskirtos pabaigos. Mat jie girdi tavo žodį, kuriuo buvo sukurti: „Nuo čia ir ligi čia“[30].

XI 16. Nesiblaškyk, mano siela, ir neleisk apkursti savo širdies ausiai nuo savo tuštybės skambesio. Klausykis ir tu: pats žodis šaukia, kad grįžtum ten, kur yra nedrumsčiamos ramybės vieta, kur nepaliekama meilė, jeigu ji pati nepalieka. Štai vieni dalykai išnyksta, kad jų vietoje atsirastų kiti ir kad iš visų šitų dalių susidarytų pasaulio visuma. „Ar aš kur nors išeinu?“, sako Dievo Žodis. Ten pastatyk savo būstą, ten patikėk visa, ką turi, mano siela, nuvarginta galų gale apgavystėmis. Tiesai atiduok tai, ką turi iš tiesos, ir nieko nepražudysi, ir sužydės visa, kas tavyje buvo nuvytę, ir bus išgydyti visi tavo negalavimai, ir bus sustiprin-

ta visa, kas tavyje yra silpna, bus atnaujinta ir pritvirtinta prie tavęs ir nepaliks tavęs, kur beeitų, bet stovės su tavimi ir išliks prie tvirto ir visada išliekančio Dievo[31].

17. Kodėl paklydusi seki paskui savo kūną? Tegu jis pats geriau apsigręžia ir seka paskui tave? Visa, ką sužinai iš jo, yra daliniai dalykai, jie malonūs, tačiau tu nepažįsti visumos, kuriai jie priklauso. Jei tavo kūno pojūčiai galėtų apimti visumą, o nebūtų, kaip bausmė tau, teisingai apriboti sugebėjimu suvokti tik dalį visumos, tai tu norėtum, kad visa, kas dabar egzistuoja, praeitų, kad galėtum labiau mėgautis visuma. Juk ir tai, ką kalbame, tu girdi kūno pojūčiu, ir nori, kad atskiri skiemenys keistų vienas kitą, o ne stovėtų vietoje, nes nori išgirsi visą kalbą. Taip ir visi dalykai, kurie sudaro vieną kokią nors visumą, neegzistuoja visi vienu metu tame, ką jie sudaro; visuma džiugina labiau nei atskira dalis, jei tik būtų galima tą visumą vienu metu aprėpti. Bet dar geresnis yra tas, kuris tą visumą sukūrė – mūsų Dievas: jis nenueina, nes nėra kas jį pakeičia.

XII 18. Jeigu tau patinka kūnai, šlovink dėl jų Dievą, ir nukreipk savo meilę į jų kūrėją, kad dėl tų, kurie tau patinka, nenustotum patikęs [jų kūrėjui]. Jeigu patinka sielos, tebūna jos mylimos Dieve, nes pačios savaime yra kintančios, o jame sustoja ir įsitvirtina: kitaip eitų ir praeitų. Taigi tebūna mylimos jame. Prie jo nusivesk su savimi tas, kurias gali ir pasakyk joms: „Jį mylėkime; jis visa tai sukūrė, ir jis yra netoli“. Sukūrė, bet nepasitraukė: kas iš jo atsirado, jame yra. Taigi kur jis yra? Kur galima paragauti tiesos? Jis giliai širdyje, bet širdis pasitraukė nuo jo. Taigi sugrįžkite,

veidmainiai, į širdį ir prisiglauskite prie to, kuris jus sukūrė[32]. Kodėl veržiatės į nepraeinamus klystkelius? Kur einate? Tas gėris, kurį mylite, yra iš jo. Bet gera ir saldu yra tik tiek, kiek tai susiję su juo; ir pagrįstai taps kartumu, nes neteisinga mylėti tai, kas yra iš jo, palikus jį patį. Kodėl jūs vėl ir vėl norite vaikščioti sunkiais ir pavojingais keliais? Ten nėra ramybės, kur jos ieškote. Laimingo gyvenimo ieškote mirties zonoje: jo ten nėra. Kaip gali būti laimingas gyvenimas ten, kur nėra gyvybės?

19. Čia nusileido pats mūsų gyvenimas ir pašalino mūsų mirtį ir sunaikino ją savo gyvybės galia. Suskambėjo jo balsas, šaukiantis grįžti pas jį, į jo slaptavietę, iš kur atėjo pas mus, pirmiausia įeidamas į Mergelės įsčias, kad ten susijungtų su juo žmogiškoji prigimtis, mirtingas kūnas, tam, kad nebūtų amžinai mirtingas. Ir iš ten jis išėjo tarsi jaunikis iš vestuvinio kambario, džiaugdamasis kaip milžinas, kuriam skirta eiti savo keliu[33]. Jis nedelsė, bet bėgo [pas mus] šaukdamas žodžiais, darbais, mirtimi, gyvenimu, nusileidimu ir pakilimu, šaukdamas grįžti pas jį. Jis pasitraukė mums iš akių, kad grįžtume į savo širdį[34] ir ten jį rastume. Jis išėjo, ir štai jis yra čia. Jis nenorėjo, ilgai būti su mumis ir nepaliko mūsų. Jis išėjo ten, iš kur niekada nebuvo išėjęs, nes pasaulis atsirado per jį[35], ir jis atėjo į tą pasaulį išgelbėti nusidėjėlių[36]. Jam prisipažįsta mano siela ir jis ją gydo, nes ji jam nusidėjo[37]. Žmonių sūnūs, kaip ilgai jūsų širdys bus apsunkintos?[38] Gyvenimas nusileido prie jūsų, argi jūs nenorite pakilti ir gyventi? Bet kur jums bekilti, jeigu jau aukštai pakilote ir jūsų gerklės burnoja dangui[39]? Nusileiskite, kad galėtumėte pakilti, ir kilkite

prie Dievo: juk jūs nukritote kildami prieš jį. Pasakyk jiems tai, tegu jie verkia ašarų slėnyje[40]; patrauk juos su savimi prie Dievo, nes tai, ką kalbi, yra iš Šventosios Dvasios, jeigu kalbi degdamas meilės ugnimi.

XIII 20. Aš tada nežinojau šito ir mylėjau žemesnįjį grožį; ėjau į bedugnę ir sakiau savo draugams: „Argi mes mylime ką nors kita, o ne grožį? O kas yra gražu? Ir kas yra grožis? Kas traukia mus ir pririša prie tų dalykų, kuriuos mylime? Jeigu nebūtų juose grožio ir žavesio, jokiu būdu nepatrauktų mūsų prie savęs". Stebėjau ir mačiau, jog pačiuose kūnuose gražu yra tai, kas tarsi išreiškia visumą, tačiau kita vertus, gražu ir tai, kas derinasi su kitais dalykais, taip kaip kūno dalis derinasi prie viso kūno, apavas prie kojos ir panašiai. Tos mintys prasiveržė iš pačių mano sielos gelmių, ir aš parašiau „Apie grožį ir tinkamumą", dvi ar tris knygas. Tu žinai, Dieve, nes aš jau pamiršau. Nebeturiu jų: jos nežinia kada ir kur dingo.

XIV 21. Kas mane paskatino, Viešpatie, mano Dieve, paskirti tas knygas Hierijui, Romos oratoriui? Aš nepažinojau jo asmeniškai, bet mylėjau už jo didelę mokslinę šlovę. Buvau girdėjęs ir kai kuriuos jo pasisakymus, kurie man labai patiko. Dar labiau jis man patiko todėl, kad patiko kitiems, kurie šlovino jį stengdamiesi, jog būdamas siras, pirmiau išmokęs puikiai kalbėti graikiškai, vėliau tapo puikiu lotynų kalbos oratoriumi ir didžiausiu žinovu filosofijos mokslų. Taigi giriamą žmogų galima mylėti ir nematant. Argi ta meilė į klausančiojo širdį patenka iš kal-

bančiojo burnos? Jokiu būdu. Mylintysis uždega savo meile kitą. Todėl ir myli tą, kuris šlovinamas, nes tiki, kad šlovinimai atsiranda ne iš apgaulės, o iš meilės to, kuris šlovina.

22. Taip aš tada mylėjau žmones, pasikliaudamas žmonių nuomone, o ne tavimi, mano Dieve, kuriame niekas neapsigauna. Tačiau kodėl jis buvo šlovinamas, visai kitaip, negu garsus lenktynių vežikas arba populiarus [cirko] medžiotojas? Tai buvo rimti pagyrimai, kokių aš norėjau išgirsti apie save. Nenorėjau, kad mane girtų ir mylėtų taip kaip aktorius, nors aš pats juos gyriau ir mylėjau. Vis dėlto aš pats labiau norėjau būti nežinomas arba nekenčiamas, negu šitaip mylimas. Kaip mano siela gali pasverti ir paskirstyti tokią įvairią ir skirtingą meilę? Kodėl aš kitame myliu tai, ko tuo pačiu metu nekenčiu, ko norėčiau išsižadėti ir nuo savęs atstumti? O juk mes abu esame žmonės? Gerą arklį galima mylėti ir nenorint tapti juo, net jeigu šitai būtų įmanoma, tačiau to negalima pasakyti apie aktorių, kuris yra mūsų, žmonių, giminės. Taigi kitame žmoguje myliu tai, ko savyje nekenčiu, nors ir esu žmogus? Didelė bedugnė yra žmogus, kurio visi plaukeliai, Viešpatie, yra tavo suskaičiuoti, ir nė vienas iš jų pas tave neprapuls. Tačiau plaukus suskaičiuoti yra lengviau negu žmogaus jausmus ir jo širdies judesius.

23. O Hierijus priklausė tai oratorių rūšiai, kuriuos aš taip mylėjau, kad pats troškau būti tokiu. Aš klaidžiojau puikybėje ir buvau nešiojamas visokių vėjų[41], ir visiškai nepastebimai buvau tavo vedamas. Ir aš kur man žinoti ir kaip be dvejonių prisipažinti, jog aš labiau jį mylėjau dėl giriančiųjų meilės negu dėl pačių dalykų, dėl kurių jis bu-

vo giriamas? Jeigu tie patys žmonės būtų jį ne gyrę, o smerkę ir pasakoję apie jo sugebėjimus su panieka ir pasibjaurėjimu, aš nebūčiau užsidegęs jam meile, nors nei jo sugebėjimai, nei jis pats nebūtų tapę kitokiais: kitokie būtų buvę tik pasakojančiųjų jausmai.

Štai kur padėta netvirta siela, neprisirišusi prie tvirtos tiesos. Priklausomai nuo to, kur pučia žodžių ir minčių vėjai, ji yra nešama, sukama, mėtoma pirmyn ir atgal, jai užstojama šviesa, ir ji nemato tiesos. Ir štai ji prieš jus.

Man tada buvo labai svarbu, kad mano veikalas ir mano užsiėmimai taptų žinomi anam žmogui: jo pritarimas būtų dar labiau mane uždegęs, o nepritarimas būtų įžeidęs mano tuščiagarbę širdį, neturinčią atramos tavyje. Tačiau noriai svarsčiau, sukiodamas prieš savo mąstymo akis, klausimą apie grožį ir tinkamumą, ir žavėjausi visu tuo, nereikalaudamas pagyrimo.

XV 24. Tačiau šitame didingame darbe, tavo kūrinyje, nemačiau ašies, Visagali, kuris vienintelis darai stebuklus[42]. Mano mintys klaidžiojo tarp materialių kūnų ir remdamasis fiziniais pavidalais, aš nustačiau ir atskyriau, jog „gražu" yra tai, kas gražu savaime, o „tinkama" yra tai, kas derinasi su kuo nors kitu. Paskui aš atsigręžiau į dvasios prigimtį, tačiau klaidinga nuomonė, kurią turėjau susidaręs apie dvasinius dalykus, kliudė matyti tiesą. Tiesos akivaizdybė man badyte badė akis, tačiau aš kreipiau savo karščiuojantį protą nuo nematerialių dalykų prie linijų, spalvų ir didelių dydžių, o kadangi nepajėgiau jų matyti savo dvasioje, maniau, jog aš negaliu matyti ir savo dvasios. Mylė-

jau ramybę, kylančią iš dorybės, ir nekenčiau nesantarvės, kylančios iš ydingumo. Pirmojoje aš mačiau vienybę, kurią, kaip man atrodė, sudarė racionalus protas, tikroji tiesa ir aukščiausias gėris. Antrojoje mačiau skirtybę, kurią sudarė kažkokia irracionalaus gyvenimo substancija ir aukščiausias blogis. Vargšas, maniau, jog tai ne tik substancija, bet ir kažkoks gyvenimas, egzistuojantis be tavęs, mano Dieve, kai tuo tarpu visa yra iš tavęs[43]. Vienybę aš pavadinau monada, kaip tam tikrą protą be lyties skirtumo, o skirtybę pavadinau diada: tai – pyktis, vedantis į nusikaltimus ir geismas, vedantis į paleistuvystę[44]. Pats nesupratau, ką kalbu. Aš nežinojau ir nesuvokiau, kad blogis nėra substancija, ir kad mūsų protas nėra aukščiausias ir nekintantis gėris.

25. Nusikaltimas yra ydingas sielos judesys, postūmis veiksmui, į kurį siela veržiasi įžūliai ir maištingai, o paleistuvystė yra nesaikingas sielos geismas ir mėgavimasis kūniškais malonumais. Jeigu racionalusis protas pats yra ydingas, tai gyvenimą sutepa klaidos ir neteisingos nuomonės. Būtent toks tada buvo mano protas, kai nežinojau, kad jį reikia nušviesti kita šviesa, kad jis priartėtų prie tiesos, nes jame pačiame nėra tiesos. Nes tu uždegi mano žibintą, Viešpatie; tu, mano Dieve, apšvieti mano tamsybes ir iš tavo pilnatvės mes viską gauname[45]. Tu esi tikroji šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų, ateinantį į šį pasaulį, nes tavyje nėra jokių atmainų ir jokių sambrėškių[46].

26. Bet aš veržiausi prie tavęs ir buvau tavo atstumiamas, kad paragaučiau mirties[47], nes tu priešiniesi išpuikėliams[48]. O argi nebuvo puikybė, kai stebėtinos beprotybės apimtas aš samprotavau, jog iš prigimties aš esu tokia

pat būtybė kaip ir tu? Turėjau galimybę keistis ir tai mačiau aiškiai iš to, jog labai troškau būti išmintingas, kad iš blogesnio tapčiau geresnis. Tačiau labiau norėjau tave laikyti galinčiu keistis negu pripažinti, kad aš nesu tokia pat būtybė, kaip tu. Taigi buvau tavo atstumiamas ir tu lenkei žemyn mano vėjavaikišką sprandą. Vaizdavausi kūniškus pavidalus ir, pats būdamas kūnas, kaltinau kūną, būdamas klaidžiojanti dvasia, negrįžau prie tavęs. Klaidžiodamas klaidžiojau tarp tų, kas neegzistuoja nei tavyje, nei manyje, nei kūne. Juos sukūrė man ne tavoji tiesa, bet manoji tuštybė, remdamasi kūnu. Aš klausiau mažų ištikimų tau vaikų, savo piliečių, iš kurių bendrijos pats to nežinodamas buvau pašalintas, aš klausiau jų, nelemtas plepys: „Kodėl klysta siela, kurią sukūrė Dievas?" Nenorėjau, kad manęs būtų paklausta: „Kodėl klysta Dievas?" Labiau norėjau įrodyti, jog tavo nekintanti prigimtis labiau yra linkusi klysti, negu pripažinti, jog mano kintanti prigimtis savo noru išklysta iš kelio ir už tai nubausta, daro klaidas.

27. Man buvo tada dvidešimt šešeri ar dvidešimt septyneri metai, kai baigiau rašyti šitą knygą, sukiodamas mintyse prasimanytus pavidalus, kurie padarė kurčiomis mano širdies ausis. Aš bandžiau priversti jas, saldžioji tiesa, girdėti giliai viduje skambančią tavo melodiją. Mąstydamas apie tai, kas „gražu" ir „tinkama", aš troškau atsistoti ant kojų ir išgirsti tave ir džiaugte džiaugtis jaunikio balsu[49], bet negalėjau: mano klaidų balsai šaukė mane išorėn, o puikybės svoris vertė kristi žemyn. Tu nesuteikei mano ausims džiaugsmo bei linksmybės ir neapsidžiaugė mano kaulai, nes nebuvo pažeminti[50].

XVI 28. Kokia man buvo nauda iš to, kad apie dvidešimtus gyvenimo metus man pateko į rankas Aristotelio veikalas „Dešimt kategorijų“[51] šitą knygą man minėjo Kartaginietis retorius, mano mokytojas, ir kiti mokyti žmonės, sprogdami iš susižavėjimo, todėl aš svajojau apie ją, kaip apie kažką didingo ir dieviško – ir aš kalbėjausi apie šitas kategorijas su tais žmonėmis, kurie sakėsi vos jas supratę, ir tai tik padedami išsilavinusių mokytojų, kurie ne tik aiškino jas žodžiais, bet ir piešiniais smėlyje, – aš pastebėjau, jog jie negali man pasakyti nieko naujo, ko aš nebūčiau pats skaitydamas supratęs. Man atrodė, jog šitoje knygoje labai aiškiai kalbama apie substancijas: pavyzdžiui, kas yra žmogus ir kokie jo požymiai; kiek pėdų siekia jo ūgis; jo giminystės ryšiai: kieno jis yra brolis; kokioje vietoje jis yra; kada jis gimęs; jo padėtis: stovi ar sėdi; jo būklė: apsiavęs ar ginkluotas; ką daro, ką patiria. Tos devynios kategorijos, kurių pavyzdžius čia pateikiau, arba pagrindinė substancijos kategorija, apima gausybę reiškinių.

29. Kokia man buvo iš to nauda? Greičiau, žala. Nes maniau, jog ir tave, mano Dieve, nuostabiai paprastą ir nekintantį, kaip ir visus kitus egzistuojančius dalykus, galima paaiškinti tomis dešimčia kategorijų. Bandžiau tave laikyti subjektu, priklausančiu tavo didybei ir grožiui, tarsi tu būtum kūnas, turintis tokias savybes. O juk tavo didybė ir grožis – tai tu pats, tuo tarpu kūnas ne todėl yra didelis ir gražus, kad yra kūnas: net jeigu būtų mažesnis ir mažiau gražus, vis tiek liktų kūnu.

Taigi melas buvo visa tai, ką galvojau apie tave, o ne tiesa; mano, vargšo, prasimanymai, o ne tavo, palaiminto-

jo, atramos. Tu paliepei, ir taip atsitiko su manimi: žemė man augino erškėčius ir usnis, ir vargdamas aš užsidirbau savo duoną[52].

30. Kokia man buvo nauda iš to, kad aš tada perskaičiau visas knygas iš tų mokslų, kurie vadinami laisvaisiais? Niekingas blogųjų aistrų vergas, pats perskaičiau ir supratau visa, ką tik galėjau perskaityti. Džiaugiausi jomis ir nesupratau, iš kur jose yra tai, kas yra teisinga ir tikra. Stovėjau nugara į šviesą, ir veidu į tai, kas buvo apšviesta; taigi mano veidas, žiūrintis į tai, kas apšviesta, apšviestas nebuvo. Tu žinai, Viešpatie, mano Dieve, ką aš sužinojau, be didelių pastangų ir be kitų žmonių pagalbos, apie retoriką ir dialektiką, apie geometriją, muziką ir aritmetiką. Ir gebėjimas greitai suvokti, ir proto įžvalgumas – tavo dovanos, bet aš ne tau jas skyriau. Tie sugebėjimai labiau tarnavo ne mano naudai, bet mano pražūčiai, nes aš troškau valdyti didelę dalį savo turto ir nesaugojau tau savo jėgų, bet iškeliavau nuo tavęs į tolimą šalį, kad išeikvočiau tuos turtus geidulingiems troškimams[53]. Kokia man nauda buvo iš tų gerų dalykų, jeigu nemokėjau jais gerai naudotis? Pamačiau, jog tuos mokslus sunkiai supranta net ir stropiausi mokiniai; kai bandžiau tuos dalykus aiškinti, atsirado vos vienas, pats garbingiausias, kuris mano aiškinimą pakankamai greitai suvokė.

31. Kokia man buvo nauda iš to, kad aš maniau, jog tu, Viešpatie, teisybės Dieve, esi didžiulis, šviesus kūnas, o aš – nuolauža nuo šito kūno? Baisi nesąmonė! Bet toks aš tada buvau, ir neraustu, mano Dieve, pripažindamas tavo akivaizdoje tavo gailestingumą mano atžvilgiu ir šaukda-

masis tavęs: aš juk neraudau tada, aiškindamas žmonėms savo piktžodžiavimus ir prieštaraudamas tau.

Kokia man buvo nauda iš mano proto, gyvai, be jokios mokytojo pagalbos narpliojusio šitas supainiotas knygas, jeigu aš begėdiškai ir šventvagiškai klydau dorybės moksluose? Argi kenkė tavo vaikeliams daug lėtesnis protas, jeigu jie per daug nenutoldavo nuo tavęs, tavo bažnyčios lizde saugiai bręsdami, augino meilės sparnus, maitindamiesi sveiku tikėjimo maistu[54].

O Viešpatie, mano Dieve, tavo sparnų pavėsyje mes atgausime viltį: globok mus ir nešk mus. Tu neši, tu neši, mažus savo vaikus iki pat senatvės, nes mūsų stiprybė esi tu; kai stiprybė yra tik mūsų, ji – silpnybė. Mūsų gėris visada yra pas tave, ir kai mes nusigręžiame nuo jo, pasukame į klystkelius. Grįšime pas tave, Viešpatie, ir neiškrypsime, nes pas tave visas mūsų gėris, kuriuo esi tu pats; mes nebijome, kad mums nebus kur grįžti, nes mes kritome žemyn, ir mums nesant nesugriuvo mūsų namai, tavo amžinybė[55].

PENKTA KNYGA

I 1. Priimk mano išpažinimų auką iš mano liežuvio, kuriam suteikei pavidalą ir kurį paskatinai išpažinti tavo vardą, ir išgydyk visus mano kaulus, idant sakytų: „Viešpatie, kas panašus į tave“[1]. Juk tas, kuris išpažįsta tau, neatskleidžia tau, kas vyksta jame, nes užsklęsta širdis nesulaiko tavo akies, o žmonių atšiaurumas neatstumia tavo rankos, bet tu panorėjęs atleidi ją pasigailėdamas arba bausdamas, ir nėra nė vieno, galinčio „pasislėpti nuo tavo karščio“[2]. Bet tešlovina tave mano siela, idant mylėtų tave, ir teišpažįsta tau tavo gailestingumo darbus, idant šlovintų tave. Nesiliauja ir nenutyla šlovinusi tave visa tavo kūrinija: nei jokia dvasia savo burna, atgręžta į tave, nei gyvi padarai, nei negyvi kūnai burna tų, kurie stebi juos, idant pakiltų tavyje iš nuovargio mūsų siela, atsirėmusi į tai, ką sutvėrei, ir perėjusi pas tave, kuris tai sutvėrei nuostabiu būdu: ten atgaiva ir tikroji stiprybė.

II 2. Teeina ir tebėga nuo tavęs neturintys ramybės nedorėliai. Tu juos regi ir atskiri šešėlius, ir štai – visa gražu ir kartu su jais, nors jie ir koktūs[3]. Ir kuo jie tau pakenkė? Arba kaip suteršė tavo valdas, teisingas ir vientisas nuo dangaus iki pat [pasaulio] pakraščių? Iš tiesų, kur gi jie bėgo, bėgdami nuo tavo veido? Arba kur tu jų nerastum? Bet jie bėgo, idant neregėtų tavęs, reginčio juos, ir apakę susidurtų su tavimi – juk tu neapleidi nieko iš to, ką sutvėrei – susidurtų su tavimi neteisieji ir būtų teisingai sudrebinti: išsisukę nuo tavo švelnumo jie atsimuša į tavo tiesumą bei

įpuola į tavo griežtumą. Žinoma, jie nežino, kad visur kur esi tu, kurio neriboja jokia erdvė, ir tu vienintelis esi šalia net ir tų, kurie nutolo nuo tavęs. Tad teatsigręžia ir teieško tavęs, nes tu neapleidai savo kūrinijos taip, kaip jie apleido savo kūrėją. Teatsigręžia patys, ir štai tu esi ten, jų širdyje, širdyje išpažįstančių tau, puolančių prie tavęs ir po savo sunkių kelionių beraudančių tavo glėbyje: ir tu maloningas šluostai jiems ašaras, o jie dar labiau rauda ir džiūgauja raudodami, nes tu, Viešpatie, o ne koks žmogus, kūnas ir kraujas, bet tu, Viešpatie, kuris sukūrei, atnaujini juos ir paguodi. Ir kurgi aš buvau, kai ieškojau tavęs? Tu buvai priešais mane, o aš buvau nutolęs ir nuo savęs ir negalėjau surasti savęs: juo labiau tavęs!

III 3. Savo Dievo akivaizdoje papasakosiu apie tuos dvidešimt devintuosius savo gyvenimo metus. Į Kartaginą jau buvo atvykęs toks vienas manichėjų vyskupas, vardu Faustas, didelės „velnio žabangos“[4], ir daugybė žmonių, sužavėti saldžiakalbystės, įsipainiodavo į jas. Nors aš tą saldžiakalbystę ir gyriau, tačiau skyriau nuo dalykų, kuriuos godžiai troškau išmokti, tiesos, ir stebėjau, ne kokiame kalbos inde, bet kokio mokslo man siūlo užkrimsti tasai pagarsėjęs tarp jų Faustas. Mat gandai man apie jį jau buvo pranešę, kad jis esąs didis visų gerbtinų mokslų žinovas ir ypač išmanąs laisvuosius menus. Ir kadangi aš buvau perskaitęs daugybę filosofų raštų ir laikiau juos sudėtus atmintyje, kai kuriuos iš jų [paimtus] dalykus lygindavau su tomis ilgomis manichėjų pasakomis ir man įtikimesni atrodė [teiginiai] tų, kurie „tiek įstengė žinoti, kad galėjo vertinti pasaulį“, nors

„visiškai neatrado jo Viešpaties“[5]. Nes didis esi, Viešpatie, ir dėmiesi nusižeminusius, o iškilusius atpažįsti iš tolo, ir prisiartini tik prie sutrintų širdyje[6], ir neranda tavęs išpuikėliai, net jei iš savo smalsaus mokslingumo būtų suskaičiavę žvaigždes bei smėlio smiltis, būtų išmatavę žvaigždynų plotus ir ištyrę dangaus šviesulių kelius.

4. Jie tai tyrinėja savo proto ir gabumų, kuriuos tu jiems davei, dėka ir daug dalykų atrado bei prieš daugybę metų paskelbė, kokią dieną, kurią valandą, daliniai ar pilni bus saulės ir mėnulio užtemimai. Ir apskaičiavimai jų neapgavo. Įvyko taip, kaip jie buvo numatę. Jie surašė atrastus dėsnius, o šie skaitomi ir šiandien, ir jais remiantis iš anksto pranešama, kuriais metais, kurį metų mėnesį, kurią mėnesio dieną, kurią dienos valandą ir kokia dalimi užtems mėnulis ar saulė: ir įvyks taip, kaip numatoma. Žmonės stebisi šiais dalykais, neišmanantys jų nustėrsta, o išmanantys džiūgauja ir puikuojasi, savo bedievišku pasipūtimu traukdamiesi ir toldami nuo tavo šviesos, prieš tiek laiko iš anksto numato būsimą saulės užtemimą ir nemato, kad patys temsta jau dabar – juk jie neklausia dievobaimingai, iš kur turi gebėjimą, kurio dėka tai tyrinėja – o ir atradę, kad juos sutvėrei tu, neatsiduoda tau, idant galėtum išsaugoti tai, ką sutvėrei, nepaaukoja tau savęs tokių, kokiais patys yra save padarę, ir nenudeda savo puikybės kaip „paukščių“ ir kaip „jūros žuvų“ savo smalsavimų, dėl kurių „apvaikšto slaptus gelmės takus“, ir savo pasileidimo kaip „lauko galvijų“[7], idant tu, Dieve, ėdrioji ugnie, sunaikintum jų mirtingas aistras atkurdamas juos nemirtingumui.

5. Bet jie nepažįsta kelio, tavo žodžio, per kurį sutvėrei

tai, ką jie skaičiuoja, juos pačius, kurie skaičiuoja, juslę, kurios dėka mato tai, ką skaičiuoja, ir protą, kurio dėka skaičiuoja; o „tavo išminčiai nėra saiko"[8]. Pats Vienatinis tavo Sūnus „tapo mums išmintimi, teisumu ir pašventimu"[9], buvo priskaičiuotas tarp mūsų ir mokėjo ciesoriui mokesčius. Jie nepažįsta šio kelio, kuriuo nusileistų nuo savęs prie jo ir per jį pakiltų pas jį. Nepažįsta šio kelio ir manosi esą iškilę ir šviečiantys kartu su žvaigždynais, bet štai nugarmėjo žemėn ir „aptemo neišmani jų širdis"[10]. Jie pasako daug teisingų dalykų apie kūriniją, tačiau neieško dievobaimingai tiesos, kūrinijos kūrėjos, ir dėl to neranda; arba jei randa, tai, kad ir pažinę Dievą, negarbina jo „kaip Dievo" ir nedėkoja jam, bet „tuščiai svarstydami paklysta" ir sakosi esą išminčiai, sau priskirdami tai, kas priklauso tau, ir dėl to siekia su savo didžiai iškrypusiu aklumu ir tau priskirti tai, kas yra jų, tai yra primeta melagystes tau, kuris esi tiesa, „nenykstančio Dievo šlovę išmaino į nykstančio žmogaus, paukščių, keturkojų bei šliužų atvaizdus"[11], tavo „tiesą iškeičia į melą" ir lenkiasi bei tarnauja „veikiau kūrinijai nei kūrėjui".

6. Tačiau iš jų buvau išmokęs daugybę tiesų, kurias jie atskleidė [tyrinėdami] kūriniją, ir jas man pagrįsdavo skaičiai, metų laikų tvarkinga kaita ir regimi žvaigždynų patvirtinimai. Aš jas lygindavau su Manio teiginiais, kurių jis daugybę surašė apie šiuos dalykus didžiai svaičiodamas, ir neaptikdavau jokio pagrįsto nei saulėgrąžos bei lygiadienio, nei šviesulių užtemimo, nei kitų tokio pobūdžio dalykų, kuriuos buvau išmokęs iš pasaulietinės išminties knygų, paaiškinimo. Ten man buvo liepiama tikėti, bet

tai neatitiko apskaičiavimais ir akimis patikrintų įrodymų ir buvo didžiai skirtinga.

IV 7. Nejau, „Viešpatie, tiesos Dieve“[12], kas tik pažįsta šiuos dalykus, jau ir patinka tau? Juk nelaimingas žmogus, kuris žino visa tai, tačiau nepažįsta tavęs; o laimingas tas, kuris pažįsta tave, net jei visų tų dalykų ir nežino; o tasai, kuris pažįsta ir tave, ir tuos dalykus, nėra dėl jų laimingesnis, o laimingas tik dėl tavęs vieno, jei pažinęs tave garbina kaip tave ir dėkoja, ir nepaklysta tuščiai svarstydamas. Juk kaip tas, kuris žino, [ką reiškia] turėti medį, ir dėkoja tau už tai, kad naudojasi juo, nors ir nežino, kelių uolekčių jis aukštumo arba kaip plačiai išsišakojęs, yra geresnis už tą, kuris jį išmatuoja ir suskaičiuoja visas jo šakas, tačiau nei jį turi, nei pažįsta arba myli jo kūrėją, taip kvaila abejoti, kad tikintis žmogus, kuriam priklauso viso pasaulio turtai ir kuris lyg ir nieko neturėdamas, tačiau glausdamasis prie tavęs, kuriam tarnauja visa kas, turi visa, net jei nežino, kaip sukasi Didieji Grįžulo Ratai, žinoma, yra geresnis už dangaus matuotoją, žvaigždynų skaičiuotoją ir elementų svėriką, nepaisantį tavęs, kuris sutvarkei visa, [žiūrėdamas] saiko, skaičiaus ir svorio.

V 8. Tačiau kas prašė nežinia kokį manichėją rašyti ir apie tuos dalykus, kurių nežinant galima buvo išmokti dievotumo? Juk tu pasakei žmogui: „Štai, dievotumas yra išmintis“[13]. Jis būtų galėjęs jo nežinoti, net jei ir būtų tobulai išmanęs anuos dalykus: tačiau kadangi neišmanė nė jų, nors ir drįso begėdiškai jų mokyti, visiškai negalėjo

pažinti jo. Juk tuštybė yra garsinti tuos pasaulietinius, net jei ir žinomus, dalykus, o dievotumas – išpažinti tave. Išklydęs iš tokio kelio, jis tiek daug kalbėjo apie tuos dalykus, kad jį sudirbo tie, kurie tikrai juos išmanė, ir [taip] tapo aišku, koks jo išprusimas kituose, paslaptingesniuose, dalykuose. Jis nenorėjo būti menkai vertinamas, bet stengėsi įtikinti, kad jame asmeniškai visa savo galia esanti Šventoji Dvasia, tavo tikinčiųjų guodėja ir turtintoja. Taigi kai buvo atskleista, kad jis apie dangų ir žvaigždes, apie saulės ir mėnulio judėjimą prikalbėjo klaidingų dalykų, nors tai ir nėra susiję su religijos mokymu, vis tiek turėtų būti pakankamai aišku, kad jo užmačios buvo šventvagiškos, kadangi jis skelbė ne tik jam nežinomus, bet ir iškreiptus dalykus su tokia beprotiška puikybės tuštybe, kad stengėsi juos priskirti sau nelyginant dieviškam asmeniui.

9. Kai aš girdžiu, jog vienas ar kitas brolis krikščionis neišmano tų klausimų ir vieną dalyką suvokia vietoj kito, su kantrumu žiūriu į jo nuomonę ir matau, kad jam nekenkia, jei jis kartais nenusimano apie kūniškos kūrinijos padėtį bei savybes: kad tik apie tave, „Viešpatie, visa ko sutvėrėjau“[14], netikėtų nebūtais dalykais. Tačiau kenkia, jei mano, kad [kūniškos kūrinijos pažinimas] susijęs su pačiu tikėjimo mokymo pavidalu, ir drįsta atkakliai tvirtinti tai, ko nežino. Bet ir tokį silpnumą tikėjimo lopšyje ramsto motina meilė tol, kol naujas žmogus išauga į „tobulą vyrą“[15] ir nebegali būti „nešiojamas bet kokio mokymo vėjo“[16]. Tačiau kas nemanytų, kad pasibjaurėtina ir sutramdytina yra baisi beprotybė to, kuris išdrįso tapti tokiu mokytoju, įkvėpėju, vedliu ir vadovu tų, kuriuos įtikino tais dalykais,

kad jo sekėjai mano, jog seka ne kokiu nors žmogumi, bet tavo Šventąja Dvasia, kartą nutvėrus jį kalbant iškreiptus dalykus? Aš vis dėlto dar nebuvau aiškiai patyręs, ar remiantis jo žodžiais galima paaiškinti ilgesnių ir trumpesnių dienų bei naktų kaitą, pačios nakties ir dienos kaitą, šviesulių užtemimus ir visus kitus tokio pobūdžio reiškinius, apie kuriuos buvau skaitęs kitose knygose, taip, kad jei kartais būtų buvę galima, man būtų likę neaišku, ar yra taip, ar kitaip, tačiau savo tikėjimui [sustiprinti] dėl jo šventumo, kuriuo tikėjau, būčiau teikęs pirmenybę jo autoritetui.

VI 10. Ir beveik devynerius metus, kol klausiausi jų klaidžiojantis protu, perdėtai laukiau atvykstant šio Fausto. Mat kiti iš jų, su kuriais man teko susidurti, šalindamiesi mano užduotų klausimų apie tokius dalykus, žadėjo man tokį žmogų, kuriam atvykus ir su kuriuo pasikalbėjus visai lengvai ir suprantamai bus išnarplioti ir šie, ir dar didesni, jei kartais juos užduočiau, mano kausimai. Taigi kai jis atvyko, patyriau, kad jis yra malonus, patraukliai kalbantis žmogus, daug saldžiau čiauškiantis tuos pačius dalykus, kuriuos jie paprastai pasakoja. Bet ką gi mano troškuliui [numalšinti galėjo pasiūlyti] šis grakščiausias vertingų taurių pilstytojas? Mano ausys jau buvo sočios tokių kalbų, ir man neatrodė, kad jos geresnės dėl to, kad buvo geriau pasakytos, ir teisingos dėl to, kad iškalbingos, o jo siela išmintinga dėl to, kad jo veido išraiška prideranti, o kalba daili. Tie, kurie man jį pasiūlė, nebuvo geri vertintojai, ir jis jiems pasirodė protingas ir išmintingas, nes smagino juos kalbėdamas. Buvau pažinęs ir kitos rūšies žmonių,

kurie įtarinėja net ir tiesą ir nenori patikėti ja, jei ji pateikiama sutvarkyta ir turtinga kalba. O mane, mano Dieve, tai tu stebėtinais ir slaptais keliais jau buvai pamokęs, ir tikiu, kad tu mane išmokei dėl to, kad [tai] yra tiesa, ir be tavęs nėra jokio kito tiesos mokytojo, kur ir iš kur ji benušvistų. Taigi aš iš tavęs jau buvau išmokęs, kad neturi atrodyti, jog pasakoma kas nors teisingo dėl to, kad tai pasakoma iškalbingai, ir pasakoma kas nors klaidingo dėl to, kad nedarniai skamba lūpomis tariami žodžiai; kita vertus, [nereikia manyti], kad kas nors teisingo pasakoma dėl to, kad neapdorota kalba, ir klaidingo dėl to, kad kalba nuostabi, bet [žinotina], jog išmintis ir kvailumas egzistuoja lygiai taip pat, kaip naudingas ir nenaudingas maistas, o pateikti juos galima tiek išdailintais, tiek nedailintais žodžiais taip, kaip ir vieną, ir kitą maistą tiek miestietiškuose, tiek kaimietiškuose induose.

11. Taigi mano godulį, su kuriuo tiek laiko laukiau to žmogaus, iš tiesų tenkino svarstančiojo susijaudinimas ir aistra bei tinkami žodžiai, kurie jam, [norinčiam] apvilkti mintis, nesunkiai ateidavo į galvą. Aš džiūgavau ir kartu su daugybe kitų arba net labiau už daugybę kitų šlovinau jį ir aukštinau; tačiau man buvo apmaudu, kad klausytojų minioje negaliu pateikti jam ir pasidalyti su juo mane jaudinančiais klausimais draugiškame pokalbyje, išklausydamas [pašnekovo nuomonę] ir atsakydamas į ją. O kai galėjau [padaryti] tai, ir su mano bičiuliais tuo metu, kai toks abipusis svarstymas tiko, man pavyko patraukti jo dėmesį ir aš išdėsčiau kai kuriuos mane jaudinančius klausimus, pirmiausiai patyriau, kad šis žmogus neišmano laisvųjų

menų, išskyrus gramatiką, o ir tą labai ribotai. Buvo skaitęs kelias Cicerono kalbas, vos kelias Senekos knygas ir kai kuriuos poezijos kūrinius bei tuos savo sektos veikalus, kurie buvo parašyti taisyklinga lotynų kalba. [Prie to] dar prisidėjo kasdienės kalbėjimo pratybos. Dėl to [jam] ir pakako iškalbos, kuri dėl mokėjimo valdyti savo gabumus ir kažkokio prigimtinio sąmojingumo tapdavo dar malonesnė ir dar labiau viliodavo. Ar taip yra, kaip atmenu, Viešpatie, mano Dieve, mano sąžinės teisėjau? Mano širdis ir mano atmintis prieš tave, kuris tada vedei mane gilioje savo apvaizdos paslaptyje ir jau tada „gręžei prieš mano veidą“[17] gėdingus mano paklydimus, idant juos regėčiau ir jų neapkęsčiau.

VII 12. Nes po to, kai man tapo pakankamai aišku, kad jis neišmano tų menų, kuriuose, kaip maniau, yra pasižymėjęs, pradėjau netekti vilties, kad jis gali man paaiškinti ir išspręsti mane jaudinančius klausimus; žinoma, net ir jų neišmanydamas, jis būtų galėjęs būti tikrai dievobaimingas, bet tik jei nebūtų buvęs manichėjas. Jų knygos išties pilnos nesibaigiančių pasakų apie dangų, žvaigždynus, saulę ir mėnulį: aš jau nebemaniau – ko didžiai troškau, – kad jis, palyginęs su skaitmeniniais įrodymais, kuriuos buvau perskaitęs kur kitur, gali tiksliai paaiškinti, ar veikiau yra taip, kaip rašoma Manio knygose, ar tos knygos yra bent jau tiek pat pagrįstos. Tačiau kai aš pasiūliau jam apmąstyti ir apsvarstyti tuos klausimus, jis labai kukliai neišdrįso net prisiimti tokios naštos. Mat jis žinojo, jog nežino tų dalykų, ir nesigėdijo prisipažinti. Jis nebuvo iš

tų plepių, kokių daug teko iškęsti, kurie bandė man tai išaiškinti ir nepasakė nieko. Jo „širdis“[18], jei ir „nebuvo teisi“[19] tavo akivaizdoje, tai bent jau labai apdairi savo pačios atžvilgiu. Nebuvo visiškai nežinantis apie savo nežinojimą ir nenorėjo neapgalvotai ginčydamasis įklimpti į tokią padėtį, iš kurios nei galėtų kaip nors išsisukti, nei nesunkiai grįžti atgal: dėl to jis man patiko dar labiau. Juk prisipažįstančio žmogaus drovumas gražesnis nei tai, ką aš norėjau sužinoti. Ir tokį aš jį aptikdavau visuose sudėtingesniuose bei įmantresniuose klausimuose.

13. Taigi įkarštis, su kuriuo ėmiausi Manio veikalų, atlėgo. Dar labiau nusivylęs kitais jų mokytojais po to, kai tas pagarsėjęs žmogus šitaip pasirodė daugybėje mane jaudinusių klausimų, ėmiau susitikinėti su juo dėl susidomėjimo, kuriuo jis degė literatūrai, kurią aš jau dirbdamas retoriumi tuo metu dėsčiau Kartaginos jaunuomenei, ir skaityti su juo tiek tas [knygas], kurias jis norėjo, nes buvo girdėjęs [apie jas], tiek tas, kurias pats maniau esant tinkamas tokių polinkių [žmogui]. Šiaip jau, pažinus šį žmogų, žlugo bet koks mano bandymas pažengti toje sektoje į priekį, kaip buvau nusprendęs pirma. Nenutiko taip, kad aš visiškai atsiskyriau nuo jų, bet lyg ir nerasdamas nieko geresnio, nusprendžiau kol kas taikytis su ta padėtimi, į kurią, kad ir kokiu būdu tai būtų atsitikę, buvau įklimpęs, tol, kol nenušvis kas nors tokio, ką būtų labiau verta pasirinkti. Taip tasai Faustas, kuris daugeliui buvo tapęs „mirties žabangomis“[20], nei norėdamas, nei žinodamas, buvo pradėjęs narplioti manąsias, kurių buvau sučiuptas. Mat tavosios rankos, Dieve mano, tavo apvaizdos paslaptyje

neapleido mano sielos, o iš mano motinos širdies kraujo per jos ašaras tau buvo aukojama dienomis ir naktimis, ir tu stebėtinai pasielgei su manimi. Tu taip pasielgei, Dieve mano. Nes Viešpaties „ištiesinami žmogaus žingsniai ir jis mėgs jo kelią“[21]. Arba kas pasirūpins išganymu, jei ne tavo ranka, atkurianti tai, ką sukūrei?

VIII 14. Taigi tu pasielgei su manimi taip, kad aš buvau įtikintas vykti į Romą ir verčiau ten dėstyti tai, ką dėsčiau Kartaginai. Ir aš nepraeisiu prošal neišpažinęs tau to, kas mane įtikino, nes ir čia reikia apmąstyti bei pagarbinti giliausias tavo paslaptis ir nuolatinį tavo gailestingumą mums. Vykti į Romą norėjau ne dėl to, kad tikinantys tai [padaryti] draugai žadėjo man didesnes pajamas ir didesnę garbę, nors ir šie dalykai tada viliojo mano dvasią. Didžiausia ir beveik vienintelė priežastis buvo ta, kad girdėjau [kalbant], jog ten jaunuomenė mokosi ramiau ir griežtesnė tvarka neleidžia jiems netvarkingai ir įžūliai įsiveržti į svetimo mokytojo pamoką, ir apskritai draudžiama [pasirodyti], jei mokytojas nėra davęs sutikimo. Kartaginoje, priešingai, mokinių savivalė yra šlykšti ir nesuvaldoma: įsiveržia begėdiškai ir beveik kaip pasiutę sujaukia tvarką, kurią kiekvienas [mokytojas] yra įvedęs mokinių labui. Dėl savo stebėtino bukumo jie pridaro daugybę neteisėtų dalykų, už kuriuos reikėtų bausti pagal įstatymus, jei jų neužtartų įpratimas, atskleidžiantis, jog jie yra dar labiau apgailėtini dėl to, kad daro, tarytum būtų leistina, ko tavo amžinasis įstatymas neleis niekada, ir mano, jog daro tai nebaudžiami, nors juos baudžia jau pats aklas elgesys, ir jų

bausmės nepalyginamai sunkesnės už jų nusikaltimus. Taigi mokydamasis aš nenorėjau turėti tokių įpročių, o dėstytojaudamas buvau priverstas kęsti tai iš kitų. Todėl man norėjosi važiuoti ten, kur, kaip tvirtino visi tie, kurie žinojo, tokių dalykų neatsitinka. Tačiau iš tiesų tai tu, „mano viltie ir mano dalia gyvųjų žemėje“[22], norėdamas, kad aš pakeisčiau gyvenamąją vietą vardan savo sielos išganymo, plakei mane Kartaginoje, idant aš ištrūkčiau iš ten, ir išstatei Romos pagundas, idant jos mane patrauktų. Veikei tu per žmones, mylinčius mirusį gyvenimą, kurie vienur elgėsi beprotiškai, o kitur žadėjo tuščius dalykus, ir, idant „ištiesintum mano žingsnius“[23], slapčia naudojaisi tiek jų, tiek mano sugedimu. Nes tie, kurie drumstė mano ramybę, buvo apakinti bjauraus įsiūčio, o tie, kurie kvietė imtis ko kito, atsidavė žeme: o aš buvau tas, kuris čia bodėjausi tikra nelaime, o ten ieškojau netikros laimės.

15. Tu žinojai, Dieve, kodėl aš išvykstu iš čia ir keliauju ten, bet neatskleidei to nei man, nei mano motinai, kuri karčiai apraudojo mane išvykstantį ir nulydėjo iki pat jūros. Ji tvirtai įsikibo į mane, norėdama arba grąžinti atgal, arba vykti kartu su manimi, o aš apgavau ją, apsimesdamas, jog nenoriu palikti bičiulio, kol šis neišplauks pakilus vėjui. Aš sumelavau motinai – ir kokiai motinai! – ir ištrūkau, nes tu man ir šitai gailestingai atleidai, saugodamas mane, pilną nelemto purvo, nuo jūros vandenų iki pat tavo malonės vandens, idant, man juo nusiprausus, išdžiūtų motinos akių upeliai, kuriais dėl manęs ji tau kasdien laistė žemę po savo veidu. Tačiau aš vos įtikinau ją, atsisakinėjančią grįžti be manęs, pasilikti tą naktį netoli mūsų laivo esan-

čioje palaimintajam Kiprijonui pašvęstoje koplytėlėje. Bet tą naktį aš slapta išvykau, o ji ne: liko melsdamasi ir verkdama. Ir ko gi ji tavęs prašė, Dieve mano, jei ne neleisti man išplaukti? Tačiau tu giliai nusprendęs ir išklausęs jos troškimo esmę nepasirūpinai tuo, ko ji prašė tada, idant padarytum mane tokį, kokio ji prašė visada. Papūtė vėjas, išpūtė mūsų bures ir paslėpė nuo mūsų akių krantą, ant kurio ji rytą šėlo iš skausmo ir tvindė tavo ausis skundais bei aimanomis, kurių jos nepaisė: tuo tarpu tu traukei mane mano aistromis, idant būtų padarytas galas toms aistroms, o jos kūniškas troškimas teisingai buvo plakamas kančių rimbo. Juk ji, kaip ir visos motinos, bet daug labiau už daugelį kitų, mėgo, kad aš būčiau šalia jos, ir nežinojo, kokių džiaugsmų jai ketini suteikti iš mano nebuvimo. Nežinojo ir dėl to verkė ir vaitojo, ir tos kančios parodė joje [esant] Ievos palikimą: aimanuodama ji ieškojo to, ką aimanuodama buvo pagimdžiusi. Tačiau apkaltinusi mane apgaulėmis ir žiaurumu, ji vėl ėmė melsti tave už mane ir grįžo prie įprastų darbų, o aš atvykau į Romą.

IX 16. Ir štai užklupo ten mane kūno ligos rykštė, ir aš jau keliavau į „mirusiųjų buveinę“[24], nešdamasis su savimi visas nuodėmes, kurias buvau padaręs prieš tave, prieš save ir prieš kitus, gausias ir sunkias nuodėmes, [nusėdusias] virš gimtosios nuodėmės grandinės, dėl kurios visi „mirštame Adome“[25]. Juk nebuvai nė vienos iš jų atleidęs man Kristuje, nei jis ant savo kryžiaus buvo sugriovęs priešiškumą, kurį buvau sudaręs su tavimi per savo nuodėmes. Kaip gi jis galėjo sugriauti jį būdamas tuo, kuo tikėjau jį esant –

šmėkla ant kryžiaus? Taigi kiek netikra man atrodė jo kūno, tiek tikra buvo mano sielos mirtis, ir kiek tikra buvo jo kūno mirtis, tiek netikras mano sielos, kuri tuo netikėjo, gyvenimas. Sunkėjant karštligei, aš keliavau pražūtin. Išties, kurgi aš būčiau nukeliavęs, jei būčiau tada iš čia iškeliavęs, jei ne „į ugnį“[26] ir kančias, vertas mano darbų pagal teisingai nustatytą tavo tvarką? Mano motina apie tai nežinojo, tačiau ir nebūdama šalia meldėsi už mane. O tu, visur kur esantis, išklausydavai ją ten, kur ji būdavo, ir pasigailėdavai manęs ten, kur būdavau aš, taip, kad, vis dar nesveikas savo šventvagiškoje širdyje, aš atgavau kūno sveikatą. Nes net ir tokiame dideliame pavojuje netroškau tavo krikšto ir buvau geresnis būdamas vaikas, kai reikalavau jo iš savo dievobaimingos motinos, kaip jau esu prisiminęs ir išpažinęs. Buvau išaugęs savo gėdai ir beprotis šaipiausi iš tavo gydomųjų patarimų, bet tu neleidai man tokiam mirti dukart. Jei mano motinos širdis būtų buvusi pakirsta tokio smūgio, tai ji niekada nebūtų išgijusi. [Nemoku] pakankamai išsakyti, kaip ji mane mylėjo ir su kiek didesniu susijaudinimu, nei jis buvo, kai ji gimdė kūnu, gimdė mane dvasia.

17. Taigi nematau, kaip ji būtų galėjusi išgyti, jei jos meilės gelmes būtų perskrodusi tokia mano mirtis? O kur būtų galėjusios būti tokios gausios, dažnos ir nepaliaujamos maldos? Niekur kitur, tik į tave. O tu, gailestingumo Dieve, ar būtum galėjęs paniekinti tyros ir kuklios našlės, uoliai duodančios išmaldą, paklūstančios ir tarnaujančios tavo šventiesiems, nė vienos dienos nepraleidžiančios be aukos prie tavo altoriaus, dukart per dieną, rytą ir vakare, nuolatos

einančios į tavo bažnyčią ne dėl tuščių pasakų ir senių plepalų, bet kad išgirstų tave tavo žodžiuose ir kad tu ją išgirstumei jos maldose, „sutrintą ir nužemintą širdį“[27]? Nejau būtum galėjęs paniekinti jos ašaras, kuriomis ji prašė tavęs ne aukso ir sidabro, ir ne kokio nors kito nepastovaus ir praeinančio gero, bet savo sūnaus sielos išganymo, ir atstumti ją nesuteikęs savo pagalbos, tu, per kurio malonę ji buvo tokia? Jokiu būdu ne, Viešpatie. Priešingai, tu buvai šalia, klauseisi jos ir darei [visa] pagal tvarką, pagal kurią, kaip buvai iš anksto nusprendęs, reikėjo daryti. Šalin mintis, kad tu būtum galėjęs apgaudinėti ją tais savo regėjimais ir atsakymais, kurių vienus jau minėjau, o kitų neminėjau, ir kuriuos ji saugojo savo tikinčioje širdyje ir nuolatos maldose pateikdavo tau tarsi kokius tavo pasirašytus pasižadėjimus. Nes tu, kadangi „tavo gailestingumas amžinas“[28], ir savo pažadais teikiesi tapti skolininku tų, kuriems atleidi visas skolas.

X 18. Taigi tu išgydei mane nuo tos ligos ir padarei sveiką savo „tarnaitės sūnų“[29], tuomet kol kas kūnu, idant būtų kam galėtum duoti geresnę ir tikresnę sveikatą. Ir Romoje aš tada dėjausi prie tų apgautųjų ir apgaudinėjančių šventųjų: ne tik prie jų klausytojų, kurių skaičiui priklausė ir tas, kurio namuose [gyvendamas] buvau susirgęs ir pasveikau, bet ir prie tų, kuriuos vadina išrinktaisiais. Nes man vis dar atrodė, kad tai ne mes nusidedame, o mumyse nusideda nežinia kokia kita prigimtis, o mano puikybę malonino tai, kad aš be kaltės, kad padaręs ką blogo, neišpažįstu, kad taip padariau, idant „išgydytum mano

sielą, nes ji tau nusidėjo"[30]: man malonu buvo pateisinti save ir apkaltinti nežinia ką kita, kas buvo manyje, bet nebuvau aš. O iš tiesų visa tai buvau aš, ir mano bedieviškumas buvo padalijęs mane prieš mane patį. Dar labiau nepagydoma nuodėmė buvo ta, kad aš nemaniau esąs nusidėjėlis, ir pasibaisėtina neteisybė labiau norėti, kad tu, „visagalis Dieve"[31], būtum nugalėtas manyje mano pražūčiai, negu kad aš būčiau tavo nugalėtas mano išganymui. Taigi dar nebuvai „pastatęs sargybos prie mano burnos ir susilaikymo vartų prie mano lūpų, kad mano širdis nepakryptų prie blogų žodžių, norėdama pateisinti nuodėmes, [padarytas] kartu su žmonėmis, kurie daro pikta"[32], ir dėl to aš vis dar bendravau su jų išrinktaisiais, tačiau jau nebesitikėdamas, kad galiu pažengti į priekį tame klaidingame mokyme, ir dėl to jau tingiau bei abejingiau laikiausi tų dalykų, kuriais buvau nusprendęs tenkintis tol, kol nerasiu nieko geresnio.

19. Iš tikrųjų man buvo kilusi ir mintis, kad protingesni už kitus buvę tie filosofai, kuriuos vadina akademikais, nes jie manė, kad viskuo reikia abejoti, ir buvo nutarę, kad žmogus negali suvokti jokios tiesos. Mat ir man atrodė, jog jų nuomonė yra tokia, kokią ją mano esant žmonės, nes aš dar nesupratau [tikro] jų siekio. Be to, nepraleidau progos sutureti tą patį mano šeimininką nuo pernelyg didelio pasitikėjimo, su kuriuo jis, kaip mačiau, žiūri į tuos pasakiškus dalykus, kurių pilnos manichėjų knygos. Tačiau su jais draugavau artimiau negu su kitais žmonėmis, nepriklausiusiais tai eretikų sektai. Aš jos jau nebegyniau su ankstesniu įkarščiu, tačiau jos artumas – mat daug jų slėpė

Roma – darė mane tingesnį ieškant ko kito, juolab kad aš nesitikėjau, jog tavo Bažnyčioje, „dangaus ir žemės Viešpatie“[33], visa ko, kas regima ir neregima, sutvėrėjau, galima rasti tiesą, nuo kurios jie buvo mane atitolinę, ir man atrodė, kad didžiai gėdinga tikėti, jog tu turi žmogaus kūno pavidalą ir esi ribojamas mūsų narių kūniškų linijų. Bet kadangi, norėdamas mąstyti apie savo Dievą, nemokėjau įsivaizduoti jo niekaip kitaip, tik kaip kūnišką masę, – nes nemaniau, kad yra kas nors, kas nebūtų kūniška, – tai ir buvo didžiausia ir beveik vienintelė mano neišvengiamo paklydimo priežastis.

20. Iš čia ir mano tikėjimas, kad yra ir kažkokia tokio pobūdžio blogio substancija ir kad ji turi savo tamsią ir bepavidalę masę: tai tirštą, kuri buvo vadinama žeme, tai skaidrią ir ploną, koks yra oro tirštis. Jie ją įsivaizduoja kaip šliaužiojančią žeme piktąją dvasią. O kadangi dievo baimė, kokia ji ten bebuvo, vertė mane tikėti, kad Dievas, būdamas geras, nesukūrė jokios blogos prigimties, aš nutariau, kad egzistuoja dvi viena kitai priešingos masės, abi beribės, tik blogoji siauriau, o geroji plačiau, o po šios pražūtingos pradžios man iš paskos vilkosi kitos šventvagiškos išvados. Kai mano dvasia bandydavo ieškoti prieglobsčio katalikų tikėjime, aš būdavau nubloškiamas atgal, nes tikėjimas, kurį maniau esant katalikų, nebuvo katalikų tikėjimas. Ir man atrodė, kad esu labiau dievobaimingas tikėdamas, jog tu, Mano Dieve, kuriam aš išpažįstu „tavo gailestingumą“[34], esi beribis iš visų pusių, nors ir esu priverstas pripažinti, kad esi ribotas iš tos pusės, kurioje tau buvo priešpriešinama blogio masė, negu manydamas, kad iš visų

pusių esi ribojamas žmogaus kūno pavidalo. Be to, man atrodė, jog esu geresnis tikėdamas, kad tu nesukūrei jokio blogio – man, neišmanėliui, jis atrodė [esąs] ne tik tam tikra substancija, bet ir kūniška substancija, nes aš ir protą mokėjau įsivaizduoti tik kaip ploną, tačiau pasklidusį erdvėje kūną, – negu tikėdamas, kad iš tavęs yra blogio prigimtis, tokia, kokią maniau [ją esant]. Ir patį mūsų Išganytoją, vienatinį tavo Sūnų, maniau esant kilusį iš šviesiausiojo tavo kūno masės vardan mūsų išganymo. Taip, kad netikėjau apie jį niekuo kitu, išskyrus tuo, ką įstengiau įsivaizduoti iš savo tuštybės. Taigi maniau, kad tokia jo prigimtis, nesusimaišydama su kūnu, negali gimti iš mergelės Marijos. Tačiau nemačiau, [kokiu būdu galėtų] susimaišyti ir nesusitepti [būdamas toks], kokį jį sau vaizdavausi. Todėl bijojau tikėti, kad jis gimė turėdamas kūną, idant nebūčiau priverstas tikėti, kad yra suteptas kūno. Dabar tavo dvasios vaikai švelniai ir meiliai pasijuoks iš manęs, jei skaitys šiuos mano išpažinimus; tačiau aš buvau toks.

XI 21. Be to, nemaniau, kad galima apginti tai, ką jie buvo užsipuolę tavo raštuose, tačiau kartais tikrai norėjau aptarti su kuo nors, kas labai gerai išmano tas knygas, atskirus klausimus ir patirti, ką jis apie tai mano. Mat jau Kartaginoje mane buvo ėmę dominti tokio vieno Elpidijaus, kuris viešai kalbėjo prieš tuos pačius manichėjus ir svarstė, kalbos, kadangi jis pateikdavo iš Raštų tokias vietas, prieš kurias nelengva būdavo atsilaikyti. O jų atsakymai man atrodydavo silpni; be to, jie nenoriai pateikdavo juos viešai, bet padarydavo tai atskirai mums, sakydami, kad

Naujojo Testamento knygos buvusios suklastotos nežinia kokių žmonių, norėjusių Judėjų įstatymą įterpti į krikščionių tikėjimą, tačiau patys nepateikdami jokių nesuklastotų pavyzdžių. Bet labiausiai mane, kažkokiu būdu sugautą ir prismaugtą, mąstantį tai, kas kūniška, slėgė tos masės, po kuriomis dusdamas negalėjau įkvėpti skaidraus ir tyro tavo tiesos oro.

XII 22. Taigi uoliai ėmiausi daryti tai, dėl ko buvau atvykęs, tai yra dėstyti Romoje retoriką. Pirmiausia surinkau namie keletą [mokinių], kuriems ir kurių dėka ėmiau garsėti. Ir štai aš sužinojau, kad Romoje vyksta tai, ko Afrikoje neteko patirti. Iš tiesų, man buvo pareikšta, kad čia iš pasileidusių jaunuolių pusės tokių tvarkos pažeidimų nebūna. „Tačiau atsitinka taip, – pasakojo, – kad, nenorėdami užmokėti mokytojui, daugybė jaunuolių susimoko ir staiga pereina pas kitą: žodžio jie nesilaiko, o palyginti su meile pinigams teisingumas jiems nereiškia nieko". Mano širdis nekentė tokių, nors ir ne „pilna neapykanta"[35]. Tikriausiai aš jų nekenčiau labiau dėl to, ką galėjau patirti iš jų, negu dėl to, kad jie neleistinai elgėsi su kitais. Tačiau iš tiesų tokie žmonės yra be gėdos, jie „paleistuvauja atstodami nuo tavęs"[36], tenkindami nepastovias ir apgaulingas užgaidas, mylėdami nešvarų pelną, kuris paimtas sutepa ranką, apglėbdami praeinantį pasaulį, paniekindami tave, pasiliekantį, šaukiantį atgal ir atleidžiantį grįžtančiai pas tave paleistuvei žmogaus sielai. Aš ir dabar nekenčiu tokių sugadintų ir iškrypusių žmonių, nors ir myliu juos norėdamas pataisyti juos taip, kad patį mokslą, kurio mokosi,

labiau vertintų už pinigus, o už mokslą – tave, Dieve, – tiesą, tikro gėrio gausybę ir skaisčiausią ramybę. Tačiau tuomet labiau nenorėjau dėl savęs tverti tų nedorėlių, negu norėjau, kad jie taptų geri vardan tavęs.

XIII 23. Taigi po to, kai iš Milano į Romą miesto prefektui buvo pasiųstas prašymas surasti tam miestui retorikos mokytoją, skiriant jam kelionę už valstybės lėšas, aš pats per tuos pačius [žmones], apsvaigusius nuo manichėjiškų tuštybių, – išvažiavau, idant išsivaduočiau iš jų, tačiau nei aš, nei jie to nežinojome – pasiekiau, kad tuometinis prefektas Simachas, po pasakytos kalbos pripažinęs tinkamu, [toms pareigoms] skirtų mane[37]. Atvykau į Milaną pas vyskupą Ambraziejų, žinomą pasaulyje kaip vieną geriausių žmonių, dievobaimingą tavo tarną, kurio kalbos tuo metu veikliai tiekė tavo tautai tavo kviečių taukus, aliejaus linksmybę ir blaivų vyno girtumą. Tu vedei mane pas jį man nežinant, idant jis mane atvestų pas tave man žinant. Tėviškai priėmė mane tas „Dievo žmogus“[38] ir kaip tikras vyskupas pasidžiaugė mano atvykimu. Ir aš ėmiau mylėti jį, pirma, žinoma, ne kaip tiesos mokytoją, tiesos, kurią visiškai nesitikėjau [rasti] tavo Bažnyčioje, bet kaip palankų man žmogų. Susidomėjęs klausiausi, kaip jis kalbasi minioje, tačiau turėdamas ne tą tikslą, kurį privalėjau turėti, bet tarsi šnipinėdamas, ar jo iškalba atitinka garsą apie ją, ar liejasi sklandžiau ar prasčiau, nei buvo pasakojama. Įtemptai sekiau jo žodžius, tačiau klausiausi jų nesidomėdamas turiniu ir nepaisydamas jo. Mėgavausi saldžia kalba, kuri nors ir buvo labiau mokyta, tačiau, kalbant apie kal-

bėjimo būdą, ne tokia džiuginanti ir kerinti, kokia buvo Fausto. Tačiau nė iš tolo negalima lyginti turinio: mat anas buvo pasiklydęs tarp manichėjų prasimanymų, o šis išganingai mokė, [kaip pasiekti] išganymą. Tačiau „toli nuo nusidėjėlių yra išganymas“[39], nuo tokių, koks aš tada buvau. Tačiau pamažu ir pats to nežinodamas artinausi [prie jo].

XIV 24. Mat nors aš ir nesistengiau išmokti to, ką jis kalbėjo, tik išgirsti, kaip tai kalbėjo – šis tuščias smalsumas man buvo likęs, kai aš jau nebesitikėjau, kad žmogui yra prieinamas kelias tavęs link, – į mano dvasią kartu su žodžiais, kuriuos branginau, skverbėsi ir turinys, kurio nepaisiau; juk aš negalėjau atidalyti tų dalykų. Ir kai atverdavau širdį, idant [ji] išgirstų, kaip iškalbingai jis pasakoja, drauge, nors ir pamažu, ją pasiekdavo ir jo išsakyta tiesa. Visų pirma man jau buvo pradėję atrodyti, kad ir jo teiginius galima apginti, ir aš nebemaniau, kad gėdinga ginti katalikų tikėjimą, kurio naudai, kaip buvau manęs, nieko negalima pasakyti atremiant manichėjų puolimus, ypač po to, kai išgirdau, kaip aiškinama tai viena, tai kita, tai vis daugiau mįslingų Senojo Testamento vietų, kuriose, jei suprasdavau pažodžiui, pražūdavau. Taigi dvasine prasme išaiškinus daugybę tų knygų vietų, ėmiau smerkti bent jau tą savo nusivylimą, kurio apimtas buvau patikėjęs, kad visiškai neįmanoma atsilaikyti prieš tuos, kurie nepripažįsta ir išjuokia Įstatymą ir Pranašus. Tačiau aš ir dabar nemaniau, kad turiu laikytis katalikiško kelio, nes ir jis galėjo turėti savo mokytų gynėjų, kurie sugebėtų iškalbingai ir

protingai atremti puolimus, ir kad turiu pasmerkti tai, ko laikiausi, nes besiginančios pusės buvo vienodai pajėgios. Katalikų Bažnyčia man atrodė nenugalėta taip, kad dar nebuvo iškilusi kaip nugalėtoja.

25. Tačiau tada aš stipriai įtempiau jėgas, [norėdamas išbandyti], ar negalėčiau kaip nors kokiais nors patikimais įrodymais įrodyti manichėjus klystant. Nes, jei būčiau galėjęs įsivaizduoti dvasinę substanciją, visos tos gudrybės tuojau pat būtų buvę išnarpliotos ir išmestos iš mano galvos: bet aš to negalėjau. Tačiau vis daugiau svarstydamas ir lygindamas, pradėjau galvoti, kad daugybės filosofų nuomonės apie šio pasaulio sandarą ir visą gamtą, su kuria turi ryšį kūniniai jutimai, yra daug įtikimesnės. Taigi abejodamas visa kuo ir blaškydamasis visame kame, kaip tai daro akademikai (manoma, kad jie taip daro), nusprendžiau, kad reikia palikti manichėjus. Nemaniau, kad tuo mano svyravimų laikotarpiu turiu pasilikti toje sektoje, už kurią jau labiau vertinau kai kuriuos filosofus, filosofus, kuriems vis dėlto atsisakiau patikėti nusilpusios savo sielos gydymą, nes jie buvo be išganingo Kristaus vardo. Tad nusprendžiau likti katechumenu man tėvų skirtoje katalikų Bažnyčioje tol, kol nenušvis kas nors patikimo, į ką galėčiau pakreipti savo kelią.

ŠEŠTA KNYGA

I 1. „Mano viltie nuo pat mano jaunystės“[1], kur man buvai ir kur buvai nutolęs? Ar ne tu buvai sutvėręs mane, atskyręs nuo keturkojų ir padaręs išmintingesnį už dangaus sparnuočius? O aš klaidžiojau tamsybėse slidžiais keliais ir ieškojau tavęs už savęs ir neradau savo širdies Dievo; buvau pasiekęs jūros gelmę ir nebesitikėjau bei neturėjau vilties rasti tiesą. Pas mane jau buvo atvykusi [mano] motina, stipri savo dievobaimingumu, kuri lydėjo mane sausumoje ir jūroje ir visuose pavojuose kliovėsi tavimi. Net ir pavojingiausiomis akimirkomis jūroje ji guosdavo pačius jūrininkus, kurie paprastai guodžia nepratusius prie [jūros] gelmių įsibaiminusius keleivius, žadėdama jiems sėkmingą kelionės pabaigą, nes tu jai tai buvai žadėjęs regėjime. Ji rado mane išties dideliame pavojuje, nes buvau praradęs viltį rasti tiesą. Tačiau kai pasakiau jai, kad jau nesu manichėjas, bet nesu ir krikščionis katalikas, ji nepašoko iš džiaugsmo, tarsi būtų išgirdusi kažką nelaukto, nes jau buvo nurimusi dėl tos mano nelaimės dalies, dėl kurios ji raudojo prieš tave, tarytum būčiau miręs, bet turėčiau būti prikeltas, ir nešė mane savo minties neštuvuose, idant tu pasakytum našlės sūnui: „Jaunuoli, sakau tau, kelkis“[2], ir šis prisikeltų ir pradėtų kalbėti, ir tu atiduotum jį jo motinai. Todėl jos širdis nė kiek nesuvirpėjo nuo audringo džiūgavimo, kai ji išgirdo, kad didele dalimi jau įvyko tai, dėl ko ji tau kasdien raudodavo, kad įvyktų: aš dar nebuvau pasiekęs tiesos, bet jau išvaduotas iš klaidos. Maža to, kadangi buvo tikra, kad tu, kuris buvai pažadėjęs visa, duosi

ir tai, kas liko, ji labai ramiai ir pasitikėjimo pilna širdimi atsakė man, kad tiki Kristuje, jog pirma, nei pasitrauks iš šio gyvenimo, pamatys mane tikrą kataliką. Tai buvo skirta man. O tau, gailestingumo šaltini, – vis gausesnės maldos ir ašaros, idant pagreitintum savo pagalbą ir „apšviestum mano tamsybes“[3]. Ir dar uoliau vaikščiojo į bažnyčią ir įdėmiai klausėsi Ambraziejaus žodžių – „vandens, trykštančio į amžinąjį gyvenimą versmės“[4]. O mylėjo tą vyrą kaip „Dievo pasiuntinį“[5], nes buvo patyrusi, kad tai jis mane privedė kol kas prie abejonių ir svyravimų; ji tvirtai tikėjo, kad jų dėka, išgyvenęs dar didesnį pavojų ir tarsi patyręs paūmėjimą, kurį gydytojai vadina kritiniu, pakilsiu iš ligos ir pasveiksiu.

II 2. Taigi ji, kaip buvo pratusi Afrikoje, nunešė prie šventųjų kapų putros, duonos ir vyno, ir buvo sulaikyta vartininko. Sužinojusi, kad tai uždraudė vyskupas, ji priėmė tai taip dievobaimingai ir klusniai, kad aš pats stebėjausi, kaip lengvai ji veikiau ėmė peikti savo įprotį negu svarstyti jo draudimą. Mat jos dvasios nebuvo apsėdęs polinkis į girtuoklystę, o meilė vynui nekurstė jos nekęsti tiesos, kaip [kurstė] daugelį vyrų ir moterų, kurie, kaip girtuokliai nuo praskiesto gėralo, jaučia šleikštulį nuo blaivystės giesmės: ji, atnešusi pintinę su šventiniais valgiais, kurie turėdavo būti pirma paragaujami, o po to išdalijami, pastatydavo ne daugiau kaip vieną taurelę, atskiestą pagal jos visiškai blaivų gomurį, iš kurios [gerdama] galėtų parodyti pagarbą, o jei mirusiųjų kapų, kurie, kaip atrodė, turėjo būti pagerbti tokiu būdu, būdavo daug, nešiodavo aplink vie-

ną ir tą pačią [taurelę], kurią pastatydavo prie kiekvieno iš jų. Taigi vynas, kuriuo ji mažais sriūbsniais dalijosi su šalia esančiais saviškiais, buvo ne tik visiškai atskiestas, bet ir labai šiltas, nes tame ji ieškojo dievobaimingumo, o ne malonumo. Tad sužinojusi, kad garsusis pamokslininkas ir dievobaimingumo mokytojas uždraudė tai atlikinėti net ir tiems, kurie darydavo tai blaiviai, idant girtuokliams nebūtų duota jokia proga nusigerti, ir kadangi tos [apeigos] nelyginant kokios parentalijos didžiai panėšėjo į pagonių prietarą, ji labai noriai susiturėjo ir vietoj pilnos žemiškų vaisių pintinės išmoko prie kankinių kapų atnešti skaistesnių įžadų pripildytą širdį. Tokiu būdu dalijo varguoliams tai, ką galėjo, o ten buvo švenčiamas bendravimas Viešpaties kūno, kurio kančios pavyzdžiu buvo nužudyti ir vainikuoti kankiniai. Bet vis dėlto man regis, Viešpatie mano Dieve, – ir taip „tavo akyse“[6] [aš manau] apie tai savo širdyje – kad mano motina tikriausiai nelengvai būtų sutikusi mesti šį įprotį, jei būtų uždraudęs kas nors kitas, kurio ji nemylėjo taip, kaip mylėjo Ambraziejų. Ji jį mylėjo labiausiai už mano išganymą, o jis ją – už dievobaimingą gyvenimo būdą ir užsidegimą dvasioje geriems darbams, su kuriuo ji vaikščiojo į bažnyčią, taip, kad jis dažnai, mane pamatęs, staiga prapliupdavo ją girti, sveikindamas mane už tai, kad turiu tokią motiną, ir nežinodamas, kokį sūnų turi ji: abejojantį visais tais dalykais ir nemanantį, kad galima rasti „gyvenimo kelią“[7].

III 3. Aš dar nedūsavau melsdamas, kad ateitum man į pagalbą, tačiau mano dvasia buvo pasirengusi ieškoti ir

nerimo svarstyti, o patį Ambraziejų pasaulio požiūriu laikiau laimingu žmogumi, kadangi jam rodė tokią pagarbą daug galingų žmonių: tik jo celibatas man atrodė slegiantis. Tačiau nei įstengiau nuspėti, nei buvau patyręs, kokias viltis puoselėjo, kaip priešinosi savo paties didybės pagundoms bei kas jį guodė negandose ir kokiais gardžiais džiaugsmais kramtydama tavo duoną [mėgavosi] jo slapta burna, buvusi jo širdyje. Bet ir jis nežinojo apie manąsias audras ir apie manęs [tykančio] pavojaus spąstus. Mat negalėjau, kaip norėjau, paklausti jo to, ko norėjau, nes nuo jo ausies ir nuo jo burnos mane atokiai laikė minios užsiėmusių žmonių, kurių negaliomis jis rūpinosi; kai nebūdavo su jais – o tai truko visiškai trumpai, – stiprino arba kūną būtinu maistu, arba sielą skaitymu. O kai skaitydavo, akimis slinkdavo per puslapius, o širdis išskeldavo prasmę, tačiau balsas ir liežuvis tylėdavo. Dažnai būdami ten – mat niekam nebuvo draudžiama įeiti ir nebuvo papročio pranešti jam apie atėjusįjį, – regėdavome jį šitaip skaitantį, tyliai ir niekada kitu būdu, ir prasėdėję ilgoje tyloje – kas būtų išdrįsęs blaškyti taip susikaupusį? – pasišalindavome, spėdami, kad jis per tą trumpą laiką, kurio rasdavo savo proto atgaivai, laisvas nuo svetimų rūpesčių ūžesio nenori būti atitrauktas prie ko kito ir galbūt netgi saugosi, kad netektų, jei tekste, kurį skaitė, pasitaikytų tamsesnė vieta, aiškinti jos įdėmiam ir atsidėjusiam klausytojui arba aptarinėti kokių nors sudėtingesnių klausimų ir kad paaukojęs laiką šiam darbui neperskaitytų mažiau negu buvo norėjęs. Nors dar labiau pagrįsta tylaus skaitymo priežastimi galėjęs būti balso, kuris jam labai greitai nuslopdavo, tausojimas.

Tačiau kad ir ko siekdamas tai darė, toks vyras, be abejo, tai darė siekdamas gera.

4. Žinoma, aš neturėjau jokios galimybės paklausti apie tai, ko man norėjosi, tokio švento tavo orakulo – jo širdies, – nebent kelių trumpų klausimų. O tos mano audros ieškojo jo, turinčio nemaža laisvo laiko, kuriam galėtų išsilieti, tačiau niekada jo tokio nerasdavo. Tačiau kiekvieną sekmadienį klausiausi jo „be iškraipymų skelbiant žmonėse tiesos žodį“[8], ir vis labiau stiprėjo mano įsitikinimas, kad visi klastingų kaltinimų mazgai, kuriuos anie mūsų mulkintojai mezgė prieš dieviškąsias knygas, gali būti atrišti. O dar kai patyriau, kad žmogų, kurį „tu sutvėrei pagal savo paveikslą“[9], tavo dvasiniai vaikai , kuriuos per savo malonę atkūrei iš motinos Bažnyčios, supranta ne taip, kad tikėtų ir manytų tave esant apribotą kūno pavidalo, nors aš nei menkiausiai, nei miglotai nenuspėjau, kokia yra dvasinė substancija, susigėdau, tačiau džiūgaudamas, kad tiek metų lojau ne prieš katalikų tikėjimą, o prieš kūniškų vaizdinių prasimanymus. Žinoma, buvau lengvabūdis ir nedoras, nes apkaltinęs paskelbiau tai, ką privalėjau ieškodamas išmokti. O tu, aukščiausias ir artimiausias, slapčiausias ir visai čia pat esantis, kuris neturi vienų didesnių, o kitų mažesnių narių, bet visas esi visur ir nesi jokioje vietoje, iš tiesų nesi tas kūniškas pavidalas, tačiau sutvėrei žmogų pagal savo paveikslą, ir štai jis nuo galvos iki kojų yra [tam tikroje] vietoje.

IV 5. Taigi, kadangi nežinojau, iš ko susideda šis tavo paveikslas, būčiau turėjęs belstis ir klausinėti, kaip reikia

manyti, o ne šokinėti ir priešintis, tarytum būtent taip ir reikia manyti. Tad juo aštresnis rūpestis [sužinoti], ką turėčiau laikyti tikru, graužė mane viduje, juo labiau gėdijausi, kad iš manęs taip ilgai šaipėsi ir apgaudinėjo tikrų dalykų pažadais, ir aš vaikiškai klysdamas atkakliai taukškiau tiek daug netikrų dalykų, tarytum jie būtų buvę tikri. O kad jie buvo klaidingi, man paaiškėjo vėliau. Tačiau buvo tikra, kad tie dalykai buvo netikri ir kad aš juos kažkada laikiau tikrais, kai puoliau aklais kaltinimais tavo katalikų Bažnyčią, kuri, jei dar ir nebuvo atrasta mokanti tiesos, tačiau nemokė to, ką aš smarkiai puoliau. Taigi aš glumau, gręžiausi ir džiūgavau, Dieve mano, kad vienatinė Bažnyčia, kurioje man vaikui buvo duotas Kristaus vardas, vienatinio tavo Sūnaus kūnas, neturėjo vaikiškų nesąmonių kvapo ir savo išmintingame mokyme neįstūmė tavęs, visa ko kūrėjo, į [tam tikrą], nors ir didingą bei plačią, tačiau iš visų pusių ribojamą žmogaus narių pavidalo, erdvę.

6. Taip pat džiaugiausi, kad senieji Įstatymo ir Pranašų raštai man siūlomi skaityti jau nebe ta akimi, kuria [skaitant] anksčiau jie atrodė esą paiki, kai kaltinau tavo šventuosius, tarytum jie būtų manę taip, [kaip iš tiesų visai nemanė]. Ir dažnai su džiaugsmu klausydavausi, kaip Ambraziejus savo pamoksluose žmonėms it kokią taisyklę skelbia: „Raidė užmuša, o Dvasia teikia gyvybę“[10], kai nutraukęs mistinį uždangalą aiškindavo dvasine prasme tai, kas suprasta pažodžiui, atrodė, mokė klaidingų dalykų, nesakydamas nieko, kas mane žeistų, nors ir kalbėdamas tokius dalykus, kurie, aš dar nežinojau, ar yra teisingi. Varžiau savo širdį nuo bet kokio pritarimo bijodamas pragar-

mės ir [toks] susiturėjimas žudė mane dar labiau. Mat norėjau tapti tikras dėl tų dalykų, kurių nemačiau, taip, kaip buvau tikras, kad septyni ir trys yra dešimt. Nebuvau toks beprotis, kad būčiau manęs, kad net ir to negalima suvokti, tačiau taip, kaip šitai, norėjau [suvokti] ir kitus dalykus: tiek kūniškus, kurie nepasiekdavo mano juslių, tiek dvasinius, apie kuriuos įstengiau mąstyti tik kūniškai. Tikėdamas būčiau galėjęs išgyti taip, kad nuskaistėjęs mano proto žvilgsnis būtų kaip nors pakrypęs tavo tiesos, kuri visada buvoja ir niekur nemąžta, link; bet kaip paprastai nutinka taip, kad [žmogus], susidūręs su blogu gydytoju, bijo patikėti save ir geram, tokia buvo ir mano sielos liga, sielos, kuri, be abejo, galėjo išgyti tik tikėdama, tačiau iš baimės patikėti tuo, kas klaidinga, atsisakinėjo būti gydoma, priešindamasi tavo rankoms, rankoms to, kuris paruošei tikėjimo vaistus, apšlakstei jais visas pasaulio ligas ir suteikei jiems didelę galią.

V 7. Vis dėlto nuo to laiko pradėjau labiau vertinti katalikišką mokymą, supratęs, kad jame liepiama tikėti tuo, kas neįrodoma – arba įrodoma, bet galbūt ne kiekvienam, arba visiškai neįrodoma – nuosaikiau ir nuoširdžiau, nei tai darė manichėjai, kurie lengvabūdiškai žadėdami žinojimą, išjuokdavo patiklumą, o po to įsakydavo tikėti tokia daugybe pasakiškiausių ir paikiausių dalykų būtent dėl to, kad jų negalima buvo įrodyti. Paskui tu, Viešpatie, pamažu savo švelniausios ir gailestingiausios rankos prisilietimais lipdydamas mano širdį, mane, svarstantį, kokia daugybe dalykų tikiu, dalykų, kurių neregėjau ir kuriems vykstant neda-

lyvavau ir kuriais jei nebūtų tikima, nieko negalėtume daryti šiame gyvenime, pavyzdžiui, daugybe tų, kurie susiję su tautų istorija, su vietovėmis ir miestais, kurių nesu matęs, daugybe tų, kuriuos [esu girėjęs] iš draugų, iš gydytojų, iš vienų ar kitų žmonių, pagaliau kaip tvirtai ir nepajudinamai esu įsitikinęs tuo, iš kokių tėvų esu gimęs – tuo, ko negalėčiau žinoti, jei nebūčiau patikėjęs tuo, ką girdėjau – įtikinai, kad ne tuos, kurie tiki tavo knygomis, kurias padarei tokias autoritetingas beveik visose tautose, bet tuos, kurie netiki, reikia smerkti ir jų neklausyti, jei kartais man sakytų: „Iš kur žinai, kad tos knygos žmonių giminei buvo įduotos vienintelio tikro ir teisingiausio Dievo dvasios?“ Juk būtent tuo ir reikėjo labiausiai tikėti, nes joks klastingų klausimų, kuriuos [buvau sutikęs] skaitydamas tarpusavyje besiginčijančių filosofų veikalus, kovingumas neįstengė priversti manęs kitą kartą patikėti, kad tavęs nėra – kad ir kas tu būtum (juk to aš nežinojau) – arba kad žmogiškų reikalų tvarkymas priklauso ne tau.

8. Aš tikėjau tuo kartais stipriau, kartais silpniau, tačiau visada tikėjau, kad esi ir kad rūpiniesi mumis, net jei ir nežinojau nei to, ką reikia manyti apie tavo substanciją, nei to, koks kelias veda arba grąžina pas tave. Kadangi buvome nepajėgūs skaidriu protu rasti tiesą ir todėl mums reikėjo Šventojo Rašto autoriteto, jau buvau pradėjęs tikėti, kad tu jokiu būdu nebūtum suteikęs tokiam Raštui tokio iškilaus visuose kraštuose autoriteto, jei nebūtum norėjęs, kad per jį ir tikima būtų tavimi, ir ieškoma tavęs. Išgirdęs įtikinamai aiškinant daugybę to [Rašto] vietų, beprasmybę, kuri mane tose knygose paprastai žeisdavo, susiejau su

paslapčių gilumu ir jo autoritetas man atrodė labiau gerbtinas ir labiau vertas didžiai švento tikėjimo ir dėl to, kad, viena vertus, jis visiems buvo prieinamas skaityti, kita vertus, savo paslapties didybę išlaikė gilesniam protui, siūlydamasis visiems aiškiausiais žodžiais bei visiškai paprastu kalbėjimo būdu, bet kartu lavindamas dėmesingumą tų, kurie nėra „lengvabūdžiai širdyje“[11], idant priglaustų vienos tautos glėbyje visus ir perkeltų pas tave pro ankštas angas tik nedaugelį, tačiau daug daugiau, negu jų būtų buvę, jei jis nebūtų pasižymėjęs tokiu iškiliu autoritetu ir nebūtų susėmęs minių švento nusižeminimo prieglobstin. Mąsčiau apie tai, ir tu buvai šalia manęs, dūsavau, ir tu girdėjai mane, supausi tarp bangų, ir tu vairavai mane, ėjau plačiu gyvenimo keliu, ir tu neapleidai manęs.

VI 9. Godžiai siekiau garbingų pareigų, turto, santuokos, ir tu juokeisi iš manęs. Tuose geiduliuose patirdavau karčiausių sunkumų, nes tu buvai juo palankesnis, juo mažiau leidai, kad man saldu atrodytų tai, kas nebuvai tu. Pažvelk į mano širdį, Viešpatie, tu, kuris panorėjai, kad prisiminčiau šitai ir išpažinčiau tau. Dabar tesiglaudžia prie tavęs mano siela, kurią ištraukei iš tokio klampaus mirties jauko. Kokia apgailėtina ji buvo! Tu durstei žaizdos gyvuonį, idant ji, visa ką palikusi, atsigręžtų į tave, kuris „viešpatauji visiems“[12] ir be kurio visa ko nebūtų, idant atsigręžtų ir išgytų. Taigi koks aš buvau apgailėtinas, ir kokiu būdu tu padarei taip, kad aš pajutau savo menkumą tą dieną, kai ruošiausi sakyti imperatoriui pagiriamąją kalbą, kurioje turėjau daug meluoti, o dėl to man meluojančiam turėjo

parodyti prielankumą žinantys tai. Mano širdis daužėsi iš susijaudinimo ir liepsnojo nuo alinančių minčių kaitros, kai eidamas viena Milano gatve pastebėjau suvargusį elgetą, jau, manau, prisilupusį, kuris juokavo ir buvo linksmas. Aš atsidusau ir prašnekau su šalia manęs buvusiais draugais apie mūsų beprotybių [sukeliamas] kančias: dėdami visas tokio pobūdžio pastangas, kokias aš dėjau tuomet, geiduliams pliekiant traukdamas savo nelaimės naštą ir vis didindamas ją, mes nenorime nieko kito, tik pasiekti patikimą linksmybę. Čia mus tas elgeta jau buvo aplenkęs, mus, kurie iki ten galbūt niekada neateisime. To, ką jis jau buvo įsigijęs už kelis iškaulytus pinigėlius, aš siekiau tokiais sekinančiais vingiais ir aplinkiniais keliais, tai yra laikinos laimės teikiamos linksmybės. Tiesa, jo džiaugsmas nebuvo tikras: tačiau aš, vedamas to tuščiagarbiškumo, ieškojau daug netikresnio. Ir jis, be abejo, linksminosi, o aš nerimavau, jis buvo ramus, o aš drebėjau. Ir jei kas būtų pasiteiravęs manęs, ko labiau norėčiau: džiūgauti ar bijoti, būčiau atsakęs: „Džiūgauti"; bet jei vėl manęs būtų paklausę, koks labiau norėčiau būti: toks, kaip jis, ar toks, koks buvau tuo metu aš, būčiau pasirinkęs save patį, išsekintą rūpesčių ir baimės, ir būčiau pasirinkęs klaidingai: o gal teisingai? Išties neturėjau savęs vertinti labiau už jį dėl to, kad buvau labiau mokytas, nes iš to aš džiaugsmo nesisėmiau, bet stengiausi dėka to patikti žmonėms, ir ne todėl, kad juos išmokyčiau, bet tik kad patikčiau. Dėl to tu savo mokymo lazda „laužei mano kaulus"[13].

10. Tad tepasitraukia nuo mano sielos tie, kurie jai sako: „Svarbu, kokia yra džiaugsmo priežastis. Tasai elgeta

džiaugėsi iš girtumo, o tu troškai džiaugtis šlove". Kokia šlove, Viešpatie? Ta, kurios nėra tavyje. Mat kaip nebuvo tikras džiaugsmas, taip nebuvo tikra ir toji šlovė: ji tik dar labiau suko man galvą. Tam elgetai tą pačią naktį bus lemta atsikratyti girtumo, o aš su savuoju buvau miegojęs, buvau atsikėlęs, man bus lemta miegoti ir atsikelti, pažiūrėk, kiek dar dienų! Žinau, kad svarbu, kokia yra džiaugsmo priežastis, ir tikinčiojo vilties teikiamas džiaugsmas nepalyginamai skiriasi nuo tos tuštybės. Bet jau ir tada tarp mūsų buvo skirtumas: be abejo jis buvo laimingesnis, ir ne tik dėl to, kad buvo apimtas smagumo tuo metu, kai aš buvau ardomas rūpesčių, bet ir dėl to, kad jis buvo prasimanęs vyno linkėdamas [kitiems] gera, o aš siekiau tuščios šlovės meluodamas. Daug tokio pobūdžio dalykų tada išsakiau savo bičiuliams ir dažnai tokiomis aplinkybėmis pasidomėdavau, kokia yra mano padėtis, ir rasdavau, kad ji sunki ir krimtausi, ir dvigubinau savo nelaimę, o jei nusišypsodavo kokia sėkmė, man nuobodu buvo jos vaikytis, nes ji nuskrisdavo beveik prieš pat ją nutveriant.

VII 11. Mes, gyvenę draugiškai kartu, dūsavome dėl šių dalykų, o daugiausia ir atviriausiai aš apie tai kalbėdavausi su Alipijumi ir Nebridijumi. Iš jųdviejų Alipijus buvo gimęs toje pačioje municipijoje kaip ir aš. Jo tėvai buvo tarp pirmųjų miesto žmonių. Jis buvo jaunesnis už mane. Mokėsi pas mane, kai aš ėmiau mokytojauti mūsų mieste, o vėliau Kartaginoje, ir labai mane mylėjo, nes atrodžiau jam esąs geras ir mokytas. O aš mylėjau jį už jo didelį palinkimą į dorybę, palinkimą, kuris buvo pakanka-

mai pastebimas dar jauname jo amžiuje. Tačiau Kartaginos gyvenimo verpetas, kuris knibždėjo paikų reginių, buvo panardinęs jį į cirko žaidynių beprotybę. Bet tuomet, kai jis apgailėtinai sukosi tame verpete, o aš dirbdamas valstybinėje mokykloje dėsčiau ten retoriką, jis dar nesimokė pas mane dėl kažkokios tarp manęs ir jo tėvo kilusios nesantaikos. Aš buvau sužinojęs, kad jis pragaištingai mėgsta cirką ir didžiai baiminausi, nes man atrodė, kad jis buvo bepražudąs arba net jau ir pražudė tokius lūkesčius. Tačiau nebuvo jokios galimybės jį sudrausti ir kaip nors suturėjus grąžinti atgal arba geranoriškos draugystės dingstim, arba pasinaudojus mokytojo teisėmis. Mat maniau, kad jo požiūris į mane toks, kaip jo tėvo, tačiau jis galvojo kitaip. Todėl, nepaisydamas šiuo klausimu tėvo valios, pradėjo sveikintis su manimi ir užeidavo į mano pamokas: pasiklausydavo šiek tiek ir išeidavo.

12. Bet man buvo iškritę iš atminties pasikalbėti su juo, idant jis akla ir pragaištinga aistra tuščioms žaidynėms nepražudytų tokių puikių gabumų. Tačiau tu, Viešpatie, kuris stovi prie visa ko, ką sutvėrei, vairo, neužmiršai jo, būsimo tarp tavo sūnų tavo sakramento vykdytojo, ir, idant aiškiai tau būtų priskirtas jo pataisymas, per mane jį pataisei, bet aš to nežinojau. Mat vieną dieną, kai aš sėdėjau įprastoje vietoje, o priešais mane buvo mokiniai, jis atėjo, pasisveikino, atsisėdo ir įsigilino į tai, apie ką buvo kalbama. Atsitiktinai mano rankose buvo vienas tekstas. Jį aiškinant man pasirodė esą tinkama pateikti palyginimą apie cirko žaidynes, idant kandžiai išjuokiant tuos, kuriuos buvo apėmusi ta beprotybė, malonesnė ir aiškesnė taptų mintis,

kurią norėjau įteigti. Tu žinai, mūsų Dieve, kad aš tą akimirką negalvojau apie tai, kad reikia išgydyti Alipijų nuo to maro. O jis [tuos žodžius] pritaikė sau ir pamanė, kad aš juos pasakiau tik dėl jo, ir tai, kas kitam būtų buvę dingstimi supykti ant manęs, doram jaunuoliui buvo dingstimi supykti ant savęs ir dar karščiau pamilti mane. Mat tu jau kartą buvai pasakęs ir įdėjęs į savo Raštą: „Pabark išmintingą, o jis mylės tave“[14]. Bet aš jo nebuvau pabaręs, tačiau tu, kuris naudojiesi visais, ir žinančiais tai, ir nežinančiais, pagal tvarką, kurią išmanai, – ir toji tvarka yra teisinga – iš mano širdies ir mano liežuvio padarei degančias anglis, kuriomis galėtum prideginti gerų vilčių teikusio proto puvinį ir išgydyti jį. Tenutyli pašlovinimus tau tasai, kuris neįžiūri tavo gailestingumo, tau išpažįstamo iš pat mano širdies gelmių. Ir tikrai jis po tų žodžių ištrūko iš tokios gilios duobės, kurioje noriai tūnojo ir su stebėtinu malonumu ako, sudrebino dvasią tvirtu susilaikymu, ir nuo jos nubyrėjo visi cirko žaidynių purvai, ir jis prie jų daugiau nebeprisiartino. Paskui, norėdamas mokytis pas mane, įveikė besipriešinantį tėvą: anas nusileido ir sutiko. Pradėjęs vėl klausytis mano paskaitų, kartu su manimi įsipainiojo į tuos prietarus, mylėdamas manichėjuose viešai rodomą susilaikymą, kurį manė esant tikrą ir nekeliantį abejonių. O buvo jis beprotiškas ir gundantis, medžiojantis vertingas sielas, dar nemokančias pasiekti dorybės gelmės ir lengvai apgaunamas jos išorinio vaizdo – tačiau toji dorybė buvo tariama ir apsimestinė.

VIII 13. Nepalikdamas, žinoma, jam tėvų apdainuoto

žemiškojo kelio, pirma manęs atvyko į Romą mokytis teisės, ir ten jį nepaprastai apėmė neįtikėtina aistra gladiatorių vaidinimams. Mat nors jis gręžėsi ir niekino tokius dalykus, kažkokie jo draugai ir bendramoksliai, kuriuos buvo atsitiktinai susitikęs grįžtančius iš pietų, žiaurių ir suteptų krauju žaidynių dienomis švelnia prievarta nusivedė jį į amfiteatrą, nors jis smarkiai atsisakinėjo ir priešinosi. Alipijus kalbėjo: „Jei ir tempiate į tą vietą mano kūną ir ten jį pasodinsite, nejau įstengsite nukreipti į tuos vaidinimus ir mano dvasią bei mano akis? Taigi būsiu aš ten nebūdamas ir šitaip nugalėsiu ir jus, ir juos". Tai išgirdę jie vis tiek nusivedė jį su savimi, tikriausiai trokšdami patikrinti, ar jis įstengs tai įvykdyti. Kai ten nuvyko ir įsitaisė tose vietose, kur galėjo, viskas jau virė nuo nežmoniškų aistrų. Jis, uždaręs akių vartus, užgynė dvasiai įžengti į tokias baisybes. O kad būtų užsikimšęs ir ausis! Mat tam tikrą kovos akimirką, kai jį smarkiai sukrėtė milžiniškas visos minios klyksmas, nugalėtas smalsumo ir beveik pasiruošęs paniekinti ir nugalėti bet kokį vaizdą, kad ir koks jis būtų, atmerkė akis ir buvo smarkiau sužeistas sieloje nei tas, į kurį įsigeidė pasižiūrėti, kūne ir krito nelaimingiau nei tas, kuriam krentant kilo klyksmas: tasai klyksmas prasiskverbė pro jo ausis ir atvėrė akis, idant būtų vieta, pro kurią galėtų būti sužeista ir priblokšta veikiau vis dar įžūli nei tvirta dvasia, ir dar silpnesnė dėl to, kad savimi pasitikėjo tas, kuris turėjo pasitikėti tavimi. Nes kai tik pamatė tą kraują, prisipildė kartu ir žiaurumo ir nenusigręžė, bet įsmeigė žvilgsnį ir, to nežinodamas, sėmėsi įniršį ir mėgavosi nusikalstama kova, ir svaigo nuo kruvino malonumo.

Ir jau nebebuvo tas, kuris atėjo, bet vienas iš daugelio, pas kuriuos atėjo, ir tikras bendras tų, kurių buvo atvestas. Ką dar pridėti? Žiūrėjo, klykė, degė ir išsinešė iš ten su savimi beprotybę, kuri jį skatino sugrįžti ten ne tik su tais, kurie jį pirmieji atsitempė, bet net pirma jų ir pritraukiant kitus. Tačiau tu ištraukei jį iš ten tvirčiausia ir gailestingiausia ranka, tu ir išmokei pasikliauti ne savimi, o tavimi, bet tai įvyko daug vėliau.

IX 14. Tačiau tai buvo atidedama jo atmintin kaip vaistas ateičiai. O taip pat ir kitas nutikimas, kai jis dar mokėsi ir jau klausėsi mano paskaitų Kartaginoje. Vidurdienį forume jam įsivaizduojat kalbą, kurią ketino pasakyti, kaip paprastai lavindamiesi daro mokiniai, tu leidai, jog jis kaip vagis būtų sučiuptas forumo prižiūrėtojų, ir manau, kad tai tu leidai ne dėl kokios kitos priežasties, mūsų Dieve, o tik tam, kad tas vyras, ateityje būsiąs tokiu [žmogumi], pradėtų suprasti, jog tiriant bylą žmogus neturi be vargo ir su lengvabūdišku patiklumu nuteisti kitą žmogų. Mat jis vaikštinėjo vienas priešais tribunolą su lentelėmis ir stiliumi, kai štai kažkoks jaunuolis, vienas iš studentų, tikrasis vagis, slapčia nešdamasis kirvį jam negirdint priėjo prie švininių grotų, kurios dengė sidabrakalių kvartalą, ir ėmė kapoti šviną. Tačiau išgirdę kirvio keliamą triukšmą, bankininkai, kurie buvo apačioje, ėmė kuždėtis ir pasiuntė žmones sučiupti to, kurį pavyktų užklupti. Anas, išgirdęs jų balsus, paliko įrankį ir paspruko, bijodamas, kad nebūtų sulaikytas su juo. O Alypijus, kuris nebuvo matęs jo įeinant, pastebėjo jį išeinant ir pamatė jį skubiai tolinantis, ir norėda-

mas sužinoti priežastį nuėjo į tą vietą. Stovėjo sau ir stebėdamasis apžiūrinėjo rastą kirvį, kai štai tie, kurie buvo pasiųsti, rado jį vieną su metaliniu įrankiu, kurio garso sukelti buvo čion atėję: jie jį sulaiko, nusitempia, giriasi prieš susirinkusius forumo gyventojus, tarytum būtų sugavę nusikaltimo vietoje vagį, ir po to veda jį atiduoti teismui.

15. Tačiau jis buvo mokomas iki šios vietos. Mat tuojau pat, Viešpatie, tu atėjai į pagalbą nekaltumui, kurio liudytoju buvai tu vienas. Nes kai jis buvo vedamas ar į daboklę, ar apklausti, susitinka juos vienas architektas, kurio pagrindinė pareiga buvo rūpintis visuomeniniais pastatais. Anie didžiai apsidžiaugia susitikę kaip tik tą, kuris paprastai įtardavo juos pavogus dingusius iš forumo daiktus: tegul pagaliau ir jis sužino, kieno tai būdavo darbas. Tačiau tas žmogus daug kartų buvo matęs Alipijų vieno senatoriaus, pas kurį jis lankydavosi, namuose. Jį tuoj pat pažino, paėmęs už rankos, nusivedė į šalį nuo minios ir, pasiteiravęs apie tokio nusikaltimo priežastį, išgirdo, kas nutiko, ir liepė visiems ten esantiems, kurie triukšmavo ir grėsmingai murmėjo, eiti kartu su juo. Atėjo jie prie to jaunuolio namų, kuris buvo padaręs nusikaltimą. Priešais įėjimą stovėjo tarnas. Jis buvo toks jaunas, kad lengvai galėjo viską išpasakoti, nė nebijodamas tuo [pakenkti] savo šeimininkui; mat kaip tik jis jį lydėjo forme. Alypijus atpažino jį ir pranešė apie tai architektui. O šis parodė mažajam tarnui kirvį ir paklausė, kieno jis. Anas nedelsdamas atsakė: „Mūsų". Po to kvočiamas atskleidė ir visa kita. Šitaip kaltinimas buvo perkeltas į tuos namus, žmonių minia, kur jau buvo pradėjusi švęsti pergalę prieš Alipijų, liko sutrikusi. O būsima-

sis tavo žodžio skirstytojas bei daugybės bylų tavo Bažnyčioje tyrėjas pasišalino labiau patyręs ir išmintingesnis.

X 16. Taigi radau jį Romoje. Jis labai prisirišo prie manęs ir išvyko su manimi į Milaną, idant nepaliktų manęs ir, veikiau paklusdamas tėvų nei savo norui, kaip nors praktiškai panaudotų įgytas teisės žinias . Jau tris kartus buvo patarėju, stebindamas kitus savo nuosaikumu, tuo tarpu pats jis labiau stebėjosi tais, kurie auksą labiau vertino už sąžiningumą. Be to, jo prigimtis buvo išbandyta ne tik pagundų pasipelnyti, bet ir baimės akstino. Romoje jis dirbo imperatoriaus fondo Italijai tvarkytojo padėjėju. Tuo metu buvo toks vienas labai galingas senatorius. Daugybė žmonių buvo prie jo prisirišę dėl jo malonių arba klusnūs jam iš baimės. Kaip paprastai naudodamasis savo įtaka, tas senatorius norėjo, kad jam būtų leistas nežinia koks įstatymų uždraustas dalykas. Alypijus pasipriešino tam. Buvo pažadėtas apdovanojimas; jis pasijuokė iš širdies. Pagrasinta; pamynė grasinimus, visiems besistebint neįprasta siela, kuri nepanoro kaip draugo ir nepabūgo kaip priešo tokio galingo ir plačiai pagarsėjusio nesuskaičiuojamomis galimybėmis,pagelbėti ir pakenkti žmogaus. O pats teisėjas, kurio patarėju buvo, nors ir pats nenorėjo, kad taip įvyktų, neprieštaravo atvirai, tačiau visą kaltę suvertęs Alypijui, tvirtino, kad šis neleidžiąs jam [veikti], nes – ir tai buvo tiesa – jei jis būtų tai padaręs, Alypijus būtų pasišalinęs. Tik vienu dalyku jau buvo beveik susigundęs iš savo meilės knygoms: buvo bepasirūpinąs, kad už teismo lėšas jam būtų perrašyti rankraščiai. Tačiau, atsižvelgęs į teisingu-

mą, pakreipė savo sprendimą geresne linkme, nutaręs, kad naudingesnis yra nešališkumas, kuris draudžia, nei valdžia, kuri leidžia. Tai nereikšmingas dalykas; bet „kas ištikimas mažmožiuose, tas ištikimas ir didžiuose dalykuose“[15], ir nieku būdu nepasirodys tuščia tai, kas išėjo iš tavo tiesos burnos: „Jei tad jūs nepasirodėte patikimi tvarkydami apgaulingą Mamoną, tai kas patikės jums tikrąsias gėrybes? Ir jeigu nebuvote patikimi su svetimu daiktu, tai kas jums duos tai, kas jūsų? Toks jis tada buvo prisirišęs prie manęs ir kartu su manimi nesiryžo apsispręsti, kokį gyvenimo būdą reikia pasirinkti.

17. Taip pat ir Nebridijus, kuris, palikęs netoli Kartaginos esančią tėvynę ir pačią Kartaginą, kur labai dažnai lankydavosi, palikęs turtingą gimtąjį sodžių, palikęs namus ir motiną, kuri nesirengė vykti pakui jį, buvo atvykęs į Milaną ne dėl kokios kitos priežasties, o tik tam, kad gyvendamas su manimi aistringai siektų tiesos ir išminties, lygiai taip pat dūsavo ir lygiai taip pat dvejojo, jis, karštas palaimingo gyvenimo ieškotojas ir sudėtingiausių klausimų aršiausias tyrinėtojas. Taigi tai buvo trijų vargstančių, paeiliui į save savo skurdą traukiančių ir laukiančių iš tavęs, kad „tu duotum jiems savo metu maisto“[16], burnos. Kiekvieno kartėlio, kuris tavo gailestingumo dėka lydėjo mūsų pasaulietiškus darbus, akimirką mus, ieškančius tikslo, dėl kurio visa tai kentėjome, pasitikdavo tamsybės ir mes nusigręždavome dūsaudami ir sakydavome: „Kiek tai tęsis?“. Dažnai tai sakydavome ir, kad ir sakydavome, nepalikdavome [tokio gyvenimo], nes nebuvo nušvitę kas nors tokio, ko, jį palikę, būtume galėję nusitverti.

XI 18. Ir aš didžiai stebėjausi su nerimu prisimindamas, kiek daug laiko praėjo nuo devynioliktųjų mano gyvenimo metų, kai ėmiau degti meile išminčiai, nusprendęs, jei ją surasiu, pamesti visas beprasmių troškimų tuščias viltis ir apgaulingas beprotystes. Ir štai man jau buvo trisdešimt, o aš vis dar skendėjau tame pačiame purve, godžiai trokšdamas mėgautis esamais prabėgančiais ir blaškančiais mane dalykais, ir tuo tarpu kalbėjau: „Rytoj surasiu; štai aiškiai atsiskleis ir sulaikysiu; štai atvyks Faustas ir paaiškins visa. O didieji akademikai! Negalima apčiuopti nieko aiškaus, kas [gelbėtų] gyvenant? Bet ne, ieškokime uoliau ir nepraraskime vilties. Štai tai, kas Bažnyčios knygose atrodė kvaila, jau nebėra kvaila ir gali būti suprantama kitaip ir su pagarba. Prikaustysiu koją prie to laiptelio, ant kurio mažą mane buvo pastatę tėvai, kol nebus rasta permatoma tiesa. Bet kur jos ieškoti? Kada ieškoti? Ambraziejus užsiėmęs, o mums nėra laiko skaityti. Kur mums ieškoti pačių knygų? Iš kur ir kada mums jų įsigyti? Iš ko paimti? Nustatyti laiką, paskirti valandas sielos išganymui? Gimė didelė viltis: katalikų tikėjimas nemoko to, ką manėme ir dėl ko tuščiai kaltinome. Išmanantys jį laiko nusikaltimu tikėti, kad Dievas yra apribotas žmogaus kūno pavidalo. O mes nesiryžtame pabelsti, kad būtų atverta ir kita? Valandos iki pietų skirtos mokiniams; o ką veikiame kitomis? Kodėl neužsiimti tuo? Bet kada gi lankyti įtakingus draugus, kurių užtarimas mums reikalingas? Kada gi rengti tai, ką galėtų nusipirkti mokiniai? Kada gi atpalaidavus dvasią nuo įtemptų rūpesčių atsigauti patiems?

19. Teprasmenga visa, palikime šiuos tuščius ir bepras-

mius dalykus: atsidėkime tik tiesos ieškojimui. Gyvenimas yra apgailėtinas, o mirtis neaiški; užklups netikėtai: kaip mes iš čia išeisime? Ir kur mums mokytis to, ką čia apleidome? Ir ar nereikės veikiau sumokėti bausmėmis už šį apsileidimą? O kas, jei pati mirtis nupjaus ir užbaigs kartu su juslumu ir bet kokį rūpestį? Reikia ir tai ištirti. Bet šalin mintis, kad yra taip. Ne tuščiai, ne bergždžiai po visą pasaulį pačioje savo viršūnėje plinta krikščionių tikėjimo autoritetas. Niekada vardan mūsų dievo valia nebūtų atlikta tiek daug ir tokių didingų dalykų, jei su kūno mirtimi pasibaigtų ir sielos gyvenimas. Tad kodėl delsiame palikę pasaulio viltį visiškai atsidėti Dievo ir palaimingo gyvenimo ieškojimui? Bet palauk: malonūs ir [šio pasaulio] dalykai, juose yra nemaža savo saldumo; nereikia lengvabūdiškai nukirsti nuo jų savo polinkius, nes gėdinga būtų vėl sugrįžti prie jų. Štai, kiek čia reikia, kad gaučiau kokias nors garbingas pareigas. Ir ko čia norėti daugiau? Pakanka turėti pulką įtakingų draugų, kad nereikėtų vargintis dėl nieko kito ir nieko daugiau, ir gali būti skirta bent jau provincijos valdytojo vieta. Reikėtų vesti žmoną su šiokiu tokiu turtu, kad nepadidintų mūsų išlaidų, ir tai bus visi mano troškimai. Daug didžių ir vertų sekti vyrų buvo atsidėję išminties siekimui, nors ir turėjo žmonas“.

20. Kol aš taip kalbėjau, kol kaitaliojosi šie vėjai ir blaškė šen bei ten mano širdį, laikas ėjo, o aš „vėlinausi gręžtis į Viešpatį“[17] ir atidėliojau diena iš dienos gyventi tavyje, bet neatidėliojau kasdien mirti savyje pačiame: mylėdamas palaimingą gyvenimą, bijojau jo buveinėje ir ieškojau jo bėgdamas nuo jo. Mat maniau būsiąs pernelyg nelaimingas,

jei neteksiu moters glamonių, ir neįsivaizdavau, kad tavo gailestingumo vaistai gali išgydyti tą pačią negalią, nes nebuvau patyręs, ir tikėjau, kad susilaikymas priklauso nuo [mūsų] pačių jėgų, kurių savyje aš nejaučiau, kadangi buvau toks kvailas, jog nežinojau, kad, kaip yra parašyta, nė vienas negali būti susilaikantis, jei tu to neduosi. Tu, žinoma, būtum davęs, jei aš vidinėmis dejonėmis būčiau beldęsis į tavo ausis ir tvirtu tikėjimu savo rūpestį būčiau perkėlęs ant tavęs.

XII 21. Alypijus, žinoma, atkalbinėjo mane nuo vedybų, kaldamas man, kad, jei tai padaryčiau, mes nieku būdu negalėtume gyventi kartu be rūpesčių ramybėje mylėdami išmintį, ko jau ilgai troškome. Mat jis pats jau tada buvo visiškai skaistus šia prasme taip, kad kėlė nuostabą, nes savo jaunystės pradžioje jis be abejonės buvo patyręs kūnišką meilę, tačiau neprisirišo prie jos. Greičiau pajuto skausmą bei panieką ir nuo to laiko jau gyveno visiškai susilaikydamas. O aš priešinausi jam, [pateikdamas] pavyzdžius tų, kurie, nors ir vedę, puoselėjo išmintį, patiko Dievui ir ištikimai išlaikė bei mylėjo draugus. Aš, žinoma, buvau toli nuo jų didžiadvasiškumo ir, sukaustytas kūno negalios, su pragaištingu malonumu vilkau savo grandinę, bijodamas išsilaisvinti [iš jos] ir tarsi nuo išjudintos žaizdos atstumdamas nelyginant atlaisvinančio tą [grandinę] ranką gera man patariančiojo žodžius. Be to, per mane žaltys kalbėjo ir pačiam Alypijui, jį raizgė ir mano lūpomis barstė jo kelyje saldžias žabangas, idant į jas įsipainiotų tos garbingos ir laisvos kojos.

22. Mat nors jis ir stebėjosi, kad aš, kurį jis didžiai vertino, taip įklimpęs į to malonumo jauką, jog kiekvieną kartą, kai tarpusavyje svarstome apie tai, tvirtinu nieku būdu negalįs gyventi viengungiško gyvenimo ir matydamas jį nustebusį save pateisinu tuo, kad sakau, jog esama didelio skirtumo tarp to, ką jis patyrė paskubomis ir vogčiomis ir ko beveik jau net ir nebeatmena ir dėl to be jokio vargo lengvai niekina, ir mano įpročiu tapusių malonumų, prie kurių jei prisidėtų garbingas santuokos vardas, jam nereikėtų stebėtis, kodėl aš neįstengiu atsisakyti tokio gyvenimo, ėmė ir pats trokšti santuokos, nugalėtas jokiu būdu ne tokio malonumo siekimo, o smalsumo. Sakėsi norįs sužinoti, kas gi yra tai, be ko mano gyvenimas, kuris jam taip patiko, man atrodo esąs ne gyvenimas, o kančia. Laisva nuo to ryšio dvasia stebėjosi mano vergyste, o jai besistebint joje augo troškimas patirti [tai]: patirs, o po to galbūt įpuls į tą vergystę, kuria stebėjosi, nes norėjo sudaryti „sandorą su mirtimi“[18] ir „kas mėgsta pavojų, tas žus jame“[19]. Mat nė vieno iš mūsų, jei ir esama kokio santuokos kilnumo pareigoje gyventi susituokus ir turėti vaikų, tai netraukė, nebent tik menkai. Tačiau didžiąja dalimi ir įnirtingai mane, belaisvį, kankino įprotis pasotinti nepasotinamą geismą, o jį vergystėn traukė nuostaba. Tokie mes buvome tol, kol tu, Aukščiausiasis, kuris nepalieki mūsų žemės, pasigailėjęs mūsų vargšų, atėjai mums į pagalbą nuostabiais ir slėpiningais keliais.

XIII 23. Buvo nepaliaujamai prašoma, kad aš vesčiau. Jau buvau pasipiršęs, jau buvo pažadėta. Ypač pastangas

dėjo mano motina, [tikėdamasi], kad kartą vedusį mane nuplaus išganingas krikštas. Ji džiūgavo, kad aš diena iš dienos [vis labiau] linkstu prie jo ir matė, kad mano tikėjime pildosi jos maldavimai ir tavo pažadai. Nors ji kasdien ir mano prašoma, ir savo noru galingu širdies šauksmu meldė tavęs parodyti jai regėjime ką nors, kas susiję su mano vedybomis, tu niekada to nepanorėjai. Ji matė kažkokius tuščius ir pramanytus vaizdinius, prie kurių vedė žmogaus dvasios, užsiėmusios šiais dalykais, įkarštis, ir ji man apie [juos] pasakojo ne su tuo pasitikėjimu, su kuriuo paprastai tai darydavo, kuomet tu jai parodydavai, bet su panieka. Mat ji sakėsi atskirianti nežinia pagal kokį skonį, kurio negalėjo paaiškinti žodžiais, koks esąs skirtumas tarp to, ką apreiški tu, ir to, ką susapnuoja jos siela. Tačiau buvo prašoma: buvo pasipiršta mergaitei, kuriai iki santuokinio amžiaus trūko dvejų metų, bet, kadangi ji patiko, buvo laukiama.

XIV 24. Dideliame draugų rate buvome suplanavę ir, besikalbėdami bei rodydami neapykantą audringoms žmogaus gyvenimo negandoms, beveik jau tvirtai nusprendę gyventi ramybėje pasitraukus nuo minios. Tą gyvenimą ramybėje buvome sumanę tokį: mums prieinamą nuosavybę sudedame bendrai ir iš visų padarome vieną turtą taip, kad nuoširdžios draugystės dėka vienas dalykas nebūtų vieno, o kitas kito, bet visa [nuosavybė], kuri iš visų tapo viena, priklausytų ir kiekvienam atskirai ir visiems kartu. Pasirodė, kad toje draugijoje mūsų gali būti apie dešimt žmonių. Tarp mūsų buvo ir labai turtingų, o ypač Romanijonas, mūsų bendrapilietis ir nuo pat jaunų dienų mano

labai artimas bičiulis, kurį tuo metu didelės permainos reikaluose buvo atvedusios į dvaro palydą. Šio sumanymo jis ėmėsi atkakliausiai ir turėjo didelę galią įtikinėjant, kadangi gausus jo turtas buvo daug didesnis nei kitų. Nusprendėme, kad kasmet du iš mūsų, nelyginant pareigūnai, rūpinsis visais būtinais dalykais, o kiti liks ilsėtis. Bet po to, kai buvo pradėta galvoti, ar taip pasielgti leis žmonelės, kurias vieni iš mūsų jau turėjo, o mes norėjome turėti, visas tas mūsų gerai parengtas sumanymas subyrėjo rankose, sudužo ir buvo išmestas [iš galvos]. Taigi grįžome prie atodūsių, prie dejonių ir žingsnių, vedančių plačiais ir pramintais pasaulio keliais, nes „daug minčių buvo mūsų širdyje, o tavo sumanymas pasilieka amžinai“[20]. Laikydamasis to sumanymo, juokeisi iš mūsų [užmojų] ir ruošei savuosius, ketindamas „duoti mums maisto savo metu“[21], „atgniaužti ranką“ ir pripildyti mūsų sielas „palaimos“.

XV 25. Tuo tarpu mano nuodėmių daugėjo. Ir kai man iš pašonės, kaip kliūtis santuokai, buvo išplėšta ta, su kuria buvau pratęs dalintis lova, mano širdis, kuri buvo prie jos prisirišusi, liko sudraskyta ir kraujavo. Ji, palikusi man jos pagimdytą nesantuokinį mano sūnų, grįžo į Afriką ir davė tau įžadą, kad nepažins jokio kito vyro. O aš, nelaimingas, [neįstengdamas] pamėgdžioti moters ir nepakeldamas laukimo – mat tą, kuriai buvau pasipiršęs, galėjau vesti tik po dvejų metų, – kadangi buvau ne santuokos mylėtojas, o aistros vergas, susiradau sau kitą, žinoma, ne į žmonas, kad tokiu būdu, lydima įsisenėjusio įpročio, laikytųsi ir tęstųsi nepakitusi arba net paūmėjusi mano sielos liga tol,

kol pateksiu žmonos valdžion. Negijo toji mano žaizda, atsiradusi atplėšus nuo manęs pirmąją [moterį]. Po karščiavimo ir aštriausio skausmo ji puvo ir man ją skaudėjo lyg ir silpniau, bet dar beviltiškiau.

XVI 26. Šlovė tau, garbė tau, gailestingumo šaltini! Aš dariausi vis labiau apgailėtinas, o tu vis labiau artinaisi. Jau buvo čia pat tavo dešinė, ketinanti ištraukti mane iš purvo ir nuplauti, o aš nežinojau. Nuo gilesnio kūniškų malonumų verpeto mane sulaikė tik mirties ir tavo būsimo teismo baimė, kuri per visą tą nuomonių įvairovę niekada nepasitraukė iš mano krūtinės. Svarsčiau su savo draugais Alypijumi ir Nebridijumi apie gero ir blogo ribas: Epikūras būtų gavęs palmės šakelę mano dvasioje, jei aš nebūčiau tikėjęs, kad po mirties sielos gyvena toliau ir išlieka nuopelnų pėdsakai, kuo Epikūras tikėti nenorėjo. Klausiau, kodėl nebūtume laimingi arba ko kito ieškotume, jei būtume nemirtingi ir gyventume nuolatiniame kūniškame malonume, visiškai nebijodami jo prarasti, nežinodamas, kad apie didelę nelaimę liudijo kaip tik tai, kad aš, taip [giliai] nugrimzdęs ir aklas, negaliu įsivaizduoti dorybės ir grožio, kurį reikia apglėbti patį savaime ir kurio nemato kūno akis ir kuris matyti vidine [akimi], šviesos. Ir nesusimąstydavau, nelaimingas, iš kokio šaltinio man plūsta tas saldumas svarstant su draugais nors ir gėdingus dalykus ir kodėl, kad ir kokioje kūniškoje malonumų gausybėje, negalėjau būti be draugų laimingas net ir ta prasme, kurią tuomet teikiau tam žodžiui. Tuos draugus, be abejo, mylėjau neieškodamas naudos, ir jaučiau, kad savo ruožtu neieškodami

naudos jie myli mane. O painūs keliai! „Vargas“ įžūliai „sielai“[22], kuri vylėsi turėsianti ką geresnio, jei nutoltų nuo tavęs! Vartosi pirmyn atgal ant nugaros, ant šonų, ant pilvo, viskas kieta, ir tik tu esi atilsis. Ir štai esi čia, išvaduoji mus nuo mūsų apgailėtinų paklydimų, pastatai mus savo kelyje, guodi ir sakai: „Bėkite, aš jus palaikysiu, atvesiu ir ten palaikysiu“[23].

SEPTINTA KNYGA

I 1. Jau mirusi buvo mano paauglystė, nedora ir nusikalstama, ir aš artinausi prie jaunystės juo vyresnis amžiumi, juo gėdingesnis dėl tuštybės, negalėdamas įsivaizduoti kokios kitos substancijos, išskyrus tokią, kokia paprastai matoma šių akių dėka. Neįsivaizdavau tavęs, Dieve, žmogaus kūno pavidalu – nuo to laiko, kai ėmiau girdėti kai ką, ką [kalbėjo] išmintis, visada nuo to bėgau – ir džiūgavau šitai atradęs dvasinės mūsų motinos, tavo Katalikų Bažnyčios, tikėjime, tačiau man neateidavo į galvą, kaip kitaip galėčiau tave įsivaizduoti. Ir aš, žmogus – ir koks žmogus!, – bandžiau įsivaizduoti tave aukščiausią, vienintelį ir tikrąjį Dievą, ir iki širdies gelmių tikėjau, kad tu nesugadinamas, nesužeidžiamas ir nekintamas, kadangi, nors ir nežinojau, iš kur ir kokiu būdu, aiškiai mačiau ir buvau tikras, kad tai, ką galima sugadinti, yra blogiau už tai, ko negalima, tai, ko negalima sužeisti, nedelsdamas vertinau labiau už tai, kas sužeidžiama, ir [buvau įsitikinęs], kad tai, kas nepatiria jokio pasikeitimo, yra geriau už tai, kas gali kisti. Mano širdis garsiai šaukė prieš visas mano šmėklas, ir taip vienu smūgiu bandžiau nuvyti nuo savo proto skvarbaus žvilgsnio ratu skriejantį nešvarų būrį: bet vos tik nugintas, štai akimirksniu susirinkęs jis būdavo čia pat, verž davosi prie mano žvilgsnio ir aptemdydavo jį taip, kad būdavau priverstas įsivaizduoti, nors ir ne žmogaus kūno pavidalu, vis dėlto kaip kažką kūniško, kas [išsidėstę] erdvėje: arba kaip [kažką] pasklidusio pasaulyje, arba netgi išsklidusio už pasaulio beribėje erdvėje, net ir tai, kas nesu-

gadinama, nesužeidžiama ir nekintama, tai, ką vertinau labiau už sugadinama, sužeidžiama ir kintama, kadangi visa, ką tik aš išlaisvindavau iš tokių erdvių, man atrodydavo esą niekas, visiškai niekas, o ne tuštuma, kokia būna, jei iš kokios nors vietos pašalinamas kūnas ir ta vieta lieka ištuštinta nuo bet kokio kūno, tiek žemės, tiek vandens, tiek oro, tiek dangaus kūno: vis dėlto tai tuščia vieta nelyginant erdvinis niekas.

2. Taigi aš, „aptukęs širdyje"[1] ir net ir pats nematomas sau pačiam, maniau, kad visiškai nesama to, kas tik nenusitęsia tam tikroje erdvėje arba neišsilieja, arba nesusitelkia, arba neišsipučia, arba neįgyja kokios nors tokios [savybės] ar negali [jos] įgyti. Po kokius pavidalus buvo įpratusios klajoti mano akys, po tokius klajojo ir mano širdis, ir nemačiau, kad ta pat [proto] galia, kurios dėka kūriau tuos vaizdinius, nėra kažkas panašaus [į juos]: juk ji nebūtų jų sukūrusi, jei nebūtų buvusi kažkas didinga. Taip įsivaizdavau ir tave, mano gyvenimo gyvenime. Įsivaizdavau, kad tu, didingas, iš visur kur begalinėje erdvėje prasiskverbi į visą pasaulio masę ir už jos visomis kryptimis beribėje platybėje taip, kad tave turi žemė, turi dangus, visa tave turi ir baigiasi tavyje, o tu nesibaigi niekur. Ir kaip oro, to oro, kuris yra viršum žemės, tirštis nesutrukdo saulės šviesai pereiti per jį persmelkiant, tačiau nesuardant arba nesuraižant, o pripildant jį visą, taip, maniau, ne tik dangaus, oro ir jūros, bet ir žemės tirštis tau yra pereinamas ir visose didžiausiose bei mažiausiose dalyse pralaidus priimti tavo buvimą, kuris slaptu dvelkimu viduje ir išorėje valdo visa, ką sutvėrei. Taip spėjau, nes ką kita įsivaizduoti neįstengiau:

ir tai buvo netiesa. Mat tokiu būdu didesnioji žemės dalis būtų turėjusi didesnę tavęs dalį, o mažesnioji – mažesnę, ir visa tavęs būtų buvę pilna taip, kad dramblio kūnas būtų sutalpinęs tavęs daugiau už žvirblio, nes yra didesnis už pastarąjį ir užima daugiau vietos, ir taip, pasidalijęs į gabalus, tu savo dalis būtum išdalijęs pasaulio dalims: stambioms stambias, o smulkioms smulkias. Tačiau nėra taip. Bet tu dar nebuvai apšvietęs „mano tamsybių“[2].

II 3. Užteko man, Viešpatie, prieš tuos apgautus apgavikus ir nebylius plepius, mat ne iš jų skambėjo tavo žodis, taigi man užteko to [klausimo], kurį jau seniai, nuo pat Kartaginos laikų, paprastai keldavo Nebridijus. Mes visi jį išgirdusieji suglumdavome. „Ką tau būtų galėjusi padaryti nežinia, kas per tamsybių padermė, kurią jie paprastai priešpriešina tau kaip [susidedančią] iš skirtingos masės, jei tu nebūtum panorėjęs kovoti su ja?“ Juk jei jie būtų atsakę, kad būtų kuo nors pakenkusi, tai tu būtum buvęs sužeidžiamas ir sugadinamas. O jei būtų sakę, kad ji niekuo nebūtų galėjusi tau pakenkti, tai nebūtų atsiradusios jokios priežasties kovoti ir kovoti taip, kad tam tikra tavo dalis, tavo narys ar iš pačios tavo substancijos atsiradęs tvarinys būtų susimaišęs su priešiškomis jėgomis ir ne tavo sutvertomis prigimtimis ir būtų buvęs taip jų sugadintas bei pablogintas, kad iš palaimos būtų atsidūręs nelaimėje ir jam būtų reikėję pagalbos, kurios dėka būtų galėjęs ištrūkti ir apsivalyti. Šis tvarinys yra siela, kuriai tavo žodis būtų atėjęs į pagalbą, jis laisvas jai vergaujančiai, tyras suteptai, nepaliestas sugadintai, tačiau ir pats sugadinamas, nes yra iš vienos

ir tos pačios substancijos. Taigi jei jie būtų sakę, kad tu, kad ir kas tu būtum, tai yra tavo substancija, kurios dėka esi, yra nesugadinama, tai visi tie [teiginiai] klaidingi ir pasibjaurėtini; o jei būtų sakę, kad sugadinama, tai jau pati tokia mintis yra klaidinga ir sulig pirmu žodžiu atmestina. Taigi šito pakako prieš tuos, kuriuos bet kokiu būdu reikėjo išvemti, [išlaisvinant] krūtinę nuo [jų] spaudimo, nes galvodami taip apie tave ir kalbėdami, jie negalėjo išsisukti be pasibaisėtinos širdies ir liežuvio šventvagystės.

III 4. Tačiau, nors aš ir skelbiau bei buvau tvirtai įsitikinęs, kad visiškai nesuteršiamas ir nemainus yra mūsų Dievas, tikrasis Dievas, tu, kuris sutvėrei ne tik mūsų sielas, bet ir kūnus, ir ne tik mūsų sielas bei kūnus, bet ir visus ir visa, tačiau vis dar nemaniau, kad yra išdėstyta ir išaiškinta blogio priežastis. Vis dėlto kad ir kokia ji būtų buvusi, mačiau, jog jos reikia ieškoti taip, kad nebūčiau priverstas tikėti nekintamą Dievą esant kintamą, idant pats netapčiau tuo, ko ieškojau. Taigi aš jos ieškojau ramus ir tikras, kad netiesa yra tai, ką sakė tie, nuo kurių bėgau visomis savo jėgomis, nes mačiau, kad ieškodami, iš kur yra blogis, jie pripildyti pagiežos, dėl kurios linkę manyti, kad veikiau tavo substancija patiria bloga, negu kad jųjų daro bloga.

5. Ir stengiausi suprasti tai, ką girdėjau, tai yra kad laisvas valios apsisprendimas yra priežastis to, kad mes darome bloga, o „tiesus tavo teismas“[3] – priežastis to, ką kenčiame, tačiau neįstengiau aiškiai tos priežasties suprasti. Taigi pabandęs iškelti iš gelmės aštrų proto žvilgsnį, vėl nugrimzdavau; dažnai bandydavau, bet ir vėl nugrimzdavau.

Į tavo šviesą mane kėlė tai, jog aš žinojau, kad turiu valią, taip, kaip žinojau, kad gyvenu. Todėl kai ko nors norėjau arba nenorėjau, buvau visiškai tikras, kad ne kas kitas, o aš noriu ir nenoriu, ir jau buvau beįžvelgiąs, kad ten yra mano nuodėmės priežastis. O tai, ką dariau nenoromis, mačiau, kad veikiau tai kenčiu, negu darau, ir laikiau tai ne kalte, o bausme, kuria, įsivaizduodamas tave teisingą, tuoj pat pripažindavau, kad esu baudžiamas teisingai. Bet ir vėl klausiau: „Kas sutvėrė mane? Ar ne mano Dievas, kuris yra ne tik geras, bet ir pats gėris? Tad iš kur man kyla noras bloga ir nenoras gera? Kad būtų priežastis, dėl kurios būčiau teisingai nubaustas? Kas įdėjo ir pasėjo manyje tą kartumo daigyną, kai aš visas esu atsiradęs iš saldžiausiojo savo Dievo? Jei tai sumanė šėtonas, iš kur atsirado pats šėtonas? O jei jis ir pats velniu iš gero angelo tapo dėl blogos valios, iš kur jame bloga valia, dėl kurios tapo šėtonu, kai geriausiojo kūrėjo jis visas buvo sutvertas angelu?“ Vėl buvau slegiamas ir smaugiamas šių minčių, bet nenusileidau iki pat to paklydimo pragaro, kur nė vienas tau neišpažįsta, mat manoma, jog veikiau tu patiri bloga negu žmogus daro bloga.

IV 6. Taigi stengiausi atrasti ir kita taip, kaip jau buvau atradęs, kad nesugadinama yra geriau už sugadinama, ir dėl to pripažinau tave, kad ir kas tu būtum, esant nesugadinamu. Išties jokia siela niekada negalėjo ir negalės įsivaizduoti ko nors, kas būtų geriau už tave, tave, kuris esi aukščiausias ir tobuliausias gėris. O kadangi visai teisingai ir ryžtingai nesugadinama labiau vertinama už sugadinama, kaip tai jau dariau ir aš, jau būčiau galėjęs mintyse

prisiliesti prie ko nors, kas būtų buvę geriau už mano Dievą, jei tu nebūtum buvęs nesugadinamas. Taigi kur mačiau, kad nesugadinama reikia labiau vertinti už sugadinama, ten privalėjau ieškoti tavęs ir iš ten stebėti, kur yra blogis, tai yra iš kur atsiranda pats sugedimas, kurio tavo substancija nieku būdu negali būti sužalota. Mat sugedimas visiškai jokiu būdu nežaloja mūsų Dievo: nei jokia valia, nei dėl jokios būtinybės, nei jokiu nenumatytu atveju, nes jis yra Dievas ir tai, ko sau nori, yra gėris ir pats jis yra tas pats gėris: o būti sugadinamam nėra gėris. Nesi prispiriamas prie ko nors prieš savo valią, nes tavo valia nėra didesnė už tavo galią. Būtų didesnė, jei tu pats būtum didesnis už save patį: juk Dievo valia ir galia yra pats Dievas. Ir kas galėtų būti netikėta tau, kuris pažįsti visa ką? Ir nėra nė vienos prigimties, kuri būtų ne tik dėl to, kad tu ją pažįsti. Bet kam tiek daug aiškinamės, kodėl nėra sugadinama substancija, kuri yra Dievas, kuomet, jei taip būtų, nebūtų Dievas?

V 7. Ieškojau, iš kur blogis, bet ieškojau blogai ir nemačiau blogio pačiame mano ieškojime. Savo dvasios akivaizdoje aš išdėsčiau visą tvariniją, visa, ką tik joje galime įžiūrėti, pavyzdžiui, žemę, jūrą, orą, žvaigždes, medžius, mirtingus gyvius ir visa, ko tik joje nematome, pavyzdžiui, viršutinę dangaus tvirtumą, visus angelus ir visas jos dvasines esybes, bet ir jas mano vaizduotė sustatė į tam tikras vietas, tarytum jos turėtų kūnus; iš tavo tvarinijos padariau vieną didelę masę, suskirstytą pagal kūnų, kurie arba iš tiesų buvo kūnai, arba mano paties buvo pramanyti dvasių vietoje,

rūšis. Aš ją įsivaizdavau didelę ne tiek, kiek ji buvo, nes to žinoti negalėjau, bet tiek, kiek man patiko, ir, be abejo, iš visų pusių ribotą, o tave, Viešpatie, iš visų pusių ją supantį ir į ją prasiskverbiantį, tačiau visur kur beribį, nelyginant jei visur būtų jūra ir iš visų pusių per neaprėpiamus plotus tęstųsi vien beribė jūra ir turėtų savyje kad ir kokią didelę, tačiau ribotą kempinę, tai toji kempinė, žinoma, kiekviena savo dalimi būtų pripildyta neaprėpiamos jūros: lygiai taip, maniau, yra ribota ir pilna tavęs beribio tavo tvarinija, ir kalbėjau: „Štai Dievas ir štai tai, ką sutvėrė Dievas, geras Dievas ir, be abejo, daug viršesnis už šiuos tvarinius; tačiau būdamas geras, jis sutvėrė juos gerus: ir štai kaip juos supa bei pripildo: tad kur gi blogis, iš kur ir kokiu keliu čion atšliaužė? Kokia jo šaknis ir kokia jo sėkla? O gal jo visai nėra? Tad kodėl bijome ir saugomės to, ko nėra? Arba, jei tuščiai bijome, tai, be abejonės, pati baimė yra blogis, kuris veltui akstina ir kankina širdį, ir tuo didesnis blogis dėl to, kad nėra ko bijoti, o mes vis tiek bijome. Taigi iš kur jis, jei Dievas sukūrė visa tai, sukūrė geras gera? Didesnis ir didžiausias gėris sukūrė žemesnius gerus kūrinius, tačiau ir kuriantysis, ir visi kūriniai yra geri. Iš kur yra blogis? Gal tai, iš ko jis juos sukūrė, buvo kokia nors bloga medžiaga, kuriai jis suteikė pavidalą ir kurią sutvarkė, tačiau paliko joje kažką, ko nepavertė į gera? Bet kodėl taip? Gal, nors ir visagalis, buvo nepajėgus paversti ir pakeisti ją visą taip, kad neliktų nieko bloga? Pagaliau kodėl panorėjo sukurti iš jos ką nors, o ne veikiau tos pačios visagalybės dėka padarė taip, kad jos iš viso nebūtų? O gal ji galėjo egzistuoti prieš jo valią? Arba, jei ji buvo amžina, kodėl jis

jai leido išbūti šitaip ilgai, begalinius nuo amžių laiko tarpus ir tik po to nusprendė iš jos ką nors sukurti? Arba jeigu jau panorėjo staiga ką nors sukurti, tai ar negeriau jam visagaliui [derėjo] padaryti taip, kad jos nebūtų ir jis vienas būtų, visas tikras, aukščiausias ir begalinis gėris? Arba jei buvo negerai, kad tas, kuris buvo geras, nebūtų sumanęs ir sukūręs ir ką nors gera, tai ar [nereikėjo] sunaikinus ir pavertus į nieką tą medžiagą, kuri buvo bloga, jam pačiam sukurti gerą, iš kurios visa būtų sutvėręs? Juk jis nebūtų buvęs visagalis, jei nebūtų galėjęs sukurti ką nors gera be tos medžiagos, kurios jis pats nėra sukūręs, pagalbos". Tokie klausimai sukosi mano nelaimingoje krūtinėje, prislėgtoje varginančių rūpesčių, kurių priežastis buvo mirties baimė ir neatrasta tiesa; tačiau tvirtai mano širdyje laikėsi Katalikų Bažnyčios tikėjimas tavo Kristumi, mūsų Viešpačiu ir išganytoju, tiesa, daugelyje dalykų vis dar neturintis pavidalo ir svyruojantis, bet mano dvasia jo nepaliko, priešingai, diena iš dienos vis labiau ir labiau gėrė jį į save.

VI 8. Jau buvau atmetęs ir melagingas astrologų pranašystes bei bedieviškus kliedesius. Ir už tai „tešlovina" tave iš pačių mano sielos gelmių „tavo gailestingumo darbai"[4], mano Dieve! Juk tu, tiktai tu – mat kas kitas mus pašaukia nuo kiekvieną paklydimą lydinčios mirties, jei ne mirties nepažįstantis gyvenimas ir jokios šviesos nestokojanti išmintis, apšviečianti stokojančius jos protus, išmintis, kuri valdo pasaulį iki pat skrajojančių medžių lapų? – pasirūpinai mano užsispyrimu, su kuriuo priešinausi Vindicijonui, sumaniam senukui, ir Nebridijui, nuostabios sielos jau-

nuoliui: anam įnirtingai tvirtinančiam, o šiam, nors ir su tam tikra abejone, tačiau dažnai kartojančiam, kad nesama to ateities numatymo mokslo, o žmonių spėjimai dažnai turi lemties galią ir daug kalbant pasakoma ir nemažai įvyksiančių dalykų; tačiau ne todėl, kad tas, kuris juos nusako, žino, bet todėl, kad kalbėdamas netyčia pataiko; taigi tu parūpinai man į draugus žmogų, uoliai klausinėjusį astrologų patarimų. Nors pats jis neišmanė gerai jų raštų, tačiau, kaip sakiau, iš smalsumo lankėsi pas juos. Jis žinojo vieną istoriją, kurią sakėsi girdėjęs iš savo tėvo: tačiau nežinojo, kokią galią ji turi gandams apie tą meną sugriauti. Taigi tas vyras, vardu Firminas, gavęs laisvųjų menų išsilavinimą ir iškalbingas žmogus, [pasakodamas] apie savo daug pasaulietinių vilčių kėlusius sumanymus, pasiteiravo manęs kaip brangiausio draugo, ką aš apie juos manau pagal jo taip vadinamas žvaigždžių padėtis. Aš, kuris šiuo klausimu jau buvau ėmęs linkti prie Nebridijaus nuomonės, nors ir neatsisakiau paspėlioti ir išsakyti to, kas abejojančiam atėjo į galvą, tačiau pridėjau, kad jau esu beveik įsitikinęs, jog tie [spėjimai] esą juokingi ir tušti. Tada jis man papasakojo, kad jo tėvas buvęs didžiai susidomėjęs tokio pobūdžio knygomis ir turėjęs draugą, lygiai taip pat kartu su juo įnikusį į tuos dalykus. Jie su vienodu įkarščiu bei rūpestingumu kurstė savo širdyse susidomėjimo tomis nesąmonėmis ugnį taip, kad stebėjo net ir nebylių gyvūnų gimimo akimirką, jei pasitaikydavo, kad jie gimdavo namuose, ir žymėjo žvaigždžių padėtį tą akimirką, kad tokiu būdu surinktų to neva meno duomenis. Taigi jis sakėsi girdėjęs iš tėvo, kad kai jį, Firminą, nešiojusi jo motina, nėščia buvusi ir tėvo

draugo viena tarnaitė. To negalėjo nepastebėti šeimininkas, kuris stengėsi labai stropiai ir uoliai ištirti net savo kalių gimdymus; ir atsitiko taip, kad, kai vienas su akyliausiu pastabumu suskaičiavo žmonos, o kitas – tarnaitės dienas, valandas ir mažiausias valandų daleles, abi jos pagimdė tuo pačiu metu taip, kad jie buvo priversti abiem naujagimiams sudaryti vienodus iki mažiausių smulkmenų horoskopus: vienas – sūnui, kitas – mažajam tarnui. Mat kai tik moterys pradėjo gimdyti, abu pranešė vienas kitam, kas vyko kiekvieno jų namuose, ir paskyrė žmones, kuriuos siųs vienas pas kitą, kai tik kiekvienam bus pranešta, kad kūdikis gimė: o kad tai nedelsiant būtų pranešta, jiems nebuvo sunku pasiekti, nes kiekvienas buvo savo valdų šeimininkas. Ir pasakojo, jog ir vieno, ir kito pasiųsti žmonės susitiko nutolę nuo namų tokiu vienodu atstumu, kad nė vienas iš jų negalėjo pažymėti kitos žvaigždžių padėties ir skirtingų laiko dalelių. Tačiau Firminas, gimęs pasiturinčioje šeimoje, mynė baltesnius šio pasaulio takus, jo turtai augo, jis pats vis kilo pareigose, o anas tarnas, niekaip nenusimetęs savo padėties jungo, tarnavo šeimininkams, kaip pasakojo tas, kuris jį pažinojo.

9. Taigi kai išgirdau šį pasakojimą ir patikėjau juo – juk toks žmogus pasakojo, – bet koks mano priešinimasis atslūgo ir žlugo, ir visų pirma pabandžiau patį Firminą atkalbėti nuo to smalsumo, sakydamas, kad, ištyrinėjęs žvaigždžių išsidėstymą, idant atskleisčiau teisingus dalykus, būčiau turėjęs ten taip pat įžiūrėti, kad jo tėvai yra įtakingi tarp saviškių, įžiūrėti kilmingą jų miesto šeimą, gimimą laisvu žmogumi, tinkamą išsilavinimą bei laisvuosius moks-

lus; o jei į mane būtų kreipęsis anas tarnas, idant ir jam atskleisčiau tiesą, remdamasis tuo pačiu žvaigždžių išsidėstymu – juk ir jis gimė, esant tai žvaigždžių padėčiai, – priešingai, būčiau turėjęs ten įžiūrėti tarno padėtį ir kitus dalykus, labai skirtingus ir didžiai nutolusius nuo pirmųjų. Tačiau būtų atsitikę taip, kad aš, ištyręs tą patį, būčiau atsakęs skirtingai, jei būčiau sakęs tiesą, o jei būčiau atsakęs taip pat, tai – netiesą. Iš to aš padariau aiškią išvadą, kad teisingi atsakymai, ištyrinėjus žvaigždžių išsidėstymą, duodami ne meno, bet atsitiktinumo dėka; o neteisingi – ne dėl neįgudimo mene, bet dėl atsitiktinio apsigavimo.

10. Čia radęs kelio pradžią, pats savyje krimsdamas tuos dalykus, idant nė vienas iš tų pačių pamišėlių, kurie užsiima tokiu amatu ir kuriuos aš štai troškau užpulti ir išjuoktus nuginčyti, negalėtų man pasipriešinti, [sakydami], kad arba Firminas man, arba tėvas jam pasakojo netiesą, nukreipiau savo mintis į tuos, kurie gimsta dvyniais. Dauguma jų gimsta iš įsčių vienas po kito taip, kad tas mažas laiko skirtumas, kad ir kokią reikšmę, astrologų tvirtinimu, jis turi gamtoje, negali būti nustatytas žmogaus pastabumo ir nieku būdu negali būti pažymėtas ženklais, kuriuos astrologas ketina ištyrinėti, kad atskleistų tiesą. Ir tai nebus tiesa, nes ištyręs tuos pačius ženklus, [astrologas] tą patį turėjo pasakyti apie Ezavą ir Jokūbą; bet ne tie patys dalykai nutiko ir vienam, ir kitam. Taigi jis būtų sakęs netiesą arba, jei būtų sakęs tiesą, būtų pasakęs ne tą patį: o tyrinėjęs būtų tą patį. Taigi tiesą būtų pasakęs ne meno, o atsitiktinumo dėka. O tu, Viešpatie, teisingiausias visatos tvarkytojau, tiems, kurie klausia ir gauna atsakymą, nežinant, slap-

tu įkvėpimu padarai taip, kad kas tik klausia, iš tavo teisingo teismo gelmės išgirsta tai, ką jam dera išgirsti pagal slėpiningus sielų nuopelnus. Tenesako tau žmogus: „Kas tai?“, „Kodėl tai?“ Tenesako; juk jis [tik] žmogus.

VII 11. Taigi, „mano pagalbininke“[5], iš tų grandinių jau buvai išlaisvinęs mane, ir aš ieškojau, iš kur yra blogis, ir nebuvo išeities. Bet tu neleidai, kad kokios nors minčių bangos nuneštų mane nuo to tikėjimo, kurio dėka tikėjau, ir kad tu esi, ir kad nekintama yra tavo substancija, ir kad yra rūpestis dėl žmonių bei tavo teismas, ir kad Kristuje, tavo Sūnuje, mūsų Viešpatyje, ir Šventuosiuose Raštuose, kuriuos perduoda tavo Katalikų Bažnyčios autoritetas, nutiesei žmogaus išganymo kelią, vedantį į tą gyvenimą, kuris bus po mirties. Taigi likus sveikam ir nepajudinamai sustiprėjus mano dvasioje šiam tikėjimui, audringai ieškojau, iš kur yra blogis. Kokios tos mano gimdančios širdies kančios, kokios dejonės, Dieve mano! Ir, nors aš ir nežinojau, tavo ausys buvo ten. Ir kai aš tyloje įnirtingai ieškojau, garsūs šauksmai siekė tavo gailestingumą, tylūs mano dvasios skausmai. Tu žinojai, ką aš kenčiau, o iš žmonių to nežinojo niekas. Juk tik nedidelė viso to dalis per mano liežuvį buvo skiriama pačių artimiausių man žmonių ausims! Nejau visas mano sielos sąmyšis, kuriam [apsakyti] neužteko nei laiko, nei mano burnos, galėjo būti jiems girdimas? Tačiau visas tavo klausą pasiekdavo „kriokimas dėl mano širdies vaitojimo“[6], ir „tavo akivaizdoje buvo mano troškimas ir mano akių šviesa nebuvo su manimi“. Žinoma, buvo manyje, o aš už savęs; bet tai nebuvo kokioje

nors vietoje. Tačiau aš dairiausi tų dalykų, kurie talpinami vietos, ir neradau ten vietos poilsiui. Jie nepriėmė manęs taip, kad ištarčiau: „Gana" ir „Gerai", ir neleido grįžti ten, kur man būtų buvę pakankamai gera. Aš, žinoma, buvau aukštesnis už juos, tačiau žemesnis už tave, o tu esi tikrasis mano džiaugsmas, jei esu paklusnus tau, ir padarei pavaldžią man po manimi sukurtą tvariniją. Toks buvo teisingas santykis ir mano išganymo vidurio riba: likti „pagal tavo paveikslą"[7] ir tau tarnaujant valdyti kūną. Bet kadangi išdidžiai kilau prieš tave ir bėgau prieš Viešpatį „apsiginklavęs riebiu sprandu", net ir tai, kas žemiausia, iškilo viršum manęs ir slėgė mane, ir niekur nebuvo atvangos ir atokvėpio. Jei žiūrėjau, iš visur kur pulkais ir būriais stojosi prieš mane, o jei galvojau, mane puolė patys kūnų vaizdiniai, tarytum man, grįžtančiam, sakytų: „Kur eini, be gėdos ir susitepęs?" Ir visa tai buvo išaugę iš mano žaizdos, nes „tarsi perdurtą sumindei išpuikėlį"[8], o mano puikybė skyrė mane nuo tavęs ir pernelyg išpūstas veidas merkė mano akis.

VIII 12. O tu, Viešpatie, „pasilieki per amžius" ir ne „per amžius rūstinsies mumis"[9], nes pasigailėjai žemės ir pelenų ir tau patiko „tavo akyse"[10] grąžinti pavidalą visam kam, kas manyje be pavidalo. Vidiniais akstinais kurstei mane, kad nenustigčiau tol, kol mano vidinio regėjimo dėka neatsiskleisi man su tikrumu. Ir seko mano puikybė nuo slėpiningo tavo vaistų veikimo, o sudrumstas ir užtemdytas mano proto regėjimas kasdien sveiko nuo aitraus gydančių kančių tepalo.

IX 13. Pirmiausia, norėdamas parodyti man, kaip „priešiniesi išpuikėliams, o nuolankiesiems duodi malonę“[11] ir su kokiu gailestingumu parodei žmonėms nusižeminimo kelią, nes „tavo Žodis tapo kūnu ir gyveno“[12] tarp žmonių, parūpinai man per vieną žmogų, išsipūtusį nuo milžiniškos puikybės, kai kurių platonikų knygų, išverstų iš graikų kalbos į lotynų. Aš perskaičiau ten, nors ir ne šiais žodžiais, tačiau visiškai tą patį – ir tai buvo pagrįsta daugybe įvairių įrodymų – kad „pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą ir Žodis buvo Dievas. Jis pradžioje buvo pas Dievą. Visa per jį atsirado ir be jo neatsirado nieko, kas tik yra atsiradę. Jame buvo gyvybė ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa. Šviesa spindi tamsoje ir tamsa jos neužgožė“[13]; ir kad žmogaus siela, nors „liudija apie šviesą“, pati ji nėra „šviesa“, bet Žodis, Dievas, jis yra „tikroji šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų, ateinantį į šį pasaulį“; ir kad „jis buvo pasaulyje, ir pasaulis per jį atsiradęs, bet pasaulis jo nepažino“. O kad „pas savuosius atėjo, o savieji jo nepriėmė. Visiems, kurie jį priėmė, jis davė galią tapti Dievo vaikais – tiems, kurie tiki jo vardą, to ten neperskaičiau.

14. Taip pat perskaičiau ten, kad Žodis, Dievas, „gimė ne iš kūno, ne iš kraujo, ne iš vyro norų, ne iš kūno norų, bet iš Dievo“[14]; bet kad „Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų“, to ten neperskaičiau. Žinoma, ištyriau, jog tuose raštuose įvairiai ir daugybe būdu pasakyta, kad Sūnus „turėdamas Dievo prigimtį, godžiai nesilaikė savo lygybės su Dievu“[15], nes iš prigimties yra tas pats, bet kad „apiplėšė pats save, priimdamas tarno išvaizdą ir tapdamas panašus į žmones. Jis ir išore tapo kaip visi žmonės; jis nusižemino,

tapdamas klusnus iki mirties, iki kryžiaus mirties. Todėl ir Dievas jį prikėlė“ iš mirusiųjų „ir padovanojo jam vardą, kilniausią iš visų vardų, kad Jėzaus vardui priklauptų kiekvienas kelis danguje, žemėje ir po žeme ir kiekvienos lūpos išpažintų, kad viešpats Jėzus yra Dievo tėvo šlovėje“, to tose knygose nebuvo. Kad prieš visus laikus ir virš visų laikų esti nekintamas tavo vienatinis Sūnus, amžinas kaip ir tu, ir kad „iš jo pilnatvės“[16] sielos semiasi, kad būtų laimingos, ir atsinaujina, dalyvaudamos savyje pasiliekančioje išmintyje, kad būtų išmintingos, ten yra; tačiau kad „skirtu metu numirė už bedievius ir kad nepagailėjai nė savo Sūnaus, bet atidavei jį už mus visus“[17], ten to nėra. Juk tu „paslėpei tai nuo išmintingųjų ir apreiškei mažutėliams“[18], idant ateitų pas jį „vargstantys ir prislėgtieji ir jis juos atgaivintų“[19], nes „yra romus ir nuolankios širdies“, „veda nuolankius teisybėje, moko žemuosius savo kelio“[20], regėdamas „mūsų nusižeminimą ir mūsų vargą ir atleisdamas visus mūsų nusikaltimus“[21]. Tačiau tie, kurie, iškelti neva kilnesnio mokymo koturno, negirdi jo sakant: „mokykitės iš manęs, nes aš romus ir nuolankios širdies, ir jūs rasite savo sieloms atgaivą“[22], net jei ir pažįsta Dievą, „negarbina jo kaip Dievo ir jam nedėkoja, bet tuščiai svarstydami klysta, ir neišmani jų širdis aptemsta: girdamiesi esą išmintingi, tampa kvaili“[23].

15. Ir todėl ten taip pat skaičiau apie „tavo nenykstančią šlovę“, išmainytą į stabus ir įvairias statulas, „pagal nykstančio žmogaus, paukščių, keturkojų ir šliužų atvaizdo“ panašumą, tai yra apie Egipto maistą, dėl kurio Ezavas prarado savo pirmgimystę, nes pirmagimė tauta, „širdimi

atsigręžusi į Egiptą"[24] ir lenkdama tavo paveikslą, savo sielą, prieš šienu mintančio veršio atvaizdą, vietoje tavęs garbino keturkojo galvą. Šitai radau ten, bet tuo nemitau. Mat tau, Viešpatie, patiko nuimti nuo Jokūbo sumenkinimo pajuoką, idant „vyresnis tarnautų jaunesniam"[25], ir pašaukei pagonis į savo tėvonystę. Ir aš buvau atėjęs pas tave iš tų pagonių ir įsistebeilijau į auksą, kurį norėjai, kad tavo tauta išneštų „iš Egipto"[26], nes kad ir kur jis buvo, buvo tavo. Ir pasakei atėniečiams per savo apaštalą, kad „tavyje gyvename, judame ir esame"[27], kaip pasakė ir kai kurie iš jų [autorių]. Iš ten, žinoma, buvo ir tos knygos. Ir nesusidomėjau egiptiečių stabais, kuriems tarnavo [aukodami] tavo auksą tie, kurie „Dievo tiesą iškeitė į melą ir lenkėsi bei tarnavo kūriniams, o ne kūrėjui"[28].

X 16. Ir [tų knygų] pastūmėtas grįžti į save patį, įžengiau tavo vedamas į patį savo vidų. Įstengiau tai, nes „tu tapai mano padėjėju"[29]. Įžengiau ir pamačiau savo sielos akimi, kad ir kokia ji būtų buvusi, virš tos pačios savo sielos akies, virš dvasios, nekintamą šviesą, ne šią įprastą ir regimą kiekvienam kūnui. Ir nebuvo ji lyg ir tos pačios rūšies, tik didesnė, tarytum jei ši šviesa šviestų daug skaisčiau ir apimtų savo didybe visa ką. Ji nebuvo tokia, bet kitokia, visiškai kitokia nei visos tos [šviesos]. Ji buvo viršum mano dvasios ne taip, kaip alyva virš vandens, ir ne taip, kaip dangus virš žemės, bet buvo aukščiau, nes sukūrė mane, o aš buvau žemiau, nes buvau sukurtas jos. Kas pažįsta tiesą, pažįsta ją, ir kas pažįsta ją, pažįsta amžinybę. Meilė ją pažįsta. O amžinoji tiesa, teisinga meile ir meilingoji amžinybe, tu

esi mano Dievas, tau kvėpuoju „dieną ir naktį"[30]. Ir kai tave pažinau pirmąkart, tu pasiėmei mane, kad regėčiau, jog yra, ką galiu regėti, ir kad aš dar nesu tas, kuris galiu regėti. Tu apakinai silpnas mano akis, leisdamas į mane galingus spindulius, ir aš sudrebėjau iš meilės ir iš siaubo: radau save esant toli nuo tavęs nepanašumo šalyje, tarytum būčiau girdėjęs tavo balsą iš aukštybės: „Aš esu suaugusiųjų maistas: užauk ir maitinsies manimi. Ir tu manęs, kaip kūno maisto, savyje nepakeisi, bet tu pasikeisi manyje"[31]. Ir aš perpratau, kad „dėl neteisybės pamokai žmogų ir priverti išnykti kaip voratinklį mano sielą"[32]. Ir tariau: „Nejau tiesa yra niekas, nes nėra pasklidusi nei ribotoje, nei neribotoje erdvėje?" Ir tu sušukai iš tolo: „Priešingai, aš esu, kursai esu"[33]. Išgirdau taip, kaip girdima širdyje, ir visiškai nebuvo, dėl ko turėjau abejoti, ir lengviau būčiau suabejojęs tuo, kad gyvenu, negu tuo, kad yra tiesa, „suvokiama protu iš to, kas sukurta"[34].

XI 17. Pažvelgiau į kitus daiktus, esančius po tavimi, ir pamačiau, kad jie nei visiškai yra, nei visiškai nėra: yra, nes yra iš tavęs, o nėra, nes jie nėra tai, kas esi tu. Mat tikrai yra tik tai, kas pasilieka nekintamai. „Man gi yra gera būti arti Dievo"[35], nes jei nepasiliksiu jame, neįstengsiu ir savyje. O jis „pasilikdamas savyje atnaujina visa"[36]; ir „mano Viešpats esi, nes tau nereikia manųjų gėrybių"[37].

XII 18. Man paaiškėjo, kad dalykai, kurie genda, yra geri. Jie negalėtų gesti nei jei būtų geresni, nei jei nebūtų geri, nes jei būtų geresni, būtų nesugadinami, o jei visiškai

nebūtų geri, tai juose nebūtų nieko, kas galėtų sugesti. Juk gedimas daro žalą ir jei jis nemažintų gėrio, nedarytų žalos. Vadinasi, arba gedimas nedaro jokios žalos – o to būti negali, – arba – ir tai yra visiškai aišku – visi dalykai, kurie genda, netenka gėrio. Tačiau jei neteks viso gėrio, tai jų visiškai nebus. Mat jei bus ir jau nebegalės pagesti, tai bus geresni, nes pasiliks nesugadinami. Bet ar yra kas baisesnio už tvirtinimą, kad netekę viso gėrio jie tapo geresni? Taigi jei neteks viso gėrio, visiškai nebus: tad kol yra, yra geri. Taigi kad ir kokie tie dalykai būtų, jie yra geri, ir tas blogis, kurio kilmės ieškojau, nėra substancija, nes jei jis būtų substancija, būtų geras. Juk arba būtų nesugadinama substancija, šiaip ar taip didis gėris, arba būtų sugadinama substancija, kuri, jei nebūtų gera, negalėtų sugesti. Taigi išvydau ir man paaiškėjo, kad visa, kas gera, tu sutvėrei, ir visiškai nėra jokių substancijų, kurių tu nebūtum sutvėręs. Ir kadangi nesutvėrei visų dalykų vienodų, visi jie yra geri pavieniui ir didžiai geri visi kartu, nes „mūsų Dievas padarė visa didžiai gera“[38].

XIII 19. Tavyje visiškai nėra blogio, ne tik tavyje, bet ir visoje tavo tvarinijoje, nes už [tavęs] nėra nieko, kas galėtų įsiveržti ir suardyti tvarką, kurią jai paskyrei. O tarp jos dalių kai kurie dalykai nedera prie tam tikrų kitų, ir dėl to jie laikomi blogais; tačiau tie patys dalykai dera prie kitų ir dėl to jie yra geri ir yra geri savyje. Ir visi tie dalykai, kurie nedera vieni su kitais, dera prie žemesnės pasaulio dalies, kurią vadiname žeme, turinčia savo debesuotą ir vėjuotą dangų, kuris tinka jai. Tegul man jau nebeateina

mintis pasakyti: „O, kad tų dalykų nebūtų“, nes jei žiūrėčiau tik į juos vienus, trokščiau geresnių, bet privalėčiau šlovinti tave jau vien už juos, nes tai, kad esi šlovintinas, rodo „nuo žemės banginiai ir visos jūros gelmės, ugnis, kruša, sniegas, ledas, audros vėjas, kurs vykdo tavo žodį, kalnai ir visi kauburiai, vaismedžiai ir visi kedrai, žvėrys ir visi gyvuliai, šliužai ir sparnuoti paukščiai; žemės karaliai ir visos tautos, kunigaikščiai ir visi žemės teisėjai, jaunikaičiai ir mergaitės, seniai kartu su vaikais tešlovina tavo vardą“[39]. O kadangi ir nuo dangaus tave šlovina, šlovina tave, mūsų Dieve, „aukštybėse visi tavo angelai, visos tavo kareivijos, saulė ir mėnulis, visos žvaigždės ir šviesa, dangų dangūs ir vandenys, kurie yra viršum dangaus, šlovina tavo vardą“[40]: jau nebetroškau geresnių dalykų, nes mąsčiau apie visa ką ir pasvėręs sveikesniu sprendimu aukštesnius dalykus laikiau geresniais už žemesnius, bet visus kartu geresniais už vien tik aukštesnius.

XIV 20. „Nėra sveiki“[41] tie, kuriems kas nors nepatinka tavo kūrinijoje, kaip nebuvau sveikas aš pats, kai man nepatiko daugybė tavo sutvertų dalykų. Ir kadangi mano siela nedrįso būti nepatenkinta mano Dievu, nenorėjo, kad tau priklausytų tai, kas tik jai nepatiko. Ir dėl to ji ėmė manyti, kad yra dvi substancijos, ir nerado ramybės, ir kalbėjo tai, kas [jai] svetima. Paskui, grįžusi atgal, ji buvo susikūrusi sau dievą, pasklidusį visur kur po neribotą erdvę, ir buvo maniusi, kad tai tu, ir buvo patalpinusi savo širdyje ir vėl buvo tapusi savo stabo, atgrasaus tau, šventykla. Bet po to, kai man nežinant sušildei mano galvą ir už-

merkei „mano akis, kad nematytų tuštybės“[42], aš pailsėjau šiek tiek nuo savęs ir mano beprotybė buvo užmigdyta; nubudau tavyje ir išvydau tave beribį kitokiu būdu, ir tas regėjimas kilo ne iš kūno.

XV 21. Pažvelgiau į kitus dalykus ir pamačiau, kad tau jie turi dėkoti už tai, kad yra, ir kad visa yra ribota tavyje, tačiau kitokiu būdu, ne taip, kaip erdvėje, bet kadangi tu savo tiesa laikai visa ką rankoje ir visa yra teisinga, nes yra, ir nėra nieko klaidingo, išskyrus tada, kai manoma esant tai, ko nėra. Be to, pamačiau, kad visi dalykai atitinka ne tik savo vietą, bet ir laiką, ir kad tu, kuris vienintelis esi amžinas, nepradėjai darbuotis po nesuskaičiuojamų laiko tarpų, nes visi laiko tarpai, ir tie, kurie praėjo, ir tie, kurie praeis, negalėtų nei nueiti, nei ateiti, jei tu nesidarbuotum ir nuolatos nebūtum.

XVI 22. Ir kadangi buvau patyręs, supratau, jog nenuostabu, kad nesveikam gomuriui kančia yra net ir duona, kuri maloni sveikam, o ligotoms akims nepakenčiama šviesa, kuri miela skaidrioms. Taip pat tavo teisingumas nepatinka nedorėliams, ir juo labiau angis bei kirmėlaitė, kurias sutvėrei geras, tinkamas žemesnėms tavo kūrinijos dalims, kurioms juo labiau tinka ir patys nedorėliai, juo yra nepanašesni į tave, tačiau juo labiau tinka aukštesnėms dalims, juo panašesni tampa į tave. Ir ieškojau, kas yra nedorybė, ir radau, kad tai ne substancija, o atsiskyrusios nuo aukščiausios substancijos, tavęs, Dievo, to, kas žemiausia, link valios, kuri „išmeta savo vidurius“[43] ir tinsta į išorę, iškrypimas.

XVII 23. Stebėjausi, kad myliu jau tave, ne šmėklą vietoje tavęs, tačiau nesigėrėjau nuolatos savo Dievu, bet vos tik mane patraukdavo prie tavęs tavo grožis, mano našta atplėšdavo mane nuo tavęs, ir aš dejuodamas krisdavau į [žemai] esančius dalykus; o ši našta buvo kūno įprotis. Tačiau manyje likdavo prisiminimas apie tave, ir aš nieku būdu neabejojau, kad yra [tas], prie kurio turiu prisiglausti, tačiau aš dar nesu tas, kuris gali prisiglausti, nes „gendąs kūnas apsunkina sielą, o žemiška buveinė slegia daug manančią dvasią“[44], ir buvau visiškai tikras, kad „tavo neregimosios ypatybės – tavo amžinoji galybė ir dievystė – nuo pat pasaulio sukūrimo aiškiai suvokiamos protu iš tavo kūrinių“[45]. Mat ieškodamas, kodėl aš galiu įvertinti ir dangiškų, ir žemiškų kūnų grožį ir kas man padeda nešališkai spręsti apie kintamus dalykus ir tvirtinti: „Šitai turi būti taip, o ana tai – ne taip“, taigi ieškodamas, kokiu pagrindu sprendžiu, kai taip sprendžiu, buvau virš savo kintamos dvasios radęs nekintamą ir tikrą tiesos amžinybę. Ir taip laipsniškai nuo kūnų prie suvokiančios per kūną sielos, o nuo ten prie jos vidinės jėgos, kuriai kūno juslės praneša tai, kas [vyksta] išorėje – iki čia gali ir gyvūnai, – o nuo ten vėlgi prie gebėjimo protauti, kuriam spręsti atiduodama tai, ką paima kūno juslės; šis, savo ruožtu patyręs save esant kintamu manyje, pakilo iki savo supratimo ir atitraukė mąstymą nuo įpratimo, ištrūkdamas iš prieštaraujančių šmėklų būrio, idant rastų, kokios šviesos buvo apšlakstytas, kai nė kiek nedvejodamas skelbė, kad nekintama labiau vertintina už kintama, iš kur turi patį nekintamą supratimą – juk jei to nebūtų kokiu nors būdu pažinęs,

nieku būdu nebūtų galėjęs su tokiu tikrumu labiau vertinti už kintama, – ir sutviskus virpančiam regėjimui, pasiekė tai, kas yra. Tada išvydau, kad „tavo neregimosios ypatybės aiškiai suvokiamos protu iš tavo kūrinių“[46], tačiau neįstengiau prikaustyti aštraus žvilgsnio ir, atsispindėjusio silpnumo grąžintas prie to, kas įprasta, nešiojausi savyje tik mylintį prisiminimą, tarytum trokštantį to, ko kvapą aš užuodžiau, tačiau valgyti dar neįstengiau.

XVIII 24. Ir ieškojau kelio, kuriuo įgyjama stiprybė, prideranti [siekiant] gėrėtis tavimi, bet neradau tol, kol neapkabinau „Dievo ir žmonių tarpininko, žmogaus Jėzaus Kristaus, kuris yra virš visa ko palaimintas Dievas per amžius“[47], kuris kviečia ir sako: „Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas“[48] ir kuris sumaišo su kūnu maistą, kurio dar neįstengiau priimti, nes „Žodis tapo kūnu“[49], idant tavo išmintis, per kurią sutvėrei visa ką, pavirstų pienu mūsų kūdikystei. Mat aš, [kadangi nebuvau] nusižeminęs, neturėjau nusižeminusio Jėzaus, savo Dievo, ir nebuvau pažinęs, ko moko jo silpnumas. Juk tavo Žodis, amžinoji tiesa, būdama aukštesnė už aukštesniąsias tavo kūrinijos dalis, iškelia iki savęs klusniuosius, tačiau žemesniosiose dalyse pasistatė sau iš mūsų purvo nusižeminusį būstą, per kurį galėtų atitraukti nuo jų pačių ir perkelti pas save tuos, kuriuos reikia padaryti klusnius, gydydama puikybę ir penėdama meilę, idant, pasitikėdami savimi, nenueitų toliau, bet veikiau nusilptų, išvydę prie savo kojų bejėgį dieviškumą, mat šis pasidalijo su mumis „kailiniu apdaru“[50], ir išsekę pultų prie jo, o ji keldamasi pakeltų ir juos.

XIX 25. Tačiau aš galvojau kitaip ir laikiau savo viešpatį Kristų tik išskirtinės išminties vyru, kuriam niekas negalėtų prilygti, ypač dėl to, kad, stebėtinu būdu gimęs iš Mergelės būti pavyzdžiu, kaip reikia paniekinti tai, kas laikina, siekiant pasiekti nemirtingumą, dieviško rūpesčio mumis dėka atrodė pelnęsis kaip mokytojas tokį didelį autoritetą. Tačiau kokią paslaptį turi „Žodis tapęs kūnu“[51], neįstengiau nė įtarti. Iš to, kas apie jį Raštuose pasakojama, sužinojau tik tiek, kad jis valgė ir gėrė, miegojo, vaikščiojo, džiūgavo ir liūdėjo, kalbėjo ir kad jis galėjo prisiglausti prie tavo žodžio tik su žmogaus siela ir protu. Tai pažino kiekvienas, kuris pažino tavo Žodžio nekintamumą, kurį aš jau buvau pažinęs, kiek įstengiau, ir visiškai tuo neabejojau. Juk čia judinti kūno narius valingai, čia nejudinti, čia būti jaudinamam kokio nors jausmo, čia nebūti, čia reikšti žodžiais protingas mintis, čia tylėti būdinga kintamai sielai ir protui. Jei šie dalykai apie jį būtų parašyti meluojant, tai visa būtų įtariama melagyste, ir tuose raštuose žmonių giminei neliktų jokio tikėjimo nešamo išganymo. Taigi kadangi tai, kas parašyta, tiesa, pažinau Kristuje visą žmogų, ne tik žmogaus kūną arba tik dvasią, su kūnu, bet be proto, tačiau maniau, kad pats žmogus pranoksta kitus ne todėl, kad yra tiesos įasmeninimas, bet dėl kažkokio didelio žmogiškos prigimties taurumo bei tobulesnio dalyvavimo išmintyje. Tuo tarpu Alypijus manė, kad katalikai tiki Dievą vilkint kūnu taip, tarytum Kristuje būtų tik Dievas ir kūnas, ir nemanė, kad jie skelbia jame esant žmogaus sielą ir protą. Ir kadangi buvo tvirtai įsitikinęs, kad tai, kas apie jį sudėta atmintin, nebuvo atlikta be gyvos ir protin-

gos būtybės, tingiau judėjo paties krikščioniško tikėjimo link. Tačiau vėliau, suvokęs, kad tai apolinaristų eretikų paklydimas, su džiaugsmu dėjosi prie katalikų tikėjimo. O aš, prisipažįstu, tik šiek tiek vėliau išmokau žodžiuose „Žodis tapo kūnu“[52] atskirti katalikišką tiesą nuo Fotino klaidingos nuomonės. Juk eretikų pasmerkimas leidžia atsiskleisti tavo Bažnyčios nuomonei ir jos sveiko mokymo turiniui. „Išties reikėjo, kad būtų atskalų, idant tarp silpnųjų išaiškėtų išmėgintieji“[53].

XX 26. Bet tada, kai, perskaitęs tas platonikų knygas ir išmokęs iš jų ieškoti nekūniškos tiesos, išvydau „tavo neregimąsias ypatybes aiškiai suvoktas protu iš tavo kūrinių“[54], ir, nublokštas atgal, pamačiau, kad mano sielos tamsybės neleidžia man kontempliuoti, buvau tikras, kad tu esi ir esi beribis, tačiau taip, kad nesi pasklidęs po ribotas arba beribes erdves, buvau tikras, kad tikrai esi, tu, kuris visada esi tas pats ir nė viena dalimi bei nė vienu judesiu kitoks ar skirtingas, kad visa kita yra iš tavęs – tvirčiausias to įrodymas yra tai, kad visa tai yra, – būtent dėl šių dalykų buvau tikras, tačiau pernelyg silpnas, kad galėčiau gėrėtis tavimi. Plepėjau tarytum būčiau didžiai nusimanęs, ir jei nebūčiau ieškojęs tavo kelio „Kristuje, mūsų išganytojuje“[55], būčiau buvęs ne išmanėlis, o pražuvėlis. Mat jau buvau pradėjęs norėti atrodyti esąs išmintingas, nors buvau pilnas savo bausmės, ir neverkiau. Maža to, didžiavausi savo išmanymu. Išties, kur buvo ta meilė, kuri stato ant nusižeminimo pamato, kuris yra Jėzus Kristus? Ir kada gi tos knygos mane išmokė jos? Tikiu, tu norėjai, jog aš,

prieš apmąstydamas tavo Raštus, su jomis susidurčiau tam, kad mano atmintin įstrigtų jų paliktas įspūdis, o paskui, kai būsiu prijunkęs prie tavo knygų, o tavo gydantys pirštai bus palytėję mano žaizdas, įžvelgčiau ir suvokčiau, koks skirtumas tarp spėjimo ir išpažinimo, tarp matančių, kur reikia eiti, bet nematančių, kokiu keliu, ir kelio, vedančio į palaimingą tėvynę, kurią reikia ne tik pamatyti, bet ir apgyventi. Mat jei aš iš pat pradžių būčiau ugdomas Šventų tavo Raštų ir, artimai su jais susipažinęs, būčiau pajutęs tavo saldumą, ir tik po to būčiau susidūręs su tomis knygomis, tai tikriausiai jos būtų mane atplėšę nuo dievobaimingumo pamato arba, jei ir būčiau išsaugojęs tuos išganingus jausmus, kuriuos buvau sugėręs, būčiau pamanęs, kad ir iš tų knygų jų galima pasisemti, jei kas ir išstudijuos tik jas vienas.

XXI 27. Taigi labai godžiai ėmiausi garbingų tavo Dvasios raštų ir visų pirma apaštalo Pauliaus. Dingo visi klausimai, kuriais, kaip man kažkada atrodė, jis prieštaravo sau ir kuriais jo kalbos tekstas nesutapo su Įstatymo ir Pranašų liudijimais, man atsiskleidė vienas tų tyrų iškalbų veidas, ir aš išmokau „džiūgauti su drebėjimu“[56]. Pradėjau [jas skaityti] ir aptikau, kad visa, ką teisingo buvau skaitęs anose knygose, čia pasakyta su tavo malonės pritarimu, idant tas, kuris regi, „nesididžiuotų, lyg nebūtų gavęs“[57] ne tik to, ką regi, bet ir paties gebėjimo regėti – iš tiesų, „ką gi turi, ko nebūtų gavęs“[58]? – ir ne tik išmoktų regėti tave, kuris esi visada tas pats, bet ir išgytų, kad galėtų tave turėti, o tas, kuris, būdamas toli, negali tavęs regėti, eitų tuo keliu,

kuriuo tave pasiektų, pamatytų ir turėtų, nes, nors žmogus ir džiaugiasi Dievo įstatymu „kaip vidinis žmogus“[59], kaip jis pasielgs su kitu „įstatymu, jo kūno nariuose kovojančiu su jo proto įstatymu ir paverčiančiu jį belaisviu nuodėmės įstatymo, glūdinčio jo nariuose“? Kadangi „tu teisus“[60], Viešpatie, o „mes nusidėjome ir elgėmės neteisingai“, ir gyvenome nedorai, „sunkiai nusileido ant mūsų tavo ranka“[61], ir mes pelnytai buvome atiduoti senam nusidėjėliui, mirties valdovui, nes jis įtikino mūsų valią supanašėti su jo valia, dėl kurios „nesilaikė tavo tiesos“[62]. Ką daryti „vargšui žmogui“[63]? „Kas jį išvaduos iš šito mirtingo kūno, jei ne tavo malonė per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų“, kurį pagimdei amžiną kaip ir tu ir sukūrei savo „kelių pradžioje“[64] ir kuriame „šio pasaulio kunigaikštis“[65] nerado nieko, kas būtų verta mirties, tačiau nužudė jį: „ir taip buvo ištrintas mus kaltinantis raštas“[66]? Anose knygose šito nėra. Tuose puslapiuose nesama tavo gailestingumo veido, išpažinimo ašarų, „tavo aukos, prislėgtos dvasios, sutrintos ir nužemintos širdies“[67], tautos išganymo, „pažadėtojo miesto, Šventosios Dvasios laido“[68], mūsų atpirkimo taurės. Niekas ten negieda: „Nejau nebus klusni Dievui mano siela? Juk iš jo eina mano išganymas: juk jis yra mano Dievas ir mano išganymas, mano ramstis: daugiau nebesvyruosiu“[69]. Niekas ten negirdi kviečiant: „Ateikite pas mane, kurie vargstate“[70]. Jie mano, kad neverta mokytis iš jo, nes „yra romus ir nuolankios širdies“. Juk tu „paslėpei tai nuo išmintingųjų ir gudriųjų ir apreiškei mažutėliams“[71]. Viena yra nuo miškingos viršūnės regėti ramybės tėvynę, nerasti kelio į ją ir veltui bandyti [prasibrauti] pro nepereinamas vietoves

aplinkui tykojant ir lūkuriuojant bėgliams persimetėliams, vadovaujamiems „liūto ir drakono“[72], ir kita – laikytis ten vedančio dangiškojo imperatoriaus rūpesčiu sutvirtinto kelio, kur neplėšikauja tie, kurie atsimetė nuo dangiškos kareivijos; jie jos vengia kaip bausmės. Šie dalykai stebėtinais būdais buvo man įkvepiami, kai skaičiau „mažiausiąjį iš tavo apaštalų“[73]. Aš apmąsčiau tavo darbus ir išsigandau.

AŠTUNTA KNYGA

I 1. Mano Dieve, dėkodamas tau, teprisiminsiu ir teišpažinsiu man parodytą tavo gailestingumą. Teprisisunkia mano kaulai tavo meilės ir tesako: „Viešpatie, kas panašus į tave“[1]? „Tu atrišai mano pančius: paaukosiu tau pašlovinimo auką“[2]. Papasakosiu, kaip juos atrišai, ir visi, kurie garbina tave, išgirdę tai sakys: „Palaimintas Viešpats danguje ir žemėje; didis ir nuostabus jo vardas“[3]. Įsitvirtino mano prieširdžiuose tavo žodžiai, ir tu iš visų pusių supai mane. Buvau tikras dėl tavo amžino gyvenimo, nors jį ir buvau matęs „mįslingu pavidalu ir lyg veidrodyje“[4]; vis dėlto bet kokia su tavo nesugadinama substancija, iš kurios atsiranda kiekviena kita substancija, susijusi abejonė dingo, ir aš troškau būti ne tikresnis dėl tavęs, bet pastovesnis tavyje. O apie mano laikinąjį gyvenimą, tai visa svyravo. Mano širdį reikėjo išvalyti nuo „senojo raugo“[5]. Man patiko kelias, pats Išganytojas, tačiau vis dar buvo apmaudu eiti per jo siaurumas. Tu įkvėpei man mintį, kuri „mano akivaizdoje“[6] atrodė gera, keliauti pas Simplicijoną. Jis man atrodė esąs geras tavo tarnas, ir jame skleidė šviesą tavo malonė. Be to, buvau girdėjęs, kad nuo pat jaunumės gyveno visiškai pasišventęs tau; tuo metu jis jau buvo susenęs, ir man atrodė, kad, nugyvenęs ilgą amžių ir uoliai stengęsis eiti tavo keliu, buvo daug patyręs ir daug ko išmokęs. Išties taip ir buvo. Todėl ir norėjau, kad jis man, pasidalijusiam su juo savo nerimu, nurodytų, kaip turi elgtis taip prislėgtas, kaip kad buvau aš, žmogus, idant galėtų eiti tavo keliu.

2. Mačiau pilną tavo bažnyčią, bet vienas ten ateidavo vienaip, o kitas – kitaip. Tačiau man nepatiko mano pasaulietinė veikla, tai didžiai mane slėgė, nes aistros, garbės ir pinigų viltis manęs jau nebekurstė pakęsti tokią sunkią vergovę. Mat tie dalykai manęs jau nebedžiugino palyginti su tavo saldybe ir tavo namų, kuriuos pamilau, grožiu, tačiau vis dar buvau tvirtai susaistytas moters. Apaštalas nedraudė man susituokti, nors ir ragino [pasirinkti] tai, kas geriau, kuo labiausiai trokšdamas, kad visi žmonės būtų tokie, kaip jis. Tačiau aš, būdamas silpnesnis, rinkausi patogesnę vietą ir tik dėl to suglebęs ir nykstantis nuo sekinančių rūpesčių blaškiausi likusiuose dalykuose, kad buvau verčiamas ir viskuo kitu, ko nenorėjau patirti, derintis prie šeimyninio gyvenimo, kuriam buvau atsidavęs ir prie kurio buvau prisirišęs. Buvau girdėjęs iš teisybės burnos, kad „esama eunuchų, kurie patys save tokius padarė dėl dangaus karalystės“[7], tačiau, sako, „kas pajėgia išmanyti, teišmano“. „Tušti visi žmonės, kuriuose nėra žinojimo Dievo ir kurie iš matomų gėrybių negalėjo suprasti to, kurs yra“[8]. Tačiau aš jau nebeskendėjau toje tuštybėje; buvau ją peržengęs ir, liudijant visai kūrinijai, buvau radęs tave, mūsų sutvėrėją, ir tavo Žodį, Dievą pas tave ir kartu sau tavimi vieną Dievą, per kurį sukūrei visa ką. Yra ir kita rūšis bedievių, kurie, „pažinę Dievą, negarbino jo kaip Dievo ir jam nedėkojo“[9]. Buvau įpuolęs ir čionai, bet „tavo dešinė palaikė mane“[10], ir tu, ištraukęs mane iš ten, pastatei ten, kur galėčiau pasveikti, nes pasakei žmogui: „Štai Viešpaties baimė tai yra išmintis“[11] ir „nenorėk atrodyti išmintingas“[12], nes „girdamiesi esą išmintingi, tapo kvaili“[13]. Aš

jau buvau radęs brangųjį perlą ir, pardavęs visa, kas man priklausė, turėjau jį nusipirkti, tačiau dvejojau.

II 3. Taigi nuėjau pas Simplicijoną, kuris, tuometiniam vyskupui Ambraziejui priimant malonę, buvo jo tėvas ir kurį Ambraziejus iš tiesų mylėjo kaip tėvą. Papasakojau jam apie savo klystkelius. Tačiau kai užsiminiau, jog esu skaitęs kai kurias platonikų knygas, kurias į lotynų kalbą buvo išvertęs Viktorinas, kitados Romos oratorius, kurį girdėjau mirus krikščionimi, pasveikino mane, kad susidūriau ne su kitų filosofų raštais, pilnais apgavysčių ir melo „pagal šio pasaulio pradmenis“[14], tuo tarpu šiose knygose visokiausiais būdais iškyla Dievas ir jo Žodis. Vėliau, idant paskatintų mane prie Kristaus nusižeminimo, paslėpto nuo išmintingųjų ir apreikšto mažutėliams, prisiminė ir patį Viktoriną, kurį būdamas Romoje labai artimai pažinojo, ir papasakojo man apie jį tai, ko nepraleisiu tylomis. Reikia didžiai tave šlovinti už tavo malonę, nes tas mokyčiausias ir visus laisvuosius mokslus puikiai išmanantis senolis, kuris buvo perskaitęs ir apsvarstęs tiek filosofinių veikalų, daugelio kilmingų senatorių mokytojas, kuris už savo išskirtinį ir garsų mokymą pelnėsi ir sutiko priimti statulą Romos forume – tai šio pasaulio piliečiai laiko ypatinga garbe, – iki to laiko garbinęs stabus ir dalyvavęs šventvagiškose apeigose, kurių pritvinkusi tuo metu beveik visa Romos aukštuomenė skleidė tarp paprastų žmonių kultą visokio plauko dievybių, monstrų ir lojiko Anubio, kurie kitados priešais Neptūną, Venerą ir priešais Minervą[15] pakėlė ginklą ir prieš kuriuos, pati juos nugalėjusi, keliaklupsčiavo Roma, [tai-

gi] tasai senolis Viktorinas, tiek metų gynęs juos grėsmingai skambančiomis kalbomis, nesidrovėjo, palenkęs kaklą prie nusižeminimo jungo ir nuleidęs kaktą prieš kryžiaus gėdą, tapti tavojo Kristaus tarnu ir tavojo šaltinio kūdikiu.

4. O Viešpatie, „Viešpatie, kuris palenkei dangų ir nužengei, palietei kalnus ir jie pradėjo smilkti“[16], kokiais būdais prasiskverbei į tą širdį? Skaitė, kaip minėjo Simplicijonas, Šventąjį Raštą, su didžiausiu įkarščiu ieškojo visokių krikščioniškų veikalų, tyrinėjo juos ir kalbėjo Simplicijonui, kalbėjo ne viešai, bet slapta kaip draugui: „Žinok, kad jau esu krikščionis“. O anas sakydavo: „Nepatikėsiu ir nelaikysiu tavęs krikščionimi, jei nebūsiu pamatęs Kristaus bažnyčioje“. O anas pasišaipydavo sakydamas: „Vadinasi, sienos daro krikščionimis?“ Jis dažnai sakydavo jau esąs krikščionis, Simplicijonas dažnai atsakydavo tą patį, ir dažnai jo būdavo pakartojamas pokštas apie sienas. Mat jis bijojo įžeisti savo draugus, išdidžius demonų garbintojus: manė, kad iš babiloniško orumo aukštybės nelyginant iš Libano kedrų, kurių Viešpats dar nebuvo sulaužęs, jį grėsmingai užgrius jų priešiškumas. Bet po to, kai godžiai skaitydamas pasisėmė stiprybės ir pabijojo, kad Kristus atstums jį šventųjų angelų akivaizdoje, jei jis bijos išpažinti jį žmonių akivaizdoje, ir pasirodė sau esąs baisus nusikaltėlis, nes gėdinosi tavo nusižeminusio Žodžio paslapčių ir – nesigėdijo šventvagiškų išdidžių demonų apeigų, kuriose sutiko [dalyvauti] tapęs išdidžiu anų sekėju, jis susigėdo tuštybės ir nuraudo tiesos akivaizdoje ir staiga netikėtai, kaip pasakojo pats Simplicijonas, tarė jam: „Eime į bažnyčią: noriu tapti krikščionimi“. Anas, nesitverdamas džiaugsmu, nuė-

jo su juo. Ten jis gavo pirmuosius pamokymus apie sakramentus ir netrukus po to Romos nuostabai ir Bažnyčios džiaugsmui pasisakė norįs atgimti per Krikštą. „Išdidieji matė ir pyko, griežė savo dantimis ir nyko“[17]: o tavo tarnui Viešpats Dievas buvo jo viltis, ir jis nesižvalgė į tuštybes bei apgaulingas beprotybes“[18].

5. Pagaliau atėjus laikui išpažinti tikėjimą, kurį paprastai tie, kurie ketina priartėti prie tavo malonės, išpažįsta tardami tam tikrus mintinai išmoktus formulės žodžius Romoje, nuo iškilesnės vietos, tikinčiųjų tautos akivaizdoje, Viktorinui, kaip pasakojo Simplicijonas, presbiteriai pasiūlė atlikti tai nuošalesnėje vietoje, kaip tai paprastai būdavo siūloma kai kuriems žmonėms, kurie, kaip atrodė, iš drovumo [gali] sutrikti; tačiau jis bevelijo išpažinti savo išganymą šventosios minios akivaizdoje. Juk išganymas, apie kurį aiškino [dėstydamas] retoriką, nebuvo išganymas, tačiau jį buvo išpažinęs viešai. Tad kiek mažiau turėjo gėdytis romios tavo kaimenės garsindamas tavo žodį tas, kuris nesigėdijo dėl savo žodžių bepročių minių? Taigi, kai pakilo išpažinti, visi, kurie jį pažinojo, triukšmingai sveikindami, vienas po kito šūktelėjo jo vardą. O kas jo ten nepažinojo? Ir nuskambėjo pusbalsiu visų džiūgaujančių lūpomis: „Viktorinas, Viktorinas“. Pamatę jį tuojau pat suklego iš džiaugsmo ir tuojau pat nutilo norėdami išgirsti jį. Jis išpažino savo tikrą tikėjimą su aiškiu tikrumu, ir visi norėjo pasigrobti jį vidun, į savo širdį. Ir pasigrobė su meile ir džiaugsmu: tai buvo grobėjų rankos.

III 6. Gerasis Dieve, kas darosi žmoguje, kad jis labiau

džiaugiasi [pirma] nusivylusios, o [po to] išgelbėtos nuo didesnio pavojaus sielos išganymu nei tuomet, jei ji visada būtų turėjusi viltį arba jei būtų grėsęs mažesnis pavojus? Bet juk ir tu, gailestingasis Tėve, labiau džiaugiesi „vienu atgailaujančiu nei devyniasdešimt devyniais teisiaisiais, kuriems nereikia atgailauti". Ir mes su dideliu linksmumu klausomės girdėdami, su kokiu džiaugsmu piemuo ant pečių parsineša paklydusią avį, girdėdami apie drachmą, kuri, kaimynams džiūgaujant kartu su radusia ją moterimi, grąžinama į tavo lobyną. Ašaras išspaudžia šventės „tavo namuose" džiaugsmas, kai skaitome tavo namuose apie jaunėlį sūnų, kuris „buvo miręs ir vėl atgijo, buvo pražuvęs ir atsirado"[19]. Nes tu džiaugiesi mumyse ir savo angeluose, šventuose iš šventos meilės. Mat tu visada tas pats, [tas], kuris visada tuo pačiu būdu pažįsti visa, kas yra ne visada ir ne tuo pačiu būdu.

7. Taigi kas darosi sieloje, kad ji labiau džiaugiasi rastais arba grąžintais dalykais, kuriuos myli, nei tuomet, jei juos visada būtų turėjusi? Juk tai liudija ir kiti dalykai, ir visa yra pilna liudijimų, kurie skelbia: „Taip yra". Triumfuoja nugalėtojas imperatorius ir nebūtų nugalėjęs, jei nebūtų kovojęs, ir kuo didesnis pavojus tykojo mūšyje, tuo didesnis džiaugsmas triumfuojant. Audra blaško jūreivius ir grasina sudaužyti laivą, visi išbąla nuo būsimos mirties: nurimsta dangus ir jūra, jie džiūgauja nepaprastai, nes nepaprastai bijojo. Serga brangus [žmogus], ir jo pulsas žada nelaimę; visi, trokštantys, kad jis pasveiktų, serga kartu su juo širdyje: jam pagerėja, jis dar nevaikšto su ankstesniu pajėgumu, tačiau kyla toks džiaugsmas, kokio nebuvo, kai jis

vaikščiojo sveikas ir stiprus. Ir pačių žmogiškojo gyvenimo malonumų žmonės pasiekia ne tik per nelauktus ir prieš valią užgriūvančius nemalonumus, bet ir per sugalvotus bei tyčinius. Nepatiri jokio malonumo valgydamas ir gerdamas, jei prieš tai nekankino alkis ir troškulys. Girtuokliai valgo kažkokį sūrstelėjusį maistą, kad tokiu būdu dirbtinai sukeltų troškulį. Pasitenkinimas atsiranda malšinant jį gėrimu. Be to, įprasta, kad jau sulygtos sužadėtinės neatiduodamos iš karto, kad vyras nelaikytų jos pigiu daiktu, nes gavo ją prieš tai nedūsavęs dėl jos, tolimos, kaip sužadėtinis.

8. Taip yra su gėdingu ir pasibjaurėtinu džiaugsmu, taip su leistinu ir teisėtu džiaugsmu, taip yra su nuoširdžiausiu draugystės kilnumu, taip yra su tuo, kuris „buvo miręs ir vėl atgijo, buvo pražuvęs ir atsirado“[20]: visais atvejais prieš didesnį džiaugmą būna didesnis sunkumas. Kodėl taip yra, Viešpatie Dieve mano, jei tu, amžinas pats sau, pats esi džiaugsmas, ir kas tik yra aplink tave, visada džiaugiasi tavimi? Kodėl šioje pasaulio dalyje kaitaliojasi nykimas ir augimas, susikirtimai ir susitaikymai? Gal tai yra jo ribos ir tiek tu jam skyrei, kai nuo dangaus aukštumų iki pat žemės gelmių, nuo pradžios iki pat amžių pabaigos, nuo angelo iki pat kirmėlaitės, nuo pirmojo judesio iki pat paskutinio visas gerų dalykų rūšis ir visus teisingus savo darbus, visa sudėliojai į savo vietas ir atlikai savo laiku? Vargas man, kaip aukštai esi aukštybėse ir kaip giliai gelmėse! Ir niekur nepasitrauki, bet mes sunkiai sugrįžtame pas tave.

IV 9. Na, Viešpatie, darbuokis, išjudink mus ir pasišauk,

uždek ir pagrobk, liepsnok ir būk saldus: tepamilstame tave ir teatbėgame. Argi nedaug [žmonių] grįžta pas tave iš dar gilesnės, nei grįžo Viktorinas, aklybės bedugnės, prisiartina ir nušvinta sugerdami šviesą, kurią sugeriantys gauna iš tavęs galią tapti tavo vaikais? Bet jei jie mažiau žinomi žmonėms, mažiau dėl jų džiaugiasi ir tie, kurie juos pažįsta. Mat kai džiaugiamasi kartu su daugeliu [žmonių], džiaugsmas didesnis ir pavieniuose žmonėse, nes patys įkaista ir užsiliepsnoja vienas nuo kito. Be to, kadangi daugeliui yra žinomi, daugeliui daro įtaką siekiant išganymo ir vadovauja daugeliui jais paseksiančių. Todėl didžiai dėl jų džiūgauja ir tie, kurie ėjo pirma jų, nes džiūgauja ne tik dėl jų vienų. Tenebūna taip, kad po tavo padangte pirma neturtėlių būtų priimami turtuoliai arba pirma prasčiokų kilmingieji, nes mieliau „pasirinkai, kas pasauliui silpna, kad sugėdintum galiūnus, kas pasaulio akims žemos kilmės, kas paniekinta, ko nėra, tarytum būtų, kad niekais paverstum tai, kas yra". Ir vis dėlto tas pats „mažiausias iš tavo apaštalų"[21], kurio lūpomis ištarei šiuos savo žodžius, kai kovoje įveikęs prokonsulo Pauliaus puikybę parbloškė jį po lengvu tavojo Kristaus jungu ir jis tapo didžiojo karaliaus pavaldiniu, jis ir pats tokios didingos pergalės ženklan panoro būti vadinamas ne Sauliumi, kaip anksčiau, o Pauliumi. Juk didesnė pergalė prieš priešą pasiekiama tame, kurį jis tvirčiau laiko [savo valdžioje] ir per kurį laiko daugelį kitų. O stipriau jis laiko [savo valdžioje] kilmingumo vardu išpuikėlius ir per juos daugelį kitų autoriteto vardu. Taigi su juo didesniu dėkingumu buvo galvojama apie Viktorino širdį, kurią nelyginant neįveikiamą tvirtovę buvo užėmęs

šėtonas, apie Viktorino liežuvį, kuriuo kaip galinga ir aštria ietimi buvo persmeigęs daugybę [žmonių], [juo] gausiau turėjo džiūgauti tavo vaikai, nes mūsų karalius „surišo galiūną“[22], jie matė šveičiamus ir rengiamus tavo garbei iš jo išplėštus indus, idant jie taptų tinkamais Viešpačiui kiekvienam geram darbui.

V 10. Kai tavo tarnas Simplicijonas papasakojo man tai apie Viktoriną, užsidegiau troškimu sekti juo: juk tam jis ir papasakojo. O po to, kai dar atsitiko ir taip, kad imperatoriaus Julijono laikais išleistu įstatymu buvo uždrausta krikščionims dėstyti literatūrą ir retoriką – tam įstatymui paklusęs jis bevelijo palikti plepių mokyklą, o ne tavo Žodį, kurio dėka „padarai iškalbingus kūdikių liežuvius“[23], – jis man pasirodė ne tiek narsus, kiek lydimas sėkmės, nes rado galimybę atsidėti tau. Tai, ko aš didžiai troškau, sukaustytas ne kitų geležies, o savo geležinės valios. Mano valia buvo pavaldi priešui: jis buvo padaręs iš jos man grandinę ir surišęs mane. Mat iš pasileidusios valios randasi geismas, tarnaujant geismui randasi įprotis, o nesipriešijant įpročiui randasi būtinybė. Šiais tarytum sunertais vienas su kitu žiedais – dėl to ir pavadinau grandine – mane laikė surakintą žiauri vergystė. Tačiau naujasis manyje pradėjęs rastis pasiryžimas trokšti veltui garbinti tave ir gėrėtis tavimi, Dieve, vienintele tikra palaima, dar nebuvo pasirengęs nugalėti ankstesniojo, laiko užgrūdinto nusistatymo. Taip dvi mano valios, viena senoji, o kita naujoji, viena kūniška, o kita dvasiška, grūmėsi tarpusavyje ir savo nesantarve alino mano sielą.

11. Šitaip aš supratau, tyrinėdamas save patį, tai, ką buvau

perskaitęs: kaip „kūno geismai priešingi dvasiai, o dvasios – kūnui“[24], o aš esu abiejuose, tačiau labiau esu tame, kam aš pritariu savyje, negu tame, ką peikiu savyje. Čia manęs jau nebebuvo, nes didele dalimi tai kenčiau nenoromis nei dariau norėdamas. Ir vis dėlto įprotis buvo tapęs karingiau nusiteikęs prieš mane, ir tai buvo mano kaltė, nes noromis buvau pasiekęs tai, ko nebūčiau norėjęs. Ir kas galėtų pagrįstai prieštarauti, kai nusidėjėlį lydi teisinga bausmė? Aš buvau įpratęs manyti, jog tau dar netarnauju paniekinęs pasaulį dėl to, kad neaiški man tiesos sąvoka. Tai jau nebebuvo pasiteisinimas: jau ir ji buvo aiški. Tačiau aš vis dar prisirišęs prie žemės atsisakinėjau tapti tavo kariu ir taip bijojau išsivaduoti iš visų kliūčių, kaip reikia bijoti įsipainioti [į jas].

12. Taigi saldžiai, kaip paprastai būna sapne, buvau slegiamas pasaulietinio gyvenimo naštos, o mintys, kuriomis mintijau apie tave, buvo panašios į pastangas tų, kurie nori pabusti, tačiau nugalėti gilaus miego, pasineria atgal [į sapną]. Ir kaip nėra nė vieno, kuris norėtų visąlaik miegoti, ir visų sveika nuomone geriau yra nemiegoti, tačiau žmogus paprastai atidėlioja išsiblaškyti iš miegų, kai kūno narius apėmęs gilus sąstingis, ir, nors ir atėjo laikas keltis, jis su dar didesniu malonumu mėgaujasi miegu, nors šis jau darosi koktus, taip ir aš buvau tikras, kad geriau yra atsidėti tavo meilei nei paklusti savo aistrai; bet viena man patiko ir buvo mane įtikinę, o kita man buvo malonu ir buvo mane susaistę. Išties neturėjau ką atsakyti tau, kuris sakei man: „Pabusk, kuris miegi, kelkis iš numirusių, ir apšvies tave Kristus“[25], ir visur kur rodei, kad sakai tiesą. Nors ir įsiti-

kinęs tiesa, visiškai neturėjau ką atsakyti. Nebent tik ištarti lėtai ir mieguistai žodžius: „Tuojau", „Štai jau tuoj", „Leisk dar truputį". Tačiau „tuojau ir tuojau" neturėjo pabaigos ir „leisk dar truputį" tęsėsi ilgai. Veltui žavėjausi „tavo įstatymu kaip vidinis žmogus"[26], kai „kitas įstatymas mano nariuose kovojo su mano proto įstatymu ir pavertė mane belaisviu nuodėmės įstatymo, glūdinčio mano nariuose". Išties nuodėmės įstatymas yra įpročio jėga, kuri traukia ir laiko sielą, net jei ši ir nenori, dėl to, kad siela pasiduoda jai noromis. Tad kas gi būtų galėjęs išvaduoti mane „iš to mirtingo kūno"[27], jei ne tavo malonė „per mūsų Viešpatį Jėzų Kristų"?

VI 13. Papasakosiu ir „išpažinsiu tavo vardo garbei, Viešpatie, mano palaikytojau ir mano atpirkėjau"[28], kaip išlaisvinai mane iš tvirtai mane laikiusių kūniškos meilės geismo grandinių ir pasaulietinių reikalų vergystės. Dirbau įprastus darbus su vis augančiu nerimu ir kasdien ilgėjausi tavęs, lankiausi tavo bažnyčioje, kai tik leisdavo reikalai, kurių slegiamas aš dejavau. Su manimi buvo Alypijus, kuris, tris kartus dirbęs patarėju, buvo laisvas nuo teisinės veiklos ir laukė, kam galėtų vėl parduoti savo patarimus taip, kaip aš pardavinėjau kalbėjimo įgūdžius, jei tik juos galima perduoti mokymu. O Nebridijus buvo paklausęs mūsų draugiškų patarimų tapti padėjėju Verekundo, Milano piliečio ir gramatiko, artimiausio visų mūsų bičiulio, kuris didžiai troško ir draugystės vardu atkakliai prašė iš mūsų tarpo ištikimo pagalbininko, kurio jam labai reikėjo. Taigi Nebridijų ten patraukė ne naudos vaikymasis –

juk būtų galėjęs, jei būtų norėjęs, daugiau gauti dėstydamas literatūrą. Jis, saldžiausias ir švelniausias draugas, iš geranoriškos pareigos nepanoro atmesti mūsų prašymą. O elgėsi jis labai įžvalgiai: saugojosi išgarsėti tarp galingesnių „pagal šį pasaulį“[29] asmenų ir tokiu būdu išvengė bet kokios dvasios, kurią norėjo turėti laisvą ir kaip galima ilgesnį laiką pasišventusią kokiam nors ieškojimui, skaitymui arba išminties klausymuisi, sumaišties.

14. Taigi, vieną dieną – neprisimenu, dėl kokios priežasties nebuvo tada Nebridijaus – pas mane ir Alypijų į namus užėjo toks vienas Ponticijonas, mūsų bendrapilietis (mat buvo afrikietis), aukštai iškilęs dvare. Nežinau, ko norėjo iš mūsų. Prisėdome pasikalbėti. Atsitiktinai ant prieš mus stovėjusio žaidimų stalo jis pastebėjo knygą: paėmė ją, atsivertė ir visai netikėtai – mat buvo pamanęs, kad tai viena iš knygų, kurias kankinausi aiškindamas [mokykloje] – rado apaštalą Paulių. Tada nusišypsojo, pažvelgė į mane ir džiaugsmingai nusistebėjo nelauktai radęs prieš mano akis tuos ir tik tuos raštus. Juk jis buvo tikras krikščionis ir dažnai bažnyčioje puldavo tau, mūsų Dievui, po kojų gausiai ir ilgai melsdamasis. Kai aš jam prisipažinau, kad tiems raštams skiriu didžiausią dėmesį, prasidėjo pokalbis. Jis papasakojo apie Antaną, vienuolį egiptietį, kurio vardas kilniai spindėjo tarp tavo tarnų, o mums iki pat tos akimirkos buvo nežinomas. Kai jis tai sužinojo, apsistojo ties tuo pasakojimu, supažindindamas mus, nežinančius, su tokiu žmogumi ir stebėdamasis pačiu mūsų nežinojimu. O mes stebėjomės girdėdami apie taip neseniai, beveik mūsų laikais, aiškiai paliudytus tiesiu tikėjimu ir Katalikų

Bažnyčioje tavo stebuklus. Visi stebėjomės: ir mes, kadangi jie buvo tokie didingi, ir jis, kadangi buvo mums negirdėti.

15. Paskui perėjo prie pasakojimo apie gausius vienuolynus, apie [įkvėptą] tavo gardaus kvapo gyvenimo būdą, apie derlingus eremo tyrus, apie kuriuos mes nieko nežinojome. Ir Milane, už miesto sienų, buvo vienuolynas, pilnas dievobaimingų brolių, kurį prižiūrėjo Ambraziejus, o mes to nebuvome žinoję. Jis užsidegęs pasakojo toliau, o mes įtemptai klausėmės. Po to atsitiko taip, kad jis papasakojo, kaip, nepamenu kada, bet tikrai tai įvyko Treviruose, jis ir kiti trys jo bičiuliai, imperatoriaus dėmesį prikausčius popietiniam cirko vaidinimui, išėjo pasivaikščioti po miesto sienas siekiančius sodus ir ten, vaikštinėdami atsitiktinai susiporavę, vienas kartu su juo, kiti du taip pat skyrium, nutolo vieni nuo kitų; tiedu klajodami užklydo į kažkokį namelį, kuriame gyveno kažkokie tavo tarnai, „turintys vargdienio dvasią, kurių yra dangaus karalystė“[30], ir aptiko ten knygą, kurioje buvo surašytas Antano gyvenimas. Vienas jų pradėjo ją skaityti, stebėtis, liepsnoti ir, vis dar skaitydamas, ruoštis apglėbti tokį gyvenimą ir, palikus pasaulietinę tarnystę, tarnauti tau. O buvo jie iš tų, kuriuos vadina slaptosios tarnybos agentais. Tada, staiga prisipildęs šventosios meilės ir iš blaivios gėdos supykęs ant savęs, metė akis į draugą ir tarė jam: „Pasakyk, prašau tavęs, ką stengiamės pasiekti visais tais mūsų vargais? Ko ieškome? Dėl ko atliekame tarnybą? Argi galime tikėtis rūmuose ko nors daugiau nei tapti imperatoriaus draugais? O ir čia, ar yra kas nors, kas nebūtų trapu ir pilna pavojų? Ir kiek pavojų patiriama siekiant dar didesnio pavojaus? Ir kada tai įvyks?

O Dievo draugu, jei panorėsiu, štai tampu tuojau pat". Pasakė tai ir naujo gyvenimo gimdymo kančiose grįžo akimis prie knygos: skaitė ir keitėsi viduje, kur tu matei, o jo protas, kaip greitai paaiškėjo, rėmėsi šiuo pasauliu. Nes skaitydamas ir ritinėdamas širdyje bangas, staiga sudejavo, atidalijo ir pasirinko tai, kas geriau, ir jau būdamas tavo tarė savo draugui: „Aš jau atsikračiau tos mūsų vilties ir nusprendžiau tarnauti Dievui. To aš imuosi nuo šios akimirkos ir šioje vietoje. Jei tau gėda pasekti manimi, tai [bent jau] neprieštarauk". Anas atsakė, kad dedasi draugėn kaip tokio atlygio ir tokios tarnystės dalininkas. Ir abu, jau būdami tavo, statė bokštą užmokėję prieinamą kainą – palikę visą savo turtą ir sekdami tavimi. Tada Ponticijonas ir tasai, kuris su juo vaikštinėjo kitoje sodo pusėje, ieškodami jų atėjo į tą pačią vietą ir radę ragino juos grįžti, nes diena jau krypo vakarop. O anie, papasakoję apie savo sprendimą ir siekį, apie tai, kaip juose kilo ir įsitvirtino toks noras, prašė nesudaryti jiems sunkumų, jei atsisakytų prisijungti. O šie, nors ir nė kiek nepasikeitę ir likę tokie, kokie buvo, apraudojo save, kaip pasakojo Ponticijonas, nuoširdžiai juos pasveikino, patikėjo save jų maldoms ir nusileidę širdimi ant žemės nuėjo į rūmus. O anie, prirakinę savo širdį prie dangaus, pasiliko namelyje. Abu jie buvo susižadėję: tai išgirdę sužadėtinės ir pačios paskyrė tau savo skaistybę.

VII 16. Šitaip pasakojo Ponticijonas. O tu, Viešpatie, jam kalbant gręžei mane į mane patį, nukreipdamas [mano žvilgsnį] nuo mano nugaros, į kurią buvau atsisukęs, nes

nenorėjau regėti savęs, ir pastatei mane priešais mano veidą, idant pamatyčiau, koks esu pasibjaurėtinas, koks suluošintas ir purvinas, gėdingas ir žaizdotas. Aš mačiau ir šiurpau, ir nebuvo man kur pabėgti nuo savęs. Ir jei bandydavau nukreipti nuo savęs žvilgsnį, jis [vis toliau] pasakojo tai, ką pasakojo, ir tu vėl pastatydavai mane priešais mane ir prikaustydavai mane prie mano akių, idant įžiūrėčiau savo ydingumą ir pradėčiau nekęsti jo. Aš jau pažinojau jį, tačiau dangsčiau, gožiau ir laikiau užmarštyje.

17. Tačiau dabar, juo karščiau mylėjau tuos, apie kuriuos buvau girdėjęs, kad [degdami] išganinga meile visiškai atsidavė tau, idant tu juos išgydytum, su juo didesne panieka, palyginęs su jais, nekenčiau savęs, kadangi daugybė mano metų buvo nutekėję kartu su manimi – turbūt dvylika metų – nuo to laiko, kai aš, devynioliktaisiais savo gyvenimo metais perskaitęs Cicerono „Hortenzijų“, buvau paragintas siekti tiesos, o aš vis atidėliojau pametęs žemišką laimę atsidėti jos ieškojimui, ieškojimui tiesos, kurios – nekalbu apie atskleidimą – jau vien ieškojimas buvo labiau vertintinas už net ir atrastus lobius, už šio pasaulio karalystes ir už kūno malonumus, kurie, tik užsigeidus, pasklisdavo apie mane. Tačiau aš, didžiai apgailėtinas jaunuolis, apgailėtinas nuo pat jaunystės pradžios, vis dėlto naprašiau iš tavęs tyrumo sakydamas: „Suteik man tyrumo ir susilaikymo, bet ne tuojau pat“. Mat aš bijojau, kad tu mane greitai išklausysi ir greitai išgydysi nuo geismo, kurį aš beveliјau patenkinti negu nuslopinti, ligos. Ir ėjau „kreivais keliais“[31], [laikydamasis] šventvagiškų prietarų; nebuvau tikras dėl jų, bet tarytum labiau vertinau juos už kitus

mokymus, kuriuos ne tyrinėjau dievobaimingai, bet puoliau priešiškai.

18. Maniau, jog diena iš dienos atidėlioju pametęs pasaulietišką viltį sekti tik tavimi dėl to, kad nemačiau nieko tikra, ko link būčiau galėjęs nukreipti savo kelią. Bet atėjo diena, kai aš apsinuoginau prieš save ir manyje prabudo sąžinė: „Kur tavo liežuvis? Rodos, tu sakeisi nenorįs vardan neaiškios tiesos atsikratyti tuštybės naštos. Štai, ana jau aiški, o ši tave vis dar slegia. Tuo tarpu sparnus ant laisvesnių pečių užsiaugino tie, kurie nei taip išseko beieškodami, nei svarstė apie tuos dalykus dešimt ar daugiau metų". Taip krimtausi viduje ir didžiai glumau iš baisios gėdos, Ponticijonui pasakojant tuos dalykus. Pabaigęs pasakojimą ir sutvarkęs reikalus, dėl kurių buvo atėjęs, jis išėjo, o aš puoliau prie savęs. Ko tik aš nepasakiau prieš save? Kokiomis tik minčių rykštėmis neplakiau savo sielos, idant ji paklustų man, bandančiam eiti paskui tave? Bet ji spyriojosi, prieštaravo ir nesiteisino. Visi įrodymai buvo panaudoti ir sutriuškinti: buvo likęs tik nebylus drebėjimas, ir ji kaip mirties bijojo būti atitraukta nuo įpročio, kuris ją mirtinai sekino, tėkmės.

VIII 19. Tuomet, to didelio vidinių mano namų ginčo, kurį įnirtingai pradėjau su savo siela slapčiausioje mūsų kertelėje, mano širdyje, metu, susijaudinusiu veidu ir protu įsiveržiu pas Alypijų ir sušunku: „Ką man daryti? Ką reiškia tai, ką girdėjai? Neišsimokslinę pakyla ir užima dangų, o mes su mūsų bedvasiais mokslais štai kur – voliojamės kūne ir kraujuje! Ar dėl to, kad jie buvo pirmesni,

mums gėda pasekti jais ir negėda net ir nepasekti?“ Pasakiau nežinia ką tokio, ir mano susijaudinims atplėšė mane nuo jo. Jis tuo tarpu tylėjo pritrenktas ir žiūrėjo į mane. Juk neįprastai kalbėjau. Juk labiau nei žodžiai, kuriuos tariau, apie mano dvasinę būseną liudijo mano kakta, skruostai, akys, veido spalva, balso tembras. Toje vietoje, kur mes buvome apsistoję, buvo toks nedidelis sodelis, kuriuo mes naudojomės kaip ir visais namais: mat mus priglaudęs namų šeimininkas juose negyveno. Ten mane nuvedė įsiaudrinusi širdis, kur niekas negalėtų nutraukti karšto ginčo, kurį buvau pradėjęs su savimi pačiu tol, kol jis nebus pasibaigęs taip, kaip tu žinojai, o aš ne: aš tik išganingai kraus- čiausi iš proto ir gyvybingai miriau, suvokdamas, koks esu blogis ir nesuvokdamas, kokiu gėriu tapsiu netrukus. Taigi aš pasitraukiau į sodą, o Alypijus neatsilikdamas iš paskos. Tačiau ten, kur buvo jis, aš nesijaučiau esąs nevienas. Kita vertus, argi jis būtų galėjęs palikti mane tokį susijaudinusį? Prisėdome kaip galėjome toliau nuo namų. Aš šėlau dvasioje, apmaudaudamas audringu apmaudu, kad nėjau sudaryti sutarties ir sandoros su tavimi, Dieve mano. O kad jų link reikia eiti, skelbė visi mano kaulai ir šlovino jas iki pat dangaus. Ten nenukankama laivais, kvadrigomis arba kojomis, nereikia nueiti nė tiek, kiek buvau nuėjęs iš namų iki tos vietos, kur sėdėjome. Nes ne tik eiti, bet ir ateiti ten reiškė ne ką kita, kaip norėti eiti, tačiau norėti narsiai ir pilnutinai, o ne tai šen, tai ten tampyti ir svaidyti savo pusiau sužeistą valią, besigrumiančią savyje, vienai daliai paimant viršų, o kitai nusileidžiant.

20. Pagaliau, kankindamasis dėl neryžtingumo, atlikau

labai daug kūno [judesių], kuriuos žmonės kai kada nori atlikti, bet neįstengia, arba dėl to, kad neturi pačių narių, arba dėl to, kad arba jie sukaustyti grandinėmis, arba nusilpę nuo ligos, arba kokiu nors būdu suvaržyti. Jei išroviau plauką, jei susitrenkiau kaktą, jei sunėręs pirštus apkabinau kelius, tai padariau, kadangi norėjau. O būčiau galėjęs norėti ir nepadaryti, jei narių paslankumas nebūtų to leidęs. Taigi aš atlikau labai daug [tokių judesių], kuriuos atliekant norėti nebuvo tas pat, kas galėti: ir nedariau to, kas man patiko nepalyginamai labiau ir ką tuojau pat, kai tik būčiau panorėjęs, būčiau galėjęs padaryti, nes, kai tik būčiau panorėjęs, būčiau panorėjęs galutinai. Juk ten gebėjimas buvo tas pat, kas norėjimas, ir jau pats noras reiškė atlikimą; tačiau tai nebuvo daroma, ir kūnui lengviau buvo paklusti menkiausiai sielos užgaidai judinti, jai davus ženklą, narius, nei sielai pačiai sau, kai didysis jos troškimas galėjo išsipildyti tik vienos valios pastangomis.

IX 21. Iš kur šis baisus reiškinys? Ir kodėl taip yra? Teapšviečia mane tavo gailestingumas, ir aš tepaklausiu, jei tik gali man atsakyti žmogaus kančių slaptavietės ir Adomo vaikų tamsiausias nusiminimas. Iš kur šis baisus reiškinys? Ir kodėl taip yra? Siela įsako kūnui, ir jai tuojau pat paklūstama: siela įsako sau, ir jai pasipriešinama. Siela įsako rankai judintis, ir yra taip paprasta, kad sunkiai galima atskirti įsakymą nuo jo vykdymo: siela yra siela, o ranka yra kūnas. Siela įsako sielai norėti: ji nėra kas kita, tačiau nevykdo [įsakymo]. Iš kur šis pabaisus reiškinys? Ir kodėl taip yra? Įsako, kartoju, norėti ta, kuri neįsakytų, jei nenorėtų, o

įsakymas nevykdomas. Bet ji nori nepilnutinai: tad ir įsako nepilnutinai. Nes ji įsako tiek, kiek nori, ir įsakymas nevykdomas tiek, kiek ji nenori, nes valia įsako, kad būtų valia, ir ne kokia kita, o ji pati. Vadinasi, ji įsako ne visa; ir dėl to įsakymas nevykdomas. Juk jei ji būtų visa, neįsakytų būti, nes jau būtų. Vadinasi, baisus reiškinys yra ne iš dalies norėti ir iš dalies nenorėti, bet sielos liga, kadangi pakylėta tiesos ji pakyla ne visa, nes ją slegia žemyn įprotis. Todėl esama dviejų valių, nes nė viena jų nėra visa ir tai, ko trūksta vienai, turi kita.

X 22. „Težūna prieš tavo veidą“[32], Dieve, kaip ir žūna, „tuščiakalbiai ir dvasios gundytojai“[33], kurie, pastebėję, jog sprendžiant dalyvauja dvi valios, tvirtina, kad yra dviejų dvasių dvi prigimtys: viena gera, o kita bloga. Tiesa, jie, yra blogi, nes turi tokių blogų minčių, ir bus geri tik tada, jei galvos teisingai ir sutiks su tiesa. Taip, kad tavo Apaštalas galėtų jiems pasakyti: „Juk kadaise jūs buvote tamsa, o dabar esate šviesa Viešpatyje“[34]. Mat jie, norėdami būti šviesa ne Viešpatyje, o savyje, nes mano, jog sielos prigimtis yra tai, kas yra Dievas, tapo tirštesnėmis tamsybėmis, kadangi dėl savo šiurpinančios puikybės dar labiau nutolo nuo tavęs, „tikrosios šviesos, apšviečiančios kiekvieną žmogų, kuris ateina į šį pasaulį“[35]. Pagalvokite, ką sakote, „nurauskite, prisiartinkite prie jo ir leiskitės apšviečiami, ir jūsų veidai neraus“[36]. Svarstydamas, ar man jau „tarnauti Viešpačiui“[37], mano Dievui, ką padaryti buvau seniai nusprendęs, buvau aš, kuris norėjau, ir aš, kuris nenorėjau: tai buvau aš, aš. Ir nei norėjau pilnai, ir nei nenorėjau pilnai.

Dėl to kovojau su savimi ir pats save ardžiau, o patsai ardymas, tiesa, vyko prieš mano norą, tačiau liudijo ne apie svetimos dvasios prigimtį, o apie manosios bausmę. Todėl jau nebe aš tai dariau, o „manyje gyvenanti nuodėmė"[38], kuri buvo kaip bausmė už laisva valia padarytą nuodėmę, nes buvau Adomo sūnus.

23. Mat jei priešingų prigimčių yra tiek, kiek viena kitai prieštaraujančių valių, tai jų jau bus ne dvi, bet daugybė. Jei kas nors svarsto, kur jam patraukti: ar į jų susirinkimą, ar į teatrą, tai jie tuojau šaukia: „Štai dvi prigimtys, viena, geroji, veda vienur, o kita, blogoji, veda kitur. Kitaip iš kur šis viena kitai prieštaraujančių valių neryžtingumas?" O aš sakau, kad jos abi blogos: ir ta, kuri veda pas juos, ir ta, kuri veda į teatrą. Tačiau jie mano, kad ta, dėl kurios einama pas juos, gali būti tik gera. Kaip tai? Jeigu kuris iš mūsų svarstytų ir, besiginčijant tarpusavyje dviem valioms, abejotų, kur jam patraukti: ar į teatrą, ar į mūsų bažnyčią, tai ar neabejos, ką atsakyti, ir jie? Juk arba pripažins, o to jie nenori, kad dėl geros valios einama į mūsų bažnyčią, nes į ją eina tie, kurie yra priėmę jos sakramentus ir laikosi jų, arba manys, kad viename žmoguje susiremia dvi blogos prigimtys ir dvi blogos dvasios, ir tada nebebus tiesa tai, ką jie paprastai sako, tai yra, kad viena yra gera, o kita bloga, arba atsivers į tiesą ir nebeneigs, kad, kai kas nors svarsto, viena siela blaškosi tarp skirtingų norų.

24. Taigi tegul daugiau nebesako, kad tuomet, kai jie jaučia viename žmoguje prieštaraujant vienas kitam du norus, kovoja dvi priešingos dvasios, viena gera, o kita bloga, [kilusios] iš dviejų priešingų substancijų ir iš dviejų prie-

šingų pradų. Nes tu, „tikrasis Dieve“[39], peiki juos, įrodai meluojant ir klystant, kaip ir abiejų blogų valių atveju, kai kas nors svarsto kaip nužudyti žmogų – nuodais ar kardu, kurias žemes pasisavinti – tas ar anas, kai negali ir vienų, ir kitų, kai svarsto, ar pasidaryti malonumą iš prabangos, ar išsaugoti pinigus godumo dėka, ar eiti į cirką, ar į teatrą, jei renginiai vyksta tą pačią dieną; pridedu ir trečią [galimybę] – ar neapvogus svetimų namų, jei pasitaiko proga; pridedu ir ketvirtą – ar nepasvetimoteriavus, jei tuo pat metu atsiranda ir tokia galimybė. Jei visos galimybės pasitaikys tą pačią akimirką ir visa bus vienodai trokštama, tačiau neįmanoma įvykdyti tuo pat metu, tai, esant tokiai siekiamų dalykų daugybei, siela bus draskoma keturių ar net ir daugiau viena kitai prieštaraujančių valių, tačiau paprastai jie nekalba apie tokią priešingų substancijų daugybę. Tas pats galioja ir gerų norų atveju. Aš jų klausiu, ar gerai yra patirti džiaugsmą skaitant Apaštalą, ar gerai yra žavėtis tyra psalme ir ar gerai yra aptarinėti evangeliją. Į kiekvieną klausimą atsakys: „Gerai“. Tad jei visi užsiėmimai teikia džiaugsmą vienodai ir tuo pačiu metu, tai ar nesuskaldo žmogaus širdies skirtingos valios tuo metu, kai svarstoma, ko greičiausiai [turėtume] imtis? Visos jos yra geros ir kovoja tarpusavyje tol, kol nebus pasirinkta viena galimybė, prie kurios palinktų viena tapusi visa valia, kuri buvo suskilusi į daugybę. Lygiai taip, kai amžinybė teikia palaimą aukštybėse, o laikinų gėrybių teikiamas malonumas sulaiko prie žemės, ta pati siela nori viena ar kita ne iš visos valios ir dėl to yra draskoma gilaus sielvarto, nes viena bevelija, [liepiama] tiesos, o kita neatsisako dėl senos draugystės.

XI 25. Taip aš sirgau ir kankinausi, kaltindamas save daug aršiau nei paprastai, sukiodamasis ir raičiodamasis savo grandinėje tol, kol ji visai nenutrūko, nes mane jau vos belaikė. Tačiau vis dar laikė. Ir tu persekiojai mane mano slaptavietėse, Viešpatie, rūsčiu gailestingumu dvejindamas baimės ir gėdos kirčius, idant vėl nepradėčiau vilkinti ir nutrūkusi ta silpna ir plona grandinė, kuri buvo likusi, vėl nesutvirtėtų ir dar stipriau nesukaustytų manęs. Išties kalbėjau sau viduje: „Štai jau tuoj, jau tuoj", ir sulig tais žodžiais jau artėjau prie pasiryžimo. Jau buvau bedarąs ir nedariau, tačiau nepuoliau atgal į ten, kur buvau anksčiau, bet stovėjau šalimais ir gaudžiau kvapą. Ir vėl bandžiau, dar truputį ir buvau ten, dar truputį ir jau jau siekiau ir laikiau: bet nebuvau, nesiekiau ir nelaikiau, svyruodamas, ar mirti, kad mirčiau, ar gyventi, kad gyvenčiau, ir man galios daugiau turėjo įsisenėjęs blogis nei neįprastas gėris, ir juo arčiau buvo ta akimirka, kai turėjau tapti kitas, juo didesnį kėlė siaubą; tačiau nebloškė manęs atgal ir nevertė, bet laikė prikaustytą.

26. Laikė mane niekų niekai ir tuštybių tyštybės, senos mano draugės, jos purtė mano kūninį drabužį ir šnibždėjo: „Nori atsikratyti mūsų?" ir „Nuo šios akimirkos daugiau nebebūsime su tavimi amžinai", ir „Nuo šios akimirkos tau amžinai nebebus leidžiama nei šitai, nei anai". Ir ko tik man nesiūlė tuo, ką įvardijau „šitai ir anai", ko tik nesiūlė, Dieve mano? Tenutolina tai tavo gailestingumas nuo tavo tarno sielos! Kokių tik šlykštynių nesiūlė, kokių tik begėdysčių! Jas išgirsdavo jau daug mažiau nei pusė manęs: jos tarsi ne nevaržomai prieštaravo man stodamos priešais, bet tarytum iš nugaros murmėjo ir mane tolstantį tartum gnai-

bė slapta, [norėdamos], kad aš atsigręžčiau. Ir vis dėlto jos gaišino mane, delsiantį atsiplėšti ir atsikratyti nuo jų ir persikelti ten, kur buvau kviečiamas, nes įtūžęs įprotis man kalbėjo: „Manai be jų ištversiąs?"

27. Tačiau sakė tai jau visai abejingu balsu. O iš tos pusės, kurios link buvau pasukęs veidą ir į kurią baiminausi pereiti, vėrėsi tyras susilaikymo taurumas, giedras ir nepasileidusiai linksmas, garbingai viliodamas mane ateiti ir nedvejoti ir tiesdamas į mane pamaldžias rankas, pilnas susispietusių gerų pavyzdžių, kuriomis norėjo mane paimti ir apkabinti. Ten tiek berniukų ir mergaičių, ten daug jaunimo ir visokio amžiaus žmonių, rimtos našlės ir senutės, iki šiol mergelės, ir visuose juose susilaikymas, visai ne bergždžia, o vaisinga motina vaikų, džiaugsmų, kurie yra iš vyro, iš tavęs, Viešpatie. Ir šaipėsi iš manęs kurstančia pašaipa, tarytum norėtų pasakyti: „Nejau nepajėgsi to, ką pajėgė šie vyrai ir šios moterys? O gal šie vyrai ir šios moterys įstengia savo pačių dėka ir ne Viešpatyje, savo Dieve? Viešpats, jų Dievas, jiems davė mane. Kodėl, stovėdamas savo dėka, nestovi? Pulk prie jo, nebijok; jis nepasitrauks, kad tu nukristum: pulk ramus, jis tave priims ir išgydys". Aš smarkiai raudau, nes vis dar girdėjau tų niekų murmėjimą, ir delsdamas stovėjau vietoje. O ana ir vėl, tarytum sakytų: „Pasidaryk kurčias prieš tuos nešvarius tavo narius žemėje, idant jie būtų numarinti. Jie pasakoja apie malonumus, „bet ne pagal tavo Viešpaties Dievo, įstatymą"[40]. Šis ginčas mano širdyje tik iš manęs paties prieš mane patį. O Alypijus, prilipęs prie mano šono, tyliai laukė neįprasto mano susijaudinimo pabaigos.

XII 28. O kai iš slėpiningos gelmės gilus apmąstymas ištraukė ir sutelkė mano širdies „akivaizdoje“[41] visą mano apgailėtiną stovį, kilo galinga audra, atnešusi galingą ašarų lietų. Norėdamas savo dejonėmis išlieti jį visą, pakilęs [palikau] Alypijų – vienatvė man atrodė tinkamesnė lieti ašaroms – ir pasitraukiau toliau nuo tos vietos, kur ir jo buvimas šalia būtų galėjęs būti man našta. Buvau tokios būsenos, ir jis tai pajuto: turbūt pasakiau kažką, iš ko buvo aišku, kad mano balso skambesys buvo apsunkęs nuo verksmo, ir būdamas tokios būsenos atsistojau. Taigi jis, smarkiai nustėręs, pasiliko ten, kur sėdėjome. O aš nežinia kokiu būdu parkritau ant žemės po kažkokiu figmedžiu ir atleidau ašarų vadžias. Iš mano akių prasiveržė upės, tau maloni auka, ir aš ilgai kalbėjau tau, nors ir ne tokiais žodžiais, bet tokia buvo jų prasmė: „Bet tu, Viešpatie, iki kolei? Iki kolei,Viešpatie, rūstausi iki pabaigos? Neatsimink mūsų kadaise padarytų neteisybių“[42]. Jaučiau, kad jos mane saisto. Pasigailėtinu balsu šaukiau: „Kaip ilgai, kaip ilgai, rytoj ir rytoj? Kodėl ne tuojau pat? Kodėl ne dabar mano bjaurasties galas?“

29. Kalbėjau taip ir raudojau visiškai apkartusia ir prislėgta širdimi. Ir štai girdžiu iš šalimais esančių namų sklindant tarytum berniuko ar mergaitės, nežinau kieno, balsą, kuris dainuodamas sako ir vis kartoja: „Imk, skaityk, imk, skaityk“. Akimirksniu pasikeitusiu veidu ėmiau labai įtemptai galvoti, ar vaikai, žaisdami kokį nors žaidimą, paprastai nedainuoja kažko panašaus, tačiau visiškai neprisiminiau, kad būčiau tai kur nors girdėjęs. Nuslopinęs ašarų antplūdį, pakilau, aiškindamas sau, kad dieviška valia lie-

pia man ne ką kita, kaip atsiversti knygą ir skaityti pirmą pasitaikiusį skyrių. Mat buvau girdėjęs apie Antaną, kad jį paskatino Evangelijos ištraukų, kurių atsitiktinai ėmėsi, skaitymas, tarytum jam būtų buvę sakoma tai, kas buvo skaitoma: „Eik, parduok, ką turi, išdalyk vargšams, tai turėsi lobį danguje; tuomet ateik ir sek paskui mane“[43], ir po tokios ištarmės tuojau pat atsivertė į tave. Taigi aš susijaudinęs grįžau į tą vietą, kur sėdėjo Alypijus: išties, pakildamas iš ten, buvau palikęs Apaštalo knygą. Nusitvėriau, atsiverčiau ir tylomis perskaičiau pastraipą, ties kuria pirmąja užkliuvo mano akys: „Saugokitės apsirijimo ir girtavimo, palaidumo ir neskaistumo, nesantaikos ir pavyduliavimo, apsivilkite Viešpačiu Jėzumi Kristumi ir nelepinkite savo kūno, netenkinkite jo geidulių“[44]. Toliau skaityti nei norėjau, nei buvo reikalas. Nes tuojau pat, sulig šio sakinio pabaiga, tarytum tikrumo šviesai įsiskverbus į mano širdį, išsisklaidė visos abejonių tamsybės.

30. Tuomet, įkišęs pirštą ar, nepamenu, kokį kitą žymeklį, užverčiau knygą ir jau ramiu veidu papasakojau viską Alypijui. O jis savo ruožtu papasakojo, kas dėjosi jame – tai, ko aš nežinojau. Paprašė pasižiūrėti tai, ką perskaičiau: parodžiau, ir jis pradėjo skaityti toliau, nei buvau skaitęs aš. Nežinojau, kas buvo rašoma toliau. O buvo: „Silpno tikėjimo žmogų priimkite“[45]. Jis tai pritaikė sau ir atskleidė man. Toks paraginimas sustiprino jį, ir jis be jokio sąmyšio bei dvejojimo savo apsisprendimu bei siekiu, geru ir visai atitinkančiu jo gyvenimo būdą, kuriuo jau kadaise, palinkęs į gera, labai skyrėsi nuo manęs, dėjosi draugėn. Po to einame pas mano motiną, išklojame jai, ši džiaugiasi.

Pasakojame, kaip tai įvyko: ji džiūgauja, triumfuoja ir laimina tave, „kuris gali nepalyginti daugiau, negu mes prašome ar išmanome“[46], nes ji matė, kad, kas link manęs, jai davei daug daugiau, nei ji buvo pratusi prašyti savo pasigailėjimo vertomis raudomis ir dejonėmis. Išties, tu atvertei mane į save taip, kad aš nesivaikiau nei žmonos, nei kokios kitos šio pasaulio vilties, laikydamasis tų tikėjimo nuostatų, kurių besilaikantį mane buvai jai apreiškęs prieš tiek metų, „pavertei jos raudojimą džiaugsmu“[47], daug didesniu, nei ji troško, ir daug brangesniu bei tyresniu už tą, kurio ieškojo mano kūno vaikaičiuose.

DEVINTA KNYGA

I 1. „O Viešpatie, aš esu tavo tarnas, aš tavo tarnas ir tavo tarnaitės sūnus. Tu atrišai mano pančius; tau aš aukosiu šlovinimo auką.“[1] Tešlovina tave mano širdis ir mano liežuvis, visi mano kaulai tesako: „Viešpatie, kas tau lygus?“[2] Tesako, o tu atsakyk man ir tark mano sielai: „Aš esu tavo išganymas“[3]. Kas aš ir koks aš? Ar buvo kuo nors, kas nėra bloga, mano darbai arba, jei ne darbai, tai mano žodžiai arba, jei ne žodžiai, tai mano valia? Tačiau tu, Viešpatie, geras ir gailestingas, savo dešiniąja pažvelgei į mano mirties gilybę ir nuo mano širdies dugno išsėmei sugedimo gelmę. Ir tai reiškė nenorėti viso to, ko norėjau aš, ir norėti to, ko norėjai tu. Bet kur buvo visais tais metais ir iš kokios tolimos bei gilios slaptavietės akimirksniu buvo iškviestas mano laisvas apsisprendimas palenkti kaklą po švelniu tavo jungu, o pečius – po lengvu tavo nešuliu, Jėzau Kristau, „mano pagelbėtojau ir mano atpirkėjau“[4]? Koks saldus man tuojau pat tapo niekingų saldybių stygius, ir tų, kurių netekti baiminausi, jau džiaugiausi atsisakydamas. Juk jas metei lauk iš manęs tu, tikroji ir aukščiausioji saldybė, jas metei ir žengei jų vieton saldesnis už bet kokį malonumą, bet ne „kūnui ir kraujui“[5], skaistesnis už bet kokią šviesą, bet slaptesnis už bet kokią slaptavietę, prakilnesnis už bet kokią garbingą vietą, bet ne tiems, kurie išpuikę savyje. Mano dvasia jau buvo laisva nuo graužiančių rūpesčių, [su kuriais susidurdavau] ieškodamas vietos, siekdamas uždarbio, nenustigdamas vietoje ir kasydamasis aistrų niežulį, aš tauškiau tau, savo šviesybei, savo turtui ir savo išganymui, Viešpačiui savo Dievui.

II 2. Nusprendžiau „tavo akivaizdoje“[6] ne triukšmingai atsiplėšti, o palengva atsisakyti tarnystės savo liežuviu plepalų turguje, idant berniukai, „besigėrintys ne tavo įstatymu“[7], ne tavo ramybe, bet apgaulingomis beprotybėmis ir ginčais teismuose, daugiau nebepirktų iš mano burnos ginklų savo įniršiui. Kaip tik buvo likusios tik kelios dienos iki derliaus nuėmimo atostogų, ir aš nusprendžiau iškentėti jas, idant galėčiau, kaip įprasta, išeiti atostogų ir tavo išpirktas jau nebegrįžti pardavinėti save. Taigi mūsų apsisprendimas buvo žinomas tau, o žmonėms, išskyrus mūsiškius, ne. Buvo sutarta tarp mūsų niekur ir niekam apie jį neprasitarti, nors tu mums, kopiantiems „iš ašarų slėnio“[8] ir giedantiems „pakilimo giesmę“, buvai davęs „aštrias vilyčias ir naikinančias žarijas prieš klastingą liežuvį“[9], kuris patardamas sako priešinga, o mylėdamas, kaip paprastai būna su maistu, suėda.

3. „Paleidai į mūsų širdį savo meilės vilyčią“[10], ir nešiojomės į mūsų įsčias įsmigusius tavo žodžius, o tavo tarnų, kuriuos iš tamsių buvai padaręs spindinčius ir iš mirusių gyvus, pavyzdžiai, surinkti į mūsų minčių užutekį, degino ir naikino gilų sąstingį, idant mes nepalinktume į tai, kas žemiausia, ir kaitino mus smarkiai, idant bet koks iš „klastingo liežuvio“[11] ateinantis prieštaravimo dvelksmas galėtų uždegti mumyse ryškesnę liepsną, bet ne užgesinti ją. Tačiau, kadangi dėl tavo vardo, kurį padarei šventą visoje žemėje, mūsų įžadas ir ketinimas būtinai būtų susilaukę liaupsintojų, nepalaukti visai greitai prasidėsiančio atostogų meto, bet anksčiau laiko pasitraukti iš visuomeninių pareigų, kurios buvo visiems prieš akis, atrodė panašu į puikavimąsi:

visų pastebėjusių, kad noriu užbėgti už akių jau visai čia pat esančiai derliaus nuėmimo dienai, dėmesys būtų nukrypęs į mano poelgį ir daugelis būtų sakę, kad aš tarytum siekiu išgarsėti. Ir kas gi man iš to, kad žmonės vertintų ir aptarinėtų mano dvasią ir „piktžodžiautų dėl to, ką gerai darome“[12]?

4. Juolab kad tą vasarą mano plaučiai pradėjo nebeatlaikyti pernelyg įtempto darbo mokykloje, sunkiai kvėpuoti, skausmais krūtinėje rodyti, kad yra pažeisti, ir neleisti man kalbėti aiškiu bei netrūkinėjančiu balsu. Iš pradžių tai mane suerzino, nes bemaž būtinybė mane vertė nusimesti to mokytojavimo naštą arba, jei būčiau pajėgęs išgyti ir atsigauti, bent jau [kuriam laikui] nutraukti jį. Tačiau kai tik manyje gimė ir sustiprėjo pilnas noras turėti laiko ir pamatyti, „kad tu esi Viešpats“[13] – tu tai žinai, mano Dieve, – ėmiau net ir džiūgauti, kad čia slypi ir nemelagingas pasiteisinimas, galėsiantis sušvelninti nuoskaudą žmonių, kurie vardan savo vaikų nieku būdu nenorėjo, kad aš atsilaisvinčiau. Taigi pilnas tokio džiaugsmo kenčiau tą laiko tarpą, kol jis pasibaigs – rodos, apie dvidešimt dienų, – vis dėlto sunku buvo ištverti, nes uždarbio siekimas, kuris paprastai padėdavo man pakelti slogų darbą, buvo atslūgęs, ir aš būčiau likęs prislėgtas, jei to siekimo nebūtų pakeitusi kantrybė. Kuris nors iš tavo tarnų, mano brolių, galėtų sakyti, kad čia aš nusidėjau, nes jau pilna [troškimo] tarnauti tau širdimi leidau sau sėdėti ant apgaulės krėslo kad ir vieną valandą. Nesiginčiju. Tačiau tu, gailestingiausiasis Viešpatie, kartu su kitomis siaubingomis ir pragaištingomis nuodėmėmis ar nedovanojai ir neatleidai šventajame vandenyje ir šios?

III 5. Graužėsi dėl mūsų laimės nerimo apimtas Verekundijus, nes matė, kad dėl savo grandinių, kurios kuo stipriausiai jį laikė, yra paliekamas mūsų bendruomenės. Jis dar nebuvo krikščionis, nors jo žmona buvo tikinti, tačiau kaip tik ji, labiau už kitas įtempta grandinė, jam ir trukdė eiti keliu, kuriuo buvome pradėję eiti mes, o jis pats sakėsi norįs tapti krikščionimi ne kokiu kitu būdu kaip tik tuo, kuriuo negalėjo. Jis labai maloniai pasiūlė mums gyventi jo sodyboje, kol būsime ten. Atlyginsi jam, Viešpatie, kai prisikels teisieji, nes skyrei jam jau pačią [teisiojo] dalią. Nors mūsų ir nebuvo, nes buvome jau Romoje, sugriebtas kūno ligos jis tapo krikščionimi ir tikinčiuoju ir pasitraukė iš šio gyvenimo. Taip tu pasigailėjai ne tik jo, bet ir mūsų, kad, galvodami apie mums parodytą išskirtinį draugo žmogiškumą ir [negalėdami] priskirti jo prie tavo kaimenės, nebūtume draskomi nepakeliamo skausmo. Dėkojame tau, mūsų Dieve! Esame tavo. Tavo paraginimai ir paguoda atskleidžia tai: ištikimas pažaduose tu skiri Verekundui už tą jo sodžių Kasicijake, kur mes nuo pasaulio siautulio ilsėjomės tavyje, amžinai žydinčio savo rojaus grožybę, nes atleidai jam nuodėmes žemėje, „ant turtingo sūriais kalno, ant tavo kalno, ant derlingo kalno“.

6. Taigi jis tuo metu kamavosi, o Nebridijus džiūgavo kartu su mumis. Nors ir jis, dar ne krikščionis, buvo įkritęs į tą pražūtingiausio paklydimo duobę – tikėjo, kad tikras tavo Sūnaus kūnas yra tik kūniška šmėkla, – tačiau jau buvo beišsikapstąs iš ten ir, nors dar nebuvo priėmęs jokių tavosios Bažnyčios sakramentų, aistringai ieškojo tiesos. Netrukus po mūsų atsivertimo ir atsinaujinimo per tavo

krikštą tu jį, taipogi tikrą kataliką, tobuloje skaistybėje ir susilaikyme tarnaujantį tau Afrikoje pas savuosius, kadangi visi jo namai jo dėka tapo krikščioniški, išlaisvinai iš kūno. Ir dabar jis gyvena „Abraomo prieglobstyje"[14]. Kad ir kas būtų tai, kas išreiškiama tuo prieglobsčiu, ten gyvena mano Nebridijus, saldusis mano draugas, o tavo, Viešpatie, įsūnis, buvęs atleistinis: ten jis gyvena. Kokia gi kita vieta tiktų tokiai sielai? Gyvena toje vietoje, apie kurią tiek daug klausinėjo manęs, nepatyrusio žmogiūkščio. Jau nebeprikiša ausies prie mano burnos, bet prikiša savo dvasios burną prie tavo šaltinio ir godžiai geria, kiek pajėgia, išmintį be galo laimingas. Ir nemanau, kad jis taip apsvaigsta nuo jos, kad pamiršta mane, nes tu, Viešpatie, kurį jis siurbiasi, atmeni mus. Taigi taip mes gyvenome: guodėme nusiminusį dėl tokio mūsų atsivertimo, tačiau išsaugojusį draugystę, Verekundą ir raginome jį būti ištikimą savo padėčiai, tai yra vedybiniam gyvenimui, tačiau laukėme, kada mumis paseks Nebridijus: visai nedaug trūko, kad būtų galėjęs tai padaryti, ir jis jau buvo bedarąs. Bet štai pagaliau prabėgo tos dienos: jos atrodė ilgos ir skaitlingos laisvės troškimo akivaizdoje, laisvės, kuri mums leistų be rūpesčių, iš visų kaulų smegenų giedoti: „Tau pasakė mano širdis; ieškojau tavo veido; Viešpatie, aš ieškosiu tavo veido"[15].

IV 7. Atėjo diena, kai aš ir iš tiesų išsivadavau nuo retoriaus darbo, nuo kurio jau buvau išsivadavęs mintimis. Tai įvyko: tu išplėšei mano liežuvį iš ten, iš kur jau buvai išplėšęs mano širdį, ir aš, išvykdamas į kaimą su visais saviškiais, džiaugsmingai laiminau tave. Apie tai, ką aš nuvei-

kiau ten literatūros srityje – mano darbai, tiesa, jau tarnavo tau, tačiau vis dar sunkiai kvėpavo mokykline puikybe – taip būna, kai kovoje sustojama atgauti kvapo, – liudija knygos, [gimusios] svarstant su ten esančiais arba su pačiu savimi tavo akivaizdoje; o apie tai, ką aptariau su šalia nebuvusiu Nebridijumi, liudija laiškai. Ir kada gi turėsiu pakankamai laiko prisiminti visas tuo metu tavo mums padarytas geradarybes, ypač kai aš skubu pereiti prie dar didesnių? Mano atmintis grąžina mane atgal, ir man malonu, Viešpatie, išpažinti tau, kokiais vidiniais akstinais sutramdei mane ir kaip nulyginai mane, nužeminęs mano minčių kalnus ir kalvas, ištiesinai kreivus mano kelius ir nugludinai aštrumas ir kokiu būdu patį Alypijų, mano širdies brolį, parklupdei po savo vienatinio Sūnaus, mūsų Viešpaties ir išganytojo Jėzaus Kristaus, vardu, kurio iš pradžių jis nelaikė vertu būti įtrauktu į mūsų raštus. Mat jis norėjo, kad jie labiau kvepėtų mokykliniais „kedrais“[16], kuriuos Viešpats jau „buvo sulaužęs“, nei gydančiomis bažnytinėmis žolėmis, [naudojamomis] prieš gyvates.

8. Kaip aš šaukiausi tavęs, mano Dieve, skaitydamas Dovydo psalmes, tikėjimo giesmes, dievobaimingus žodžius, neprisileidžiančius puikybės dvasios, aš, nepratęs prie tikros tavo meilės, katechumenas, kuris ilsėjosi kaime kartu su katechumenu Alypijumi. Šalia mūsų buvo mano motina – moteris išore, vyras tikėjimu, senutė dvasios ramybe, motina meile ir krikščionė maldingumu! Kaip šaukiausi tavęs tose psalmėse, kaip užsiliepsnodavau nuo jų meile tau ir užsidegdavau troškimu skaityti jas, jei tik būčiau galėjęs, visam pasauliui, prieš žmonių giminės puikybę.

Bet jos ir giedamos visame pasaulyje, ir „nėra nė vieno, kuris galėtų pasislėpti nuo tavo karščio“[17]. Su kokiu galingu ir aštriu skausmu aš piktinausi manichėjais. Tačiau, kita vertus, gailėjau jų, nes jie nežinojo tų paslapčių, tų vaistų ir, būdami bepročiai, priešinosi priešnuodžiams, kurių dėka būtų galėję būti sveiki! Būčiau norėjęs, kad jie tuo metu būtų buvę kur nors šalia ir, man nežinant, kad jie šalia, būtų stebėję mano veidą ir būtų girdėję mano šauksmus tada, kai aš tuometinėje ramumoje skaičiau ketvirtąją psalmę, šauksmus, kurie [bylojo] apie tai, kaip mane buvo paveikusi toji psalmė: „Kai aš šaukiausi, išklausė man mano teisumo Dievas; sielvarte pakėlei mane. Pasigailėk manęs, Viešpatie, ir išklausyk mano maldą“[18]. Būčiau norėjęs, kad būtų išgirdę, man nežinant, ar girdi, idant nebūtų pamanę, kad tai, ką sakiau tarp šių žodžių, sakau dėl jų, nes, jei būčiau supratęs, kad jie mane girdi ir mato, tikrai nei būčiau sakęs juos, nei sakęs šitokiu būdu, nei, jei ir būčiau sakęs, jie būtų supratę taip, kaip [sakiau] juos su savimi ir sau priešais tave iš pačių savo širdies gelmių.

9. Buvau pašiurpęs iš baimės, bet kartu užviriau viltimi ir džiaugsmu „dėl tavo gailestingumo“[19], Tėve. Ir visa tai sklido iš mano akių ir mano balso, kai atsigręžusi į mus geroji tavo dvasia, sako mums: „Žmonės, iki kolei jūs būsite sunkios širdies? Kodėl jūs mėgstate tuštybę ir ieškote melo?“[20] Iš tiesų aš buvau pamėgęs tuštybę ir ieškojęs melo. O tu, Viešpatie, „jau buvai išaukštinęs savo šventąjį, prižadindamas jį iš numirusių ir pasodindamas savo dešinėje“[21], kad atsiųstų iš aukštybių tai, ką yra pažadėjęs, „Globėją, tiesos dvasią“[22]. Buvo jau atsiuntęs ją, tačiau aš nežinojau.

Buvo atsiuntęs ją, nes buvo jau išaukštintas prisikeldamas iš numirusių ir įžengdamas į dangų. O prieš tai „dvasia dar nebuvo duota, nes jis dar nebuvo pašlovintas“[23]. Pranašas šaukia: „Iki kolei jūs būsite sunkios širdies? Kodėl jūs mėgstate tuštybę ir ieškote melo? Žinokite, kad Viešpats išaukštino savo šventąjį“[24]. Šaukia „iki kolei“, šaukia „žinokite“, o aš taip ilgai nežinojau ir mėgau tuštybę bei ieškojau melo ir dėl to išgirdęs sudrebėjau, nes žodžiai skirti tokiems, koks, kaip pamenu, buvau aš. Juk šmėklose, kurias laikiau tikromis, slypėjo tuštybė ir melas. Aš šaukiau ilgai, dusliai ir galingai, kankinamas savo atminties. O kad mano šauksmus būtų išgirdę tie, kurie iki šiol mėgsta tuštybę ir ieško melo! Galbūt būtų sunerimę ir išvėmę jį, o tu juos, besišaukiančius tavęs, būtum išklausęs, nes tikra kūno mirtimi „mirė“[25] vardan mūsų tas, kuris „užtaria mus prieš tave“.

10. Aš skaičiau: „Supykite ir nenusidėkite“[26], ir kaip tai audrino, mano Dieve, mane, kuris jau buvau išmokęs pykti ant savęs už praeitį, idant likusiame gyvenime nenusidėčiau, ir pykti pelnytai, nes per mane darė nuodėmes ne kitokios prigimties tamsybių padermė, kaip sako tie, kurie nepyksta ant savęs ir „kaupia rūstybę rūstybės ir teisingo tavo teismo apreiškimo dienai“[27]! Nei mano gėrybės buvo už manęs, nei jų buvo ieškoma šioje saulėje kūno akimis. Nes tie, kurie nori džiūgauti ne savyje, lengvai sunyksta ir pasklinda po tai, kas yra regima ir laikina, ir alkana vaizduote laižo tų daiktų pavidalus. O, jei jie išsekinti bado tartų: „Kas parodys mums gėrybių?“[28] Mes atsakytume, ir jie išgirstų: „Įspausta mumyse tavojo veido, Viešpatie, šviesa“. Juk ne mes esame ta šviesa, „kuri apšviečia kiekvieną žmogų“[29],

bet tu mus apšvieti, idant mes, kurie kadaise buvome „tamsybės“[30], taptume „šviesa tavyje“. O, jei jie išvystų amžiną vidujybę, kurios paragavęs aš griežiau [dantimis], nes negalėjau atskleisti jiems, jei savo akyse atneštų man širdį, krypstančią nuo tavęs, ir tartų: „Kas parodys mums gėrybių?“[31] Juk jos ten, kur buvau supykęs ant savęs, vidinėje kertelėje, kurioje jaučiau sąžinės graužatį, kurioje nudėjęs paaukojau savo praeitį ir, pradėjęs galvoti apie savo atsinaujinimą, vyliausi tavyje, ten pradėjai darytis man saldus ir „davei linksmybės į mano širdį“[32]. Šaukiau skaitydamas tuos žodžius lauke, o suprasdamas viduje, ir, kadangi turėjau amžinajame paprastume kitokių „kviečių, vyno ir alyvos“[33], nenorėjau išsidalyti po žemiškas gėrybes, prarydamas laiką ir prarytas laiko.

11. Skaitydamas kitą eilutę, šaukiau giluminiu savo širdies šauksmu: „O ramybėje, o prie jo paties! O tai, ką sako: „Užsnūsiu ir užmigsiu?“[34] Juk kas pasipriešins mums, kai išsipildys parašytieji žodžiai: „Pergalė sunaikino mirtį“[35]? O tu išties esi tas pats, kuris nesikeiti, ir tavyje atilsis, pamirštantis visus rūpesčius, nes nieko kito nėra su tavimi, ir [man] nereikia prasimanyti daugybės kitų dalykų, kurie nėra tai, kas esi tu, bet „tu, Viešpatie, vienas suteikei man viltį“[36]. Skaičiau ir liepsnojau ir neįstengiau sugalvoti, ką galėčiau padaryti tiems kurtiems, tiems mirusiems, kuriems buvau priklausęs ir aš, aš, maras, piktai ir aklai lojantis prieš Raštą, pateptą dangaus medumi ir šviesų nuo tavo šviesos, ir „bodėjausi“ tokio Rašto „priešais“[37].

12. Kada prisiminsiu visus tų šventinių dienų įvykius? Tačiau nei juos pamiršau, nei nutylėsiu [nepapasakojęs]

apie tavo botago šaižumą ir tavo gailestingumo stebėtiną greitumą. Tuo metu kankinai mane dantų skausmu, ir kai jis sustiprėjo tiek, kad nepajėgiau kalbėti, „atėjo man į mintį“[38] paraginti visus šalia esančius saviškius melsti už mane tave, visokios sveikatos Dievą. Užrašiau tai vaško lentelėje ir padaviau, kad jiems būtų perskaityta. Ir kai tik pamaldžiai parpuolėme ant kelių, tas skausmas praėjo. Bet koks skausmas? Arba kaip praėjo? Išsigandau, prisipažįstu, „mano Viešpatie ir mano Dieve“[39]: nieko panašaus nebuvau patyręs nuo pat gimimo. Įsiskverbė į mano gelmę tavo valios ženklai, ir džiūgaudamas tikėjime aš šlovinau tavo vardą, tačiau tas tikėjimas neleido man likti ramiam dėl savo praeities nuodėmių, kurios man per tavo krikštą dar nebuvo atleistos.

V 13. Pasibaigus derliaus nuėmimo atostogoms, pranešiau milaniečiams, kad šie savo mokiniams parūpintų kitą prekiautoją žodžiais, nes, viena vertus, pasirinkau tarnystę tau, ir, kita vertus, dėl sunkumų kvėpuojant ir skausmo krūtinėje nepajėgiau dirbti šio darbo. Papasakojau laiške tavo vyskupui, šventajam Ambraziejui, apie ankstesnius savo paklydimus ir apie dabartinį savo įžadą, norėdamas, kad jis patartų, ką man būtiniausiai reikėtų perskaityti iš tavo knygų, idant tapčiau labiau pasirengęs ir tinkamas priimti tokią didžią tavo malonę. Jis nurodė man pranašą Izaiją. Mano manymu, dėl to, kad šis atviriau nei kiti skelbia Evangeliją ir pagonių pašaukimą. Tačiau aš, nesupratęs pirmojo jo skaitinio ir pamanęs, kad jis visas toks, atidėjau jį į šalį, ketindamas grįžti prie jo labiau išlavėjęs Viešpaties iškalboje.

VI 14. Po to, atėjus laikui, kai man reikėjo įrašyti savo vardą, palikę kaimą grįžome į Milaną. Kartu su manimi atgimti tavyje nutarė ir Alypijus, kuris jau buvo apsigaubęs nusižeminimu, derančiu prie tavo sakramentų, ir taip narsiai tramdė savo kūną, kad su neįprasta drąsa basas galėjo minti apledėjusią Italijos žemę. Paėmėme kartu su savimi ir Adeodatą, kūniškai gimusį iš manęs, iš mano nuodėmės. Gražų jį buvai sukūręs. Teturėjo vos penkiolika metų, o savo protu lenkė daugybę rimtų ir mokytų vyrų. Išpažįstu tau tavo dovanas, Viešpatie Dieve mano, visa ko kūrėjau, turintis daug galios suteikti pavidalą tam, kas mumyse be pavidalo: mat aš tame berniuke be nuodėmės neturėjau nieko. Jei mes auginome jį tavo mokyme, tai darėme dėl to, kad tu mums tai buvai įkvėpęs: išpažįstu tau tavo dovanas. Esama mano knygos, kuri vadinasi „Apie mokytoją“: jis ten kalbasi su manimi. Tu žinai, kad visos mintys, kurios pateikiamos ten mano pašnekovo vardu, yra jo, kai jis buvo šešiolikmetis. Patyriau jame ir daug dar nuostabesnių dalykų. Tas jo protas kėlė man siaubą: ir kas be tavęs gali būti šių nuostabių dalykų meistru? Greitai nutraukei žemėje jo gyvenimą, ir aš prisimenu jį su didesne ramybe, nes nejaučiu jokios baimės nei dėl jo vaikystės, nei dėl paauglystės, nei apskritai dėl jo kaip žmogaus. Padarėme jį, savo bendraamžį tavo malonėje, savo bendražygiu, kad išauklėtume jį tavo mokyme: buvome pakrikštyti ir išnyko iš mūsų nerimas dėl praėjusio gyvenimo. Aš neįstengiau atsivalgyti tomis dienomis stebėtinos saldybės, mąstydamas apie tavo sumanymo, kaip išganyti žmonių giminę, gilumą. Kiek verkiau, [girdėdamas] tavo himnus ir giesmes, smarkiai sukrėstas

saldžiai skambančių tavo bažnyčioje balsų! Tie balsai sruvo į mano ausis, tiesa sunkėsi į mano širdį, ir dėl to kilo dievobaimingi jausmai, tekėjo ašaros, ir gera man buvo su jomis.

VII 15. Visai neseniai Milano bažnyčia buvo pradėjusi taikyti tokį paguodos ir paraginimo būdą liturgijoje, broliams su dideliu įkarščiu sutartinai giedant balsais ir širdimis. Išties jau buvo praėję metai ar šiek tiek daugiau, kai Justina, mažamečio imperatoriaus Valentinijono motina, dėl savo erezijos, kuria ją buvo suviliojç arijonai, persekiojo tavo žmogų Ambraziejų. Dievobaiminga tauta budėjo bažnyčioje, pasiruošusi mirti kartu su savo vyskupu, tavo tarnu. Ten mano motina, tavo tarnaitė, pirmose susijaudinusių ir budinčių eilėse, gyveno maldomis. Mes, nors vis dar buvome abejingi tavo dvasios karščiui, vis dėlto sudrebintame ir sunerimusiame mieste pradėjome kilti ant kojų. Tada buvo nuspręsta Rytų kraštų papročiu giedoti himnus ir psalmes, idant tauta neišsikvėptų apimta atgrasaus liūdesio, ir nuo to laiko šis paprotys išsaugotas iki šiandien ir juo seka daugybė, [ne], beveik visos tavo kaimenės ir likusiuose pasaulio kraštuose.

16. Kaip tik tuo metu tu atskleidei regėjime minėtajam vyskupui, kur yra palaidoti kankinių Protazo ir Gervazo kūnai, kuriuos tiek metų slėpei nesugadintus savo slėptuvės lobyne, iš kurio laiku juos išėmei, norėdamas numalšinti įsiūtį, tiesa, moterišką, bet karališką. Nes kai jie, rasti ir iškasti, su derama pagarba buvo gabenami į Ambraziejaus baziliką, išgijo ne tik tie, kuriuos kamavo netyros dvasios, (ir tai pripažino tie patys demonai), bet ir vienas jau daug

metų aklas ir miestui labai gerai pažįstamas pilietis. Pasiteiravęs, kodėl audringai džiūgauja žmonės, ir sužinojęs priežastį, pašoko ir paprašė savo vedlio nuvesti jį ton vieton. Ten atvestas išprašė, kad jam būtų leista per skepetaitę paliesti „brangios tavo akyse tavo šventųjų mirties“[40] neštuvus. Kai jis tai padarė ir pridėjo skepetaitę prie akių, jos akimirksniu atsimerkė. Apie tai sklido garsas, už tai tave šlovino karštai ir spindulingai, dėl to tos neprietelės dvasia, jei ir neatsigręžė į tikėjimo teikiamą išganymą, tai buvo sutureta nuo persekiojimo įniršio. „Dėkoju tau, mano Dieve!“[41] Iš kur atvedei ir kur nuvedei mano prisiminimus, kad tau išpažinčiau ir tai, kas, nors ir didinga, bet mano buvo pamiršta ir praleista? Tačiau tada, nors taip sklido „tavo kvepalų kvapas“[42], mes nebėgome „paskui tave“; dėl to aš dar labiau verkiau girdėdamas giedant tavo himnus. Kadaise dūsavau dėl tavęs, o [dabar] alsavau tavimi tiek, kiek vėjelis yra pasklidęs po sausos žolės namus.

VIII 17. „Tu, kuris rengi namus vienminčiams“[43], padarei mūsų bendražygiu ir Euodijų, jaunuolį iš mūsų municipijos. Jis, tarnaudamas slaptojoje tarnyboje, anksčiau už mus atsivertė į tave, apsikrikštijo ir, palikęs pasaulietinę tarnybą, pasirengė tavajai. Gyvenome kartu ir pagal šventą susitarimą kartu gyventi ketinome ir ateityje. Ieškojome, kuri vieta leistų mums naudingiau tarnauti tau: visi kartu grįžome į Afriką. Kai buvome Tiberio Ostijoje, mirė mano motina. Daug ką praleidžiu, nes labai skubu. Priimk mano išpažinimus ir padėkas, mano Dieve, už nesuskaičiuojamus dalykus, nors aš apie juos ir nutyliu.

Tačiau nepraleisiu nepapasakojęs viso to, ką mano siela pagimdo tavo tarnaitės atžvilgiu, tos tarnaitės, kuri mane pagimdė ir kūnu, idant aš gimčiau šiai laikinai šviesai, ir širdimi, idant gimčiau amžinajai šviesai. Apsakysiu ne jos, bet tavo jai dovanotas dovanas. Juk ne pati ji save sutvėrė ir ne pati save išauklėjo: tu ją sukūrei, ir nei tėvas, nei motina nežinojo, koks jiems vaikas gims. Išauklėjo ją „tavo baimėje"[44] tavojo Kristaus rykštė, tavo vienatinio Sūnaus mokymas tikėjimo buveinėje, kuri buvo gera tavosios Bažnyčios narė. Tačiau ji gyrė ne tiek motinos rūpestingumą auklėjant ją, kiek rūpestingumą vienos nukaršusios tarnaitės, kuri nešiojo dar kūdikį jos tėvą taip, kaip paprastai mažylius ant nugaros nešioja ūgtelėjusios mergaitės. Dėl tos priežasties ir dėl senyvo amžiaus bei geriausių krikščioniškuose namuose esančių papročių į ją šeimininkai žiūrėjo visai pagarbiai. Dėl to jai buvo pavesta rūpintis ir šeimininkų dukterimis, ir ji uoliai dirbo šį darbą. Esant reikalui jas suvaldyti, ji būdavo ryžtinga savo šventu griežtumu, o mokydama jas, pasižymėjo blaiviu įžvalgumu. Nes ji joms, išskyrus tas valandas, kai jos labai saikingai valgydavo už stalo kartu su tėvais, iš anksto apsaugodama nuo blogo įpročio, neleisdavo atsigerti net vandens, nors jos ir degdavo troškuliu. Be to, pridėdavo ir išmintingą žodį: „Dabar geriate vandenį, nes jums uždrausta gerti vyną; tačiau kai nutekėsite pas vyrus ir tapsite maisto sandėlių ir vyno rūsių šeimininkėmis, vanduo jums kels panieką, tačiau įprotis gerti bus stipresnis". Taip protingais pamokymais ir valdingais įsakymais ji tramdė lepesnio amžiaus godumą ir patį mergaičių troškulį pratino prie tokio

pagirtino saiko: jei kas draudžiama, tai net ir nepatinka.

18. Tačiau nemačiom įsimetė, kaip pasakojo man, savo sūnui, tavo tarnaitė, įsimetė jon potraukis vynui. Mat tėvai jai, kaip santūriai mergaitei, paprastai liepdavo pasemti iš statinės vyno. Panardinusi taurę pro viršuje plytinčią kiaurymę, ji, prieš įpildama neatmieštą vyną į buteliuką, lūpų krašteliu siurbtelėdavo lašelį, daugiau neįstengdama, nes jautė koktumą. Ji tai darė ne dėl kokio polinkio girtauti, bet dėl kažkokio besiliejančių per kraštus tame amžiuje jėgų antplūdžio, kuris pratrūksta išdaigomis ir kurį vaikiškose sielose paprastai užgniaužia suaugusiųjų rūstumas. Taigi prie to nedidelio kiekio kasdien pridėdama dar truputį, – nes „tas, kuris nieku laiko mažus dalykus, pamažu nupuola"[45], – ji taip įprato, kad godžiai siurbė beveik jau pilnas neatmiešto vyno taureles. Kur tada buvo išmintingoji senutė ir jos griežti draudimai? Argi kas nors būtų turėjęs galios prieš slaptą ligą, jei tavo vaistai, Viešpatie, nebūtų budriai saugoję mūsų? Nesant tėvui, motinai ir maitintojams, šalia buvai tu, kuris sutvėrei, kuris pašauki ir kuris net ir per įtakingus žmones darai ką nors gera sielų išganymo vardan. Ką tu tada darei, mano Dieve? Kaip tu ja pasirūpinai? Kaip išgydei? Argi tu neištraukei iš kitos sielos kieto ir aštraus priekaišto nelyginant medicininio peilio iš slaptų savo saugyklų ir vienu kirčiu nepašalinai to puvinio? Mat tarnaitė, su kuria ji paprastai eidavo pas statinę, besivaidydama viena prieš vieną, kaip nutinka, su savo jaunėle šeimininke, prikišo jai šį nusižengimą, su karčiausiu pasityčiojimu pavadindama ją girtuokle. Sukrėsta tokio smūgio, šioji pažvelgė į savo bjaurastį, tuojau pat pasmerkė ją

ir atsikratė jos. Kaip draugų meilikavimai sugadina, taip priešų įžeidimai dažniausiai pataiso. Tačiau tu jiems atlygini ne už tai, ką per juos darai, bet už jų pačių ketinimus. Juk toji supykusi norėjo jaunėlę šeimininkę paerzinti, o ne išgydyti, ir tai darė slapčia arba dėl to, kad tokia joms pasitaikė ginčo vieta ir laikas, arba dėl to, kad ir pati kartais neatsidurtų pavojuje už tai, kad taip vėlai prasitarė apie tai. Bet tu, Viešpatie, dangiška ir žemiška valdytojau, kuris palenki savo tikslams srovės gelmes, tvarkingai audringą amžių tėkmę, vienos sielos negalia išgydei kitą sielą, idant nė vienas, kuris savo žodžiu ištiesino kokį nors kitą žmogų, kurį norėjo ištiesinti, girdėdamas šį pasakojimą, nepriskirtų to savo galiai.

IX 19. Taigi išauklėta drovi ir santūri ir veikiau tavo padaryta klusni tėvams nei tėvų tau, kai sulaukė tinkamo tekėti amžiaus, buvo ištekinta už vyro ir tarnavo jam tarytum viešpačiui, ir stengėsi laimėti jį tau, kalbėdama jam apie tave savo elgsena, kurios dėka darei ją gražią, pagarbiai mylimą ir nuostabos vertą vyrui. Ji taip pakeldavo santuokinę neištikimybę, kad tuo klausimu su vyru niekada nėra turėjusi jokių ginčų. Mat ji laukė, kada virš jo [nusileis] tavo gailestingumas, idant jis tikėdamas į tave, taptų skaistus. Be to, jis buvo, kaip nepaprastas savo geranoriškumu, taip kunkuliuojantis pykčiu. Tačiau ji mokėjo nesipriešinti įpykusiam vyrui ne tik veiksmais, bet net ir žodžiais. Tačiau kai pamatydavo, kad jis jau palūžo ir nurimo ir yra linkęs [išklausyti], paaiškindavo savo poelgio priežastis [tuo atveju], jei jis kartais neapgalvotai buvo pernelyg įsisiautėjęs.

Pagaliau, kai daugybė moterų, kurių vyrai buvo sukalbamesni, vaikščiojo su kirčių žymėmis net ant subjaurotų veidų ir draugiškai besišnekučiuodamos skundėsi vedybiniu gyvenimu, ji kaltino jų liežuvį, tarytum juokais tačiau visai rimtai joms primindama, kad nuo tos akimirkos, kai jos išgirdo skaitant tą sutartį, kuri vadinama santuokine, turėjo laikyti ją dokumentu, pagal kurį jos tapo tarnaitėmis; taigi, atmindamos savo padėtį, jos neturi pūstis prieš savo viešpačius. Ir kai jos, žinodamos, kokį žiaurų vyrą jai tenka kentėti, stebėjosi, kad niekada neteko girdėti arba iš kokios nors žymės aiškiai matyti, jog Patricijus būtų primušęs žmoną arba kad jie bent vienai dienai būtų susipykę kilus naminiam ginčui, ir draugiškai klausinėjo to priežasties, ji mokė jas savo nusistatymo, apie kurį kalbėjau anksčiau. Tos, kurios jo laikėsi, išbandžiusios jį, dėkojo jai; o tos, kurios nesilaikė, ir toliau buvo žeminamos bei stumdomos.

20. Ir savo anytą, kuri, paveikta nedorų tarnaičių kuždesių, iš pradžių buvo nusiteikusi prieš ją, taip palenkė savo klusnumu, nuolatine kantrybe bei prielankumu, kad ji savaime išpasakojo savo sūnui tarnaičių puse lūpų skleidžiamas apkalbas, kurios drumstė namuose santarvę tarp jos ir marčios, ir paprašė už jas nubausti. Taigi po to, kai jis, būdamas klusnus motinai, besirūpindamas tvarka namuose ir puoselėjantis santarvę tarp saviškių, kaltintojos valia išplakęs rykštėmis užčiaupė kaltinamąsias, ji pažadėjo, kad iš jos tokio atlygio turi tikėtis kiekviena, kuri, norėdama įsiteikti, papasakos jai ką nors bloga apie jos marčią. Nė viena nebedrįso to daryti, ir jiedvi sugyveno, rodydamos viena kitai saldų ir atmintiną prielankumą.

21. Tai gerajai savo vergei, kurios įsčiose sutvėrei mane, „mano Dieve, mano gailestingume“[46], buvai davęs ir šią didžią dovaną: ten, kur galėjo, stojosi kaip taikdarė tarp nesutariančių ir priešiškų sielų taip, kad, išklausiusi abiejų skaitlingus ir pilnus kartėlio vienos apie kitą pasakytus žodžius, tokius, kokius paprastai išvemia išsipūtęs ir nesutramdytas priešiškumas, kai žiauri neapykanta prasiveržia kandžiomis kalbomis apie šalia nesančią draugę šalia esančiai, ji nieko nepasakojo vienai apie kitą, išskyrus tai, kas galėjo jas sutaikyti. Man ši dorybė atrodytų nedidelė, jei nebūčiau su liūdesiu patyręs, kad nesuskaičiuojamos žmonių minios, plačiai plintant nežinia kokiam siaubingam nuodėmių marui, ne tik išpasakoja įtūžusiems priešams tai, ką prišnekėjo įtūžę priešai, bet ir prideda tai, kas nebuvo pasakyta. Tuo tarpu humaniškam žmogui, priešingai, turėtų nepakakti vien tik nesukelti ir nesustiprinti priešiškumo tarp žmonių savo blogomis kalbomis, jei jis nesistengtų ir užgesinti jo geromis kalbomis. Ji tokia ir buvo, pamokyta tavo, slapčiausio mokytojo, širdies mokykloje.

22. Galiausiai jau laikino jo gyvenimo pabaigoje ji pelnė tau ir savo vyrą ir, jam tapus tikinčiuoju, ji neberaudojo dėl to, ką tekdavo patirti jam dar netikint. Be to, ji buvo tavo vergų vergė. Kuris tik iš jų ją pažinojo, didžiai tave šlovino, garbino ir mylėjo joje, nes jautė jos širdyje tavo buvimą, kurį liudijo šventos elgsenos „vaisiai“[47]. Ji buvo „vieno vyro žmona, deramai atsilygino gimdytojams, dievobaimingai tvarkė savo namus, pasižymėjo gerais darbais“[48]. Buvo užauginusi savo vaikus, gimdžiusi juos tiek kartų, kai buvo mačiusi, kad jie tolsta nuo tavęs. Galiausiai

mumis, Viešpatie, visais – kadangi iš savo malonės leidi kalbėti savo tarnams, – kurie, prieš jai užmiegant, gavę krikšto malonę gyvenome suvienyti tavyje, ji rūpinosi taip, tarsi būtų pagimdžiusi mus visus, ir tarnavo visiems taip, tarsi visų mūsų būtų buvusi pagimdyta.

X 23. Artinantis dienai, kai ji turėjo išeiti iš šio gyvenimo, – tu žinojai, kuri tai diena, o mes nežinojome, – atsitiko, manau, tavo rūpesčiu pagal slėpiningą tavo planą taip, kad aš ir ji pasilikome vieni palinkę prie kažkokio lango, pro kurį buvo matyti namo, kuriame gyvenome, vidury esantis sodas. Tai buvo Tiberio Ostijoje, kur pasišalinę nuo minių po ilgo ir varginančio kelio sėmėmės jėgų kelionei laivu. Taigi labai maloniai šnekučiavomės vieni ir, „pamiršę, kas už mūsų ir besiveržDami pirmyn“[49], tiesos, kuri esi tu, akivaizdoje klausinėjome vienas kito, koks bus amžinas šventųjų gyvenimas, kurio „akis neregėjo, ausis negirdėjo, kuris žmogui į mintį neatėjo“[50]. Bet mes siekėme godžiai širdies burna tavo „šaltinio, gyvybės šaltinio, kuris yra tavyje“[51], dangiškos srovės, idant, jos apšlakstyti pagal savo išgales, kaip nors pajėgtume apmąstyti tokį didingą dalyką.

24. Taigi, kai mūsų pokalbis baigėsi išvada, jog kūniškų pojūčių teikiamas malonumas, kad ir koks didelis jis būtų ir kad ir kokioje ryškioje kūniškoje šviesoje jis skendėtų, ano gyvenimo palaimos akivaizdoje atrodo nesąs vertas ne tik palyginimo, bet ir paminėjimo, su vis didesniu įkarščiu kildami prie to paties, mes žingsnis po žingsnio perėjome visa, kas laikina, ir patį dangų, iš kurio saulė, mėnuo ir žvaigždės skleidžia šviesą virš žemės. Ir bridome dar giliau,

mąstydami, garsindami tavo kūrinius ir stebėdamiesi jais, ir priėjome savo dvasią. Peržengėme ją, idant pasiektume neišsenkančios gausybės kraštą, kur tu amžinai peni Izraelį tiesa [nelyginant] pašaru. Ten gyvenimas yra išmintis, per kurią atsiranda visa, kas yra, ir kas buvo, ir kas bus, o ji pati neatsiranda, bet yra tokia, kokia buvo, ir tokia ji bus visada. Teisingiau, joje nėra praeities ir ateiteis, o tik dabartis, nes ji yra amžina: juk būti buvusiam ir būti būsimam nėra amžinybė. Ir kol mes kalbamės ir godžiai siekiame jos, prisiliečiame prie jos šiek tiek visu širdies tvinktelėjimu; atsidusome, palikome ten pririštus „dvasios pradmenis“[52] ir grįžome prie mūsų burnos švokštimo, kur žodis prasideda ir baigiasi. Ir kas gi panašu į tavo Žodį, mūsų Viešpatie, kuris nepasendamas buvoja savyje ir atnaujina visa ką?

25. Taigi mes sakėme: „Jei kame nors nutiltų kūno sujudimas, nutiltų žemės, vandenų ir oro vaizdiniai, nutiltų dangūs ir pati siela nutiltų sau ir peržengtų save nebemąstydama savęs, nutiltų sapnai ir įsivaizduojami apreiškimai, bet kokia kalba ir bet koks ženklas ir jei visa, kas randasi praeinant, kame nors nutiltų – kadangi kiekvienam, kuris girdi, visa tai sako: „ne patys save padarėme, bet tas, kuris gyvena amžinai“ – jei, tai tarę, pagaliau nutiltų, nes ištempė ausį į tą, kuris sutvėrė juos, ir tik jis kalbėtų, kalbėtų ne per juos, bet pats, idant išgirstume jo žodį, išgirstume ne per kūno kalbą, ne per angelo balsą, ne per debesies griaudėjimą ir ne per panašumo paslaptį, bet jį patį, kurį mylime juose, išgirstume jį patį be jų taip, kaip kad dabar įsitempėme ir veržlia mintimi prisilietėme prie amžinosios išminties, pasiliekančios viršum visa ko, jei tai tęstųsi ir

išnyktų kiti, didžiai skirtingi regėjimai ir tik šis vienas pasigrobtų, sugertų ir panardintų į vidinius džiaugsmus savo stebėtoją taip, kad amžinasis gyvenimas būtų toks, kokia buvo toji suvokimo akimirka, kurios mes ilgėjomės, argi tai nebūtų: „Eikš į savo šeimininko džiaugsmą“[53]? Kada tai įvyks? Gal tada, kai „visi prisikelsime, bet ne visi būsime pakeisti“[54]?

26. Reiškiau tokias mintis, net jei ir ne tokiu būdu ir ne šiais žodžiai, tačiau, Viešpatie, tu žinai, kad tą dieną, kai kalbėjomės apie tai ir šis pasaulis su visais savo malonumais bekalbant darėsi mums vis pigesnis, ji tarė: „Sūnau, kas link manęs, tai manęs šiame gyvenime nebedžiugina niekas. Ką aš čia vis dar veikiu ir kodėl čia esu, kai šio pasaulio viltis jau išseko, nežinau. Buvo viena priežastis, dėl kurios troškau šiek tiek užsibūti šiame gyvenime: pirma nei mirsiu, pamatyti tave krikščionį kataliką. Mano Dievas davė man gausiau: matau, kad tu, paniekinęs žemišką laimę, tapai jo tarnu. Ką aš čia veikiu?“

XI 27. Neatmenu gerai, ką jai į tai atsakiau, tačiau nepraėjus nė penkioms dienoms ar šiek tiek daugiau, ji atgulė [kamuojama] karštligės. Sirgdama vieną dieną ji apalpo ir kuriam laikui liko be sąmonės. Mes subėgome, tačiau ji greitai atsipeikėjo ir pažvelgusi į šalia stovinčius mane ir mano brolį paklausė mūsų tarytum ieškodama ko: „Kur aš buvau?“ Po to matydama mus prislėgtus liūdesio tarė: „Palaidokite čia savo motiną“. Aš tylėjau ir tramdžiau ašaras. O mano brolis pasakė kažką, linkėdamas, tarytum tai būtų geresnė dalia, numirti ne svetur, o tėvynėje. Tai išgirdusi,

ji sunerimusiu veidu pervėrė jį akimis už tai, kad jis buvo tokios nuomonės, ir tuomet, pažvelgusi į mane, tarė: „Pažiūrėk, ką sako“. Ir tuojau pat kreipėsi į abu: „Palaidokite šį kūną bet kur: tenevargina jūsų rūpestis dėl jo; prašau jūsų tik tiek: kad ir kur būtumėte, prisiminti prie Viešpaties altoriaus mane“. Išsakiusi šį savo norą tais žodžiais, kuriais įstengė, nutilo ir ėmė galuotis vis sunkėjančia liga.

28. O aš, mąstydamas apie tavo dovanas, neregimasis Dieve, kurias tu pasiunti į savo tikinčiųjų širdis ir iš kurių užsimezga nuostabiausi vaisiai, džiūgavau ir dėkojau tau atmindamas, kadangi žinojau, kaip labai ji visą laiką rūpinosi ir nerimavo dėl savo kapo, kurį buvo numačiusi ir paruošusi šalia savo vyro kūno. Išties, kadangi jie gyveno didžioje santarvėje, ji norėjo, kad ir tai – juk žmogaus dvasia menkai perpranta dieviškus planus – prisidėtų prie tos laimės ir būtų atmenama žmonių: kad jai buvo leista perplaukti jūrą, idant abiejų sutuoktinių žemę dengtų viena žemė. Nežinojau, kada ši tuštybė tavo gerumo pilnatvės dėka pradėjo tirpti jos širdyje, ir džiaugiausi, nustebęs, kad mano motina pasirodė man esanti tokia, nors ir iš to mūsų pokalbio prie lango, kuomet pasakė: „Ir ką aš čia veikiu?“, neatrodė, kad ji trokšta mirti tėvynėje. Be to, vėliau sužinojau, kad mums jau būnant Ostijoje, ji vieną dieną su motinišku pasitikėjimu kalbėjosi su kai kuriais mano draugais, man nedalyvaujant pokalbyje, apie panieką šiam pasauliui ir mirties teikiamą palaimą. Kai jie, pritrenkti moters drąsos – kadangi tu buvai jai davęs ją, – paklausė, ar ji nebijanti palikti kūno taip toli nuo tėvynės, ji atsakė: „Nieko nėra toli Dievui, ir nereikia baimintis, kad jis pasaulio pabaigoje

neprisimins, iš kur mane prikelti". Taigi devintąją savo ligos dieną, penkiasdešimt šeštaisiais savo ir trisdešimt trečiaisiais mano gyvenimo metais ši pamaldi ir dievobaiminga siela išsivadavo iš kūno.

XII 29. Užmerkiau jai akis, į mano prieširdžius plūstelėjo milžiniškas liūdesys, beišsiliejęs ašaromis; tuo pat metu mano akys valdingu dvasios įsakymu iki sausumo siurbė į save savo šaltinį, ir toje kovoje man buvo labai bloga. O kai ji išleido paskutinį atodūsį, Adeodatas, vaikas, pratrūko raudodamas, tačiau visų mūsų suturėtas nutilo. Lygiai taip ir tai, kas manyje buvo vaikiško ir linko į ašaras, buvo tramdoma jaunuoliško širdies balso ir tylėjo. Nemanėme, kad dera lydėti šią mirusiąją su ašaringais skundais ir dejonėmis, nes taip paprastai apraudamas apgailėtinas mirusiųjų likimas arba jų išnykimas, tarytum jis būtų visiškas. O ji nei mirė nelaimingai, nei mirė visiškai. Mes buvome tuo tikri, nes ne apie tai liudijo jos gyvenimas, „nuoširdus tikėjimas"[55] ir tvirti įsitikinimai.

30. Taigi kas buvo tai, ką man viduje labai skaudėjo, jei ne šviežia žaizda, atsiradusi staiga sulaužius saldžiausią ir brangiausią įprotį gyventi drauge? Žinoma, man teikė džiaugsmo jos liudijimas, kai ji, tos pačios paskutiniosios ligos metu meiliai atsakydama į mano paslaugumą, vadino mane klusniu sūnumi ir apimta karšto meilės jausmo kartojo, kad niekada nėra girdėjusi iš mano burnos mesto jai kokio aštraus ar žeidžiančio žodžio. Tačiau, Dieve mano, kuris sutvėrei mus, ar galima buvo lyginti mano parodytą jai pagarbą ir jos tarnystę man? Taigi kadangi buvau netekęs

tokios didelės jos paguodos, mano siela liko sužeista, o mano gyvenimas, kuris kartu su josios buvo tapęs vienu, tarytum išdraskytas.

31. Taigi suturėjus berniuką nuo ašarų, Euodijus paėmė psalmyną ir pradėjo giedoti psalmę. Jam atsakinėjome visi, kurie buvome namuose: „Apie malonę ir teisybę aš giedosiu tau, Viešpatie“[56]. Išgirdę, kas vyksta, susirinko daugybė brolių ir pamaldžių moterų. Kol tie, kurių tai buvo darbas, pagal paprotį tvarkė kūną, aš nuošaly, kur tinkamai tai galėjau [padaryti], su tais, kurie manė, kad nereikia manęs palikti vieno, svarsčiau derančius tokiomis aplinkybėmis klausimus ir tuo tiesos tvarsčiu švelninau kančias, apie kurias tu žinojai, o jie ne: jie įdėmiai klausėsi ir manė, kad aš nejaučiu skausmo. O aš tavo ausyse, kur nė vienas iš jų manęs negirdėjo, plūdau savo jausmų ištižimą ir tramdžiau srūvantį sielvartą. Jis man šiek tiek atslūgdavo: tačiau ir vėl prasiverždavo [visa] savo jėga, ir, nors neišsiliejo ašaromis ir nepakeitė mano veido išraiškos, aš žinojau, ką slopinu širdyje. Ir kadangi labai krimtausi, kad man tiek galios turi šie žmogiški dalykai, kurie neišvengiamai įvyksta pagal privalomą tvarką ir mums likimo skirtą dalią, greta skausmo, kurį kentėjau, buvo kitas skausmas, ir mane graužė dvigubas liūdesys.

32. Kai kūnas buvo išneštas, mes nuėjome ir grįžome be ašarų. Nei tose maldose, kurias tau išliejome, kuomet prieš palaidojant, kaip įprasta tose vietose, kūnas buvo padėtas šalia kapo ir už ją buvo aukojama mūsų atpirkimo auka, taigi neverkiau nei tose maldose, bet visą dieną slapčia buvau didžiai nusiminęs ir sudrumsta dvasia pra-

šiau tave, kaip galėjau, išgydyti mano skausmą, bet tu to nepadarei, mano manymu, [norėdamas], jog aš, kad ir šio vieno įrodymo dėka, atminčiau, kokios galios turi bet kokio įpročio grandinės net ir dvasiai, kuri jau minta neapgaulingu žodžiu. Man netgi atėjo mintis nueiti išsimaudyti, nes buvau girdėjęs, kad pirtys (balneae) tokį vardą gavo todėl, kad graikai jas vadino „balanion“, tai yra tai, kas išveja iš dvasios nerimą. Štai ir tai išpažįstu tavo gailestingumui, našlaičių Tėve, nes išsimaudžiau ir likau toks, koks buvau prieš maudydamasis. Ir neišprakaitavo iš mano širdies sielvarto kartėlis. Paskui užmigau, o prabudęs aptikau, kad mano skausmas nemaža dalimi sušvelnėjęs, ir, kaip buvau vienas savo lovoje, prisiminiau tiesakalbius tavo Ambraziejaus žodžius: tu išties esi.

33. Po to pamažu grįžau prie ankstesnių minčių apie tavo tarnaitę, apie jos elgseną, dievobaimingą tavo atžvilgiu ir šventai švelnią bei nuolankią mūsų, kurios staiga buvau netekęs, ir malonu man buvo verkti „tavo akivaizdoje“[57] dėl jos ir už ją, dėl savęs ir už save. Ir aš leidau lietis ašaroms, kurias tramdžiau, tiek, kiek jos norėjo, paklodamas jas [tartum guolį] savo širdžiai: ji nurimo jose, nes ten buvo tavo ausys, ne kokio žmogaus, kuris su panieka būtų paaiškinęs mano raudą. Ir dabar, Viešpatie, išpažįstu tau tai rašydamas. Teskaito, kas nori, ir tesupranta, kaip nori, ir jei ras, kad aš nusidėjau, apraudodamas savo motiną nedidelę valandos dalį, motiną, tuo tarpu mirusią mano akyse, kuri tiek metų raudojo dėl manęs, idant aš būčiau gyvas tavo akyse, tene sijuokia, bet veikiau, jei yra didžiai meilingas, dėl mano nuodėmių teverkia ir jis prieš tave, visų tavo Kristaus brolių Tėvą.

XIII 34. O dabar, mano širdžiai išgijus nuo tos žaizdos, dėl kurios galima buvo priekaištauti kūno meilei, lieju tau, mūsų Dieve, už tą tavo tarnaitę, visai kitokios prigimties ašaras, kurios plūsta iš dvasios, sudrebintos apmąstymų apie kiekvienos sielos, mirštančios Adome, pavojus. Nors ji, atgimusi Kristuje dar tada, kai nebuvo išsivadavusi iš kūno, gyveno taip, kad tavo vardas šlovinamas už jos tikėjimą ir elgseną, vis dėlto nedrįstu teigti, kad nuo to laiko, kai ją atnaujinai per krikštą, iš jos burnos neišsprūdo nė vienas žodis prieš tavo įsakymą. Yra pasakyta tiesos, tavo Sūnaus: „Jei kas pasakys savo broliui: „Beproti", tas bus smerktinas į pragaro ugnį"[58]; vargas net ir pagirtinam žmonių gyvenimui, jei atitolinęs gailestingumą sudaužytum jį! Bet kadangi tu netyrinėji griežtai mūsų prasižengimų, patikliai tikimės kokios nors vietos pas tave. Bet kuris tik vardija tau tikrus savo nuopelnus, ką kita tau vardija, jei ne tavo dovanas? O, jei žmonės suprastų, kad jie žmonės, ir „tas, kuris giriasi, girtųsi Viešpačiu"[59]!

35. Taigi aš, „mano šlove"[60] ir mano gyvenime, „mano širdies Dieve"[61], trumpam atidėjęs į šalį gerus jos darbus, už kuriuos tau su džiaugsmu dėkoju, dabar meldžiu tave už savo motinos nuodėmes; išklausyk mane per mūsų žaizdų vaistą, kuris kabojo ant medinio [kryžiaus] ir sėdėdamas „tavo dešinėje"[62] užtaria mus prieš tave. Žinau, kad ji elgėsi gailestingai ir iš širdies atleido kaltes savo kaltininkams: atleisk ir tu jai jos kaltes, jei tik kokių sukaupė per tiek metų, praėjusių po [apšlakstymo] išganymo vandeniu. Atleisk, Viešpatie, atleisk, meldžiu, „nešauk jos į teismą"[63]. „Tesididžiuoja gailestingumas prieš teismą"[64], nes tavo žodžiai

yra tiesa ir tu pažadėjai gailestingumą gailestingiems. Tokiais būti jiems leidai tu, kuris „pasigailėsi to, kurio norėsi pasigailėti, ir būsi gailestingas tam, kuriam norėsi būti gailestingas“[65].

36. Manau, jau padarei tai, ko prašau, bet „priimk, Viešpatie, mano burnos atnašas“[66]. Artinantis jos atsisveikinimo dienai, ji nesirūpino, kad jos kūnas būtų palaidotas ištaigingai arba būtų išbalzamuotas gardžiais kvapais, netroško išskirtinio paminklo ir nesisielojo, kad būtų palaidota tėvynėje: ne tokius nurodymus ji mums davė: tetroško būti minima prie tavo altoriaus, kuriam tarnavo nepraleisdama nė vienos dienos, nes žinojo, kad nuo jo dalijama šventoji auka, kurios dėka „buvo ištrintas mus kaltinantis skolos raštas“[67], kurios dėka buvo švenčiama pergalė prieš priešą, kuris skaičiuoja mūsų prasižengimus ir ieško, kuo galėtų mus apkaltinti, ir nieko neranda tame, kuriame nugalime. Kas grąžins jam nekaltą kraują? Kas užmokės tą kainą, kuria mus išpirko, norėdamas išplėšti mus iš priešo? Prie to mūsų atpirkimo paslapties tavo tarnaitė tikėjimo grandine prirakino savo sielą. Niekas teneatplėšia jos nuo tavo globos. Teneįsibrauna nei jėga, nei klasta „liūtas ir slibinas“[68]: ji neatsakys, kad nieko nėra skolinga, idant jos neapkaltintų ir nepasiglemžtų apsukrus kaltintojas, bet atsakys, kad jos kaltes atleido tas, kuriam niekas negrąžins to, ką jis nebūdamas skolingas grąžino už mus.

37. Taigi ji ilsisi ramybėje kartu su vyru, prieš kurį ir po kurio neištekėjo už nieko kito, kuriam tarnavo, „nešdama tau vaisių kantrumu“[69], kad laimėtų tau ir jį. Ir įkvėpk, mano Viešpatie, mano Dieve, įkvėpk savo tarnams, mano

broliams, savo vaikams, mano šeimininkams, kuriems tarnauju širdimi, balsu ir plunksna, kad kiekvieną sykį skaitydami tai jie prisimintų prie tavo altoriaus Moniką, tavo tarnaitę, su Patricijumi, kadaise jos vyru, per kurių kūną man nežinomu būdu įvedei mane į šį gyvenimą. Su dievobaiminga meile teprisimena mano tėvus šioje praeinančioje šviesoje, mano brolius po tavimi, Tėvu, Katalikų Bažnyčioje, mūsų motinoje, mano bendrapiliečius amžinojoje Jeruzalėje, kurios nuo išėjimo iki pat sugrįžimo ilgisi keliaujanti tavo tauta, idant to, ko ji prašė manęs mirdama, jai būtų duota gausiau daugelio maldose per mano išpažinimus nei per mano maldas.

DEŠIMTA KNYGA

I 1. „Pažinsiu tave", mano pažinėjau, „pažinsiu taip, kaip pats esu pažintas"[1]. Mano sielos stiprybe, įeik į ją ir priderink prie savęs, idant turėtum ją ir veldėtum „be dėmės ir raukšlės"[2]. Tai yra mano viltis, todėl kalbu ir džiūgauju toje viltyje, kai džiūgauju sveiku džiugesiu. O dėl kitų šio gyvenimo dalykų, juo daugiau verkiama, juo mažiau reikia verkti ir, juo mažiau verkiama, juo daugiau reikia verkti. „Štai tu pamilai tiesą"[3], nes tas, „kas ją vykdo, eina į šviesą"[4]. Noriu ją vykdyti savo širdyje tavo akivaizdoje savo išpažintimi, o savo plunksna daugybės liudytojų akivaizdoje.

II 2. Bet nuo tavęs, Viešpatie, „kurio akims"[5] nuoga yra žmogaus sąžinės gelmė, kas liktų paslėpta manyje, net jei aš ir nenorėčiau išpažinti tau? Juk tai tave paslėpčiau nuo savęs, o ne save nuo tavęs. O dabar, kai mano dūsavimas liudija, kad esu sau koktus, tu spindi ir esi malonus, esi mylimas ir trokštamas, idant aš parausčiau dėl savęs, atstumčiau save ir pasirinkčiau tave, ir būčiau malonus tiek tau, tiek sau tik tuo, kas ateina iš tavęs. Taigi, Viešpatie, kad ir koks būčiau, esu tau matomas. Ir dėl kokių vaisių išpažįstu tau, pasakiau. Tai aš darau ne kūno žodžiais ir garsais, bet sielos žodžiais ir minties šauksmu, kurį pažįsta tavo ausis. Kai esu nedoras, išpažinti tau yra ne kas kita, kaip bodėtis savimi; o kai esu doras, išpažinti tau yra ne kas kita, kaip priskirti tai ne sau, „nes tu", Viešpatie, „laimini teisųjį"[6], bet prieš tai jį „nuteisini bedievį"[7]. Taigi mano išpažintis, mano Dieve, „tavo akivaizdoje"[8], atliekama tau

tylomis ir netylomis. Tyli balsu, bet šaukia meile. Juk aš nieko teisinga nesakau žmonėms, ko tu anksčiau iš manęs nesi girdėjęs, be to, neišgirsti iš manęs nieko teisinga, ko pats man anksčiau nebūtum sakęs.

III 3. Tad ką bendra turiu su žmonėmis, kad jie klausytųsi mano išpažinimų taip, tarytum patys rengtųsi išgydyti „visas mano negalias"[9]? Tai padermė, smalsaujanti pažinti kitų gyvenimą, bet tinginti ištaisyti savąjį. Kodėl stengiasi išgirsti iš manęs, kas esu, tie, kurie nenori išgirsti iš tavęs, kas yra jie patys? Ir iš kur žino, girdėdami mane pasakojant apie save patį, ar sakau tiesą, jei „nė vienas iš žmonių nežino, kas vyksta žmoguje, ir tai žino tik paties žmogaus dvasia"[10]? Tačiau, jei išgirstų apie save pačius iš tavęs, negalėtų pasakyti: „Viešpats meluoja". Juk ką reiškia išgirsti iš tavęs apie save jei ne pažinti save? Kita vertus, kas, pats nemeluodamas, pažįsta ir sako: „Melas"? Bet kadangi „meilė visa tiki"[11], bent jau tarp tų, kuriuos sujungusi tarpusavyje daro vienu, aš, Viešpatie, tau išpažįstu ir taip, kad girdėtų ir žmonės, kuriems negaliu įrodyti, ar išpažįstu tiesą; tačiau tie, kuriems meilė atvėrė ausis manęs klausyti, tiki manimi.

4. Tačiau tu, slapčiausias mano gydytojau, paaiškink man, dėl kokių vaisių aš tai darau. Nes mano praėjusių nuodėmių, kurias atleidai ir uždengei, idant padarytum mane laimingą tavyje, savo tikėjimu ir sakramentu pakeitęs mano sielą, išpažinimai, kuomet yra skaitomi ir jų klausomasi, sužadina širdį, kad ji neužmigtų neviltyje ir netartų: „Neįstengiu", bet būtų budri tavo gailestingumo meilėje ir tavo malonės saldybėje, kurios dėka galingas yra kiek-

vienas bejėgis, pradedantis per ją susivokti esąs silpnas. Ir džiugu geriems girdėti apie praėjusias nuodėmes tų, kurie jų atsikratė, ir ne dėl to džiugu, kad tai nuodėmės, bet dėl to, kad jos buvo, o dabar jų nebėra. Tad dėl kokių vaisių, mano Dieve, kuriam kasdien išpažįsta mano sąžinė, ramesnė dėl tavo gailestingumo nei dėl savo nekaltumo, dėl kokių vaisių, klausiu, išpažįstu ir žmonėms tavo akivaizdoje dar ir šiais rašmenimis, kas esu ir ne kas buvau? Juk vaisius, [susijusius su praeitimi], pamačiau ir paminėjau. Bet kas esu dabar, štai šią akimirką, kai rašau išpažinimus, trokšta sužinoti ir daugybė žmonių, kurie mane pažįsta ir kurie nepažįsta, bet iš manęs arba apie mane kažką yra girdėję. Tačiau jų ausis nėra prigludusi prie mano širdies, kur aš esu toks, koks tik esu. Taigi jie nori išgirsti mane išpažįstant, koks esu viduje, kur link negali įtempti nei akies, nei ausies, nei proto; ir nori to, ketindami patikėti, bet nejau ir pažinti? Meilė, kurios dėka jie yra geri, sako jiems, kad išpažindamas apie save aš nemeluoju, ir ji pati juose tiki manimi.

IV 5. Bet dėl kokių vaisių nori to? Gal nori pasveikinti mane, išgirdę, kiek priartėju prie tavęs tavo malonės dėka, ir melsti už mane, išgirdę, kiek mane gaišina mano našta? Aš atsiversiu tokiems žmonėms. Juk nemenki yra vaisiai, Viešpatie mano Dieve, jei „daugelis dėkotų“[12] tau už mus, ir daugelis prašytų tave už mus. Tepamilsta manyje broliška dvasia tai, ką mokai mylėti, ir tesikremta dėl to, dėl ko mokai krimstis. Tai galėtų padaryti tik broliška dvasia, ne svetima, ne „sūnų svetimtaučių, kurių burna kalba melą, o dešinė prisiekia neteisybę“[13], bet toji broliška, kuri pritar-

dama man džiūgauja dėl manęs, o peikdama liūdi dėl manęs, nes ar pritartų, ar peiktų, myli mane. Aš atsiversiu tokiems: teatsikvepia dėl mano dorybių, tedūsauja dėl mano ydų. Mano dorybės yra tavo parėdymai ir tavo dovanos, mano ydos yra mano kaltės ir tavo pasmerkimai. Teatsikvėpia dėl anų ir tedūsauja dėl šių, o himnas ir verksmas tekyla iki tavo veido iš broliškų širdžių, tavo smilkyklių. O tu, Viešpatie, pamalonintas savosios šventovės kvapsnio, „pasigailėk manęs dėl savo didžio gailestingumo“[14] vardan savo vardo, ir, kadangi niekada nepameti to, ką pradėjai, padaryk tobula tai, kas manyje netobula.

6. Štai tokie mano išpažinimų vaisiai: ne koks buvau, o koks esu, išpažinti ne tik prieš tave „su baime“[15] sumišusiame slaptame džiugesyje ir su viltimi sumišusiame slaptame sielvarte, bet ir ausyse tikinčių žmonių vaikų, mano džiaugsmo dalyvių, mano mirtingumo bendradalių, mano bendrapiliečių ir mano pakeleivių, tiek einančių pirma manęs, tiek už manęs, tiek esančių šalia manęs mano kelyje. Tai tavo tarnai, mano broliai: tu norėjai, kad jie, tavo vaikai, būtų mano šeimininkai, kuriems įsakei, kad aš tarnaučiau, jei noriu su tavimi gyventi tavimi. Bet man šio tavo žodžio būtų buvę maža, jei jis man būtų prisakęs tik balsu, ir nebūtų parodęs kelio darbais. Ir aš tai vykdau darbais ir žodžiais, tai vykdau po tavo sparnais, ir būčiau pernelyg dideliame pavojuje, jei mano siela nebūtų klusni tau po tavo sparnais ir jei tau nebūtų žinomas mano silpnumas. Esu mažutėlis, bet visada gyvas yra mano Tėvas ir tinkamas man mano globėjas; juk tas pats yra tas, kuris pagimdė mane ir kuris globoja mane, ir tu pats esi kiek-

vienas mano gėris, tu visagalis, kuris su manimi esi pirma, nei aš esu su tavimi. Taigi atversiu tiems, kuriems įsakai, kad aš tarnaučiau, ne kas aš buvau, bet kas pagaliau ir kas vis dar esu; bet „aš pats savęs neteisiu“[16]. Tad tebūsiu išklausytas šitokiu būdu.

V 7. Tu, Viešpatie, teisi mane, nes, nors „nė vienas žmonių nežino to, kas yra žmogaus, ir tai žino tik paties žmogaus dvasia“[17], vis dėlto žmoguje esama kažko, ko nežino nė pati žmogaus dvasia, esanti jame, o tu, Viešpatie, žinai visa, kas jo, kadangi sutvėrei jį. O aš, nors tavo akivaizdoje ir niekinu save ir laikau save žeme ir pelenais, vis dėlto žinau apie tave kai ką, ko nežinau apie save. Ir tikrai „dabar regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu“[18], dar ne „akis į akį“; ir todėl, kol klajoju toli nuo tavęs, esu arčiau savęs nei tavęs, tačiau žinau, kad prieš tave nieku būdu negalima pavartoti prievartos; vis dėlto, kokioms pagundoms įstengčiau atsispirti, o kokioms neįstengčiau, nežinau. Tačiau yra viltis, nes esi „ištikimas ir neleidi mūsų mėginti virš mūsų jėgų, bet padarai, kad galėtume atlaikyti išmėginimą“[19]. Taigi teišpažinsiu tai, ką žinau apie save, teišpažinsiu ir tai, ko nežinau, nes ir tai, ką žinau apie save, žinau, kadangi apšvieti man, o tai, ko nežinau apie save, nežinosiu tol, kol „mano tamsybės“[20] netaps nelyginant vidurdieniu tavo akyse.

VI 8. Ne abejotinai, bet tvirtai suvokdamas, Viešpatie, myliu tave. Sudrebinai mano širdį savo žodžiu, ir aš pamilau tave. Tačiau ir dangus, ir žemė, ir visa, kas yra juose, štai, iš visur kur liepia man mylėti tave ir nesiliauja kartoję

visiems, „idant būtų nepateisinami“[21]. O tu labiau pasigailėsi to, kurio būsi pasigailėjęs, ir didesnį gailestingumą parodysi tam, kuriam būsi buvęs gailestingas: kitaip dangus ir žemė šlovina tave kurtiems. Bet ką gi aš myliu mylėdamas tave? Ne kūno dailumą ir ne laikiną grožį, ne šviesos spindėjimą, tokį brangų štai šioms akims, ne saldžias visokiausių dainų melodijas, ne žiedų, tepalų ir smilkalų gardų kvapą, ne maną ir medų, ne narius, malonius apglėbti kūnu: ne tai myliu, mylėdamas savo Dievą. Ir vis dėlto, mylėdamas savo Dievą, myliu tam tikrą šviesą, tam tikrą balsą, tam tikrą kvapą, tam tikrą maistą ir tam tikrą apglėbimą: šviesą, balsą, kvapą, maistą, apglėbimą savo vidinio žmogaus, kur mano sielai spindi tai, ko netalpina vieta, kur skamba tai, ko nesunaikina laikas, kur gardžiai kvepia tai, ko neišsklaido vėjo dvelksmas, kur juntamas skonis, kurio nenustelbia persivalgymas ir kur tvirtai prigludę tai, ko neatplėšia persisotinimas. Štai ką myliu mylėdamas savo Dievą.

9. Ir „kas tai yra“[22]? Paklausiau žemės, ir ji tarė: „Tai nesu aš“; ir visa, kas tik yra joje, pripažino tą patį. Paklausiau jūros, gelmių, „plaukiojančių gyvų esybių“[23], ir man atsakė: „Nesame tavo Dievas; ieškok viršum mūsų“. Paklausiau dvelkiančių vėjų, ir visas oras kartu su savo gyventojais man pasakė: „Klysta Anaksimenas; aš nesu Dievas“. Paklausiau dangaus, saulės, mėnulio, žvaigždžių, ir jie atsakė: „Ir mes nesame Dievas, kurio tu ieškai“. Tada aš kreipiausi į visa tai, kas supa mano kūno vartus: „Pasakykite man apie mano Dievą, kuriuo jūs nesate, pasakykite man ką nors apie jį“. Ir visa garsiai sušuko: „Jis mus sutvėrė“. Mano klausimas buvo mano įsižiūrėjimas, o jų atsakymas buvo

jų grožis. Tada aš atsigręžiau į save ir paklausiau savęs: „Kas tu esi?“ Ir atsakiau: „Žmogus“. Štai čia pat mano kūnas ir mano siela: vienas išorėje, o kita viduje. Kurio iš jų turėčiau klausti apie savo Dievą, apie kurį jau buvau klausinėjęs kūnu nuo žemės iki pat dangaus, iki pat ten, iki kur galėjau išsiųsti pasiuntiniais savo akių spindulius? Tačiau geriau yra tai, kas viduje. Juk jai, vadovaujančiai ir sprendžiančiai [mano sielai], visi kūno pasiuntiniai pranešinėjo atsakymus dangaus, žemės ir visa ko, kas yra juose ir kas sakė: „Nesame Dievas“ ir „Jis mus sutvėrė“. Vidinis žmogus sužinojo tai iš tarnaujančio jam išorinio; aš vidinis, aš, aš dvasia, sužinojau tai per savo kūno jusles. Paklausiau pasaulio didybės apie savo Dievą, ir ji man atsakė: „Tai nesu aš, bet jis mane sutvėrė“.

10. Bet argi ne visiems, kurie turi nepažeistas jusles, iškyla šis grožis? Tad kodėl ne visiems byloja tą patį? Maži ir dideli gyviai regi jį, bet nėra pajėgūs paklausti. Nėra juose vertinančio proto, kuriam pavesta vadovauti juslėms pranešėjoms. O žmonės gali klausinėti, „idant neregimąsias Dievo ypatybes aiškiai suvoktų protu iš jo kūrinių“[24], tačiau jie, pamilę tuos kūrinius, tampa jų vergais, o būdami vergais negali spręsti. Tie kūriniai atsako tik tiems klausiantiems, kurie [gali] spręsti, ir nekeičia savo balso, tai yra savo grožio, jei vienas tik mato juos, o kitas matydamas ir klausinėja, taip, kad vienam jis iškiltų vienaip, o kitam – kitaip, bet abiem iškilęs tuo pat būdu vienam yra nebylus, o kitam kalba: arba veikiau kalba visiems, bet supranta tik tie, kurie, išgirdę jo balsą išorėje, palygina jį viduje su tiesa. Juk tiesa sako man: „Tavo Dievas nėra nei žemė, nei dan-

gus, nei joks kūnas“. Tai sako jų prigimtis. Jie mato: tai masė, kuri mažesnė savo dalyje nei visumoje. Tu jau esi geresnė, sakau tau, siela, nes tu atgaivini savo kūno masę, suteikdama jai gyvybę, o to joks kūnas nesuteikia kitam kūnui. O tavo Dievas ir tau tavo gyvenimo gyvenimas.

VII 11. Tad ką gi aš myliu mylėdamas savo Dievą? Kas yra tasai, kuris yra viršum mano sielos galvos? Pačios savo sielos dėka pakilsiu iki jo. Peržengsiu tą jėgą, kurios dėka esu sujungtas su kūnu ir gyvybe pripildau jo sąrangą. Ne tąja jėga randu savo Dievą: kitaip rastų ir „arklys, ir asilėnas, kurie neturi proto“[25], bet turi tą pačią jėgą, kurios dėka yra gyvi ir jų kūnai. Esama kitos jėgos, kurios dėka padarau savo kūną ne tik gyvą, bet ir juslų. Ją man sukūrė Viešpats, liepęs akiai ne girdėti ir ausiai ne regėti, bet vienai suteikti man galią regėti, o kitai suteikti man galią girdėti, ir taip kiekvienai kitai juslei pagal jos vietą ir paskirtį skyręs tai, kas jai priklauso: skirtingus veiksmus, kuriuos aš, vieninga dvasia, atlieku jų dėka. Peržengsiu ir šią savo jėgą; nes ir ją turi „arklys ir asilėnas“: juk ir jie jaučia per kūną.

VIII 12. Taigi peržengsiu ir šią savo prigimties jėgą, laipsniškai kildamas prie to, kuris sutvėrė mane. Ir prieinu atminties laukus ir erdvius rūmus, kur yra visokio pobūdžio dalykų nesuskaičiuojamų vaizdinių, suneštų pažinus tuos dalykus jusliškai, lobynai. Ten sukrauta ir visa tai, ką mąstome, padidindami arba sumažindami arba kaip nors pakeisdami tai, ką užčiuopė juslės, ir visa kita, kas buvo patikėta ir atidėta ir ko dar neprarijo ir nepalaidojo užmarštis.

Kai atsiduriu ten, pareikalauju, kad man būtų pristatyta tai, ko tik užsinoriu; kai kurie vaizdiniai iškyla tuojau pat, kai kurių ieškoma ilgiau ir jie tarsi ištraukiami iš kažkokių nuošalesnių saugyklų, o kai kurie prasiveržia būriais ir, kol klausinėju ir ieškau ko kito, sugriūva į vidurį, tarytum klausdami: „Kartais esame ne mes?“ Veju juos širdies ranka nuo savo atminties veido tol, kol tai, ko noriu, nenušvinta ir neiškyla iš slėptuvės prieš akis. Kiti vaizdiniai prisistato lengvai ir tvarkinga greta taip, kaip pareikalaujama, ir pirma einantys užleidžia vietą einantiems iš paskos, ir užleidę pasislepia, pasiruošę pasirodyti iš naujo, kai tik panorėsiu. Visa tai vyksta, kai aš pasakoju ką iš atminties.

13. Ten atskirai rūšimis saugoma visa, kas sunešta – kiekvienas dalykas savo keliu, kaip antai, per akis šviesa ir visos spalvos bei kūnų pavidalai, o per ausis visos garsų rūšys, per šnervių angas visi kvapai, per burnos angą visi skoniai, o viso kūno juslumo dėka tai, kas kieta, kas minkšta, kas karšta ar šalta, švelnu ar aštru, sunku ar lengva kūnui tiek išorėje, tiek viduje. Visa tai priglaudžia milžiniška atminties slėptuvė ir nežinia kokie slėpiningi bei nenusakomi jos užutekiai, kad, kai reikia, atgaivintų tai ir perdirbtų: visi tie dalykai prasiskverbia į ją kiekvienas pro savo duris ir nusėda joje. Tačiau įžengia ne jie patys, bet jusliškai patirtos tikrovės vaizdiniai, pasiruošę ten tarnauti prisimenančiam juos protui. Bet kas galėtų pasakyti, kokiu būdu jie buvo sukurti, nors ir yra aišku, kokios juslės juos sugavo ir paslėpė viduje? Nes ir tuomet, kai esu tamsoje ir tyloje, atgaivinu savo atmintyje, jei noriu, spalvas ir atskiriu baltą nuo juodos ir bet kurios kitos, kurios tik noriu; garsai

neįsiveržia ir nesujaukia to, ką stebiu pasemta akimis, nors ir jie yra ten, tačiau slepiasi tarytum atidėti skyrium. Nes ir juos pasišaukiu, jei man patinka, ir jie bemat yra čia, ir, nors liežuvis ilsisi, o gerklė tyli, aš dainuoju, kiek tik noriu, ir tie spalvų vaizdiniai, kurie nė kiek ne mažiau yra ten, neįsiterpia ir nepertraukia, kuomet tvarkomas kitas turtas, turtas, įplaukęs per ausis. Taip aš pagal savo norą prisimenu ir visus kitus vaizdinius, kurie yra įvesti ir sukaupti visų kitų juslių pagalba ir nieko neužuosdamas atskiriu lelijų kvapą nuo žibuoklių ir nieko tuo metu neskanaudamas bei nelytėdamas, o tik prisimindamas labiau mėgstu medų nei jauną vynuogių vyną ir tai, kas švelnu, labiau nei tai, kas aštru.

14. Tai aš darau viduje, milžiniškoje savo atminties menėje. Juk ten man po ranka yra dangus, žemė, jūra kartu su visu tuo, ką įstengiau patirti jusliškai juose, išskyrus tai, ką užmiršau. Ten aš susitinku ir pats su savimi ir prisimenu, ką, kada ir kur dariau ir kaip buvau nusiteikęs, kai dariau. Ten yra visa, ką atmenu: tai, ką patyriau, arba tai, kuo patikėjau. Naudodamasis tokia gausybe, aš išvedu vis naujus ir naujus vaizdinius, panašius į tai, ką patyriau, arba į tai, kuo patikėjau remdamasis tuo, ką patyriau, ir pats susieju juos su praeities dalykais ir iš jų nuaudžiu būsimus veiksmus, įvykius bei viltis, ir visus šiuos dalykus vėlgi mąstau tarsi dabar esančius. „Padarysiu tai ir tai“ sakau sau tame milžiniškame savo dvasios užutekyje, pilname tokios daugybės ir tokių didingų dalykų vaizdinių, ir tai arba tai įvyksta. „O kad atsitiktų taip arba taip!“, „Tenutolina Dievas tai arba tai!“: sakau sau tai, ir, kuomet tai sakau, čia pat

yra vaizdiniai viso to, ką sakau, iškilę iš to paties atminties lobyno, ir aš apskritai negalėčiau pasakyti nieko iš viso šito, jei jų nebūtų.

15. Didelė yra ši atminties galia, pernelyg didelė, mano Dieve, erdvi ir beribė šventovė. Kas pasiekė jos dugną? Tai yra mano dvasios galia. Ji susijusi su mano prigimtimi, tačiau aš pats nesutalpinu viso to, kas esu. Taigi dvasia yra per ankšta, kad galėtų apimti save, tad kur yra toji jos dalis, kurios ji nesutalpina? Nejau už jos ir ne joje pačioje? Ir kaip ji nesutalpina? Tai man kelia didelę nuostabą, sustingimas apima mane. Žmonės eina žavėtis kalnų viršūnėmis, milžiniškomis jūros bangomis, plačiai tekančiomis upėmis, [žemę] juosiančiu vandenynu ir ratu besisukančiomis žvaigždėmis, palikdami save pačius nuošaly, ir nesistebi, kad aš, kalbėdamas apie visa tai, nematau to akimis, o aš ir negalėčiau apie tai kalbėti, jei kalnų, bangų, upių ir žvaigždynų, kuriuos mačiau, bei vandenyno, pasakojimu apie kurį patikėjau, neregėčiau viduje, savo atmintyje, išsidėsčiusių plačiai erdvėje taip, tarsi regėčiau juos už savęs. Tačiau ne juos aš prarijau matydamas juos, kai mačiau juos akimis, ir ne jie yra manyje, o jų vaizdiniai, ir aš žinau, kas kokia kūno jusle įspausta man.

IX 16. Bet ne tik tai nešioja ši neišmatuojama mano atminties talpykla. Čia yra ir visi tie dalykai, kuriuos aš sužinojau iš laisvųjų mokslų ir kurie dar neiškrito [iš atminties]: jie tarsi nuošalėje, dar gilesnėje vietoje, kuri nėra vieta; ir aš nešiojuosi ne jų vaizdinius, bet juos pačius. Nes, kas yra literatūra, kas yra dialektika, kiek yra klausimų rūšių,

visa, ką tik žinau apie tai, yra mano atmintyje ne taip, tarytum aš, išlaikęs vaizdinį, patį dalyką būčiau palikęs už savęs ir jis būtų nuskambėjęs ir išnykęs, kaip balsas, įspaudęs per ausis pėdsaką, kurio dėka prisimenamas taip, tarsi skambėtų, nors jau nebeskamba, arba kaip kvapas, kuris, kol sklinda ir pamažu vadėjasi su vėju, užgauna uoslę ir tokiu būdu perkelia į atmintį savo vaizdinį, kurį prisimindami susigrąžiname, arba kaip maistas, kuris būdamas pilve tikrai nebeturi skonio, tačiau tarytum turi skonį atmintyje, arba kaip tai, kas pajuntama prisilietus kūnu ir ką atmintis įsivaizduoja net ir atskirta nuo mūsų. Mat pastarieji dalykai neįleidžiami į atmintį: vien tik jų vaizdiniai stebėtinai greitai sugaunami, sudedami tarsi į kokius stebėtinus sandėlius ir prisimenant stebėtinu būdu iškeliami į paviršių.

X 17. O kai girdžiu sakant, kad yra trijų rūšių klausimai: ar egzistuoja? kas egzistuoja? kokias savybes turi?, aš išlaikau garsų, iš kurių sudaryti šie žodžiai, vaizdinius ir žinau, kad tie garsai skambesiu perskrodė orą ir kad jų jau nebėra. O prie pačių dalykų, kurie nusakomi tais garsais, nei prisiliečiau jokia kūno jusle, nei juos mačiau kur kitur išskyrus savo dvasią ir atmintyje paslėpiau ne jų vaizdinius, o juos pačius: iš kur jie įėjo į mane, tepasako, jei gali. Aš perbėgu visas savo kūno duris ir nerandu, pro kurias iš jų jie įėjo. Akys sako: „Jei jie yra spalvoti, mes apie juos pranešėme“; ausys sako: „Jei skambėjo, tai mūsų yra pažymėti“; šnervės sako: „Jei skleidė kvapą, tai per mus įėjo“; ir skonio juslė sako: „Jei neturi skonio, nieko manęs neklausinėk“; lytos juslė sako: „Jei nėra kūningas, aš nelytėjau, o jei ne-

lytėjau, tai ir nepažymėjau". Iš kur ir per kur įėjo į mano atmintį? Nežinau, kokiu būdu; nes kai aš juos išmokau, ne kito protu patikėjau, bet savajame atpažinau, patvirtinau, kad jie teisingi, ir patikėjau jam tarytum atidėdamas, kad panorėjęs galėčiau iš ten paimti. Taigi jie ten buvo ir prieš man išmokstant juos, tačiau jų nebuvo mano atmintyje. Tad kur ir kodėl, kai apie juos buvo kalbama, aš juos pažinau ir tariau: „Taip yra, tai tiesa", jei ne todėl, kad jie jau buvo atmintyje, bet buvo taip nustumti ir nugrūsti tarsi į nuošalesnius urvus, kad aš apie juos turbūt nė nebūčiau pagalvojęs, jei kažkas nebūtų pamokęs ir jie nebūtų buvę atkapstyti.

XI 18. Taigi mes atskleidėme, kad išmokti tuos dalykus, kurių vaizdinių mes nesukaupiame per jusles, bet kuriuos stebime viduje pačius savaime tokius, kokie jie yra, be vaizdinių, yra ne kas kita, kaip tarsi surinkti mintimis tai, ką atmintis laikė savyje sumišai ir netvarkingai, ir sutelkus dėmesį sutvarkyti taip, kad tie dalykai atmintyje, kur pirma slapstėsi išsibarstę ir apleisti, būtų tarytum po ranka ir nesunkiai iškiltų, paklusę įprastoms proto pastangoms. Ir kiek daug tokio pobūdžio dalykų nešiojasi mano atmintis, dalykų, kurie jau yra atrasti ir, kaip minėjau, tarytum padėti po ranka ir kuriuos mes sakomės esą išmokę ir pažinę. Tačiau jei gana nedidelį laiko tarpą liaujuosi apie juos galvojęs, jie vėl nugrimzta ir tarytum pasklinda po dar atokesnes kerteles taip, kad juos vėl nelyginant naujus reikia mintimis ištraukti iš ten pat – juk jie neturi kitos buveinės – ir iš naujo sukaupti, kad galima būtų juos žinoti,

tai yra juos reikia surinkti tarytum jie būtų išsibarstę. Iš čia kilęs žodis *cogitare* (mąstyti). Juk tarp žodžių *cogo* (sukaupiu) ir *cogito* (mąstau) yra toks ryšys, koks tarp žodžių *ago* (varau)ir *agito* (varinėju) bei *facio* (darau) ir *factito* (darinėju). Tačiau šį veiksmažodį protas pasisavino sau asmeniškai taip, kad ne apie tai, kas kur nors kitur, bet tik apie tai, kas galvoje surenkama, tai yra, kaupiama, galima tiesiogine prasme sakyti, kad tai *cogitari* (mąstoma).

XII 19. Lygiai taip atmintis laiko savyje nesuskaičiuojamus skaičių ir matmenų santykius bei dėsnius, kurių nė vieno neįspaudė kūno juslė, nes jie neturi nei spalvos, nei skambesio, nei kvapo, nėra nei ragaujami, nei lytėjami. Aš girdėjau žodžių, kuriais jie išreiškiami, kalbant apie juos, skambesį, bet tai yra viena, o šie dalykai – kas kita. Juk tie žodžiai vienaip skamba graikiškai, o kitaip lotyniškai; o šie dalykai nėra nei graikiški, nei lotyniški, nei priklauso kokiai kitai kalbai. Mačiau meistrų išvestas linijas, net ir pačias ploniausias, kurios buvo nelyginant voratinklio siūlai; tačiau [atmintyje esančios] linijos yra kitokios, tai nėra vaizdiniai tų, apie kurias man pranešė kūno akis: jas pažįsta kiekvienas, kuris atpažįsta jas viduje visai negalvodamas apie nieką, kas kūniška. Juk aš visomis savo juslėmis suvokiau ir skaičius, kuriuos skaičiuojame; bet tie, kuriais skaičiuojame, yra kitokie: jie nėra vaizdiniai pirmųjų ir dėl to yra absoliučiai. Tepasijuokia iš manęs taip kalbančio tas, kas jų nemato, ir man bus liūdna dėl jo, išjuokiančio mane.

XIII 20. Visa tai laikau atmintyje, laikau atmintyje ir

tai, kaip visa tai išmokau. Be to, girdėjau ir laikau atmintyje tai, kas visiškai klaidingai pateikiama prieš šiuos dalykus; tačiau, nors tai ir klaidinga, nėra klaidinga tai, kad aš tai prisimenu; prisimenu ir tai, kad atskyriau teisingus teiginius ir klaidingus, kuriais prieštaraujama aniems, ir matau, kad dabar aš juos atskiriu vienaip, tačiau prisimenu, kad dažnai, mąstydamas dažnai apie juos, atskirdavau kitaip. Taigi aš atmenu, kad dažnai suprasdavau šiuos dalykus, ir išsaugoju atmintyje tai, ką atskiriu ir suprantu dabar, idant vėliau galėčiau prisiminti, kad supratau dabar. Vadinasi, aš prisimenu ir tai, kad prisimenu, ir jei ateityje prisiminsiu, kad dabar galėjau tai prisiminti, prisiminsiu, be abejo, savo atminties galios dėka.

XIV 21. Ta pati atmintis laiko savyje ir mano dvasios būsenas. Ne taip, kaip jas patirdama turi pati dvasia, bet kitu, labai skirtingu būdu, taip, kaip save turi atminties galia. Juk aš nebūdamas linksmas prisimenu, kad buvau linksmas, nebūdamas nuliūdęs prisimenu savo praėjusį liūdesį, nejusdamas baimės prisimenu, kad kadaise bijojau, ir neturėdamas troškimų prisimenu ankstesnius troškimus. Kartais, priešingai, su džiaugsmu prisimenu praėjusį liūdesį ir su liūdesiu džiaugsmą. Tuo nereikėtų stebėtis kalbant apie kūną: tačiau dvasia yra viena, o kūnas – kita. Taigi jei su džiaugsmu prisimenu praėjusį kūno skausmą, ne taip jau stebėtina. O čia, kadangi dvasia yra pati atmintis – juk mes, kai liepiame išlaikyti ką nors atmintyje, sakome: „Žiūrėk, kad turėtum tai galvoje“, o kai užmirštame, sakome: „Neturėjau galvoje“ ir „Iškrito iš galvos“, vadindami dva-

sia pačią atmintį – taigi, kadangi taip yra, kaip čia atsitinka, kad, kuomet su džiaugsmu prisimenu savo praėjusį liūdesį, dvasia džiūgauja, o atmintyje yra liūdesys, ir dvasia yra linksma dėl to, kad joje džiaugsmas, o atmintis dėl to, kad joje liūdesys, nėra liūdna? Tai gal atmintis nesusijusi su dvasia? Bet kas galėtų tai tvirtinti? Taigi, be abejo, atmintis yra nelyginant dvasios pilvas, o džiaugsmas ir liūdesys tarytum saldus ir kartus maistas: perduoti atminčiai, tarytum perkelti į pilvą, jie gali ten nusėsti, bet negali išlaikyti skonio. Juokinga yra manyti, kad viena ir kita yra panašu, tačiau nėra ir visiškai nepanašu.

22. Bet štai, sakydamas, kad dvasią sukrečiantys jausmai yra keturi: geismas, džiaugsmas, baimė ir liūdesys, aš paimu tai iš atminties ir, ką tik galiu svarstyti šiuo klausimu, suskirstydamas kiekvieną į kiekvieno jų pobūdį atitinkančias rūšis ir apibrėždamas kiekvieną, būtent ten randu ką pasakyti ir iš ten paimu, tačiau, kuomet kalbu apie tuos jausmus prisimindamas juos, nė vieno iš jų nesu jaudinamas; bet dar prieš tai, nei aš juos prisiminiau ir aptariau, jie buvo ten; dėl to ir galima buvo ištraukti juos iš ten prisiminimu. Taigi gal, kaip maistas atrajojant grįžta atgal iš pilvo, taip šie dalykai prisimenant grįžta iš atminties. Tad kodėl tas, kuris juos svarsto, tai yra prisimena, minčių burnoje nejunta džiaugsmo saldybės arba liūdesio kartėlio? O gal tuo ir skiriasi tai, kas nėra visiškai panašu? Juk kas noromis kalbėtų apie tokius dalykus, jei kiekvieną kartą, minėdami liūdesį ar baimę, būtume priversti liūdėti arba bijoti? Ir vis dėlto mes apie tai nekalbėtume, jei savo atmintyje nerastume ne tik žodžių, atitinkančių kūno juslių įspaustus

vaizdinius, skambesio, bet ir pačių dalykų sąvokų, kurių neįgijome nė per vienas kūno duris: pati dvasia, pažinusi jas savo aistrų patyrimo dėka, perdavė jas atminčiai arba atmintis pati tai, net ir neperduota, išlaikė sau.

XV 23. Bet kas be vargo galėtų pasakyti, ar per vaizdinius, ar ne? Juk aš įvardiju akmenį, įvardiju saulę, nors patys dalykai ir nėra prieinami mano juslėms; žinoma, jų vaizdiniai yra čia pat atmintyje. Įvardiju kūno skausmą, nejusdamas jo, nes nieko neskauda; tačiau jei jo vaizdinio nebūtų mano atmintyje, nežinočiau, ką sakyti, ir svarstydamas negalėčiau atskirti jo nuo malonumo. Įvardiju kūno sveikatą būdamas sveikas kūnu; manyje, žinoma, yra pats dalykas; tačiau jei mano atmintyje nebūtų ir jo vaizdinio, aš nieku būdu neprisiminčiau, ką reiškia šio žodžio skambėjimas, ir ligoniai, paminėjus sveikatą, neatpažintų, apie ką kalbama, jei pats tas vaizdinys nebūtų išlaikytas atminties galios, nors paties dalyko kūne ir nėra. Įvardiju skaičius, kuriais skaičiuojame; štai mano atmintyje yra ne jų vaizdiniai, bet jie patys. Įvardiju saulės vaizdinį, ir jis yra mano atmintyje; ir aš prisimenu ne jos vaizdinio vaizdinį, o patį vaizdinį: jis man prisimenančiam yra čia pat po ranka. Įvardiju atmintį ir atpažįstu tai, ką įvardiju. Ir kur atpažįstu, jei ne pačioje atmintyje? Nejau ir ji sau prieinama per savo vaizdinį, o ne pati savaime?

XVI 24. Na, o kai įvardiju užmarštį ir taip pat atpažįstu tai, ką įvardiju, iš kur atpažinčiau, jei neprisiminčiau? Turiu galvoje ne žodžio skambesį, bet juo išreiškiamą dalyką; jei

jį būčiau užmiršęs, žinoma, neįstengčiau atpažinti, ką tas garsas reiškia. Taigi, kai prisimenu atmintį, pati atmintis yra sau prieinama pati savaime; o kai prisimenu užmarštį, čia pat yra ir atmintis, ir užmarštis: atmintis, kurios dėka prisimenu, užmarštis, kurią prisimenu. Bet kas yra užmarštis, jei ne atminties nebuvimas? Tad kaip ji gali būti manyje, idant aš ją prisiminčiau, jei, kuomet ji yra manyje, aš negaliu prisiminti? Bet jei tai, ką prisimename, laikome atmintyje, ir, kita vertus, jei neprisimintume užmaršties, niekada negalėtume išgirdę šį žodį atpažinti tai, kas juo išreiškiama, užmarštis laikoma atmintyje. Vadinasi, mumyse yra, idant nepamirštume, tai, kam esant, pamirštame. Ar iš čia neplaukia išvada, kad, kuomet prisimename užmarštį, ji iškyla atmintyje ne pati savaime, bet per savo vaizdinį, nes, jei užmarštis iškiltų pati savaime, ji padarytų taip, kad mes ne prisimintume, bet užmirštume? Ir kas pagaliau tai ištirs? Kas supras, kaip yra iš tiesų?

25. Tikrai, Viešpatie, vargstu ties tuo ir vargstu su savimi pačiu: tapau sau sunkiai įdirbama ir daug prakaito reikalaujančia žeme. Juk mes dabar tyrinėjame ne dangaus kraštus, matuojame ne atstumus tarp žvaigždžių, aiškinamės ne žemės pusiausvyrą: tai aš prisimenu, aš, dvasia. Ne taip jau nuostabu, jei visa tai, kas aš nesu, yra toli nuo manęs: bet kas man gali būti arčiau už mane patį? O štai aš nesuvokiu savo atminties galios, nors be jos neįstengčiau nė pavadinti savęs. Ką gi man sakyti, jei man aišku, kad prisimenu užmarštį? Ar tai, kad mano atmintyje nėra to, ką prisimenu? Ar kad užmarštis mano atmintyje slypi tam, kad neužmirščiau? Ir viena, ir kita yra niekam tikę. Koks trečias

kelias? Kaip aš galėčiau teigti, kad, kuomet prisimenu užmarštį, mano atmintyje laikoma ne ji pati, bet jos vaizdinys? Kaip galėčiau tai tvirtinti, jei, įspaudžiant atmintyje bet kokio dalyko vaizdinį, yra būtina, kad pirma būtų pats dalykas, iš kur galima būtų įspausti tą vaizdinį? Juk taip aš prisimenu Kartaginą, visas vietas, kuriose lankiausi, taip prisimenu matytus žmonių veidus ir tai, apie ką pranešė kitos juslės, taip prisimenu ir paties kūno sveikatą bei skausmą: kai jie buvo šalia, atmintis paėmė iš jų vaizdinius, kad, nors jų ir nebūtų šalia, prisiminęs juos galėčiau stebėti tarytum šalia esančius ir peržiūrinėti galvoje. Tad jei atmintyje laikoma ne užmarštis pati savaime, bet jos vaizdinys, tai, be abejo, ji buvo, idant būtų sugautas jos vaizdinys. O jei buvo, tai kaip įrašė atmintyje savo vaizdinį, jei užmarštis savo buvimu ištrina ir tai, ką randa jau pažymėta? Vienok kažkokiu būdu, nors tas būdas ir nesuvokiamas bei nepaaiškinamas, esu tikras, kad prisimenu ir pačią užmarštį, kuri palaidoja tai, ką prisimename.

XVII 26. Didelė yra atminties jėga, kažkas šiurpinančio, Viešpatie, gili ir beribė įvairovė; ir tai yra dvasia, tai esu aš pats. Tad kas aš esu, mano Dieve? Kokia mano prigimtis? Įvairus, daugialypis ir visiškai neaprėpiamas gyvenimas. Štai savo atminties laukuose, urvuose ir nesuskaičiuojamose įdubose, kurios be skaičiaus pilnos nesuskaičiuojamų rūšių dalykų, kurie ten yra arba per vaizdinius, kaip antai visa, kas kūniška, arba patys, kaip antai laisvieji menai, arba per nežinia kokias sąvokas ar žymes, kaip antai dvasios būsenos – jas atmintis išlaiko ir tuomet, kai dvasia jų nepati-

ria, nors dvasioje yra visa, kas tik yra atmintyje – aš perbėgu visa tai, nulėkdamas tai šen, tai ten, skverbiuosi, kiek galiu, giliau, ir niekur nėra pabaigos: tokia yra atminties galia, tokia yra gyvybės jėga žmoguje, gyvenančiame mirčiai! Tad ką gi man daryti, tikrasis mano gyvenime, mano Dieve? Peržengti ir šią savo galią, kuri vadinasi atmintis, peržengti ją, kad priartėčiau prie tavęs, saldžios šviesos? Ką man pasakysi? Štai aš kildamas per savo dvasia prie tavęs, kuris pasilieki viršum manęs, peržengsiu ir šią savo galią, kuri vadinasi atmintis, nes noriu prisiliesti prie tavęs ten, kur prie tavęs galima prisiliesti, ir priglusti prie tavęs ten, kur prie tavęs galima priglusti. Juk atmintį turi ir gyvuliai, ir paukščiai: antraip nesurastų savo urvų ir lizdų, nei daugybės priprastų jiems dalykų; o ir priprasti prie ko nors jie gali tik atminties dėka. Taigi peržengsiu ir atmintį, kad priartėčiau prie to, kuris „atskyrė mane nuo keturkojų ir padarė išmintingesnį už dangaus skrajūnus“ (*Job* 35, 11), peržengsiu ir atmintį, kad surasčiau tave. Kur, tikrasis gėri, užtikrinta saldybe, kur surasčiau tave? Jei randu tave už savo atminties, tai neatsimenu tavęs. Bet kaipgi galiu rasti tave, jei neatsimenu tavęs?

XVIII 27. Pametė moteris drachmą ir ieškojo jos su žiburiu. Jei ji nebūtų jos prisiminusi, nebūtų jos radusi. Juk radusi drachmą iš kur ji būtų žinojusi, ar tai ta, jei nebūtų jos prisiminusi? Prisimenu, kad ieškojau ir radau daugybę pamestų dalykų. Iš to aš žinau, kad, kai, man beieškant kurio nors iš jų, manęs buvo klausiama: „Gal tai šitai?“, „Gal tai anai?“, aš tol kartojau, kad ne, kol man nebuvo parodyta

tai, ko ieškojau. Jei, kad ir kas tai būtų, aš nebūčiau prisiminęs, net jei man ir būtų parodyta, nebūčiau radęs, nes nebūčiau atpažinęs. Ir visada taip būna, kai ieškome ir randame ką nors pamesta. Jei kartais kas nors, pavyzdžiui, bet koks regimas kūnas, dingsta iš akių, bet ne iš atminties, viduje laikomas jo vaizdinys ir jo ieškoma tol, kol jis negrįžta į akiratį. O kai jis surandamas, atpažįstamas iš vaizdinio, kuris yra [mumyse]. Be to, mes nesakome, kad radome tai, kas buvo dingę, jei neatpažįstame, o atpažinti negalime, jei neprisimename: tai, kas buvo dingę iš akių, buvo laikoma atmintyje.

XIX 28. Na? O kai pati atmintis pameta ką nors, kaip tai atsitinka, kuomet pamirštame ir stengiamės prisiminti, kur tada mes ieškome, jei ne pačioje atmintyje? Ir čia, jei kartais viena pasirodo vietoj kita, mes atmetinėjame tol, kol nepasirodo tai, ko ieškome. O kai pasirodo, sakome: „Šitai“; to mes nesakytume, jei neatpažintume, ir neatpažintume, jei neprisimintume. Taigi tikrai buvome užmiršę. O gal ne visiškai buvo iškritę [iš atminties], ir remiantis ta dalimi, kuri išliko, buvo ieškoma kitos, nes atmintis jautė, kad ne kartu atvynioja tai, ką buvo įpratusi kartu, ir tarsi šlubuodama pakirstu įpročiu reikalavo, kad būtų grąžinta tai, ko trūko? Taip yra, kai matome akyse arba mintyse kokį nors pažįstamą žmogų ir stengiamės [prisiminti] jo vardą, kurį užmiršome. Koks kitas vardas beateitų į galvą, mes jo nesurišame su [tuo žmogumi], nes yra įprasta galvoti apie jį nes su tuo vardu, ir dėl to atmetinėjame jį tol, kol neiškyla tas, ties kuriuo tuojau pat pa-

grįstai nurimsta įprastas žinojimas. Ir iš kur tas vardas iškyla, jei ne iš pačios atminties? Nes ir tuomet, kai prisimename priminus kam nors kitam, jis iškyla iš ten. Juk mes juo nepatikime nelyginant kuo nauju, bet prisiminę patvirtiname, kad tai būtent tas, kuris buvo ištartas. O jei būtų visiškai ištrintas iš galvos, tai mes neprisimintume, net jei mums būtų priminta. Juk mes dar ne visiškai pamiršome, nes prisimename bent jau tai, kad užmiršome. Taigi mes negalėtume net ieškoti tokio pamesto daikto, kurį būtume visiškai pamiršę.

XX 29. Tad kaip man tavęs ieškoti, Viešpatie? Juk ieškodamas tavęs, savo Dievo, ieškau palaimingo gyvenimo. Ieškosiu tavęs, idant gyva būtų mano siela. Juk mano kūnas yra gyvas mano siela, o mano siela yra gyva tavimi. Tad kaip man ieškoti palaimingo gyvenimo? Nes nėra man to gyvenimo, kol aš neištarsiu: „Gana, čia jis". Tačiau turėčiau pasakyti, kokiu būdu jo ieškau: ar per prisiminimą, lyg būčiau jį užmiršęs, bet vis dar prisiminčiau, kad užmiršau, ar siekdamas patirtį jį kaip nepažintą – tokį, kurio niekada nežinojau, arba tokį, kurį taip užmiršau, kad net neprisimenu, jog pamiršau. Bet argi pats palaimingas gyvenimas nėra tai, ko visi nori, ir nėra visiškai nė vieno, kuris nenorėtų? Kur pažino jį, kad taip nori jo? Kur regėjo, kad būtų galėję pamilti? Nežinia kaip, bet mes jį tikrai turime. Yra kelias, kuriuo kiekvienas yra laimingas, kai turi jį, o yra tokių, kurie laimingi vildamiesi pasiekti jį. Šie yra mažiau laimingi už tuos, kurie iš tiesų yra laimingi, bet jiems geriau nei tiems, kurie nėra laimingi nei iš tiesų, nei

viltimi. Bet ir šie taip labai nenorėtų būti laimingi, jei kokiu nors būdu jo neturėtų: o kad jie nori, yra visiškai aišku. Nežinau, kaip jį pažino, ir dėl to nežinau, kokį turi apie jį supratimą, dėl kurio vargstu, klausdamas, ar jis yra atmintyje, nes, jei jis ten, tai kitados jau buvome laimingi, – ar kiekvienas atskirai, ar tame žmoguje, kuris pirmasis nusidėjo, kuriame visi mirėme ir iš kurio visi gimėme nelaimėje, dabar neklausiu, klausiu tik, ar atmintyje yra palaimingas gyvenimas. Juk mes jo nemylėtume, jei nepažinotume. Girdėjome šiuos žodžius ir visi pripažįstame, kad siekiame paties [jais įvardijamo] dalyko; ne garsu gi mėgaujamės. Juk kai graikas išgirsta juos lotyniškai, nepatiria jokio malonumo, nes nežino to, kas pasakyta; o mes patiriame, kaip patirtų ir graikas, jei išgirstų juos graikiškai, kadangi pats [jais įvardijamas] dalykas yra nei graikiškas, nei lotyniškas, ir jį pasiekti trokšta tiek graikai, tiek lotynai, tiek visomis kitomis kalbomis kalbantys žmonės. Taigi palaimingas gyvenimas yra žinomas visiems, ir, jei galima būtų iš karto paklausti visų, ar jie nori būti laimingi, visi nedvejodami atsakytų, kad nori. O taip nebūtų, jei jie neturėtų atmintyje paties šiais žodžiais įvardijamo dalyko.

XXI 30. Nejau [jį prisimename] taip, kaip prisimena Kartaginą tas, kuris ją matė? Ne: palaimingas gyvenimas nėra matomas akims, nes nėra kūnas. Gal taip, kaip prisimename skaičius? Ne: tas, kuris turi apie juos supratimą, nesistengia dar ir įsigyti juos; o apie laimingą gyvenimą turime supratimą ir dėl to jį mylime, bet norime dar ir pasiekti, idant būtume laimingi. Gal taip, kaip prisimename

iškalbą? Ne: nors, išgirdę šį žodį, prisimena patį dalyką ir tie, kurie dar nėra iškalbingi (o daugelis norėtų būti) – iš čia matyti, kad jie turi supratimą apie iškalbą, – vis dėlto jie per kūno jusles pažino kitus, kurie yra iškalbingi, patyrė malonumą ir trokšta būti tokiais – nors nebūtų patyrę malonumo, jei nebūtų viduje turėję supratimo, ir nebūtų panorėję tokiais tapti, jei nebūtų patyrę malonumo, – o palaimingo gyvenimo jokia kūno jusle negalime kituose patirti. Gal taip, kaip prisimename džiaugsmą? Tikriausiai taip. Juk aš prisimenu savo džiaugsmą ir būdamas liūdnas, kaip prisimenu palaimingą gyvenimą būdamas nelaimingas, nors nei kada nors savo džiaugsmą mačiau, nei girdėjau, nei užuodžiau, nei ragavau, nei lytėjau kūno jusle, bet patyriau savo dvasioje, kai buvau linksmas, ir jo supratimas įstrigo mano atmintyje, idant galėčiau jį prisiminti, kartais su panieka, kartais su ilgesiu, atsižvelgdamas į skirtingas priežastis, dėl kurių, pamenu, džiaugiausi. Juk aš prisipildydavau džiaugsmu ir dėl gėdingų dalykų, kuo aš prisimindamas dabar šlykščiuosi ir ką keikiu, o kartais dėl gerų ir garbingų, ką prisimenu su ilgesiu, net jeigu tų dalykų dabar nėra, su liūdesiu prisimenu ankstesnį džiaugsmą.

31. Tad kur ir kada aš patyriau savo palaimingą gyvenimą, kad galėčiau jį prisiminti, mylėti ir ilgėtis? Ir ne tik aš vienas arba drauge su kai kuriais, bet visiškai visi norime būti laimingi. Bet jei mes neturėtume apie tai aiškaus supratimo, nenorėtume tokiu tvirtu noru. Bet „kas tai yra"[26]? Jei dviejų žmonių būtų paklausta, ar jie nori tarnauti kariuomenėje, galėtų atsitikti taip, kad vienas iš jų atsakytų norįs, o kitas nenorįs: tačiau jei jų būtų paklausta, ar jie nori būti

laimingi, abu bemat nedvejodami atsakytų, kad nori, ir ne dėl skirtingų priežasčių vienas norėtų tarnauti kariuomenėje, o kitas nenorėtų, o tik dėl to, kad būtų laimingi. Gal dėl to, kad vienas džiaugiasi vienu, o kitas – kitu? Taigi visi sutartinai tvirtina, kad nori būti laimingi, taip, kaip sutartinai atsakytų, jeigu jų būtų paklausta, kad nori džiaugtis ir kad tą džiaugsmą vadina palaimingu gyvenimu. Ir net jei vienas semiasi jį iš vienur, o kitas iš kitur, vienas yra tikslas, kurį visi stengiasi pasiekti, – džiaugsmas. O kadangi džiaugsmas yra toks dalykas, kurio nė vienas negali teigti nesąs patyręs, išgirdus minint palaimingą gyvenimą, jis aptinkamas atmintyje ir atpažįstamas.

XXII 32. Šalin, Viešpatie, šalin, nuo tavo tarno, kuris išpažįsta tau, širdies, šalin mintį, kad esu laimingas, kokiu tik džiaugsmu besidžiaugčiau. Juk yra džiaugsmas, kuris neduodamas bedieviams, o duodamas tiems, kurie tave garbina be atlygio ir kurių džiaugsmas esi tu pats. O patsai palaimingas gyvenimas yra džiaugtis tavyje, dėl tavęs, vardan tavęs: štai jis ir nėra jokio kito. O tie, kurie mano, kad jis yra kitoks, vaikosi kito džiaugsmo, bet ne to tikrojo. Ir vis dėlto jų valia nenutolsta nuo tam tikro džiaugsmo vaizdinio.

XXIII 33. Vadinasi, nėra neabejotina, kad visi nori būti laimingi, nes tie, kurie nenori džiaugtis tavimi, kuris vienintelis esi palaimingas gyvenimas, nenori, žinoma, palaimingo gyvenimo. O gal visi to nori, bet, kadangi „kūno geismai priešingi dvasiai, o dvasios – kūnui, jie nedaro, kaip nori“[27], o puola prie to, ką įstengia, ir tuo pasitenkina, nes

to, ko neįstengia, nenori tiek, kiek pakanka, kad įstengtų? Klausiu jų visų, kuo jie labiau nori džiaugtis: tiesa ar melu: jie nedvejoja atsakyti, kad labiau nori džiaugtis tiesa, taip, kaip nedvejoja atsakyti, kad nori būti laimingi. Nes palaimingas gyvenimas yra džiaugsmas tiesa, tai yra džiaugsmas tavimi, „kuris esi tiesa“[28], Dieve, „mano šviesa ir mano akių išganymas“[29], Dieve mano. Visi nori šio palaimingo gyvenimo, visi nori šio gyvenimo, kuris vienintelis yra palaimingas, visi nori džiaugtis tiesa. Daug mačiau tokių, kurie nori apgauti, bet nė vieno, kuris norėtų būti apgautas. Tad kur jie pažino šį palaimingą gyvenimą, jei ne ten, kur pažino ir tiesą? Myli jie ir tiesą, nes nenori būti apgauti, ir, mylėdami palaimingą gyvenimą, kuris yra ne kas kita, kaip džiaugsmas tiesa, be abejo, myli ir tiesą, tačiau jos nemylėtų, jei jų atmintyje nebūtų kokio nors supratimo apie ją. Tad kodėl jie nesidžiaugia ja? Kodėl nėra laimingi? Todėl, kad smarkiau įnikę į tai, kas padaro juos nelaimingus greičiau nei laimingus juos padaro tai, ką jie menkai teprisimena. „Dar žmonėse yra šiek tiek šviesos“[30]: tevaikšto, tevaikšto, „kad neužkluptų jų tamsa“.

34. Bet kodėl tiesa gimdo neapykantą, o tiesą skelbiantis tavo žmogus tapo jiems priešu, nors ir mylimas palaimingas gyvenimas, kuris yra ne kas kita, kaip džiaugsmas tiesa, jei ne todėl, kad tiesa mylima taip, kad, ką tik kita jie myli, nori, kad tai, ką myli, būtų tiesa ir, kadangi nenori būti apgauti, nenori būti įtikinti, kad klysta? Vadinasi, jie nekenčia tiesos dėl to, ką myli vietoj tiesos. Jie myli ją, kai ji šviečia, ir nekenčia, kai įrodo juos klystant. O kadangi jie nenori būti apgauti, bet nori apgauti, myli ją, kai ji

atsiveria pati, ir nekenčia, kai ji atveria juos. Dėl to ji atlygins jiems taip, kad tuos, kurie nenori būti jos atskleisti, atskleis prieš jų norą ir pati liks jiems neatsiskleidusi. Tokia, tokia, tokia, žmogaus dvasia, tokia akla ir suglebusi, gėdinga ir niekinga nori likti paslėpty, bet nenori, kad kas nors būtų paslėpta nuo jos. O atlyginama jai priešingai. Taip, kad ji nepasislepia nuo tiesos, o tiesa slepiasi nuo jos. Ir vis dėlto, kad ir būdama tokia apgailėtina, ji labiau nori džiaugtis teisingais nei klaidingais dalykais. Taigi ji bus laiminga, jei nekliudoma be jokio vargo džiaugsis vien tik tiesa, kurios dėka visa kas yra teisinga.

XXIV 35. Štai kiek aš klaidžiojau savo atmintyje ieškodamas tavęs, Viešpatie, ir neradau tavęs už jos. Ir neradau apie tave nieko, ko neprisiminčiau nuo tada, kai pažinau tave. Mat nuo tada, kai pažinau tave, nebuvau užmiršęs tavęs. Juk ten, kur radau tiesą, radau ir savo Dievą, pačią tiesą, kurios nuo tada, kai pažinau, nebuvau užmiršęs. Taigi nuo to laiko, kai pažinau tave, buvoji mano atmintyje, ir ten aš tave randu, kai prisimenu tave ir džiūgauju tavyje. Tai yra šventi mano džiaugsmai, kuriuos, regėdamas mano neturtą, padovanojai man iš savo gailestingumo.

XXV 36. Bet kur gi tu buvoji mano atmintyje, Viešpatie, kur tu ten buvoji? Kokią kertelę ten sau įsitaisei? Kokią šventovę sau pasistatei? Tu suteikei mano atminčiai tą garbę buvoti joje, bet kurioje jos dalyje buvoji, štai ką svarstau. Prisimindamas tave aš peržengiau tas jos dalis, kurias turi gyvūnai, nes negalėjau rasti ten tavęs tarp kūniškų

dalykų vaizdinių, ir priėjau tas jos dalis, kurioms patikėjau savo dvasios būsenas, bet neradau tavęs ir ten. Ir įžengiau į pačios savo dvasios buveinę, kurią ji turi mano atmintyje, nes dvasia prisimena ir save pačią, bet ir ten tavęs nebuvo, nes kaip tu nesi nei kūniškas vaizdinys, nei gyvo [sutvėrimo] būsena, tokia, kokia ji būna, kai mes džiaugiamės, liūdime, geidžiame, trokštame, bijome, prisimename, užmirštame ar patiriame visus kitus tokio pobūdžio dalykus, taip nesi ir pati siela, nes esi sielos Viešpats Dievas, ir visa tai kinta, o tu lieki nekintamas viršum visa ko ir teikeisi apsigyventi mano atmintyje nuo tada, kai pažinau tave. Ir kodėl aš ieškau, kurioje jos vietoje tu gyveni, tarsi ten išties būtų vietų? Tikrai gyveni joje, nes prisimenu tave nuo tada, kai pažinau tave, ir randu tave joje, kai prisimenu tave.

XXVI 37. Tad kur aš tave radau, kad pažinčiau tave? Juk pirma, nei pažinau tave, tavęs dar nebuvo mano atmintyje. Tad kur radau tave, kad pažinčiau tave, jei ne tavyje viršum manęs? Ir niekur nėra jokios erdvės, mes nutolstame ir priartėjame, ir niekur nėra jokios erdvės. Tiesa, visur tu sėdi priešaky visų tų, kurie klausinėja tavęs, ir atsakai visiems tuo pačiu metu, nors jie ir klausia skirtingų dalykų. Aiškiai atsakai, bet ne visi aiškiai išgirsta. Visi klausia to, ko nori, bet ne visada girdi tai, ką nori. Geriausias tavo tarnas yra tas, kuris ne tiek žiūri, kad išgirstų iš tavęs tai, ką pats nori, bet veikiau žiūri, kad nori, bet ne visada girdi tai, ką nori. Geriausias tavo tarnas yra tas, kuris ne tiek žiūri, kad išgirstų iš tavęs tai, ką nori pats, bet veikiau žiūri, kad norėtų to, ką išgirsta iš tavęs.

XXVII 38. Vėlai pamilau tave, groži, toks senovinis ir toks naujas, vėlai pamilau tave! Ir štai, tu buvai viduje, o aš lauke ir ten tavęs ieškojau ir sudarkytas broviausi į tas grožybes, kurias sukūrei. Tu buvai su manimi, o aš su tavimi nebuvau. Toli nuo tavęs mane laikė tai, ko, jei nebūtų tavyje, [visai] nebūtų. Pakvietei, sušukai ir suskaldei mano kurtybę, suspindėjai, sublyksėjai ir nuvijai mano aklybę, paskleidei savo kvapą, aš įkvėpiau ir ilgiuosiu tavęs, paragavau ir alkstu ir trokštu, tu palietei mane ir aš užsidegiau tavo ramybės troškimu.

XXVIII 39. Kai aš priglusiu prie tavęs visu savimi, niekur man nebebus nei skausmo, nei vargo, ir gyvas bus mano gyvenimas, visas pilnas tavęs. O dabar, kadangi tu pakylėji tą, kurį pripildai, o aš nesu pilnas tavęs, esu sau našta. Mano džiaugsmai, dėl kurių turėčiau verkti, varžosi su mano liūdesiais, dėl kurių turėčiau džiaugtis, ir nežinau, kurioje pusėje stovi pergalė. Mano blogi liūdesiai Varžosi su gerais džiaugsmais, ir nežinau, kurioje pusėje stovi pergalė. Vargas man! „Viešpatie, pasigailėk manęs!“[31] Vargas man! Štai mano žaizdos, neslepiu jų: tu esi gydytojas, o aš ligonis; tu esi gailestingas, o aš pasigailėtinas. Nejau „žmogaus gyvenimas žemėje nėra išbandymas“[32]? Kas gali norėti vargų ir sunkumų? Tu įsakai juos pakęsti, ne mėgti. Niekas nemėgsta to, ką pakenčia, net jei ir mėgsta pakęsti. Juk nors džiaugiasi, kad pakenčia, vis dėlto bevelija, kad nebūtų ką pakęsti. Negandose trokštu sėkmės, sėkmėse bijau negandų. Koks yra tarp jų vidurys, kur žmogaus gyvenimas nebūtų išbandymas? Vargas pasaulio gerovei, vargas ir dar kartą

vargas, dėl nesėkmių baimės ir dėl džiaugsmo netvarumo! Vargas pasaulio nesėkmėms, vargas ir dar kartą vargas ir dar, dėl gerovės troškimo, dėl to, kad pačios nesėkmės yra atšiaurios, ir dėl to, kad [baisu], jog nesulaužytų kantrybės! Nejau „žmogaus gyvenimas žemėje nėra išbandymas“ be atvangos?

XXIX 40. Ir visa mano viltis tik be galo dideliame tavo gailestingume. Duok tai, ką įsakai, ir įsakyk, ką nori. Liepi mums susilaikyti. Kažkas pasakė: „Ir kadangi žinojau, kad niekas negali susilaikyti, jei neduos Dievas, ir tai jau buvo išminties ženklas žinoti, kieno tai dovana“[33]. Juk susilaikymo dėka mes susikaupiame ir sugrįžtame ton vienybėn, iš kurios pasklidome į įvairias puses. Mažiau myli tave tas, kuris kartu su tavimi myli dar kažką, ką myli ne dėl tavęs. O meile, kuri visada liepsnoji ir niekada negęsti, bičiulyste, mano Dieve, uždek mane! Įsakai susilaikyti: duok tai, ką įsakai, ir įsakyk, ką nori.

XXX 41. Žinoma, tu man įsakai susilaikyti „nuo kūno geismo, nuo akių geismo ir nuo pasaulio puikybės“[34]. Įsakei susilaikyti nuo sanguliavimo, bet ir kas pačios santuokos link, patarei [pasirinkti] kai ką geresnio nei [tai, ką] leidai. Ir kadangi tu davei, tai įvyko dar anksčiau, nei tapau tavo paslapties tvarkytoju. Bet mano atmintyje, apie kurią daug kalbėjau, vis dar gyvena tokių dalykų vaizdiniai, kuriuos ten įspaudė mano įprotis. Kai esu budrus, jie pripuola prie manęs bejėgiai, tačiau mieguose jie ne tik [suteikia] malonumą, bet ir [susilaukia] pritarimo, ir tai yra labai panašu

į tikrovę. Apgaulingi vaizdiniai turi tokią galią mano sielai, mano kūnui, kad netikri reginiai mane miegantį įtikina tuo, kuo budinčio įtikinti negali tikri. Nejau tuomet aš nebesu aš, Viešpatie mano Dieve? Ir vis dėlto didelis skirtumas yra tarp manęs pirma ir manęs po to tą akimirką, kai aš iš šios būsenos pereinu prie miego arba iš miego grįžtu čion! Kur tada yra protas, kurio dėka tas, kuris budi, pasipriešina tokiems apžavams ir lieka nepajudinamas [net ir tada], kai pasiūloma tai iš tiesų? Nejau užsimerkia kartu su akimis? Nejau užsnūsta kartu su kūno juslėmis? Bet kodėl tada dažnai priešinamės ir mieguose ir, atmindami savo tikslą bei kuo tyriausiai laikydamiesi jo, neparodome jokio pritarimo tokioms pagundoms? Ir vis dėlto skirtumas yra toks didelis, kad ir tada, kai atsitinka kitaip, pabudę atgauname sąžinės ramybę ir paties skirtingumo dėka suvokiame, kad nepadarėme to, dėl ko kremtamės, kad tai kažkokiu būdu mumyse įvyko.

42. Nejau tavo ranka neturi galios, visagali Dieve, išgydyti visas mano sielos negalias ir gausesne tavo malone užgesinti geidulingą mano miego jaudulį? Gausinsi, Viešpatie, vis labiau ir labiau manyje savo dovanas, idant mano siela, išsivadavusi iš geismo jauko, lydėtų mane iki pat tavęs, idant nemaištautų prieš pačią save ir idant mieguose, paveikta gyvuliškų vaizdinių, ne tik kad nedarytų šių ištvirkėliškų begėdysčių, [įsisiautėjančių tiek], kad kūną užlieja [pasitenkinimo] banga, bet net ir nepritartų joms. Juk tau, visagaliui, kuris „gali nepalyginti daugiau, negu mes prašome ar išmanome“[35] nėra sunku [padaryti taip], kad tokio pobūdžio dalykai man neteiktų jokio malonumo arba teiktų

tik tiek, kiek galima vienu mostelėjimu pažaboti ir tyruose miegančio jausmuose ne tik šiame gyvenime, bet ir šiame [mano] amžiuje. Tačiau dabar pasakiau savo gerajam Viešpačiui, kiek dar skendėju tokio pobūdžio blogyje, „su drebėjimu džiūgaudamas“[36] dėl to, ką dovanojai man, raudodamas dėl to, kad esu netobulas, ir vildamasis, kad tu parodysi man savo gailestingumą iki pat ramybės pilnatvės, kurią turės kartu su tavimi tai, kas mano viduje ir mano išorėje, „kai pergalė sunaikins mirtį“[37].

XXXI 43. Diena turi kitą vargą: o kad „jai jo būtų gana“[38]. Juk mes gerdami ir valgydami atstatinėjame kasdien griūvantį kūną tol, kol tu „nesunaikinsi valgio ir pilvo“[39], užmušęs nepasitenkinimą nepaprastu sotumu ir „apvilkęs šį marų [kūną] amžina nemarybe“[40]. O dabar saldi man ši būtinybė, ir aš kovoju prieš tą saldybę, kad ji manęs neįveiktų, ir kasdien kariauju su ja, pasninkais vis dažniau „darydamas klusnų savo kūną“[41], ir mano kančias išveja malonumas. Mat alkis ir troškulys yra tam tikros kančios, jie degina ir žudo nelyginant karštligė, jei nepagelbėja maisto vaistai. O kadangi tavo dovanų, kuriomis mūsų silpnumui tarnauja žemė, vanduo ir dangus, teikiamos paguodos dėka jie yra po ranka, nelaimė vadinama džiaugsmais.

44. Tu mane išmokei artintis prie maisto jį vartotų taip, kaip prie vaistų. Bet tuomet, kai aš pereinu nuo slogaus stygiaus prie sotumo teikiamos ramybės, pačiame perėjime manęs ir tyko godumo žabangos. Juk pats perėjimas yra malonumas, ir nėra jokio kito [būdo], kuriuo galima būtų

pereiti ten, kur pereiti verčia būtinybė. Ir kadangi sveikata yra valgymo ir gėrimo priežastis, prisijungia [prie jos] kaip palydovas pavojingas pasitenkinimas ir dažnai stengiasi eiti priekyje, idant vardan jo būtų daroma tai, ką aš tvirtinu daręs ar noriu daryti vardan sveikatos. Ir ne tą patį saiką juodu turi: mat tai, ko pakanka sveikatai, maža malonumui, ir dažnai neaišku, ar tai vis dar būtinas rūpestis kūnu prašo paramos, ar apgaulingas ir užgaidus godumas reikalauja, kad jam būtų tarnaujama. Tuo neaiškumu džiaugiasi nelaiminga siela ir jo pagrindu ruošia ją ginantį pasiteisinimą, džiūgaudama, kad nėra aišku, ko pakanka saikingai gerovei, taip, kad ji sveikatos dingstimi gali pridengti malonumų ieškojimą. Kasdien stengiuosi pasipriešinti šioms pagundoms, šaukiuosi tavo dešinės ir tau patikiu savo nerimą, nes dar nesu apsisprendęs šiuo klausimu.

45. Girdžiu savo Dievo, kuris man įsako, balsą: „Teneapsunksta jūsų širdys nuo persivalgymo ir girtuoklystės“[42]. Iki girtuoklystės man toli: būsi gailestingas [neleisdamas] jai prisiartinti prie manęs. Tačiau persivalgymas kai kada prisėlina prie tavo tarno: būsi gailestingas, [padarydamas taip], kad jis nutoltų nuo manęs. Juk „niekas negali susilaikyti, jei tu neduodi“[43]. Daug ką mums maldaujantiems suteiki, ir visa, ką tik gero gavome pirma, nei maldavome, gavome iš tavęs; ir [galimybę] tai vėliau suprasti gavome iš tavęs. Girtuoklis niekada nebuvau, bet pažįstu girtuoklių, kuriuos padarei blaivininkais. Taigi padarei, kad tokiais netaptų tie, kurie niekada tokiais nebuvo, padarei, kad tokiais niekada nebebūtų tie, kurie tokiais buvo, ir padarei taip, kad ir vieni, ir kiti žinotų, kas tai padarė. Girdėjau ir

kitą tavo bylą: „Neik paskui savo geidulius ir nusigręžk nuo savo malonumo“[44]. Iš tavo malonės girdėjau ir šiuos žodžius, kuriuos labai pamėgau: „Ir kai valgysime, nieko nelaimėsime, ir kai nevalgysime, nieko neprarasime“[45], tai yra, nei viena mane padarys turtingesnį, nei kita vargingesnį. Girdėjau ir dar kitus: „Išmokau būti patenkintas tuo, ką turiu. Aš moku gyventi turtingai ir kęsti nepriteklių. Aš visa galiu tame, kuris mane stiprina“[46]. Štai kur dangiškų stovyklų karys, ne dulkė, kaip kad esame mes. Bet atmink, Viešpatie, „kad esame dulkės“[47], kad iš dulkės sutvėrei žmogų ir kad jis „buvo pražuvęs ir atsirado“[48]. Bet savo jėgomis negalėjo ir tas, nes ir pats buvo dulkė, kurį aš didžiai pamilau už šiuos tavo dvasios įkvėptus žodžius: „Aš visa galiu tame, kuris mane stiprina“[49]. Sustiprink mane, kad galėčiau, duok, ką įsakai, ir įsakyk, ką nori. Jis prisipažįsta gavęs ir, jei kuo „giriasi, giriasi Viešpatyje“[50]. Girdėjau ir kitą, kuris prašė: „Atimk nuo manęs“[51], kalbėjo, „pilvo pageidimus“. Iš čia matyti, šventasis mano Dieve, kad tu duodi, kai įvyksta tai, kam paliepi įvykti.

46. Išmokei mane, gerasis Tėve, kad „tyriems yra viskas tyra“[52], bet „bloga žmogui, kuris valgo piktindamas kitus“[53]; išmokei, kad „kiekvienas tavo tvarinys yra geras“[54] ir „niekas neatmestina, kas priimama su padėka“, kad „maistas nepriartina mūsų prie Dievo“[55] ir „niekas tenesmerkia mūsų dėl valgio ar gėrimo“[56], išmokei, kad tas, „kuris valgo, tegul neniekina nevalgančio, o kuris nevalgo, tegul neteisia valgančio“[57]. Išmokau tai ir dėkoju tau, šlovinu tave, savo Dievą, savo mokytoją, kuris beldiesi į mano ausis, kuris apšvieti mano širdį: išvaduok mane nuo bet

kokios pagundos. Aš bijau ne netyro maisto, bet netyro troškimo. Žinau, kad Nojui buvo leista [valgyti] bet kokią mėsą, kuri tik galėjo būti naudojama maistui, kad Elijas atgavo jėgas misdamas mėsa, kad Jonas, apdovanotas stebėtinu susilaikymu, nesusitepė gyviais, tai yra maistu virtusiais skėriais: ir žinau, kad Ezavas buvo apgautas užsigeidęs lęšių, o Dovydas pats save pasmerkė, kad troško vandens, ir mūsų karalius buvo gundomas ne mėsa, o duona. Todėl ir tauta dykumoje nusipelnė priekaištų ne dėl to, kad troško mėsos, bet dėl to, kad trokšdama mėsos murmėjo prieš Viešpatį.

47. Taigi supamas tokių pagundų, kasdien kovoju prieš godų troškimą valgyti ir gerti: juk tai nėra tai, prie ko aš galėčiau nuspręsti kartą nukirtęs daugiau nebeprisiliesti, kaip tai galėjau padaryti su sanguliavimu. Taigi gerklės vadžias reikia laikyti saikingai atleidžiant ir saikingai įtempiant. Kas yra toks, Viešpatie, kuris nesiduoda nunešamas bent truputį už būtinybės ribų? Kad ir kas jis būtų, yra didis ir teaukština tavo vardą. O aš toks nesu, nes esu nusidėjėlis žmogus. Tačiau ir aš aukštinu tavo vardą, ir „užtaria prieš tave mano nuodėmes“[58] tas, „kuris nugalėjo pasaulį“[59] priskirdamas mane prie silpnų savo kūno narių, nes „tavo akys matė jo netobulumą ir visi bus įrašyti tavo knygoje“[60].

XXXII 48. Dėl kvapų vilionių per daug nesirūpinu: kai jų nėra, aš jų neieškau, kai yra, nesikratau, pasiruošęs net ir visam laikui jų atsisakyti. Toks aš pats sau atrodau; galbūt klystu. Juk reikia raudoti ir dėl tų tamsybių, kuriose slepiasi manyje glūdintys gebėjimai, taip, kad mano dvasia,

klausdama savęs pačios apie savo jėgas, mano, kad nereikia lengvai pasitikėti savimi, kadangi tai, kas viduje, dažniausiai lieka paslėpta, jei neatskleidžia patirtis, be to, niekas neturi būti ramus šiame gyvenime, kuris visas pavadintas „išbandymu“[61], kad tas, kuris iš blogesnio galėjo tapti geresnis, negali tapti ir iš geresnio blogesnis. Vienintelė viltis, vienintelis tikrumas, vienintelis tvirtas pažadas – tavo gailestingumas.

XXXIII 49. Klausos malonumai buvo mane apraizgę ir pavergę stipriau, bet tu atrišai ir išlaisvinai mane. Dabar, prisipažįstu, [klausydamasis] giesmių, kurioms gyvybę įkvepia tavo ištarmės, kai jos giedamos saldžiu ir įgudusiu balsu, aš šiek tiek nurimstu, tačiau ne taip, kad sustingstu, bet taip, kad galiu pakilti, kai noriu. Vis dėlto jos, idant būtų įleistos pas mane kartu su mintimis, kurių dėka yra gyvos, reikalauja mano širdyje šiokios tokios garbingos vietos, ir aš vargiai joms pasiūlau tinkamą. Kartais man atrodo, kad skiriu joms pagarbos daugiau nei dera, kai pajuntu, kad taip giedami šventi žodžiai mūsų dvasiose uždega šventesnę ir kaitresnę pamaldumo ugnį nei, jei nebūtų taip giedami, ir kad visi mūsų dvasios jausmai, atsižvelgiant į kiekvieno jų skirtingumą, balse ir giedojime turi savo dermes, kurių nežinia kokios slaptos giminystės ir yra sužadinami. Tačiau mano kūno malonumas, kurio neturi leistis paralyžiuojama dvasia, dažnai apgauna mane, kai jausmas lydi protą ne taip, kad kantriai eitų iš paskos, bet, kadangi jo dėka pelnėsi būti prileistas, tik ir stengiasi užbėgti į priekį ir vadovauti. Taigi tokiu būdu nusidedu nepastebėdamas to ir suprantu tai tik vėliau.

50. Tačiau kartais aš, nesaikingai saugodamasis tos apgaulės, klystu dėl pernelyg didelio griežtumo (bet tai būna labai retai): noriu, kad bet koks saldžių priedainių, dažnai lydinčių Dovydo psalmes, skambesys būtų atitrauktas nuo mano ir pačios Bažnyčios ausų, ir man atrodo, kad saugiau yra tai, kas, pamenu, dažnai man buvo pasakojama apie Aleksandrijos vyskupą Atanazą, kuris liepdavo psalmės skaitovui skaityti taip saikingai moduliuojant balsą, kad tas skaitovas buvo panašesnis į garsiai skaitantį nei į giedantį. Tačiau kai prisimenu savo ašaras, kurias, ką tik atgavęs tikėjimą, liejau klausydamasis bažnytinių giesmių, ir kai būtent dabar esu jaudinamas ne giedojimo, bet to, kas giedama, kai giedama skaidriu balsu ir kuo tinkamiausiai moduliuojant, vėl pripažįstu didelę šio papročio naudą. Taip ir blaškausi tarp malonumo pavojaus ir išganingos patirties ir, nors ir nepareikšdamas nepakeičiamos nuomonės, vis labiau linkstu pritarti papročiui giedoti bažnyčioje, idant silpnesnė siela ausimis patirto malonumo dėka pakiltų į pamaldumo būseną. Tačiau kai su manimi nutinka taip, kad mane labiau sujaudina giedojimas negu tai, kas giedama, prisipažįstu, kad nusidedu ir kad esu vertas bausmės, ir tada beveliju nesiklausyti giedančiojo. Štai kokia mano padėtis! Verkite kartu su manimi ir už mane tie, kurie darote savo viduje kažką gera, iš kur gimsta darbai. Nes tie, kurie nedarote, tai jūsų nejaudina. O tu, „Viešpatie Dieve mano, išklausyk, pažvelk, pasigailėk ir išgydyk mane“[62], tu, kurio akyse tapau sau paslaptimi, ir tai yra mano negalė.

XXXIV 51. Belieka šių mano kūno akių malonumas,

apie kurį bus mano išpažinimai. Teišgirsta juos tavo šventovės ausys, broliškos ir mylinčios ausys, kad galėtume baigti kalbą apie kūno geidulingumo pagundas, kurios vis dar beldžiasi į mane, nors aš ir dūsauju ir „trokštu ant viršaus apsivilkti savo buveinę iš dangaus“[63]. Akys myli gražius ir įvairius pavidalus, ryškias ir malonias spalvas. Teneprikausto tai mano sielos; tepadaro tai Dievas, kuris, be abejo, šiuos dalykus sukūrė didžiai gerus, tačiau mano gėris yra jis pats, o ne jie. Jie jaudina mane kiekvieną dieną, kai aš esu budrus, ir neduoda man ramybės, kaip kad duoda nutilę giedantys balsai, o kartais ir visi balsai. Mat pati spalvų karalienė šviesa, persmelkdama visa tai, ką regime, kad ir kur aš būčiau dieną, įvairiais būdais prisėlina prie manęs ir masina mane, užsiėmusį kuo kitu ir nepaisantį jos. Tačiau įsiskverbia taip stipriai, kad, jei staiga pasišalina, ieškau jos su ilgesiu; o jei ilgam dingsta, nuliūdina sielą.

52. O šviesa, kurią regėjo Tobijas, kai užmerkęs šias akis mokė sūnų gyvenimo kelio ir ėjo pirma jo meilės kojomis niekada nepaklysdamas; arba ta, kurią regėjo Izaokas apsunkusiomis ir apsiblausiusiomis nuo senatvės akimis, kai nusipelnė ne atpažindamas sūnus palaiminti, bet palaimindamas atpažinti; arba toji, kurią regėjo Jokūbas, kai ir jis dėl senyvo amžiaus netekęs regėjimo savo šviesia širdimi apšvietė būsimos tautos palikuonis, paženklintus jo sūnuose, ir uždėjo ant savo iš Juozapo kilusių vaikaičių paslaptingai sukryžiuotas rankas ne taip, kaip jų tėvas [bandė] nukreipti iš šalies, bet taip, kaip jis pats regėjo viduje. Tai yra šviesa, ji vienintelė, ir visi, kurie regi ir myli ją, yra viena. Tačiau ši kūniška šviesa, apie kurią kalbėjau, akliems pa-

saulio mylėtojams pagardina gyvenimą gundančia ir pavojinga saldybe. O kai kurie moka šlovinti tave ir už ją, Dieve, visa ko kūrėjau“[64] įtraukia ir ją į tavo himną ir nėra jos nesunaikini savo mieguose: toks noriu būti ir aš. Priešinuosi akių vilionėms, idant neįsipainiotų mano kojos, kuriomis einu tavo keliu, ir kreipiu į tave neregiinčias akis, idant tu „ištrauktum mano kojas iš slastų“[65]. Ir tu nuolat jas traukinėji, nes jos vis įsipainioja. Tu nesiliauji traukęs, o aš dažnai įkliūnu į visur kur išbarstytus spąstus, nes „nesnausi ir nemiegosi tu, kuris sergi Izraelį“[66].

53. Kiek nesuskaičiuojamų dalykų žmonės pridėjo prie akių vilionių įvairių menų ir amatų dėka drabužiuose, apave, vazose ir tokio pobūdžio dirbiniuose, taip pat paveiksluose ir įvairiuose atvaizduose, kurie visi smarkiai viršija būtinus ir saikingus poreikius bei dievobaimingą prasmę. Jie seka tuo, ką daro išorėje, viduje palikdami tą, kuris juos sutvėrė, ir iškreipdami tai, kuo yra sukurti. O aš, mano Dieve ir mano pasididžiavime, ir už tai giedu tau himną ir aukoju pašlovinimo auką savo šventintojui, nes grožybės, kurios per sielas perduodamos į menininko rankas, kyla iš to grožio, kuris yra viršum sielų ir kurio mano siela ilgisi dieną naktį. Bet tie, kurie kuria išorines grožybes ir vaikosi jų, traukia iš jo įvertinimo matą, tačiau netraukia vartojimo mato. O jis ten yra, bet jie jo nemato, taip, kad nebeitų toliau ir „žiūrėtų savo stiprybės prie tavęs“[67] ir nešvaistytų jos sekinantiems malonumams. Tačiau ir aš, taip kalbantis ir atskiriantis, įsipainioju kojomis į šias grožybes, bet tu ištrauki, Viešpatie, tu ištrauki, nes „tavo gailestingumas yra prieš mano akis“[68]. Aš apgailėtinai esu sugaunamas, o

tu gailestingai ištrauki, kartais man to nejaučiant, jei esu vos įklimpęs, o kartais su skausmu, nes esu įsipainiojęs.

XXXV 54. Prie to prisideda kita gundymo rūšis, pavojinga dėl daugiau priežasčių. Juk be kūno geidulingumo, susijusio su visų pojūčių ir malonumų teikiamu pasitenkinimu, geidulingumo, kuriam tarnaudami žūsta tie, kurie nutolsta nuo tavęs, sieloje tų pačių juslių dėka esama kažkokio tuščio ir smalsaujančio, pažinimo ir mokslo vardu apsisiautusio troškimo ne suteikti sau malonumo kūne, bet tyrinėti kūno pagalba. Kadangi jis pasireiškia siekiant pažinti, o akys yra svarbiausios iš jutimo organų pažįstant, dieviška ištarmė pavadino jį „akių geismu". Regėjimas yra akims būdinga savybė. Tačiau vartojame šį žodį ir kalbėdami apie kitas jusles, kuomet įtempiame jas, kad pažintume. Juk mes nesakome: „paklausyk, kaip šviečia raudoniu" arba: „pauostyk, kaip žiba" arba: „paragauk, kaip spindi" arba „paliesk, kaip švyti". Visais šiais atvejais sakome „pažiūrėk". Tačiau sakome ne tik: „pažiūrėk, kokia šviesa", tai, ką tik akys gali apčiuopti, bet ir: „pažiūrėk, koks skambėjimas", „pažiūrėk, koks kvapas", „pažiūrėk, koks skonis", „pažiūrėk, kaip kieta". Todėl bendra juslių patirtis, kaip jau sakyta, vadinama „akių geismu", nes gebėjimą regėti, kuris visų pirma priklauso akims, tyrinėdamos ką nors pažintina, pagal panašumą pasisavina ir kitos juslės.

55. Remiantis tuo, aiškiau matyti, koks vaidmuo tenka malonumui ir koks smalsumui juslių veikloje, tai yra, kad malonumas vaikosi to, kas gražu, skambu, saldu, skanu, minkšta, o smalsumas išbandymo dingstimi net ir priešingų

šiems dalykų, tačiau ne tam, kad patirtų nemalonumą, bet iš aistros patirti bei pažinti. Juk koks malonumas yra žiūrėti į sudarkytą lavoną, į kurį žiūrint ima šiurpas? Tačiau jei tik jis kur nors guli, žmonės subėga, norėdami nusiminti, pabalti. Bijo jį išvysti net sapnuose, tarsi juos budrius kas būtų privertęs žiūrėti arba koks gandas apie gražų reginį būtų įtikinęs [tai padaryti]. Taip yra ir su kitomis juslėmis, kurias vardyti yra ilgu. Iš šios smalsumo ligos [atsiranda] ir visokiausios vaidinimuose rodomos keistenybės. Dėl tos pačios priežasties leidžiamasi tyrinėti gamtos, kuri yra už mūsų, paslapčių, kurių pažinimas neteikia jokios naudos, ir [iš kurių] žmonės netrokšta nieko kito, tik pažinti. Tai taip pat priežastis, jei tuo pačiu iškreipto žinojimo tikslu ieškoma ko nors magiškų menų pagalba. Dėl tos priežasties net ir pačioje religijoje išbandomas Dievas, reikalaujant iš jo ženklų ir stebuklų, kurių trokštama ne dėl kokio išsigelbėjimo, bet tik dėl [jų] patyrimo.

56. Šiame beribiame, pilname spąstų ir pavojų miške štai jau daug ką būsiu nukapojęs ir išmetęs iš savo širdies, kaip leidai man padaryti, „mano išgelbėjimo Dieve“[69]; tačiau kada išdrįsiu pasakyti, kai iš visų pusių apie kasdienį mūsų gyvenimą su triukšmu zuja tiek daug tokio pobūdžio dalykų [pagundų], kada išdrįsiu pasakyti, kad nė vienas tokio pobūdžio dalykas nedomina manęs taip, kad [eičiau] žiūrėti jo ir vaikyčiausi iš tuščio smalsumo? Teatras manęs jau tikrai nebetraukia, neberūpi man pažinti šviesulių judėjimą, mano siela niekada neieškojo šešėlių atsakymų; bodžiuosi visomis šventvagiškomis paslaptimis. Kokia daugybe įtaigių gudrybių priešas stengiasi, kad aš prašyčiau iš

tavęs, Viešpatie mano Dieve, kuriam privalau nusižeminusiai ir paprastai tarnauti, kokio nors ženklo! Bet meldžiu tavęs per mūsų karalių ir paprastą bei tyrą tėvynę Jeruzalę, kad, kaip toli man [dabar] iki pritarimo tiems dalykams, taip būtų vis toliau ir toliau. Bet kai prašau tavęs dėl kieno nors išganymo, mano prašymo tikslas yra labai skirtingas, ir tu man duodi ir duosi noriai sekti tavimi, kuris darai tai, ką nori.

57. Tačiau kas galėtų suskaičiuoti, kiek daug menkiausių ir niekingų dalykų kasdien bando mūsų smalsumą ir kaip dažnai mes puolame? Kiek kartų iš pradžių tarsi tik pakenčiame tuos, kurie pasakoja tuščius dalykus, idant neįžeistume silpnų žmonių, o paskui pamažu [pradedame] klausytis su malonumu. Aš jau nebeinu žiūrėti, kaip šuo vejasi kiškį, kai tai vyksta cirke; bet kai tai atsitinka lauke, jei netyčia einu juo, tokia medžioklė gali atitraukti mane nuo kokių nors gilių minčių ir sudominti pati, priversdama nukrypti nuo kelio ne pasukant vežimą, bet palenkiant [kita kryptimi] širdį, ir jei tu, atskleidęs mano silpnumą, tuojau pat neparagintum manęs arba kokiu nors apmąstymu pakilti nuo to reginio prie tavęs arba visiškai nekreipti dėmesio ir praeiti pro šalį, tai aš ten alpčiau iš tuščio smalsumo. Ką [jau kalbėti apie tai], kai mano, sėdinčio namie, dėmesį dažnai patraukia muses medžiojantis žvaigždėtasis driežas arba voras, apraizgantis tas, kurios įsipainioja į jo tinklus? Gal dėl to, kad šie gyviai yra maži, atliekamas ne tas pats veiksmas? Iš ten pereinu prie to tavęs, įstabaus kūrėjo ar visa ko tvarkytojo, šlovinimo, bet ne tai visų pirma patraukia mano dėmesį. Viena yra greitai atsikelti, kita –

nepulti. Mano gyvenimas yra pilnas tokių dalykų, ir vienintelė mano viltis yra labai didelis tavo gailestingumas. Kadangi mūsų širdis tampa tokio pobūdžio dalykų talpykla ir nešioja skaitlingas tuštybės krūvas, dėl to dažnai pertraukiamos ir sudrumsčiamos mūsų maldos, ir tavo akivaizdoje, mums bekreipiant širdies balsą į tavo ausis, nežinia iš kur įsibrovusios kvailos mintys nutraukia tokį rimtą užsiėmimą.

XXXVI 58. Nejau ir tai priskirsime prie nepaisytinų dalykų? Arba kas grąžins mums viltį, jei ne žinomas tavo gailestingumas, nes esi pradėjęs mus keisti? Ir žinai, kiek mane pakeitei, tu, kuris pirmiausia išgydai mane nuo polinkio teisintis, idant „atleistum ir visas kitas mano kaltes, išgydytum visas mano negalias“[70], išpirktum „mano gyvybę nuo žuvimo, apvainikuotum mane malone ir pasigailėjimu ir pasotintum gėrybėmis mano troškimą“, tu, kuris [privertęs] bijoti tavęs numalšinai mano puikybę ir pripratinai prie savo jungo mano sprandą. Ir dabar aš jį nešioju, ir jis man lengvas, nes tu taip pažadėjai ir įvykdei; toks jis išties ir buvo, bet aš nežinojau, kai bijojau užsidėti jį.

59. Bet nejau, Viešpatie, kuris vienas viešpatauji be puikybės, nes tu „vienas esi tikras Viešpats“[71], neturintis viešpaties, nejau mane paliko arba iš viso gali palikti visame šiame gyvenime ir trečioji pagundos rūšis, pagundos norėti, kad žmonės bijotų manęs ir mylėtų mane ne dėl ko kito, bet tam, kad man iš to būtų džiaugsmas, kuris nėra džiaugsmas? Pasigailėtinas yra gyvenimas, ir gėdingas puikavimasis. Tai yra pagrindinė priežastis, dėl kurios nesi

mylimas ir tavęs nėra bijomasi tyrai, ir dėl to tu „priešiniesi išpuikėliams, o nuolankiesiems teiki malonę“[72] ir „griaudi“[73] viršum pasaulio puikybės, ir dreba „kalnų pamatai“[74]. Taigi, kadangi dėl tam tikrų žmonių bendrijos pareigų yra būtina, kad žmonės mus mylėtų ir mūsų bijotų, mus persekioja tikrosios mūsų palaimos priešas, visur kur barstydamas [kaip masalą] spąstuose „puiku, nuostabu!“, kad godžiai rankiodami tai įkliūtume dėl neapdairumo, atsietume savo džiaugsmą nuo tavo tiesos ir susietume su žmonių melagystėmis, kad mums būtų smagu, jog mus myli ir mūsų bijo ne dėl tavęs, bet vietoje tavęs, ir kad tokiu būdu, padaręs mus panašius į save, laikytų prie savęs ne santarvei meilėje, o bendrystei bausmėje tas, kuris nusprendė „pastatyti savo sostą šiaurėje“[75], idant jam, iškreiptai ir kreivai mėgdžiojančiam tave, [žmonės] tarnautų paskendę tamsoje ir šaltyje. O mes štai, Viešpatie, esame tavo „mažoji kaimenė“[76], veldėk mus. Išskleisk savo sparnus, terasime po jais prieglobstį. Būk mūsų šlove; tegul mus myli dėl tavęs, ir tebijo tavo žodžio mumyse. Tas, kuris nori būti šlovinamas žmonių, kai tu priekaištauji, nebus ginamas žmonių, kai tu teisi, nei gelbėjamas, kai tu smerksi. O kai „ne nusidėjėlis šlovinamas už jo sielos troškimus“[77] ir „ne tas, kuris daro neteisybes, laiminamas“, bet šlovinamas žmogus dėl kokios nors dovanos, kurią davei jam, tačiau jis labiau džiaugiasi dėl to, kad yra šlovinamas, nei dėl to, kad turi tą dovaną, dėl kurios yra šlovinamas, tada ir jis yra šlovinamas tau priekaištaujant, ir tada jau geresnis tas, kuris šlovina, už tą, kuris yra pašlovintas. Mat anam žmoguje patiko Dievo dovana, o šiam labiau patiko žmogaus nei Dievo dovana.

XXXVII 60. Kasdien esame bandomi šių pagundų, Viešpatie, nepaliaujamai bandomi. Žmogaus liežuvis yra kasdienis mūsų žaizdras. Liepi mums susilaikyti ir tokios rūšies dalykuose: duok, ką įsakai, ir įsakyk, ką nori. Tu pažįsti mano širdies dejonę dėl šių dalykų ir mano akių upelius. Man sunku suprasti, kiek esu apsivalęs nuo šito maro, ir labai bijau to, kas paslėpta manyje: tai pažįsta tavo akys, o mano ne. Juk kitų rūšių pagundų atveju turiu galimybę, kad ir kokia ji būtų, ištirti save, o šios – beveik jokios. Matau, kiek man pavyko pažaboti savo dvasią ir nuo kūno malonumų, ir nuo smalsumo pažinti tai, kas nereikalinga, kai aš neturiu tų dalykų arba savo valia, arba dėl to, kad jų nėra. Tada aš klausiu savęs, kiek man, daugiau ar mažiau, sunku jų neturint. Turtų, kurių siekiama dėl to, kad jie tarnautų kuriam nors vienam iš šių trijų geismų arba dviem, arba visiems, jei dvasia negali aiškiai suvokti, ar juos turėdama niekina juos, galima ir atsisakyti, kad dvasia išbandytų save. O kad nesusilauktume pagyrimų ir tokiu būdu patirtume, kiek galime, nejaugi reikia gyventi netikusiai ir taip nedorai bei atgrasiai, kad mūsų nepažinotų nė vienas, kuris nesibodėtų mumis? Kokią didesnę kvailystę galima pasakyti ar sugalvoti? O jei pagyrimai paprastai yra ir privalo būti doro gyvenimo bei gerų darbų palydovai, tai taip nedera atsisakyti jų palydos, kaip paties doro gyvenimo. Tačiau aš suprantu, be ko galiu apseiti ramia širdimi arba sunkiai, tik tada, jei to [dalyko] nėra.

61. Tad ką gi tau, Viešpatie, išpažinti apie šios rūšies pagundą? Ką, jei ne tai, kad pagyrimai man yra malonūs? Bet pati tiesa labiau nei pagyrimai. Nes jei manęs paklaustų,

kas man labiau patiktų: ar kad mane, pamišusį arba visame kame klystantį, girtų visi žmonės, ar kad tvirtą ir visiškai neabejojantį tiesa, visi niekintų, žinau, ką pasirinkčiau. Tačiau aš nenorėčiau, kad svetimos burnos pritarimas net padidintų mano džiaugsmą bet kokiu manyje esančiu gėriu. Bet padidina, prisipažįstu, ir ne tik tai – pasmerkimas sumažina. Ir kai ši mano nelaimė drumsčia mane, man į galvą ateina pasiteisinimas, kuris žinai, koks yra, Dieve; mat mane jis trikdo. Juk kadangi tu mums įsakei ne tik susilaikyti, tai yra, [nurodei] nuo kokių dalykų turime sutūrėti savo meilę, bet ir būti teisingais, tai yra, [nurodei], kur link ją turime nukreipti, ir norėjai, kad mes mylėtume ne tik tave, bet ir artimą, dažnai man atrodo, kad aš džiaugiuosi artimo pažanga arba viltimi tada, kai džiaugiuosi pagyrimais to, kuris mane gerai supranta, ir, priešingai, esu liūdnas dėl jo trūkumų, kai girdžiu jį smerkiant tai, ko neišmano, arba tai, kas yra gerai. O kai kada mane liūdina man skirti pagyrimai, kai manyje giriama tai, dėl ko pats sau nepatinku, arba kai labiau vertinamos, nei dera, ir mažesnės bei paviršutiniškos gėrybės. Bet vėlgi, iš kur aš žinau, ar esu taip paveikiamas dėl to, kad nenoriu, jog giriantis mane nesutiktų su manimi dėl manęs, ne todėl, kad mane jaudina jo gerovė, bet todėl, kad tos pačios gėrybės kurios man patinka manyje, yra man malonesnės tada, kai jos patinka ir kitam? Juk tam tikra prasme nesu giriamas, jei nėra giriama mano nuomonė apie save, kadangi arba giriama tai, kas man nepatinka, arba labiau giriama tai, kas man patinka mažiau. Taigi šiuo klausimu nesu tikras dėl savęs?

62. Štai tavyje, tiesa, matau, kad man skirti pagyrimai

turi jaudinti mane ne dėl manęs, bet dėl artimo gerovės. Bet ar toks ir esu, nežinau. Čia aš esu sau žinomas mažiau nei tu. Meldžiu tave, mano Dieve, atskleisti man ir mane patį, idant išpažinčiau savo broliams, kurie melsis už mane, savyje aptiktas žaizdas. Vėl turėčiau uoliau klausinėti savęs. Jei giriamas jaudinuosi dėl artimo gerovės, kodėl, jei neteisingai smerkiamas yra kas nors kitas, jaudinuosi mažiau nei jei tai vyksta su manimi? Kodėl mane labiau ėda tas įžeidimas, kuris skiriamas man, nei tas, kuris lygiai taip pat neteisingai mano akivaizdoje skiriamas kitam? Ar ir to nežinau? Ir belieka tik „pačiam save apgaudinėti“[78] ir tavo akivaizdoje „nevykdyti tiesos“[79] savo širdimi ir liežuviu? Viešpatie, atitolink nuo manęs šią beprotybę, „kad mano burna nebūtų man nusidėjėlio aliejus mano galvai ištepti“[80].

XXXVIII 63. „Esu nelaimingas ir vargšas“[81] ir geresnis tada, kai slapčia dejuodamas esu nepatenkintas savimi ir ieškau tavo gailestingumo, kol bus pataisyti mano trūkumai ir ištobulinti iki tos ramybės, kurios nepažįsta pasipūtėlio akis, mano trūkumai. Tačiau iš burnos sklindanti kalba ir darbai, kurie tampa žinomi žmonėms, turi savyje pavojingiausią pagundą dėl meilės pagyrimams, kuri vardan kažkokio asmeninio šaunumo surinkinėja iškaulytus balsus: gundo ir tada, kai aš pats sau dėl jos priekaištauju, kaip tik dėl to, kad priekaištauju, ir dažnai dėl pačios paniekos tuščiai garbei didžiuojamasi tuščiau ir dėl to didžiuojamasi jau nebe pačia panieka garbei: juk jos neniekina, jei didžiuojasi.

XXXIX 64. Be to, [mūs] viduje, viduje yra kita bloga

pagunda, dėl kurios į tuštybę pasineria tie, kurie yra patenkinti savimi, nors kitiems jie arba nepatinka, arba yra nemalonūs ir nesistengia patikti. Tačiau savimi patenkinti tau nepatinka ne tik dėl to, kad gėrybėmis laiko tai, kas nėra dorybės, bet ir dėl to, kad tavo gėrybes laiko savomis arba, jei ir laiko tavomis, tai tarytum sukurtomis jų nuopelnais, arba, jei ir mano, kad tavo malonės dėka, tai nesidžiaugia ja kartu su kitais, bet pavydi jos kitiems. Visuose šiuose ir panašiuose pavojuose ir varguose matai mano širdies virpulį, ir aš labiau jaučiu, kad tu tuojau pat išgydai mano žaizdas, nei tai, kad nesu sužeidžiamas.

XL 65. Kur tik tu nėjai kartu su manimi, tiesa, aiškindama, ko turėčiau vengti ir ko siekti, kuomet dėsčiau tau niekingus savo vaizduotės vaisius, kuriuos galėjau, ir klausiau tavo patarimo? Juslėmis apkeliavau išorinį pasaulį ten, kur galėjau, ir stebėjau nuo savęs savo kūno gyvenimą bei pačias savo jusles. Iš ten įžengiau į savo atminties slėptuves, įvairias platybes, stebėtinais būdais pilnas nesuskaičiuojamų išteklių, apžiūrėjau ir išsigandau, ir nieko iš tų dalykų neįstengiau atskirti be tavęs, ir radau, kad tu nesi nė vienas iš jų. Ir ne aš pats tai radau, nors peržvelgiau visa ką ir pabandžiau atskirti ir įvertinti visus dalykus pagal kiekvieno jų vertę: vienus jų įgijau ir apklausiau, kai apie juos man pranešė juslės, kitus suvokiau esant sumišusius su manimi, atidalinau ir suskirsčiau ir pačius pranešėjus, galiausiai erdviuose atminties lobynuose viena peržiūrėjau, kita paslėpiau, dar kita iškėliau į paviršių. Bet nė aš pats, tai darydamas, tai yra, toji mano jėga, kurios dėka tai dariau, nė ji

nebuvai tu, nes tu esi pasiliekanti šviesa, kurios aš klausinėjau apie visa ką: ar tai yra, kas tai yra, kiek tai verta. Ir klausiausi tavęs aiškinančio ir įsakinėjančio. Ir dažnai taip darau; tai teikia man džiaugsmo, ir vos tik galiu atsiplėšti nuo būtinų reikalų, ieškau prieglobsčio tame malonume. Ir visuose šiuose dalykuose, kuriuos peržvelgiu, klausdamas tavo patarimo, nerandu kitos saugios vietos savo sielai, išskyrus tave, kur susirenka išsibarsčiusios mano [dalys] ir niekas iš manęs nenutolsta nuo tavęs. Kartais leidi man patirti viduje labai neįprastą jausmą, [kurio apimtas patiriu] nežinia kokią saldybę. Jei ji tobulai išsiskleistų manyje, nežinau, kas būtų, [bet] tai nebūtų šis gyvenimas. Bet aš ir vėl puolu į čia, slegiamas varginančios naštos, mane įsitraukia ir susaisto įprasti dalykai, ir aš ilgai verkiu, bet [vis tiek] esu stipriai susaistytas. Štai ką reiškia įpročio našta! Įstengiu čia būti ir nenoriu, ten noriu ir neįstengiu: ir čia, ir ten esu apgailėtinas.

XLI 66. Štai kodėl peržiūrėjau savo nuodėmių negalias, susijusias su trimis geidulingumo pavidalais ir šaukiausi tavo dešinės vardan savo išganymo. Išvydau sužeista širdimi tavo spindesį ir apakintas tariau: kas tai išgali? „Aš esu atkirstas nuo tavo akivaizdos“[82]. Tu esi tiesa, viešpataujanti viršum visa ko. Ir aš iš savo godumo nenorėjau netekti tavęs, bet norėjau kartu su tavimi turėti ir melą, kaip niekas nenori meluoti taip, kad pats nebežinotų, kas yra tiesa. Taigi netekau tavęs, nes nesi nusipelnęs, kad tave turėtų kartu su melu.

XLII 67. Ką gi aš galėjau rasti tokį, kuris būtų sutaikęs

mane su tavimi? Reikėjo man meilikaujant kreiptis į angelus? Kokia malda? Kokiomis apeigomis? Daugelis, kurie stengėsi sugrįžti pas tave ir neįstengė to savo jėgomis, kaip girdžiu pasakojant, pabandė šitai, ir juos apėmė neįprastų regėjimų aistra ir pelnytai juos užvaldė apgaulingi vaizdai. Išpuikę jie ieškojo tavęs, veikiau pūsdami savo krūtines iš pasididžiavimo savo mokytumu nei daužydami į jas, ir dėl savo širdies panašumo pritraukė prie savęs „šio oro jėgas“[83], bendrininkes ir jų puikybės sąjungininkes, kurios magiškų galių dėka apgaudinėjo juos, ieškančius tarpininko, per kurį būtų apvalyti, bet tai buvo ne jis. Tai buvo „šviesos angelu apsimetęs šėtonas“[84]. Išpuikusį kūną didžiai viliojo tai, kad jis neturėjo [mūsų] žemiško kūno. Jie buvo mirtingi ir nusidėjėliai, o tu, Viešpatie, su kuriuo jie išdidžiai stengėsi susitaikyti, nemirtingas ir be nuodėmės. O tarpininkas tarp Dievo ir žmonių turėjo turėti panašaus į Dievą ir kažką panašaus į žmones, idant nebūtų taip, kad būdamas panašus ir vienu, ir kitu į žmones būtų toli nuo Dievo arba būdamas panašus ir vienu, ir kitu į Dievą būtų toli nuo žmonių ir tokiu būdu nebebūtų tarpininkas. Taigi tas tariamas tarpininkas, kuriuo vilkėti tavo slaptais sprendimais yra nusipelniusi puikybė, turi vieną bendrą dalyką su žmonėmis, tai yra, nuodėmę, ir nori atrodyti turįs kitą dalyką, bendrą su Dievu: kadangi jo nedengia mirtingas kūnas, dedasi nemirtingu. Bet kadangi „atpildas už nuodėmę – mirtis“[85], turi bendrai su žmonėmis tai, dėl ko jie kartu pasmerkiami mirčiai.

XLIII 68. O tikrasis tarpininkas, kurį slaptu savo gailestingumu apreiškei žmonėms ir pasiuntei, kad sekdami

jo pavyzdžiu išmoktų nusižeminimo, tasai „Dievo ir žmonių tarpininkas, žmogus Jėzus Kristus“[86], apsireiškė tarp mirtingų nusidėjėlių ir nemirtingo teisiojo, būdamas mirtingas kartu su žmonėmis ir teisus su Dievu, idant, kadangi atpildas už teisingumą yra gyvenimas ir ramybė, per su Dievu sujungtą teisingumą sunaikintų išteisintų nusidėjėlių mirtį, kurią norėjo turėti bendrai su jais. Jis buvo apreikštas senovės šventiesiems, idant jie, tikėdami būsima kančia, būtų išganyti taip, kaip mes, tikėdami buvusia. Kaip žmogus jis yra tarpininkas, o kaip žodis nestovi vidury, nes yra lygus Dievui ir Dievas pas Dievą ir kartu vienas Dievas.

69. Kaip tu mus mylėjai, gerasis Tėve, „kuris nepagailėjai nė savo vienatinio Sūnaus, bet atidavei jį už mus bedieviams“! Kaip mylėjai mus, už kuriuos, „nelaikydamas plėšimu savo lygybės su Dievu, jis nusižemino tapdamas klusnus iki kryžiaus mirties“[87], jis, vienintelis „laisvas tarp mirusiųjų“[88], turintis „galią atiduoti“[89] savo gyvybę ir „galią vėl ją atsiimti“, už mus tau nugalėtojas ir auka, ir nugalėtojas dėl to, kad auka, už mus tau šventikas ir atnaša, ir šventikas dėl to, kad atnaša, gimdamas iš tavęs ir tarnaudamas mums padarė mus tau iš vergų vaikais. Pagrįstai yra stipri jame mano viltis, kad išgydysi per jį visas mano negalias[90], per jį, kuris sėdi „tavo dešinėje“ ir „užtaria mus“[91] prieš tave: kitaip netekčiau vilties. Juk gausios ir, be to, didelės negalios, gausios ir didelės; bet dar galingesnis tavo gydymas. Būtume galėję manyti, kad tavo žodis yra toli nuo sąjungos su žmogumi, ir netekti vilties dėl savęs, jei jis nebūtų tapęs „kūnu“[92] ir gyvenęs „tarp mūsų“.

70. Išgąsdintas savo nuodėmių ir savo nelaimės didy-

bės, buvau sumanęs širdyje ir nutaręs pabėgti vienumon, bet tu suturėjai mane ir sustiprinai, tardamas: „Kristus mirė už visus dėl to, kad gyvieji nebe sau gyventų, bet tam, kuris už juos numirė“[93]. Štai, Viešpatie, tau pavedu savo rūpestį tuo, kad gyvenčiau, ir „žiūrėsiu į tavo įstatymo stebuklus“[94]. Tu žinai mano nepatyrimą ir silpnumą: „pamokyk mane ir išgydyk“[95]. Tas tavo vienatinis, „kuriame slypi visi išminties ir pažinimo lobiai“[96], išpirko mane savo krauju. Tenešmeižia manęs išpuikėliai, nes galvoju apie savo išpirkos kainą, valgau ją ir geriu, ir dalinu, ir, būdamas vargšas, noriu pasisotinti ja kartu su tais, kurie ja maitinasi ir pasisotina: „šlovins Viešpatį, kurie jo ieško“[97].

VIENUOLIKTA KNYGA

I 1. Nejaugi, Viešpatie, tu, kurio yra amžinybė, nežinai to, ką aš tau kalbu; o gal tai, kas vyksta laike, tu matai tam tikru metu? Kodėl aš tau tiek dalykų taip smulkiai pasakoju? Ne tam, kad iš manęs tai sužinotum, o tam, kad sužadinčiau savo ir tų, kurie tai skaito, jausmus tavo atžvilgiu, kad visi sakytume: „Didis yra Viešpats, vertas garbės begalinės“[1]. Aš jau sakiau ir dar pasakysiu: aš tai darau iš meilės tavo meilei. Juk mes meldžiamės, nors tiesa sako: „Jūsų tėvas žinojo, ko jums reikia, dar jums nepaprašius“[2]. Savo jausmus tau parodome, pasakodami tau apie savo nelaimes ir apie tavo gailestingumą mums[3], kad visai mus išlaisvintum, ką jau pradėjai daryti, kad nustotume būti vargšai savyje, o taptume palaiminti tavyje. Juk pašaukei mus būti dvasingais vargdieniais, švelniais ir liūdinčiais, alkstančiais ir trokštančiais teisybės, gailestingais, tyraširdžiais, taikiais. Štai pasakojau tau daug dalykų, – ką galėjau ir ką norėjau. Juk tu pirmas panorėjai, kad aš tai išpažinčiau tau, „Viešpačiui, mano Dievui, nes tu esi geras, esi maloningas per amžius“[4].

II 2. Kada gi aš liausiuos plunksnos kalba pasakoti apie visus tavo raginimus, visus tavo bauginimus, paguodimus ir vadovavimus, kuriais atvedei mane skelbti savo žodį ir dalinti žmonėms tavo paslaptį? O jei ir liausiuos pasakoti apie viską iš eilės, brangiai man kainuos laiko lašai. Jau seniai degu noru pamąstyti apie tavo įstatymą ir čia parodyti savo žinojimą ir savo nepatyrimą, pirmuosius tavo šviesos blykstelėjimus ir mano tamsos likučius, kol mano silpnu-

mo neįveiks tavo stiprybė. Nenoriu kam nors kitam eikvoti valandų, laisvų liekančių nuo būtinos kūno priežiūros, dvasios veiklos, tarnavimo žmonėms, – privalomo ir neprivalomo, tačiau daromo.

3. Viešpatie, mano „Dieve, išklausyk mano maldą“[5], ir tavo gailestingumas tegu išgirsta mano troškimą: jis dega manyje ne tik dėl manęs paties, jis gali būti naudingas mūsų mylimiems broliams; juk matai mano širdyje, kad yra būtent taip. Noriu tarnauti tau savo mintimis ir žodžiais, ir leisk „man ką nors paaukoti tau: juk aš esu vargšas ir beturtis, o tu turtingas visiems, kurie tavęs šaukiasi“[6]; neturėdamas rūpesčių, tu rūpiniesi mumis. Pašalink mano viduje ir mano išorėje esantį bet kokį lengvabūdiškumą ir bet kokią apgaulę, apvalyk mano lūpas. Tegu tavo raštas teikia man tyrą malonumą, tegu per jį neapsigausiu pats ir neapgausiu kitų. Viešpatie, išklausyk mane ir pasigailėk manęs[7], Viešpatie, mano Dieve, aklųjų šviesa ir silpnųjų stiprybe ir nuolatos matančiųjų šviesa ir stipriųjų jėga. Išklausyk mano sielą ir išgirsk šaukiantį iš bedugnės. Jeigu nėra bedugnėje tavo ausų, kur mes tada eisime? Ko šauksimės? „Tavo yra diena ir tavo yra naktis“[8], pagal tavo linktelėjimą pralekia akimirkos. Dosniai duok man laiko apmąstymams to, kas paslėpta tavo įstatyme ir neuždaryk jo prieš tuos, kurie beldžiasi. Juk ne veltui leidai prirašyti tiek puslapių, pilnų gilios paslapties. Argi neturi šitie miškai savų elnių, kurie juose slepiasi, ilsisi, vaikšto ir ganosi, guli ir atrajoja. O Viešpatie, padaryk mane tobulą ir atverk man tuos puslapius. Štai tavo balsas – mano džiaugsmas, tavo balsas malonesnis už visus malonumus. Duok tai, ką myliu: juk myliu. Ir tai tu davei. Neatsakyk

savo dovanų, nepaniekink trokštančios savo žolelės. Išpažinsiu tau viską, ką rasiu tavo knygose, „išgirsiu tave šlovinantį balsą“[9], gersiu tave ir apmąstysiu „tavo įstatymo stebuklus“[10]: nuo pat pradžių, kai tu sukūrei dangų ir žemę, iki amžinosios karalystės, kur būsiu su tavimi tavo šventajame mieste!

4. „Viešpatie, pasigailėk manęs ir išgirsk mano troškimą“[11]. Aš netrokštu nieko, kas yra žemiška: nei aukso, nei sidabro, nei brangakmenių, puošnių drabužių, nei garbingų pareigų, nei valdžios, nei kūno malonumų, nei to, kas būtina šioje mūsų gyvenimo kelionėje, – tai yra viso to, kas pridedama mums, „ieškantiems tavo karalystės ir tavo teisingumo“[12]. Pažvelk, mano Dieve, iš kur šitas mano troškimas. „Man pasakojo neteisieji apie savo malonumus, bet jie nesielgia pagal tavo įstatymą, Viešpatie“[13]. Štai iš kur mano troškimas, Viešpatie. Pažvelk, Tėve, pažiūrėk, pamatyk ir pritark: tebūna leista man tavo gailestingumo akivaizdoje[14] sulaukti tavo malonės, kad atsivertų man, beldžiančiam, tavo žodžių gelmė. Meldžiu vardan mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus, tavo Sūnaus, sėdinčio tavo dešinėje, žmogaus sūnaus, kurį tu padarei tarpininku tarp savęs ir mūsų[15], per kurį tu ieškojai mūsų, neieškančių tavęs, ieškojai tam, kad mes ieškotume tavęs; vardan tavo žodžio, per kurį tu viską sukūrei, o kartu ir mane; vardan tavo vienintelio, per kurį tu pašaukei ir įsūnijai tikinčiuosius, o kartu ir mane; meldžiu vardan to, „kuris sėdi tavo dešinėje; vardan mūsų užtarėjo, kuriame slypi visi išminties ir pažinimo lobiai“[16]. Aš jų ieškau tavo knygose. Apie jį rašė Mozė: tai sako jis pats, tai sako tiesa.

III 5. Leisk man išgirsti ir suprasti, kokiu būdu tu „pra-

džioje sukūrei dangų ir žemę“[17]. Parašė tai Mozė, parašė ir išėjo, perėjo iš čia – nuo tavęs pas tave, ir dabar jo nėra priešais mane. Jei jis čia būtų, aš sulaikyčiau jį ir paprašyčiau, ir maldaučiau tavo vardu atverti man šituos žodžius, aš gaudyčiau savo kūno ausimis garsus, besiliejančius iš jo burnos. Jeigu jis kalbėtų hebrajiškai, veltui belstųsi jo žodžių prasmė: ji nepaliestų mano proto. Jeigu kalbėtų lotyniškai, aš suprasčiau, ką jis kalba. Bet iš kur aš žinočiau, ar jis kalba tiesą? O jeigu ir tai sužinočiau, ar iš jo sužinočiau? Ta tiesa slypi mano viduje, mano mąstymo buveinėje, kur nereikia nei hebrajų, nei graikų, nei lotynų, nei barbarų kalbos, ir ji be jokių garsų, be lūpų ir liežuvio pasakytų man: „Jis sako tiesą“, o aš bemat visiškai pasitikėdamas pasakyčiau tam tavo žmogui: „Tu kalbi tiesą“. Kadangi jo negaliu paklausti, prašau tavęs, kurio kupinas jis kalbėjo Tiesą, prašau tavęs, mano Dieve, „atleisk mano nuodėmes“[18] tu, kuris leidai tavo vergui tai pasakyti, leisk man visa tai suprasti.

IV 6. Štai dangus ir žemė; jie šaukia apie tai, kad yra sukurti, jie keičiasi ir įvairuoja. O tame, kas nėra sukurta, tačiau egzistuoja, tame nėra nieko, ko nebuvo anksčiau, būtent: nėra kitimo ir nėra įvairovės. Tie dalykai taip pat šaukia, kad ne patys sukūrė save: „Mes esame todėl, kad mus sukūrė; taigi mūsų nebuvo anksčiau negu mes atsiradome, todėl negalėjome atsirasti patys iš savęs“. Kalbančiųjų žodžius patvirtina pats jų buvimas. Taigi tu, Viešpatie, sukūrei juos: tu esi gražus, nes jie yra gražūs, tu esi geras, nes jie yra geri; tu esi, nes jie yra. Palyginti su tavimi, jų kūrėju, jie nėra nei gražūs, nei geri, nei yra. Mes tai žinome, ačiū

tau, ir mūsų žinojimas, palyginti su tavuoju, yra nežinojimas.

V 7. Kaipgi tu sukūrei dangų ir žemę ir kokie buvo tokio didelio darbo įrankiai? Juk tu darei ne taip, kaip daro meistras, vieną daiktą darydamas iš kito pagal savo sielos nuomonę, kuri liepia suteikti tam daiktui tokį pavidalą, kokį ji regi pačioje savyje savo vidine akimi. O kodėl ji gali tai padaryti? Todėl, kad tu ją sukūrei, ir ji suteikia pavidalą tam, kas jau kokiu nors pavidalu yra, pavyzdžiui, žemei, akmeniui, medžiui, auksui ir kitiems panašiems daiktams. Iš kur visa tai būtų atsiradę, jeigu tu nebūtum to sukūręs? Tu davei meistrui kūną; tu sukūrei sielą, valdančią tą kūną; tu sukūrei medžiagą, iš kurios jis ką nors daro; tu davei talentą, kurio dėka jis įvaldo savo meną ir mato vidiniu žvilgsniu, ką daro išorėje; tu davei kūno pojūtį, kuris aiškina ir perduoda dvasios nurodymus medžiagai, kas iš jos daroma, ir praneša dvasiai, kas jau yra padaryta, kad pasitartų su savo viduje esančia tiesa, ar gerai padaryta[19]. Visi šie dalykai šlovina tave, kaip visko kūrėją. Bet kokiu būdu tu tai darai? Kokiu būdu, Dieve, tu sukūrei dangų ir žemę? Juk ne danguje ir ne žemėje tu sukūrei dangų ir žemę, ne ore ir ne vandenyje, nors jie yra susiję su dangumi ir su žeme. Ir ne visatoje tu sukūrei visatą, nes jai nebuvo kur būti anksčiau negu atsirado, kur jai būti. Ir neturėjai rankoje nieko, iš ko sukūrei dangų ir žemę. Nes iš kur tu galėjai turėti tai, ko nebuvai sukūręs anksčiau, kad iš to sukurtum ką nors kita? Visa tai yra tik todėl, kad tu esi. Taigi tu pasakei „ir tai pasidarė“[20] ir sukūrei visa tai savo žodžiu.

VI 8. Bet kokiu būdu pasakei? Ar taip, kaip tada, kai iš debesų pasigirdo balsas, sakantis: „šitas yra mano mylimasis sūnus“[21]? Šitas balsas suskambėjo ir nuskambėjo, pasigirdo ir nutilo. Skiemenys suskambo ir išnyko: antras po pirmo, trečias po antro, ir taip iš eilės iki paskutinio, po kurio stojo tyla. Iš to paaiškėja ir pasirodo, kad tą balsą išspaudė savo judesiu tavo kūrinys, tarnaujantis tavo amžinai valiai, nors ir būdamas laikinas. Ir šituos tavo žodžius, pasakytus tam tikru metu, išorinė ausis pranešė protingai sielai, kurios vidinė ausis klausosi amžinojo tavo žodžio. Ir ji, palyginusi tuos laikinai skambančius žodžius su amžinuoju tavo žodžiu, esančiu tyloje, pasakė: „Tai visai kas kita, visai kas kita. Šitie žodžiai yra žemiau manęs, ir jų iš viso nėra, jie bėga ir išnyksta. O mano Dievo žodis yra aukščiau manęs, jis pasilieka per amžius“[22]. Taigi jeigu skambančiais ir išnykstančiais žodžiais tu liepei, kad atsirastų dangus ir žemė, jeigu tokiu būdu sukūrei dangų ir žemę, vadinasi, jau anksčiau negu atsirado dangus ir žemė, buvo kažkoks kūniškas kūrinys, kurio balsas, sukeltas laikino judėjimo, skambėjo tam tikru metu. Tačiau jokio kūno nebuvo anksčiau negu atsirado dangus ir žemė, o jeigu buvo, tai tu buvai sukūręs jį nepraeinančiu balsu, kad iš jo padarytum praeinantį balsą, kuriuo ir pasakei, kad atsirastų dangus ir žemė. O koks tai kūrinys, kuris galėjo turėti tokį balsą; jeigu tu nebūtum jo sukūręs, jo iš viso nebūtų buvę. Kokį gi žodį tu pasakei, kad atsirastų kūnas, kuris ištartų šituos žodžius?

VII 9. Taigi kvieti mus suprasti žodį – Dievą, esantį pas tave – Dievą[23]; jis nuo amžių sakomas ir jo dėka nuolatos

viskas yra pasakoma. Tai, kas buvo pasakyta, nesibaigia; kad būtų galima pasakyti viską, nesakomas kitas žodis, bet viskas sakoma vienu metu ir nuolatos: kitaip jau būtų laikas ir kitimas, o ne tikra amžinybė ir tikras nemirtingumas. Aš tai žinau, mano Dieve, ir dėkoju. Aš tai žinau ir išpažįstu tau, mano Dieve, o su manimi žino ir laimina tave kiekvienas, kuris nėra nedėkingas, kai sužino tikrą tiesą. Mes žinome, Viešpatie, žinome, kad tiek, kiek kas nors nėra tuo, kuo buvo, ir yra tuo, kuo nebuvo, tiek jis miršta ir gimsta. O iš tavo žodžio niekas neiškrenta ir niekas jo nepakeičia, nes jis yra nemirtingas ir amžinas. Todėl amžinu kaip ir tu pats žodžiu tu vienu metu ir nuo amžių kalbi visa, kam tu liepi atsirasti. Tu viską sukuri ne kaip nors kitaip, o tik žodžiu, tačiau ne vienu metu ir ne nuo amžių atsiranda visa, ką tu žodžiu sukuri.

VIII 10. Kodėl taip yra, klausiu, Viešpatie, mano Dieve? Nors matau, bet nežinau, kaip pasakyti. Galbūt visa, kas pradeda būti ir liaujasi būti, tada pradeda ir tada liaujasi, kada privalėjo prasidėti ir baigtis, ir tai yra žinoma amžinajam protui, kuriame niekas neprasideda ir nesibaigia. Tai ir yra pats tavo žodis, kuris yra pradžia ir kuris mums kalba evangelijoje; jis skambėjo išoriniame pasaulyje žmonių ausims, kad juo patikėtų, kad ieškotų jo savo viduje ir rastų amžinojoje tiesoje, kur gerasis ir vienintelis mokytojas moko visus savo mokinius. Ten girdžiu tavo balsą, Viešpatie, kalbantį man, nes tai jis kalba mums, tas, kuris moko mus; o tas, kuris nemoko, net jeigu kalba, kalba ne mums. O kas gi mus moko, jeigu ne pastovi tiesa? Net ir tada, kai mes

esame mokomi kintančios būtybės, mes esame vedami prie nekintamos tiesos, kur mes iš tikrųjų ir mokomės, kai stovime ir klausome jo, ir „džiaugte džiaugiamės girdėdami sužadėtinio balsą“[24], ir grįžtame ten, iš kur esame atėję. Todėl jis ir yra pradžia, nes jeigu jo nebūtų, kol mes klaidžiojame, mes neturėtume kur grįžti. Kai mes grįžtame iš klaidžiojimų, grįžtame todėl, kad supratome klaidas, o suprasti jas mus moko jis, nes jis yra pradžia, ir jis kalba mums.

IX 11. Tos pradžios dėka tu, Dieve, ir sukūrei „dangų ir žemę“[25], tavo žodžio dėka, tavo sūnaus dėka, tavo narsumo, tavo išminties ir tavo teisybės dėka: įstabiai kalbėdamas ir įstabiai darydamas. Kas tai supras? Kas paaiškins? Kas yra tai, kas peršviečia mane ir perveria mano širdį, nesužeisdamas manęs? Drebu ir degu[26]: drebu [matydamas], koks aš nepanašus į jį, degu [matydamas], koks aš panašus į jį. Išmintis, pati išmintis yra tai, kas peršviečia mane, perplėšdama mano tamsumą, kuris vėl ima supti mane, įveiktą šitos tamsos ir mano kalčių naštos. „Skausme išseko mano jėga“[27], taip, kad negaliu pakelti savojo gėrio, kol tu, Viešpatie, „būdamas maloningas visiems mano nusidėjimams“, neišgydysi „visų mano ligų“. Nes tada tu išgelbėsi nuo pražūties mano gyvybę, apvainikuosi mane gailesčiu ir malone, pasotinsi „gėrybėmis mano troškimą“, ir „mano jaunystė atsigaus tarsi erelio“[28]. Mes esame išgelbėti viltimi ir laukiame ištvermingai tavo pažadų išsipildymo[29]. Tegu klauso, kas gali, savo širdyje tavo žodžių, o aš, tikėdamas tavo pranašavimu, šauksiu: „Viešpatie, kokia daugybė tavų sutvėrimų! Juos išmintingai sukūrei, jų pilna žemė[30]. Toji

išmintis ir yra pradžia, ir tos pradžios dėka tu sukūrei dangų ir žemę“.

X 12. Argi nėra visai nusenę[31] tie, kurie mums sako: „Ką darė Dievas iki tol, kol sukūrė dangų ir žemę?“ „Jeigu jis niekuo nebuvo užimtas, sako kai kurie, ir nieko nedarė, kodėl visam laikui nepasiliko tokioje būsenoje kaip anksčiau, kai niekuo nebuvo užimtas ir nieko nedarė? O jeigu Dievui atsiranda naujas noras naujai veiklai, kad sukurtų kūrinį, kurio niekada anksčiau nebuvo sukūręs, tai kokia ta tikra amžinybė, kurioje atsiranda noras, kurio anksčiau nebuvo?“ Juk valia nėra Dievo kūrinys, ji egzistavo iki sukūrimo, nes nieko negali būti sukurta, jeigu prieš kuriant neegzistuoja kūrėjo valia. Dievo valia priklauso pačiai jo substancijai. Ir jeigu Dievo substancijoje atsirado kas nors, ko anksčiau nebuvo, tai ta substancija visai teisingai negali būti vadinama amžina; o jeigu nuolatinė buvo Dievo valia kurti, kodėl ne nuolat esantys yra jo kūriniai?

XI 13. Tie, kurie tai kalba, dar nesupranta tavęs, o dieviškoji išmintie, protų šviesa, jie dar nesupranta, kokiu būdu atsiranda tai, kas atsiranda per tave ir tavyje. Jie bando suprasti tai, kas amžina, bet jų širdis ligi šiol skraido tai praeityje, tai ateityje, ir ligi šiol ji yra tuščia. Kas sulaikys ją ir įtvirtins vietoje, kad sustotų ir pagautų atspindį niekada nejudančios amžinybės, kad palygintų ją su nuolat judančiu laiku ir pamatytų, jog tai yra nepalyginami dalykai; tegu pamato, kad ilgas laikas tampa ilgas tik tada, kai susideda iš daugybės praeinančių akimirkų, kurios vienu metu trukti

negali. Amžinybėje niekas nepraeina, bet visada viskas yra dabartyje; o joks laikas negali būti visas dabartyje. Tegu pamato, jog visa praeitis yra išstumta ateities, o visa ateitis išplaukia iš praeities, o visa praeitis ir ateitis yra sukurta ir atsiranda iš to, kuris visada yra dabartyje. Kas sulaikys žmogaus širdį, kad ji sustotų ir pamatytų, kaip nejudanti amžinybė, neturinti nei ateities, nei praeities, liepia atsirasti ateities ir praeities laikui? Ar pajėgs mano ranka[32] tai aprašyti, ar pajėgs mano liežuvis apsakyti tokį reikšmingą dalyką?

XII 14. Štai kaip aš atsakau klausiančiam: „Ką darė Dievas iki tol, kol sukūrė dangų ir žemę?“ Aš atsakau ne taip, kaip, kalbama, atsakė kažkas, juokais pašiepdamas įžūlų klausimą: „Ruošė pragarą klausinėjantiems apie aukštus dalykus“. Viena – suprasti, kita – pajuokti. Aš atsakau ne taip. Mieliau atsakyčiau: „Aš nežinau to, ko nežinau“, negu kad leisčiau pašiepti klausiantį apie aukštus dalykus ir pagirti melagingai atsakantį. Vadinu tave, mūsų Dieve, visos kūrinijos kūrėju, jeigu dangaus ir žemės vardu vadinama visa kūrinija, ir drąsiai sakau: iki tol, kol Dievas sukūrė dangų ir žemę, jis nedarė nieko. Nes jeigu jis ką nors darė, tai tik kūrė savo kūriniją. O, kad aš žinočiau visa, ką trokštu žinoti savo naudai, kaip žinau tai, kad nebuvo nieko sukurta anksčiau negu buvo kažkas sukurta.

XIII 15. Ir jeigu kieno nors lengvabūdiškas protas klaidžioja praėjusių laikų vaizdiniuose ir stebisi, kad tu, Visagali Dieve, visko kūrėjau ir valdytojau, dangaus ir žemės sukūrėjau, ligi tol, kol visa tai sukūrei, nesiėmei šito darbo begalinę

daugybę amžių. Tegu jie pabunda ir supranta, kad tuščiai stebisi. Nes kaip galėjo praeiti begalinė daugybė amžių, jeigu tu jų dar nebuvai sukūręs, tu, visų amžių kūrėjas ir sumanytojas? Argi buvo koks nors laikas, kuris nebūtų tavo sukurtas? Argi galėjo praeiti kas nors, ko niekada nebuvo? O kadangi tu esi visų laikų padarytojas, jeigu buvo koks nors laikas anksčiau negu tu sukūrei dangų ir žemę, kodėl sakoma, kad tu nieko neveikei? Juk tą laiką tu pats sukūrei, ir negalėjo laikas praeiti pirmiau negu tu sukūrei laiką. O jeigu prieš sukuriant dangų ir žemę nebuvo jokio laiko, kam reikia klausti, ką tu tada darei? Nebuvo jokio „tada“, kai nebuvo laiko.

16. Ne laike tu aplenkei laiką, kitaip tu negalėtum aplenkti visų laikų. Tu aplenki praeitį, iškildamas virš jos visada esančios dabartyje amžinybės dėka, ir tuo pačiu viršydamas ateitį: ateitis dar bus, o kai ateis, taps praeitimi, o „tu visada liksi tas pats, ir galo nebus tavo metams“[33]. Tavo metai nei ateina, nei praeina, o mūsų metai eina vieni po kitų, kad praeitų visi. Tavo metai visi stovi vietoje ir nejuda: vienų neišstumia kiti, nes jie nepraeina. O mūsų metai bus visi mūsų tada, kai jų jau nebebus. Tavo metai – viena diena, ir ta diena atsiranda ne kasdien, o visada yra šiandien, nes ši tavo diena neužleidžia vietos rytojaus dienai ir nepakeičia vakarykštės. Tavo šiandiena – amžinybė, todėl amžinas ir tavo Sūnus, kuriam tu pasakei: „Aš pagimdžiau tave šiandien“[34]. Tu sukūrei visą laiką, ir tu buvai anksčiau už bet kokį laiką, ir nebuvo tokio laiko, kai laiko visai nebuvo.

XIV 17. Nebuvo laiko, kai tu ko nors nekūrei, nes tu sukūrei ir patį laiką. Nėra laiko amžino kaip ir tu pats, nes tu

niekada nesikeiti, o jeigu laikas nesikeistų, jis nebebūtų laikas. Kas gi yra laikas? Kas galėtų tai paprastai ir trumpai paaiškinti? Kas galėtų šį dalyką taip suvokti protu, kad suprantamai pasakytų žodžiais? Argi apie ką nors kalbėdami mes kalbame paprasčiau ir suprantamiau negu apie laiką? Ir kai kalbame apie jį, mes suprantame, kas tai yra, ir kai kitą girdime apie jį kalbant, mes taip pat suprantame. Taigi kas yra laikas? Jeigu niekas manęs neklausia, aš žinau, kas tai yra, bet jei norėčiau klausiančiam paaiškinti, – nežinau. Tačiau aš tvirtai pareiškiu tai, ką tikrai žinau: jeigu niekas nepraeitų, nebūtų praeities laiko, ir jei niekas neateitų, nebūtų ateities laiko, o jeigu nieko nebūtų, nebūtų ir dabarties laiko. O kaip gali būti šie du laikai – praeities ir ateities, – kai praeities jau nėra, o ateities dar nėra? O jeigu dabarties laikas visada būtų dabartyje ir niekada nenueitų į praeitį, tai jau būtų ne laikas, o amžinybė. O jei dabartis tampa laiku tik todėl, kad nueina į praeitį, kodėl mes sakome, kad jis yra, jeigu jo atsiradimo priežastis yra ta, kad jo nebus? Argi ne teisingai sakome, kad laikas yra tik todėl, kad stengiasi nebūti?

XV 18. Tačiau mes sakome „ilgas laikas“ ir „trumpas laikas“ ir sakome tai tik kalbėdami apie praeitį ir ateitį. Pavyzdžiui, ilgu vadiname tokį praeities laiką, kuris siekia šimtą metų, taip pat ir ateities laiką, o trumpa ir praeičiai, ir ateičiai laikome, sakykime, dešimties dienų trukmę. Bet kokiu būdu ilgu arba trumpu gali būti toks laikas, kurio nėra? Juk praeities jau nėra, o ateities dar nėra. Taigi nesakykime apie praeities laiką „ilgas“, o sakykime „buvo ilgas“;

apie ateities laiką – „bus ilgas". Mano Dieve, mano šviesa, ar ir čia tavo tiesa nepasijuoks iš žmogaus? Ar ilgas praeities laikas tapo ilgas tada, kai jau buvo praėjęs, ar anksčiau, kai dar buvo dabartyje? Jis galėjo būti ilgas tada, kai buvo tai, kas galėjo būti ilga; tačiau praeities jau nebuvo, tad kokiu būdu galėjo būti ilga tai, ko iš viso nebuvo? Taigi nesakykime: „praeities laikas buvo ilgas". Juk nerasime, kas buvo ilga, nes to, kas jau praėjo, nebėra. Sakykime: „ilgas buvo šitas dabarties laikas", nes jis buvo ilgas dėl to, kad buvo dabartyje. Jis dar nebuvo praėjęs, todėl galėjo būti, ir todėl buvo tai, kas galėjo būti ilga; o praėjęs iš karto nustojo būti ilgas, nes nustojo būti iš viso.

19. Taigi pažiūrėkime, žmogaus siela, ar gali dabarties laikas būti ilgas: tau juk duota pajausti laiko tarpus ir juos matuoti. Ką man atsakysi? Ar šimtas dabarties metų yra ilgas laikas? Pirmiau pažiūrėk, ar gali šimtas metų būti dabartyje? Jeigu eina pirmieji metai, tai jie ir yra dabartyje, o likę devyniasdešimt devyni – yra ateityje, ir todėl jų dar nėra; jeigu eina antrieji metai, tai vieni metai – jau praeityje, antri – dabartyje, o visi kiti – ateityje. Paimk kaip dabartį bet kuriuos metus iš to šimto metų vidurio: buvę iki jų bus praeitis, esantys po jų – ateitis. Todėl visas šimtas metų negali būti dabartyje. Pažiūrėk dar: ar tie metai, kurie eina, gali visi būti dabartyje? Juk jeigu eina pirmas jų mėnuo, tai visi kiti yra ateityje; jeigu eina antras, tai pirmas mėnuo – jau praeity, o kitų dar nėra. Taigi ir dabar einantys metai visi nėra dabartis. Metus sudaro dvylika mėnesių, iš kurių dabartis yra tas mėnuo, kuris eina, o visi kiti yra arba praeitis, arba ateitis. Nors ir einantis mėnuo ne visas

yra dabartis, o tik viena diena: jei ji pirma, tai visos kitos yra ateitis; jei paskutinė – tai visos kitos – praeitis; jei esanti viduryje – tai dalis dienų yra praeitis, dalis – ateitis.

20. Taigi aptikome, kad vien tik dabarties laiką galima vadinti ilgu, bet ir tai tik tą, kuris trunka vieną dieną. Bet išskirstykime jį, nes ir viena diena ne visa yra dabartis. Ją sudaro dvidešimt keturios dienos ir nakties valandos, iš kurių, palyginus su pirmąja, kitos – ateitis, o, palyginus su paskutiniąja, kitos – praeitis; palyginus su bet kuria viduriniąja, buvusios iki jos – praeitis, būsiančios – ateitis. Ir ta vienintelė valanda susideda iš bėgančių dalelių: visa, kas iš jos nuskrido, – yra praeitis, visa, kas liko, – ateitis. Jeigu kokį nors laiką galima pavadinti dabarties laiku, tai tik tokį, kurio negalima padalyti net į menkiausias daleles, tačiau ir šis taip greitai nulekia iš ateities į praeitį, kad nelieka jokios, net ir mažiausios, trukmės. Jeigu [dabartis] tęstųsi, ji dalytųsi į praeitį ir ateitį; dabartis neturi jokios trukmės.

Taigi kur tas laikas, kurį mes vadiname ilgu? Gal tai ateitis? Bet juk mes nesakome: „jis yra ilgas", kadangi dar nėra to, kas ilga; sakome: „jis bus ilgas". Kada bus? Jeigu bus ateityje, tai kaip bus ilga tai, ko dar nėra dabartyje. Jeigu taps ilgas tada, kai pradės atsirasti iš ateities, kurios dar nėra, tai pirmiausia atsiras dabartis, kad galėtų būti tai, kas galėtų tapti ilgu; tačiau dabarties laikas jau anksčiau minėtais balsais šaukia, jog negali būti ilgas.

XVI 21. Tačiau, Viešpatie, mes jaučiame laiko intervalus ir lyginame juos vieną su kitu, ir sakome, kad vieni ilgesni, kiti trumpesni. Mes netgi matuojame, kiek vienas

laikas ilgesnis ar trumpesnis už kitą ir sakome, jog šis yra dvigubai ar trigubai ilgesnis, o anas – toks pat kaip šis. Tačiau mes matuojame tik praeinantį laiką, nes matuodami mes jį jaučiame. O kas gali išmatuoti praeitį, kurios jau nėra, arba ateitį, kurios dar nėra? Ar išdrįs kas nors pasakyti, kad galima išmatuoti tai, ko nėra? Kol laikas eina, jį galima jausti ir matuoti, o kai praėjo, negalima, nes jo nebėra.

XVII 22. Aš ieškau, Tėve, o ne tvirtinu: mano Dieve, vadovauk man ir valdyk mane[35]. Kas galėtų pasakyti, kad nėra trijų laikų, kaip mes, būdami vaikai, mokėmės, ir kaip patys mokėme vaikus, tai yra praeities, dabarties ir ateities, kad yra tik dabartis, o kitų dviejų nėra? O gal ir anie yra? Kai iš ateities atsiranda dabartis, ji ateina tarsi iš kokios slaptavietės; ir kai iš dabarties atsiranda praeitis, ji vėl nueina į kokią nors slaptavietę. Kur matė ateitį tie, kurie ją išpranašavo, jeigu jos dar nėra? Ir tie, kurie pasakoja apie praeitį, nepasakotų apie ją tiesos, jeigu nematytų jos savo dvasios akimis: juk negali būti regima tai, ko nėra. Taigi ir ateitis, ir praeitis yra.

XVIII 23. Leisk man, Viešpatie, mano viltie, ir toliau klausinėti, tegu nesutrikdo manęs mano ieškojimai. Jeigu yra ir ateitis, ir praeitis, aš noriu žinoti, kur jos yra. Jeigu dar nepajėgiu šito suprasti, tai visgi žinau, kad kur jos bebūtų, jos ten yra ne kaip ateitis ar praeitis, o kaip dabartis. Nes jeigu ir ten yra ateitis, tai jos dar ten nėra, ir jeigu ten yra praeitis, tai jos jau ten nebėra. Taigi, kad ir kur jos būtų, ir kad ir kokios būtų, jos yra tik kaip dabartis. Kai žmo-

nės pasakoja apie praeitį kaip apie kažką tikra, jie iškelia iš atminties ne pačius dalykus, kurie jau praėjo, o žodžius, sukurtus pagal tų dalykų vaizdus, kurie, palietę jausmus, įspaudė sieloje tarsi savo pėdsakus. Sakysime, mano vaikystė yra praeityje, kurios jau nebėra, tačiau kai ją atgaivinu ir apie ją pasakoju, matau dabartyje jos vaizdinį, nes ji ligi šiol gyva mano atmintyje. Ar ne dėl panašios priežasties pranašaujami ateities dalykai, kurių dar nėra, tačiau jų vaizdiniai nujaučiami tarsi jau esantys? Prisipažįstu, mano Dieve, nežinau. Tačiau žinau tikrai, jog mes dažnai iš anksto apmąstome savo būsimus veiksmus, ir tas apmąstymas vyksta dabartyje, o veiksmų, kuriuos apmąstome, dar nėra, nes jie bus ateityje. Kai mes ją pasieksime ir imsime vykdyti tai, ką buvome numatę, tada ir atsiras tas veiksmas, nes tada jau bus ne ateitis, o dabartis.

24. Taigi kokiu būdu vyksta šis paslaptingas ateities nujautimas: juk to, ko nėra, pamatyti negalima, o tai, kas yra, – jau ne ateitis, o dabartis. Todėl kai sakoma, kad ateitis matoma, tai tikriausiai matoma ne ateitis, kurios dar nėra, nes ji dar ateityje, o jos priežastys ir ženklai, kurie jau yra. Taigi ne ateitį, o dabartį mato žiūrintys ir pagal ją nusako ateitį, įsivaizduotą dvasioje. Tie vaizdiniai jau yra, ir juos, dabar esančius, mato tie, kurie nusako ateitį. Pasinaudosiu vienu pavyzdžiu, o jų daugybė. Aš matau aušrą ir pranešu, jog greitai patekės saulė. Tai, ką matau, yra dabartis, o tai, ką pranašauju, yra ateitis. Ateityje ne saulė, nes ji jau yra, o jos patekėjimas, kurio dar nėra. Tačiau jeigu aš dvasioje neįsivaizduočiau šito patekėjimo, kaip įsivaizduoju dabar, kai apie tai kalbu, aš negalėčiau jo išpranašauti. Aušra, kurią

aš matau danguje, nėra saulės patekėjimas, nors ir eina pirma jo; nėra juo ir įsivaizdavimas, esąs mano dvasioje, tačiau ir viena, ir kita aš matau dabartyje ir iš anksto pranešu apie būsimą patekėjimą. Ateities dar nėra, o jei dar nėra, tai nėra iš viso, o jeigu nėra iš viso, tai jos negalima pamatyti, tačiau ją galima išpranašauti, remiantis dabartimi, kuri jau yra ir kurią aš matau.

XIX 25. Taigi kokiu būdu tu, savo sukurto pasaulio valdytojau, aiškini sieloms tai, kas bus ateityje? Juk aiškinai tai savo pranašams. Kokiu būdu aiškini apie ateitį tu, kuriam nėra jokios ateities? Arba, teisingiau sakant, aiškini ateitį, remdamasis dabartimi? Nes to, ko nėra, jokiu būdu negalima paaiškinti. Mano akys nėra tokios aštrios, kad įžvelgtų tavo veiklos būdus; nepajėgiu to padaryti[36], tačiau pajėgsiu, jeigu padėsi tu, saldžioji mano vidinių akių šviesa.

XX 26. Dabar visiškai aišku ir suprantama: nėra nei ateities, nei praeities, ir neteisingai sakoma, kad yra trys laikai: praeitis, dabartis ir ateitis. Teisingiau tikriausiai būtų sakyti taip: yra trys laikai – praeities dabartis, dabarties dabartis ir ateities dabartis. Šie trys laikai kažkaip yra mūsų sieloje, ir niekur kitur aš jų nematau. Praeities dabartis – yra atmintis, dabarties dabartis – stebėjimas, o ateities dabartis – laukimas. Jeigu leidžiama taip sakyti, tai aš sutinku ir pripažįstu, kad yra trys laikai. Tebūnie sakoma, kad yra trys laikai: praeitis, dabartis ir ateitis, nors tai ir neteisingas įprotis; tebūnie sakoma. Nesirūpinu, nesiginčiju, neprieštarauju, tegu tik žmonės supranta tai, ką sako, tegu žino, kad nėra

nei ateities, nei praeities. Retai mūsų žodžiai tiksliai išreiškia tai, kas sakoma, dažniau kalbama netiksliai, tačiau juk kiti supranta tai, ką norime pasakyti.

XXI 27. Truputį anksčiau sakiau, jog mes matuojame praeinantį laiką ir galime pasakyti, jog šis yra dvigubai ilgesnis už aną, arba kad jie yra lygūs, arba dar ką nors pranešti apie mūsų matuojamo laiko dalis. Mes matuojame, kaip sakiau, praeinantį laiką, o jeigu kas nors man pasakytų: „Iš kur žinai?“, atsakyčiau: žinau, kadangi matuojame jį; negalime matuoti to, ko nėra, o praeities ir ateities nėra. O kaip mes matuojame dabarties laiką, kai jis neturi trukmės? Taigi jis matuojamas tol, kol eina, o kai praėjo, jau nebematuojamas, nes nebėra to, kas matuojama. Bet iš kur, per kur ir į kur eina laikas, kol jis yra matuojamas? Iš kur, jei ne iš ateities? Per kur, jei ne per dabartį? Į kur, jei ne į praeitį? Taigi iš to, ko nėra, per tai, kame nėra trukmės, į tai, ko nėra. Taigi ką mes matuojame, jeigu ne laiką tam tikrame tarpe? Jeigu sakome: paprastas, dvigubas, trigubas, lygus laiko tarpas, tai kalbame ne apie ką kita, kaip apie tam tikrą laiko trukmę. Kokiame laiko tarpe matuojamas laikas, kol jis eina? Gal ateityje, iš kurios ateina? Tačiau negalime matuoti to, ko dar nėra. Gal dabartyje, per kurią jis praeina? Tačiau negalime matuoti to, kas neturi trukmės. Gal praeityje, į kur jis nueina? Tačiau negalime matuoti to, ko jau nebėra.

XXII 28. Mano siela dega troškimu suprasti šią nepaprastai painią mįslę. Neslėpk, Viešpatie, mano Dieve, gerasis Tėve, maldauju tavęs vardan Kristaus, neslėpk nuo manęs,

leisk išsipildyti mano troškimui, leisk prasiskverbti į tai, kas įprasta ir paslaptinga, tegu tai apšviečia tavo gailestingumo šviesa, Viešpatie. Ko man klausti apie tai? Kam aš su didesne nauda prisipažinsiu dėl savo neišmanymo, jeigu ne tau, kuriam neatrodo sunkios mano ugningos pastangos bemat perprasti tavo raštus? Duok man tai, ką aš myliu. Aš juk myliu, ir tu tai davei. Duok, Tėve, juk tu iš tiesų moki duoti geras dovanas savo vaikams[37], duok man suprasti tai, ką aš pradėjau, tačiau sunku man tai įžvelgti[38], kol tu man to neatskleisi. Maldauju vardan Kristaus, dėl jo, švenčiausio tarp šventųjų, vardo, tegu niekas man nekliudo. Tikiu, todėl[39] tai ir kalbu. Tai yra mano viltis; dėl jos aš gyvenu, kad išvysčiau Viešpaties grožį[40]. Paskyrei man dienų ligi senatvės[41], ir jos praeina, bet kaip, aš nežinau. Sakome: „laikas ir laikas, laikai ir laikai", „kaip ilgai jis tai kalbėjo", „kaip ilgai anas tai darė", „kaip ilgai aš jo nemačiau", „šitam skiemeniui ištarti reikia dvigubai daugiau laiko negu anam, trumpam", mes tai sakome ir girdime, ir suprantame, ir mus supranta. Tai aiškiau negu aišku ir paprasčiau negu paprasta, o kartu labai neaišku, ir suprasti tai – vadinasi, iš naujo atrasti.

XXIII 29. Girdėjau iš vieno mokyto žmogaus, kad saulės, mėnulio ir žvaigždžių judėjimas ir yra laikas, bet aš su tuo nesutinku. Kodėl tada visų kūnų judėjimo nevadiname laiku? Argi, jei visi dangaus kūnai nustotų judėti ir jei puodžiaus ratas sustotų, neliktų laiko, kuriuo mes galėtume matuoti jų apsisukimus, ir argi mes negalėtume sakyti, kad jie sukasi lygiais laiko tarpais, arba lėčiau, arba greičiau,

ir kad vieni apsisukimai buvo ilgesni, kiti – trumpesni? Argi, kalbėdami tai, mes nekalbame laike ir argi nėra mūsų žodžiuose ilgų ir trumpų skiemenų, nes juk vieni skambėjo ilgesnį laiką, kiti – trumpesnį. Dieve, leisk žmonėms mažame pastebėti dėsnius, bendrus mažiems ir dideliems dalykams. Yra žvaigždynai ir dangaus šviesuliai dienų ir metų žymėms ir laikui žymėti. Iš tiesų yra, bet nei aš galėsiu pasakyti, kad šio medinio rato apsisukimas yra diena, nei anas galės pasakyti, kad tai nėra laikas.

30. Aš noriu žinoti esmę ir prigimtį laiko, kuriuo mes matuojame kūnų judėjimą ir sakome, pavyzdžiui, kad anas judėjimas yra dvigubai ilgesnis negu šitas. Aš klausiu: juk diena vadinasi ne tik tas laiko tarpas, kai saulė yra virš žemės – pagal tai skiriama diena ir naktis, – bet ir tas laikas, per kurį ji apeina visą ratą nuo patekėjimo iki patekėjimo; kuo remdamiesi mes sakome: „praėjo tiek ir tiek dienų", įtraukdami į „tiek ir tiek dienų" sąvoką ir naktis, neskaičiuodami nakties laiko atskirai. Taigi dienos laikas apima saulės judėjimą ir visą jos ratą nuo patekėjimo iki patekėjimo, todėl ir klausiu, kas yra diena: ar pats judėjimas, ar [laiko] tarpas, per kurį saulė praeina savo kelią, ar ir viena, ir kita. Pirmuoju atveju diena reiktų vadinti ir vieną valandą, jeigu per ją saulė praeitų savo kelią. Antruoju atveju dienos iš viso nebūtų, jeigu vieną saulės patekėjimą nuo kito skirtų toks trumpas vienos valandos tarpas; kad užpildytų visą dienos trukmę, saulė turėtų apsisukti dvidešimt keturis kartus. Trečiuoju atveju negalima diena vadinti nei valandos trukmės, jeigu per ją saulė apeitų visą savo ratą, nei to laiko tarpo – tarkim, jei saulė sustotų – per kurį ji pa-

prastai apeina visą ratą, nuo ryto ligi ryto. Taigi aš neklausiu dabar, kas yra diena, bet kas yra laikas, kuriuo matuodami saulės apsisukimus galime pasakyti, jog ji praėjo savo kelią per dvigubai trumpesnį laiką negu paprastai, jeigu, sakykim, ji apsisuko per dvylika valandų. Lygindami abu laiko tarpus, galime sakyti, jog vienas yra dvigubai ilgesnis už kitą, ir kartais saulė praeina savo kelią nuo patekėjimo ligi patekėjimo per trumpą laiko tarpą, o kartais per dvigubai ilgesnį. Taigi tegu niekas man nesako, kad dangaus kūnų judėjimas ir yra laikas: kai sykį vienas žmogus savo maldomis sustabdė saulę, kad pergalingai užbaigtų mūšį, saulė stovėjo, o laikas ėjo. Mūšis tęsėsi ir baigėsi per tiek laiko, kiek jo reikėjo[42]. Taigi matau, kad laikas yra tam tikras ištįsimas. Ar matau? Ar man tik atrodo, kad matau? Tu parodysi man, mano Šviesa ir Tiesa.

XXIV 31. Ar tu liepi man patvirtinti, kad laikas – tai kūnų judėjimas? Neliepi. Girdžiu sakant, kad kiekvienas kūnas gali judėti tiktai laike: tu tai sakai. Tačiau negirdžiu sakant, kad pats kūno judėjimas yra laikas: tu to nesakai. Kai kūnas juda, aš matuoju, kaip ilgai jis juda nuo savo judėjimo pradžios iki pabaigos. Ir jeigu aš nepamačiau, kada jis pradėjo judėti, o jis judėjo toliau, ir aš nepamačiau, kada nustojo judėti, tai aš negaliu išmatuoti to judėjimo trukmės, nebent matuočiau nuo tada, kai jį pastebėjau ir iki tol, kol nustojau matyti. Ir jeigu aš matau jį ilgai, tai galiu pasakyti tik tiek, kad praėjo daug laiko, tačiau negaliu pasakyti kiek, nes pasakyti „kiek“ tegalima lyginant, pavyzdžiui: „šis laiko tarpas yra toks pat kaip ir anas“ arba:

„šis laiko tarpas yra dvigubai ilgesnis negu anas“ ir panašiai. Jeigu mes galime pažymėti vietas, nuo kurios kūnas ar jo dalys pradėjo judėti ir kur baigė – jeigu jis juda taip, tarsi būtų ant tekinimo staklių, – tada galime pasakyti, kiek laiko nuo vienos iki kitos vietos judėjo kūnas ar jo dalys. O kadangi kūno judėjimas – viena, o tai, kuo matuojame jo judėjimo trukmę, – kita, kas nesupranta, ką geriau vadinti laiku? Ir jeigu kartais kūnas juda nevienodai, o kartais sustoja, mes galime išmatuoti laiku ne tik jo judėjimo, bet ir stovėjimo trukmę ir pasakyti: „jis stovėjo tiek pat laiko, kiek judėjo“ arba: „stovėjo dvigubai ar trigubai ilgiau negu judėjo“ ir panašiai, priklausomai nuo to, ar mūsų matavimas yra tikslus, ar apytikris, nusakomas žodžiais „daugiau“, „mažiau“. Taigi laikas nėra kūno judėjimas.

XXV 32. Prisipažįstu tau, Viešpatie, kad aš ligi šiol nežinau, kas yra laikas, ir dar prisipažįstu tau, Viešpatie, jog aš žinau, kad visa tai kalbu laike ir kad pasakymas „ilgai“ yra ne kas kita, kaip tam tikra laiko trukmė. Taigi kokiu būdu tai žinau, jeigu nežinau, kas yra laikas? O galbūt aš nežinau, kaip pasakyti tai, ką žinau? O, vargas man; aš nežinau netgi, ko nežinau! štai, mano Dieve, aš esu tavo akivaizdoje ir nemeluoju tau[43]: kaip kalbu, taip ir yra, mano širdie. Tu uždegsi mano žiburį, Viešpatie, mano Dieve, tu apšviesi mano tamsybes[44].

XXVI 33. Argi ne teisingas yra mano sielos prisipažinimas tau, kad aš matuoju laiką? Taip, Viešpatie, mano Dieve, aš matuoju ir nežinau, ką matuoju. Aš matuoju kūno judėjimą

laiku. Tai argi aš nematuoju ir paties laiko? Kai matuoju kūno judėjimą, kiek ilgai jis trunka, kiek juda kūnas nuo vieno iki kito taško, – ką kita aš tada matuoju, jeigu ne laiką, kurio metu kūnas juda? O kaip man išmatuoti patį laiką? Gal trumpesniu laiku matuoti ilgesnį, taip, kaip uolektimi matuojame rąstą? Taip pat matome, jog trumpu skiemeniu matuojamas ilgas skiemuo ir sakoma, kad jis yra dvigubai ilgesnis. Eilėraščių ilgį matuojame eilučių skaičiumi, eilučių ilgį – pėdų ilgumu, pėdų ilgį – skiemenų ilgumu, o ilgų skiemenų tarimo trukmę – trumpais skiemenimis. Tą ilgumą nusako ne puslapiai (tuo atveju matuotume vietą, o ne laiką); priklausomai nuo to, kaip išnyksta tariami žodžiai, sakome: „ilgas eilėraštis, nes susideda iš tiek daug eilučių; ilgos eilutės, nes susideda iš tiek pėdų; ilgos pėdos, nes tęsiasi per tiek skiemenų; ilgas skiemuo, nes yra dvigubai ilgesnis už trumpą“. Bet net ir tokiu būdu nepateikiamas tikslus laiko išmatavimas; juk gali kartais atsitikti, kad trumpesnė eilutė, lėtai tariama, gali skambėti ilgesnį laiko tarpą negu ilgesnė eilutė, tariama greitai. Taip yra ir su visu eilėraščiu, ir su pėda, ir su skiemeniu. Todėl man atrodo, kad laikas yra ne kas kita, kaip ištįsimas; tačiau ko? Nežinau, bet nustebčiau, jeigu tai nebūtų pačios sielos [ištįsimas]. Ką gi aš, Viešpatie, matuoju ir sakau – arba neapibrėžtai: „šitas laikas yra ilgesnis už aną“, arba apibrėžtai: „šitas laikas yra dvigubai ilgesnis už aną“? Žinau, kad matuoju laiką, tačiau nesugebu išmatuoti ateities, nes jos dar nėra, ir negaliu išmatuoti dabarties, nes ji neturi trukmės, ir negaliu išmatuoti praeities, nes jos jau nebėra. Ką gi aš matuoju? Laiką, kuris praeina, bet dar nepraėjo? Aš taip ir sakiau.

XXVII 34. Būk atkakli, mano siela, ir drąsiai veržkis į priekį: Dievas mūsų pagalbininkas; jis sukūrė mus, o ne mes patys save[45]. Štai pažiūrėk, kur švyti šviesa. Įsivaizduok: žmogaus balsas pradeda skambėti ir skamba, ir dar skamba, ir štai nustoja skambėti, ir stoja tyla; balsas nuėjo ir jo jau nebėra. Jis buvo ateityje, kol dar nepradėjo skambėti, ir jo nebuvo galima išmatuoti, nes jo dar nebuvo, ir dabar negalima, nes jo jau nebėra. Buvo galima išmatuoti tada, kai skambėjo, kadangi tada buvo tai, ką galima buvo išmatuoti. Bet ir tada jis nestovėjo vietoje: jis atėjo ir nuėjo. Ar dėl to labiau ir buvo galima išmatuoti? Iš tiesų, praeidamas jis tęsėsi tam tikrą laiko tarpą, kuriuo ir galima buvo jį išmatuoti, tuo tarpu dabartis neturi trukmės.

Taigi, jei buvo galima jį tada išmatuoti, įsivaizduok: štai ima skambėti kitas balsas ir skamba ligi šiol, be pertraukos ir vienodai. Išmatuokime jį, kol skamba, nes kai nustos skambėti, jau bus praėjęs ir nebebus to, ką galima išmatuoti. Išmatuokime tiksliai ir pasakykime, koks jo ilgumas. Bet kol jis skamba, negalima jo išmatuoti, nes matuoti galima tik nuo pradžios, kai jis pradėjo skambėti, iki pabaigos, kai nustojo skambėti. Taigi mes matuojame tam tikrą intervalą tarp kokios nors pradžios ir kokios nors pabaigos. Todėl garso, kuris dar nenustojo skambėti, negalima išmatuoti ir pasakyti, ar jis ilgas, ar trumpas, ar lygus kam nors, ar dvigubai ilgesnis už ką nors ir panašiai. Kai jis nustos skambėti, jo jau nebebus. Tad kokiu būdu jį galima išmatuoti? Ir vis dėlto mes matuojame laiką – ne tą, kurio dar nėra, ir ne tą, kurio jau nebėra, ir ne tą, kuris iš viso netįsta, ir ne tą, kuris neturi ribų. Taigi mes matuojame ne būsimą, ne

praėjusį ir ne dabartinį laiką, ir vis dėlto matuojame laiką.

35. „Viešpats visko kūrėjas"[46] – ši eilėraščio eilutė susideda iš aštuonių skiemenų, ilgų ir trumpų, tarpusavy besikaitaliojančių. Iš jų keturi yra trumpi: pirmas, trečias, penktas, septintas, ir keturi ilgi: antras, ketvirtas, šeštas, aštuntas. Pastarieji tariami dvigubai ilgiau už pirmuosius; aš tai tvirtinu, remdamasis jų tarimu: kadangi tai aiškiai jaučiama iš klausos, vadinasi, taip ir yra. Kaip rodo aiškus klausos pojūtis, trumpu skiemeniu aš matuoju ilgąjį ir jaučiu, kad jis prilygsta dviem trumpiems. Bet kai vienas skamba po kito, pirmiau trumpas, paskui ilgas, kokiu būdu aš galiu sulaikyti trumpąjį, kaip pridėti jį, kaip matą, prie ilgojo, kad patvirtinčiau: ilgas skiemuo prilygsta dviem trumpiems? Juk ilgas nepradės skambėti anksčiau negu nustos skambėti trumpas? O ilgą skiemenį – ar aš galiu matuoti, kol jis skamba, ar tik tada, kai baigia skambėti? Bet juk baigęs skambėti jis išnyksta. Tai ką aš matuoju? Abu jie nuskambėjo, nuskrido, išnyko ir jų jau nebėra, o aš matuoju ir pasitikėdamas atsakau (kiek galima pasitikėti išlavinta klausa), jog ilgas skiemuo laiko trukme yra dvigubai ilgesnis už trumpą. Ir aš galiu tai padaryti tik tada, kai jie jau nutolo, pasibaigė. Taigi aš matuoju ne juos pačius, nes jų nebėra, o tai, kas liko mano atminty, kas joje įsitvirtino.

36. Tavyje, mano siela, aš matuoju savo laiką[47]. Neprieštarauk man: taip yra. Nekliudyk ir sau pačiai, sukeldama jausmų sąmyšį. Tavyje, sakau, aš matuoju laiką, įspūdį, kurį praeinantys dalykai palieka tavyje, kuris išlieka ir jiems praėjus, būtent jį, dabar nesantį, aš matuoju, o ne tai, kas praėjo. Būtent jį aš matuoju, kai matuoju laiką. Taigi arba

tai ir yra laikas, arba aš matuoju ne laiką. Kaipgi? Kai mes matuojame tylą ir sakome, kad ta tyla tęsiasi tiek laiko, kiek tęsėsi šitas garsas, argi mes mintyse nesistengiame išmatuoti šito garso, tarsi skambėjusio, kad tuo būdu galėtume ką nors pasakyti apie tylos intervalus laike? Tyliai, neatverdami burnos, mes deklamuojame mintyse eilėraščius, atskiras eilutes ir bet kokią kalbą; mes pranešame apie jų dydį, laiko trukmę, jo santykį taip, tarsi mes visa tai sakytume garsiai. Sakykime, jei kas nors panoro išleisti ilgą garsą ir mintyse nustatė, kiek jis turės tęstis, tai jis tylėdamas nubrėžė tą laiko tarpą ir jį įsiminė, o tada ėmė leisti tą garsą, kuris skamba jau nustatytą laiko tarpą; teisingiau, jis skambėjo ir skambės, nes tai, kas girdėjosi, jau skambėjo, o tai, kas liko, dar skambės, ir visa tai vyksta taip, kad dabarties pastangos ateitį perkelia į praeitį: mažėjant ateičiai – auga praeitis, kol ateitis visai išnyksta, ir viskas tampa praeitimi.

XXVIII 37. Tačiau kokiu būdu mažėja ir išnyksta ateitis, kurios dar nėra, arba: kokiu būdu auga praeitis, kurios jau nėra? Tik tokiu būdu, kad tai vyksta sieloje, kurioje ir yra trys laikai. Ji ir laukia, ir domisi, ir atmena: tai, ko ji laukia, pereina per tai, kuo ji domisi, ir nueina į tai, ką ji atmena. Taigi kas gali paneigti, kad ateities dar nėra? Juk sieloje yra ateities laukimas. Ir kas gali paneigti, kad praeities jau nėra? Juk sieloje ligi šiol yra jos prisiminimas. Ir kas gali paneigti, kad dabarties laikas neturi trukmės; juk jis praeina akimirksniu? Tačiau dėmesys išlieka, ir per jį keliauja į nebūtį tai, kas pasirodys. Ateities laikas nėra ilgas, nes jo nėra; ilga ateitis – tai ilgas ateities laukimas. Ir

neilgas praeities laikas, kurio nėra: ilga praeitis – tai ilgas praeities prisiminimas.

38. Aš ketinu dainuoti dainą, kurią moku. Kol dar nepradėjau, mano laukimas apima ją visą; kai pradėsiu, tai, priklausomai nuo to, kiek iš to laukimo pamažu pereis į praeitį, tiek tęsis ir mano atmintis. Šio mano veiksmo jėga pasidalija tarp prisiminimo to, ką aš pasakiau, ir laukimo to, ką pasakysiu. Tuo tarpu mano dėmesys sutelktas dabartyje, per kurią pereina ateitis, kad taptų praeitimi. Juo ilgiau vyksta veiksmas, juo labiau trumpėja laukimas ir ilgėja prisiminimas, kol laukimo nelieka visai; veiksmo neliko, jis visas perėjo į atmintį. Ir tai, kas dedasi su visa daina, tas pat vyksta ir atskirose jos dalyse, ir atskiruose skiemenyse, tas pat ir ilgesniame veiksme, kurio dalį galbūt sudaro ir ši daina; tas pat ir visame žmogaus gyvenime, kurio atskiras dalis sudaro visi žmogaus veiksmai; tas pat vyksta ir visais amžiais, kuriuos pragyvena žmonių sūnūs[48], ir kurių atskiras dalis sudaro visų žmonių gyvenimai.

XXIX 39. Bet kadangi „tavo malonė yra vertingesnė už gyvybę“[49], tai štai mano gyvybė: ji yra išsibarstymas [ištįsimas]; „bet tavo dešinioji sulaikė mane“[50] mano Viešpatyje, žmogaus sūnuje, tarpininke tarp tavęs, Vienintelio, ir mūsų, daugelio, gyvenančių daugelyje ir su daugeliu, kad per jį „pagaučiau, nes jau esu jo pagautas“[51]. Kad pasitraukčiau nuo senojo gyvenimo, susikaupčiau sekdamas vieną. Užmiršęs praeitį, neišsibarstęs tame, kas bus ir praeis, o susikaupęs tame, kas priešais mane, ne išsibarstęs, o „susikaupęs eisiu į aukštesniojo pašaukimo pergalę, kad išgirsčiau pašlovini-

mo balsą ir stebėčiau tavo grožį“[52], kuris neateina ir nepraeina. O dabar „mano metai praeina dejonėse“[53], ir mano paguoda esi tu, mano Viešpatie, mano amžinasis Tėve; aš juk nukritau į laiką, kurio tvarkos nežinau. Mano mintys, pati mano dvasios gelmė yra plėšomi to laiko neramių pasireiškimų, kol aš nesusiliesiu su tavim, apsivalęs ir išsilydęs tavo meilės ugnyje.

XXX 40. Tada aš atsistosiu ir įsitvirtinsiu tavyje, mano pavidale, tavo tiesoje. Aš neleisiu daugiau klausinėti žmonėms, kurie nubausti skausminga liga: jie trokšta gerti daugiau negu telpa. Jie sako: „Ką Dievas darė prieš sukurdamas dangų ir žemę?“ arba: „Kodėl jam atėjo į galvą daryti ką nors, jeigu anksčiau jis niekada nieko nedarė?“ Leisk jiems, Viešpatie, gerai suprasti, ką jie kalba, leisk padaryti atradimą, kad negalima sakyti „niekada“ ten, kur nėra laiko. Kai sakoma, kad kas nors ko nors niekada nedarė, sakoma tik tiek, kad jis to nedarė laike. Tegu jie pamato, kad negali būti jokio laiko, jeigu nėra kūrinijos, ir tegu liaujasi šnekėję niekus[54]. Tegu nukreipia savo dėmesį „į tai, kas yra anksčiau“[55], ir tegu supranta, kad anksčiau bet kokio laiko esi tu, amžinasis visų laikų kūrėjas, ir kad nėra jokio laiko ir jokio kūrinio, esančio tiek pat laiko, kiek tu, net jeigu kokie nors kūriniai yra viršlaikiniai.

XXXI 41. Viešpatie, mano Dieve, kokiose gilybėse slypi Tavo paslaptys ir kaip toli nuo jų mane nusviedė mano nuodėmių pasekmės? Išgydyk mano akis, tegu jos džiaugiasi tavo šviesa. Iš tikrųjų, jeigu yra dvasia, stipri žinojimu ir

numatymu, kuriai visa, kas buvo ir bus, yra žinoma taip, kaip viena žinomiausia daina, tai tokia dvasia yra nuostabi, kelianti stingdančią baimę, nes nuo jos nepaslėpta nei tai, kas praėjo, nei tai, kas slypi dar liekančiuose amžiuose, kaip nuo manęs, dainuojančio šitą dainą, nepaslėpta, kas ir kiek iš jos jau sudainuota, ko ir kiek liko sudainuoti. Bet teneateina man į galvą, kad tu, visatos kūrėjas, sielų ir kūnų kūrėjas, kad tu lygiai taip pat žinai visa, kas bus ir kas buvo. Visa, kas susiję su tavimi, yra daug nuostabiau ir daug paslaptingiau. Dainuojantis žinomą dainą ir tos dainos besiklausantis gyvena laukdamas būsimų garsų ir prisimindamas nuskambėjusius, ir, priklausomai nuo to, keičiasi jo nuotaika ir jausmai. Taip neatsitinka tau, nekintamai amžinam, iš tiesų amžinam protų kūrėjui. Taip, kaip žinojai savo nekintamu žinojimu „pradžioje esant dangų ir žemę", taip ir sukūrei „visų pirma dangų ir žemę" vieningu savo veiksmu. Kas tave supranta, tegu šlovina tave, ir kas tavęs nesupranta, tegu šlovina tave. O, kaip aukštai tu esi, ir nusižeminusių širdys yra tavo namai[56]. Tu „pakeli suklupusius"[57], ir nebeklumpa tie, kuriuos tu išaukštini.

DVYLIKTA KNYGA

I 1. Didžiai blaškosi mano širdis, Viešpatie, šiame mano gyvenimo neturte sukrėsta tavo Švento Rašto žodžių, ir dėl to paprastai turtingoje kalboje slypi žmogaus proto skurdas, nes ieškojimas yra iškalbingesnis už atradimą, siekimas yra ilgesnis už įgijimą ir darbštesnė yra ranka, kuri beldžia, už tą, kuri ima. Atmename tavo pažadą: kas jį sulaužys? „Jei Dievas su mumis, kas prieš mus?“[1] „Prašykite ir jums bus duota, ieškokite ir rasite, belskite ir jums bus atidaryta“[2]. Kiekvienas, kas prašo, gauna, kas ieško, randa, ir beldžiančiam atidaroma“. Tai tavo pažadai, ir kas gali bijoti likti apgautas, kai žada tiesa?

II 2. Išpažįsta tavo aukštybei nusižeminęs mano liežuvis, nes tu „sutvėrei dangų ir žemę; šitą dangų, kurį regiu, ir žemę, kurią mindžioju ir iš kurios ši žemė, kurią nešioju, tu sutvėrei. Bet kur yra dangaus dangus, Viešpatie, apie kurį girdėjome Psalmės žodžiuose: „Dangaus dangus Viešpačiui, o žemę jis davė žmonių vaikams“[3]? Kur yra dangus, kurio nematome ir kuriam žemė yra visa tai, ką matome? Juk visa, kas kūniška ir kas nėra visur kur visa ir ko dugnas, yra žemė, tolimiausiose savo dalelėse įgijo tokiu būdu gražią išvaizdą, tačiau, palyginti su tuo „dangaus dangumi“, net ir mūsų žemės dangus yra žemė. Ir abu šie dideli kūnai ne be pagrindo yra žemė, palyginti su tuo nežinia kokiu dangumi, kuris „yra Viešpačiui“, o ne „žmonių vaikams“.

III 3. Ir išties ši „žemė buvo neregima ir nesutvarkyta“[4]

nežinia kas per gelmių gilybė, virš kurios nebuvo šviesos, nes ji neturėjo jokio pavidalo: dėl to tu ir liepei parašyti, kad „tamsybės buvo viršum gelmių“: kas gi kita, jei ne šviesos nebuvimas? Juk kur šviesa būtų buvusi, jei būtų buvusi, jei ne viršuje, iškildama ir apšviesdama? Taigi kur šviesos dar nebuvo, ką reiškė tamsybių buvimas jei ne šviesos nebuvimą? Vadinasi, viršuje buvo tamsybės, nes šviesos viršuje nebuvo, taip, kaip ten, kur nėra garso, yra tyla. Ir ką reiškia tylos buvimas ten, jei ne garso nebuvimą ten? Nejau ne tu, Viešpatie, išmokei šią sielą, kuri išpažįsta tau? Nejau ne tu, Viešpatie, išmokei mane, kad, pirma nei suteikei pavidalą šiai bepavidalei medžiagai ir atskyrei ją, nebuvo nieko: nei spalvos, nei pavidalo[5], nei kūno, nei dvasios? Tačiau ne visiškai nieko: buvo tam tikras bepavidališkumas, neturintis jokios išvaizdos.

IV 4. Tad kaip tai pavadinti, kad kokiu nors būdu pasiektų ir tuos, kurie vangesni protu, jei ne kokiu įprastu žodžiu? O ką artimesnio visokeriopam bepavidališkumui galima rasti visose pasaulio dalyse už žemę ir bedugnę? Stovėdamos ant paties žemiausio laiptelio, jos yra mažiau išvaizdžios už kitus, aukščiau esančius [kūnus], kurių visi labai šviesūs ir spindintys. Tad kodėl man nesutikti, kad medžiagos, kurią buvai sutvėręs be jokios išvaizdos, kad iš jos sutvertum gražų pasaulį, bepavidališkumas yra taip tinkamai atskleistas žmonėms, kad buvo pavadintas „neregima ir nesutvarkyta žeme“[6].

V 5. Taigi kai mąstymas ieško joje, ką galėtų suvokti, ir

sako sau: „Tai nėra nei suprantamas pavidalas, kaip gyvenimas, kaip teisingumas, nes ji yra kūnų medžiaga, nei apčiuopiamas pavidalas, nes neregimoje ir nesutvarkytoje nėra nieko, ką galima būtų regėti ir apčiuopti", kai žmogaus mąstymas sako sau tai, stengiasi arba pažinti ją nežinodamas jos arba nežinoti jos, pažindamas.

VI 6. O aš, Viešpatie, jei jau turiu išpažinti tau savo burna ir savo plunksna visa, ką išmokei mane apie tą medžiagą, anksčiau, girdėdamas jos vardą ir nesuprasdamas, nes pasakojo man [apie ją] tie, kurie nesuprato, įsivaizdavau ją nesuskaičiuojamais ir įvairiais pavidalais ir dėl to įsivaizdavau ne ją; dvasia ritinėjo pakrikusiomis eilėmis gėdingus ir siaubingus pavidalus, bet vis dėlto pavidalus, ir bepavidaliu aš vadinau ne tai, kas neturėjo pavidalo, bet tai, kas turėjo tokį, kad, jei tai būtų pasirodę, [kaip] nuo neįprasta ir netinkama būtų nusigręžę mano juslės ir būtų sudrumstas žmogiškas silpnumas; tai, ką įsivaizdavau, be pavidalo buvo ne dėl bet kokio pavidalo neturėjimo, bet tik palyginus su gražesniais dalykais, ir sveikas protas įtikinėjo mane pašalinti visus bet kokio pavidalo likučius, jei norėčiau įsivaizduoti ką nors visiškai bepavidalio, bet aš to negalėjau; greičiau maniau, kad nesama nieko, kas neturėtų jokio pavidalo, nei įsivaizdavau kažką tarp pavidalo ir nieko, nei įpavidalintą, nei nieką, beveik bepavidalį nieką. Nuo to laiko mano protas liovėsi klausinėjęs mano dvasios, pilnos įpavidalintų kūnų vaizdinių, kuriuos ji savo nuožiūra kaitaliojo ir įvairino, ir aš susidomėjau pačiais kūnais ir giliau įsižiūrėjau į jų kintamumą, dėl kurio liaujasi buvę

tai, kas buvo, ir pradeda būti tai, ko nebuvo, ir įtariau, kad pats perėjimas nuo vieno pavidalo prie kito vyksta per kažką bepavidalio, ne per visišką nieką. Tačiau aš norėjau žinoti, o ne įtarti. Ir jei mano balsas ir mano plunksna išpažintų tau visa, ką tik išaiškinai man šiuo klausimu, kuris iš skaitančiųjų turėtų kantrybės suprasti? Tačiau dėl to mano širdis nesiliaus garbinusi tave ir šlovinusi giesmėje už tai, ko nepajėgia išsakyti. Pats kintamų dalykų kintamumas yra gebantis sutalpinti visus pavidalus, į kuriuos keisdamiesi pereina kintami dalykai. Bet kas jis toks? Nejaugi dvasia? Nejau kūnas? Nejau dvasios arba kūno rūšis? Jei galima būtų sakyti „kažkas nieko“ ir „yra ir nėra“, tai taip jį ir apibūdinčiau; ir vis dėlto jis kažkaip jau buvo, kad įgytų šiuos regimus ir sutvarkytus pavidalus.

VII 7. Ir kad ir kaip buvo, iš kur atsirado, jei ne iš tavęs, iš kurio yra visa, kadangi tai yra? Bet juo koks nors dalykas nepanašesnis į tave, juo toliau nuo tavęs: toliau ne erdvėje Taigi tu, Viešpatie, kuris nesi viena vienur, o kita kitur ir vienur vienaip, o kitur kitaip, bet visada tas pats, tas pats ir tas pats, „šventas, šventas, šventas, Viešpats Dievas“[6] visagalis, pradžioje, kuri yra iš tavęs, savo išmintyje, kuri gimė iš tavo substancijos, sutvėrei kažką iš nieko. Sutvėrei „dangų ir žemę“[7] bet ne iš savęs: juk prilygtų tavo Vienatiniam Sūnui, o dėl to ir tau, ir jokiu būdu nebūtų teisinga, kad tau prilygtų tai, kas nėra iš tavęs. Bet be tavęs nebuvo nieko kito, iš ko būtum sutvėręs tai, Dieve, viena trejybe ir trilype vienybe: todėl iš nieko sutvėrei „dangų ir žemę“, vieną didelį, o kitą mažą, nes esi visagalis ir geras tverti visa

ką gera, didelį dangų ir mažą žemę. Buvai tu ir kažkas nieko, iš ko sutvėrei „dangų ir žemę“, kažkokius du [tvarinius], vieną arti savęs, kitą arti nieko, vieną, už kurį aukščiau esi tu, kitą, už kurį žemiau nėra nieko.

VIII 8. Bet tas „dangaus dangus“[8] tau, Viešpatie; o žemė, kurią davei „žmonių vaikams“, kad jie ją matytų ir liestų, nebuvo tokia, kokią ją matome ir liečiame dabar. Ji buvo neregima ir nesutvarkyta, buvo gelmė, viršum kurios nebuvo šviesos, arba „tamsybės buvo viršum gelmės“[9], tai yra jų buvo daugiau nei gelmėje. Mat ši jau regimais tapusių vandenų gelmė net pačioje savo gilumoje turi savo šviesos atvaizdą, kaip bebūtų juntamą žuvims ir jos dugnu plaukiojantiems gyviams: o tai visa buvo beveik niekas, nes buvo dar visai be pavidalo; tačiau jau buvo tai, ką galima buvo įpavidalinti. Juk tu, Viešpatie, sutvėrei pasaulį iš bepavidalės medžiagos, kurią iš nieko sukūrei beveik nieku, iš kurio galėtum sukurti didingus dalykus, kuriais stebimės mes, žmonių vaikai. Išties didžiai stebėtinas šis kūniškas dangus, apie kurį, kaip apie tvirtumą tarp vandens ir vandens, antrąją dieną po šviesos sukūrimo pasakei: „Tepasidaro“[10] ir pasidarė. Šią tvirtumą pavadinai dangumi, bet dangumi šios žemės ir jūros, kurias sukūrei trečiąją dieną, suteikdamas regimą pavidalą bepavidalei medžiagai, kurią sukūrei pirma, nei buvo bet kokia diena. Pirma, nei buvo bet kokia diena, jau buvai sutvėręs ir dangų, bet „dangų“ šio „dangaus“, nes pradžioje sutvėrei dangų ir žemę. O pati žemė, kurią buvai sutvėręs, buvo bepavidalė medžiaga, nes „buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum

gelmės“: kad iš tos neregimos ir nesutvarkytos žemės, iš to bepavidališkumo, iš to beveik nieko galėtum sutverti visa tai, iš ko susideda ir nesusideda šis kintamas pasaulis, kuriame pasirodo šis kintamumas, kuriame galima suvokti ir suskaičiuoti laikus, nes laikai atsiranda kintant dalykams, kai kaitaliojasi ir mainosi pavidalai, kurių medžiaga yra anksčiau minėta neregima žemė.

IX 9. Todėl Dvasia, tavo tarno mokytoja, kai prisimena, kad tu pradžioje sutvėrei dangų ir žemę, nekalba apie laiką, tyli apie dienas. Mat dangaus dangus, kurį sutvėrei pradžioje, yra tam tikras proto tvarinys, kuris, nors ir nieku būdu ne amžinas kartu su tavimi, Trejybe, vis dėlto dalyvauja tavo amžinybėje. Palaimingiausios tavo kontempliacijos saldybės dėka jis smarkiai pažaboja savo kintamumą ir be jokio nuopuolio nuo tada, kai buvo sutvertas, glausdamasis prie tavęs peržengia bet kokią kintamą laikų kaitą. O šis bepavidališkumas, „neregima ir nesutvarkyta žemės“, tai nė jis nėra paminėtas skaičiuojant dienas. Juk ten, kur nėra jokio pavidalo, jokios tvarkos, nieko, kas ateina, ir nieko, kas praeina, ir kur tai nevyksta, nėra, žinoma, nei dienų, nei laiko tarpsnių kaitos.

X 10. O tiesa, mano širdies šviesybe, tegul nekalba man mano tamsybės! Nugarmėjau į tave ir apakau, bet ir iš čia, ir iš čia tave mylėjau. „Aš klaidžiojau ir atminiau tave“[11]. „Išgirdau paskui save tavo balsą“[12], kviečiantį grįžti, tačiau vos išgirdau per nenumaldytų [aistrų] sąmyšį. Ir štai dabar, degdamas ir sunkiai kvėpuodamas, grįžtu prie tavo šalti-

nio. Tenesulaikys manęs niekas: gersiu iš jo ir būsiu gyvas juo. Tenebūsiu aš savo gyvenimas: blogai gyvenau savo jėgomis, buvau sau mirtimi: tavyje atgyju. Tu kreipkis į mane, tu pasakok man. Patikėjau tavo knygomis, jų žodžiai yra didžiai slėpiningi.

XI 11. Jau sakei man, Viešpatie, stipriu balsu į vidinę ausį, kad esi amžinas, vienintelis turįs nemirtingumą, nes nesikeiti nei išvaizda, nei judesiu, nei tavo valia mainosi laike, kadangi nėra amžina ta valia, kuri yra tai vienokia, tai kitokia. Tai man aišku „tavo akivaizdoje“[13], ir aš meldžiu tave, kad tai taptų vis aiškiau ir aiškiau ir kad aš išsilaikyčiau nuovokus toje atvertyje po tavo sparnais. Taip pat sakei man, Viešpatie, stipriu balsu į vidinę ausį, kad visas prigimtis ir substancijas, kurios nėra tai, kas esi tu, tačiau yra, tu sutvėrei: ir tik tai nėra iš tavęs, ko nėra, taip pat valios judesys nuo tavęs, kuris esi, prie to, kas yra mažiau, nes toks judesys yra nusižengimas ir nuodėmė, ir kad nė vieno nuodėmė nekenkia tau ir neardo tavo valdų tvarkos nei pačiame viršuje, nei pačioje apačioje. Tai man aišku „tavo akivaizdoje“, ir aš meldžiu tave, kad tai taptų vis aiškiau ir aiškiau ir kad aš išsilaikyčiau nuovokus toje atvertyje po tavo sparnais.

12. Taip pat sakei man tvirtu balsu į vidinę ausį, kad kartu su tavimi nėra amžina nė toji tvarinija, kuri randa malonumą tik tavyje, kuri su patvariausiu tyrumu semdamasi tave niekur ir niekada neapnuogina savo kintamumo ir kuri, visada šalia esant tau, prie kurio ji linksta visa savo meile, neturėdama ateities, kurios lauktų, nei praeitin perkeldama tai, ką prisimena, nėra mainoma jokios kaitos ir

nenusidriekia laike. O palaiminta tvarinija, jei tik tokia yra, prisiglaudusi prie tavo palaimos, palaiminta, nes tu amžinai gyveni joje ir apšvieti ją! Ir nerandu, ką mieliau laikyčiau esant vadintina „dangaus dangumi Viešpačiui“[14] už tavo buveinę, be jokios silpnybės pasitraukti kur kitur kontempliuojančią tavo džiaugsmą, gryną protą, kuo sutartiniausiai vieningą įtvirtintą šventųjų dvasių, tavo miesto danguje virš šito dangaus piliečių, taikoje.

13. Iš kur siela, kurios kelionė užsitęsė ilgai, galėtų suprasti, ar jau trokšta tavęs, ar „jos ašaros jau pasidarė jos duona“[15] kai „per visas dienas“ jos klausiama: „Kur yra tavo Dievas?“, ar jau „prašo tavęs vieno dalyko ir jo vieno ieško, kad galėtų gyventi tavo namuose per visas savo gyvenimo dienas“?[16] Ir kas yra josios gyvenimas, jei ne tu? Ir kas tavo dienos, jei ne tavo amžinybė, kaip ir „tavo metai, kuriems nėra galo, nes tu esi tas pats“[17]. Taigi iš čia galėtų suprasti siela, kuri tik gali, kaip aukštai viršum visų laikų esi amžinas, kai tavo buveinė, kuri nekeliavo, nors ir nėra amžina kartu su tavimi, vis dėlto nenutrūkstamai ir nepaliaujamai glausdamasi prie tavęs nepatiria jokios laikų kaitos. Tai man aišku „tavo akivaizdoje“, ir aš meldžiu tave, kad tai taptų vis aiškiau ir aiškiau ir kad aš išsilaikyčiau nuovokus toje atvertyje po tavo sparnais.

14. Štai, tuose tolimiausių ir žemiausių dalykų kitimuose yra nežinia kas bepavidalio. Ir kas man pasakys, jei ne tas, kuris dėl savo širdies tuštybės klajoja ir blaškosi su savo šmėklomis, kas, jei ne toks, pasakys man, kad, sunaikinus ir nutrynus bet kokią išvaizdą, jei liktų tik bepavidališkumas, per kurį dalykai keičiasi ir pereina nuo vienos išvaiz-

dos prie kitos, tai jis galėtų išlaikyti laikų kaitą? Juk visiškai negali, nes be judesių įvairovės nėra laiko: o įvairovės nėra ten, kur nėra išvaizdos.

XII 15. Tai apgalvojęs, kiek leidi, Dieve mano, kiek paragini mane belstis ir kiek beldžiančiam atidarai, aptinku du dalykus, kuriuos suvėrei laike, nors nė vienas nėra amžinas kartu su tavimi: vienas įpavidalintas taip, kad jis, nepaliaujamai kontempliuodamas ir niekada nekisdamas, nors ir būdamas kintamas, tačiau nepakitęs mėgaujasi tavo amžinybe ir nekintamumu; kitas toks bepavidalis, kad neturėjo kaip pasikeisti iš vieno pavidalo į kitą, arba judantį, arba pastovų, kad tokiu būdu taptų pavaldus laikui. Tačiau šiam tu neleidai likti bepavidaliu, nes pirma bet kokios dienos, „pradžioje sutvėrei dangų ir žemę“[18] tuos du, apie kuriuos kalbėjau. „O žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“. Šių žodžių dėka peršasi bepavidališkumas, idant tie, kurie negali mąstyti bet kokios išvaizdos neturėjimo, tačiau nesančio nieku, galėtų palaipsniui suvokti, iš kur atsirado kitas dangus ir regima bei sutvarkyta žemė, vandens grožybė ir visa kita, kas, minima, kad viena po kito buvo sutverta kuriant šį pasaulį jau esant dienoms, nes šie dalykai yra tokie, kad dėl nustatytų judesių bei pavidalų mainymųsi juose vyksta laikų kaita.

XIII 16. Kol kas taip suprantu, mano Dieve, kai girdžiu tavo Raštą sakant: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę: o žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“[19] ir neminint, kelintą dieną sutvėrei juos.

Kol kas taip suprantu: kad kalbama apie tą „dangaus dangų“, proto dangų, kuriame protas gali pažinti visa kartu, ne „iš dalies“[20] ne „mįslingu pavidalu“, ne „lyg veidrodyje“, bet pilnutinai atvertyje „akis į akį“, ir ne tai viena, tai kita, bet, kaip sakyta, pažinti visa kartu be jokios laikų kaitos, ir apie neregimą bei nesutvarkytą žemę be jokios laikų kaitos, kuri paprastai su savimi turi tai viena, tai kita, nes ten, kur nėra jokio pavidalo, nieku būdu nėra viena ir kita: apie šiuos du, vieną nuo pat pradžių įpavidalintą, kitą visiškai be pavidalo, apie dangų, bet „dangaus dangų“ ir apie žemę, bet žemę neregimą ir nesutvarkytą, apie šiuos du, kaip kol kas suprantu, neminėdama dienų kalba tavo Raštas: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[21] Žinoma, tuojau pat pridėjo, apie kokią žemę kalba. Ir tai, kad minima, jog antrąją dieną buvo sutverta „tvirtuma“[22] kuri buvo pavadinta dangumi, leidžia suprasti, apie kokį dangų buvo kalbama pirma, nenurodant dienų.

XIV 17. Stebėtinas tavo ištarmių gilumas, ištarmių, kurių paviršius, besišypsantis mažutėliams, štai prieš mus: tačiau stebėtinas jų gilumas, mano Dieve, stebėtinas gilumas! Siaubas apima pažvelgus į jį, siaubas iš pagarbos ir drebulys iš meilės. Didžiai nekenčiu jo priešų: o jei tu juos nudobtum dviašmeniu kalaviju ir neliktų jo priešų! Taip noriu, jog jie būtų nužudyti sau, kad gyventų tau. Bet štai kiti, ne šmeižikai, bet šlovintojai Pradžios knygos, sako: „Ne tai norėjo, kad būtų suprantama šiais žodžiais, Dievo dvasia, kuri surašė juos per Mozę, jo tarną, ne taip norėjo, kad būtų suprantama, kaip sakai tu, bet kitaip – taip, kaip

sakome mes". Tau teisėjaujant, visų mūsų Dieve, aš jiems atsakau taip.

XV 18. Nejau sakysite, kad klaidinga yra tai, ką tiesa sako man stipriu balsu į vidinę ausį apie tikrą kūrėjo amžinybę, tai yra, kad jo substancija nieku būdu nesimaino laike, o jo valia nėra už jo substancijos? Todėl jis nenori tai viena, tai kita, bet viso to, ko nori, nori iškart ir kartu ir visada, ne vėl ir vėl ir ne dabar šitai, po to anai, nei nori vėliau to, ko nenorėjo, arba nenori to, ko norėjo pirma, nes tokia valia yra kintama ir bet kas, kas yra kintama, nėra amžina; o mūsų Dievas yra amžinas. Taip pat, ir tai man sako į vidinę ausį, kad būsimų dalykų laukimas tampa stebėjimu, kai jie ateina, lygiai taip stebėjimas tampa atmintimi, kai tie dalykai praeina: savo ruožtu kiekvienas palinkimas, kuris šitaip mainosi, yra kintamas, o bet kas, kas yra kintama, nėra amžina: tačiau mūsų Dievas yra amžinas. Visa tai sudedu į vieną vietą, sujungiu ir randu, kad mano Dievas, amžinasis Dievas, sukūrė pasaulį ne kokiu nors nauju valios [judesiu] ir kad jo išmanymas nepatiria jokio pereinamumo.

19. Tad ką pasakysite priešininkai? Kad tai klaidinga? „Ne", sako. Na tai ką? Nejau yra klaidinga tai, kad kiekviena įpavidalinta prigimtis ar įpavidalintina medžiaga yra ne iš ko kito, kaip tik iš to, kuris yra aukščiausias gėris, nes yra aukščiausiai? „Ir šito neneigiame", – sako. Tad kaip tuomet? Gal paneigsite tai, kad yra kažkokia tauri kūrinija, su tokia tyra meile besiglaudžianti prie tikro ir tikrai amžino Dievo, kad, nors ir nėra amžina kartu su juo, ne-

atitrūksta nuo jo ir nepatenka į jokią laikų įvairovę bei kaitą, bet ilsisi pasinėrusi į tik jo tikriausią kontempliaciją? Kadangi tu, Dieve, jai, mylinčiai tave tiek, kiek įsakai, pasirodai ir esi pakankamas, ir dėl to ji nenukrypsta nei nuo tavęs, nei nuo savęs? Tai yra „Dievo buveinė“[23] ne žemiška ir ne iš kokios kūniškos dangaus masės, bet dvasiška ir dalyvaujanti tavo amžinybėje, nes yra be nuopuolio amžiams. Sukūrei ją „amžiams ir amžių amžiams“[24] „davei įsakymą ir jis nepraeis“. Tačiau ji nėra amžina kartu su tavimi, nes yra ne be pradžios: juk ji sutverta.

20. Nes net jei ir nerandame laiko prieš ją – mat „pirma visa ko sutverta išmintis“[25], ne ta, žinoma, išmintis, mūsų Dieve, kuri yra tikrai amžina kartu su tavimi, savo Tėvu, ir lygi tau, per kurią visa kas buvo sutverta, pradžia, kurioje „sutvėrei dangų ir žemę“[26], bet, be abejo, ta išmintis, kuri buvo sutverta, tai yra proto prigimtis, kuri šviesos kontempliacijos dėka yra šviesa – nes ir ji vadinama išmintimi, nors ir yra sukurta; bet kiek skiriasi šviesa, kuri apšviečia, ir ta, kuri yra apšviečiama, tiek skiriasi išmintis, kuri tveria, ir toji, kuri yra sutverta, kaip skiriasi ir teisumas, kuris teisia, ir tas, kuris atsiranda teisiant; nes ir mes pavadinti „tavo teisumu“[27], juk vienas tavo tarnas sako: „Idant taptume Dievo teisumu jame“; – taigi, kadangi „pirma visa ko sutverta kažkokia išmintis“, kuri yra sutverta, mąstanti ir protinga tyro tavo miesto, mūsų motinos, kuri yra aukštai danguose, kuri yra laisva ir amžina, dvasia – kokiuose danguose, jei ne dangų danguje, kuris tave šlovina, nes tai yra ir „dangaus dangus Viešpačiui“[28], – net jei ir nerandame laiko prieš ją, nes pirma laiko sukūrimo yra ta, kuri „sutverta

pirma visa ko“, vis dėlto pirma jos yra amžinybė sutvėrėjo, iš kurio ji, sukurta, gavo pradžią, nors ir ne laike, nes laiko dar nebuvo, bet savo sukūrimo pradžią.

21. Todėl yra iš tavęs, mūsų Dievo, taip, kad yra visiškai kas kita nei tu ir ne tas pats, nors ne tik prieš ją, bet ir joje neaptinkame laiko, nes ji yra verta visada regėti tavo veidą ir nieku būdu nenusigręžia nuo tavęs; dėl to atsitinka taip, kad ji nesimaino dėl jokios kaitos, tačiau joje yra pats kintamumas, dėl kurio ji imtų temti ir stingti, jei iš didelės meilės glausdamasi prie tavęs neskleistų šviesos ir neliepsnotų tavimi tarytum amžinas pusiaudienis. O šviesioji ir dailioji buveine, pamilau tavo grožį ir savo Viešpaties, tavo kūrėjo ir valdytojo, „garbės padangtės vietą“[29]. Tavęs ilgisi mano kelionė, ir aš prašau to, kuris sutvėrė tave, veldėti tavyje ir mane, nes jis sutvėrė ir mane. „Klaidžiojau kaip pamesta avis“[30], bet ant savo ganytojo, tavo surentėjo, pečių tikiuosi būsiąs grąžintas tau.

22. Ką pasakysite man, priešininkai, su kuriais kalbuosi ir kurie tikite, kad ir Mozė – dievobaimingas Dievo tarnas, ir jo knygos – Šventosios Dvasios ištarmės? Ar tai ne Dievo buveinė, ne amžina kartu su juo, bet savuoju būdu „amžina danguje“[31], kur veltui ieškote laikų kaitos, nes nerasite? Išties peržengia bet kokią tąsą ir bet kokį kintamą laiko tarpsnį ta, kuriai „gera yra amžinai būti arti Dievo“[32], „Taip ir yra“, sako. Tad ką iš to, ką „šaukė mano širdis į mano Dievą“[33], girdėdama viduje „jo šlovės balsą“[34], ką pagaliau tvirtinsite esant klaidinga? Ar tai, kad bepavidalė buvo medžiaga, kur dėl jokio pavidalo nebuvimo nebuvo jokios tvarkos? Tačiau ten, kur nebuvo jokios tvarkos, ne-

galėjo būti jokios laikų kaitos; vis dėlto šis beveik niekas, kadangi nebuvo visiškai niekas, buvo, žinoma, iš to, iš kurio yra visa, kas tik yra, ir, kad ir kaip būtų, buvo kažkas. „Ir šito neneigiame“, – sako.

XVI 23. Noriu aptarti kai ką tavo akivaizdoje, mano Dieve, su tais, kurie sutinka, kad teisinga yra visa tai, apie ką mano viduje, mano dvasioje, netyli tavo tiesa. O kurie neigia tai, teskalija, kiek tik nori, perrėkdami save pačius: pabandysiu įtikinti juos, kad nusiramintų ir nutiestų kelią į save tavo žodžiui. Jei to nenorės ir pavarys mane, meldžiu, mano Dieve, „nebūk man kurčias“[35]. Kalbėk teisingai „mano širdyje“[36], juk tu vienas taip kalbi; tepaliksiu juos lauke sunkiai kvėpuojančius dulkelėmis ir keliančius žemes sau į akis, teįžengsiu į savo guolį ir tegiedosiu tau meilės giesmes, savo kelionėje dūsaudamas nenupasakojamais atodūsiais ir atmindamas Jeruzalę ištiesta į ją aukštyn širdimi, Jeruzalę, savo tėvynę, Jeruzalę, savo motiną, ir tave, viršum jos karalių ir apšvietėją, tėvą, globėją, vyrą, tyras ir audringas linksmybes, stiprų džiaugsmą, visas nenusakomas gėrybes, visa kartu, nes vienintelis [esi] aukščiausias ir tikras gėris: ir tenenusigręšiu, kol jos, brangiausios motinos, kur yra mano dvasios pradmenys ir iš kur man aiškūs šie dalykai, ramybėn nesurinksi viso to, kas esu, iš šio išsibarstymo ir bepavidališkumo, nesuteiksi pavidalo ir nesutvirtinsi „amžiams, mano Dieve, mano gailestingume“[37]. O su tais, kurie nesako, kad visa tai, kas yra teisinga, yra klaidinga, nes gerbia ir kartu su mumis sektino autoriteto viršūne laiko tavo Šventą Raštą, paskelbtą mums per šventąjį Mozę, tačiau kai kuo

mums prieštarauja, kalbėsiu taip. Tu, mūsų Dieve, būk teisėju tarp mano išpažinimų ir jų prieštaravimų.

XVII 24. Jie sako: „Nors tai ir teisinga, vis dėlto Mozė ne tuos du dalykus turėjo galvoje, kai Dvasiai apreiškiant kalbėjo: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[38]. Dangaus vardu jis išreiškė ne tą dvasinę ar proto tvariniją, amžinai kontempliuojančią Dievo veidą, o žemės vardu – ne bepavidalę medžiagą“. Tad ką tada? Sako: „Tas žmogus galvojo ir šiais žodžiais išsakė tai, apie ką kalbame mes“. Kas tai yra? „Dangaus ir žemės vardu“, sako, „norėjo pirmiausiai bendrai ir trumpai nusakyti visą šį regimą pasaulį, idant paskui, išskaičiuodamas dienas, tarytum papunkčiui išvardytų visa tai, ką Šventoji Dvasia nutarė paskelbti tokiu būdu. Mat tą netašytą ir kūnišką tautą, kuriai jis kalbėjo, sudarė tokie žmonės, kad jis nusprendė, jog jiems reikia patikėti tik regimus Dievo darbus“. Tačiau jie sutinka, kad „neregimą ir nesutvarkytą žemę“[39] bei tamsybių gelmę, iš kurių, kaip toliau atskleidžiama, per tas dienas buvo sutverti ir sutvarkyti visi šie visiems žinomi regimi dalykai, ne be pagrindo galima laikyti šia bepavidale medžiaga.

25. Kaip taip yra? O jei kitas tvirtintų, kad pirmiausiai tas pats bepavidališkumas ir medžiagos sumaištis dangaus ir žemės vardu pristatyti dėl to, kad iš jų buvo sukurtas ir užbaigtas kartu su aiškiausiai jame atsiskleidžiančiomis prigimtimis šis regimas pasaulis, kuris paprastai vadinamas dangaus ir žemės vardu? Kaip taip? O jei dar kitas tvirtintų, kad dangumi ir žeme deramai pavadinta neregima ir regima prigimtis ir dėl to šie du žodžiai apima visą tvariniją,

kurią Dievas sutvėrė išmintyje, tai yra pradžioje; tačiau, kadangi visa kas buvo sutverta ne iš pačios Dievo substancijos, bet iš nieko, nes visa tai nėra tas pats, kas Dievas, ir visame tame esama tam tikro kintamumo, ar tai pasiliktų, kaip amžina Dievo buveinė, ar kistų kaip žmogaus siela ir kūnas, bendra visų neregimų ir regimų dalykų medžiaga, dar bepavidalė, bet, be abejo, įpavidalintina, iš kurios atsiras dangus ir žemė, tai yra ir neregima, ir regima tvarinija, ir viena, ir kita jau įpavidalinta, yra įvardyta šiais žodžiais, kuriais vadinama „neregima ir nesutvarkyta žeme" ir „tamsybėmis viršum gelmės", su tokiu skirtumu, kad „neregima ir nesutvarkyta žemė" suprantama kaip kūniška medžiaga prieš jai įgyjant pavidalo savybę, o „tamsybės viršum gelmės" – kaip dvasinė medžiaga prieš pažabojant ją tarytum nesulaikomą tėkmę ir prieš apšviečiant ją išminčiai?

26. Be to, jei kas nors kitas norėtų, galėtų sakyti, kad, kuomet skaitome: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę"[40], dangaus ir žemės vardas reiškia ne jau užbaigtas ir įpavidalintas neregimas ir regimas prigimtis, bet šiais vardais pavadinta pati dar bepavidalė daiktų pradžia, įpavidalintina ir sutvertina medžiaga, nes joje jau yra sumišai, dar neatskirta pagal savybes ir pavidalus, tai, kas dabar, jau suskirstyta į savo vietas, vadinama dangumi ir žeme, kurių vienas – dvasinis tvarinys, o kita kūniškas.

XVIII 27. Išgirdęs ir apsvarstęs visas šias nuomones, nenoriu „kovoti žodžiais"[41]: „iš to nebūna jokios naudos, vien tik žala klausytojams". O „jų pamokymui geras yra įstatymas, jei juo deramai naudojamasi, nes jo tikslas yra

meilė iš tyros širdies, geros sąžinės ir nuoširdaus tikėjimo“[42]; ir žinojo mūsų mokytojas, kokiuose dviejuose prisakymuose sutalpinti visą įstatymą ir pranašus. Kokia man, karštai išpažįstančiam tai, mano Dieve, „mano akių šviesa“[43] tamsoje, gali būti padaryta žala, jei šiais žodžiais galima suprasti skirtingus dalykus, tačiau jie yra teisingi? Kokia, sakau, man žala, jei aš suprasiu kitaip, nei, kaip kitas mano, suprato tas, kuris parašė? Juk mes visi, kurie skaitome, stengiamės prasiskverbti ir suvokti tai, ką norėjo [pasakyti] tas, kurį skaitome, ir kuomet tikime, kad jis yra tiesakalbis, nedrįstame pagalvoti, kad jis pasakė ką nors, ką žinome arba manome esant klaidinga. Tad kadangi kiekvienas stengiasi suprasti Šventajame Rašte tai, ką jame suprato tas, kuris užrašė, kas čia blogo, jei supranta tai, ką tu, visų tiesakalbių protų šviesa, parodai esant teisinga, net jei ne taip suprato tas, kurį skaito, nors ir jis suprato tiesą, tačiau ne taip?

XIX 28. Juk tiesa, Viešpatie, kad tu „sutvėrei dangų ir žemę“[44]. Ir tiesa, kad „pradžia“ yra tavo išmintis, kurioje „sutvėrei visa ką“[45]. Lygiai taip pat tiesa, kad šis regimas pasaulis turi dideles savo dalis, dangų ir žemę, glaustai apglėbiančias visas sutvertas ir sukurtas prigimtis. Ir tiesa, kad visa, kas kintama, įteigia mūsų supratimui tam tikrą bepavidališkumą, kurio dėka tai įgauna pavidalą arba kurio dėka kinta ir mainosi. Tiesa, kad nėra pavaldu laikui tai, kas prišlijęs prie nekintamo pavidalo taip, kad, nors ir yra kintama, nekinta. Tiesa, kad bepavidališkumas, kuris yra beveik niekas, negali patirti laikų kaitos. Tiesa, kad tai, iš

ko kas nors atsiranda, gali tam tikro pobūdžio kalbėjime turėti vardą to dalyko, kuris atsiranda: dėl to galima buvo dangumi ir žeme pavadinti bet kokį bepavidališkumą, iš kurio buvo sutvertas dangus ir žemė. Tiesa, kad iš visų įpavidalintų dalykų nė vieno nėra artimesnio bepavidaliui už žemę ir gelmę. Tiesa, kad ne tik tai, kas sukurta ir įpavidalinta, bet ir visa tai, kas sukurtina ir įpavidalintina, sutvėrei tu, „iš kurio visa kas“[46]. Tiesa, kad visa, kas įpavidalinama iš bepavidalio, pirma yra be pavidalo, o paskui yra įpavidalinta.

XX 29. Iš visų šių tiesų, dėl kurių neabejoja tie, kurių vidinei akiai leidai regėti tokius dalykus ir kurie tvirtai tiki, kad Mozė, tavo tarnas, kalbėjo „tiesos dvasioje“[47], taigi iš visų jų vieną sau pasirenka tas, kuris sako: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“ reiškia, kad kartu su juo amžiname savo žodyje Dievas sutvėrė protu suvokiamą ir juntamą arba dvasinę ir kūnišką kūriniją; kitą tas, kuris sako: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[48] reiškia, kad kartu su juo amžiname savo žodyje Dievas sutvėrė visą šio kūniško pasaulio masę kartu su visomis joje esančiomis aiškiomis ir žinomomis prigimtimis; dar kitą tas, kuris sako: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“ reiškia, kad kartu su juo amžiname savo žodyje Dievas sutvėrė dvasiškos ir kūniškos kūrinijos bepavidalę medžiagą; dar kita tas, kuris sako: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“ reiškia, kad kartu su juo amžiname žodyje Dievas sutvėrė kūniškos kūrinijos bepavidalę medžiagą, kur dar sumišęs buvo dangus ir žemė, kuriuos dabar šio pasaulio masėje

regime jau atskirtus ir įpavidalintus; dar kitą tas, kuris sako: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“ reiškia, kad pačioje tvėrimo ir darbavimosi pradžioje Dievas sutvėrė bepavidalę medžiagą, sumišai turinčią dangų ir žemę, iš kur įpavidalinti dabar jie iškyla ir pasirodo kartu su visa kuo, kas juose yra.

XXI 30. Lygiai tą patį galima pasakyti apie tai, kas susiję su toliau einančių žodžių supratimu. Iš visų tų tiesų vieną sau pasirenka tas, kuris sako: „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“[49] reiškia, kad tai, kas Dievo sutverta kūniška, buvo dar bepavidalė kūniškų dalykų medžiaga be tvarkos, be šviesos; kitą tas, kuris sako: „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“ reiškia, kad visa tai, kas pavadinta dangumi ir žeme, buvo dar bepavidalė ir tamsi medžiaga, iš kurios turėjo atsirasti kūniškas dangus ir kūniška žemė kartu su visu tuo, kas juose yra pažįstamo kūniškoms juslėms“; dar kitą tas, kuris sako: „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“ reiškia, kad visa tai, kas pavadinta dangumi ir žeme, buvo dar bepavidalė ir tamsi medžiaga, iš kurios turėjo atsirasti protu suvokiamas dangus, kitur vadinamas „dangaus dangumi“[50], ir žemė, tai yra bet kokia kūniška prigimtis, šiuo vardu suprantant ir šį kūnišką dangų, tai yra tai, iš ko turėjo atsirasti bet kokia neregima ir regima kūrinija; dar kitą tas, kuris sako: Raštas, sakydamas „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės“, ne tą bepavidališkumą pavadino dangaus ir žemės vardu, bet jau buvo,

sako, pats bepavidališkumas, kurį įvardijo kaip neregimą ir nesutvarkytą žemę ir tamsią gelmę, iš kur, kaip nusakė iš anksto, Dievas sutvėrė dangų ir žemę, tai yra, dvasišką ir kūnišką kūriniją; dar kitą tas, kuris sako: „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta, ir tamsybės buvo viršum gelmės" reiškia, kad tam tikras bepavidališkumas buvo jau medžiaga, iš kurios, kaip Raštas iš anksto nusakė, Dievas sutvėrė dangų ir žemę, tai yra visą kūnišką pasaulio masę, padalytą į dvi dideles dalis, viršutinę ir žemutinę, kartu su visais juose esančiais įprastais ir žinomais kūriniais.

XXII 31. Kai dviem paskutiniams aiškinimams kas nors pabandys paprieštarauti taip: „Jei nenorite, kad atrodytų, jog dangaus ir žemės vardu yra pavadintas šis medžiagos bepavidališkumas, vadinasi, buvo kažkas, ko Dievas nesutvėrė ir iš ko turėjo sutverti dangų ir žemę; juk Raštas nepasakoja, kad Dievas būtų sukūręs tokią medžiagą, nebent mes suprastume, kad ji yra išreikšta dangaus ir žemės vardais arba tik žemės vardu, kai sakoma: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę"[51] taip, kad toliau einančiais žodžiais „Žemė buvo neregima ir nesutvarkyta"[52], nors jam ir būtų patikę taip pavadinti bepavidalę medžiagą, galime suprasti ją tik kaip tą, kurią Dievas sutvėrė ten, kur parašyta: „Sutvėrė dangų ir žemę"[53]; tai išgirdę, šių dviejų paskutiniais mūsų pateiktų aiškinimų, tiek vieno, tiek kito, šalininkai atsakys sakydami: „Išties neneigiame, kad ši bepavidalė medžiaga yra sutverta Dievo, Dievo, iš kurio „visa yra labai gera"[54], nes, kaip sakome, kad didesnis gėris yra tai, kas sukurta ir įpavidalinta, taip pripažįstame, kad mažesnis gėris yra tai,

kas sutverta sukurtina ir įpavidalintina, bet vis tiek gėris: tačiau Raštas nepaminėjo, kad Dievas sutvėrė šį bepavidališkumą, kaip nepaminėjo ir daugybės kitų dalykų, kaip antai Cherubinų ir Serafimų, taip pat Sostų, Viešpatysčių, Kunigaikštysčių, Valdžios, kuriuos Apaštalas išvardija atskirai ir kuriuos visus, kaip yra aišku, sutvėrė Dievas. O jei tai, kas pasakyta: „Sutvėrė dangų ir žemę“[55] apima visa ką, tai ką sakyti apie vandenis, „virš kurių sklendeno Dievo Dvasia“[56]? Juk jei žemės vardu suprantami kartu ir vandenys, kaip galima sutikti, kad žemės vardas [žymi] bepavidalę žemę, kai regime tokius nuostabius vandenis? O jei sutinkama, tai kodėl parašyta, kad iš to paties bepavidališkumo buvo sutverta tvirtuma ir pavadinta dangumi, ir neparašyta, kad buvo sutverti vandenys? Mat iki to laiko nėra bepavidaliai ir neregimi vandenys, kuriuos matome tekančius tokios gražios išvaizdos. O jei jie šią išvaizdą įgijo tada, kai Dievas tarė: „Tesusirenka vanduo, kuris yra po tvirtuma“[57] taip, kad susirinkimas yra pats pavidalo suteikimas, kas bus atsakyta apie tuos vandenis, kurie yra viršum tvirtumos, nes nei jie būdami bepavidaliai būtų pelnęsi tokią garbingą buveinę, nei yra parašyta, kokiu Dievo žodžiu jie buvo įpavidalinti? Todėl jei Pradžios knyga nutylėjo apie kažką, ką Dievas sutvėrė, tačiau, kad Dievas tai sutvėrė, neabejoja nei sveikas tikėjimas, nei tvirtas protas, ir dėl to joks nuovokus mokymas nedrįs tvirtinti, kad šie vandenys yra amžini kartu su Dievu todėl, kad girdime juos minint Pradžios knygoje, tačiau nerandame, kada buvo sutverti, kodėl vadovaujami tiesos nesuprantame, kad ir toji bepavidalė medžiaga, kurią Raštas vadina neregima ir nesutvar-

kyta žeme ir tamsia gelme, Dievo yra sutverta iš nieko ir dėl to nėra amžina kartu su juo, nors šis pasakojimas ir praleido nepaminėjęs, kada buvo sutverta?“

XXIII 32. Taigi išklausęs ir išnagrinėjęs šiuos aiškinimus pagal savo silpnumo, kurį išpažįstu tau, savo žinančiam Dievui, išgales, matau, kad gali kilti dviejų rūšių prieštaravimai, kuomet patikimi skelbėjai paskelbia ką nors ženklų pagalba: vieni – jei ginčijamasi dėl įvykių tiesos, kiti – jei ginčijamasi dėl paties skelbėjo valios. Juk viena yra ieškoti, kas teisinga [pasakojime] apie kūrinijos sutvėrimą, kita – ieškoti, ką Mozė, išskirtinis tavo tikėjimo sergėtojas, norėjo, kad šiais žodžiais suprastų skaitytojas ir klausytojas. Pirmosios rūšies atveju tenutolsta nuo manęs visi, kurie manosi žiną tai, kas klaidinga. Šios antrosios rūšies atveju tenutolsta nuo manęs visi, kurie mano Mozę pasakius tai, kas klaidinga. Tačiau teprisijungsiu prie tų, Viešpatie, tavyje ir tesidžiaugsiu tavyje su tais, kurie penimi tavo tiesos meilės platybėje, ir teprisiartinsime drauge prie tavo knygos žodžių ir ieškosime juose tavo valios per valią tavo tarno, kurio plunksnai skyrei tuos žodžius.

XXIV 33. Bet kuris iš mūsų rado tą valią tarp tokios daugybės tiesų, kurios iškyla ieškantiems tuose tai vienaip, tai kitaip suprastuose žodžiuose, taip, kad su tokiu pasitikėjimu tvirtintų, jog Mozė manė būtent taip ir norėjo, kad tame pasakojime būtų suprasta būtent šitai, su kokiu tvirtina, kad tai tiesa, [nesvarbu], ar Mozė būtų manęs taip, ar kitaip? Štai, mano Dieve, aš „tavo tarnas“[58], kuris pa-

žadėjau tau šioje knygoje išpažinties auką, ir meldžiu, kad iš tavo gailestingumo „atitesėčiau tau savo įžadus“[59], štai aš, su tokiu pasitikėjimu tvirtinantis, kad tu savo nekintamame žodyje sutvėrei visa, neregima ir regima, nejau su tokiu pat pasitikėjimu tvirtinu, kad Mozė suprato ne ką kita, kaip šitai, kai rašė: „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[60], kadangi nematau jo galvoje taip, kaip aiškiai matau tavo tiesoje, kad jis rašydamas šiuose žodžius galvojo būtent tai? Juk jis galėjo galvoti apie pačią tvėrimo pradžią, sakydamas „pradžioje“, o galėjo norėti, kad dangus ir žemė toje vietoje būtų suprantami ne kaip jau įpavidalinta ir užbaigta prigimtis – ar ji būtų dvasiška, ar kūniška, – bet kaip ir viena, ir kita, abi pradėtos ir dar bepavidalės. Matau, jog, kad ir kuris iš šių dalykų būtų sakomas, teisingai galėjo būti sakomas [ir vienas, ir kitas], tačiau apie kurį iš šių dviejų jis galvojo [sakydamas] šiuos žodžius, nematau lygiai taip pat, nors, ar toks didingas žmogus būtų turėjęs galvoje kurį nors iš šių dalykų, ar ką kita, ko aš nepaminėjau, neabejoju, kad, sakydamas šiuos žodžius, jis regėjo tiesą ir deramai ją išsakė.

XXV 34. Tegul nė vienas nebebūna man atgrasus sakydamas: „Ne tai turėjo galvoje Mozė, apie ką kalbi tu, bet tai, apie ką kalbu aš“. Juk jei paklaustų manęs: „Iš kur žinai, kad Mozė galvojo būtent taip, kaip jo žodžius aiškini tu?, privalėčiau ramiai pakelti tai ir tikriausiai atsakyčiau taip, kaip atsakiau anksčiau, arba šiek tiek išsamiau, jei tas [žmogus] būtų atkaklesnis. Bet kai man sako: „Ne tai jis turėjo galvoje, apie ką kalbi tu, bet tai, apie ką kalbu aš“,

tačiau neneigia, kad tai, ką kiekvienas iš mūsų sako, ir viena, ir kita, yra teisinga, o neturtėlių gyvenime, mano Dieve, kurio glėbyje nėra prieštaravimo, prapliupk į mano širdį nusiraminimo lietumi, idant kantriai pakęsčiau tokius, kurie man sako tai ne dėl to, kad jie įkvėpti ir tai, ką sako, regėjo tavo tarno širdyje, bet dėl to, kad yra išpuikėliai ir nežino Mozės minčių, bet myli savąsias – myli ne dėl to, kad yra teisingos, bet dėl to, kad yra jų. Priešingu atveju vienodai mylėtų ir svetimas teisingas mintis, kaip kad aš myliu tai, ką sako jie, kai sako tiesą, ne dėl to, kad tai yra jų, bet dėl to, kad tai tiesa: be to, tai jau nebėra jų dėl to, kad tai tiesa. O jei myli tai dėl to, kad tai tiesa, tai jau yra ir jų, ir mano, nes priklauso bendrai visiems tiesos mylėtojams. Tačiau tai, kad jie tvirtina, jog Mozė turėjo galvoje ne tai, apie ką kalbu aš, bet tai, apie kalba jie, man nepatinka ir aš to nemėgstu, nes, net jei ir yra taip, toji drąsa yra ne iš išmanymo, o iš įžūlumo, ir ją pagimdė ne supratimas, o puikybė. Todėl, Viešpatie, siaubą keliantys yra tavo sprendimai, nes tavo tiesa nėra nei mano, nei to ar ano, bet yra mūsų visų, kuriuos kvieti bendrai dalyvauti joje, bauginančiai ragindamas mus nelaikyti jos nuosava, idant ji nebūtų nusavinta iš mūsų. Nes kiekvienas, kuris tik sau asmeniškai savinasi tai, ką tu suteiki visiems, kad visi gėrėtųsi, ir nori, kad jo būtų tai, kas yra visų, nuo to, kas bendra, nubloškiamas prie to, kas yra jo, tai yra nuo tiesos prie melo. Juk tas, kuris „skleidžia melą, kalba apie tai, kas jam sava“[61].

35. „Pažvelk“[62], geriausias teisėjau, Dieve, pati tiesa, „pažvelk“, ką atsakau šiam priešininkui, „pažvelk“; juk kalbu

prieš tave ir prieš savo brolius, kurie „deramai naudojasi įstatymu meilės tikslu“[63], „pažvelk“ ir „išvysk“, ką jam atsakau, jei tau patinka. Jam tariu šį brolišką ir taikų žodį: „Jei abu matome, kad teisinga yra tai, ką sakai tu, ir abu matome, kad teisinga tai, ką sakau aš, kur, klausiu, mes tai matome? Žinoma, nei aš tavyje, nei tu manyje, bet abu nekintamoje tiesoje, esančioje viršum mūsų protų. Tad kadangi nesiginčijame dėl pačios Viešpaties, savo Dievo, šviesos, kodėl ginčijamės dėl artimo minties, kurios negalime regėti taip, kaip regima nekintama tiesa, kai, jei pats Mozė pasirodytų mums ir tartų: „Tokios buvo mano mintys“, net ir tokiu būdu neregėtume jo minčių, bet tikėtume jomis? Taigi „nieko daugiau, negu parašyta, ir tenesipučia vienas dėl kito prieš kitus“[64]. „Mylėkime Viešpatį, savo Dievą, visa širdimi, visa siela, visu savo protu, o savo artimą kaip save pačius“[65]. Jei netikėsime, kad Mozė visa tai, ką galvojo tose knygose, galvojo dėl šių dviejų prisakymų, padarysime Viešpatį „melagiu“[66], priskirdami tarno kaip ir mes dvasiai ką kita, nei mokė Viešpats. Pažvelk gi, kaip kvaila tokioje teisingiausių aiškinimų, kuriuos galima išgauti iš tų žodžių, gausybėje, lengvabūdiškai įrodinėti, kurią iš jų Mozė veikiausiai turėjo galvoje, ir pražūtingais ginčais įžeidinėti pačią meilę, dėl kurios visa tai pasakė tas, kurio žodžius stengiamės paaiškinti“.

XXVI 36. Ir vis dėlto aš, mano Dieve, mano nusižeminimo aukštybe ir mano triūso atilsi, kuris klausaisi mano išpažinimų ir atleidi mano nuodėmes, kadangi tu prisakai man mylėti savo artimą kaip save patį, negaliu patikėti,

kad Mozei, ištikimiausiam savo tarnui, tu būtum davęs mažesnę dovaną už tą, kurios aš sau būčiau norėjęs ir troškęs, jei būčiau gimęs tuo laiku, kuriuo [gimė] jis, ir tu būtum pastatęs mane į tą pačią vietą – tarnaujant širdimi ir liežuviu išdalyti tuos raštus, kurie ir po tiek laiko bus naudingi visoms tautoms ir tokia autoriteto aukštybe nugalės visame pasaulyje visų klaidingų ir išdidžių mokymų mintis. Žinoma, būčiau norėjęs, jei tada aš būčiau buvęs Mozė, – nes visi ateiname „iš to paties minkalo“[67] ir „kas gi yra žmogus, jei tu neatmeni jo?“[68], – taigi būčiau norėjęs, jei tada aš būčiau tuo, kuo jis, ir tu man būtum pavedęs parašyti Pradžios knygą, kad man būtų duotas toks gebėjimas dėstyti ir toks kalbos audimo būdas, kad net ir tie, kurie dar neįstengia suprasti, kaip Dievas kuria, nenusigręžtų nuo mano žodžių, tarsi jie viršytų jų jėgas, o tie, kurie jau įstengia tai, kad ir prie kokių teisingų minčių mąstydami prieitų, rastų, kad jos nėra praleistos negausiuose tavo tarno žodžiuose, ir, jei vienas regėtų vienas, o kitas tiesos šviesoje, tai ir jas galima būtų įžiūrėti tuose pačiuose žodžiuose.

XXVII 37. Juk kaip šaltinis nedideliame plote yra apstesnis ir, [išskydęs] į daugiau upelių, paskirsto savo srovę po didesnius plotus nei bet kuris iš tų upelių, ištekančių iš to paties šaltinio ir pasklindančių po daugybę vietų, taip tavo prievaizdo pasakojimas, kuris bus pravartus daugybei aiškintojų, negausiais žodžiais ištrykšta skaidrios tiesos srovėmis, iš kur kiekvienas pagal savo išgales ilgesniais žodžių vingiais išvedžioja savo tiesą – vienas vieną, kitas kitą. Juk vieni, skaitydami ar girdėdami šiuos žodžius, įsivaizduoja,

kad Dievas, nelyginant žmogus arba kokia milžinišku dydžiu apdovanota jėga, nauju ir netikėtu sprendimu sutvėrė už savęs ir tarsi esančius atstu dangų ir žemę, du didelius kūnus – vieną viršuje, kitą apačioje, – kurių visa kas yra talpinama. Ir kai jie girdi: „Dievas tarė: „Tepasidaro tai"[69] ir „tai pasidarė", įsivaizduoja žodžius, turinčius pradžią ir pabaigą, kurie nuskamba laike ir praeina ir kuriems praėjus tuojau pat esti tai, kam buvo įsakyta būti, ir jei kartais kyla kitokių tokio pobūdžio minčių, tai tos mintys kyla iš kūno draugystės. Juose, dar mažose būtybėse, kol jų silpnumas nešiojamas paprasčiausio kalbėjimo būdo nelyginant motinos glėbio, išganingai auga tikėjimas, kurio dėka žino ir yra tikri, kad Dievas sutvėrė visas prigimtis, kurias jų juslės regi aplink stebėtinoje įvairovėje. Bet jei kuris iš jų, paniekinęs žodžius, tarytum jie būtų nieko verti, persisvers su savo pasipūtėlišku bejėgiškumu per kūdikišką lopšį, vargas!, kris nelaimingasis ir, „Viešpatie Dieve, pasigailėk"[70], kad neapsiplunksnavusio viščiuko nesutryptų praeiviai, ir „pasiųsk savo angelą"[71], kuris jį patupdytų atgal į lizdą, kad gyventų ten tol, kol neskraido.

XXVIII 38. O kiti, kuriems šie žodžiai yra jau nebe lizdas, bet ūksmingi krūmokšniai, regi juose paslėptus vaisius, skrajoja džiūgaudami, čiauška ieškodami ir raško juos. Išties jie regi, skaitydami ar girdėdami šiuos tavo žodžius, amžinasis Dieve, kad visi praėję ir būsimi laikai nugalimi tvirto pastovumo ir kad nėra jokio laikino kūrinio, kurio tu nebūtum sutvėręs, tu, kurio valia, kadangi ji yra tai, kas esi tu, nieku būdu nepakitusi arba ne tokia,

kuri gimė anksčiau nebuvusi, sutvėrė visa ką, [sukurdama] ne iš tavęs tavo panašumą, kaip visa ko pavidalą, bet iš nieko bepavidalį nepanašumą, kuris būtų įpavidalintas tavo panašumo dėka grįžęs į tave, vienatinį, pagal nustatytą matą, tiek, kiek duota kiekvienam dalykui, atsižvelgiant į jo rūšį, ir „visi dalykai“ taptų „didžiai geri“[72], ar jie pasiliktų prie tavęs, ar pamažu šalindamiesi ir toldami laike ir erdvėje darytų ar patirtų gražius kitimus. Jie regi tai ir džiaugiasi tavo tiesos šviesoje tuo nedideliu [džiaugsmu], kuriuo įstengia čia.

39. Vienas iš jų įsiklauso į žodžius: „Pradžioje Dievas sutvėrė“[73], ir „pradžią“ supranta kaip išmintį, nes ji pati ir kalba mums. Kitas taip pat įsiklauso į tuos pačius žodžius ir „pradžią“ supranta kaip sukurtų dalykų atsiradimą ir išgirsta „pradžioje sutvėrė“ taip, tarsi būtų sakoma „pirmiausia sutvėrė“. Tarp tų, kurie aiškina „pradžioje“ ta prasme, kad išmintyje „sutvėrei dangų ir žemę“, vienas mano, kad taip yra pavadintas pats dangus ir žemė, sukurtina dangaus ir žemės medžiaga, kitas, – kad jau įpavidalintos ir atskirtos prigimtys, dar kitas mano, kad dangumi vadinama įpavidalinta ir dvasiška prigimtis, o žeme – bepavidalė kūniškos medžiagos prigimtis. Nei tie, kurie supranta dangaus ir žemė vardus kaip dar bepavidalę medžiagą, iš kurios įpavidalinami dangus ir žemė, nesupranta to tokiu pat būdu, bet vienas [ją supranta kaip tokią], iš kurios buvo padaryta protu suvokiama ir juntama kūrinija, kitas, iš kurios buvo padaryta tik ši juntama kūniška masė, dideliame glėbyje talpinanti permatomas ir akivaizdžias prigimtis. Nesupranta vienodai net ir tie, kurie mano, jog šioje vietoje

dangumi ir žeme vadinami jau sutvarkyti ir paskirstyti kūriniai, bet vienas mano, kad tai neregima ir regima [kūrinija], kitas, kad tai tik regima, kurioje matome šviesų dangų, ūkanotą žemę ir visa, kas juose ya.

XXIX 40. O tas, kuris išgirsta „pradžioje sutvėrė“[74] ne kitaip, negu, jei būtų sakoma „pirmiausia sutvėrė“, neturi kito būdo, kuriuo galėtų teisingai suprasti dangų ir žemę, išskyrus tą, kuriuo tai supranta kaip dangaus ir žemės, tai yra visos, suvokiamos protu ir kūniškos, kūrinijos medžiagą. Juk jei norėtų, kad tai būtų visa, jau įpavidalinta, kūrinija, jo pagrįstai galima būtų paklausti, ką Dievas sutvėrė po to, jei pirma sutvėrė šitai. Jis po visatos neras nieko, ir dėl to jam nenoromis teks išgirsti: „Kokiu būdu tai pirma, jei nieko po to?“; o jei sako, kad pirma sutvėrė bepavidalę, o po to įpavidalintą medžiagą, nėra paikas, jei tik geba atskirti, kas yra pirmesnis amžinybės, laiko, pasirinkimo ir kilimo atžvilgiu: amžinybės, kaip Dievas yra pirmesnis už visa ką; laiko, kaip žiedas yra pirmesnis už vaisių; pasirinkimo, kaip vaisius yra pirmesnis už žiedą; kilimo, kaip garsas yra pirmesnis už giesmę. Iš šių keturių mano minėtų [atvejų] sunkiausia suprasti pirmą ir ketvirtą, o du viduriniuosius visai lengva. Juk retas, Viešpatie, tavo amžinybės regėjimas, ir didžiai sunku stebėti tą, kuri nekintamai tveria kintamus dalykus ir dėl to yra pirmesnė. Pagaliau, kas turi tokią aštrią skiriamąją proto galią, kad be didelio vargo gali įžvelgti, kaip garsas yra pirmesnis už giesmę, kadangi giesmė yra įpavidalintas garsas ir, žinoma, gali egzistuoti kas nors neįpavidalinta, tačiau negalima įpavidalinti to, ko

nėra? Taip medžiaga yra pirmesnė nei tai, kas iš jos atsiranda, bet pirmesnė ne dėl to, kad ji pati tveria, kadangi veikiau ir pati atsiranda, be to, ji nėra pirmesnė laike. Ir nebūna taip, kad mes pirma išleidžiame be giesmės bepavidalius garsus, o po to suteikiame jiems arba pritaikome giesmės pavidalą, kaip būna su medžiu, iš kurio darome skrynią, arba su sidabru, iš kurio – vazą; be abejo, tokio pobūdžio medžiagos ir laike yra pirmesnės už daiktų, kurie atsiranda iš jų, pavidalus. O giesmėje yra ne taip. Juk kuomet giedama, girdėti jos skambesys, ir nėra taip, kad pirma garsas skamba neturėdamas pavidalo, o po to įgauna giesmės pavidalą. Pirmasis garsas, kad ir kaip jis būtų nuskambėjęs, praeina, ir iš jo neišgausi nieko, ką susigrąžinęs galėtum meniškai sudėlioti; ir dėl to giesmė giesme virsta savo garse, ir jos garsas yra jos medžiaga. Tas pats garsas įpavidalinamas, kad atsirastų giesmė. Ir dėl to, kaip sakiau, garsinė medžiaga yra pirmesnė už giedojimo pavidalą: pirmesnė ne dėl gebėjimo tverti; juk garsas nėra giedojimo kūrėjas, bet [išėjęs] iš kūno paklūsta giedančio sielai, idant ji sukurtų iš jo giesmę; be to, jis nėra pirmesnis laiko atžvilgiu: mat yra išleidžiamas kartu su giesme; nėra pirmesnis nė pasirinkimo atžvilgiu: juk garsas nėra vertingesnis už giesmę, kadangi giesmė yra ne tik garsas, bet ir gražus garsas. Tačiau pirmesnis yra kilimo atžvilgiu, nes ne giesmė įpavidalinama, idant atsirastų garsas, bet garsas, idant atsirastų giesmė. Iš šio pavyzdžio tesupranta tas, kuris gali, kad dalykų medžiaga buvo sutverta pirmiausia ir buvo pavadinta dangumi ir žeme, nes iš jos buvo sutvertas dangus ir žemė, tačiau nebuvo sutverta pirmiausiai laiko atžvilgiu, nes laiko

atsiradimo priežastis yra dalykų pavidalai, o toji medžiaga buvo bepavidalė ir dabar ji suvokiama laike kartu su [tais pavidalais], ir vis dėlto apie ją negalima pasakyti nieko, išskyrus tai, kad ji yra tarsi pirmesnė laike, nors jai ir skiriama paskutinė vieta, kadangi be abejonės geresni yra įpavidalinti nei bepavidaliai dalykai, ir už ją pirmesnė yra kūrėjo amžinybė, idant iš nieko būtų tai, iš ko atsirastų kas nors.

XXX 41. Šioje teisingų aiškinimų įvairovėje santarvę tepagimdo pati tiesa, o mūsų Dievas tepasigaili mūsų, kad deramai naudotumės įstatymu, prisakymo tikslu, tyra meile. Todėl jei kas klausia manęs, ką iš to turėjo galvoje Mozė, tas tavo tarnas, tai nėra mano išpažinimų pasakojimai, jei tau neįšpažįstu, kad nežinau. Tačiau žinau, kad tie aiškinimai yra. Išskyrus susijusius su kūnu, apie kuriuos pasakiau tiek, kiek maniau [esant reikalinga]. Tačiau tų geros vilties mažutėlių nebaugina šie tavo knygos žodžiai, aukšti nusižeminime ir negausūs gausybėje, ir mes visi, kurie, kaip pripažįstu, įžiūrime šiuose žodžiuose teisingus dalykus ir kalbame apie juos, mylėkime vieni kitus ir tuo pačiu tave, savo Dievą, tiesos šaltinį, jei esame ištroškę jo, o ne tuščių dalykų, o tą tavo tarną, šio Rašto prievaizdą, pilną tavo Dvasios, pagerbkime taip, kad tikėtume, jog, tau apreiškiant rašydamas šiuos žodžius, buvo įsižiūrėjęs į tai, kas juose labiausiai išsiskiria tiesos šviesa ir naudos vaisiais.

XXXI 42. Taigi jei vienas sakys: „Suprato taip, kaip aš“, o kitas: „Ne, taip, kaip aš“, mano manymu, dievobaimingiau atsakysiu aš: „O kodėl veikiau ne ir taip, ir taip,

jei ir viena, ir kita yra teisinga? Ir jei kas šiuose žodžiuose mato kokią nors trečią tiesą, ir jei kas ketvirtą, ir jei apskritai kokią nors kitą, kodėl nepatikėti, kad visas jas matė tas, per kurį vienatinis Dievas pritaikė Šventąjį Raštą prie daugelio protų, regėsiančių skirtingas tiesas? „Aš – ir tai nedrebėdamas tvirtinu iš pačios savo širdies, – jei, įgijęs didžiausią autoritetą, rašyčiau ką nors, tikrai labiau norėčiau rašyti taip, kad mano žodžiuose aidėtų visa tai, ką teisingo kiekvienas galėjo suprasti apie šiuos dalykus, negu taip, kad šiuo klausimu aiškiai pateikčiau vieną teisingą aiškinimą ir atmesčiau kitus, kurie negali manęs žeisti savo klaidingumu. Tad nenoriu, mano Dieve, būti toks beatodairiškas, kad netikėčiau, jog tas vyras nusipelnė iš tavęs šito. Apskritai rašydamas tuos žodžius jis suvokė juose ir įsivaizdavo visa tai, ką teisinga mes čia galėjome atrasti, ir visa tai, ko negalėjome arba dar negalėjome, bet ką galima atrasti juose.

XXXII 43. Galiausiai, Viešpatie, kuris esi Dievas ir ne kūnas ir kraujas, jei žmogus ką ir regėjo mažiau, nejau nuo tavo „gerosios Dvasios, kuri nuves mane į teisingą žemę“[75], galėjo pasislėpti kas nors, ką tu tais žodžiais pats ketinai apreikšti būsimiems skaitytojams, net jei tas, per kurį jie buvo ištarti, iš šios daugybės teisingų aiškinimų gal ir teturėjo galvoje tik vieną? Jei yra taip, tai tebūnie tas, kurį turėjo galvoje, iškilesnis už kitus. O mums, Viešpatie, parodyk šį ar kurį kitą teisingą, kuris tau patinka, idant, ar atskleistum mums tai, ką atskleidei ir tam savo žmogui, ar tų pačių žodžių atveju atskleistum ką kita, tu maitintum mus, o ne paklydimas tyčiotųsi iš mūsų. Štai, Viešpatie, mano Die-

ve, meldžiu tave, kiek daug prirašėme apie kelis žodžius, kiek daug! Kokių mano jėgų, kokio laiko šitaip rašant pakaks visoms tavo knygoms? Tad leisk man trumpiau išpažinti tau apie jas ir pasirinkti kokią nors vieną tavo įkvėptą tiesą, tvirtą ir gerą, net jei jų ir daug iškiltų ten, kur gali daug iškilti, su tuo tikėjimu savo išpažintimi, kad, jei išdėstysiu tai, ką suprato tavo tarnas, [būsiu padaręs] teisingai ir labai gerai – juk tai ir turiu pabandyti padaryti; – jei to nepasieksiu, išdėstysiu tai, ką man jo žodžiais norėjo pasakyti tavo tiesa, kuri ir jam pasakė tai, ką norėjo.

TRYLIKTA KNYGA

I 1. Šaukiuosi tavęs, „mano Dieve, mano gailestingume“[1], kuris sukūrei mane ir neužmiršai manęs užmiršusio tave. Šaukiuosi tave į savo sielą, kurią rengi priimti tave iš ilgesio, kurį įkvepi jai: dabar neapleisk besišaukiančio tavęs tu, kuris atėjai pirmiau, nei aš pradėjau šauktis, ir privertei mane vis dažniau kreipdamasis įvairiais šauksmais išgirsti tave iš tolo, atsigręžti ir šauktis tavęs, šaukiančio mane. Juk tu, Viešpatie, ištrynei visus mano blogus darbus, kad neskirtum atpildo pagal mano rankų [darbus], kuriais išsižadėjau tavęs, ir aplenkei visus gerus mano darbus, kad skirtum atpildą pagal [darbus] savo rankų, kuriomis sutvėrei mane, kadangi tu buvai pirma, nei aš atsiradau, o aš nebuvau tas, kuriam būtum suteikęs būtį, ir vis dėlto štai aš esu iš tavo gerumo, lenkiančio visa tai, kuo sutvėrei mane ir iš ko sutvėrei mane. Juk tau nereikėjo manęs, arba aš nesu toks gėris, kad galėčiau padėti tau, mano Viešpatie ir mano Dieve, nesu toks, kad galėčiau tarnauti tau taip, kad tarsi nebūtum vardijamas darbuose, nesu toks, kad tavo galia, stokodama mano klusnumo, būtų mažesnė, ir ne toks, kad įdirbčiau tave nelyginant žemę taip, kad liktum įdirbtas, jei neįdirbčiau tavęs, bet toks, kad tarnaučiau tau ir garbinčiau tave, idant iš tavęs man būtų gera, iš tavęs, kurio dėka esu toks, kuriam gera.

II 2. Juk iš tavo gerumo pilnatvės atsirado tavo kūrinija, idant netrūktų gėrio, kuris tau neteikia jokios naudos ir kuris, kilęs iš tavęs, nėra lygus tau, vis dėlto netrūktų dėl

to, kad jis galėjo atsirasti iš tavęs. Juk kuo nusipelnė tau „dangus ir žemė“, kuriuos sutvėrei „pradžioje“? Tepasako, kuo nusipelnė tau dvasiška ir kūniška prigimtis, kurią „sutvėrei savo išmintyje“[2], kad nuo jos priklausytų ir tai, kas nebaigta ir neturi pavidalo, visa pagal savo rūšį, tiek dvasinę, tiek kūnišką, ir kas krypsta į nesaikingumą bei didelį nepanašumą į tave. Tai, kas dvasiška ir neturi pavidalo, yra aukščiau už kūną, net jei jis būtų įpavidalintas, o tai, kas kūniška ir neturi pavidalo, yra aukščiau už, jei visiškai nieko nebūtų. Tie dalykai taip ir būtų likę bepavidaliai tavo žodyje, jei tas pats žodis nebūtų pašaukęs jų tavo vienybėn, nebūtų įpavidalinęs jų, ir jie nebūtų buvę tavo, vienintelio aukščiausio gėrio, dėka „visi labai geri“[3]. Kuo buvo nusipelnę tau, kad būtų bent jau bepavidaliais tie, kurie net ir tokie nebūtų, jei ne iš tavęs?

3. Kuo nusipelnė tau kūniška medžiaga, kad būtų bent jau „neregima ir nesutvarkyta“[4], nes ji nė tokia nebūtų buvusi, jei ne dėka to, kad tu ją sutvėrei? O kadangi jos nebuvo, ji negalėjo nusipelnyti būti. Arba kuo nusipelnė tau vos pradėta dvasinė kūrinija, kad ji bent jau sklendentų tamsi, panaši į gelmę ir nepanaši į tave, jei tas pats žodis nebūtų atgręžęs jos į tą, kurio buvo sutverta, ir jo apšviesta ji nebūtų tapusi šviesa, nors ir ne vienoda, bet vis dėlto atitinkančia tau lygų pavidalą? Juk kaip kūnui ne tą patį reiškia būti ir būti gražiam – kitaip negalėtų būti nieko negražaus, – taip ir sukurtai dvasiai ne tas pats yra gyventi ir gyventi išmintingai: kitaip ji nekintamai būtų išmintinga. Tačiau „gera jai yra visada būti arti Dievo“[5], idant nusigręžusi neprarastų šviesos, kurią įgijo atsigręžusi, ir neį-

pultų į gyvenimą, panašų į tamsią gelmę. Nes ir mes, kurie pagal sielą esame dvasinė kūrinija, nusigręžę nuo tavęs, mūsų šviesos, buvome kitados tamsybėmis tame gyvenime ir [iki šiol] vargstame dėl savo tamsumos likučių, kol nebūsime „tavo tiesumu“[6] vienatiniame tavo Sūnuje kaip „Dievo kalnai“[7], mat buvome „tavo teismais“ kaip „gili bedugnė“.

III 4. Žodžius, kuriuos pasakei sukūrimo pradžioje: „Tepasidaro šviesa ir pasidarė šviesa“[8], ne pagrįstai suprantu kaip susijusius su dvasine kūrinija, nes jau buvo kažkoks, kad ir koks jis būtų, gyvenimas, kurį tu būtum galėjęs apšviesti. Bet kaip nebuvo nusipelnęs prieš tave, kad būtų toks gyvenimas, kurį galima būtų apšviesti, taip ir, jau tapęs toks, nenusipelnė prieš tave, kad būtų apšviestas. Tau nebūtų patikęs jo bepavidališkumas, jei jis nebūtų tapęs šviesa, tapęs ne dėl to, kad buvo, bet dėl to, kad stebėjo apšviečiančią šviesą ir glaudėsi prie jos. Taip, kad ir už tai, kad gyvena kažkaip, ir už tai, kad gyvena laimingai, turi dėkoti tik tavo malonei. Pasikeitęs į geresnį, jis atsigręžė į tą, kuris negali pasikeisti nei į geresnį, nei į blogesnį; ir tai esi tik tu, nes vienintelis esi paprastai, tu, kuriam gyventi yra tas pats kas gyventi laimingai, nes esi savo laimė.

IV 5. Tad ko galėtų trūkti tavo gėriui, kuris pats sau esi, net jei arba visai nebūtų arba liktų bepavidaliai visi tie [kūriniai], kuriuos sutvėrei ne iš būtinybės, bet iš savo gerumo pilnatvės, sutūrėdamas juos ir atgręždamas [priimti kokį nors] pavidalą, tačiau ne tam, kad tarytum jų dėka taptų pilnesnis tavo džiaugsmas? Išties tau, tobulam, nepa-

tinka jų netobulumas taip, kad tavo dėka jie tobulėja ir patinka tau, tačiau [tai vyksta ne dėl to, kad tu būtum] netobulas ir jiems tobulėjant tarsi ir pats turėtum tapti tobulas. Juk „tavo geroji Dvasia sklendeno viršum vandenų“[9] o ne buvo jų nešama, tarytum ilsėtųsi juose. Kai sakoma, kad tavo Dvasia ilsisi kame nors, [tai reiškia], kad ji padarė taip, kad jis ilsėtųsi joje. Sklendeno nemari ir nekintama tavo valia, ta, kuri pakankama pati sau savyje, viršum to gyvenimo, kurį sutvėrei; jam gyventi nėra tas pats, kas gyventi laimingai, nes jis gyvena ir teliūskuodamas savo tamsybėje. Jam belieka tik atsigręžti į tą, kurio yra sutvertas, gyventi vis arčiau ir arčiau „gyvenimo šaltinio“[10], „jo šviesoje“ regėti šviesą, būti jos tobulinamam, apšviečiamam, daromam laimingu.

V 6. Štai pasirodo man paslaptyje Trejybė, kuri esi tu, mano Dieve, nes tu, Tėve, mūsų išminties, kuri yra iš tavęs gimusi, lygi tau ir kartu su tavimi amžina tavo išmintis, pradžioje, tai yra savo Sūnuje, sutvėrei „dangų ir žemę“. Daug dalykų pasakėme apie „dangaus dangų“[11], apie „neregimą ir nesutvarkytą žemę“ ir apie „tamsią gelmę“ pagal dvasiškos kūrinijos netvarkingą susitelkimą, kūrinijos, kuri [tokia ir būtų likusi], jei nebūtų atsigręžusi į tą, iš kurio buvo gyvenimas, kad ir koks jis būtų, jei apšviestas tas gyvenimas nebūtų tapęs gražus ir nebūtų atsiradęs dangus to dangaus, kuris vėliau buvo sutvertas tarp vandens ir vandens. Dievo varde aš jau mačiau Tėvą, kuris sutvėrė tai, pradžios varde – Sūnų, kuriame sutvėrė visa tai, ir tikėdamas, kaip ir tikėjau, kad mano Dievas yra Trejybė, ieško-

jau šventose jo ištarmėse ir štai „tavo Dvasia sklendeno viršum vandenų". Štai Trejybė, mano Dievas: Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia – visos kūrinijos kūrėjas.

VI 7. Bet kokia buvo priežastis, tiesakalbe šviesa, prie tavęs artinu savo širdį, kad nemokytum manęs tuščių dalykų, išsklaidyk jos tamsumas ir pasakyk man, meldžiu tavęs motinos meilės vardu, pasakyk man, kokia buvo priežastis, dėl kurios tavo Raštas įvardijo tavo Dvasią tik po to, kai įvardijo dangų, neregimą ir nesutvarkytą žemę ir tamsumas viršum gelmės? Ar dėl to, kad reikėjo ją pristatyti taip, jog būtų pasakyta, kad ji „sklendena"? To nebūtų buvę galima pasakyti, jei pirma nebūtų buvę paminėta tai, viršum ko galima buvo suprasti, kad ji sklendena. Juk ji nesklendeno nei viršum Tėvo, nei viršum Sūnaus, be to, nebūtų buvę teisinga sakyti, kad ji sklendena, jei nebūtų buvę nieko, viršum ko ji sklendentų. Taigi pirma reikėjo pasakyti, viršum ko ji sklendena, o po to įvardyti tą, apie kurią nederėjo kalbėti kitaip, kaip tik sakant, jog ji sklendena. Bet kodėl nederėjo jos pristatyti kitaip, o tik taip, kad apie ją būtų sakoma, jog ji sklendena?

VII 8. Iš čia dabar telydi mintimis, kas gali, tavo Apaštalą, kuris sako, kad „tavo meilė yra išlieta mūsų širdyse Šventosios Dvasios, kuri mums duota"[12], moko apie „dvasios dalykus"[13], rodo „aukštesnįjį"[14] meilės „kelią" ir klaupiasi už mus prieš tave, idant mes pažintume „aukščiausią Kristaus meilės žinojimą"[15]. Štai kodėl nuo pat pradžių iškilusi ji sklendeno viršum vandenų. Kam papasakosiu,

kaip papasakosiu apie geismo svorį, tempiantį į stačią gelmę, ir apie meilės pakylėjimą per tavo Dvasią, kuri „sklendeno viršum vadenų“[16]. Kam papasakosiu? Kaip papasakosiu? Juk [kalbama] ne apie vietas, į kurias paneriame ir išnyrame. Kas galėtų būti panašiau ir kas nepanašiau? Tai yra mūsų jausmai, mūsų aistros, mūsų dvasios nešvara, iš meilės rūpesčiams sėdanti vis žemiau, ir tavo šventumas, meile saugumui keliantis mus vis aukščiau, idant nukreiptume širdį aukštyn į tave, kur „tavo Dvasia sklendena viršum vandenų“, ir pasiektume aukščiausią ramybę, kai „mūsų siela bus perėjusi vandenis, kurie neturi substancijos“[17]

VIII 9. Puolė angelas, puolė žmogaus siela ir atskleidė, visos dvasinės kūrinijos gelmę tamsioje gilybėje, jei tu nuo pat pradžios nebūtum pasakęs: „Tepasidaro šviesa“[18], ir šviesa nebūtų pasidariusi, ir jei nebūtų klusniai prisiglaudęs prie tavęs kiekvienas tavo dangiško miesto protingas [kūrinys] ir nesilsėtų tavo Dvasioje, kuri sklendena nekintamai viršum visa ko, kas kintama. Kitaip ir pats „dangaus dangus“ būtų savyje tamsi gelmė; o dabar jis yra „šviesa Viešpatyje“[19]. Mat tu ir apgailėtinoje puolančių bei savo tamsybes, nevilkinčias tavo šviesos rūbo, rodančių dvasių sumaištyje pakankamai atskleidi, kokią didingą sutvėrei protingą kūriniją, kuriai nieku būdu palaimingai ramybei nepakanka to, kas tik yra mažiau už tave, ir dėl to jai nepakanka ir savęs pačios. Juk tu, „mūsų Dieve“[20], apšviesi „mūsų tamsybes“: iš tavęs kyla mūsų apdarai, ir „mūsų tamsybės“[21] bus kaip „vidudienis“. Duok man save, mano Dieve, grąžink man save: štai myliu tave ir, jei maža, temylė-

siu stipriau. Negaliu išmatuoti, kad žinočiau, kiek man trūksta meilės iki tiek, kad pakaktų, idant pultų mano gyvenimas į tavo glėbį ir neatsimestų tol, kol nepasislėps tavo veido paslėptyje. Žinau tik tai, kad blogai man be tavęs ne tik už manęs, bet ir pačiame manyje, ir bet kokia gausa, kuri nėra mano Dievas, yra man neturtas.

IX 10. Bet nejau Tėvas arba Sūnus „nesklendeno viršum vandenų"? Jei nelyginant kūnas erdvėje, tai [nesklendeno] nė Šventoji Dvasia; o jei nekintama dieviška didybė, [buvojanti] viršum visa ko, kas kintama, tai ir Tėvas, ir Sūnus, ir Šventoji Dvasia „sklendeno viršum vandenų"[22]. Tad kodėl tai pasakyta tik apie tavo Dvasią? Kodėl tik apie tą pasakyta – tarytum ten vieta būtų tai, kas nėra vieta, – apie kurią vieną pasakyta, jog ji yra „tavo dovana"[23]. Ilsimės tavo dovanoje: ten gėrimės tavimi. Mūsų atilsis yra mūsų vieta. Meilė ten link mus iškelia, o tavo geroji Dvasia „iškelia mūsų nusižeminimą iš mirties vartų"[24]. Geroje valioje mums ramybė. Kūnas dėl savo svorio krypsta į savo vietą. Svoris krypsta ne tik žemyn, bet į savo vietą. Ugnis krypsta aukštyn, akmuo – žemyn. Jie lenkiami savo svorio ir siekia savo vietos. Po vandeniu išlieta alyva, iškyla virš vandens, virš alyvos išlietas vanduo nugrimzta po alyva: jie lenkiami savo svorio ir ieško savo vietos. Tai, kas mažiau sutvarkyta, yra neramu: sutvarkoma ir nurimsta. Mano svoris yra mano meilė: jos esu nešamas, kur tik einu. Mus uždega tavo dovana ir mes kylame aukštyn; užsiliepsnojame ir einame. Kylame „kildami širdyje"[25] ir giedame „pakilimo giesmę"[26]. Užsiliepsnojame tavo ugnimi, tavo ge-

rąja ugnimi, ir einame, kadangi kylame aukštyn „į Jeruzalės taiką“, nes „man linksma buvo su tais, kurie man sakė: „Mes eisime į Viešpaties namus“[27]. Ten mus apgyvendins gera valia, idant nenorėtume nieko kito kaip pasilikti ten „per amžius“[28].

X 11. Palaiminta kūrinija, kuri nepažino ko kito, nors pati būtų buvusi kas kita, jei, kai tik ji buvo sutverta, tavo dovana, kuri sklendena viršum visa ko, kas kintama, nebūtų pakėlusi jos nepraėjus jokiam laiko tarpsniui tuo kvietimu, kuriuo pasakei: „Tepasidaro šviesa“[29] ir jei nebūtų „pasidariusi šviesa“. Juk mumyse atskiriama laike, kad buvome tamsybėmis ir tampame „šviesa“[30], o apie ją pasakyta, kas ji būtų buvusi, jei nebūtų buvusi apšviesta, ir pasakyta taip, tarytum pirma ji būtų buvusi nepastovi ir tamsi, idant paaiškėtų priežastis, dėl kurios įvyko taip, kad ji tapo kitokia, tai yra atsigręžusi į neišsenkamą šviesą tapo šviesa. Kas gali, tesupranta tai, tepaklausia tavęs. Kam varginti mane, tarytum aš galėčiau apšviesti „kiekvieną į šį pasaulį ateinantį žmogų“[31].

XI 12. Kas supras visagalę Trejybę? Ir kas nekalba apie ją, jei apie ją kalba? Reta yra siela, kuri, kalbėdama apie ją, žino, apie ką kalba. Ginčijamasi, kovojama, ir nė vienas, nepasiekęs ramybės, neturi šio regėjimo. Norėčiau, kad žmonės pamąstytų apie šiuos tris dalykus savyje pačiuose. Didžiai kitokie nei toji Trejybė yra šie trys dalykai, bet aš nurodau tai, ties kuo žmonės galėtų pasimiklinti, ką galėtų patikrinti ir suvokti, kaip tai yra toli. O kalbu aš apie šiuos

tris dalykus: būti, žinoti, norėti. Juk aš esu, žinau ir noriu: esu žinantis ir norintis, žinau, kad esu ir noriu, ir noriu būti ir žinoti. Tad temato, kas gali, koks šiuose trijuose dalykuose yra nedalijamas gyvenimas, koks vienas gyvenimas, vienas protas, viena būtis, pagaliau, kokia nedalijama perskyra, ir vis dėlto tai perskyra. Be abejo, [kiekvienas] yra prieš save: teįsižiūri į save, tepamato ir tepasako man. Bet kai suras apie juos ką nors ir įvardys, tenemano, kad jau rado tai, kas [yra] viršum šių dalykų ir yra nekintama, tai, kas nekintamai yra, nekintamai žino ir nekintamai nori: ar dėl šių trijų dalykų ir ten yra Trejybė, ar visi trys yra atskirai kiekviename asmenyje taip, kad visi trys yra būdingi kiekvienam atskirai, ar ir viena, ir kita [yra teisinga], mat [toji esybė] stebėtinais būdais yra ir paprasta, ir daugialypė ir, būdama beribė savyje, yra sau riba, ir dėl to ji yra ir yra žinoma sau, ir yra nekintamai pakankama sau gausios vienybės didybės dėka? Kas galėtų pamąstyti tai? Kas galėtų kokiu nors būdu atsakyti į tai? Kas bet kokiu atveju neapgalvotai galėtų kalbėti apie tai?

XII 13. Tęsk išpažintį, mano tikėjime; pasakyk Viešpačiui, savo Dievui: „šventas, šventas, šventas, Viešpatie, mano Dieve, tavo vardu esame pakrikštyti“[32], Tėve, Sūnau ir Šventoji Dvasia, tavo vardu krikštijame, Tėve, Sūnau ir Šventoji Dvasia, nes ir tarp mūsų savo Kristuje „Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[33], tavo Bažnyčios dvasios ir kūno narius, ir mūsų žemė, prieš įgydama mokymo pavidalą, „buvo neregima ir nesutvarkyta“[34], o mus dengė nežinojimo tamsybės, nes „pamokei žmogų už jo neteisybę“[35], o „tavo

teismai kaip gili bedugnė"[36]. Bet kadangi „tavo Dvasia sklendeno viršum vandenų", tavo gailestingumas neapleido mūsų nelaimėje, ir tu pasakei: „Tepasidaro šviesa; atgailaukite, nes prisiartino dangaus karalystė, atgailaukite; tepasidaro šviesa"[37]. Ir kadangi „mūsų siela buvo sunerimusi"[38], mes prisiminėme tave, Viešpatie, „iš Jordano šalies ir nuo kalno", kuris lygus tau, bet žemas dėl mūsų, ir pasidarė kokčios mums mūsų tamsybės, ir mes atsigręžėme į tave, ir „pasidarė šviesa"[39]. Štai „kadaise buvome tamsybės, o dabar šviesa Viešpatyje"[40].

XIII 14. Tačiau vis dar esame „tikėjimu", bet dar „ne regėjimu"[41]. „Juk esame išgelbėti viltimi. Tačiau regima viltis nėra viltis"[42]. „Gelmė" vis dar vejasi „gelmę"[43], tačiau jau „ūžiant tavo kriokliams". Ir tas, kuris sako: „Negalėjau kalbėti jums kaip dvasios žmonėms, bet kaip kūno"[44], vis dar mano, kad dar nesuprato, ir, „pamiršęs, kas už jo, veržiasi į priekį"[45], ir „dūsauja prislėgtas", o jo siela „trokšta gyvojo dievo"[46], kaip „elniai trokšta vandens šaltinių", ir sako: „Kada pasieksiu?", trokšdama „ant viršaus apsivilkti savo buveinę, kuri yra iš dangaus"[47], ir kviečia žemai plytinčią gelmę, sakydama: „Nesekite šiuo pasauliu, bet pasikeiskite atsinaujindami dvasia"[48] ir „nebūkite vaikai išmanymu, bet būkite kūdikiai piktybe, idant išmanymu būtumėte subrendę"[49], ir „o neprotingi galatai, kas apkerėjo jus?"[50] Tačiau tai sako jau nebe savo balsu; tavo balsu, kuris pasiuntei iš aukštybių savo Dvasią per tą, kuris pakilo aukštyn ir atidarė savo dovanų „krioklius"[51], idant „upės srovė linksmintų tavo miestą"[52]. To miesto išties ilgisi „su-

žadėtinio bičiulis“[53], kuris jau turi „dvasios pradmenis“[54] jame, bet dar dejuoja savyje laukdamas „įsūnijimo“, „savo kūno išpirkimo“; jis ilgisi jo – juk yra sužadėtinės narys – ir karštai myli jį – juk yra „sužadėtinio bičiulis“, – karštai myli jį, o ne save, nes ne savo balsu, bet tavo „krioklių balsu“ kviečia kitą „gelmę“, kurią karštai mylėdamas bijo, kad, kaip „angis savo gudrumu suvedžiojo Ievą“[55], taip ir jų minčių kas nesugadintų [atitraukęs] nuo to tyrumo, kuris yra mūsų sužadėtinyje, tavo vienatiniame. Kokią šviesą regėsime, kai regėsime jį tokį, koks yra, ir praeis „ašaros, kurios tapo man duona dieną ir naktį, kuomet kasdien man sakoma: „Kur yra tavo Dievas?“[56]

XIV 15. Ir aš sakau: „Dieve mano, kur tu esi?“ Štai kur tu esi. Atsikvepiu „truputį“[57] tavyje, kai išlieju viršum savęs savo sielą „džiūgavimo ir šlovinimo balsais“[58], skelbiančiais linksmybę. Bet ji visa dar liūdna, nes vėl puola žemyn ir tampa gelme arba veikiau jaučia, kad ji vis dar gelmė. Mano tikėjimas, kurį uždegei naktį prieš mano kojas, sako jai: „Kodėl esi liūdna, siela, ir kodėl drumsti mane? Turėk vilties Viešpatyje“[59]; jo „žodis – žiburys tavo kojoms“[60]. „Turėk vilties“ ir tvirtai laikykis, kol nepraeis naktis, bedievių motina, kol nepraeis Viešpaties pyktis, kurio vaikais ir mes buvome kadaise, būdami „tamsybėmis“[61], kurių nuosėdas nešiojamės „mariame dėl nuodėmės“[62] kūne, kol „nepadvelks diena ir neišsisklaidys šešėliai“[63]. „Turėk vilties Viešpatyje“: pakilsiu rytą ir kontempliuosiu; visada šlovinsiu jį. Rytą pakilsiu ir regėsiu savo veido išganymą. Savo Dievą, kuris „atgaivins ir mūsų mirtingus kūnus Dvasia,

kuri gyvena mumyse“[64], nes gailestingai „sklendeno viršum“ mūsų tamsaus ir nepastovaus vidaus. Iš ten šioje mūsų kelionėje „gavome laidą“[65], kad jau esame „šviesa“[66], „kol vis dar esame išgelbėti viltimi ir esame šviesos vaikai ir dienos vaikai, o ne nakties ir tamsybių vaikai“[67], kokiais buvome. Tarp jų ir mūsų šiame vis dar [besitęsiančiame] žmogiško žinojimo netikrume skirtumą darai tik tu, kuris „tyrinėji mūsų širdis“[68] ir „vadini šviesą diena, o tamsybes naktimi“[69]. Iš tiesų, kas atskiria mus, jei ne tu? Bet „ką“[70] gi mes turime tokio, „ko nesame gavę iš tavęs“, mes, indai „garbei iš to paties minkalo“[71], iš kurio ir kiti indai, padaryti užgaulei?

XV 16. Arba kas, jei ne tu, Viešpatie, savo dieviškame Rašte viršum mūsų sutvėrei autoriteto tvirtumą? Juk „dangus bus suvyniotas kaip knyga“[72], o dabar driekiasi viršum mūsų kaip kailis. Iš tiesų didesnio autoriteto yra tavo dieviškas Raštas nuo tada, kai mirė šia mirtimi tie mirtingieji, per kuriuos davei jį mums. Ir tu žinai, Viešpatie, tu žinai, kaip apvilkai kailiais žmones, kai dėl nuodėmės jie tapo mirtingi. Dėl to tu ištiesei „kaip dangalą“[73] savo knygos tvirtumą, visada sutariančius savo žodžius, kuriuos sudėjai virš mūsų per mirtingųjų tarnystę. Nes ir jų mirties dėka autoriteto pagrindas per juos ištartose tavo ištarmėse nusidriekia didingai viršum visa ko, kas yra apačioje, pagrindas, kuris, jiems gyvenant čia, nebuvo taip didingai nusidriekęs. Dar nebuvai „ištiesęs dangaus kaip dangalo“, dar nebuvai paskleidęs visur kur jų mirties šlovės.

17. Tepamatysime, Viešpatie, „dangų, tavo pirštų dar-

bą“[74]: išsklaidyk nuo mūsų akių miglą, kuria aptraukei jas. Ten yra tavo liudijimas, „teikiantis išmintį kūdikiams“. Padaryk tobulą, mano Dieve, „savo šlovinimą iš kūdikių ir žindomų burnos“[75]. Iš tiesų nežinome kitų knygų, kurios taip naikintų „puikybę“[76], taip naikintų „priešą ir gynėją“[77], kuris gindamas savo nuodėmes priešinasi susitaikymui su tavimi. Nežinau, Viešpatie, nežinau kitų tokių tyrų ištarmių, kurios taip ragintų mane išpažinti, lenktų mano kaklą po tavo jungu ir kviestų garbinti tave be jokio atlygio. Tesuprasiu jas, gerasis Tėve, leisk man tai nusižeminusiam, nes nusižeminusiems tu sutvirtinai jas.

18. Virš šios „tvirtumos“[78], manau, yra „vandenys“, nemirtingi ir atsiskyrę nuo žemiško sugedimo. Tešlovina „tavo vardą“[79], tešlovina tave viršum dangaus esantys tavo angelų, kuriems nereikia žiūrėti iš apačios į šią tvirtumą ir skaitant pažinti tavo žodį, būriai. Juk jie visada „regi tavo veidą“[80] ir ten be laike išsidėstančių skiemenų skaito, ko nori amžina tavo valia. Skaito, pasirenka ir garbina; nepaliaujamai skaito, ir tai, ką skaito, nepraeina niekada. Juk pasirinkdami ir garbindami skaito patį tavo sprendimo nekintamumą. Neužsiverčia jų knyga ir nesusivynioja jų ritinėlis, nes tu pats jiems tai esi ir esi „per amžius“[81], kadangi išrikiavai juos viršum šios tvirtumos, kurią sutvirtinai viršum apačioje esančių tautų silpnumo, idant jie pažvelgtų ir pažintų tavo gailestingumą, laike skelbiantį tave, kuris sukūrei laiką. Nes „danguje“[82], Viešpatie, „tavo gailestingumas, ir tavo tiesa iki pat debesų“. Debesys praeina, o dangus pasilieka. Pereina iš šio gyvenimo į kitą tavo žodžio skelbėjai, o tavo Raštas iki pat pasaulio pabaigos

driekiasi viršum tautų. Bet praeis „ir dangus, ir žemė, o tavo žodžiai nepraeis“[83], nes ir kailis bus suvyniotas, ir žolė, viršum kurios jis buvo išskleistas, išnyks kartu su savo sodrumu, bet „tavo žodis pasilieka per amžius“[84]; jis pasirodo mums dabar debesų „paslaptyje“[85] ir lyg dangaus „veidrodyje“, ne toks, koks yra, nes ir mes, nors ir esame mieli tavo Sūnui, „dar nepasirodė, kas būsime“[86]. Jis pažvelgė į mus pro kūno tinklus, paviliojo ir uždegė, ir mes bėgame „paskui jo kvapą“[87]. Bet „kai pasirodys, būsime panašūs į jį, nes matysime jį tokį, koks jis yra“[88]: matyti tokį, koks yra, Viešpatie, bus [leista] mums, ko kol kas dar negalime.

XVI 19. Mat kaip absoliučiai tu esi, tu vienas žinai, tu, kuris nekintamai esi, nekintamai žinai ir nekintamai nori. Ir tavo būtis nekintamai žino ir nori, tavo žinojimas nekintamai yra ir nori, o tavo valia nekintamai yra ir žino. Ir neatrodo teisinga tavo akivaizdoje, kad, kaip pažįsta save nekintama šviesa, taip pažintų ją ir tai, kas kintama ir apšviesta. Dėl to „mano siela yra nelyginant žemė be vandens tau“[89], nes kaip ji negali apsišviesti iš savęs, taip negali pasisotinti iš savęs. Juk taip „tavyje yra gyvenimo šaltinis“[90], kaip „tavo šviesoje mes matome šviesą“.

XVII 20. Kas sutelkė kartinančius vandenis į viena? Juk jų laukia ta pati laikinos ir žemiškos laimės pabaiga, laimės, dėl kurios daro visa ką, nors ir blaškosi nesuskaičiuojamoje rūpesčių įvairovėje. Kas, Viešpatie, jei ne tu, kuris pasakei, kad „vandenys susirinktų į vieną vietą“ ir pasidarytų „sausuma“, kuri trokšta tavęs? Nes „tavo yra jūra“[91] ir tu „ją

padarei", ir „sausumą sutvėrė tavo rankos". Ir ne troškimų kartybė, bet vandenų susirinkimas vadinamas jūra. Mat tu pažaboji ir nedoras sielų aistras ir nustatai ribas, iki kurių vandenims leidžiama pritekėti, idant jų bangos sudužtų susidūrę pačios su savimi. Ir taip tu padarai jūrą pagal savo valdų tvarką, kuri yra viršum visa ko.

21. O sielas, kurios trokšta tavęs ir pasirodo tau kitu tikslu atskirtos nuo jūros bendrystės, girdai slaptu ir saldžiu šaltiniu, idant ir žemė duotų savo vaisių: duoda savo vaisių ir tavo, jos Viešpaties Dievo įsakymu, išželdina mūsų siela gailestingumo darbus „pagal savo rūšį"[92], mylėdama artimą ir ateidama į pagalbą jo kūniškiems poreikiams, „turėdama savyje sėklą pagal panašumą"[93], nes savo silpnumo dėka užjaučiame ir ateiname į pagalbą stokojantiems, pagelbėdami taip pat, kaip norėtume, kad būtų pagelbėta mums, jei lygiai taip pat stokotume, ir ne tik nesudėtingais dalykais, kurie nelyginant sėklinė žolė, bet taip pat tvirta globa ir parama, kurios kaip vaisius nešantis medis, tai yra geradarystė, padedanti išplėšti iš galingojo rankų tą, kuris kenčia neteisybę, ir teisingo nuosprendžio tvirta atrama suteikianti jam globojančią paūksmę.

XVIII 22. Taip, Viešpatie, taip, meldžiu tave, „teželia"[94], kaip padarai, kaip duodi džiaugsmą ir galią, „teželia" iš žemės tiesa, ir iš dangaus težiūri teisingumas", ir „tepasidaro žiburiai tvirtumoje"[95]. Atlaužkime alkstančiam savo duonos, įsiveskime į savo namus „varguolį be pastogės"[96], apdenkime „nuogą" ir nepaniekinkime „savo sėklos šeimynykščių". Pažiūrėk, kad gerai yra, gimus žemėje tiems vai-

siams, ir „teištrykšta mūsų savalaikė šviesa“, o mes, nuo šių prastesnių veiklos vaisių perėję prie kontempliacijos džiaugsmų ir pasiekę aukštesnį gyvenimo žodį, pasidarykime kaip „žiburiai pasaulyje“[97], prisiglaudę prie tavo Rašto „tvirtumos“. Juk ten svarstai su mumis, idant mes atskirtume tai, kas protu suvokiama, nuo to, kas juntama, kaip dieną nuo nakties arba sielas, atsidėjusias protu suvokiamiems dalykams, nuo tų, kurios atsidėjusios juntamiems, taip, kad tu jau nebe vienas savo sprendimų paslėptyje taip, kaip buvo prieš atsirandant tvirtumai, atskiri šviesą nuo tamsybių, bet ir tavo dvasios [vaikai], padėti ir atskirti toje pačioje tvirtumoje apsireiškusios visame pasaulyje tavo malonės dėka, „šviečia viršum žemės“[98], „atskiria dieną nuo nakties ir pažymėtų laikus“: kad „seni jau praėjo ir štai atsirado nauji“[99], kad „mūsų išganymas yra arčiau negu tuomet, kai įtikėjome“[100], kad „naktis nuslinko, o diena prisiartino“ ir kad „laimini savo metų vainiką“[101], pasiųsdamas „darbininkų į savo pjūtį“[102], kurios [vaisiu] sėjant „darbavosi kiti“[103], bei pasiųsdamas ir į kitą sėją, kurios [vaisių] pjūtis yra pabaigoje. Taip išklausai prašymus to, kuris trokšta, ir laimini teisiojo metus, o „tu visada esi tas pats“[104] savo metuose, kuriems „nėra galo“, ir rengi klėtį tiems, kurie praeina. Pagal savo amžiną sumanymą duodi žemei dangiškas gėrybes kiekvieną savo laiku.

23. Mat „vienam Dvasia suteikia išminties žodį“[105] nelyginant „didesnį žiburį“ tiems, kurie gėrisi permatomos tiesos šviesa taip, kaip dienos pradžioje, „kitam ta pati Dvasia – pažinimo žodį“ nelyginant „mažesnį žiburį“, „kitam – tikėjimą“, „kitam – gydymo dovaną“, „kitam –

stebuklingus darbus“, „kitam – pranašavimą“, „kitam – dvasių atpažinimą“, „kitam – įvairių kalbų dovaną“, ir visos šios [dovanos] kaip žvaigždės. „Ir visa tai veikia ta pati Dvasia, kuri dalija kiekvienam atskirai, kaip jai patinka“, ir priverčia atsirasti žvaigždes, „kurios reiškiasi bendram labui“. Tačiau „pažinimo žodis“, talpinantis visas paslaptis, kurios mainosi laike kaip mėnuo, ir supratimas apie kitas dovanas, kurios buvo paeiliui išvardytos kaip žvaigždės, kiek skiriasi nuo to išminties spindesio, kuriuo džiaugiasi anksčiau nurodyta diena, tiek yra nakties pradžioje. Mat jos yra reikalingos tiems, kuriems tas įžvalgiausiasis tavo tarnas „negalėjo kalbėti kaip dvasios žmonėms, bet kaip kūno“[106], tas, „kuris tobuliesiemes skelbia išmintį“[107]. O „juslinis žmogus“[108], kuris yra kaip „kūdikis Kristuje“[109] ir „maitinasi pienu“ tol, kol nesutvirtės [tiek, kad galės valgyti] kietą maistą, ir nesustiprins savo regėjimo [tiek, kad galės] žiūrėti į saulę, tegul nelaiko savo nakties apleista, bet tegul būna patenkintas mėnulio ir žvaigždžių šviesa. Šitai su mumis svarstai, išmintingiausiasis (išmintingiausiai?), mano Dieve, savo knygoje, savo tvirtumoje, idant mes skirtume stebėtinoje kontempliacijoje visa ką, nors dar tik per ženklus, laike, dienose ir metuose.

XIX 24. Bet pirmiausiai „apsiplaukite, nusivalykite, atimkite iš savo sielų ir iš po mano akių savo veiksmų piktumą“[110], idant atsivertų sausuma. „Išmokite daryti gera, darykite teisybę našlaičiui ir ginkite našlę“, idant žemė išželdintų ganyklų žolę ir vaisius nešantį medį, ir „ateikite, apsvarstykime, sako Viešpats, idant pasidarytų žiburiai

dangaus tvirtumoje ir šviestų viršum žemės“[111]. Turtuolis klausinėjo gerojo mokytojo, ką turėtų daryti, kad įgytų „amžinąjį gyvenimą“[112]: teatsako jam gerasis mokytojas, kurį jis manė esant žmogumi ir niekuo daugiau – o geras jis yra dėl to, kad yra Dievas, – teatsako jam, kad, jei nori „įeiti į gyvenimą“, turi laikytis „įsakymų“, laikytis atstu nuo klastos ir piktumo kartybės, nežudyti, nesvetimauti, nevogti, melagingai neliudyti, idant atsivertų „sausuma“ ir išželdintų pagarbą motinai ir tėvui ir artimo meilę. Tasai atsakė: „Visa tai padariau“. Tad iš kur tiek erškėčių, jei žemė yra derlinga? „Eik“, išrauk vešlius godumo bruzgynus, „parduok, ką turi“ ir atiduodamas vargšams, prisipildyk vaisių ir „turėsi lobį danguje“, „sek“ Viešpačiu, „jei nori būti tobulas“, prisijungęs prie tų, kuriems „išmintį skelbia“[113] tas, kuris žino, ką skirti dienai ir nakčiai, kad ir tu tai žinotum ir kad ir tau „pasidarytų žiburiai dangaus tvirtumoje“: tai nepasidarys, jei ten nebus tavo širdies; to taip pat nebus, jei ten nebus „tavo lobio“, kaip girdėjai iš gerojo mokytojo. Bet nuliūdusi buvo nevaisinga žemė, ir „erškėčiai nustelbė žodį“[114].

25. O jūs, „išrinktoji giminė, tai, kas pasauliui silpna“, jūs, kurie atsisakėte visa ko, kad sektumėte Kristumi, eikite paskui jį ir sugėdinkite „galiūnus“[115], eikite paskui jį, „gražiosios kojos“[116], ir spindėkite „tvirtumoje, idant dangūs pasakotų jo garbę“[117], atskirdami tobulų, bet dar ne tokių, kaip angelai, „šviesą“ nuo mažutėlių, bet nepraradusių vilties, „tamsybių“: švieskite viršum visos žemės, ir suspindusi saule „diena tepagarsina dienai išminties žodį“[118], o nušvitusi mėnuliu „naktis tepaskelbia nakčiai pažinimo žodį“.

Mėnuo ir žvaigždės šviečia nakčiai, bet naktis jų neužtemdo, nes jie patys apšviečia ją pagal jos matą. Štai, kaip Dievui tariant: „Tepasidaro žiburiai dangaus tvirtumoje", „staiga iš dangaus pasigirdo ūžesys, tarsi pūstų smarkus vėjas, ir pasirodė tarsi ugnies liežuviai, kurie pasidaliję nusileido ant kiekvieno iš jų"[119], ir „dangaus tvirtumoje pasidarė žiburiai", turintys „gyvenimo"[120] žodį. Išsisklaidykite visur kur, šventosios ugnys, gražiosios ugnys. Juk jūs esate „pasaulio šviesa"[121] ir nesate „po indu". Tas, prie kurio prisiglaudėte, yra išaukštintas ir išaukštino jus. Išsisklaidykite ir pasidarykite žinomi visoms tautoms.

XX 26. Teužmezga vaisių ir jūra ir tepagimdo jūsų darbus, o „vandenys teišduoda plaukiančias gyvas esybes"[122]. „Atskyrę, kas brangu, nuo to, kas menka"[123], tapote Dievo „burna", kuria jis galėtų pasakyti: „Teišduoda vandenys" ne gyvą esybę, kurią išduos žemė, bet „plaukiančias gyvas esybes ir sparnuočius viršum žemės". Išties, Dieve, per tavo šventųjų darbus tavo paslaptys plaukė tarp pasaulio pagundų bangų, idant tavo vardu prisodrintų pagonis tavo krikšto [vandeniu]. Tuo tarpu atsirado stebėtinos „didybės"[124] tartum milžiniški banginiai, o tavo skelbėjų balsai skrajojo viršum žemės palei tavo knygos tvirtumą, knygos, kurią laikė sau autoritetu, idant, kad ir kur keliautų, skristų po ja. Iš tiesų nėra „šnekų ir kalbų, kuriose nesigirdėtų jų balsai"[125], kai „į visą žemę išėjo jų garsas ir jų žodžiai iki žemės pakraščių", nes tu, Viešpatie, savo palaiminimu padauginai juos.

27. Nejau aš meluoju arba maišydamas painioju ir ne-

skiriu aiškaus šių dalykų pažinimo dangaus tvirtumoje nuo kūniškų darbų banguotoje jūroje ir po dangaus tvirtuma? Tų pačių dalykų, kurių supratimas yra tvirtas ir apibrėžtas ir nedidėja iš kartos į kartą nelyginant išminties ir pažinimo žiburiai, kūniškų pavidalų yra daug ir įvairių. Jie vienas iš kito augdami dauginasi su tavo palaiminimu, Dieve, kuris numaldei bodėjimąsi kūniškomis juslėmis taip, kad tai, ką mūsų dvasia pažįsta tik vienu būdu, kūno judesių pagalba įsivaizduojama ir išreiškiama įvairiais būdais. „Vandenys tai pagamino", bet tavo žodyje. Nutolusių nuo tavo tiesos amžinybės žmonių poreikiai tai pagamino, bet tavo Evangelijoje, nes patys vandenys išmetė tai, vandenys, kurių kartus išglebimas buvo priežastis, kad tai atsirastų tavo žodyje.

28. Visa yra gražu, nes tu tai tveri, bet štai tu, kuris sutvėrei visa ką, esi neapsakomai gražesnis: jei, [atsimetęs] nuo tavęs, nebūtų puolęs Adomas, iš jo įsčių nebūtų išsiliejęs jūros sūrymas, [tai yra], giliai smalsi, pašėlusiai audringa ir nepastoviai banguojanti žmonių giminė, ir tokiu būdu nebūtų reikėję, kad tavo prievaizdai plačiuose vandenyse kūniškai ir jusliškai vykdytų slėpiningus darbus ir žodžius. Taip man dabar iškilo „plaukiojančios esybės" ir „sparnuočiai", su kuriais susipažinę ir kuriais persisėmę žmonės, atsidėję kūniškoms paslaptims, nepažengtų pirmyn, jei, palypėjusi aukščiau, dvasiškai neatgimtų jų siela ir po pradžios žodžio nesižvalgytų į visišką tobulybę.

XXI 29. Ir dėl to pagal tavo žodį ne jūros gilybė, bet nuo vandenų kartybės atsiskyrusi žemė išmetė ne plaukio-

jančias gyvas esybes ir sparnuočius, o „gyvą esybę“[126]. Ir jai jau nebereikia krikšto, kurio reikia pagonims taip, kaip reikėjo jai, kai ją dengė vandenys: kitaip neįžengiama į „dangaus karalystę“[127] nuo tada, kai tu nustatei, kad šitaip būtų įžengiama; ir neieško stebėtinų didybių, kurių dėka atsirastų tikėjimas: nėra taip, kad ji netiki, jei nėra mačiusi „ženklų ir stebuklų“[128], nes jau atsiskyrusi nuo karčių netikėjimu jūros vandenų tikinti žemė, ir „kalbos yra ženklas ne tikintiems, bet netikintiems“[129]. Ir nė tos sparnuočių padermės, kurią pagal tavo žodį išvedė vandenys, nereikia žemei, kurią įtvirtinai viršum vandenų. Pasiųsk į ją savo žodį per savo skelbėjus. Mes pasakojame jų darbus, bet tai esi tu, kuris darbuojiesi juose, idant jie padarytų „gyvą esybę“. Žemė ją išveda, nes žemė yra priežastis, dėl kurios jie tai daro joje, kaip jūra buvo priežastis, dėl kurios padarė „plaukiančias gyvas esybes ir sparnuočius po dangaus tvirtuma“; žemė jų jau nestokoja, nors ji ir maitinasi žuvimi, ištraukta iš gelmių ant to „stalo, kurį patiesei“[130] tikinčiųjų „akivaizdoje“; buvo ištraukta iš gelmės tam, kad maitintų sausumą. Ir paukščiai yra jūros palikuonys, tačiau dauginasi virš žemės. Išties priežastis, dėl kurios pirmieji balsai [pradėjo] skelbti Evangeliją, buvo žmonių netikėjimas; bet ir tikinčiuosius jie įvairiai skatina bei laimina diena iš dienos. O gyva esybė pradžią gauna iš žemės, nes tik jau tikintiems naudinga susilaikyti nuo meilės šiam pasuliui, idant jų siela gyventų tau, siela, kuri gyvendama „malonumais“[131], pražūtingais, Viešpatie, malonumais „buvo mirusi“; nes tu grynos širdies gaivingas malonumas.

30. Taigi tesidarbuoja jau žemėje tavo tarnai, ne taip,

kaip netikėjimo vandenyse, skelbdami ir kalbėdami per stebuklus, paslaptis ir paslaptingus užkalbėjimus, kuriais iš baimės slėpiningiems ženklams susidomi nežinojimas, nuostabos motina – juk taip, užmiršę tave, Adomo vaikai eina į tikėjimą tol, kol slepiasi nuo tavo veido ir tampa gelme, – tačiau tesidarbuoja ir taip, kaip nuo gelmės sūkurių atsiskyrusioje sausumoje, ir tebūna pavyzdžiu tikintiesiems, gyvendami šalia jų ir skatindami juos sekti jais. Tokiu būdu juk ne tik kad girdėtų, bet ir kad vykdytų, jie girdi: „Ieškokite Dievo ir jūsų siela gyvens"[132], idant „išvestų žemė gyvą esybę"[133]; „nesekite šiuo pasauliu"[134], susilaikykite nuo jo. Gyvena siela vengdama to, ko siekdama miršta. Susilaikykite nuo didelio puikybės žvėriškumo, nuo sekinančio prabangos geismo ir nuo apgaulingo mokslo vardo, idant žvėrys būtų prijaukinti, galvijai nuramdyti, o gyvatės nepavojingos. Šie gyviai alegorijoje reiškia sielos judesius: tačiau pasipūtėliškas kėlimasis, mėgavimasis aistra ir smalsumo nuodai yra mirusios sielos judesiai, kadangi ji ne taip miršta, kad netektų bet kokio judesio, nes miršta toldama nuo gyvenimo šaltinio ir tokiu būdu priglobiama praeinančio pasaulio ir seka juo.

31. O tavo žodis, Dieve, yra amžinojo gyvenimo šaltinis ir nepraeina: dėl to tavo žodžio dėka sulaikoma nuo to nutolimo, kuomet mums sakoma: „Nesekite šiuo pasauliu"[135], idant „žemė" iš gyvenimo šaltinio „išvestų gyvą esybę", sielą, kuri tavo žodyje per tavo evangelistus susilaiko sekdama tavo Kristaus sekėjais. Būtent tai ir reiškia „pagal savo rūšį"[136], nes žmogus pamėgdžioja savo draugą: „Tapkite tokie, kaip aš, nes ir aš esu kaip jūs"[137]. Tokiu būdu

gyvoje esybėje geri bus žvėrys savo elgsenos romumu. Juk tu įsakei: „Atlik savo reikalus su romumu ir būsi mylimas kiekvieno žmogaus“[138]. Ir galvijai bus geri, nei pertekę, jei „ės“[139], nei vargani, jei „neės“, ir gyvatės geros, ne pavojingos ir galinčios pakenkti, bet apdairiai besisaugančios, ir tyrinės laikiną prigimtį tiek, kiek pakanka, kad iš to kas sutverta, „aiškiai protu būtų suvokta“[140] amžinybė. Šie gyviai tarnauja protui, kai, sutūrėti nuo pražūtingo ėjimo pirmyn, gyvena ir yra geri.

XXII 32. Štai, Viešpatie, mano Dieve, mūsų kūrėjau, kai aistros, dėl kurių mirėme blogai gyvendami, bus sutūrėtos nuo meilės pasauliui ir gyvoji „esybė“ pradės gyventi gyvendama gerai bei išsipildys tavo žodžiai, kuriais per savo Apaštalą pasakei: „Nesekite šiuo pasauliu“[141], po to eis ir kiti, kuriuos tuojau pat pridūrei sakydamas: „Pasikeiskite atsinaujindami dvasia“, jau nebe „pagal rūšį“[142], tarytum pamėgdžiotume pirma mūsų einantį artimą, ir negyvendami sekant geresnio žmogaus autoritetu. Juk tu nepasakei: „Tepasidaro žmogus pagal rūšį“, bet: „Padarykime žmogų, pagal mūsų paveikslą ir mūsų panašumą“[143], idant mes suvoktume, kokia yra tavo valia. Dėl to tasai tavo prievaizdas, gimdydamas per Evangeliją vaikus, nenorėdamas visada turėti juos mažutėlius, kuriuos turėtų maitinti pienu ir globoti it žindyvė, pasakė: „Pasikeiskite atsinaujindami dvasia, kad galėtumėte suvokti Dievo valią, – kas gera, tinkama ir tobula“[144]. Ir dėl to tu nesakai: „Tepasidaro žmogus“, bet: „Padarykime“, ir nesakai: „Pagal rūšį“, bet: „Pagal mūsų paveikslą ir mūsų panašumą“. Mat tam, kuris atsinaujino

dvasia ir regi protu suvoktą tavo tiesą, nereikia žmogaus, kuris pamokytų, idant jis pamėgdžiotų savo rūšį, bet, tavo pamokytas, pats suvokia, „kokia yra tavo valia, kas gera, tinkama ir tobula", ir tu jį mokai jau gebantį regėti vienybės trejybę arba trejybės vienybę. Ir dėl to po daugiskaitos: „Padarykime žmogų"[145] pavartojama vienaskaita: „Ir Dievas sutvėrė žmogų", o po daugiskaitos: „Pagal mūsų paveikslą" vienaskaita: „Pagal Dievo paveikslą". Tokiu būdu žmogus „atsinaujina Dievo pažinime pagal paveikslą to, kuris jį sukūrė[146] ir tapęs dvasinis „sprendžia apie viską"[147], apie ką reikia spręsti, bet „niekas nesprendžia apie jį".

XXIII 33. O tai, kad „sprendžia apie viską", reiškia, kad turi galią „jūros"[148] žuvims, „dangaus" sparnuočiams, visiems galvijams ir žvėrims, visai žemei ir visiems „viršum žemės krutantiems" ropliams. Mat tai jis daro suvokiančio proto, per kurį „priima tai, kas ateina iš Dievo Dvasios"[149], dėka. Antraip „žmogus, pakylėtas į tokią garbę, nesuprato; jis susilygino su neprotingais gyvuliais ir tapo panašus į juos"[150]. Taigi tavo Bažnyčioje, mūsų Dieve, pagal tavo malonę, kurią suteikei jai, nes „esame tavo kūrinys, sutverti geriems darbams"[151], ne tik tie, kurie vadovauja dvasiškai, bet ir tie, kurie dvasiškai paklūsta tiems, kurie vadovauja – juk šitaip tu sutvėrei žmogų, „vyriškį ir moteriškę"[152], dvasinėje savo malonėje, kur nėra skirtumo tarp vyriškio ir moteriškės pagal kūno lytį, nes „nebėra nei žydo, nei graiko, nei vergo, nei laisvojo"[153], – taigi dvasios žmonės, tiek tie, kurie vadovauja, tiek tie, kurie paklūsta, sprendžia dvasiškai, tačiau ne apie dvasines sąvokas, kurios skleidžia

šviesą „tvirtumoje“, – mat nedera spręsti apie tokį iškilų autoritetą – ir ne apie pačią tavo knygą, net jei ten yra kas neaiškaus, kadangi lenkiame prieš jį savo supratimą ir esame tikri, jog ir tai, kas užsklęsta nuo mūsų akių, pasakyta labai pagrįstai ir teisingai, – tad tokiu būdu žmogus, nors jau dvasinis ir „atsinaujinęs Dievo pažinime pagal paveikslą to, kuris jį sukūrė“[154], privalo būti įstatymo vykdytoju, o ne teisėju – nesprendžia ir apie perskyrą tarp dvasios ir kūno žmonių, kurie yra žinomi, mūsų Dieve, tavo akims, bet mums dar neatsiskleidė jokiais darbais, kad galėtume pažinti juos „iš jų vaisių“[155], tačiau tu, Viešpatie, jau pažįsti juos, atskyrei juos ir pašaukei slapčia pirmiau, nei atsirado tvirtuma. Žmogus, nors ir dvasinis, nesprendžia ir apie neramias šio pasaulio tautas. „Kam jam teisti tuos, kurie nuošaly“[156], nežinančiam, kuris iš jų pasieks tavo malonės saldybę ir kuris pasiliks amžinoje bedievystės kartybėje.

34. Todėl žmogus, kurį sukūrei „pagal savo paveikslą“[157], negavo galios dangaus šviesuliams nei pačiam slėpiningam dangui, nei dienai ir nakčiai, kurias įvardijai prieš dangaus sukūrimą, nei vandenų susirinkimui, kuris yra jūra, tačiau gavo galią jūros žuvims, dangaus sparnuočiams, visiems galvijams, visai žemei ir visiems „viršum žemės krutantiems“ ropliams. Teisia ir pritaria tam, ką randa teisingo, bet nepritaria tam, ką randa neteisingo, tiek tame šventime sakramentų, kuriais įšventinami tie, kurių plačiuose vandenyse ieško tavo gailestingumas, tiek tame, kuriame patiekiama toji žuvis, kuria, ištraukta iš gelmių, maitinasi dievobaiminga žemė, tiek žodžių ženkluose ir balsuose, pavaldžiuose tavo autoritetui tarytum sparnuočiai po tvirtuma, aiškin-

damas, dėstydamas, svarstydamas, ginčydamasis, laimindamas ir šaukdamasis tavęs, iš burnos besiveržiant ir skambant ženklams, idant tauta atsakytų: „Amen". To, kad visi šie žodžiai turi būti ištarti kūniškai, priežastis yra pasaulio gelmė ir kūno aklybė, dėl kurios negalima regėti minčių, taip, kad reikia, jog [jos] suskambėtų ausyse. Tokiu būdu, nors sparnuočiai ir dauginasi viršum žemės, pradžią gauna iš vandenų. „Dvasinis žmogus" sprendžia, pritardamas tam, ką randa teisingo, ir nepritardamas tam, ką randa neteisingo tikinčiųjų darbuose ir apsiėjime, išmaldose, kurios kaip vaisinga žemė sprendžia apie gyvą esybę, kurioje sutramdytos aistros, sutramdytos „tyrumu, badavimais"[158], dievobaimingomis mintimis apie tai, kas suvokiama kūno juslių dėka. Tarkime dabar, kad jis sprendžia apie tai, ką turi galios pataisyti.

XXIV 35. Bet kas tai yra, ir kokia tai paslaptis? Štai, tu laimini žmones, Viešpatie, kad jie augtų, daugintųsi ir pripildytų žemę. Nejau neduodi tuo jokio ženklo, kad turime suprasti kažką? Kodėl taip nepalaiminai nei šviesos, kurią pavadinai diena, nei dangaus tvirtumos, nei šviesulių, nei žvaigždynų, nei žemės, nei jūros? Sakyčiau, kad tu, mūsų Dieve, kuris sutvėrei mus pagal savo paveikslą, sakyčiau, kad tu norėjai dosniai skirti šią palaiminimo dovaną tik žmogui, jei tokiu pat būdu nebūtum palaiminęs žuvų ir banginių, kad augtų, daugintųsi ir pripildytų jūros vandenis, ir sparnuočių, kad daugintųsi viršum žemės. Taip pat sakyčiau, kad šis palaiminimas susijęs su tomis rūšimis, kurios veisiasi gimdydamos iš savęs pačių, jei jį rasčiau

[skirtą] ir medžiams, ir krūmynams, ir žemės galvijams. O dabar nei žolėms, nei medžiams ir nei žvėrims, nei gyvatėms nėra pasakyta: „Aukite ir dauginkitės“, nors ir jie visi kaip žuvys, paukščiai ir žmonės auga gimdydami ir gimdydami sergėja rūšį.

36. Tad ką gi man atsakyti, mano šviesa, tiesa? Kad tai nieko nereiškia ir taip pasakyta be reikalo? Jokiu būdu ne, dievobaimingumo Tėve, tenebus taip, tavo žodžio tarnas pasakytų tai. Ir jei aš nesuprantu, ką nori išreikšti ta ištarme, tesinaudoja ja geriau geresni, tai yra išmintingesni nei aš, tiek, kiek kiekvienam leidai suprasti. Tačiau tebūna maloni „tavo akyse“[159] ir mano išpažintis, kurioje išpažįstu tau, Viešpatie, kad tikiu, jog ne veltui taip kalbėjai, ir nenutylėsiu, kokios mintys man peršasi skaitant šią vietą. Juk jos teisingos, ir nematau, kas galėtų sutrukdyti man šitaip suprasti tavo knygose perkeltine prasme pavartotus žodžius. Žinau, kad kūnu įvairiai išreiškiama tai, kas protu suvokiama vienu būdu, ir protu įvairiai suvokiama tai, kas kūnu išreiškiama vienu būdu. Štai paprasta Dievo ir artimo meilė, kokiais įvairiais simboliais ir nesuskaičiuojamomis kalbomis ir kiekvienoje kalboje nesuskaičiuojamais pasakymų būdais ji išsakoma kūniškai! Taip auga ir dauginasi vandenų palikuonys. Be to, kiekvienas, kuris šitai skaitai, atkreipk dėmesį į štai ką: žodžiai „Pradžioje Dievas sutvėrė dangų ir žemę“[160], kuriuos tik vienu būdu pateikia Raštas ir ištaria balsas, argi ne įvairiai yra suprantami, [nekalbu] apie apgaulingus paklydimus, bet apie įvairių rūšių teisingus aiškinimus? Taip auga ir dauginasi žmonių palikuonys.

37. Taigi jei mąstome apie pačias dalykų prigimtis ne alegoriškai, bet tiesiogine prasme, tai žodžiai: „Aukite ir dauginkitės“ tinka visam kam, kas gimsta iš sėklos. O jei žiūrime į juos kaip pavartotus perkeltine prasme – mano manymu, toks veikiau ir buvo ketinimas Rašto, kuris ne be reikalo šį palaiminimą skyrė tik vandens gyvūnų ir žmonių palikuonims, – tai randame daugybes tiek dvasiškuose ir kūniškuose kūriniuose kaip danguje ir žemėje, tiek teisingose ir neteisingose sielose kaip šviesoje ir tamsybėse, tiek šventuose rašytojuose, per kuriuos buvo paskelbtas Įstatymas, kaip tvirtumoje, kuri buvo sutvirtinta tarp vandens ir vandens, tiek apkartinančių tautų bendrijoje kaip jūroje, tiek dievobaimingų sielų siekyje kaip sausumoje, tiek gailestingumo darbuose pagal šį gyvenimą, kaip sėklinėse žolėse ir vaisius nešančiuose medžiuose, tiek dvasinėse dovanose, pasireiškiančiose bendram labui, kaip dangaus šviesuliuose, tiek aistrose, apmaldytose iki susilaikymo, kaip gyvoje esybėje. Visuose šiuose dalykuose randame daugybes, gausybes ir prieauglius; bet, kad augtų ir daugintųsi taip, jog vienas dalykas būtų išreikštas įvairiais būdais, o viena išraiška būtų suprantama įvairiais būdais, randame tik kūniškai išsakytuose ženkluose ir protu suvoktuose dalykuose. Vandenų veisimąsi supratome kaip kūniškai išsakytus ženklus dėl būtinų kūno gilybės priežasčių, o žmonių veisimąsi – kaip protu suvoktus dalykus dėl proto vaisingumo. Dėl to, mūsų tikėjimu, tu, Viešpatie, abiem šioms rūšims pasakei: „Aukite ir dauginkitės“. Manau, kad šiuo palaiminimu suteikei mums gebėjimą bei galią ir įvairiais būdais išreikšti tai, ką supratome ir suvokėme vienu būdu, ir įvai-

riais būdais suprasti tai, ką perskaitėme slėpiningai išsakyta vienu būdu. Taip prisipildo jūros vandenys, kuriuos išjudina tik įvairios prasmės, taip žmogaus palikuonių prisipildo ir žemė, kurios sausuma iškyla siekyje, o valdo ją protas.

XXV 38. Be to, noriu pasakyti, Viešpatie mano Dieve, kokias mintis man perša tolesnis tavo Raštas, pasakysiu ir nepabūgsiu. Juk pasakysiu tiesą, nes tu mane įkvepi pasakyti tai, ką norėjai, kad pasakyčiau apie tuos žodžius. Išties netikiu, kad sakau tiesą, įkvepiamas ko kito, išskyrus tave, nes tu esi „tiesa, o kiekvienas žmogus – melagis“[161]. Dėl to „skleidžiantis melą kalba, kas jam sava“[162]. Taigi, norėdamas sakyti tiesą, kalbu, kas tava: štai tu mums davei „visokią sėklinę žolę, sėjančią sėklą, kuri yra viršum visos žemės, ir visokį medį, turintį savyje sėjamos sėklos vaisių, kad būtų mums maistas“[163]. Ir ne tik mums vieniems, bet ir visiems dangaus paukščiams, ir žemės žvėrims bei gyvatėms; o žuvims ir dideliems banginiams to nedavei. Juk sakėme, kad šie žemės vaisiai reiškia ir alegoriškai vaizduoja gailestingumo darbus, kuriuos vaisinga žemė duoda šio gyvenimo poreikiams. Tokia žemė buvo dievobaimingasis Onesiforas, kurio namams parodei „gailestingumą, nes jis dažnai stiprindavo tavo Paulių ir nesigėdijo jo grandinių“[164]. Tai darė ir tokius vaisius davė ir „broliai“, kurie „atvykę iš Makedonijos sušelpė jį tuo, ko jam trūko“[165]. Bet kaip jis kremtasi dėl kai kurių medžių, kurie nedavė jam privalomo vaisiaus, sakydamas: „Mano pirmajame apsigynime nė vieno nebuvo su manimi, visi mane paliko: tenebus jiems

tatai palaikyta nusikaltimu"[166]. Juk tie vaisiai privalomi tiems, kurie dieviškų slėpinių supratimo dėka skleidžia protingą mokymą, ir privalomi taip, kaip žmonėms. Tačiau privalomi ir kaip tiems, kurie duoda save gyvai esybei kaip bet kokio susilaikymo pavyzdį. Privalomi jiems taip pat kaip „sparnuočiams" dėl jų palaiminimų, kurie dauginasi viršum žemės, nes „jų garsas išeina į visą žemę"[167].

XXVI 39. O minta šiuo maistu tie, kurie džiaugiasi juo, ir nesidžiaugia juo tie, kurių „dievas yra pilvas"[168]. O ir tiems, kurie jį teikia, vaisius yra ne tai, ką jie duoda, bet ketinimas, su kuriuo duoda. Taigi aiškiai matau, kuo džiaugiasi tas, kuris „Dievui tarnavo, ne savo"[169], matau ir sveikinu jį didžiai. Jis gavo iš filipiečių tai, ką jie buvo pasiuntę per Epafroditą; tačiau aš matau, kuo jis džiaugiasi. O kuo jis džiaugiasi, tuo ir minta, nes kalbėdamas tiesoje sako: „Aš labai apsidžiaugiau Viešpatyje, kad pagaliau pražydo jūsų rūpinimasis manimi. Jūs ir seniau rūpinotės; tačiau jums tai pabodo"[170]. Taigi jie ištežo nuo tokio ilgo nuobodulio ir juose beveik sunyko šis gero darbo vaisius, o [apaštalas] džiaugiasi dėl jų, nes jie pražydo, o ne dėl savęs, kad jie pagelbėjo jam stokojančiam. Todėl kalbėdamas toliau sako: „Tai sakau ne dėl to, kad man trūksta kažko: išmokau pasitenkinti tuo, ką turiu. Moku turėti ir mažiau, moku turėti ir daugiau; visa ko visame kame esu ragavęs: buvau sotus ir alkanas, turtingas ir beturtis. Aš visa galiu tame, kuris mane stiprina".

40. Tad kuo tu džiaugiesi, didysis Pauliau? Kuo džiaugiesi, kuo maitiniesi, žmogau, „atsinaujinęs Dievo pažini-

me pagal paveikslą to, kuris tave sukūrė"[171], gyva esybe, [gyvenanti] tokiame susilaikyme, sparnuotoji kalba, skelbianti paslaptis? Žinoma, tokioms esybėms privalomas šis maistas. Kas yra tai, kas tave maitina? Džiaugsmas. Paklausysiu, kas eina toliau: „Vis dėlto", sako, „jūs gerai padarėte bendraudami su manim varge"[172]. Štai kuo džiaugiasi, štai kuo maitinasi: kad jie gerai padarė, o ne kad buvo sumažintas jo stygius, tas, kuris tau sako: „Sielvarte pakėlei mane"[173], nes išmoko jis ir gyventi pertekliuje, ir kęsti skurdą tavyje, kuris jį stiprini. „Jūs, filipiečiai, – sako, – ir patys žinote: kai pradėjęs skelbti Evangeliją išvykau iš Makedonijos, jokia bažnyčia neužmezgė su manimi davimo ir gavimo santykių, tik jūs vieni. Jūs mano reikalams pasiuntėte aukų vieną ir kitą kartą į Tesaloniką"[174]. O dabar džiaugiasi, kad jie sugrįžo prie tų gerų darbų ir yra linksmas, kad jie pražydo, tarytum atgimstant lauko derlingumui.

41. Nejau dėl savo reikalų jis pasakė: „Mano reikalams pasiuntėte aukų"[175], nejau dėl to džiaugiasi? Ne dėl to. Ir iš kur mes tai žinome? Todėl, kad jis pats kalbėdamas toliau sako: „Aš netrokštu dovanos, bet ieškau vaisiaus"[176]. Iš tavęs išmokau, mano Dieve, daryti skirtumą tarp dovanos ir vaisiaus. Dovana yra tai, ką duoda tas, kuris skiria tokius būtinus dalykus, kaip pinigai, maistas, gėrimas, apdaras, stogas, pagalba. O vaisius yra gera ir teisinga davėjo valia. Juk geras mokytojas nepasakė tik: „Kas priims pranašą"[177], bet ir pridėjo: „kadangi jis pranašas"; ir nepasakė tik: „Kas priims teisųjį", bet ir pridėjo: „kadangi jis teisusis"; tokiu būdu anas gaus pranašo užmokestį, o šis teisiojo. Ir nepasakė tik: „Kas paduos bent taurę šalto vandens at-

sigerti vienam iš mano žmonelių", bet ir pridėjo: „tik dėl to, kad jis mokinys", ir pridūrė: „Iš tiesų sakau jums, tasai nepraras savo užmokesčio". Dovana yra priimti pranašą, priimti teisųjį, ištiesti šalto vandens taurę mokiniui; o vaisius yra padaryti tai dėl to, kad tai „pranašas", kad tai „teisusis", kad tai „mokinys". Vaisiumi maitina Eliją našlė, žinanti, kad maitina Dievo žmogų, ir maitinanti dėl to; o varnas jį maitino dovana. Ir ne vidinis Elijas buvo maitinamas, o išorinis, kuris, stokodamas tokio maisto, būtų galėjęs žūti.

XXVII 42. Ir dėl to aš pasakysiu tai, kas teisinga tavo akyse, Viešpatie. Kai „pašaliniai ir netikintys"[178] žmonės, kuriems įšventinti ir laimėti reikalingos religinių apeigų paslaptys ir didingi stebuklai, kuriuos, mūsų įsitikinimu, ir reiškia „žuvų" bei didelių banginių vardas, priima tavo vaikus, norėdami sustiprinti juos kūniškai arba pagelbėti jiems kokiame nors šio gyvenimo poreikyje, kadangi nežino, kodėl reikia daryti tai ir koks yra to tikslas, tai nei jie tuos vaikus maitina, nei tie vaikai yra jų maitinami, nes nei vieni darbuojasi iš šventos ir teisingos valios, nei kiti džiaugiasi jų dovanomis, kurių vaisių dar nemato. Juk dvasia maitinasi tuo, kuo džiaugiasi. Ir dėl to žuvys ir dideli banginiai neminta tuo maistu, kurį užaugina tik jau nuo jūros bangų kartybės atsiskyrusi ir nutolusi žemė.

XXVIII 43. Ir tu išvydai, Dieve, visa tai, ką sutvėrei, ir štai „visa labai gera"[179], nes ir mes tai regime, ir štai visa labai gera. Tarp atskirų tavo kūrinių rūšių, kai tu pasakei,

kad jie pasidarytų, ir jie pasidarė, pamatei, kad ir ta, ir ana yra geros. Suskaičiavau, kad septynis kartus parašyta, jog tu pamatei, kad gera tai, ką sutvėrei. Ir tai jau aštuntasis kartas, kai išvydai visa tai, ką sutvėrei, ir štai tai yra ne tik „gera", bet ir „labai gera", nes visa kartu. Mat pavienės rūšys buvo tik geros, o visos kartu ir geros, ir labai. Tai paliudija ir gražūs kūnai, nes kūnas, susidedantis iš visų gražių narių, yra daug gražesnis už pačius pavienius narius, kurių tobula darna sudaro visumą, nors gražūs yra ir jie, kiekvienas atskirai.

XXIX 44. Aš stengiausi suprasti, septynis ar aštuonis kartus tu pamatei, kad tavo kūriniai yra geri, kai tau jie patiko, bet tavo regėjime neaptikau laikų [kaitos], kurios dėka supraščiau, kad tiek kartų tu pamatei tai, ką sutvėrei, ir tariau: „O Viešpatie, nejau šis tavo Raštas nėra teisingas, kadangi davei jį tu, teisakalbis ir tiesa? Tad kodėl tu man sakai, kad tavo regėjime nėra laikų [kaitos], o šis tavo Raštas man sako, kad diena iš dienos tu matei, jog tai, ką sutvėrei, yra gera, ir aš tai skaičiuodamas radau, kiek kartų?" Į tai man atsakai, kad esi mano Dievas, ir sakai savo tarnui stipriu balsu į vidinę ausį, perskrosdamas mano kurtybę ir šaukdamas: „O žmogau, žinoma, tai, ką sako mano Raštas, sakau aš, ir vis dėlto jis tai sako laike, o prie mano žodžio laikas neprisiartina, nes jis buvoja toje pat amžinybėje kaip ir aš. Tokiu būdu tai, ką jūs matote per mano Dvasią, matau aš, kaip ir tai, ką jūs sakote per mano Dvasią, sakau aš. Tačiau kai jūs tai matote laike, aš matau ne laike, taip, kaip, kai jūs tai sakote laike, aš sakau ne laike".

XXX 45. Aš išgirdau, Viešpatie mano Dieve, ir iščiulpiau iš tavo tiesos saldybės lašą ir supratau, kad yra tokių, kuriems nepatinka tavo kūriniai. Jie sako, kad daugelį jų tu sutvėrei verčiamas būtinybės, kaip antai dangaus rentinį ir žvaigždžių išsidėstymą. Be to, tai ne iš tavęs, bet jau buvo kažkur ir kažkieno sukurta: tu tai surinkai, sutvirtinai ir sujungei, kai, nugalėjęs priešus, statei, pasitelkdamas juos, pasaulio sienas, idant šio statymo pribaigti jie nebegalėtų vėl sukilti prieš tave; o visa kita tu nei sutvėrei, nei apskritai susiejai, kaip antai visų kūnų, visų mažiausių būtybių ir viso to, kas įsitvėrę į žemę šaknimis: priešiškas protas ir skirtinga prigimtis, ne tavo sukurta ir tau priešinga, tai gimdo ir kuria žemiausiose pasaulio vietose. Bepročiai taip kalba, nes nemato tavo kūrinių per tavo Dvasią ir neatpažįsta tavęs juose.

XXXI 46. O kurie juos mato per tavo dvasią, tai tu juose matai. Taigi, kai mato, kad yra geri, tu matai, kad yra geri, ir kas tik jiems patinka dėl tavęs, tu ten patinki, ir tai, kas mums patinka per tavo dvasią, tau patinka mumyse. „Kas iš žmonių pažįsta žmogaus mintis, jei ne paties žmogaus dvasia? Taip ir Dievo minčių nežino niekas, tik Dievo Dvasia. O mes, – sako, – gavome ne pasaulio dvasią, bet iš Dievo einančią dvasią, kad pažintume mums suteiktas Dievo dovanas“[180]. Esu verčiamas sutikti: tikrai „niekas nežino Dievo minčių, tik Dievo Dvasia“. Tad kaip ir mes pažįstame „mums suteiktas Dievo dovanas“? Man atsakoma, kad ir tai, ką žinome per jo Dvasią, „niekas nežino, tik Dievo Dvasia“. Kaip teisingai buvo pasakyta: „Tai ne jūs kalbate“[181] tiems, kurie kalbėjo Dievo Dvasioje, lygiai taip

teisingai pasakyta: „Tai ne jūs žinote" tiems, kurie žino Dievo Dvasioje. Taigi nė kiek ne mažiau teisingai sakoma: „Tai ne jūs matote" tiems, kurie mato Dievo Dvasioje: tokiu būdu ką tik mato Dievo Dvasioje, kad yra gera, ne jie patys, bet Dievas mato, kad yra gera. Taigi viena yra, kai kas nors mano, jo bloga yra tai, kas yra gera, kaip tai daro anksčiau minėti žmonės; kita, kai žmogus mato, kad gera yra tai, kas yra gera, kaip tai daro daugelis tų, kuriems patinka tavo kūrinija, nes ji yra gera, tačiau tu nepatinki joje, ir dėl to jie labiau nori džiaugtis ja nei tavimi; dar kita yra, kai, žmogui matant, kad kas nors yra gera, Dievas mato jame, kad tai yra gera, tai yra, kai Dievas mylimas tame, ką sutvėrė, Dievas, kuris nebūtų mylimas, jei ne Dvasios, kurią pats suteikė, dėka, nes „Dievo meilė yra išlieta mūsų širdyse Šventosios Dvasios, kuri mums duota"[182]; jos dėka matome, kad gera yra visa, kas tik kokiu nors būdu yra: mat eina iš to, kuris yra ne kokiu nors būdu, bet yra tasai, kuris yra.

XXXII 47. „Dėkojame tau, Viešpatie!"[183] Matome dangų ir žemę, ar jie būtų aukštutinė ir žemutinė kūniška dalis, ar dvasiška ir kūniška kūrinija, ir kaip šių dviejų dalių, iš kurių susideda visa pasaulio masė arba apskritai kūrinija, puošmeną matome šviesą, sukurtą ir atskirtą nuo tamsybių. Matome dangaus tvirtumą, ar ji būtų [vieta] tarp dvasiškų aukštutinių vandenų ir kūniškų žemutinių, pirminis pasaulio kūnas, ar ši oro erdvė, nes ir ji vadinama dangumi, kurioje sklando dangaus sparnuočiai tarp tų vandenų, kurie garų pavidalu sklendena virš jos ir giedromis

naktimis iškrinta rasa, ir tų, kurie, būdami sunkūs, teka žemėje. Matome vandenų, susirinkusių į jūros lygumas, grožį ir sausumą, nuogą arba įpavidalintą, idant būtų regima ir sutvarkyta žolių ir medžių motina. Matome, kad iš viršaus spindi žiburiai, kad dienai pakanka saulės, kad naktį guodžia mėnuo ir žvaigždės ir kad visa tai žymi ir reiškia laikų [kaitą]. Matome skystą prigimtį, visur kur pilną žuvų, didelių gyvūnų ir sparnuočių, nes oro tirštis, palaikantis paukščių skrydžius, susidaro garuojant vandenims. Matome žemės veidą, puošiamą žemės gyvių, ir žmogų, [sukurtą] pagal tavo paveikslą ir panašumą ir iškeltą viršum visų neprotingų būtybių to paties tavo paveikslo ir panašumo dėka, tai yra proto ir supratimo galia. Ir kaip jo sieloje yra viena [dalis], kuri svarstydama įsakinėja, ir kita, kuri atsiduoda, idant būtų paklusni, taip kūniškai vyrui yra sutverta ir moteris, kuri, nors ir turi prote tokią pat racionalaus supratimo prigimtį, kūno lytimi yra taip pavaldi vyriškai lyčiai, kaip siekimas veikti yra pavaldus [proto sprendžiamajai galiai], idant iš jos išmoktų teisingai ir sumaniai elgtis. Taigi mes matome, kad šie dalykai yra geri kiekvienas atskirai ir labai geri visi kartu.

XXXIII 48. Šlovina tave tavo darbai, idant mes mylėtume tave, o mes mylime tave, idant šlovintų tave tavo darbai. Jie turi pradžią ir pabaigą laike, pakilimą ir nusileidimą, grožį ir [jo] nebuvimą. Taigi turi vienas po kito einančius rytą ir vakarą, iš dalies paslėptai, iš dalies aiškiai. Juk jie sutverti iš nieko, ne iš tavęs, ne iš kokios nors ne tavo arba anksčiau buvusios medžiagos, bet iš kartu sutver-

tos, tai yra kartu su jais tavo sutvertos medžiagos, nes jos bepavidališkumui suteikei pavidalą nepraėjus jokiam laiko tarpsniui. Mat kadangi viena yra dangaus ir žemės medžiaga, o kita – dangaus ir žemės atvaizdas, medžiagą tu sukūrei iš visiškai nieko, o pasaulio atvaizdą iš bepavidalės medžiagos, tačiau ir viena, ir kita kartu taip, kad pavidalas po medžiagos ėjo be jokios pertraukos laike.

XXXIV 49. Įžvelgėme taip pat, dėl kokios alegorinės prasmės norėjai, kad šie dalykai atsirastų tokia tvarka arba būtų aprašyti tokia tvarka, ir pamatėme, kad visi dalykai yra geri kiekvienas atskirai ir „labai geri" visi kartu, tavo žodyje, vienatiniame tavo Sūnuje, pamatėme dangų ir žemę, Bažnyčios galvą ir kūną, nulemtus prieš bet kokį laiką, be ryto ir be vakaro. Bet kai pradėjai vykdyti laike tai, kas nulemta, norėdamas atskleisti savo paslaptis ir sutvarkyti tai, kas mūsų nesutvarkyta – mat virš mūsų buvo mūsų nuodėmės ir mes buvome nusileidę nuo tavęs į tamsybių gelmę, o tavo geroji Dvasia sklendeno viršum mūsų, kad pagelbėtų mums reikiamu metu, – išteisinai bedievius, atskyrei juos nuo nedorėlių ir įtvirtinai savo knygos autoritetą tarp aukštesniųjų, kad jie būtų nuolankūs tau, ir žemesniųjų, kad jie būtų klusnūs aniems, ir surinkai netikinčių bendriją į viena, kad pasireikštų tikinčiųjų siekiai, kad darytų tau gailestingumo darbus, net ir dalydami vargšams žemiškus turtus tam, kad pelnytųsi dangiškus. Ir dėl to įžiebei tvirtumoje tam tikrus žiburius, gyvenimo žodį turinčius ir dvasinių dovanų dėka išskirtiniu ir didingu autoritetu spindinčius savo šventuosius; o tada, norėdamas įkvėpti

netikinčias tautas, iš kūniškos medžiagos išvedei paslaptis, regimus stebuklus ir žodžių skambesį sulig tavo knygos tvirtuma, kuriais būtų palaiminti ir tikintieji; o po to per susilaikymo galios sutvarkytas aistras įpavidalinai gyvą tikinčiųjų esybę ir tokiu būdu atnaujinai pagal savo paveikslą ir panašumą protą, tik tau vienam atsidavusį ir netrokštantį jokio žmogiško autoriteto, idant galėtų juo sekti, ir padarei pavaldų, kaip moterį vyrui, protingą veikimą viršesniam supratimui, ir norėjai, kad visiems tavo tarnams, kurie reikalingi tikinčiųjų tobulinimui šiame gyvenime, tie patys tikintieji, tenkindami jų laikinus poreikius, darytų gerus darbus, duosiančius vaisius ateityje. Visa tai matome, ir visa yra „labai gera“[184], nes tu tai matai mumyse, tu, kuris davei mums dvasią, idant mes ja tai matytume ir tame tave mylėtume.

XXXV 50. „Viešpatie Dieve, duok mums ramybės“[185], – nes visa mums davei: atilsio ramybę, šeštadienio ramybę, ramybę be vakaro. Juk visa ši labai gerų dalykų nuostabiausia tvarka, pasibaigus jų laikui, praeis: nes juose buvo sukurtas ir rytas, ir vakaras.

XXXVI 51. O septintoji diena yra be vakaro ir neturi nusileidimo, nes pašventinai ją tęstis amžinai, idant, kadangi tu po visų savo „labai gerų“ darbų ilsėjaisi septintą dieną, nors ir juos tu atlikai ilsėdamasis, mums tavo knygos balsas paskelbtų, kad ir mes po savo darbų, kurie „labai geri“, nes tu mums juos dovanojai, ilsėsimės tavyje amžinojo gyvenimo šeštadienį.

XXXVII 52. Juk tada ir tu ilsėsies mumyse taip, kaip dabar veiki mumyse, ir tas atilsis bus taip per mus, kaip šie tavo darbai yra per mus. Bet tu, Viešpatie, visada darbuojiesi ir visada ilsiesi. Ir nei matai laike, nei judi laike, nei ilsiesi laike, ir vis dėlto padarai ir matymą laike, ir patį laiką, ir atilsį pasibaigus laikui.

XXXVIII 53. Taigi matome, kad yra tie dalykai, kuriuos sutvėrei, tačiau jie yra dėl to, kad tu juos matai. Ir mes iš šalies matome, kad jie yra, ir iš vidaus, kad yra geri: o tu juos sutvertus matei tada, kai matei, kad juos reikia sutverti. Mes vėliau buvome paskatinti daryti gera, po to, kai mūsų širdis prasidėjo iš tavo dvasios; anksčiau, apleidę tave, buvome lenkiami daryti bloga: o tu, vienintelis gerasis Dieve, niekada nesiliovei daręs gera. Ir kai kurie mūsų darbai yra geri, žinoma, iš tavo malonės, bet jie neamžini: tikimės, kad po jų ilsėsimės didingame tavo pašventinime. O tu, gėris, nestokojantis jokio gėrio, visada ilsiesi, nes tavo atilsis esi tu pats. Kuris iš žmonių leis tai suprasti žmogui? Koks angelas angelui? Koks angelas žmogui? Tebūnie tavęs prašoma, tebūnie tavyje ieškoma, tebūnie į tave beldžiamasi[186]: taip, taip bus gaunama, bus randama ir atidaroma.

PAAIŠKINIMAI

I KNYGA

[1] Plg. *Ps* 47, 2

[2] Plg. *Ps* 146, 5. Lot.: ...*magna virtus tua et sapientiae tuae non est numerus (Plg. Io. ev. tr. 39. 4: „pater et filius et spiritus sanctus trinitas. si tres, quid tres? deficit numerus. ita deus nec recedit a numero, nec capitur numero. quia tres sunt, tamquam est numerus; si quaeris quid tres, non est numerus. unde dictum est, „magnus dominus noster et magna virtus eius, et sapientiae eius non est numerus.“ ubi cogitare coeperis, incipis numerare: ubi numeraveris, quid numeraveris non potes respondere.“* Antrasis Švč. Trejybės asmuo – tai Žodis *par excellence*, Bet Augustinui jis yra ir Skaičius; žr. *Conf.* 5.4.7).

[3] *2 Kor* 4, 10

[4] *1 Pt* 5, 5. Pirmoji nuodėmė buvo padaryta iš puikybės.

[5] Augustinas malonumo (*delectatio*) siekimą laiko pagrindiniu žmogaus veikimo šaltiniu. Plg. *De doctr. chr.* 1.33.37, „vicinissime dicitur *frui* „cum delectatione uti.“ Plg. Ciceronas *or.* 21.69.

[6] Žr. Plotinas, *En.* 6, 7, 23, 4.

[7] Plg. *Ps* 118, 34; 118, 73; 118, 144.

[8] Plg. *Rom* 10, 14 [9] Plg. *Ps* 21, 27

[10] Veikiausiai šv. Ambraziejaus (žr. *Conf.* 5, 13); plg. Augsutino laišką 147, 52.

[11] *Pr* 1, 1 [12] Plg. *Ps* 138, 8

[13] Plg. *Rom* 11, 36

[14] *Jer* 23, 24 [15] Plg. *Jl* 3, 1

[16] *Ps* 17, 32; plg. *Išm* 7, 22

[17] Plg. *Job* 9, 5; „į senatvę vedantis“ – darantis silpnus, nužeminantis.

[18] „Iškalbingaisiais“ – Augustinas dažniausiai vadina pagonių filosofus, krikščionybės kritikus arba manichėjus. Dėl kalbėjimo apie Dievą problemiškumo plg. Plotiną (*En.* 5, 3, 14).

[19] *Ps* 34, 3

[20] Žmogus negali pamatyti Dievo veido ir likti gyvas (*Iš* 33, 20); kita vertus, dangiškoji vizija ir yra gyvenimas (plg. Augustinus, *Serm.* 231, 3).

[21] Plg. *Ps* 18, 6; 31, 5

[22] Plg. *Ps* 115, 10

[23] Plg. *Ps* 68, 6 [24] Plg. *Ps* 31, 5

[25] Plg. *Ps* 26, 12 [26] Plg. *Ps* 129, 3

[27] *Pr* 18, 27 [28] Plg. *Jer* 12, 15

[29] Plg. Euripidas, cituojamas Platono (*Gorgijas* 492e).

[30] Plg. *Ps* 50, 3; 93, 19

[31] Plg. *2 Sam* 23, 5

[32] *Mt* 11, 25

[33] Plg. Plotinas, *En.* 3, 6, 6, 15

[34] *Rom* 11, 36 [35] *Ps* 101, 28

[36] *Ten pat.* [37] Ši laiko ir amžinybės tema plėtojama XI knygoje.

[38] *Iš* 16, 15 [39] *Ps* 54, 2

[40] Plg. *Iz* 1, 4 [41] Plg. *Job* 14, 4–5

[42] Ciceronas (*De finibus* 5, 5) pastebi, kad filosofai naudojasi vaikų elgesio stebėjimu, idant suprastų žmogaus prigimtį.

[43] Seneka (*De Constantia Sapienti* 11, 2) rašo apie vaikus, iš pykčio mušančius savo motinas.

[44] *Ps* 91, 2 [45] Plg. *Ps* 50, 7

[46] Toliau, „Išpažinimų" I–VI knygose, aptariami šeši žmogaus amžiaus tarpsniai.

[47] Plg. Terencijus, *Adelphoi* 867

[48] Plg. *Ps* 93, 22 [49] Plg. *Ps* 21, 3

[50] Plg. *De Civ. Dei* 21, 14

[51] Plg. *2 Tim* 4, 3–4

[52] Turimos omenyje arklių lenktynės, gladiatorių kautynės, teatras. Apmokėti viešųjų pasilinksminimų išlaidas buvo laikoma didele garbe Romos piliečiams; neretai būdavo parduodami dvarai, idant būtų galima apmokėti sąskaitas.

[53] *Ps* 24, 16–18

[54] Katechumenai būdavo pašventinami kryžiaus ženklu, malda, prašančia Dievo ir angelo sargo globos, rankų uždėjimu ir druska, dedama ant liežuvio.

[55] *Ps* 34, 3 [56] Plg. *Pr* 2, 6

[57] *Mt* 10, 30 [58] *Ps* 77, 39

[59] *Ps* 72, 27

[60] Plg. *Ps* 34, 21; 39, 16

[61] *Jok* 4, 4

[62] Vergilijus, *Eneida* 6, 457

[63] Vergilijus, *Eneida* 2, 772

[64] *Ps* 60, 2

[65] Plg. *Ps* 54, 2; *Ps* 83, 3; *Ps* 118, 66

[66] Plg. *Ps* 17, 30

[67] Plg. *Ps* 5, 3; 43, 5

[68] Plg. *Ps* 75, 8 [69] Plg. *Išm* 14, 7

[70] Cic. *Tuskulo pokalbiai* I, 26, 65

[71] Pagal imp. Graciano (376 m.) įstatymą mokytojams buvo mokama bazinė alga.

[72] Terencijus, *Eunuchas*, 585, 589 eil.

[73] Vergilijus, *Eneida* 1, 38

[74] Solecizmas – sintaksės klaida arba sintaksės barbarizmas.

[75] Plg. *Ps* 102, 8; 85, 15; *Iz* 42, 14

[76] Plg. *Ps* 41, 3 [77] *Ps*. 26, 8

[78] Plg. *Lk* 15, 11–32

[79] *Mt* 7, 12 [80] *Iz* 33, 5

[81] Vietoj: „tarp žmonių" (lot. *inter omines*, vietoj: *inter homines*).

[82] Plg. *Ps* 30, 23

[83] *Mt* 19, 14; turima omenyje „mažutėliai".

[84] Plg. *Ps* 2,11

II KNYGA

[1] Plg. Plotinas, *Eneados* 6, 9, 1.

[2] Plg. *Dan* 18, 8

[3] Plg. Vergilijus, *Eneida* 6, 422.

[4] Plg. Vergilijus, *Eneida* 6, 558.

[5] *Kor* 7, 1; 7, 28–3

[6] *Mt* 19,12 [7] Plg. *Ps* 93, 20

[8] Plg. *Įst.* 32, 39

[9] Augustinas viename laiškų (126, 7) mini, kad jo tėvas turėjęs nedidelį žemės sklypų kiekį; taip pat žr. Posidijus, *Augustino gyvenimas* I, 1.

[10] Plg. *Ps* 129, 1

[11] Plg. *Rom* 10, 9

[12] Plg. *Jer* 2, 27 [13] *Ps* 115, 16

[14] Simbolinis ištvirkavimo vietos pavadinimas. Augustino Tagastos vaizdą galima palyginti su jo amžininko, pagonio istoriko Amiano Marcelino Romos pašlijusių papročių aprašymu.

[15] Plg. *Ps* 55, 3 [16] *Jer* 51, 6

[17] *Ps* 72, 7 [18] Plg. *Iš* 20, 15

[19] Plg. *Rom* 2, 14

[20] Plg. Saliustijus, *Katilinos sąmokslas*, 16, 3.

[21] Plg. *Ps* 118, 142

[22] Plg. *Ps* 63, 11 [23] Plg. *Ps* 72, 27

[24] Plg. *Ps* 115, 2 (116, 12)

[25] Plg. *Job* 10, 15

[26] Plg. *Mt* 25, 21

III KNYGA

[1] Plg. *Išm.* 14, 11; *Ps* 90, 3

[2] Žodžių žaismas: nelaimė ir gailestingumas lot. – *miseria* ir *misericordia.*

[3] Plg. *Dan* 3, 52–55

[4] *2 Kor*, 2, 16

[5] T. y. nuodėmė; Plg. *Rom* 7, 5

[6] Plg. *Ps* 58, 18; 143, 2

[7] „Vieno Cicerono" – veikiausiai neturi neigiamo atspalvio, tai tiesiog to meto retorinė konvencija (*Išp.* 12 XV, 20 ji panaudota kalbant apie apaštalą Paulių); tačiau Cicerono stiliaus ir dvasios (*pectus*) priešpriešа aiškiai liudija Augustino požiūrį.

[8] Cicerono *Hortenzijus*, parašytas 45 m. pr. Kr., visas neišliko.

[9] Plg. *Job* 12, 13, 16

[10] Tai Cicerono *Hortezijaus* citata.

[11] Plg. *Kol* 2, 8–9

[12] Manichėjai teigė esą tikrieji krikščionys, mokė apie Trejybę, tačiau neigė Kristaus žmogiškumo realumą.

[13] Manichėjai gausiai puošdavę savo liturgines knygas.

[14] Plg. *Jok* 1, 17

[15] Plg. *2 Kor* 11, 10

[16] „Pašaras" – tai pagonių literatūra (plg. Jeronimas *Ep.* 21, 13, 4), o „kiaulės" – veikiausiai Augustino mokiniai.

[17] Turimas omenyje manichėjiškas mitas apie penkis elementus, slypinčius penkiose tamsos, vandens, vėjo, ugnies ir dūmų olose (plg. Augustinas *De moribus*, 2, 9, 14).

[18] Plg. *Pat* 9, 17

[19] Manichėjai priekaištavo *Pradžios* knygai (jei žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą, ar jis turi žmogiškų bruožų); be kita ko, *ST* gyvulių aukojimus lygino su pagoniškomis apeigomis.

[20] Plg. *Jon* 4, 24 21 *Pr* 1, 27
[22] Plg. *1 Kor* 4, 3
[23] Plg. Vergilijus, *Eneida*, 4, 569.
[24] Plg. *Išm* 15, 9
[25] Manichėjai netikėję žydų pranašais (plg. *Contra Faustum* 12–13).
[26] *Mt* 22, 37; 22, 39
[27] Plg. *Pr* 19, 5 [28] Plg. *Jn* 2, 16
[29] Plg. *Ps* 91, 2 [30] Plg. *Rom* 1, 26
[31] Plg. *Apd* 9, 5; 26, 14
[32] Veikiausiai turimas omenyje Plotino mokymas apie vienį.
[33] Plg. *Ps* 101, 21 [34] Plg. *Ps* 74, 5
[35] Veikiausiai turimas omenyje Samsono savižudybė ar Izaoko aukojimas.
[36] Plg. *Ps* 87, 3

IV KNYGA

[1] Laisvieji menai: literatūra, retorika, dialektika bei aritmetika, geometrija, muzika ir astronomija.
[2] Pasak manichėjų tekstų, „išrinktieji", misdavę vaisiais ir daržovėmis, specialiai paruoštais „klausytojų" ar katechumenų, gaudavo šviesos daleles, esančias juose, tuo būdu pasiekdami maistą ruošiantiems atpirkti nuodėmes.
[3] Plg. *Ps* 105, 47 [4] *Ps* 26, 6
[5] *Jn* 6, 27 [6] Plg. *Ps* 4, 3
[7] Plg. *Ps* 72, 26 [8] Plg. *Pat* 10, 4
[9] Plg. *Ps* 40, 5; 91, 2
[10] *Jn* 5, 14
[11] Plg. *Mt* 16, 27; *Ps* 50, 19
[12] Vindicijonas (žr. *Išp.* 7, VI), imp. Valentinijono I gydytojas, prokonsulas 379-82 m.
[13] *1 Pt* 5, 5 [14] *Rom* 5, 5
[15] Plg. *Ps* 93, 1
[16] Plg. *Ps* 35, 7; *Rom* 11, 33
[17] Draugas veikiausiai buvo iš krikščionių šeimos, kuri ir pasirūpinusi krikštu; manichėjai, savo ruožtu, laikė krikštą išoriniu beprasmiu aktu.
[18] Plg. *Ps* 41, 6, 12
[19] Plg. *Ps* 138, 11
[20] Plg. Ciceronas, *Apie draugystę* 7, 24.
[21] Plg. *Ps* 24, 15
[22] Horacijus, *Odės* I, 3, 8.
[23] Vėliau komentuodamas šią vietą, Augustinas traktavo ją kaip retorinį pareiškimą (plg. *Retr.* 2, 6, 2).
[24] Plg. *2 Tim* 4, 3–4
[25] Plg. *Mt* 5, 44
[26] Žr. *Apie Dievo valstybę* 11, 22; 12, 2; plg. *Jer* 23, 24
[27] Plg. *Ps* 118, 142; *Jn* 14, 6
[28] Plg. *Ps* 79, 8
[29] Žr. Ambraziejaus himną, *Deus creatur omnium*, kurį ir toliau cituoja Augustinas (*Išp.* 9, XII; 10, XXXV; 11 XVII); plg. *Ps* 145, 2
[30] *Job* 38, 11 [31] Plg. *Ps* 101, 13, 27
[32] Plg. *Iz* 46, 8 [33] Plg. *Ps* 18, 6
[34] *Iz* 46, 8 [35] *Jn* 1, 10
[36] *1 Tim* 1, 15 [37] Plg. *Ps* 40, 5

[38] Plg. *Ps* 4, 3 [39] Plg. *Ps* 72, 9

[40] Plg. *Ps* 83, 7 [41] *Ef* 4, 14

[42] Plg. *Ps* 71, 8; 135, 4

[43] *1 Kor* 8, 6

[44] Čia Augustinas naudojasi pitagorietiška terminologija.

[45] Plg. *Ps* 17, 20; *Jn* 1, 16

[46] Plg. *Jn* 1, 9 [47] *Mt* 16, 28

[48] Plg. 2 *Pet* 5, 5 [49] *Jn* 3, 29

[50] *Ps* 50, 10

[51] Viktorino vertimas (apie jį žr. *Išp.* 8, II).

[52] Plg. *Pr* 3, 18

[53] Plg. *Ps* 58, 10; *Lk* 15, 13

[54] *Job* 39, 26; *Ps* 83, 4

[55] Plg. *Ps* 16, 8; 35, 8; 62, 8; *Iš* 19, 4; *Iz* 46, 4

V KNYGA

[1] *Ps* 34, 10 [2] *Ps* 18, 7

[3] Augustino platoniškoje interpretacijoje nedorėliai yra tarsi gražaus paveikslo šešėliai (plg. *De civ. Dei* 11, 23).

[4] *1Tim* 3, 7; Tuo pat metu, kaip ir Išpažinimus, Augustinas rašė traktatą *Contra Faustum.* Faustas savo raštuose dėl gyvulių aukų, žudymų ir kitų „nedorybių" laikęs nepriimtinu „tikriesiems krikščionims", o *NT* laikė pilnu interpoliacijų ir, remdamasis Parakletu, siekęs „atskirti" autentiškas dalis.

[5] *Išm* 13, 9

[6] Plg. *Ps* 137, 6; 33, 19

[7] *Ps* 8, 8–9 [8] *Ps* 146, 5

[9] *1Kor* 1, 30 [10] *Rom* 1, 21–5

[11] *Jn* 14, 6 [12] *Ps* 30, 6

[13] Plg. *Job* 28, 28 [14] *2 Mak* 1, 24

[15] *Ef* 4, 24 [16] *Ef* 4, 13–4

[17] Plg. *Ps* 49, 21 [18] *Ps* 77, 37

[19] *Apd* 8, 21 [20] *Ps* 17, 6

[21] Plg. *Ps* 36, 23 [22] *Ps* 141, 6

[23] Plg. *Ps* 39, 3; Augustinui gauti Romoje vietą padėjo manichėjų ryšiai.

[24] *Job* 7, 9 [25] *1 Kor* 15, 22

[26] *Mt* 25, 41 [27] *Ps* 50, 19

[28] *Ps* 117, 1 [29] *Ps* 85, 16

[30] *Ps* 40, 5 [31] *Pr* 17, 1

[32] *Ps* 140, 3–4 [33] *Pr* 24, 3

[34] *Ps* 106, 8 [35] *Ps* 138, 22

[36] *Ps* 72, 27

[37] Simachas, pagonis, tapo Romos prefektu 384 m. rugsėjį; Augustinas atvyko į Milaną veikiausiai spalį.

[38] *2 Kar* 1, 9 [39] *Ps* 118, 155

VI KNYGA

[1] *Ps* 70, 5 [2] *Lk* 7, 12–5

[3] *Ps* 17, 29 [4] *Jn* 4, 14

[5] *Gal* 4, 14 [6] *Ps* 18, 15

[7] *Ps* 15, 11; *Apd* 2, 28

[8] *2 Tim* 2, 15 [9] *Pr* 1, 26–7

[10] *2 Kor* 3, 6 [11] *Sir* 19, 4

[12] *Rom* 9, 5 [13] *Ps* 41, 11
[14] *Pat* 9, 8 [15] *Lk* 16, 10–2
[16] *Ps* 144, 15 [17] *Sir* 5, 8
[18] *Iz* 28, 18 [19] *Sir* 3, 27
[20] *Pat* 19, 21 [21] *Ps* 144, 15–6
[22] *Iz* 3, 9 [23] *1 Kor* 9, 24; *Iz* 46, 4

VII KNYGA

[1] *Mt* 13, 15 [2] *Ps* 17, 29
[3] *Ps* 118, 137 [4] *Ps* 106, 8
[5] *Ps* 17, 3 [6] *Ps* 37, 9–11
[7] *Pr* 1, 26 [8] *Ps* 88, 11
[9] *Ps* 84, 6 [10] *Ps* 18, 15
[11] *1 Pt* 5, 5 [12] *Jn* 1, 14
[13] *Jn* 1, 1–12 [14] *Jn* 1, 13–14
[15] *Fil* 2, 6–11 [16] *Jn* 1, 16
[17] *Rom* 5, 6; 8, 32 [18] *Mt* 11, 25
[19] *Mt* 11, 28–29 [20] *Ps* 24, 9
[21] *Ps* 24, 18 [22] *Mt* 11, 29
[23] *Rom* 1, 21–2 [24] *Apd* 7, 39
[25] *Rom* 9, 12 [26] *Iš* 3, 22
[27] *Apd* 17, 28 [28] *Rom* 1, 25
[29] *Ps* 29, 11 [30] *Ps* 1, 2
[31] *Jer* 31, 15 [32] *Ps* 38, 12
[33] *Lk* 15, 13 [34] *Rom* 1, 20
[35] *Ps* 72, 28 [36] *Išm* 7, 27
[37] *Ps* 15, 2 [38] *Pr* 1, 31
[39] *Ps* 148, 7–12 [40] *Ps* 148, 1–5
[41] *Ps* 37, 4 [42] *Ps* 118, 37
[43] *Sir* 10, 10 [44] *Išm* 9, 15
[45] *Rom* 1, 20 [46] *Rom* 1, 20
[47] *1 Tim* 2, 5; *Rom* 9, 5
[48] *Jn* 14, 6 [49] *Jn* 1, 14
[50] *Pr* 3, 21 [51] *Jn* 1, 14
[52] *Jn* 1, 14 [53] *1 Kor* 11, 19
[54] *Rom* 1, 20 [55] *Tit* 1, 4
[56] *Ps* 2, 11 [57] *1 Kor* 4, 7
[58] *1 Kor* 1, 7 [59] *Rom* 7, 22–3
[60] *Dan* 3, 27 [61] *Ps* 31, 4
[62] *Jn* 8, 14 [63] *Rom* 7, 24–5
[64] *Pat* 8, 22 [65] *Jn* 14, 30
[66] *Kol* 2, 14 [67] *Ps* 50, 19
[68] *Apr* 21, 2; *2 Kor* 5, 5
[69] *Ps* 61, 2–3 [70] *Mt* 11, 28–9
[71] *Mt* 11, 25 [72] *Ps* 90, 13
[73] *1 Kor* 15, 9

VIII KNYGA

[1] Plg. *Ps* 34, 10 [2] *Ps* 115, 16–7
[3] Plg. *Ps* 75, 2; *Ps* 8, 2
[4] *1 Kor* 13, 12 [5] *1 Kor* 5, 7–8
[6] *Ps* 15, 8 [7] *Mt* 19, 12
[8] *Išm* 13, 1 [9] *Rom* 1, 21
[10] *Ps* 17, 36 [11] *Job* 28, 28
[12] *Pat* 26, 5 [13] *Rom* 1, 22
[14] *Kol* 2, 8
[15] Vergilijus, *Eneida* 8, 698
[16] *Mt* 10, 32–3 [17] *Ps* 111, 10
[18] *Ps* 39, 5
[19] *Lk* 15, 4–7; 15, 24; *Ps* 25, 8
[20] *Lk* 15, 32
[21] *1 Kor* 27–8; 15, 9
[22] *Mt* 12, 29 [23] *Išm* 10, 21
[24] *Gal* 5, 17 [25] *Ef* 5, 14

[26] *Rom* 7, 22–3 [27] *Rom* 7, 24–5
[28] *Ps* 53, 8; *Ps* 18, 15
[29] *Ef* 2, 2 [30] *Mt* 5, 3
[31] *Sir* 2, 16 [32] *Ps* 67, 3
[33] *Tit* 1, 10 [34] *Ef* 5, 8
[35] *Jn* 1, 9 [36] *Ps* 33, 6
[37] *Jer* 30, 9 [38] *Rom* 7, 17
[39] *Jn* 3, 33 [40] *Ps* 118, 85
[41] *Ps* 18, 15
[42] *Ps* 6, 4; *Ps* 78, 5; *Ps* 78, 8
[43] *Mt* 19, 21
[44] *Rom* 13, 13-4
[45] *Rom* 14, 1 [46] *Ef* 3, 20
[47] *Ps* 29, 12

IX KNYGA

[1] *Ps* 115, 16–7 [2] *Ps* 34, 10
[3] *Ps* 34, 30 [4] *Ps* 18, 15
[5] *Mt* 16, 17 [6] *Ps* 18, 15
[7] *Ps* 118, 70 [8] *Ps* 83, 6–7
[9] *Ps* 119, 3–4 [10] *Pat* 7, 23
[11] *Ps* 119, 2–3 [12] *Rom* 14, 6
[13] *Ps* 45, 11 [14] *Lk* 16, 22
[15] *Ps* 26, 8 [16] *Ps* 28, 5
[17] *Ps* 18, 7 [18] *Ps* 4, 2
[19] *Ps* 30, 8 [20] *Ps* 4, 3
[21] *Ps* 4, 4; *Ef* 1, 20
[22] *Jn* 14, 16–7 [23] *Jn* 7, 39
[24] *Ps* 4, 3–4 [25] *Rom* 8, 34
[26] *Ps* 4, 5 [27] *Rom* 2, 5
[28] *Ps* 4, 7 [29] *Jn* 1, 9
[30] *Ef* 5, 8 [31] *Ps* 4, 7
[32] *Ps* 4, 8 [33] *Ps* 4, 9
[34] *Ibid.* [35] *1 Kor* 15, 54
[36] *Ps* 4, 10 [37] *Ps* 138, 21
[38] *Jer* 32, 35 [39] *Jn* 20, 28
[40] *Ps* 115, 15 [41] *Lk* 18, 11
[42] *Gg* 1, 3 [43] *Ps* 67, 7
[44] *Ps* 5, 8 [45] *Sir* 19, 1
[46] *Ps* 58, 18 [47] *Tob* 14, 17
[48] *Tim* 5, 4 9–10 [49] *Fil* 3, 13
[50] *Kor* 2, 9 [51] *Ps* 35, 10
[52] *Rom* 8, 23 [53] *Mt* 25, 21
[54] *1 Kor* 15, 51 [55] *1 Tim* 1, 5
[56] *Ps* 100, 1 [57] *Ps* 18, 15
[58] *Mt* 5, 22 [59] *1 Kor* 1, 31
[60] *Ps* 117, 14 [61] *Ps* 72, 26
[62] *Ps* 109, 1 [63] *Ps* 142, 2
[64] *Jok* 2, 13 [65] *Rom* 9, 15
[66] *Ps* 118, 108 [67] *Kol* 2, 14–5
[68] *Ps* 90, 13 [69] *Lk* 8, 15

X KNYGA

[1] *1 Kor* 13, 12 [2] *Ef* 5, 27
[3] *Ps* 50, 8 [4] *Jn* 3, 21
[5] *Žyd* 4, 13 [6] *Ps* 5, 13
[7] *Rom* 4, 5 [8] *Ps* 95, 6
[9] *Ps* 102, 3 [10] *1 Kor* 2, 11
[11] *1 Kor* 13, 4 [12] *2 Kor* 1, 11
[13] *Ps* 143, 7–8 [14] *Ps* 50, 3
[15] *Ps* 2, 11 [16] *1 Kor* 13, 12
[17] *1 Kor* 2, 11 [18] *1 Kor* 13, 12
[19] *1 Kor* 10, 13 [20] *Iz* 58, 10

[21] *Rom* 1, 20 [22] *Iš* 13, 14
[23] *Pr* 1, 20 [24] *Rom* 1, 20
[25] *Ps* 31, 9 [26] *Iš* 13, 14
[27] *Gal* 5, 17 [28] *Jn* 14, 6
[29] *Ps* 26, 1 [30] *Jn* 12, 35
[31] *Ps* 30, 10 [32] *Job* 7, 1
[33] *Išm* 8, 21 [34] *Jn* 2, 16
[35] *Ef* 3, 20 [36] *Ps* 2, 11
[37] *1 Kor* 15, 54 [38] *Mt* 6, 34
[39] *1 Kor* 6, 13 [40] *1 Kor* 15, 53
[41] *1 Kor* 9, 27 [42] *Lk* 21, 34
[43] *Išm* 8, 21 [44] *Sir* 18, 30
[45] *1 Kor* 8, 8 [46] *Fil* 4, 11–3
[47] *Pr* 3, 19 [48] *Lk* 15, 24
[49] *Fil* 4, 13 [50] *2 Kor* 10, 17
[51] *Sir* 23, 6 [52] *Tit* 1, 15
[53] *Rom* 14, 20 [54] *1 Tim* 4, 4
[55] *1 Kor* 8, 8 [56] *Kol* 2, 16
[57] *Rom* 14, 3 [58] *Rom* 8, 34
[59] *Jn* 16, 33 [60] *Ps* 138, 16
[61] *Job* 7, 1
[62] *Ps* 12, 4; *Ps* 79, 15; *Ps* 9, 14; *Ps* 6, 3
[63] *2 Kor* 5, 2
[64] Ambraziejaus himno pirmoji eilutė: *Deus Creator omnium.*
[65] *Ps* 24, 15 [66] *Ps* 120, 4
[67] *Ps* 58, 10 [68] *Ps* 25, 3
[69] Ps 17, 47; 37, 23
[70] *Ps* 102, 3–5 [71] *Iz* 37, 20
[72] *Jok* 4, 6; *Pt* 5, 5
[73] *Ps* 17, 14; 28, 3
[74] *Ps* 17, 18 [75] *Iz* 14, 13
[76] *Lk* 12, 32 [77] *Ps* 9, 24
[78] *Gal* 6, 3 [79] *Jn* 3, 21
[80] *Pat* 140, 5 [81] *Ps* 69, 6
[82] *Ps* 30, 23 [83] *Ef* 2, 2
[84] *2 Kor* 11, 14 [85] *Rom* 6, 23
[86] *Tim* 2, 5 [87] *Fil* 2, 6
[88] *Ps* 87, 6 [89] *Jn* 10, 18
[90] *Ps* 102, 3 [91] *Rom* 8, 34
[92] *Jn* 1, 14 [93] *Kor* 5, 15
[94] *Ps* 118, 17–8
[95] *Ps* 142, 10; *Ps* 6, 3
[96] *Kol* 2, 3 [97] *Ps* 21, 27

XI KNYGA

[1] *Ps* 47, 1 [2] *Mt* 6, 8
[3] *Ps* 32, 22 [4] *Mt* 5, 3–9
[5] *Ps* 60, 2
[6] Plg. *Ps* 65, 15; 85, 1; *Rom* 10, 12
[7] *Ps* 26, 7; 85, 3 [8] *Ps* 73, 16
[9] *Ps* 25, 7 [10] *Ps* 118, 18
[11] *Ps* 26, 7 [12] *Mt* 6, 33
[13] *Ps* 118, 85 [14] *Ps* 18, 15
[15] Plg. *Ps* 79, 18 [16] *Kol* 2, 3
[17] *Pr* 1, 1 [18] *Job* 14, 16
[19] Plg. Plotinas, *En* 5, 8, 1
[20] *Ps* 32, 9 [21] *Mt* 17, 5
[22] *Iz* 40, 8 [23] Plg. *Jn* 1, 1
[24] *Jn* 3, 29 [25] *Pr* 1, 1
[26] Plg. Plotinas, *En* 1, 6, 7
[27] Plg. *Ps* 30, 11
[28] *Rom* 8, 24–25 [29] *Ps* 103, 24
[30] Plg. Pauliaus žodžius apie „senąjį aš“ (*Rom* 6, 6).
[31] *Ps* 5, 10 [32] *Pr* 31, 29

[33] *Ps* 101, 28 [34] *Ps* 2, 7
[35] *Ps* 22, 1; 27, 9 [36] *Ps* 138, 6
[37] *Mt* 7, 11 [38] *Ps* 72, 16
[39] *Kor* 4, 13; *Ps* 115, 1
[40] *Ps* 26, 4 [41] *Ps 38*, 6
[42] *Joz* 10, 12–14 [43] *Gal* 1, 21
[44] *Ps* 17, 29 [45] *Ps* 61, 9; 91, 3
[46] *Deus Creator omnium* (Ambraziejaus himno pirmoji eilutė).
[47] Plg. Plotinas, *En* 3, 7, 11
[48] *Ps* 37, 20 [49] *Ps* 62, 4
[50] *Ps* 17, 36; 62, 9
[51] *Fil* 3, 12–14
[52] *Ps* 25, 7; 26, 4 [53] *Ps* 30, 11
[54] *Ps* 143, 8 [55] Plg. *Fil* 3, 13
[56] *Ps* 137, 6 [57] *Ps* 144, 14; 145, 8

XII KNYGA

[1] *Rom* 8, 31 [2] *Met* 7, 7–8
[3] *Ps* 113, 16 [4] *Pr* 1, 2
[5] *Pr* 1, 2 [6] *Iz* 6, 3; *Apr* 4, 8
[7] *Pr* 1, 1 [8] *Ps* 113, 16
[9] *Pr* 1, 2 [10] *Pr* 1, 6-9
[11] *Ps* 118, 176; *Jon* 2, 8
[12] *Ez* 3, 12 [13] *Ps* 18, 15
[14] *Ps* 113, 16 [15] *Ps* 41, 3–4
[16] *Ps* 26, 4 [17] *Ps* 101, 28
[18] *Pr* 1, 1–2 [19] *Ibid.*
[20] *1 Kor* 13, 12 [21] *Pr* 1, 1
[22] *Pr* 1, 7–8 [23] *Pr* 28, 17
[24] *Ps* 148, 6 [25] *Sir* 1, 4
[26] *Pr* 1, 1 [27] *2 Kor* 5, 21
[28] *Ps* 113, 16 [29] *Ps* 25, 8
[30] *Ps* 18, 176 [31] *2 Kor* 5, 1
[32] *Ps* 72, 28 [33] *Ps* 118, 145
[34] *Ps* 25, 7 [35] *Ps* 27, 1
[36] *Ps* 14, 3 [37] *Ps* 58, 8
[38] *Pr* 1, 1 [39] *Pr* 1, 2
[40] *Pr* 1, 1 [41] *2 Tim* 2, 14
[42] *Ef* 4, 29; *1 Tim* 1, 4-5. 8
[43] *Ps* 37, 11 [44] *Pr* 1, 1
[45] *Ps* 103, 14 [46] *Rom* 11, 36
[47] *Jn* 14, 17 [48] *Pr* 1, 1
[49] *Pr* 1, 2 [50] *Ps* 113, 16
[51] *Pr* 1, 1 [52] *Pr* 1, 2 [53] *Pr* 1, 1
[54] *Pr* 1, 31 [55] *Pr* 1, 1 [56] *Pr* 1, 2
[57] *Ps* 1, 9 [58] *Ps* 115, 7
[59] *Ps* 115, 9 [60] *Pr* 1, 1
[61] *Jn* 8, 47 [62] *Jer* 18, 19
[63] *1 Tim* 1, 8. 5 [64] 1 Kor 4, 6
[65] *Mt* 22, 37–9 [66] *1 Jn* 5, 10
[67] *Rom* 9, 21 [68] *Ps* 8, 5
[69] *Pr* 1, 6–7, 9 [70] *Ps* 55, 2
[71] *2 Mak* 15, 21 [72] *Pr* 1, 31
[73] *Pr* 1, 1 [74] *Ibid.*
[75] *Ps* 142, 10

XIII KNYGA

[1] *Ps* 58, 18 [2] *Ps* 103, 24
[3] *Pr* 1, 31 [4] *Pr* 1, 2
[5] *Ps* 72, 28 [6] *2 Kor* 5, 21
[7] *Ps* 35, 7 [8] *Pr* 1, 3
[9] *Pr* 1, 2 [10] *Ps* 35, 10
[11] *Ps* 113, 16 [12] *Rom* 5, 5

[13] *1 Kor* 12, 1 [14] *1 Kor* 12, 31
[15] *Ef* 3, 19 [16] *Pr* 1, 2
[17] *Ps* 123, 5 [18] *Pr* 1, 3
[19] *Ef* 5, 8 [20] *Ps* 17, 29
[21] *Iz* 58, 10 [22] *Pr* 1, 2
[23] *Apd* 2, 38 [24] *Ps* 9, 14–5
[25] *Ps* 83, 6 [26] *Ps* 119, 1
[27] *Ps* 121, 6 [28] *Ps* 60, 8
[29] *Pr* 1, 3 [30] *Ef* 5, 8
[31] *Jn* 1, 9
[32] *Iz* 6, 3; *Apr* 4, 8; *1 Kor* 1, 15
[33] *Pr* 1, 1 [34] *Pr* 1, 2
[35] *Ps* 38, 12 [36] *Ps* 35, 7
[37] *Pr* 1, 3; *Mt* 3, 2 [38] *Ps* 41, 6–7
[39] *Pr* 1, 3 [40] *Ef* 5, 8 [41] *Iz* 6, 3
[42] *Rom* 8, 24 [43] *Ps* 41, 8
[44] *1 Kor* 3, 1 [45] *2 Kor* 5, 4
[46] *Ps* 41, 2–3 [47] *2 Kor* 5, 2
[48] *Rom* 12, 2 [49] *1 Kor* 14, 20
[50] *Gal* 3, 1 [51] *Mal* 3, 10
[52] *Ps* 45, 5 [53] *Jn* 3, 29
[54] *Rom* 8, 22–3 [55] *2 Kor* 11, 3
[56] *Ps* 41, 4 [57] *Job* 32, 20
[58] *Ps* 41, 5 [59] *Ps* 41, 6
[60] *Ps* 118, 105 [61] *Ef* 5, 8
[62] *Rom* 8, 10 [63] *Gg* 2, 17
[64] *Rom* 8, 11 [65] *2 Kor* 1, 22
[66] *Ef* 5, 8
[67] *Rom* 8, 24; *1 Tes* 5, 5
[68] *Ps* 16, 3 [69] *Pr* 1, 5
[70] *1 Kor* 4, 7 [71] *Rom* 9, 21
[72] *Iz* 34, 4 [73] *Ps* 103, 2
[74] *Ps* 8, 4 [75] *Ps* 8, 3
[76] *Ez* 30, 6 [77] *Sir* 30, 6
[78] *Pr* 1, 7 [79] *Ps* 148, 2–5
[80] *Mt* 18, 10 [81] *Ps* 47, 15
[82] *Ps* 35, 6 [83] *Mt* 24, 35
[84] *Iz* 40, 6–8 [85] *1 Kor* 13, 12
[86] *1 Jn* 3, 2 [87] *Gg* 1, 3
[88] *1 Jn* 3, 2 [89] *Ps* 142, 6
[90] *Ps* 35, 10 [91] *Ps* 94, 5
[92] *Pr* 1, 12 [93] *Ibid.*
[94] *Ps* 84, 12 [95] *Pr* 1, 14
[96] *Iz* 58, 7–8 [97] *Fil* 2, 15
[98] *Pr* 1, 14–8 [99] *2 Kor* 5, 17
[100] *Rom* 13, 11–2 [101] *Ps* 64, 12
[102] *Mt* 9, 38 [103] *Jn* 4, 38
[104] *Ps* 101, 28 [105] *1 Kor* 12, 7–11
[106] *1 Kor* 3, 1 [107] *1 Kor* 2, 6
[108] 1 Kor 2, 14 [109] *1 Kor* 3, 1–2
[110] *Iz* 1, 16 [111] *Pr* 1, 9
[112] *Mt* 19, 16–22 [113] *1 Kor* 2, 6
[114] *Mt* 13, 7. 22 [115] *1 Kor* 1, 27
[116] *Iz* 52, 7 [117] *Ps* 18, 2
[118] *Ps* 18, 3; *1 Kor* 12, 8
[119] *Apd* 2, 2–3 [120] *Fil* 2, 15–6
[121] *Mt* 5, 14–5 [122] *Pr* 1, 20–2
[123] *Jer* 15, 19 [124] *Ps* 105, 21–2
[125] *Ps* 18, 4–5 [126] *Pr* 1, 24
[127] *Jn* 3, 5 [128] *Jn* 4, 48
[129] *1 Kor* 14, 22 [130] *Ps* 22, 5
[131] *1 Tim* 5, 6 [132] *Ps* 68, 33
[133] *Pr* 1, 24 [134] *Rom* 12, 2
[135] *Rom* 12, 2 [136] *Pr* 1, 21
[137] *Gal* 4, 12 [138] *Sir* 3, 19
[139] *1 Kor* 8, 8 [140] *Rom* 1, 20
[141] *Rom* 12, 2 [142] *Pr* 1, 21
[143] *Pr* 1, 26 [144] *Rom* 12, 2
[145] *Pr* 1, 26–7 [146] *Kol* 3, 10
[147] *1 Kor* 2, 15 [148] *Pr* 1, 26

[149] *1 Kor* 2, 14 [150] *Ps* 48, 13
[151] *Ef* 2, 10 [152] *Pr* 1, 27
[153] *Gal* 3, 28 [154] *Kol* 3, 9–10
[155] *Mt* 7, 20 [156] *1 Kor* 5, 12
[157] *Pr* 1, 27 [158] *2 Kor* 6, 5–6
[159] *Ps* 78, 10 [160] *Pr* 1, 1
[161] *Jn* 14, 6; *Rom* 3, 4
[162] *Jn* 8, 44 [163] *Pr* 1, 29–30
[164] *2 Tim* 1, 16 [165] *2 Kor* 11, 9
[166] *2 Tim* 4, 16 [167] *Ps* 18, 5
[168] *Fil* 3, 19 [169] *Rom* 16, 18
[170] *Fil* 4, 10–3 [171] *Kol* 3, 9–10
[172] *Fil* 4, 14 [173] *Ps* 4, 2
[174] *Fil* 4, 14–6 [175] *Fil* 4, 16
[176] *Fil* 4, 17 [177] *Mt* 10, 41–2
[178] *1 Kor* 14, 23 [179] *Pr* 1, 4–31
[180] *1 Kor* 2, 11 [181] *Mt* 10, 20
[182] *Rom* 5, 5 [183] *Apr* 11, 17
[184] *Pr* 1, 31 [185] *Iz* 26, 12
[186] *Mt* 7, 7–8

POSIDIJUS

AUGUSTINO GYVENIMAS

APIE PIRMĄJĄ AUGUSTINO BIOGRAFIJĄ

Posidijaus *Augustino gyvenimas* – vertingas didžiojo Hipono vyskupo ir gilaus krikščionių mąstytojo Augustino gyvenimo liudijimas natūraliai papildo jo paties *Išpažinimų* pasakojimą, tarsi siūlydamas skaitytojui pažvelgti į jį kito žmogaus akimis – mokinio, giliai persiėmusio savo mokytojo mokymo žvilgsniu. Ir Augustinas, ir Posidijus buvo Bažnyčios žmonės, gyvenę savo laikų sūkuryje, veikliai darbavęsi jos labui ir siekiams, tad šis Posidijaus veikalėlis taip pat leis išvysti, kas sudarė Bažnyčios ir visuomenės gyvenimą IV a. pabaigos – V a. pradžios Afrikoje. Pagaliau, ir tai svarbiausia, per Posidijaus ekleziologinių idėjų ir kasdienių darbų šydą skaitytojai išvys gyvą ir veržlų paties Augustino asmenį. „Ir iš tiesų šis Dievui malonus ir mielas vyskupas savo raštuose, kiek tik leista regėti šviečiant tiesai, visiškai teisingai ir akivaizdžiai pasirodo gyvenęs *tikėjimu, viltimi ir meile* katalikų Bažnyčiai. Tai pripažįsta visi, kurie įgyja naudos skaitydami jo raštus apie šventuosius dalykus. Tačiau aš manau, kad daugiau iš jo naudos įgijo tie, kas girdėjo ir savo akimis matė jį kalbant bažnyčioje, o ypač tie, kurie žino, kaip jis *elgėsi tarp žmonių*“ (*Augustino gyvenimas*, XXXI 9). Galime tik padėkoti Posidijui, kad jis nors truputį mums leido šitai pajusti.

Posidijaus teksto vertimui imtas naujausias jo leidimas, parengtas A. A. R. Bastiaenseno (Possidio, *Vita di Agostino.* Testo critico e commento a cura di A. A. R. Bastiaensen, in: *Vite dei santi*, III. Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori editore, Verone, 1975, p. 130–240), verčiant naudotasi kitais dviem paminėtais leidimais ir vertimais. „Augustino gyvenimo“ vertimo darbą nuveikė Tomas Vaičiulis, taip pat parašęs įvadą, skirtą Posidijui ir šiam jo veikalui. Paaiškinimus sudarė Darius Alekna.

Palydėdami savo vertimą ir komentarus į skaitytojo rankas, džiaugiamės galėdami padėkoti ponioms Martine Dulaey, Annick Martin ir Jolantai Gelumbeckaitei už labai reikalingą paramą knygomis ir straipsniais.

Tomas Vaičiulis, Darius Alekna

I. Apie autorių

Vienintelis šaltinis, iš kurio galima sužinoti apie Posidijų ir jo gyvenimo kelią, yra šis jo veikalas „Augustino gyvenimas" ir keli jo paminėjimai Augustino laiškuose. Posidijus buvo ištikimas Augustino mokinys ir draugas apie keturiasdešimt metų[1]. Jis gimė, kaip manoma, tarp 360 ir 370 metų, tačiau tai nėra labai aišku[2]. Kalamos miesto vyskupu jis tapo 397 metais. Posidijus, kaip ir kiti katalikų vyskupai, rengdavo susitikimus ir diskutuodavo su priešininkais bei bandydavo įrodyti, kad jų tikėjimas yra vienintelis tikrasis. 403 metais jis du kartus bandė organizuoti viešus debatus su donatininkų vyskupu Krispinu, tačiau šis kiekvieną kartą atsisakydavo, o katalikų priešininkai donatininkai dėl Posidijaus aktyvios veiklos prieš juos šiam surengė nenusisekusią pasalą, kai šis keliavo į Kalamos diecezija ir bandė jį nužudyti. Todėl, kadangi Augustinas daugiau nebegalėjo toleruoti katalikų persekiojimų, buvo kreiptasi į imperatorių, ir per teismą donatininkai buvo viešai paskelbti eretikais[3]. Posidijus ir vėliau (408–410 m.) tarpininkavo katalikiškiems Bažnyčios ir imperatoriaus dvarui[4]. Kartu su kitais katalikų vyskupais jis dalyvavo debatuose (*collationes*) su donatininkų bažnyčios vyskupais[5].

Taiką nutraukė 428 metais įvykęs vandalų įsiveržimas ir į Romos imperijos šiaurinės Afrikos dalį. Vienas iš pirmųjų užimtų miestų buvo Kalama, iš kurios Posidijui teko trauktis į Hiponą, kur tuo metu vyskupavo Augustinas. Tačiau netrukus vandalai apsiautė ir šį miestą. Miesto apgultis, nesėkminga priešams, truko keturiolika mėnesių, o Posidijui teko dalia būti paskutiniųjų Augustino veikalų ir jo mirties jau trečią apgulties mėnesį liudytoju[6].

Po apgulties Posidijus galėjo grįžti į Kalamą bei toliau eiti savo pareigas. Tačiau šioje Afrikos dalyje vis labiau įsigalintis arijonizmas pakeitė katalikybę, ir netrukus, po Geizeriko pasiekto susitarimo su imperatoriumi 435 metais, Posidijus buvo priverstas pasitraukti. Tai paskutinis vyskupo Posidijaus paminėjimas[7].

[1] Posidijus, *Augustino gyvenimas*, XXXI, 1.

[2] Ortensie, Ray, *Saint Augustine's Anti-Heresy Writings Through the Eyes of Possidius's Sancti Augustini Vita*, p. 5.

[3] Posidijus, *op. cit.*, XII, 8.

[4] Ortensie, Ray, *op. cit.*, p. 5.

[5] Posidijus, *op. cit.*, XIII, 2–4.

[6] *Ibid.*, XXVIII, 4–9 – XXIX..

[7] Ortensie, R., *op. cit.*, p. 5.

Daug abejonių kelia taip Posidijaus giriami santykiai tarp jo ir vyskupo Augustino. Jei iš tiesų jie buvo tokie idealūs ir tvirti, tai kodėl iš daugybės apie 270 išlikusių Augustino laiškų tik vienas, *Ep.* 245[8], tėra adresuotas Posidijui? Mūsų veikalo autorius vyskupo Augustino iš viso tėra minimas tik šešiuose iš visų jo laiškų (*Ep.* 95, 101, 104, 105, 177, 183). Veikiausiai Posidijus nebuvo artimas Augustino draugas, o tiesiog jo pavaldinys vyskupas, ir tarp jų, matyt, buvo veikiau oficialūs santykiai, įprasti tarp tokių pareigybių.

Apie Posidijaus mirties datą nežinoma nieko, paskutiniuose jo pamінėjimuose kalbama apie jo išvykimą į Italiją 438–439 metais.

II. Apie Posidijaus veikalą „Augustino gyvenimas"

Posidijus savo veikalą „Augustino gyvenimas" parašė nutraukus Hipono apgultį. Spėjama, kad tai galėjo būti tarp 432 ir 439 metų[9]. Ar šis kūrinys buvo parašytas iš karto, ar per keletą laikotarpių, nėra aišku, tačiau akivaizdžiai galima išskirti atskiras „Augustino gyvenimo" dalis ir įžvelgti jo planą, nors tai nebūtinai liudytų, kad šios dalys buvo rašomos atskirai, ar taip iš anksto suplanavus.

Kūrinys pradedamas įžanga, kurioje autorius nurodo, kaip jis rašys šį veikalą, kokiais šaltiniais naudosis („...ką mačiau ir girdėjau iš jo paties", „...ką iš jo girdėjau ir mačiau daugelį metų būdamas greta jo Šviesybės")[10] ir kokiais ne („Ir nebandysiu minėti viso to, ką aprašė pats palaimintasis Augustinas savo „Išpažinimų" knygose apie save patį")[11], kad jis nesirengia įtraukti į savo veikalą Augustino gyvenimo iki krikšto ir iš karto po jo („...koks jis buvo prieš gaudamas malonę, ir koks gyveno jau gavęs")[12].

Tolesnis „Augustino gyvenimas" susideda iš keturių dalių (H. T. Weiskotten, A. von Harnack[13]):

[8] Parsons, Sister Wilfrid, Saint Augustine: Letters. The Fathers of the Church. Ed. Roy Joseph Deferrari, Washington: Catholic University of America Press, 1951.

[9] Ortensie, Ray, *op. cit.*, p. 5.

[10] Posidijus, *op. cit.*, Praef. 1; 3.

[11] *Ibid.*, Praef. 5.

[12] *Ibid.*, Praef. 5.

[13] Mohrmann, Chr., Introduzione, in: *Vite dei santi*, III. Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori editore, Verone, 1975, p. XLIV.

a) Augustino gimimas, jaunystė ir išsilavinimas (I–V skyriai);

b) Kovos, debatai su įvairiais eretikais (VI–XVIII skyriai);

c) *Mores*: elgesys, apranga, maistas, santykiai su žmonėmis (XIX–XXVII skyriai);

d) Priešmirtinės valandos ir mirtis (XXVIII–XXX skyriai).

Kai kurie tyrinėtojai (M. Pellegrino[14]) pirmą ir antrą dalis pamatuotai sujungia į vieną – chronologinį gyvenimo aprašymą. Antrosios dalies (b) gale Posidijus, tarsi viso kūrinio pabaigoje, kalba apie Augustino parašytų veikalų sąrašą, kurį jis prideda prie savo veikalo („...nusprendžiau, Dievui padedant, šio darbelio gale taip pat pridėti ir šių knygų, traktatų ir laiškų sąrašą")[15], tačiau visa tai organiškai įsipina į visą kūrinį ir, kadangi toliau autorius pradeda rašyti apie Augustino išorę ir elgseną, tai tą sąrašo paminėjimą galima suprasti kaip Augustino gyvenimo aktyviojo laikotarpio aprašymo pabaigai tinkantį jo darbo rezultatą – gausybę pamokslų ir knygų, iš kurių „...galės kiekvienas išsirinkti sau perskaityti ir susipažinti su kuo tik norės"[16].

Posidijus plačiai naudoja Šventąjį Raštą, tačiau įvairiais būdais. Jo veikale yra ir tikslių citatų iš *Biblia vulgata*, kartais nelabai tikslių, dažnos aliuzijos, o kartais įterpiami tik keli žodžiai. Nors, kaip autorius pats rašo įžangoje: „Ir nebandysiu minėti viso to, ką aprašė pats palaimintasis Augustinas savo „Išpažinimų" knygose apie save patį"[17], tačiau šio veikalo lyginamieji tyrinėjimai su Augustino raštais[18] parodė, kad kai kurios vietos primena, o kitos net ir ištisai parašytos naudojantis Augustino veikalais.

[14] Possidio, *Vita di S. Agostino*. Introduzione, testo critico, versione e note a cura di Michele Pellegrino, Verba Seniorum IV, Alba, Edizioni Paoline, 1955, p. 20–25.

[15] Posidijus, *op. cit.*, XVIII 10.

[16] *Ibid.*

[17] *Ibid.*, Praef. 5.

[18] Courcelle, P., Emprunts et compléments de Possidius aux *Confessions*, in: Pierre Courcelle, *Les Confessions de Saint Augustin dans la tradition littéraire. Antécédents et Postérité*, Paris, Etudes Augustiniennes, 1963, p. 609–621.

LITERATŪRA

Possidius, *Augustins Leben*, eingeleitet und übersetzt bei Adolf von Harnack, in: *Abhandlungen der preussische Akademie der Wissenschaften*, 1930, philosophische-historische Klasse, I.

Possidio, *Vita di S. Agostino*. Introduzione, testo critico, versione e note a cura di Michele. Pellegrino, Verba Seniorum IV, Alba, Edizioni Paoline, 1955.

Possidio, *Vita di Agostino*. Testo critico e commento a cura di A. A. R. Bastiaensen, in: *Vite dei santi*, III. Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori editore, Verone, 1975, p. 130–240.

Alekna, Darius, Šv. Augustino *De doctrina christiana* II, 41, 62: autobiografinė egzegezė, in: *Literatūra*, 2000, 42 (3), p. 68–80.

Bouhot, Jean-Paul, La transmission d'Hippon à Rome des oeuvres de saint Augustin, in: *Du copiste au collectioneur. Mélanges en l'honneur de André Vernet*, Brepols, 1999, p. 23–33.

Brown, Peter, *Augustinas iš Hipono. Biografija*, iš anglų k. vertė D. Alekna, Vilnius, Taura, 1997.

Courcelle, Pierre, Emprunts et compléments de Possidius aux Confessions, in: Courcelle, Pierre, *Les Confessions de Saint Augustin dans la tradition littéraire. Antécédents et postérité*, Paris, Etudes Augustiniennes, 1963, p. 609–621.

Dagemark, Siver, Possidius' Use of the Bible: an Examination of Intertextuality in Vita Augustini, in: *L'Esegesi dei padri latini dalle origini a Gregorio Magno, Atti dei XXVIII Incontro dell'antiquitą cristiana, Roma, 1999, Studio Ephemeridis Augustinianum 68*, Roma, 2000, p. 175–218.

Dolbeau, François, La survie des oeuvres d'Augustin. Remarques sur *l'Indiculum* attribué à Possidius et sur la bibliothèque d'Anségise; in: *Du copiste au collectionneur. Mélanges André Vernet, Bibliologia* 18, Turnhaut, Brepols, 1998, p. 3–12.

Hadot, Ilsetraut, Erziehung und Bildung bei Augustin, in: *Internationales Symposion über den Stand der Augustinus-Forschung*, Hgb. von

Cornelius Mayer und Karl Heinz Chelius, Augustinus-Verlag Würzburg, 1989, p. 99–130.

Lancel, Serge, *Saint Augustin*, Paris, Fayard, 1999.

Madec, Goulven, Augustin évêque: Pour un renouvellement de la problématique doctrinale, in: Goulven Madec, *Lectures Augustiniennes*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes, 2001, p. 75–97 (= *Augustin prédicateur (395–411). Actes du Colloaue international de Chantilly (5–7 septembre 1996)*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes, 1998, p.11–32).

Madec, Goulven, Augustin prêtre: Quelques notes pour la célébration d'un 16e centenaire. in: Goulven Madec; *Lectures Augustiniennes*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes, 2001, p. 59–74 (= *De Tertullien aux Mozarabes. Mélanges offerts à Jacques Fontaine*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes, 1992, p. 185–199).

Mohrmann, Christine, Introduzione in: *Vite dei santi*, III. Fondazione Lorenzo Valla, Arnoldo Mondadori editore, Verone, 1975, p. XLII–LXIII.

Ortensie, Ray, *Saint Augustine's Anti-Heresy Writings Through the Eyes of Possidius's Sancti Augustini Vita.* http://icdweb.cc.purdue.edu/~photoray/possidius1.html.

Verheijen, Luc, *La Régle de saint Augustin II, Recherches historiques*, Institut des Etudes Augustiniennes, Paris, 1967.

AUGUSTINO GYVENIMAS

[Pratarmė] 1. Įkvėpus visa ko kūrėjui ir valdovui Dievui, atmindamas savo pasiryžimą[1], kai buvau nusprendęs, Išganytojo malonės dėka, tarnauti visagalei ir dieviškajai Trejybei tikėjimu ir anksčiau, pasaulietiniame gyvenime, ir dabar, eidamas vyskupo pareigas, ir siekdamas gautu talentu, kad ir koks jis būtų, bei kalba būti naudingas šventos ir tikrosios Viešpaties Kristaus Visuotinės Bažnyčios statybai, aš noriu šiek tiek papasakoti apie Dievo nulemtojo[2] ir savo laikais iškilusio puikaus vyskupo Augustino gyvenimą ir jo įpročius, ką mačiau ir girdėjau iš jo paties. 2. Skaitome bei matome, kad ir prieš mus pamaldūs šventosios motinos Visuotinės Bažnyčios vyrai, „paakinti Dievo Dvasios"[3], savo kalba ir stiliumi, raštu ir žodžiu panašių dalykų pateikdavo smalsiųjų ausims ir akims tam, kad mokyti žmonės sužinotų, kiek ir kokių vyrų, visuotinės Viešpaties malonės žmogiškiesiems reikalams dėka, nusipelnė ir gyventi, ir ištverti[4] iki pat mirties akimirksnio[5]. 3. Todėl aš, „menkiausias iš visų, kas gavo malonę"[6], neapsimestu tikėjimu[7], kokiu tikintiesiems privalu tarnauti ir įtikti viešpačių Viešpačiui[8] ir visiems geriesiems [krikščionims], ėmiausi rašyti, ką Dievas duos[9], apie minėto garbingojo vyro gimimą, gyvenimo eigą ir deramą pabaigą[10] visa, ką iš jo girdėjau ir mačiau daugelį metų džiaugdamasis jo meile.

4. Aukščiausios Didenybės prašau, kad šią mano prisiimtą naštą taip neščiau ir atlikčiau, kad neužgaučiau „šviesybių Tėvo"[11] tiesos ir nepasirodyčiau ką nors atimąs iš dorųjų Bažnyčios sūnų meilės. 5. Ir nebandysiu minėti viso to, ką

aprašė pats palaimintasis Augustinas savo „Išpažinimų" knygose apie save patį, koks jis buvo prieš gaudamas malonę[12] ir koks gyveno jau gavęs[13]. 6. Mat jis šitai norėjo padaryti tam, kaip sako Apaštalas, kad „nė vienas žmogus nepamanytų ir nepagalvotų apie jį daugiau nei tai, ką jame matė ar iš jo girdėjo"[14], šventai nusižeminęs ir tikrai niekaip neklaidindamas ir siekdamas šlovės už išlaisvinimą ir malones, tai yra už tai, ką jau turėjo gavęs, ne sau, o savo Viešpačiui, ir prašydamas, kad broliai melstų malonių, kurių jis troško[15]. 7. Taigi kaip angelų paskelbta: „Karaliaus šventumą dera slėpti, o Dievo darbus atskleisti ir pripažinti – garbinga"[16].

I 1. Jis gimė[17] Afrikos provincijoje, Tagastos mieste, garbingų[18] tėvų krikščionių[19], priklausiusių kurijai[20], šeimoje. Maitintas ir žindytas jų rūpesčiu, stropiai ir negailint išlaidų, puikiai išlavintas pasaulietinėje literatūroje, tai yra išėjęs mokslus, kuriuos vadina laisvaisiais[21]. 2. Mat pirma savo gimtajame mieste dėstė gramatiką[22], po to Afrikos sostinėje Kartaginoje[23] – retoriką, kaip ir vėliau anapus jūros, Romos mieste[24] ir Milane[25], kur tuo metu buvo įsikūręs imperatoriaus Valentiniano Jaunesniojo[26] dvaras. 3. Šiame mieste vyskupystei vadovavo mieliausias Dievui ir pats garsiausias tarp puikiausių vyrų vyskupas Ambraziejus[27]. Tuo metu jis godžiai ir nesitraukdamas iš vietos klausydavosi stovėdamas bažnyčioje tarp žmonių šio Dievo pamokslininko svarstymo pilnų žodžių. 4. Kadaise Kartaginoje dar jaunuolį jį suviliojo manichėjų[28] paklydimas, todėl labiau už kitus įdėmiai klausydavosi, ar nėra kas sakoma jo labui

ar prieš šią ereziją. 5. Ir Dievo Išlaisvintojo, paveikusio savo vyskupo širdį, išmintis pasirūpino[29], kad būtų išnarplioti prieš šį paklydimą sukylantys Įstatymo klausimai[30]. Ir šitaip pamokius, pamažu ir po truputį ši erezija dieviško gailestingumo dėka iš jo sielos buvo išvyta. Ir iškart sutvirtėjo jo katalikų tikėjimas, jame užgimė karštas troškimas kilti aukštyn šioje religijoje, todėl artinantis šventoms Velykų dienoms buvo panardintas į išsigelbėjimo vandenį. 6. Ir dieviškai pagalbai pasirūpinus, įvyko taip, kad iš šio tokio nuostabaus ir aukšto vyskupo Ambraziejaus jis gavo ir išganingąjį katalikų Bažnyčios mokslą, ir dieviškuosius Sakramentus[31].

II 1. Netrukus jis iš pat širdies gelmės[32] apleido bet kokį pasaulietinio gyvenimo troškimą[33] ir jau nebesiekė nei žmonos, nei kraujo sūnų[34], nei turto, nei pasaulio garbės, tačiau pasiryžo kartu su savaisiais tarnauti Dievui, trokšdamas gyventi toje mažoje kaimenėje ir būti iš jos, į kurią Viešpats kreipėsi tardamas: „Nebijok, mažoji kaimene, kadangi jūsų Tėvas panorėjo atiduoti jums karalystę. Išparduokite savo turtą ir išdalinkite išmaldai. Įsitaisykite sau piniginių, kurios nesusidėvi, kraukite nenykstantį lobį danguje“[35], ir taip toliau. 2. Ir tai, ką vėl sako Viešpats, troško daryti šventasis vyras: „Jei nori būti tobulas, eik parduok, ką turi, išdalyk vargšams, tai turėsi lobį danguje. Tuomet ateik ir sek paskui mane“[36]. Ir ant tikėjimo pamatų jis troško statyti pastatą „ne iš medžio, šieno ir šiaudų, tačiau iš aukso, sidabro ir brangakmenių“[37]. 3. Ir tuo metu jis buvo jau vyresnis nei trisdešimt metų, dar esant gyvai tik motinai, neatsitrau-

kiančiai nuo jo, kuri džiaugėsi jo priimtu sprendimu tarnauti Dievui labiau nei kūno vaikaičiais[38]. Mat jo tėvas jau anksčiau buvo miręs. 4. O mokiniams, kuriuos mokė retorikos, pranešė, kad susirastų sau kitą dėstytoją, kadangi jis nusprendė tarnauti Dievui[39].

III 1. Patyręs malonę, jis nusprendė kartu su kitais tėvynainiais[40] ir savo draugais, lygiai taip pat tarnaujančiais Dievui, sugrįžti į Afriką ir savus namus bei žemes[41]. 2. Čia atvykęs ir įsikūręs, bet pasitraukęs nuo jų[42], tris metus[43] su tais, kurie prie jo prisidėjo, ištikimai gyveno Dievui[44] pasninku, maldomis[45] ir gerais darbais, dieną ir naktį skaitydamas Viešpaties Įstatymą[46]. Ir apie tuos dalykus, kurių suvokimą jam, savyje mąstančiam ir besimeldžiančiam, Dievas atskleidė, mokydavo ir šalia esančius, ir nesančius pokalbiais ir knygomis[47]. 3. Ir tuo metu kartą nutiko taip, kad vienas iš tų žmonių, kuriuos vadina „sutvarkančiais reikalus"[48], ir kuris buvo įsikūręs Karališkojo Hipono[49] mieste, tikras ir dievobaimingas[50] krikščionis, sužinojęs apie jo gerą vardą ir mokymą, labai panoro ir nusprendė jį pamatyti, pasižadėdamas paniekinti visus šio pasaulio malonumus ir geismus[51], jei tik kada nors gautų malonę iš jo lūpų išgirsti Dievo žodį[52]. 4. Kai šitai patikimais ryšiais Augustinui buvo pranešta, trokšdamas išvaduoti sielą iš šio gyvenimo pavojų ir amžinos mirties[53], jis iš karto ir nedelsdamas atvyko į minėtą miestą ir, susitikęs su anuo žmogumi keletą kartų kalbėjosi ir jį ragino, kiek Dievas leido, kad tai, ką Dievui prižadėjo, sugrąžintų[54]. 5. O anas diena iš dienos žadėdavo pasikeisiąs, tačiau šito neįvykdė

Augustinui tuo metu viešint. Tačiau šitai tikrai negalėjo būti tuščiai ir veltui[55], kadangi per „tokį tyrą indą, skirtą garbei, tinkamą Viešpačiui ir pasiruošusį kiekvienam geram darbui"[56] bet kokioje vietoje veikė Dievo apvaizda[57].

IV 1. Tuo metu Hipono miesto katalikų Bažnyčioje vyskupo pareigas ėjo šventasis[58] Valerijus[59]. Kai jis bažnyčios reikmių verčiamas prakalbo į Dievo tautą ir paragino išsirinkti ir paskirti miestui kunigą, katalikai, jau pažindami švento Augustino pasiryžimą [vienuolystei] ir mokymą, uždėję rankas sugriebė jį (kadangi ir jis pats stovėjo minioje visiškai ramus ir nenutuokdamas, kas įvyks; mat būdamas pasaulietis buvo pratęs, kaip jis pats mums pasakojo, nesilankyti tik tose bažnyčiose, kurios neturėjo vyskupų) [2.] ir, kaip tokiomis aplinkybėmis įprasta, atvedė jį vyskupui, idant paskirtų[60]. Kad tai įvyktų ir būtų padaryta, visi vieningai sutarė ir troško, prašė su dideliu užsidegimu ir triukšmu, o jis liejo gausias ašaras. Kai kurie, kaip jis pats mums pasakojo, tuomet palaikę jo ašaras puikybe[61] ir puolę jį guosti sakydami, kad ir kunigo vieta, nors jis nusipelnąs aukštesnės, vis dėlto priartinanti prie vyskupystės. 3. Tuo tarpu anas Dievo žmogus, kaip mums pasakojo, labai giliai susimąstęs suprato ir suaimanavo matydamas, kiek daug bei kokių didelių pavojų jo gyvenimui gresia ir jau kyla iš vadovavimo Bažnyčiai bei jos valdymo, ir todėl pravirkęs[62]. Ir jų troškimas, kaip norėjo, buvo išpildytas[63].

V 1. Taigi, tapęs kunigu, netrukus greta bažnyčios jis įkūrė vienuolyną[64] ir pradėjo gyventi su Dievo tarnais pa-

gal šventųjų Apaštalų nustatytą būdą ir taisykles: svarbiausia buvo, kad nė vienas toje bendruomenėje neturėtų nieko nuosava, bet visa, kas reikalinga, būtų bendra[65], ir kiekvienam būtų padalyta pagal reikalą. Šitaip jis pats jau anksčiau gyveno, kai iš užjūrio grįžo į savo tėviškę[66]. 2. O šventasis Valerijus, jį paskyręs, džiūgavo[67], ir būdamas pamaldus ir dievobaimingas vyras, dėkojo Dievui, kad jo maldos dėl to, idant dangus jam dovanotų tokį žmogų, kuris galėtų statyti Viešpaties bažnyčią[68] Dievo žodžio ir išganingojo mokymo pagalba, buvo Viešpaties išklausytos[69], kurias, kaip pasakojo[70], liedavęs labai dažnai. Nes šis žmogus suprato, kad jis tam reikalui mažiau naudingas, būdamas graikas pagal tautybę ir mažiau išsilavinęs lotynų kalbos ir literatūros srityse. 3. Ir jis suteikė šiam kunigui leidimą jo akivaizdoje skelbti Evangeliją[71] ir ją kuo plačiausiai aiškinti bažnyčioje (tiesa, tai prieštaravo Afrikos bažnyčių tradicijai ir papročiams, dėl ko kai kurie vyskupai jam netgi priekaištaudavo)[72]. 4. Tačiau šis garbus ir įžvalgus vyras, žinodamas ir būdamas tikras, kad šitai yra pagal Rytų bažnyčių paprotį ir atsižvelgdamas į Bažnyčios reikmes, nesirūpino peikiančiųjų kalbomis, kol kunigas dirbo tuos darbus, kuriuos atlikti suprato save vyskupą visai nesugebėsiant. 5. Dėl šios priežasties „įžiebtas ir degantis žiburys, įstatytas į žibintuvą, švietė visiems, kas buvo namuose“[73]. O vėliau, garsui apie tai lekiant ir skriejant, ir matant gerą pradinį pavyzdį, gavę iš vyskupų leidimą, kai kurie kunigai taip pat pradėjo vyskupų akivaizdoje žmonėms aiškinti Dievo žodį.

VI 1. Tame Hipono mieste tuomet nepaprastai daug

miestiečių ir svetimšalių užkrėtė ir į juos įsiskverbė manichėjų maras, vienam šios erezijos kunigui, vardu Fortūnatas, kuris ten darbavosi ir gyveno, išvedant juos iš teisingo kelio ir apgaudinėjant. 2. Tada Hipono miesto gyventojai bei svetimšaliai krikščionys katalikai ir net donatininkai[74] ateina pas kunigą Augustiną ir prašo, kad susitiktų su tuo manichėjų kunigu, kurį laikė mokytu, ir kad su juo panagrinėtų Įstatymą. 3. Su šiuo pasiūlymu jis, kaip parašyta, „pasiruošęs atsakyti kiekvienam klausiančiam apie tikėjimą ir viltį“[75], kuri yra Dieve ir sugebąs „paraginti sveiku mokymu ir atremti priešginas“[76], visiškai pritardamas sutiko. Tačiau pasiteiravo, ar ir anas taip pat norėtų šitai surengti. 4. O šie tučtuojau tai pranešė pačiam Fortūnatui, prašydami, ragindami ir net reikalaudami, kad jis jokiu būdu neatsisakytų. O jis iš tiesų bijojo su juo susitikti, kadangi minėtasis Fortūnatas jau Kartaginoje pažinojo šventąjį Augustiną, kuris anuomet priklausė tam pačiam paklydimui, kaip ir jis pats. 5. Bet vis dėlto, priverstas didžiulio saviškių spaudimo ir bijodamas gėdos, prižadėjo ateisiąs į susitikimą ir dalyvausiąs disputų dvikovoje[77]. 6. Netrukus, sutarus dieną ir vietą[78] ir susirinkus daugeliui mokytų bei minioms smalsių žmonių, o raštininkams atsivertus lenteles, jie abu susitiko. Svarstymas prasidėjo pirmą, o baigėsi kitą dieną. 7. Šiame pokalbyje anas manichėjas pamokslininkas, kaip liudija pokalbio aprašymas[79], nepajėgė nei paneigti katalikų tikėjimo, nei įrodyti, kad manichėjų sekta remiasi teisybe. Tačiau pritrūkęs atsakymų, galiausiai pripažino, kad aptars tuos dalykus, kurių nepajėgė apginti, su savo vyresniaisiais, ir jei kartais jie jo nepatenkintų dėl šių da-

lykų, jis pasiklaus savo sielos. Ir šitokiu būdu visi, kurie jį laikė didžiu ir mokytu vyru, nusprendė, kad savo sektos mokyme jis nieko neišmano. 8. Todėl, paveiktas šio sąmyšio ir pirmai progai pasitaikius, išvyko iš Hipono ir daugiau į jį negrįžo. Ir taip, šlovingojo Dievo žmogaus dėka, visų, kurie arba dalyvavo, arba nežinojo, kas ten vyko, širdyse šis paklydimas buvo pašalintas, o tyroji katalikų religija įsišaknijo ir pasiliko.

VII 1. „Asmeniškai ir viešai, namuose ir bažnyčioje jis mokė ir skelbė su visišku pasitikėjimu išsigelbėjimo žodį“[80] prieš Afrikos erezijas, o labiausiai prieš donatininkus, manichėjus ir pagonis, rašydamas knygas ir be pasirengimo sakydamas kalbas, kuo krikščionys neapsakomai žavėjosi ir džiaugėsi, ir apie tai, kur galėdavo, ne nutylėdavo, o išpasakodavo. 2. Ir šitaip Afrikoje, padedant Dievui, Visuotinė Bažnyčia, kuri ilgą laiką ten kartu klestint eretikams ir ypač Donato sektai perkrikštijant didesniąją daugumą afrikiečių, gulėjo apvogta ir užspausta, pradėjo kelti galvą. 3. Ir šių jo knygų ir pamokslų, stebėtinos Dievo malonės dėka gimstančių ir sklindančių, aprūpintų logikos pajėgomis ir Šventųjų Raštų autoritetu, net ir patys eretikai, susirinkę kartu su katalikais, klausydavosi su karščiausiu susidomėjimu. Ir kiekvienas, kai norėjo ar galėjo, pasikvietęs raštininkus netgi užrašydavo tai, kas buvo kalbama. 4. O tada jau šlovingas mokymas ir „gardžiausias Kristaus kvapas pasklido ir paplito“[81] po visą Afrikos kūną, be to kartu lygiai džiūgaujant ir Dievo Bažnyčiai užjūryje, kai šitai sužinojo. Kadangi panašiai kaip „tol, kol kenčia viena kūno dalis,

kartu kenčia ir visos dalys, taip ir kol šlovinama viena dalis, kartu džiaugiasi visos“[82].

VIII 1. O palaimintasis senolis Valerijus dėl jo džiaugdamasis daugiau už kitus ir dėkodamas Dievui dėl jam suteiktos ypatingos malonės, pradėjo bijoti, kaip žmogui būdinga, kad Augustinas nebūtų pakviestas į vyskupus kitos bažnyčios, neturinčios vyskupo, ir kad jis nebūtų iš jo atimtas. Nes taip ir būtų įvykę, jei vyskupas, šitai žinodamas, nebūtų pasirūpinęs, kad šis persikeltų į slaptą vietą, ir jei nebūtų padaręs taip, kad taip paslėpto ieškantieji niekaip nebūtų galėję surasti. 2. Todėl garbingasis senolis, dar labiau to paties baimindamasis ir suprasdamas, kad pats dėl kūno ir amžiaus yra visai nebetvirtas, slaptu laišku kreipėsi į primą Kartaginos vyskupą[83], nurodydamas savo kūno bejėgiškumą bei amžiaus naštą ir melsdamas, kad Augustinas būtų paskirtas vyskupu Hipono bažnyčiai, kur jis ne perimtų jo katedrą, bet vyskupautų kartu. Ir tai, ko troško ir atkakliai siekdamas prašė, gavo kartu su atsakymu[84]. 3. Tad vėliau, pakvietus apsilankyti tuomet Numidijos pirmą[85] vyskupą Megalijų[86] iš Kalamos[87] ir šiam atvykus į Hipono bažnyčią, vyskupas Valerijus vyskupams, kurie ten atsitiktinai buvo[88] ir visiems Hipono kunigams bei tikinčiųjų miniai tada atskleidė visiems netikėtą savo norą. 4. Visi girdėjusieji tam labai pritarė ir, nepaprastai to norėdami, šaukė reikalaudami, kad taip įvyktų ir būtų padaryta. Tačiau kunigas Augustinas nesutiko priimti vyskupystę prieš Bažnyčios paprotį – dar esant gyvam savo vyskupui. Ir kol jis visų buvo įtikinėjamas, kad taip jau įprasta daryti

kitur, ir apie tai nenusimanančiam buvo įrodinėjama užjūrio ir Afrikos Bažnyčios pavyzdžiais[89], užspaustas ir priverstas nusileido ir priėmė paskyrimą į aukštesnę vietą[90]. 5. Apie tai, kad neturėjo įvykti tai, kas buvo padaryta jo atžvilgiu, tai yra, kad jis buvo paskirtas esant gyvam vietos vyskupui, nes tai draudė visuotinis susirinkimas, apie kurį sužinojo jau būdamas paskirtas, Augustinas vėliau ir kalbėjo, ir rašė. Mat jis nenorėjo, kad kitiems įvyktų tai, kam jau įvykus gailėjosi[91]. 6. Ir todėl jis dėjo visas pastangas, kad vyskupų susirinkimuose būtų nuspręsta, kad skiriantieji skiriamiems ar jau paskirtiems vyskupams susipažinimui pateiktų visų vyskupų statutus, kas ir buvo padaryta[92].

IX 1. Ir nutiko šitaip, kad vyskupas daug atkakliau ir karščiau, turėdamas didesnį autoritetą, ne tik viename krašte, kaip iki šiol, tačiau visur, kur tik pakviestas atvyktų, žvaliai ir „uoliai skelbė amžinojo išganymo žodį“[93] „plečiantis ir augant Viešpaties Bažnyčiai“[94], „visada pasiruošęs duoti paaiškinimą klausiantiems apie tikėjimą ir viltį“[95], kuri yra Dieve. O jo pasakytus ir susirankiotus žodžius labiausiai savo vyskupams skubėdavo pranešti donatininkai, gyvenantys tame pačiame Hipono ar kaimyniniuose miestuose. 2. Kai šie tuos žodžius išklausydavo ir kartais pasakydavo ką nors paneigdami, tai arba saviškiai įrodydavo juos klydus, arba tokie pat atsakymai būdavo pranešami šventajam Augustinui. O jis, juos sužinojęs, kantriai ir iš lėto bei, kaip yra parašyta, „su baime ir drebėdamas darbavosi visų išganymui“[96], parodydamas, kaip anie nieko nesiteikia ar nesugeba atsakyti, nors teisinga ir akivaizdu,

ką teigia ir sako Dievo Bažnyčios tikėjimas. Ir šitaip jis nuolatos darbavosi, dieną ir naktį. 3. Mat ir visiems šio paklydimo iškilesniems vyskupams ir net pasauliečiams rašė asmeninius laiškus, išdėstęs reikalą juos įspėdamas ir ragindamas, kad jie arba pasitrauktų nuo šio paklydimo, arba tikrai atvyktų pasiginčyti[97]. 4. O anie, nepasitikėdami savo byla, niekada nesiteikė nieko parašyti atgal, bet įsiutę kalbėjo pasiutiškus žodžius ir apskelbė, privačiai ir viešai, kad Augustinas yra sielų suvedžiotojas ir mulkintojas. Ir sakė, kad jį reikia užmušti tarsi vilką dėl savo bandos apsaugos[98], bei aiškino, kad tie, kurie šitai pajėgtų padaryti ir įvykdyti, neabejotinai gali tikėtis, kad Dievas atleis visas nuodėmes. Jie šitai kalbėjo nė Dievo nebijodami ir „neturėdami gėdos prieš žmones"[99]. O Augustinas negailėjo pastangų, kad jų nepasitikėjimas savo jėgomis šioje byloje taptų visiems žinomas. Ir anie, atėję į viešą susirinkimą, neišdrįso susiremti.

X 1. Donatininkai beveik visose savo bažnyčiose turėjo negirdėtai iškrypusių ir smurtingų žmonių, kurie vaikščiodavo apsirengę taip, tarsi būtų davę susilaikymo įžadus. Šie žmonės buvo vadinami cirkumcelionais[100], jų buvo milžiniškas skaičius ir net minios beveik visuose Afrikos kraštuose. 2. Pamokyti netikusių mokytojų, būdami išdidžiai įžūlūs ir neleistinai karštakošiai, kartais nepasigailėdavo nei saviškių, nei svetimų. Jie įsikišdavo į žmonių bylas[101] prieš visus žmogiškus ir dieviškus įstatymus, ir jei šie nepaklusdavo, žiauriausiai plėšdavo ir žudydavo, – apsiginklavę įvairiais ginklais, siausdami per kaimus ir vilas, nebijodami

prieiti net iki kraujo praliejimo. 3. Tačiau kol uoliai buvo skelbiamas Dievo žodis[102], ir su tais, „kurie nekentė taikos, taikos laikytasi, o jie kalbomis puolė be jokios priežasties“[103]. 4. O kai pamažu išryškėjo tiesa prieš jų mokymą[104], tie, kurie norėjo ir galėjo, iš ten arba ištrūko, arba pasitraukė ir prisijungė su saviškiais, su kuriais tik galėjo, prie Bažnyčios taikos ir vienybės[105]. 5. Vėliau anie, matydami savo klaidingo tikėjimo gretas retėjant ir nekęsdami augančios Bažnyčios, įsiutę užsiliepsnojo didžiausiu pykčiu[106] ir susitarę pradėjo vykdyti negailestingus Bažnyčios vienybės persekiojimus. Dieną ir naktį jie rengdavo antpuolius prieš katalikų vyskupus ir kitus Bažnyčios tarnus plėšdami jų turtą. 6. Daugelį Dievo tarnų jie suluošino, kai kuriems supildami į akis kalkių su actu[107], kitus nužudydami. Todėl net patys donatininkai perkrikštytojai ėmė šių saviškių nekęsti.

XI 1. Padedant dieviškajam mokymui, švento Augustino prižiūrimus ir kartu su šventu Augustinu vienuolyne tarnaujančius Dievui buvo pradėta skirti Hipono bažnyčios kunigais. 2. O vėliau, diena iš dienos brėkštant ir švintant Visuotinės Bažnyčios mokymo tiesai ir šventųjų Dievo tarnų gyvenimo siekiui – susilaikymui ir giliam skurdui, Bažnyčios taika ir vienybė iš pradžių pradėjo, o vėliau ir toliau su dideliu noru prašydavo ir priimdavo vyskupais ir kunigais vienuolius iš vienuolyno, kuris ano šlovingojo vyro dėka atsirado ir ėmė augti. 3. Nes veik dešimt, kuriuos aš pats pažinojau, šventų ir garbingų vyrų, susilaikančių ir labai mokytų, palaimintasis Augustinas prašomas atidavė

įvairioms Bažnyčioms, kai kurioms ir žinomesnėms[108]. 4. Panašiai ir patys jie, laikydamiesi švento pasiryžimo, augančioms Viešpaties Bažnyčioms įsteigė vienuolynus. Ir didėjant pastangoms ugdyti Dievo žodžiu, parūpino išugdytų brolių kitoms Bažnyčioms, kad priimtų vyskupo pareigas. 5. Todėl per daugelį ir daugeliui žmonių sklindant Bažnyčios mokymui apie išganingą tikėjimą, viltį ir meilę[109] ir darantis žinomu minioms ne vien visose Afrikos dalyse, bet ir užjūryje, per leidžiamas ir į graikų kalbą verčiamas knygas[110] viskas, Dievui padedant, paaiškėjo šio vienintelio, – o per jį ir daugelio, – žmogaus dėka. 6. Ir dėl šios priežasties, kaip yra parašyta, „nusidėjėlis matydamas niršo, griežė savo dantimis ir nyko“[111], o Dievo tarnai, kaip yra pasakyta, „su tais, kurie nekentė taikos, buvo taikūs, o kai kalbėdavo, būdavo puolami be jokios priežasties“[112].

XII 1. Apsiginklavę cirkumcelionai ne kartą netgi surengė pasalas keliuose, kėsindamiesi į Dievo tarną Augustiną, jei šis atsitiktinai važiuotų pakviestas apsilankyti, pamokyti ir padrąsinti katalikų parapijas, o šitai jis darydavo labai dažnai. 2. O kartą nutiko taip, kad aniems pasirišėliams užpuolimas sužlugo netikėtai: mat iš tiesų Dievo apvaizdos, bet žmogaus, rodžiusio kelią, klaidos dėka atsitiko taip, kad vyskupas su savo palyda ten, kur keliavo, nuvyko kitu keliu, ir dėl šio, kaip jis vėliau sužinojo, paklydimo išvengė nusikaltėlių rankų[113] ir kartu su visais dėkojo Dievui išvaduotojui. O anie apskritai, kaip liudija dokumentai, savo papročiu nesigailėjo nei pasauliečių, nei dvasininkų.

3. Be to, nereikia nutylėti to, kas buvo įvykdyta ir pa-

daryta šio iškilaus Bažnyčios vyro uolumo ir įkarščio dėl Dievo namų[114] dėka prieš anksčiau minėtus perkrikštytojus donatininkus. 4. Kai kartą vienas[115] iš tų, kuriuos jis buvo pasiūlęs iš savo vienuolyno ir klero Bažnyčios vyskupo pareigoms, aplankė savo globai priklausančią Kalamos bažnyčios diecezija ir, kaip buvo išmokytas, sakė kalbas už Bažnyčios vienybę ir prieš aną ereziją, nutiko taip, kad vidury kelio įpuolė į jų pasalą, ir jį, taip įkliuvusį su visais savo palydovais, pagrobę gyvulius ir mantą, įžeidinėjo bei žiauriai, iki kraujo, kankino[116]. 5. Dėl šio įvykio, kad Bažnyčios taikai nebūtų labiau trukdoma, Bažnyčios gynėjas[117] teisme nebetylėjo. Ir Krispinui, kuris tiems patiems donatininkams Kalamos mieste ir krašte buvo vyskupu, ilgą laiką šlovintam ir mokytam vyrui[118], buvo liepta sumokėti didžiulę baudą auksu, viešųjų įstatymų nustatytą eretikams[119]. 6. Kai šis, priešindamasis įstatymams, atvykęs pas prokonsulą paneigė esąs eretikas, iškilo būtinybė, kad, pasitraukus Bažnyčios gynėjui[120], jo priešininku būtų kitas katalikų vyskupas, ir būtų įrodyta, kad jis yra tas, kas esąs neprisipažino[121]. Kadangi, jeigu jis apsimetinėtų, gali būti, kad jo nepažįstantys žmonės patikėtų, kad šis eretikas, kuris neigė juo esąs, yra katalikų vyskupas, ir taip dėl šio neaiškumo nesusigaudantiems kiltų papiktinimas[122]. 7. Ir šlovingajam vyskupui Augustinui kaip tik įmanoma reikalaujant, abu Kalamos vyskupai susitiko viešam ginčui ir trečiąjį sykį ginčijosi dėl priešiškos bendruomenės, didžiulei daugybei krikščionių ir Kartaginos apylinkėse, ir visoje Afrikoje laukiant bylos baigties. Taigi Krispinas oficialiu prokonsulo nuosprendžiu buvo paskelbtas eretiku. 8. Katalikų

vyskupas paprašė teisėjo, kad nebūtų reikalaujama piniginės baudos auksu. Ir ši malonė buvo jam suteikta. Vėliau, kai jis nepatenkintas kreipėsi į pamaldžiausiąjį valdovą[123], o imperatorius neigiamai atsakė į skundą[124], vėliau buvo laikomasi tokios tvarkos, kad ateity niekur nebeliktų eretikų – donatininkų, ir kad jiems visur būtų taikomi visi įstatymai, skirti eretikams. 9. Todėl ir teisėjas, ir teismo kolegija, ir Krispinas, kuris visai nebuvo verčiamas, sutarė įnešti dešimt svarų aukso mokestį teismui. Tačiau visi katalikų vyskupai tučtuojau ėmėsi siekti, o ypač švento atminimo Augustinas, kad šis visiems galiojantis valdovo pasmerkimas būtų pakeistas malone[125]. Ir, Dievui padedant, tai buvo pasiekta. Dėl tokio nuoseklumo ir švento uolumo Bažnyčia labai išaugo.

XIII 1. Ir už visą tai, kas buvo nuveikta Bažnyčios taikos labui, Viešpats Augustinui ir šiame pasaulyje įteikė palmės šakelę[126], ir pas save jam paruošė teisumo vainiką[127]. Ir vis daugiau ir daugiau, Kristui padedant, taikos vienybė ir Dievo Bažnyčios broliškumas „diena iš dienos augo ir plėtėsi“[128]. 2. O labiausiai šis augimas sustiprėjo po susirinkimo, kuris vėliau Kartaginoje buvo surengtas visiems katalikų ir donatininkų vyskupams, šitai įsakius šlovingiausiam ir pamaldžiausiam imperatoriui Honorijui[129]. Tam reikalui atlikti jis teisėju buvo atsiuntęs į Afriką net savo dvaro tribūną ir sekretorių Marceliną[130]. 3. Šiame teisiniame ginče anie buvo visiškai sutriuškinti, katalikai įrodė jų paklydimą ir teisėjo sprendimu jie buvo pripažinti neteisūs. O po jų apeliacijos, pamaldžiausiojo valdovo atsaku jie buvo

nuteisti kaip eretikai. 4. Dėl šio nutarimo jų vyskupai ėmė dažniau nei įprastai bendrauti su savo dvasininkais ir parapijomis ir, laikydamiesi visuotinės taikos, turėjo taikstytis su dažnais persekiojimais, kartais net iki narių nukirtimo ir mirties[131]. 5. Ir visas šis gėris, kaip sakiau, šio švento žmogaus, pritariant ir lygiai taip pat darbuojantis mūsų vyskupams, buvo pradėtas ir įvykdytas.

XIV 1. Tačiau vėliau, po šio susirinkimo, kuris buvo surengtas su donatininkais, netrūko tokių, kurie sakė, kad jų vyskupams nebuvo leista valdžiai, kuri klausė bylos, pasakyti viską ginant savo šalininkus, kadangi katalikų bendruomenės teisėjas žiūrėjęs naudos savo Bažnyčiai[132]. 2. Tegul jie ir sako tai tik dabar, pralošę ir nugalėti, nors ir prieš susitikimą šie eretikai žinojo jį esant katalikų bendruomenės nariu, o kai jie jo buvo sušaukti į viešą sueigą, kur anas paskelbė, kad jie atvyktų į susirinkimą, šie žadėjo, kad dalyvaus, nors tikrai galėjo, laikydami jį įtartinu, atsisakyti susitikimo. 3. Tačiau Visagalio Dievo pagalba neapleido garbingo atminimo Augustino, kai vėliau šis buvo pasiųstas į Cezarėjos[133] miestą Mauritanijoje, kur atvykti su kitais savo kolegomis vyskupais įpareigojo Apaštalų Sosto laiškas, idant atliktų kitus Bažnyčiai būtinus darbus[134]. 4. Taigi jam čia atvykus, nutiko taip, kad jis susitiko Emeritą[135] – šių vietų donatininkų vyskupą, kuris aname susirinkime buvo pagrindinis savo sektos gynėjas ir viešai bažnyčioje, dalyvaujant skirtingų bendruomenių žmonėms, su juo ginčijosi apie tuos pačius dalykus bei iškvietė jį bažnytinei diskusijai[136], idant tai, ką, kaip sakė, būtų galėjęs išsakyti susirin-

kime, bet jam nebuvo leista, šioje vietoje, be jokių valdžios draudimų ar jos galios, visiškai ramiai nė kiek nedvejotų pasakyti ir kad savo mieste, dalyvaujant visiems miesto gyventojams, neatsisakytų ištikimai ginti savo bendruomenės. 5. O anas nenorėjo to daryti nei jo raginamas, nei savo tėvams ir miestiečiams atkakliai prašant, kurie jam pažadėjo, kad sugrįš į jo bendruomenę, net jei netektų paveldėjimo teisės ir dabartinės savo gerovės, jei tik pergalėtų katalikų mokymą. 6. Tačiau anas nenorėjo ir nebuvo pajėgus pasakyti per tuos svarstymus ką nors daugiau, negu tik tiek: „Juk ir iš tų dokumentų, dalyvaujant vyskupams surašytų Kartaginoje, yra aišku, ar laimėjome, ar buvome nugalėti[137]". 7. Ir kai kitą sykį, raštininko paragintas atsakyti, jis nepratarė nė žodžio[138], ir jo nepasitikėjimas visiems tapo akivaizdus, „Dievo Bažnyčia išaugo ir sutvirtėjo"[139]. 8. Todėl kiekvienas, kas norėtų plačiau sužinoti apie palaiminto atminimo Augustino uolumą ir triūsą ginant Dievo Bažnyčios padėtį, tegul peržiūri šiuos dokumentus[140] ir atras, ką ir kokius žodžius jis pasakė, kokiais aną mokytą, iškalbingą ir vertinamą žmogų iškvietė ir paragino, kad sakytų viską, ką tik nori, savo pusės gynybai. Ir jis supras, kad anas buvo nugalėtas.

XV 1. Taip pat žinau, ir ne aš vienas, bet taip pat ir kiti broliai bei Dievo tarnai, kurie kartu su mumis tada gyveno Hipono miesto bažnyčioje su šiuo šventu vyru, kad jis, vos tik mums susėdus prie stalo, kartą pasakė: [2.] „Ar atkreipėte dėmesį šiandien bažnyčioje į mano pamokslą, kad jo pradžia ir galas buvo pasakyti ne taip, kaip aš esu

pratęs, kadangi dalyko neišaiškinau iki galo, kaip buvau žadėjęs, tačiau palikau neatsakytą". 3. Mes jam atsakėme: „Taip, žinome, kad tuo metu labai nustebome ir dar prisimename tai". O jis: „Man tikisi, kad „Viešpats, kurio rankose esame mes ir mūsų žodžiai"[141], galbūt norėjo kažkokį žmogų, pasiklydusį erezijoje, mūsų užmaršumu ir suklydimu pamokyti ir išgydyti. 4. Nes kai ėmiau nagrinėti įvairias pradėtojo klausimo dalis, toliau pratęsiau, kalbą nukreipęs kita linkme. Todėl užbaigiau nagrinėjimą neišsprendęs ir nepaaiškinęs klausimo, o veikiau kalba, nukreipta prieš manichėjų paklydimą, nors apie tai buvau nusprendęs, nagrinėdamas klausimą, nekalbėti nieko, o tik pakalbėti apie tuos dalykus, kuriuos pats pasiūliau paaiškinti". 5. Ir po šio pokalbio, jei neklystu, jau kitą ar po dviejų dienų atėjo vienas prekeivis, vardu Firmas ir vienuolyno viduje, kai šventas Augustinas sėdėjo, mūsų akyse puolęs ant kelių išsitiesė prie jo kojų liedamas ašaras ir maldaudamas, kad vyskupas su šventaisiais pasimelstų Dievui dėl jo nuodėmių, prisipažindamas, kad buvo prisidėjęs prie manichėjų sektos ir kad joje gyvenęs jau daug metų ir todėl manichėjams arba tiems, kuriuos jie vadino išrinktaisiais, buvo tuščiai paaukojęs daug pinigų ir kad neseniai, Dievui pasigailėjus, bažnyčioje klausydamasis Augustino Šventojo Rašto aiškinimų, jis ką tik pasitaisęs ir tapęs kataliku. 6. Ir pats garbingasis Augustinas, ir mes, kurie tuo metu ten buvome, pradėjome išsamiau klausinėti, kuri aiškinimo dalis jį labiausiai įtikino. Ir kai jis atsakė, o mes visi prisiminėme visą pamokslo eigą, apstulbę ir stebėdamiesi giliu Dievo sumanymu norint išgelbėti sielas, ėmėme „šlovinti šventą

jo vardą ir garbinti“[142]. Nes jis, kada tik nori, kuo tik nori, kokiu tik būdu panori ir per suvokiančius, ir per nesuvokiančius veikia sielų išganymui[143]. 7. Ir nuo tos dienos anas žmogus, prisijungęs prie Dievo tarnų pasiryžimo, atsisakė prekiautojo veiklos ir, darydamas pažangą tarp Bažnyčios narių, taip pat Dievo valios dėka pakviestas būti kunigu kitame krašte, ir tik priverstas sutiko priimti pareigas, laikydamasis ir sergėdamas pasiryžimo šventumą. Galbūt dar iki šiol tebegyvena žmogiškais rūpesčiais, paskirtas už jūrų[144].

XVI 1. Kartaginoje[145], vieno karaliaus rūmų vietininko, katalikų tikybos žmogaus, vardu Ursas, netikėtai buvo aplankyti kai kurie iš manichėjų, kurie buvo vadinami išrinktaisiais ar išrinktosiomis, ir jie jo buvo nuvesti bei palydėti į bažnyčią, tuomet juos apklausė vyskupai, surašant viską į lenteles. 2. Tarp šių vyskupų buvo ir švento atminimo Augustinas, kuris geriau už kitus pažinojo šią prakeikimo vertą sektą. Jis, parodydamas įvairias smerktinas šventvagystes knygose, kurias anie manichėjai laiko savomis[146], pamažu privertė juos pripažinti šiuos piktžodžiavimus. O toms moterims (neva išrinktosioms) išdavus, tie niekingi ir šlykštūs dalykai, kuriuos jie tarpusavyje buvo pratę daryti pagal netikusį savo paprotį, iškilo į dienos šviesą[147], ir jie buvo paviešinti minėtuose bažnytiniuose dokumentuose. 3. Taigi šitaip ganytojų uolumo dėka prisidėjo prieauglis prie Viešpaties kaimenės ir kartu buvo pasirūpinta tinkama gynyba prieš vagis ir plėšikus[148].

4. O taip pat kartą Hipono bažnyčioje, raštininkams fiksuojant, jis viešai, dalyvaujant liaudžiai, ginčijosi su kaž-

kokiu Feliksu, vienu iš tų, kuriuos manichėjai vadina išrinktaisiais. Ir po antro ar trečio susirungimo anas manichėjas, nusivylęs savo sektos tuštybe ir klaidingumu, atsivertė į mūsų tikėjimą ir Bažnyčią, ką paliudyti gali raštai[149], aprašantys šiuos įvykius.

XVII 1. Be to, tarpininkaujant garbingiems[150] ir kilmingiems vyrams iškviestas į Kartaginą, jis ginče susirėmė[151] dar ir su vienu arijonu Pascencijumi, aukštu imperatoriaus dvaro didžiūnu[152], kuris, naudodamasis savo asmens autoritetu (nes buvo iždo prižiūrėtojas), negailestingai ir be atvangos užsipuldinėdavo katalikų tikėjimą bei, šaipydamasis ir naudodamasis valdžia, persekiojo ir trikdė daugelį Dievo vyskupų, gyvenančių paprastesniu tikėjimu. 2. Tačiau šis eretikas jokiu būdu nesutiko, kad būtų naudojamos lentelės ir rašiklis, ko reikalavo mūsų mokytojas ir prieš susirėmimą, ir jo metu. Ir kadangi jis to atsisakė, teigdamas nenorįs kelti sau pavojaus rašytinėmis lentelėmis, nes baiminąsis valstybės įstatymų, ir kad tai tikę tarpininkams, vyskupas Augustinas su savo kolegomis vyskupais, kurie ten buvo, pasirūpino, kad jie ginčytųsi asmeniškai, be jokio užrašymo. Augustinas, pradėdamas ginčą, iš anksto įspėjo, kad, nesant jokio rašytinio dokumento, vėliau gali atsitikti taip, kad susitikimui pasibaigus, kiekvienas galės sakyti, ką tik nori: kad jis sakė tai, ko nebuvo pasakęs, arba kad nesakė, ką buvo pasakęs[153]. 3. Taigi jis užmezgė su šiuo žmogumi kalbą ir išdėstė tai, kuo tiki, bei išklausė jo, kokio tikėjimo laikosi, pateikė įrodymus, naudodamasis teisingais svarstymais ir Raštų autoritetu[154], atskleidė

nepajudinamą mūsų tikėjimo pagrįstumą ir griaudamas jo tikėjimą parodė, kad anas savo mokymą dėsto nežiūrėdamas tiesos ir nesiremdamas Šventaisiais Raštais. 4. Ir kai šalys išsiskyrė katra sau, šis, vis labiau pykdamas ir niršdamas, savo neteisingam tikėjimui paremti skleidė daug išgalvotų melagysčių, skelbdamas nugalėjęs daugelio žmonių giriamą Augustiną. 5. Kadangi kalbos plačiai pasklido, Augustinas buvo priverstas parašyti Pascencijui, dėl šio būgštavimų praleidęs ginčo dalyvių vardus, ir šiame laiške[155] kuo tiksliausiai aprašė viską, kas tarp abiejų ginčo pusių buvo pasakyta ar padaryta bei šitiems dalykams įrodyti, jei anas bandytų neigti, turėdamas didelę atsargą liudytojų – pačius garsiausius ir garbingiausius vyrus, kurie ten buvo. 6. O šis į du jam adresuotus laiškus atsiuntė vos vieną atsakymą, kuriame tesugebėjo veikiau užgaulioti nei išaiškinti savosios sektos pagrįstumą, kas gali būti įrodyta norintiems ir sugebantiems skaityti[156].

7. Taip pat Hipone viešame ginče Augustinas susirėmė su arijonų vyskupu, tokiu Maksiminu[157], atvykusiu į Afriką su gotais, dalyvaujant galybei trokštančių ir siekiančių pasiklausyti žmonių, ir tarpininkaujant įžymiems vyrams, o tai, ką tvirtino kiekviena iš ginčo pusių, yra užrašyta. 8. Jei smalsūs vyrai pasistengs atidžiau tai perskaityti, be jokios abejonės pastebės tai, ką žada išmoninga ir nepagrįsta erezija, idant atvestų žmones savo pusėn ir juos apmulkintų, arba tai, ko laikosi ir ką skelbia katalikų Bažnyčia apie dieviškąją Trejybę. 9. Tačiau kadangi anas eretikas, sugrįžęs iš Hipono į Kartaginą, gyrėsi, kad jis pasitraukė iš šio susitikimo nugalėtoju dėl savo gausių tuščiažodžiavimų,

pasakytų tame pačiame susitikime, ir skleidė melus, kurie, žinoma, negali būti lengvai išnagrinėti ir įvertinti neišmanančių dieviškojo Įstatymo, garbingojo Augustino, laikantis laiko sekos, buvo parašyta santrauka apie atskirus ano pilnesnio viešo ginčo teiginius ir atsakymus, ir apie tai, kaip anas nesugebėjęs paprieštarauti tiems teiginiams, o, be to, dar pridėjus papildymus, buvo įrodyta, kas per trumpą susitikimo laiką niekaip negalėjo būti pateikta ir užrašyta[158]. Mat žmogiškas aplaidumas netgi padarė taip, kad savo pačiu paskutiniu, žymiai ilgesniu papildymu jis užėmė visą dienos dalį, kuri dar buvo likusi[159].

XVIII 1. Ir prieš pelagininkus[160] – mūsų laikų naujuosius eretikus ir apsukrius ginčininkus, rašančius veikiau subtiliai ir pražūtingai bei sakančius kalbas visur, kur tik galėdavo, „viešai ir vaikščiojant po namus“[161], beveik dešimt metų[162] darbavosi kurdamas ir leisdamas daugybę knygų bei labai dažnai svarstydamas apie šį paklydimą žmonėms bažnyčioje. 2. Ir kadangi šie nusidėjėliai bandė Apaštalų Sostui įpiršti[163] šią klaidatikybę, buvo taip pat kuo atkakliausiai veikiama šventųjų Afrikos vyskupų susirinkimuose[164], kad šventasis Romos popiežius (ir ankstesnis – garbingasis Inocentas[165], ir vėliau po jo ėjęs – šventasis Zosimas[166]) būtų įtikintas, kaip labai šios sektos katalikų tikėjimas turėtų saugotis ir jį pasmerkti. 3. O šie tokio aukšto sosto vyskupai, kiekvienas savo valdymo laikotarpiu juos pasmerkdami ir atskirdami nuo Bažnyčios narių, išleidę įsakus Afrikos, Vakarų ir Rytų kraštų Bažnyčioms, nutarė, kad anie turi būti atskirti nuo Bažnyčios ir vengia-

mi visų katalikų[167]. 4. Ir pats pamaldusis imperatorius Honorijus, išgirdęs ir sekdamas paskui tokį visuotinės Dievo Bažnyčios išleistą nuosprendį jų atžvilgiu, savo įstatymais nusprendė esant reikalinga juos skirti prie smerktinų eretikų[168]. 5. Dėl to kai kurie iš jų sugrįžo, o kiti ir iki šiol tebegrįžta į šventos motinos Bažnyčios, nuo kurios buvo atsimetę, glėbį, tikro tikėjimo teisingumui plintant ir pranokstant šį nekenčiamą paklydimą.

6. Ir šis šlovingasis vyras, ypatingasis Viešpaties kūno narys, nuolatos buvo susirūpinęs ir budrus dėl to, kas naudinga visuotinei Bažnyčiai. 7. Ir Dievo valia jam buvo suteikta malonė, kad dar šiame gyvenime tektų pasidžiaugti savo darbo vaisiais, iš pradžių, aišku, Hipono bažnyčios krašte, kuriam daugiausia vadovavo, įsivyraujant vienybei ir taikai, o vėliau ir kitose Afrikos dalyse, arba jo paties, arba kitų, ir tų, kuriuos jau pats buvo paskyręs vyskupais, darbo dėka matydamas „Viešpaties Bažnyčią plintant ir gausėjant“[169], bei kartu su visais džiūgaudamas, kad manichėjai, pelagininkai ir pagonys[170] didžiąja dalimi išnyko ir prisijungė prie Dievo Bažnyčios. 8. Jis palaikė ir džiaugėsi visų dorųjų pažanga ir pastangomis, pamaldžiai ir šventai pakentė brolių nedrausmingumą ir aimanavo dėl nedorųjų neteisybių, tų, kurie buvo Bažnyčios viduje, ar tų, kurie už jos ribų, visada džiaugdamasis, kaip minėjau, Viešpaties nauda ir liūdėdamas dėl žalos.

9. Tiek daug jis padiktavo ir išleido knygų, ir tiek daug disputavo bažnyčioje, paruošė ištraukų ir ištaisė rašydamas prieš eretikus ar aiškindamas kanono knygas šventųjų Bažnyčios sūnų lavinimui, kad visa tai vargiai pajėgtų perskai-

tyti ir susipažinti net ir mokslingiausias vyras[171]. 10. Tačiau vis dėlto, kad neatrodyčiau kokiu nors būdu apgaudinėjąs labiausiai ištroškusių *tiesos žodžio*[172], nusprendžiau, Dievui padedant, šio darbelio gale taip pat pridėti ir šių knygų, Šventojo Rašto aiškinimų ir laiškų sąrašą[173]. Iš šio rinkinio tie, kurie labiau vertina Dievo tiesą nei nūdienius turtus, kiekvienas teišširenka sau perskaityti ir susipažinti, ką tik norės, o persirašyti gali paprašyti arba iš Hipono bažnyčios bibliotekos, kur galbūt galės rasti pataisytų egzempliorių, arba tegul susiranda iš bet kur kitur, iš kur tik sugebės, o suradęs tenusirašo ir turi sau, bei ir pats be pavydo tesuteikia prašančiam persirašyti.

XIX 1. Taip pat, sekdamas Apaštalo žodžiais, kuris sako: „Kaipgi kai kurie iš jūsų drįsta bylinėtis vieni su kitais pas neteisiuosius, o ne pas šventuosius? Ar nežinote, kad šventieji teis pasaulį, o pasaulis yra teisiamas pagal mus? Ar jie yra neverti mažiausiųjų iš teisėjų? Ar nežinote, kad mes teisime angelus, tad juo labiau – kasdienius reikalus? Taigi kai turite bylų kasdieniniais reikalais, argi savo teisėjais pasodinsite neturinčius balso bendruomenėje? Aš tai sakau, norėdamas jus sugėdinti. Nejaugi nebeturite išmintingo žmogaus, kuris sugebėtų išspręsti tarp brolių iškilusią bylą? Deja, brolis bylinėjasi su broliu ir, lyg tyčia, pas netikinčiuosius“[174], [2.] ir krikščionims arba bet kurios iš sektų žmonėms kviečiant jį būti teisėju[175] atidžiai ir pagarbiai išklausydavo bylas, vadovaudamasis vieno žmogaus mintimi, kuris sakė verčiau norįs klausytis nepažįstamųjų bylų nei draugų, kadangi iš nepažįstamų jis galėsiąs įgyti draugų,

jei teis bešališku teismu, o iš draugų vieną tikrai prarasiąs – tą, prieš kurį bus priimtas nuosprendis. 3. Ir kartais iki pat pietų valandos, o kartais ir visą dieną nepavalgęs visada su jomis susipažindavo ir spręsdavo jose žiūrėdamas krikščionių sielų postūmių, kiek kiekviena pažengė tikėjime arba link dorų papročių, ar nuo jų atitolo[176]. 4. Ir, sužinojęs reikalo aplinkybes, abi puses mokė dieviškojo Rašto tiesos, kurią jiems ir įteigdavo, be to, jas pamokydavo ir perspėdavo, kaip pasiekti amžinąjį gyvenimą[177]. Nieko kita, išskyrus tik krikščionišką paklusnumą ir dievobaimingumą, deramą Dievui ir žmonėms iš tų, kuriems skirdavo laiko šiam darbui, neprašydavo, o nuodėminguosius visų akivaizdoje pasmerkdavo, kad kiti įgautų baimės[178], [5.] ir šitai atlikdavo tarsi „Viešpaties skirtas prižiūrėtojas Izraelio namams“[179], skelbdamas „žodį ir tinkamu, ir netinkamu metu prieidamas, įrodinėdamas, ragindamas, priekaištaudamas, su visa kantrybe ir mokymu“[180], ir ypač stengdamasis mokyti tuos, kurie „sugebėtų ir kitus pamokinti“[181]. 6. Be to, kai kurių žmonių paprašytas patarti dėl jų laikinų bylų, visiems siųsdavo laiškus[182], tačiau šį užsiėmimą, atitraukiantį nuo tinkamesnių darbų, laikė tarsi privaloma pareiga, savo pamokslus ar bendrą broliškos ir namų draugijos pašnekesį apie dalykus, kurie yra Dievo, visuomet manydamas esant maloniais[183].

XX 1. Taip pat žinome, kad jis laiškuose savo brangiausių draugų prašomas tarpininkauti prašymų pasaulietinei valdžiai nerašydavo sakydamas, kad reikia laikytis vieno išminčiaus[184] nuomonės, apie kurį parašyta, esą, paisydamas savo reikšmingo vardo, draugus jis nedaug remdavęs, ir,

be to, dar pats pridurdamas, kad valdžia prašoma dažniausiai griežtai reikalauja. 2. Kai jau tikrai matydavo, kad prašomas pagalbos privalo įsikišti, šitai darydavo taip oriai ir santūriai, kad ne tik kad neatrodydavo varginantis ar įkyrus, bet net ir keldavo susižavėjimą. Pavyzdžiui, kai, kilus būtinybei, jis savo stiliumi kreipėsi laišku užtardamas prašytoją į vieną Afrikos valdytoją, vardu Makedonijus, anas sutiko atsiųsdamas štai tokį atsakymą: [3.] „Aš esu nepaprastai sužavėtas tavo išminties ir tuose kūriniuose, kuriuos esi išleidęs, ir laiškuose, kuriuos, užstodamas suimtuosius, nesibodi siųsti. 4. Nes ir anie veikalai turi tiek įžvalgos, išmanymo, dievobaimingumo, kad nieko daugiau ir būti negali, ir šie laiškai tokio kuklumo, kad jei nepadaryčiau to, ko prašai, nuspręsčiau, kad kaltė dėl neveiklumo liks man, pone, pelnytai garbinamas ir gerbiamas tėve. 5. Mat tu primygtinai nespaudi (kaip daro daugelis šių apylinkių žmonių), kad išgautum viską, ko tiktai panorėtų bėdos prispaustasis, tačiau tik paprašai to, kas atrodo tau pasiekiama iš teisėjo, varginamo daugybės rūpesčių, išsaugodamas kuklumą, kuris tarp dorų žmonių yra veiksmingiausi įveikiant sunkumus. Todėl tučtuojau pareigūnams pavedžiau įvykdyti pageidavimą, nes jau anksčiau esu atradęs vilties kelią“[185].

XXI 1. Šventųjų vyskupų susirinkimuose, rengiamuose įvairiose provincijose, apsilankydavo, kai tik galėdavo, „siekdamas naudos ne sau, o Jėzui Kristui“[186] ir tam, kad šventosios katalikų Bažnyčios tikėjimas išliktų nepažeistas, ar kad kai kurie ekskomunikuoti vyskupai ir dvasininkai, kalti jie buvo ar ne, būtų išteisinti arba pasmerkti. 2. O

skiriant vyskupus ir dvasininkus jis manė, kad reikia laikytis krikščionių balsų daugumos[187] ir Bažnyčios papročių.

XXII 1. Jo drabužiai ir apavas ar patalai buvo kuklios ir deramos išvaizdos, nei pernelyg prašmatnūs, nei ypač prasti[188]. Mat dažniausiai žmonės yra pratę jais nepaprastai didžiuotis arba nusižeminti, bet abiem atvejais jie „siekia naudos ne Jėzui Kristui, o sau“[189]. Bet jis, kaip minėjau, laikėsi vidurio, „nenukrypdamas nei į dešinę, nei į kairę pusę“[190]. 2. Valgydavo jis saikingai ir kukliai, o tiksliau – pakaitomis žalias ir džiovintas daržoves, taip pat kartais su svečiais ar su kokiais ligotais žmonėmis užkąsdavo mėsos, tačiau visada užgerdavo vynu[191]. Kadangi žinojo ir mokydavo, kaip sako Apaštalas, kad „Visi Dievo kūriniai yra geri, ir nereikia nieko atmesti, kas gaunama su dėkingumu, juk jie tampa šventais Dievo žodžio ir maldos dėka“[192]. 3. Ir, kaip šventasis Augustinas savo „Išpažinimų“ knygose rašė, sakydamas: „Aš bijau ne valgių nešvaros, o troškimo nešvaros. Žinau, kad Nojui buvo leista valgyti bet kokią mėsą[193], kuri yra naudojama maistui; kad Elijas valgė mėsiškus valgius[194]; kad Jonas, pasišventęs stebėtinam susilaikymui, nebuvo suterštas gyvūnų, tai yra krintančių maistui skėrių[195]. Žinau, kad ir Ezavą apgavo lęšiukų troškimas[196]; ir kad Dovydas pats sau prikaišiojo vandens troškulį[197]; ir kad mūsų Karalius buvo bandomas net ne mėsa, o tik duona[198]. Todėl ir žmonės dykumoje buvo verti priekaištų ne todėl, kad troško mėsos, bet todėl, kad murmėjo prieš Dievą geisdami maisto[199]“. 4. O dėl vyno vartojimo yra išlikusi Apaštalo mintis, kai rašydamas Timotiejui sa-

ko: „Daugiau nebegerk vien tik vandens, bet įsipilk saikingai ir vyno dėl skrandžio ir tave dažnai aplankančių ligų“[200]. 5. Jis naudojosi tik sidabriniais šaukštais, o kiti indai, ant kurių buvo patiekiamas valgis, buvo moliniai, mediniai ar marmuriniai, tačiau ne skurdo priverstas, o tam apsisprendęs laisva valia. 6. Tačiau visada parodydavo svetingumą[201]. Per pačius pietus labiau mėgo skaitymą ar pokalbius, nei vien puotauti ar gerti[202]. O prieš nesveikus žmonių įpročius ant stalo buvo taip užrašyta:

„Mėgstą gyvenimą nesančio čia paskalom apkramtyti
Stalą šitą pajus esant nevertą savęs“[203].

Ir todėl kiekvieną stalabendrį įspėdavo, kad reikia susilaikyti nuo pernelyg gausių ir žalingų apkalbų. 7. Mat kartą net ir kai kuriuos sau artimiausius kolegas vyskupus, pamiršusius apie šį jo užrašą ir besikalbančius taip, kaip šis draudė, taip griežtai sudrausmino, kad susijaudinęs net pasakė, kad arba tas eilutes reikia pašalinti nuo stalo, arba jis per patį pietų vidurį išeisiąs į savo miegamąjį. Tai girdėjau aš ir kiti, kurie dalyvavome tuose pietuose.

XXIII. 1. Jis iš tiesų niekada neužmiršdavo brolių varguolių, tokių kaip ir jis pats, ir jiems dalydavo pinigus iš ten pat, iš kur ir sau bei visiems saviškiams, gyvenantiems kartu su juo, tai yra, arba iš Bažnyčios valdų pajamų, arba taip pat ir iš tikinčiųjų paaukojimų. 2. O kai dvasininkai kartą (kaip paprastai būna) ėmė pavydėti šių valdų, jis kreipėsi į Dievo tautą sakydamas, kad jis verčiau sutiktų gyventi iš Dievo tautos aukų, nei kęsti šių valdų rūpesčius

ir valdymą, ir kad jis yra pasiruošęs jų atsisakyti[204], kad tik visi Dievo tarnai ir patarnautojai gyventų taip, kaip sakoma Senajame Testamente, „uoliai tarnaudamas altoriui bendrai dalintis aukomis iš jo“[205]. Tačiau pasauliečiai niekuomet nesutiko, kad jis taip padarytų.

XXIV 1. Rūpesčius Bažnyčios namais[206] ir visu turtu vietoj savęs skirdavo ir patikėdavo šiam darbui labiau tinkamiems dvasininkams[207]. Niekada rankose nenešiodavo nei rakto, nei žiedo[208], tačiau viskas, kas buvo gaunama ir išleidžiama, anų šventovės tvarkytojų būdavo surašoma. Šios sąskaitos, metams pasibaigus, būdavo jam perskaitomos, kad žinotų, kiek buvo gauta, kiek išleista, ar pasiliko kiek nors išlaidoms. Ir daugelyje kitų pareigų labiau pasitikėdavo anuo šventovės tvarkytoju, nei pats žiūrėdavo, kiek buvo patvirtinama ir paskelbiama.

2. Jis niekada negeidė nusipirkti namo, žemių ar vilos. Tačiau jei kartais kieno nors panašūs dalykai buvo bažnyčiai laisva valia dovanojami arba perduodami valdyti, neatmesdavo, o liepdavo priimti. 3. Bet žinojome, kad kai kurių palikimų jis ir atsisakė, ne todėl, kad šie galėjo būti nenaudingi varguoliams, bet todėl, kad manydavo būsiant teisinga ir gera, kad verčiau jau mirusiųjų palikimas būtų atiduotas sūnų, tėvų ar susigiminiavusių vedybomis nuosavybėn, kuriems mirštantieji jo perleisti nenorėjo[209].

4. Štai vienas garbingasis[210] Hipono miestietis, gyvenantis Kartaginoje, panoro padovanoti Hipono bažnyčiai žemių valdas, ir savo valia nusiuntė sudarytus dokumentus pačiam švento atminimo Augustinui, pasilikdamas sau naudojimo-

si ir pelno teisę. Jo paaukojimą šis mielai priėmė, sveikindamas jį, kad atsimena apie amžinąjį savo išganymą. 5. Tačiau po keleto metų, atsitiktinai mums būnant asmeniškai kartu su juo, anas aukotojas, atsiuntęs laišką per savo sūnų, paprašė, kad anie paaukojimų dokumentai būtų sugrąžinti jo sūnui, tiesa, vargšams išdalyti paskyrė šimtą solidų. 6. Šitai sužinojęs, anas šventasis sudejavo, kad žmogus arba tik pavaizdavo aukojimą, arba jis ėmė apmaudauti dėl gero darbo ir, kiek tik galėjo, Dievui įkvėpus jį širdyje, su skaudama siela pasakė kalbą smerkdamas jo reikalavimą ir sugedimą, [7.] ir dokumentus, kuriuos anas laisva valia buvo atsiuntęs, nei geidautas, nei reikalautas, tučtuojau sugrąžino, o tų pinigų atsisakė, o savo atsakyme jį, kaip pridera, išpeikė ir išbarė įspėdamas, kad dėl savo apsimetinėjimo ar neteisingumo nuolankiai nusižeminęs melstų Dievą atleidimo, idant neiškeliautų iš šio pasaulio su tokiu sunkiu nusikaltimu.

8. Taip pat labai dažnai sakydavo, kad Bažnyčia veikiau turėtų priimti patikimesnius ir saugesnius mirusiųjų palikimus nei kartais pasitaikančius ginčijamus ir nuostolingus paveldėjimus pagal įgaliojimą[211], o palikimai turėtų būti patys veikiau siūlomi, nei prašomi. 9. Jis pats nepriimdavo patikėto turto, tačiau norintiems priimti nedrausdavo. 10. Be to, turto, kurį Bažnyčia turėjo ir valdė, jis nebuvo įsimylėjęs ar prie jo prisirišęs, o labiau rūpinosi ir žiūrėjo aukštesnių ir dvasinių dalykų, kartais net sunkiai išsilaisvindavo ir nusileisdavo „nuo mąstymo apie amžinuosius dalykus prie šių laikinųjų“[212]. 11. O juos sutvarkęs ir atlikęs, jis, tarsi nuo kankinančių ir varginančių, sielą nu-

kreipdavo į proto gelmėse esančius bei aukštesnius dalykus, idant galėtų mąstyti apie dieviškus dalykus, kuriuos dar reikia atrasti, ar ką nors padiktuoti apie jau atrastus, arba, aišku, ką nors ištaisyti jau padiktuotuose ir perrašytuose veikaluose[213]. Ir tai darydavo dirbdamas ir dieną, ir, pasišviesdamas lempa, naktį[214]. 12. Ir buvo jis tarsi ana pamaldžioji Marija, simbolizuojanti aukščiausiąją Bažnyčią, apie kurią parašyta, kad ji sėdėjo prie Viešpaties kojų ir įdėmiai klausėsi jo žodžio. Jos sesuo, papriekaištavusi, kad jai, užimtai daugybės darbų, ji visai nepadedanti, išgirdo: „Morta, Marija renkasi geresnę dalį, kurios iš jos niekas negali atimti“[215]. 13. Mat jis niekada nesidomėjo naujomis statybomis[216], vengdamas savo sielos, kurią jis visada norėdavo turėti laisvą nuo bet kokių žemiškųjų rūpesčių[217], įsitraukimo į šiuos reikalus. Tačiau geidžiantiems ir jas vykdantiems nedrausdavo, išskyrus tik tiems, kurie nejausdavo saiko. 14. Kai Bažnyčiai trūkdavo pinigų, krikščionių tautai taip ir paskelbdavo, kad jie neturi ką dalyti beturčiams. 15. Mat dėl kalinių ir daugybės vargšų[218] net ir bažnyčios indus liepė sudaužyti ir išlydyti bei išdalyti vargšams. 16. Ko aš ir nebūčiau paminėjęs, jei nematyčiau, kad tai prieštarauja kai kurių žmonių kūno jausmams. O kad taip ir reikia neabejotinai daryti, patekus į tokius nepriteklius, sakė ir rašė netgi pats šlovingos atminties Ambraziejus[219]. 17. Tačiau kartą pamokslaudamas[220] bažnyčioje papriekaištavo dėl tikinčiųjų nesirūpinimo aukomis Bažnyčiai ir zakristija, iš kur buvo atnešami altoriaus reikmenys; apie tą patį, jam būnant bažnyčioje, kalbėjo ir palaimintasis Ambraziejus[221], kaip kartą jis mums yra pasakojęs.

XXV 1. Kunigai visada kartu su juo ir maitinosi, ir gyveno vienuose namuose ir rengėsi iš bendrų lėšų[222]. 2. Taip pat jis pamokslaudavo žmonėms bažnyčioje, kad niekas lengvabūdiškai duodamas priesaiką nenupultų iki jos sulaužymo bei mokydavo savuosius, kad niekas neprisiekinėtų[223], bent jau prie stalo. O jei kas prasižengdavo, prarasdavo vieną vyno porciją, mat su juo bendrai gyvenantiems ir pietaujantiems taurių skaičius buvo tiksliai nustatytas. 3. Taip pat smerkdavo saviškių nedrausmingumą ir nusižengimus teisingoms ir garbingoms taisyklėms bei, kiek derėdavo ir reikėdavo, šiuos pažeidimus pakęsdavo, ypač tokiais atvejais mokydamas, kad kieno nors „širdis nepakryptų prie piktų žodžių“[224], pasiteisinimais pateisinančių nuodėmę, [4.] ir kad, jei kas nors neštų savo auką prie altoriaus, o ten prisimintų, kad jo brolis dėl ko nors pyksta ant jo, tuomet „paliktų auką prieš altorių ir eitų susitaikyti su broliu, o tada sugrįžtų ir paaukotų auką ant altoriaus“[225]. 5. Tačiau „jei pats pyktų ant brolio, turi prieiti prie jo, ir jei anas jo išklausytų, jis atgautų savo brolį, o jeigu ne, reikia pasikviesti dar vieną ar du, bet jei ir šiuos paniekina, reikia pasikviesti bažnyčią, tačiau jei ir šiai nepaklustų, būtų laikomas pagoniu ir viešu nusidėjėliu“[226]. 6. Ir dar pridurdamas, kad „nusidedančiam ir prašančiam atleidimo broliui nusižengimas yra atleidžiamas ne septynis, bet septyniasdešimt septynis kartus“[227], kaip bet kuris žmogus kasdien Viešpaties prašo jam atleisti[228].

XXVI 1. Nė viena moteris niekada nebuvo apsilankiusi jo namų viduje, nė viena negyveno juose, net ir tikra jo

sesuo[229], kuri, tapusi našle, tarnaudama Dievui, gana ilgai, iki pat savo mirties, buvo Dievo tarnaičių viršininkė[230], nebuvo apsilankiusios nei jo brolio[231] dukterys, kurios taip pat tarnavo Dievui, nors šiems asmenims šventųjų vyskupų susirinkimai buvo suteikę išskirtines teises[232]. 2. Jis tvirtindavo, kad, nors ir negalėtų kilti jokių nedorovingų įtarimų dėl sesers ir dukterėčių, jei jos gyventų kartu su juo, tačiau, kadangi šie asmenys negali gyventi be kitų joms reikalingų ir su jomis gyvensiančių moterų ir kadangi pas jas pro vartus taip pat vaikščiotų ir kitos, dėl jų ir gali kilti „užgaulė ar net papiktinimas tarp silpnesniųjų“[233]. Ir per visas bendrai gyvenančias ar ateinančias moteris dėl „žmogiškų pagundų“[234] arba kartais galėtų pražūti ir tie, kas gyvena su vyskupu ar šiaip kokiu dvasininku, arba pikti žmonių įtarinėjimai labai apjuodintų jų vardą. 3. Taigi dėl viso to jis sakydavo, kad moterys niekada neturi kartu gyventi namuose su Dievo tarnais, nors ir pačiais skaisčiausiais, idant, kaip pasakyta, „toks pavyzdys netaptų papiktinimu ar užgaule silpnesniems“[235]. Ir jei būdavo kokių nors moterų prašomas susitikti ar pasveikinti, jos niekada pas jį neįeidavo be dvasininkų liudytojų bei niekada su jomis nesišnekėdavo akis į akį, nebent reikalas liesdavo paslaptis.

XXVII 1. O dėl apsilankymų jis laikėsi Apaštalo nustatytos taisyklės, kad lankytųsi vien tik „pas našlaičius ir našles, patekusias į nelaimes“[236]. 2. O jei kartais būdavo paprašomas sergančiųjų, kad čia pat pasimelstų už juos Viešpačiui ir „uždėtų ranką“[237], to imdavosi nedelsdamas, [3.] tačiau moterų vienuolynus lankydavo vien tik esant neatidėlioti-

noms aplinkybėms. 4. Taip pat primindavo, kad Dievo žmogaus gyvenime ir elgsenoje reikia puoselėti tai, ką jis buvo išmokęs iš švento atminimo Ambraziejaus nuostatų: niekada niekam nepiršti žmonos, nerekomenduoti į karo tarnybą trokštančio kariauti, kviečiamam neiti į puotą tėviškėje[238]. 5. Visiems dalykams pateikdavo ir priežastis, tai yra, kad sutuoktiniai vienas su kitu nesivaidytų dėl likimo ir neminėtų blogu žodžiu to, kuris juos suvedė, tačiau aniems sutariant vyskupui teks įsivelti, kad sutvirtintų jų susitarimus ir sprendimus[239] arba palaimintų. Ir kad paimtasis į kariuomenę ir nesėkmingai tarnaudamas savo kaltės nepriskirtų skatintojui. Ir kad lankydamasis tėviškės puotose pašvęstasis neprarastų saikingumo ribų.

6. Taip pat mums jis pasakojo, kaip girdėjo[240] aukščiau minėto palaiminto atminimo vyro, bebaigiančio savo gyvenimo dienas, nuostabiai išmintingą ir dievišką atsakymą, ir labai jį gyrė bei dažnai kartodavo. 7. Mat kai anas vertas pagarbos žmogus gulėjo mirties patale, o garbingi tikintieji, stovintys šalia jo guolio ir matydami, kad jis iš šio pasaulio jau persikels pas Dievą bei liūdėdami dėl to, kad Dievo patvarkymu Bažnyčia gali netekti tokio gerbiamo ir vertingo vyskupo žodžių ir sakramentų, prašė jo verkdami, kad maldautų sau iš Viešpaties gyvenimo pratęsimo, jis jiems pasakė: „Ne taip gyvenau, kad man būtų gėda tarp jūsų gyventi, tačiau nebijau nė mirties, kadangi turime gerą Viešpatį“. 8. Ir šiame atsakyme mūsų jau senas Augustinas žavėjosi išdailintais ir pasvertais žodžiais bei juos gyrė. Mat reikią suprasti, kad pirmiau anas pasakęs: „nebijau nė mirties, kadangi turime gerą Viešpatį“ todėl, kad per

daug pasitikintis savimi nemanytų, esą bus pirmas net ir dėl tyriausio savo paties gyvenimo; o „ne taip gyvenau, kad man būtų gėda tarp jūsų gyventi". Pasakęs todėl, kad žmonės galėtų spręsti apie žmogų. Nes dieviškame teisingume jis labiau pasikliovęs geruoju Viešpačiu, kuriam sakydavo kasdienėje Viešpaties maldoje: „Atleisk mums mūsų kaltes".[241]

9. Taip pat labai dažnai kartodavo vieno kolegos vyskupo ir labai artimo draugo gyvenimo saulėlydyje pasakytus žodžius apie šiuos dalykus. Kada atėjo apsilankydamas pas jį, jau artėjantį prie mirties, ir anas rankos mostu parodė, kad jau iškeliaus iš šio pasaulio, Augustinas jam atsakęs, kad jis, būdamas labai reikalingas Bažnyčiai, dar galėtų gyventi, tai šis, kad nebūtų apie jį galvojama, esą jį laiko šio gyvenimo geismas, atsakęs: „Jei niekada, – tai gerai, bet jei kada nors – kodėl ne dabar?" 10. Ir jis žavėjosi ir gyrė, kad žmogus ištarė tokius žodžius: nors ir dievobaimingas, bet gimęs ir užaugęs kaime ir ypač nelavintas literatūros moksle.

11. Štai taip kankinys Kiprijonas[242], rašydamas laišką apie mirtį prieštaravo vieno mirštančio vyskupo minčiai: „Kai vienas iš mūsų kolegų ir kartu vyskupaujančių nualintas ligos ir artėjančios mirties kviečiamas meldė sau atitolinti mirtį, prie besimeldžiančio ir jau beveik mirštančio atsistojo jaunuolis, prakilnumu ir didingumu keliantis pagarbą, aukšto stoto ir švytinčios išvaizdos; stovintį šalia žmogaus žvilgsnis kūno akimis vos tegalėtų įžiūrėti, tokį galėtų regėti nebent jau besitraukiantis iš šio pasaulio. Ir jis anam, ne be apmaudo sieloje ir balse, sugriaudėjo ir pasakė: „Kentėti bijote, išeiti nenorite. Ką su jumis daryti?"[243]

XXVIII 1. Artinantis mirties dienai dar kartą patikrino savo padiktuotas ir išleistas knygas, kurias buvo padiktavęs savo atsivertimo pradžioje, kol dar buvo pasaulietis, arba kurias, jau būdamas kunigas ar vyskupas, buvo padiktavęs. Ir ką tik jose pastebėjo padiktuota ir parašyta kitaip nei leidžia Bažnyčios tikėjimas, kadangi iki tol bažnytinę tvarką mažiau pažinojo ir mažiau į ją buvo įsigilinęs, jo paties buvo supeikta ir ištaisyta. Dėl to taip pat surašė du knygos tomus, kurių ir pavadinimas buvo „Apie knygų ištaisymą“[244]. 2. Taip pat jis skundėsi, kad kai kurie broliai pirma laiko iš jo paėmė knygas, dar prieš atidesnį ištaisymą, nors jau vėliau jas ir ištaisė[245]. Be to, aplenktas mirties, paliko kai kurias savo knygas nepabaigtas[246]. 3. Ir norėdamas visiems padėti – ir pajėgiantiems perskaityti daugybę knygų, ir nepajėgiantiems, – iš abiejų dieviškųjų Testamentų, Senojo ir Naujojo, praleidus įžangą, išrinko tik dieviškuosius pamokymus ar draudimus, priklausančius gyvenimo taisyklėms ir iš jų sudarė vieną knygą, kad kiekvienas, kuris tik norėtų, perskaitytų ir iš jos suprastų, kiek pakluso ar nepakluso Dievui, ir norėjo, kad šis veikalas vadintųsi „Veidrodis“[247].

4. Tačiau netrukus dieviškos valios ir galybės buvo nulemta, kad milžiniškas būrys, apginkluotas įvairiais ginklais ir patyręs mūšiuose, be žiaurių priešų vandalų ir alanų dar turėdamas savo sudėtyje prisijungusią gotų tautą ir įvairių kitų tautų atstovus, iš užjūrio Ispanijos laivais atplaukė ir įsiveržė į Afriką[248]. 5. Ir per visas Mauritanijos žemes atkeliavęs taip pat ir į kitas mūsų provincijas ir kraštus, siautėdamas su visu žiaurumu ir šiurpumu, viską, ką tik

galėjo, plėšikavimais, žudynėmis ir įvairiais kankinimais, gaisrais ir kitokiais nesuskaičiuojamais ir neapsakomais nusikaltimais nuniokojo nesigailėdamas jokios lyties, jokio amžiaus, nei Dievo vyskupų ar tarnų, nei bažnytinių papuošimų, įrankių ar pastatų. 6. Ir apie šiuos siaubingiausius priešų plėšikavimus ir niokojimus šis Dievo žmogus ir jau įvykdytus, ir dar tik vykdomus svarstė ir mąstė ne taip, kaip kiti žmonės, tačiau daug aukščiau ir giliau, ypač iš anksto matydamas juose pavojus ar mirtį sieloms, todėl daugiau nei įprastai „jam ašaros buvo duona dieną ir naktį“[249] (nes parašyta: „Kas turi daugiau žinojimo, tas daugiau turi ir skausmo“[250], ir „Protinga širdis – kirminas kauluose“[251]) bei karčiau ir nelaimingiau už kitas jau gyveno ir kentėjo beveik paskutines savo senatvės dienas. 7. Mat šis Dievo žmogus matė miestus sunaikintus išgriaunant, vienodai su pastatais ir vilų gyventojus vienus nugalabijant priešo žudynėmis, kitus pabėgant ir išsisklaidant; bažnyčias apleistas vyskupų ir kunigų, šventąsias mergeles ir kai kuriuos susilaikančio gyvenimo žmones į visas puses išblaškytus; o iš jų vienus kankynėmis nualintus, kitus kardu nužudytus, dar kitus paimtus į nelaisvę, praradus sielos ir kūno skaistumą ir tikėjimą, tarnaujant priešams pagal jų nedorus ir rūsčius papročius; [8.] Dievo himnus ir pašlovinimus išnykstant iš bažnyčių, o bažnyčių pastatus daugybėje vietų sudegintus ugnyje, šventes, kurias privalu „švęsti Dievo garbei“[252] nutrauktas, pašventinimus ir šventuosius sakramentus neprašomus, arba prašančiam nelengvai surandant, kas galėtų juos suteikti; [9.] kad ieškantys išsigelbėjimo net pačiuose kalnų miškuose, „uolų urvuose ir olose“[253] arba kokiuose

nors įtvirtinimuose vieni buvo įveikti ir nužudyti, o kiti, atėmus ir prie jų nepraleidus gyvybei palaikyti būtino maisto, sunykdavo iš bado; bažnyčių vyriausieji ir kunigai, kurie atsitiktinai, Dievo malonės dėka, su priešais nesusitikdavo ar susitikę pasprukdavo, apiplėšus ir išgrobus visas vertybes, ėjo prašyti išmaldos, kaip patys vargingiausieji, ir jiems visiems nebuvo įmanoma susirasti nieko, iš ko galėtų išsilaikyti; [10.] kad iš begalės buvusių išliko tik trys bažnyčios, tai yra: Kartaginos, Hipono ir Cirtos[254], kurios nebuvo nugriautos tik Dievo malonės dėka, bei taip pat išliko ir jų miestai, globojamos ir dieviškąja, ir žmogiškąja apsauga, nors po jo mirties Hipono miestas, jau apleistas gyventojų, buvo sudegintas priešų[255]. 11. Ir tarp visų šių nelaimių jis guodėsi vieno išminčiaus mintimi, sakančio: „Nebus didis tas, kas laiko dideliu dalyku, kad griūva medžiai ir akmenys bei miršta mirtingieji“[256].

12. Taigi jis, kadangi buvo didžiai išmintingas, dėl visų šių dalykų kas dieną gausiai raudojo. Prie jo raudojimų ir aimanavimų prisidėjo dar ir tai, kad priešų buvo prisiartinta, kad apgultų vis dar tebestovintį Karališkąjį Hiponą – hiponiečių krašto miestą, kadangi tuo metu šio miesto gynybai buvo paskirtas kadaise imperatoriaus dvariškiu buvęs Bonifacijus[257] su sąjungininkų gotų kariuomene, o patį miestą apsiaustyje atskirtą nuo išorės laikytų pilnus keturiolika mėnesių, nes jie užėmė ir jūros pakrantę, atskyrę ją nuo miesto. 13. Ten buvome taip pat subėgę iš apylinkių ir mes patys[258] su kitais mūsų kolegomis vyskupais ir jame buvome visą apsiausties laiką. Todėl labai dažnai kalbėdavomės tarpusavyje ir mąstydavome apie prieš mūsų akis

stojusį baisingą Dievo teismą sakydami: „Esi teisingas, Viešpatie, ir teisingas tavo sprendimas“[259]. Ir lygiai taip pat liūdėdami, dejuodami ir raudodami meldėme „gailestingumo Tėvą ir visokios paguodos Dievą“[260], kad jis teiktųsi palengvinti mums skausmą šių negandų metu.

XXIX 1. Kartą mums susėdus su juo prie stalo ir besikalbant, jis mums pasakė: „Žinokite, kad šiuo mūsų nelaimių metu meldžiu Dievą, kad arba suteiktų malonę išlaisvindamas šį miestą nuo priešų, arba, jei jo mintyse būtų kitoks sumanymas, kad savo tarnus padarytų narsiais, idant ištvertų jo valią, arba tikrai pasiimtų mane pas save iš šio pasaulio“. 2. Jis pasakė šiuos žodžius pamokydamas mus, o po to su juo kartu mes ir sau, ir visiems mūsiškiams, ir tiems, kurie buvo šiame mieste, meldėme aukščiausiąjį Dievą tų pačių dalykų. 3. Ir štai trečią apgulties mėnesį jam, nualintam karštinės, teko gultis į lovą ir kentėti nuo šios jau paskutinės ligos. Ir Viešpats tikrai neapvylė savo tarno išpildydamas jo maldą, nes ir jam pačiam, ir šiam miestui po kurio laiko įvykdė tai, ko jis, liedamas ašaras, karštai maldavo. 4. Taip pat žinojau, kad jis, dar kunigas ir vyskupas, būdavo prašomas pasimelsti už kai kuriuos žmones, kenčiančius nuo apsėdimo, ir kad jis, savo maldoje melsdavosi Dievui liedamas ašaras ir demonai nuo žmonių pasitraukdavo. 5. O taip pat kartą kažkoks žmogus su savo ligoniu atėjo pas jį sergantį ir ištisą dieną gulintį lovoje ir paprašė, kad uždėtų ant jo ranką, dėl ko šis galėtų pasveikti. Jis atsakė, kad jei pajėgtų ką nors taip išgydyti, iš pradžių tikrai tai padarytų sau pačiam. Bet anas papasakojo, kad

per sapną aplankę ir pasakę: „Eik pas vyskupą Augustiną, kad ant šio žmogaus uždėtų ranką, ir pasveiks". Kai Augustinas apie tai išgirdo, neatsisakė to padaryti, ir Viešpats padarė taip, kad anas ligonis iš karto iš jo išėjo sveikas[261].

XXX 1. Be to, kuo mažiausiai reikia nutylėti, kad tuo metu, kai kėlė grėsmę jau minėti priešai, šventas vyras ir mūsų vyskupas Tiabės bažnyčioje Honoratas laišku paklausė jo patarimo, ar, šiems artinantis, bažnyčioms, vyskupams ir dvasininkams reikia pasitraukti, ar ne. O atsakyme jis plačiai išaiškino, ko veikiau reikia bijoti iš tų Romėnijos[262] griovėjų. 2. Šį jo laišką[263] norėjau prijungti prie šio veikalo, nes yra labai naudingas ir reikalingas Dievo vyskupų ir patarnautojų papročiams:

3. „Augustinas Dievuje sveikina šventąjį brolį ir kolegą vyskupą Honoratą[264].

(1) Jūsų malonybei pasiuntęs laiško, kurį parašiau broliui Kvodvultdėjui[265], mūsų kolegai vyskupui, nuorašą maniau atsikratysiąs naštos, kurią užkrovei man ant pečių klausdamas patarimo, ką turėtumėte daryti šių pavojų, kurie „užgriuvo mūsų laikus"[266], akivaizdoje. 4. Tačiau, nors tą laišką parašiau gana trumpą, vis dėlto nemanau, kad praleidau ką nors tokio, ko nepakaktų atsakančiam į šį klausimą pasakyti, o klausiančiam išgirsti. Mat aš sakiau, kad nereikia nei sulaikyti tų, kurie, jei tik įmanoma, nori persikelti į tvirtoves, nei nutraukti mūsų tarnystės saitų, kuriais mus prikaustė Kristaus meilė, kad nepaliktume Bažnyčių, kurioms privalome tarnauti. 5. Štai kokius žodžius sudėjau į aną laišką:

„Taigi vis dar tebėra taip, kad mes, kurių tarnavimas kad ir kokiai menkutei Dievo bendruomenei, pasiliekančiai ten, kur ir mes, yra toks būtinas, jog be jo ji nebegali išlikti, sakykime Viešpačiui: „Tebūna mums Dievas gynėjas ir tvirtovė““[267].

(2) 6. Tačiau tau, kaip rašai, šio patarimo nepakanka, kad stengtumėmės nesielgti prieš Viešpaties pamokymą ar pavyzdį, kai jis moko, kad reikia „bėgti iš miesto į miestą". Prisimename jo žodžius: „Tačiau, kai jus šiame mieste persekioja, bėkite į kitą"[268]. 7. Bet kas galėtų patikėti, kad Viešpats norėjo, kad įvyktų taip, kad „kaimenės, kurias jis suvienijo savo krauju"[269], būtų paliktos be būtinos tarnystės, be kurios negali gyventi? 8. Nejaugi jis pats taip padarė, kada dar kūdikis tėvų nešamas pabėgo į Egiptą[270], kai dar nebuvo surinkęs Bažnyčių, kurias, kaip drįstame sakyti, jis jau tuomet paliko? 9. Nejaugi vietinė Bažnyčia, kada apaštalas Paulius, idant jo nesulaikytų nedraugas, buvo nuleistas pro langą pintinėje ir išvengė jo rankų[271], buvo palikta be būtinos tarnystės, ir nejau kitų brolių, ten pat gyvenančių, nebuvo vykdoma, kas privalu? Žinoma, Apaštalas, kurio persekiotojas ieškojo asmeniškai, tai padarė aniems broliams prašant, kad išsaugotų save Bažnyčiai. 10. Taigi tedaro Kristaus tarnai, jo Žodžio ir Sakramento patarnautojai, tai, ko jis mokė ir ką leido. „Tebėga iš miesto į miestą", kai asmeniškai jų kas nors iš persekiotojų ieško, bet tenebūna Bažnyčia apleidžiama kitų, kurie nėra taip persekiojami, ir tesuteikia maisto kolegoms tarnams, kurie, kaip jie žino, išgyventi kitaip negalėtų.

11. Tačiau tuo metu, kai pavojus bendras visiems, tai

yra vyskupams, dvasininkams ir pasauliečiams, tie, kuriems reikia kitų, tenebūna apleidžiami jiems reikalingų žmonių. Taigi arba visi pereina į įtvirtinimus, arba tų, kuriems neišvengiamai tenka pasilikti, tegul nepalieka tie, kurių pagalba yra vykdomos jų bažnytinės priedermės, kad arba vienodai išgyventų, arba vienodai kęstų tai, ką Šeimininkas[272] norėtų, kad jie iškentėtų. (3) 12. Jei atsitiktų, kad arba vieni mažiau, kiti daugiau, arba visi vienodai kentėtų ir pasirodytų, kad vieni kenčia už save, kiti – dėl kitų, tie, kurie galėtų pabėgdami ištrūkti, verčiau turėtų pasilikti, idant nepaliktų kitų žmonių nelaimės. Tuo geriausiai yra įrodoma meilė, kurią liepia apaštalas Jonas, sakydamas: „Taip, kaip Kristus savo sielą atidavė už mus, taip ir mes privalome sielas atiduoti už brolius“[273]. 13. Nes tie, kurie bėga, negali nebėgti verčiami tik savo vargų, tikrai kenčia už save pačius, o ne už brolius. Kai tuo tarpu kenčia tie, kurie nenorėjo palikti brolių, kuriems jų reikėjo krikščioniškajam išganymui, be abejo, šie „atiduoda savo sielas už brolius“. (4) 14. Apie tai girdėjome vieną vyskupą sakant: „Jei Viešpats mums liepė bėgti ir tuose persekiojimuose, kur gali būti kankinystės vaisius, tai kiek labiau turėtume bėgti nuo nevaisingų kančių, kada puola barbarai ir priešai!“ Žinoma, tai teisinga ir priimtina, bet tik tiems, kurių nelaiko bažnytinių pareigų saitai. Nes tas, kas nebėga, nors gali pabėgti nuo priešo pavojaus tam, kad nepaliktų Kristaus tarnystės, be kurios žmonės negali tapti ar būti krikščionys, pasiekia didesnį meilės vaisių nei tas, kas ne dėl brolių, o dėl paties savęs bėgdamas ir sulaikytas neišsižada Kristaus ir prisiima kankinystę.

(5) 16. Taigi ką teigei savo ankstesniajame laiške? Juk sakai: „Jei reikia atkakliai laikytis bažnyčiose, nesuprantu, kuo galėtume pagelbėti sau ar žmonėms, nebent tik mūsų akyse žus vyrai, bus prievartaujamos moterys, padeginėjamos bažnyčios, o mes patys būsime kankinami, kai iš mūsų bus reikalaujama, ko neturime". 17. Išties galingas yra Dievas išklausyti savo šeimos maldas ir nukreipti tai, ko baiminamasi. Ir todėl, vis dėlto, ne dėl tavo minėtų dalykų, kurie dar nėra tikri, reikia tikrai apleisti mūsų tarnystę, be kurios tikintiesiems tikra pražūtis ne šio gyvenimo reikaluose, bet ano, kuriuo turi būti nepalyginamai stropiau ir uoliau rūpinamasi. 18. Nes jei tavo minėtosios nelaimės, dėl kurių bijomasi, kad kartais neatsitiktų tose vietovėse, kur esame, būtų tikros, tepabėga iš pradžių iš ten visi, dėl kurių reikėtų ten likti, ir tepadaro mus laisvus nuo būtinybės pasilikti. Mat niekas nesako, kad tarnams reikia likti ten, kur jau nebūtų kam tarnauti. 19. Šitaip iš Ispanijos[274] pabėgo kai kurie šventieji vyskupai, prieš tai žmonėms dalinai žuvus pabėgimo metu, dalinai juos išžudžius, dalinai apsiaustyje mirus badu, dalinai išsibarsčius, paėmus juos nelaisvėn. Tačiau daug daugiau vyskupų pasiliko kartu su visais kęsti tuos pačius nesiliaujančius pavojus, ten dar pasilikus tiems, dėl kurių jiems reikėjo likti. Ir jei kai kas paliko savo žmones, tai ir yra tai, ko, kaip sakome, daryti negalima.

Mat nepamokė tokių dieviškieji Raštai, tačiau apgavo žmogiškasis paklydimas ar nugalėjo baimė. Kodėl gi jie mano, kad beatodairiškai turi paklusti pamokymui, kur mano, kad reikia „bėgti iš miesto į miestą", o nebijo samdinio pavyzdžio, kuris, „pamatęs ateinantį vilką pabėga,

kadangi jam avys nerūpi“[275]? (6) 20. Kodėl šias dvi visai teisingas Viešpaties mintis (tai yra viena, kur bėgti leidžiama ir net liepiama, o kita, kur tai yra smerkiama ir kaltinama) jie nesistengia suprasti taip, kad jos pasirodytų nesančios priešingomis tarpusavyje, kaip ir nėra? 21. Ir kokiu kitu būdu tai galima suprasti, jei nėra atsižvelgiama į tai, apie ką jau svarsčiau aukščiau: Kristaus tarnams, gresiant persekiojimams, iš vietų, kur jie yra, reikia bėgti tada, kai ten arba nebėra Kristaus tautos, kuriai reikėtų tarnauti, arba, jei ji yra, būtiną tarnavimą galėtų vykdyti kiti asmenys, kuriems nebūtų tos pačios priežasties bėgti. 22. Taip, kaip įkištas į pintinę, ką anksčiau minėjau, pabėgo Apaštalas, kai persekiotojo buvo ieškomas asmeniškai, kitiems, kurių bažnyčios tarnystės ten stokotų tiek, kad ji būtų apleista, panašios būtinybės neturint. Taip, kaip pabėgo šventasis Aleksandrijos vyskupas Atanazas[276], kai imperatorius Konstancijus liepė sulaikyti būtent jį, kitiems tarnams jokiu būdu neapleidžiant Aleksandrijoje likusios katalikų tautos. 23. Tačiau kai tauta pasilieka, o tarnai bėga ir apleidžia tarnystę, kas tai bus, jei ne anas vertas pasmerkimo „samdinių“ bėgimas, „kuriems avys visai nerūpi“? Juk ateis vilkas, ne žmogus, bet velnias, kuris daugelį tikinčiųjų, kuriems trūko kasdienės Viešpaties kūno tarnystės, įtikins būti atskilėliais, ir „netvirtas brolis, už kurį numirė Kristus, žus ne dėl tavo pažinimo, bet dėl neišmanymo“[277].

(7) 24. O šitai liečia tuos, kurie šiame reikale nėra apgauti paklydimo, tačiau įveikti siaubo: kodėl verčiau jiems narsiai nekovoti su savo baime Viešpačiui jų gailintis ir padedant, kad nesusidurtų su nepalyginamai sunkesnėmis

nelaimėmis, kurių žymiai labiau reikia bijoti? 25. Taip yra ten, kur Dievo meilė liepsnoja, o ne žemiškieji geiduliai rūksta. Juk meilė sako: „Jei kas silpsta, ar aš nesilpstu? Jei kas pilnas pagundų, ar aš nedegu jomis?"[278] Bet meilė iš Dievo. Taigi melskime, kad duotų tas, kuris ir įsako[279], ir todėl šios meilės dėka veikiau bijokime, kad Kristaus avelės nebūtų pjaunamos „dvasinio ištižimo"[280] kardu į širdį, nei geležimi į kūną, kadangi kada nors, kokiu nors mirties būdu jos vis tiek mirs. 26. Labiau bijokime, kad palūžus vidiniam jausmui, nepražūtų tikėjimo tyrumas, nei kad moterys būtų prievarta išniekinamos kūne, nes tyrumas prievarta nėra išniekinamas, jei jis saugomas mąstyme, ir net nėra išniekinamas kūne, kai kenčianti valia nepasinaudoja savo kūnu gėdingai, bet nepritardama iškenčia tai, ką daro kitas[281]. 27. Labiau bijokime, kad mums pabėgus neužgestų „gyvieji akmenys"[282], nei kad žemiškųjų pastatų akmenys ir sijos nebūtų padegami mums esant šalia. Labiau bijokime, kad „Kristaus kūno nariai"[283] sunyktų netekę dvasinio maisto, nei būtų kankinami mūsų kūno nariai, slegiami priešo antpuolio. 28. Ne todėl, kad tavo minėtų dalykų nereikia vengti, kai įmanoma, bet kad verčiau juos iškentėti, kai nebeįmanoma jų išvengti nenusižengiant Dievui. Nebent kas nors tvirtintų, kad tarnas, kuris panaikina tarnystę, būtiną Dievui, būtent tada, kai ji yra labiau reikalinga, nenusižengia Dievui.

(8) 29. Argi nepagalvojame, kai prieinama prie tokių baisiausių pavojų ir nėra jokios galimybės pabėgti, kokia didžiulė minia, abiejų lyčių ir visokio amžiaus žmonių, paprastai būna bažnyčioje: vieni trokšta krikšto, kiti –

sutaikymo, dar kiti – atgailos, o visi – paguodos ir sakramentų, ir išmaldos? 30. Jeigu ten nėra tarnų, kokia gi mirtis laukia tų, kurie iš šio pasaulio išeina neatgimę arba supančioti nuodėmės?! Kaip liūdės tikintieji, neturėsiantys jų prie savęs amžinojo gyvenimo atilsyje?! Ir pagaliau, kaip graudžiai visi aimanuos, o kai kurie ir piktžodžiaus dėl tarnystės ir tarnų nebuvimo?! 31. Žiūrėk, ką daro baimė dėl žemiškųjų nelaimių ir kokias sukelia amžinąsias nelaimes. Tačiau jei tarnai pasilieka šalia, kiek leidžia Dievo suteikiamos jėgos, visiems pagelbėja: vieni krikštijami, kiti sutaikomi, niekas nenusivilia gaudamas Viešpaties kūno komuniją, visi paguodžiami, mokomi ir raginami, kad melstųsi Dievui, kurio galioje yra nugręžti visa, ko yra bijoma; jie pasiruošę bet kokiam įvykių posūkiui, ir, jei „šioji taurė ir negali praeiti“[284], tebūnie valia[285] to, kuris negali norėti ko nors blogo.

(9) 32. Jau tikrai supranti, ko rašei nesuprantąs, kiek gero įgyja krikščionys, jei esamose nelaimėse nepasigenda šalia esančių Kristaus tarnų, ir kiek kenkia nebūdami, kol „jie ieško savo, o ne Jėzaus Kristaus naudos“[286] ir neturi tos, apie kurią pasakyta: „Neieško naudos sau“[287], ir jei neseka tuo, kuris sakė: „Neieškodamas, kas naudinga man, bet kas daugeliui, idant būtų išganyti“[288]. 33. Apaštalas nebūtų bėgęs nuo ano svarbiausiojo savo persekiotojo pinklių, jei nebūtų norėjęs tarnauti kitiems, kuriems buvo reikalingas: todėl jis sako: „Esu priverstas rinktis iš dviejų: turėdamas troškimą išsivaduoti iš kūno ir būti su Kristumi, kas man yra svarbiausia už viską, arba pasilikti kūne, kas būtina dėl jūsų“[289].

(10) 34. Galbūt čia kas nors pasakytų, kad Dievo tarnams reikia bėgti gresiant tokioms nelaimėms, idant išsaugotų save dėl Bažnyčios naudos ramesniais laikais. Šitaip kai kas daro teisingai, kai netrūksta kitų, galinčių vykdyti Bažnyčios tarnystę, kad ji nebūtų visų apleista; taip padarė, kaip sakėm anksčiau, Atanazas. Nes koks jis buvo būtinas Bažnyčiai ir kiek pagelbėjo tai, kad šis vyras pasiliko kūne, žino katalikų tikėjimas, kuris jo kalbos prieš eretikus arijonus ir meilės buvo apgintas. 35. Tačiau kai kyla bendras pavojus ir labiau reikia baimintis, kad kas nors nemanytų šitaip daryti verčiamas ne sprendimo valios, bet mirties baimės, bei labiau pakenktų bėgimo pavyzdžiu, nei pasitarnautų likęs gyvas, jokiu būdu negalima to daryti. 36. Juk pagaliau ir šventas Dovydas, idant nestatytų savęs į mūšio pavojus, ir kad kartais „neužgestų Izraelio žiburys“[290], kaip ten yra pasakyta, tam pasiryžo tik saviškių prašomas, o ne pats iš anksto nusprendė. Priešingu atveju būtų pridaręs daugybę šio silpnadvasiškumo pamėgdžiotojų, manančių, kad jis taip pasielgė ne galvodamas apie kitų naudą, o paveiktas savo baimės.

(11) 37. Antra vertus, iškyla kitas klausimas, kurio neturime niekinti. Juk jei negalima nepaisyti naudos, kad kai kurie tarnai, gresiant kokiam nors niokojimui, pabėgtų, idant išsaugotų save tarnauti tiems, kuriuos galės po žudynių rasti likusius gyvus, tai kas bus, kai atrodys, kad žus visi, jei kas nors nepabėgs? 38. O kas, jei šis naikinimas tiek siautėtų, kad būtų persekiojami tik Bažnyčios tarnai, ką tada sakysime? Ar Bažnyčia turi būti apleidžiama pabėgusių tarnų, kad nebūtų labiau apgailėtinai apleista mirusių?

Tačiau jei pasauliečiai nėra ieškomi tam, kad juos nužudytų, jie gali kur nors paslėpti savo vyskupus ir kunigus, kiek padės tas, kurio valdžioje yra viskas, kuris sugeba savo stebuklinga galia apsaugoti ir nesitraukiančius. 39. Bet tada klausiame, ką turime daryti, kad nebūtų apie mus manoma, kad visais atvejais tarsi „bandome Viešpatį“[291], laukdami dieviškų stebuklų. Juk ši audra nėra tokia, kai pavojus bendras pasauliečiams ir dvasininkams, kaip viename laive pavojus yra bendras pirkliams ir jūreiviams. Tikrai teneatsitinka, kad šis mūsų laivas būtų tokioje grėsmėje, kad jūreiviai, o ypač vairininkas, turėtų jį, patekusį į pavojų, palikti, net jei galėtų peršokęs ar nuplaukęs pasiekti valtelę. 40. Juk dėl jų bijome ne todėl, kad žūtų mums pasitraukus, bijome ne laikinosios mirties, kuri kada nors vis tiek ateis, tačiau amžinosios, kuri gali ateiti, jei nesisaugoma, bet gali ir neateiti, jei saugomasi. 41. Tačiau kodėl bendrame šio gyvenimo pavojuje mes manome, kad visur, kur puls priešai, mirs visi dvasininkai, bet ne visi pasauliečiai, kad kartu pabaigtų šį gyvenimą, kuriam dvasininkai yra būtini? Ir kodėl nesitikime, kad kaip kai kurie pasauliečiai, taip išliks ir kai kurie dvasininkai, sugebėsiantys suteikti būtiną patarnavimą?

(12) 42. O, kad tarp Dievo tarnų dėl šių dalykų kiltų ginčai, kuriems iš jų likti, kad Bažnyčia nebūtų palikta visiems pabėgus, o kuriems pasitraukti, kad to paties neįvyktų visiems mirus! Kaip tik toks bus tarp jų ginčas, kai vieni ir kiti dega meile, vieni ir kiti Meilei patinka. 43. Jei šis ginčas negalės pasibaigti kitaip, tuomet, man atrodo, liekantieji ir pasitraukiantys turi būti renkami burtais. Juk kas pasa-

kys, kad verčiau turėtų bėgti, atrodys bailys, kadangi nenorėjo pakelti gresiančios nelaimės, arba labai išpuikęs, kadangi save laiko labiau reikalingais Bažnyčiai, kad jai tarnautų. 44. Ir, pagaliau, tie, kurie yra geresni, tikriausiai pasirinktų „atiduoti sielas už brolius“, o pabėgimu save apsaugos tie, kurių gyvenimas yra mažiau naudingas, kadangi mažesnė vadovavimo ir valdymo patirtis. Tačiau dievobaimingai mąstantys imtų prieštarauti, sakydami, kad tie, kuriuos mato labiau reikalingus gyventi, nori verčiau mirti nei bėgti. 45. Todėl, kaip parašyta, „burtų metimas nutildo nesutarimus ir išsprendžia ginčą tarp galingųjų“[292]. Juk tokio pobūdžio dviprasmybėse geriau sprendžia Dievas nei žmonės, ar pakviesti kančios vaisiui geresnius, o silpnųjų pasigailėti, ar šiuos, kurių gyvenimas negali Bažnyčiai būti toks naudingas, kaip kad anų, padaryti stipresnius pakelti nelaimes ir patraukti iš šio gyvenimo. Dalykas bus iš tiesų mažai įprastas, jei įvyktų toks burtų metimas, tačiau jei tai būtų padaryta, kas išdrįs jam priešgyniauti? Jo nepagirs kaip tinkamo išpranašavimo tik nepatyręs ar pavydus. 46. Bet jei nesutinka taip padaryti, nes neatsiranda šio veiksmo pavyzdžio, tegu nė vieno pasitraukimas nepadaro taip, kad neliktų Bažnyčios tarnystės, ypač būtinos ir privalomos tokiuose pavojuose. Ir niekas tenepritaria savo asmens išrinkimui, nes, jei atrodo iškilęs kokios nors malonės dėka, nesakytų, kad todėl jis yra vertesnis gyvenimo, tad ir bėgimo. Juk kiekvienas, kas taip mano, pernelyg sau patinka, tačiau kas šitai net ir pasako, niekam nebepatinka.

(13) 47. Suprantama, yra manančių, kad vyskupai ir kunigai tokių pavojų akivaizdoje nebėgdami, o pasilikdami,

verčia žmones apsigauti, nes anie nebėga todėl, kad mato jiems vadovaujančiuosius pasiliekant. 48. Tačiau šio priekaišto ar pavydo lengva išvengti į šiuos žmones kreipiantis ir sakant: „Tegu jūsų neapgauna, kad mes nebėgame iš šių vietų. Juk ne dėl savęs, o veikiau dėl jūsų liekame čia, kad tikrai suteiktume jums viską, kas yra, kaip žinome, būtina jūsų išganymui, kuris yra Kristuje. Taigi jei norite bėgti, išlaisvinate ir mus nuo saitų, kurių esame laikomi". 49. Šitai manau reikalinga pasakyti tuomet, kai tikrai atrodo naudinga persikelti į saugesnę vietą. Jei, šitai išklausę, arba visi, arba kai kurie sakytų: „Esame valdžioje to, nuo kurio pykčio nepabėga niekas, kad ir kur bėgtų, ir kurio „gailestingumą", kad ir kur būtų, „gali atrasti"[293] tas, kuris nenori niekur eiti, arba tikros būtinybės verčiamas, arba nenorėdamas siekti nesaugaus prieglobsčio, ir ne pavojų pabaigos, o tik pasikeitimo", be abejo, jų negalima palikti be krikščioniško patarnavimo. Tačiau jei šitai išgirdę jie panorėtų pasitraukti, tai nereikia likti ir tiems, kurie būtų likę dėl jų, kadangi jau nėra tų, dėl kurių turėtų pasilikti.

(14) 50. Taigi kiekvienas, kas pasitraukia tokiu būdu, kad būtinoji Bažnyčios tarnystė, jam pasitraukus, neišnyksta, daro tai, ko moko ar leidžia Viešpats. Tačiau kas pasitraukia taip, kad iš Kristaus kaimenės atimamas penas, kuriuo ji gyvena dvasiškai, tas yra samdinys, kuris „mato artėjantį vilką ir pabėga, kadangi avys jam nerūpi"[294].

51. Štai tokį atsakymą, mylimiausiasis broli, kadangi prašei patarimo, parašiau tau, mąstydamas su tiesa ir meile, – bet aš neliepiau, kad nesektum geresne, jei tik rastum, nuomone. Tačiau geresnio dalyko, ką daryti šių pavojų aki-

vaizdoje, negalime rasti, kaip tik maldos į mūsų Viešpatį Dievą, kad „pasigailėtų mūsų“[295]. Kaip tik tai, tai yra nepalikti Bažnyčių, kai kurie išmintingi ir šventi vyrai, Dievui dovanojus, pelnė norėti ir padaryti ir net tarp niekintojų dantų nė per plauką nepasitraukė nuo savo pasiryžimo sumanymo“.

XXXI 1. Šis šventasis per savo ilgą gyvenimą, Dievo valia atiduotą šventosios katalikų Bažnyčios gerovei ir sėkmei (mat jis pragyveno septyniasdešimt šešeris metus, o būdamas kunigu ar vyskupu visus keturiasdešimt metų), buvo pratęs mums bičiuliškuose pokalbiuose sakyti, kad gavę krikštą net ir pagarsėję krikščionys ir vyskupai neturėtų pasitraukti iš kūno be vertos ir tinkamos atgailos. 2. Tai jis ir pats atliko kankinamas paskutiniosios ligos, nuo kurios ir mirė. Mat paliepė jam perrašyti Dovydo psalmes, kurių tik keletas yra apie atgailą[296], ir, gulėdamas lovoje, ištisas savo negalios dienas žvelgė į šiuos lapus, pakabintus ant sienos, juos skaitė bei nuolatos ir gausiai verkė. 3. O kad niekas netrukdytų jo susikaupimui, veik dešimt dienų prieš pasitraukdamas iš kūno pareikalavo iš mūsų, buvusių šalia, kad niekas nevaikščiotų pas jį, išskyrus tik tomis valandomis, kai gydytojai ateina jo apžiūrėti ar kai jam atnešamas maistas. Šito taip ir buvo laikytasi ir vykdyta, o jis visą laiką skyrė maldai. 4. Iki pat savo paskutinės ligos bažnyčioje jis nenuilstamai skelbė Dievo žodį, uoliai ir tvirtai, sveiku protu ir sveiku mąstymu. 5. Visoms jo kūno dalims esant sveikoms, regai ir klausai išlikus nepaliestai bei mums stovint šalia, žiūrint į jį ir kartu besimeldžiant, jis, kaip yra parašyta, „užmigo su savo tėvais, sulaukęs gilios senatvės“[297].

Mums esant prie velionio, buvo atnašauta auka Dievui už jo kūno palaidojimą, ir jis buvo palaidotas[298].

6. Jis nepaliko jokio testamento, kadangi Dievo neturtėlis neturėjo nieko, iš ko jį galėtų sudaryti. Nuolatos liepdavo bažnyčios biblioteką ir visas knygas stropiai išsaugoti vėlesnėms kartoms[299]. Jei bažnyčia ką nors turėjo iš pajamų ar brangenybių, jis patikėjo kunigui, kuris jo vadovaujamas tvarkė bažnyčios reikalus. 7. Savo kraujo giminaičių, pasiryžusių [gyventi vienuolyne][300] ar ne, atžvilgiu jis laikėsi paprastos liaudies papročių neatitinkančių nuostatų: jis jiems, kol dar buvo gyvas, išdalydavo, jei reikėdavo, tą patį, ką ir kitiems, ne tam, kad turėtų turtų, bet kad nejaustų ar mažiau jaustų nepriteklius. 8. Gražų dvasininkų būrį ir vyrų bei moterų vienuolynus, pilnus besilaikančių susilaikymo su jų vyresniaisiais perdavė Bažnyčiai kartu su bibliotekomis, turinčiomis jo ar kitų šventųjų[301] knygų ir Šventojo Rašto aiškinimų, iš kurių sužinoma, koks, Dievo dovana, svarbus ir reikšmingas jis buvo Bažnyčiai: jose tikintieji atranda jį visuomet gyvą. Šitai pastebėjęs vienas iš pasaulietinių poetų paliepęs, kad jam mirus kapą įrengtų bendrose kapinėse, sukūrė užrašą, sakydamas:

„Mirusį gyvą poetą, keleivi, nori regėti?
Štai, ką skaitai – sakau aš: tavo balsu mat kalbu“[302].

9. Ir iš tiesų šis Dievui malonus ir mielas vyskupas savo raštuose, kiek tik leista regėti šviečiant tiesai, visiškai teisingai ir akivaizdžiai pasirodo gyvenęs „tikėjimu, viltimi ir meile“[303] katalikų Bažnyčiai. Tai pripažįsta visi, kurie įgyja naudos skaitydami jo raštus apie šventuosius dalykus. Ta-

čiau aš manau, kad daugiau iš jo naudos įgyjo tie, kas girdėjo ir savo akimis matę jį kalbant bažnyčioje, o ypač tie, kurie žino, kaip jis „elgėsi tarp žmonių“[304]. 10. Juk jis buvo ne vien tik išprusęs „Rašto aiškintojas dangaus karalystėje, iškeliantis iš savo lobyno naujų ir senų daiktų“[305], ir vienas iš „pirklių, kuris atrastą brangų perlą išperka, pardavęs viską, ką tik turi“[306], tačiau ir vienas iš tų, kuriems parašyta: „Taip kalbėkite ir taip darykite“[307], ir apie kuriuos Išganytojas sako: „Kas darys ir taip mokys žmones, tas bus vadinamas didžiu dangaus karalystėje“[308].

11. Labai prašau jūsų malonybės, kurie šį veikalą skaitote, kad kartu su manimi dėkotumėte Dievui ir „šlovintumėte Viešpatį, kuris davė patarimą“[309], kad norėčiau ir pajėgčiau šitai pateikti esančių ir nesančių dabarties ir ateities žmonių domėn. Ir melskitės su manimi ir už mane, kad aš šiuo vyru, su kuriuo kadaise bičiuliškai pragyvenau ištisus keturiasdešimt metų Dievo malonėje ir be jokios karčios nesantaikos, sekčiau ir stengčiausi būti toks kaip jis šiame pasaulyje bei kartu su juo džiaugčiausi visagalio Dievo pažadais būsimajame. Amen.

PAAIŠKINIMAI

[1] Plg. *De civ. Dei* X, 32.

[2] *Praedestinati.* Plg. *1 Pt* 1, 20. Posidijus į Augustino gyvenimą žvelgia paties Augustino gyvenimo pabaigos ginčų su Pelagijumi ir pelagininkais dėl nulemties akimis.

[3] Plg. *2 Pt* 1, 21

[4] *perseverare.* Plg. *Mt* 10, 22. Dar viena Augustino gyvenimo pabaigoje svarbi sąvoka. Ištverti, išlaikyti visus išbandymus – toks buvo iššūkis paskutiniais jo gyvenimo metais, kai katalikišką Afriką siaubė Geizeriko vedami aršūs arijonai vandalai. Kaip tik apie tai kalba Posidijaus ištisai cituojamas Augustino laiškas.

[5] Garsių ir įtakingų Bažnyčios žmonių biografijos tuo metu jau buvo gana įprastas, krikščionių mėgstamas ir krikščionims reikalingas žanras. Pakanka prisiminti Jeronimo *De viris illustribus* (393 m.) ir paties Augustino prašymu Paulino Milaniečio parašytą *Ambraziejaus gyvenimą* (412/13 m.).

[6] Plg. *1 Kor* 15, 9; *Ef* 3, 8

[7] Plg. *1 Tim* 1, 5

[8] *1 Kor* 6, 15

[9] Plg. *De civ. Dei* X, 32; XI, 1.

[10] *gimimą (exortus), gyvenimo eigą (procursus) ir deramą pabaigą* (*debitus finis*). Posidijus užsimoja Augustino gyvenimo istoriją skirstyti tokiomis pačiomis sąvokomis, kaip Augustinas skirstė abiejų valstybių istoriją savo „Dievo valstybėje": Plg. *De civ. Dei* I, 35; X, 32; XI, 1; Plg. *Retr.* II, 43, 2. Visą pirmąją „Pratarmės" pastraipą Posidijus konstruoja pakankamai artimai sekdamas Augustino *Dievo valstybe.*

[11] Plg. *Jok* 1, 17

[12] T. y. krikštą, svarbiausią krikščionio gyvenimo įvykį.

[13] *koks jis buvo prieš gaudamas malonę, ir koks gyveno jau gavęs* ir toliau. Panašiai savo „Išpažinimus" aprašo pats Augustinas: Plg. X, 3, 4; 4,5. Posidijus sakosi nenorįs kartoti „Išpažinimų", bet iš tiesų, pasakodamas apie Augustino jaunystės kelią, įvairiai sutraukia autobiografinį jo veikalą. Tam skirtas įžvalgus Pierre Courcelle straipsnis: Emprunts et compléments de Possidius aux *Confessions*, in: Pierre Courcelle, *Les Confessions de Saint Augustin dans la tradition litéraire. Antécédents et Posterité*, Paris, Etudes Augustiniennes, 1963, p. 609–621.

[14] *2 Kor* 12, 6

[15] Dažnas Augustino prašymas „Išpažinimuose": Plg. *Conf.* I, 1; 9–10; 12. II, 15; IV, 1; V, 1; VIII, 1; IX, 1, 33; X, 1–4; 61.

[16] *Tob* 12, 7

[17] 354 metų lapkričio 13 dieną.

[18] *parentibus honestis.* Tai socialinė kategorija, reiškianti, kad Augustino tėvai priklausė viduriniajam sluoksniui (*honestiores*), skirtingai nuo žemesniojo (*humiliores*).

[19] Ar Augustino tėvas Patricijus buvo krikščionis? Adolf von Harnack (*Possidius, Augustins Leben*, in: *Abhandlungen der preussische Akademie der Wissenschaften*, 1930, philosophische-historische Klasse, I, p. 28) mano, kad, žvelgiant į anų laikų praktiką, krikštas prieš mirtį yra visai įprastas dalykas, tad jį galima drąsiai laikyti krikščioniu, kaip sako Posidijus. Vis dėlto P. Courcelle (*op. cit.*, p. 611) pastebi, kad Augustinas *Conf.* II, 3, 6 aiškiai pasako, kad jo tėvas katechumenu tapęs tik Augustinui einant šešioliktus metus, vadinasi, jam gimstant Patricijus nebuvęs krikščioniu net ir *ex intentione.* Beje, savo senelio Augustinas nebuvo matęs: Plg. *De musica*, VI, 32.

[20] *priklausiusių kurijai.* Tai reiškia, kad Augustino tėvas turėjo nemažiau kaip 6 hektarus žemės (Konstantino II 342 m. įstatymas kurialais laikė 25 ir daugiau jugerių žemės savininkus). Afrikoje ir dvigubai didesnis plotas buvo labai mažas. Kurialai prie bendrų miesto reikmių turėjo prisidėti pinigais, skirtingai nuo *humiliores*, kurių įnašas į bendruomenę buvo jų pačių rankų darbas. Augustino tėvas augino vynuoges, Plg. *Conf.* II, 4, 9.

[21] *mokslus, kuriuos vadina laisvaisiais*; tai citata iš „Išpažinimų". Plg. *Conf.* IV, 16, 30. T. y. vertus laisvam žmogui išmokti ir praktikuoti. Konkretus jų sąrašas įvairiais laikais buvo skirtingas. Augustino studijos gana gerai žinomos ir susidėjo iš įprastinės gramatikos ir romėnų literatūros klasikos, specialių retorikos ir savarankiškų filosofijos studijų. Žr. ypač Hadot, Ilsetraut, Erziehung und Bildung bei Augustin, in: *Internationales Symposion über den Stand der Augustinus-Forschung*, Hgb von Cornelius Mayer und Karl Heinz Chelius, Augustinus-Verlag Würzburg, 1989, p. 99–130.

[22] Tagastoje 369–370 m.

[23] Kartaginoje Augustinas studijavo retoriką 370–374 m. ir ją dėstė 374–383 m.

[24] Romoje Augustinas dėstė 383–384 m.

[25] Milane Augustinas dėstė 384–386 m. Kiti Milano laikotarpio įvykiai: 385 m. atvažiuoja Monika, 386 m. pavasarį Augustinas skaito *libri platonicorum*, 386 m. liepą – Pauliaus laiškus; sodo scena – 386 m. rugpjūtis; Kasiciako vila ir pirmieji dialogai – 386 m. ruduo, 387 m. balandžio 24 d. Velykos – krikštas.

[26] Valentinianas II (Jaunesnysis, 371–392), Valentiniano I sūnus, paskelbtas imperatoriumi būdamas ketverių metų.

[27] Šv. Ambraziejus (339–397), Milano vyskupas, vienas iš pačių didžiausių IV a. Bažnyčios ir politikos veikėjų. Tapęs vyskupu Augustinas jį laikys vyskupo figūros pavyzdžiu.

[28] Augustinas manichėjų „klausytoju" tapo turėdamas 19 metų ir studijuodamas Kartaginoje, iš jų galutinai išsivadavo tik Milane.

[29] Nelauktai kryptį pakeitęs ir manichėjybės keliamus klausimus pradėjęs nagrinėti paties Augustino pamokslas panašiai į Bažnyčią sugrąžins verslininką Firmą: Plg. *Augustino gyvenimas*, XV, 1–7.

[30] Perso Manio (216–276) griežtai dualistinis mokymas buvo įtraukęs daug žydų ir krikščionių tikėjimo elementų, o manichėjų apaštalai sakėsi esą tikrieji krikščionys. Jų skelbiamas neįveikiamas gerojo ir blogojo pasaulių dualizmas ir griežtai asketinė moralė atrodė nesutaikomi su Senuoju Testamentu. Gausiuose savo antimanichėjiniuose raštuose Augustinas kaip tik ir sieks įveikti šias prieštaras.

[31] Pasakodamas apie Milano laikotarpį, Posidijus beveik pažodžiui cituoja *Conf.* V, 13, 23. Bet kalbėdamas apie Ambraziejaus poveikį Augustinas sakė kitką. Tuo metu jis dar buvęs manichėju, o Ambraziejaus eidavęs pasiklausyti ne dėl jo sakomų dalykų, bet dėl iškalbos meistriškumo (Plg. *Conf.* V, 13, 23). Paradoksali detalė: Augustinas „Išpažinimuose" nesako, kad jį pakrikštijo Ambraziejus. Vis dėlto Augustinui būdinga savo gyvenimo įvykiuose įžvelgti vedančią Dievo ranką, tad tokį sugretinimą Posidijus bus veikiausiai girdėjęs iš paties Augustino.

[32] Plg. *Conf.* III, 6, 10.

[33] Plg. *Conf.* IV, 11, 19; *Serm.* 355, 2; *Ep.* 177, 6; *Retract.* prol. 3.

[34] Plg. *Rom* 9, 8. Plg. *Conf.* VIII, 12, 30.

[35] *Lk* 12, 32. Plg. *Conf.* X, 36, 59. Christine Mohrmann (*Introduzione*), p. L teisingai pastebi, kad ši citata, būdama bendriausiu ir tradiciniu raginimu vienuoliniam gyvenimui, nebūtinai įrodo „Išpažinimų" įtaką, kaip manė P. Courcelle (*op. cit.*, p. 613).

[36] *Mt* 19, 21. Plg. *Conf.* VIII, 12, 29.

[37] Plg. *1 Kor* 3, 12. Čia Posidijui įtakos padarė Augustino *De fide et operibus* 16, 27 (parašytas 413 m.).

[38] Plg. *Conf.* VIII, 12, 30.

[39] Plg. *Conf.* IX, 5, 13. Posidijaus papasakoti Augustino atsivertimo žingsniai nesutampa su paties Augustino pasakojimu „Išpažinimuose". Anot Posidijaus, pirmiausia – Ambraziejaus pamokymai, paskui – krikštas, tada – pasiryžimas vienuoliniam gyvenimui. Bet „Išpažinimuose" pasakojama kitaip: pirmiausia intelektualinis atsivertimas, kuriam didžiulės įtakos turėjo Posidijaus neminimi filosofas Teodoras ir kunigas Simplicijanas (V–VII

kn.), paskui – asketinis ryžtas (VIII kn.) ir galiausiai krikštas (IX kn.). Panašią seką galima atkurti ir iš Kasiciako dialogų. P. Courcelle (*op. cit.*, p. 614) mano, kad, veikiausiai laikydamasis hagiografinio štampo, Posidijus chronologiškai supainioja ir gerokai subanalina daug sudėtingesnį ir neįprastesnį Augustino dvasios augimo vyksmą. Užtardama Posidijų, Ch. Mohrmann (*op. cit.*, p. XLIX–L) sako, kad jo formuluotės leidžia suderinti abi chronologijas, be to, Posidijaus tikslas čia buvęs paminėti formalius gyvenimo tėkmės dalykus, o ne Augustino vidinės raidos įvykius, todėl čia ne tik neminima Milano sodo scena su *tolle lege*, bet ir Ostijos vizija ar Monikos mirtis. Apie Augustino atsisakymo tęsti retoriaus darbą aplinkybes žr. Alekna D., Šv. Augustino *De doctrina christiana* II, 41, 62: autobiografinė egzegezė, *Literatūra*, 2000, 42 (3), p. 68–80.

40 Augustino būrelyje buvo jo sūnus Adeodatas bei draugai Alypijus ir Evodijus.

41 Augustino namuose nebebuvo vyresniosios kartos – tėvas Patricijus ir motina Monika jau buvo mirę, juose turėjo šeimininkauti brolis Navigijus.

42 Pasitraukti nuo savo šeimos ir turto, jų išsižadėti – vienuolinio gyvenimo siekis ir būtinybė, tad „hagiografinę“ biografiją (Serge Lancel, *Saint Augustin*, Paris, Fayard, 1999, p. 189) rašantis Posidijus kaip tik taip regi Augustino poelgį. Teisinėmis to meto sąvokomis kalbant, Augustinas savo žemes užrašė vietos bažnyčiai, pasilikdamas sau *usufructum*, tai yra turto teikiamas pajamas. Žinia, Augustinas turėjo brolį Navigijų ir seserį, vėliau tapsiančią vienuole. Ar jie pasidalijo turtą tarpusavyje, ar ne? Iš menkų Augustino užuominų sunku nuspėti, bet S. Lancel (*op. cit.*, p. 189) mano, kad ne.

43 Sugrįžęs iš Italijos, kur palaidojo motiną, Augustinas Tagastoje gyvena 388–390 m. Tuo metu miršta Augustino sūnus Adeodatas ir senas artimas draugas Nebridijus.

44 Plg. *Rom* 6, 11

45 Plg. *Lk* 2, 37

46 Plg. *Ps* 1, 2. Tagastoje Augustinas buvo subūręs neformalią vienuolių bendruomenę, dauguma jos bruožų vėliau bus perkelti ir į Hipono Sodo vienuolyną. Kita vertus, Posidijus Tagastos būrelio gyvenimą apibūdina pačiomis bendriausiomis vienuolinio gyvenimo sąvokomis, per kurias sunku įžvelgti aiškesnį Augustino ratelio profilį.

47 Dauguma to laikotarpio Augustino raštų skiriami kovai su manichėjais.

48 *agens in rebus*. Taip vadinti ypatingosios Imperijos policijos tarnautojai, valstybės prievartos vykdytojai. „Išpažinimuose“ (IX, 17) Augustinas pasakoja apie kitus du

agentes in rebus, atsisakiusius savo tarnybos ir pasirinkusius tarnystę Dievui.

[49] *Hippo Regius* – Viduržemio jūros uostas (dab. Anaba, Alžyre), antrasis dydžiu ir svarba Šiaurės Afrikos miestas. Atstumas nuo Tagastos iki Hipono buvo apie 80 km (kitaip nei rašo Brown P., *Augustinas iš Hipono. Biografija*, Vilnius, Taura, 1997, p. 14. Klaidą pataiso Madec, Goulven, Augustin prêtre: Quelques notes pour la célébration d'un 16e centenaire, in: Goulven Madec; *Lectures Augustiniennes*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes 2001, p. 61, n.11).

[50] Plg. *Iš* 18, 21; *Jib* 1, 1; *Tob* 2, 2; *Apd* 10, 2

[51] Plg. *1 Jn* 2, 17

[52] Plg. *Lk* 5, 1; *Apd* 13, 7; 13, 44; 15, 17; 19, 10

[53] Plg. *Jok* 5, 20; *Job* 33, 28; *Ps* 119, 2; *Iz* 44, 20

[54] Plg. *Koh* 5, 4

[55] Plg. *Conf.* VI, 11, 19.

[56] *2 Tim* 2, 21

[57] Savo atvykimo į Hiponą aplinkybes Augustinas pasakoja *Serm.* 355, 2, iš kurio be Posidijaus papasakotų aplinkybių sužinome, kad greta noro laimėti bičiulį vienuoliniam gyvenimui jis „ieškojęs vietos, kur galėtų įkurti vienuolyną, kuriame gyventų kartu su broliais". Kodėl Augustinas nepasiliko savo gimtojoje Tagastoje, kur jau buvo jo vienuolių bendruomenė? Nebridijaus laiškas Augustinui (*Ep.* 5) ir jo atsakymas (*Ep.*10, 1, abu datuojami 389 m.) siūlo spėti, kad Tagastos piliečiai užvertę Augustiną įvairiais reikalais. Kas pasikeitė per kitus 390 metus, neaišku. Žr. Madec G., *op. cit.*, p. 61–62.

[58] *Sanctus* tuo metu reiškė garbės titulą, kuriuo Imperijos kanceliarija kreipdavosi į Bažnyčios žmones ir ypač vyskupus.

[59] Apie Hipono vyskupą Valerijų (vardas, beje, lotyniškas; mirė veikiausiai 396 m. arba 397 m.) žinoma labai nedaug. Augustiną išrenkant kunigu, jis jau buvo senas žmogus. Jis buvo graikas, prastai kalbėjo lotyniškai, visai nemokėjo punų kalbos, naudingos susikalbant su menkai lotynizuotais nemiesto gyventojais punais. Vis dėlto jis buvo drąsus ir pagaulus Bažnyčios tvarkytojas. Jis greitai ir tinkamai įvertino Augustino asmenį, leido jam sakyti pamokslus (greitai prigijusi naujovė Afrikos Bažnyčioje), paskyrė jį vyskupu pagalbininku galbūt 395 m. vasarą (taip pat nestandartinis ir su tradicija nesiderinantis žingsnis), leido jam kurti Sodo vienuolyną prie bažnyčios, dar kunigui kreiptis į Hipono Susirinkiman susirinkusius Afrikos vyskupus (393 m. spalio 8).

[60] Augustinas kunigo šventimus gavo 391 m. keli mėnesiai prieš Velykas (tais metais balandžio 6 d. Plg. Madec G., *op. cit.*, p. 62). Toks

paskyrimo būdas senojoje Bažnyčioje buvo neretas. Pats Augustinas, žinodamas ir Ambraziejaus istoriją (jis Milano vyskupu buvo išrinktas dar net nekrikštytas), kaip matome, vengė lankytis miestuose be vyskupų ir manė, kad Hipone jam grėsmės nėra. Bet Dievo valia buvo kita.

[61] *Kai kurie... tuomet palaikę jo ašaras puikybe.* Panašiai Augustinas pasakoja apie savo ašaras mirus Monikai (*Conf.* IX, 12, 32.), tad galima sakyti, kad Posidijus Augustinui pritaiko paties Augustino kita proga pasakytus žodžius. Bet čia kyla dvi problemos: pirmiausia, aprašomų įvykių metu „Išpažinimai" dar nebuvo parašyti. Tad galbūt šiuos žodžius Augustinas vėliau įdės komentuodamas kitų požiūrį į jo raudą mirus motinai? P. Courcelle (*op. cit.*, p. 616) mano, kad Posidijus, veik mintinai mokėdamas „Išpažinimus", galbūt pusiau nesąmoningai įrašė šiuos žodžius. Kita vertus, kaip tuomet paaiškinti Posidijaus žodžius *kaip jis pats mums pasakojo* (*ut nobis ipse retulit*)? P. Courcelle (*op. cit.*, p. 616–617), siūlydamas paralelę su Augustino *De cura pro mortuis gerenda* 17, 21, kur pristatant žodžiais *retulit mihi vir gravis* pateikiamas pasakojimas apie vienuolį Joną iš Rufino *Historia monachorum*, 1 siūlo manyti, kad ir Posidijaus atveju reikėtų veikiau galvoti apie rašytinį šaltinį. Vis dėlto manytume, kad pastarasis argumentas nėra labai tvirtas: nors Rufinas ir Augustinas nebuvo niekuomet susitikę, vis dėlto būtų galima manyti, kad koks nors kitas Rufino veikalą skaitęs „rimtas vyras" galėjo Augustinui papasakoti, ką skaitęs. Nematytume didelių keblumų įvadinius Posidijaus žodžius laikyti nelabai tikslia „Išpažinimų" citata, o patį paaiškinimo turinį skirti ne kokiam nors papildomam šaltiniui, o paties Augustino pasakojimui.

[62] Šis naujas žingsnis Augustino gyvenime be kita ko reiškė, kad nuo šiol jis turės daug mažiau laiko jo taip mėgiamam kontempliatyviam ir kūrybingam gyvenimui. *Serm.* 339, 4: *Nieko nėra geriau, nieko mieliau, kaip niekam netriukšmaujant skverbtis į dieviškuosius lobynus. Saldu, gera. Bet pamokslauti, barti, priekaištauti, mokyti, kiekvienu rūpintis – didelis darbus, didelė našta, didelis vargas.* Antra vertus, kaip netrukus po išrinkimo, bet dar prieš šventimus Augustinas laiške (*Ep.* 21, 2) prisipažins vyskupui Valerijui, kad galbūt Viešpats jį tokiu būdu norėjęs pataisyti, nes anksčiau jis drįsęs priekaištauti kunigams, tarsi pats daugiau už juos išmanytų. Tame pačiame laiške Augustinas kalba ir apie sunkią vadovavimo Bažnyčiai atsakomybės naštą. Be to, kunigystė gilaus mąstymo ir jausenos krikščioniui Augustinui po krikšto galėjo būti antrasis lemiamos svarbos žingsnis krikščio-

niškame jo gyvenimo kelyje.

[63] Šią istoriją Augustinas prisimins viename savo senatvės pamokslų *Serm.* 355, 2.

[64] Augustinas Hipone buvo įkūręs 2 vienuolynus. Pirmiausia vadinamąjį Sodo vienuolyną, apie kurį čia ir kalba Posidijus. Jis buvo skirtas broliams pasauliečiams. Augustinas gyveno kartu su broliais iki 396/7 m., kai, mirus senajam Valerijui (galbūt po 397 m.), jis tapo tituliniu Hipono vyskupu. Senasis Valerijus Augustinui buvo skyręs sodą visai greta bažnyčios, kur ir buvo pastatytas vienuolyno pastatas (Plg. *Serm.* 355, 2). Persikraustydamas į Vyskupo rūmus, Augustinas Sodo bendruomenei paliko vadinamąją Augustino Regulą. Iš tiesų tai dvi regulos: *Ordo monasterii* (veikiausiai parašytos didžiausio Augustino draugo Alypijaus, kuris tuo metu jau buvo Tagastos vyskupas) ir *Praeceptum*, Alypijaus pavyzdžiu parašytas paties Augustino. Į vieną kodeksą juodvi sudėjo Alypijus, o šiauriniame Viduržemio jūros krante jos pasklido Paulino iš Nolos dėka.

[65] Plg. *Apd* 4, 32; 4, 35. Sujungdamas šias dvi *Apd* vietas, Posidijus laikosi *Praeceptum*, Augustino vienuolyno tvarkos nurodymų. Smulkiau žr. Verheijen, Luc, *La Régle de saint Augustin II, Recherches historiques*, Institut des Etudes Augustiniennes, Paris, 1967, p. 90–93.

[66] Tagastos laikotarpis 388–390 m. Plg. *Augustino gyvenimas*, III.

[67] Plg. *Ps* 9, 3; 149, 2; *Lk* 1, 47

[68] Plg. *Mt* 16, 18; *Apd* 9, 31

[69] Plg. *Tob* 3, 24

[70] Ar Posidijus pats tai girdėjo iš senojo vyskupo Valerijaus? Sunku pasakyti, kada Posidijus atsirado Hipone ir susitiko su Augustinu ar Valerijumi. Žinoma, kad 397 m. paskirtas Kalamos vyskupu jis išsikėlė iš Hipono.

[71] Plg. *Mk* 16, 15; *1 Kor* 9, 18

[72] Valerijaus sumanymas buvo greitai palaikytas paties Afrikos Bažnyčios primo Kartaginos vyskupo Aurelijaus (*Ep.* 41, 1).

[73] *Mt* 5, 15

[74] Donatininkai (Casae Nigrae vyskupo Donato vadovaujamos schizmos sekėjai) – Afrikos krikščionis ištisus 100 metų skaldžiusios Bažnyčios nariai ir šalininkai. Šis skilimas prasidėjo po 303–304 m. Afrikoje žiauriai vykdytų Diokleciano ir Maksimino persekiojimų. Imperatoriaus reikalavimu (303 m. pavasaris) krikščionių kunigai ir vyskupai miestų savivaldybėms turėjo perduoti ŠR knygas ir liturginius reikmenis. Atsisakymo atveju, savivaldybių pareigūnai turėjo pranešti valdytojui, kuris nepaklususiuosius baudė mirtimi – nustatytoji diena vėliau bus pavadinta *dies traditionis* – „perdavimo“, bet taip pat dėl natūralaus prasmių žaismo – „išdavystės“ diena, o ediktui paklusę

vyskupai – *traditores* „perdavėliai/išdavikai". Afrikos vyskupai elgėsi įvairiai: Kartaginos vyskupas Mensurijus ŠR paslėpė ir leido išsinešti eretikų knygas – išmoninga, bet ne ypač garbinga išeitis greitai užtraukė jam priekaištų, Cirtos vyskupas Paulius liturginius reikmenis atidavė nedvejodamas, o Thibiucos vyskupas Feliksas atsisakė įvykdyti nurodymą ir netrukus buvo nukirsdintas Kartaginoje. Panašūs įvykiai vyko visuose Afrikos miestuose, persekiojimų banga nuslūgo 305 m. pradžioje, ir Afrikos Bažnyčioje kilo nesantaika: gyvi likę (tai jau galėjo kelti įtarimų) *confessores* „išpažinėjai", „tyrieji" dar kalėjimuose pasmerkė ir prakeikė tikrus ar nekaltai apkaltintus *traditores*, „perdavėlius/išdavikus", be to, priešiškumą kurstė ir seni numidų ir kartaginiečių nesutarimai. Formaliai schizma įgavo pavidalą 308/309 m., kai Kartaginoje po vyskupo Mensurijaus mirties vyskupu išrinkus ir konsekravus Cecilijaną, grupė Numidijos vyskupų užginčijo jo konsekravimo šventumą (vienas iš trijų jį konsekravusių vyskupų Feliksas buvo melagingai apkaltintas „išdavyste") ir Kartaginos vyskupu konsekravo Maioriną. Nors imperatoriai, pirmiausia Konstantinas, pripažino tik „Cecilijano bažnyčią" (mokesčių lengvatos 313 m. skirtos tik jiems), Romos popiežiai taip pat (313 m. spalio 2 d. Bažnyčios tribunolo sprendimas Romoje), nepaisant pirmųjų žiaurių donatininkų persekiojimų, nuo 321 m. jie Afrikoje teisiniu požiūriu tapo toleruojami, o skaičiumi – vyraujantys: 336 m. Kartaginoje sušauktame donatininkų susirinkime dalyvauja 270 vyskupų. Panaši padėtis išliks iki IV a. pabaigos – V a. pradžios, kai pakitusi politinė aplinka ir Augustino veikla svarstykles persvers į kitą pusę. Katalikus ir donatininkus labiausiai skyrė jų požiūris į Bažnyčią pasaulyje: gilumininiu donatininkų įsitikinimu, Bažnyčia jau čia, žemėje, esanti tyra šventųjų bendruomenė, todėl jos negalima sutepti įsileidžiant kad ir atgailaujančius „išdavikus", juos galima tik vėl padaryti krikščioniais iš naujo pakrikštijus (perkrikštijimą įsakmiai draudė 314 m. Arlio susirinkimas, poleminėje to meto literatūroje donatininkai dažnai vadinami *rebaptizatores* „perkrikštėliais"). Tuo tarpu Augustino požiūriu Bažnyčia šiame pasaulyje esanti *corpus mixtum*, mišri bendruomenė, o tobulai tyra ji būsianti tik anapusiniame pasaulyje, tik tuomet ji yra tyroji Kristaus sužadėtinė. Apie donatininkus ir Augustiną smulkiau žr. P. Brown, *op. cit.*, p. 237–277.

[75] *1 Pt* 3, 15

[76] *Tit* 1, 9

[77] Vieši disputai buvo mėgiama manichėjų apaštalavimo forma.

[78] Augustino ir Fortunato viešas disputas vyko 392 m. rugpjūčio

28 ir 29 dienomis Sosijaus termose. Kai kurie archeologai šias termas tapatina su rastomis pajūrio kvartalo termomis. Plg. Lancel S., *op. cit.*, p. 691, n. 19.

[79] Šio disputo stenogramos yra išlikusios ir mums, *Contra Fortunatum disputatio*, t. p. žr. *Retractationes* I, 16.

[80] Plg. *Apd* 4, 29; 4, 31; 13, 26; 19, 8; 20, 20

[81] Plg. *2 Kor* 2, 14–15

[82] *1 Kor* 12, 26

[83] Vyskupas Valerijus kreipiasi į Afrikos primą Kartaginos vyskupą Aurelijų (391–430 m.) apeidamas tiesioginį savo viršininką Numidijos primą Megalijų.

[84] Apytikriai tuo pačiu metu būrelis Augustino bičiulių ir mokinių dar iš Italijos ir Kartaginos laikų tampa vyskupais įvairiuose Afrikos miestuose: Alypijus Tagastoje, Profutūras Cirtoje, Severas – Milevyje.

[85] Kitaip nei prokonsulinėje Afrikoje (*Africa proconsularis*), kurios Bažnyčios primas buvo Kartaginos vyskupas, Numidijos provincijoje primu, „dekanu" (*senex*) buvo skiriamas seniausiai vyskupo pareigas einantis vyskupas, tad vadovavimas provincijos Bažnyčiai nebuvo susietas su kokiu nors vienu miestu: žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 696, n. 21.

[86] Nors Posidijus tyli, bet Megalijus Augustino istorijoje pasirodo ne kartą. Pirmiausia, jis priešinosi Augustino paskyrimui kunigu, savo prieštaravimus buvo išdėstęs laiške, dar ilgai vėliau cirkuliavusiame tarp donatininkų (Plg. *Contra Cresc.* III, 92). Augustinas sako, kad Megalijus jį parašė supykęs (*Contra litt. Pet.* III, 19). Laiškas nėra išlikęs, tad apie jo argumentus galima tik spėlioti. Augustino priešai nebūtinai turėjo būti anapus manichėjų – donatininkų linijos. Ar jam prikaišiota buvus manichėju? Galbūt jo talentas metė perdėm didelį šešėlį? Pridurkim Valerijaus tarimąsi su Kartaginos vyskupu Aurelijumi apeinant savo tiesioginį vyresnįjį Megalijų. Bet vėliau Megalijus Bažnyčios susirinkimo metu garbingai atsiprašė Augustino (Plg. *Contra litt. Pet.* III, 19: *a sancto concilio de hoc quod in nos ita peccavit, veniam petivit et meruit*) ir konsekravo jį vyskupu. Žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 264.

[87] *Calama* (dab. Gelma, Alžyre) – miestas šiaurės Afrikoje, kur po Megalijaus mirties (*ca* 397 m.) gyvens ir vyskupaus „Augustino gyvenimo" autorius Posidijus.

[88] Šiandien linkstama abejoti šio Posidijaus pasakojimo tikslumu. Pirmiausia, sunku patikėti, kad vyskupai, o jų pagal to meto tvarką konsekruojant turėjo būti nemažiau kaip trys su specialiomis primo instrukcijomis (Plg. *Breviarium Hipponense*, c. 12), Hipone buvo „atsitiktinai" (*forte*), kad Numidijos primas Megalijus buvo pasikviestas melaginga dingstimi (*petito ad*

visitandum... Megalio), o Augustinas priešinosi turėdamas tikrai rimtą priežastį (tai draudė Nikėjos susirinkimo kanonai (*c.* 8), nors praktikoje ši taisyklė buvo gana dažnai laužoma). S. Lancel, (*op. cit.*, p. 263) mano, kad Posidijus čia pusiau sąmoningai laikosi „netikėto ir priverstinio paskyrimo" schemos, primenančios Augustino išrinkimą kunigu prieš keletą metų, tad labiau pabrėžia improvizaciją ir Augustino priešinimąsi.

[89] Šiuos argumentus Augustinas mini laiške Paulinui iš Nolos, *Ep.* 31, 4.

[90] Augustinas ir prieš įšventinamas į vyskupus *de facto* buvo pirmasis Valerijaus pagalbininkas ir savo darbais vyskupas, tad veikiausiai priešinosi nekanoniniam paskyrimui, o ne vyskupo titului. Tyrinėtojai nesutaria, kada Augustinas buvo konsekruotas vyskupu, svarstomos dvi datos: 395 m. vasara (daugiau šalininkų) arba 396 m. vasara. Žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 264–265. Argumentus už vieną ar kitą datą aptaria Madec G., Augustin évêque: Pour un renouvellement de la problématique doctrinale, in: Madec G., *Lectures Augustiniennes*, Paris, Institut d'Etudes Augustiniennes 2001, p. 76–77, kuris šiame straipsnyje išmintingai Augustino kunigystę ir vyskupo pareigas kviečia suvokti kaip esmingiausius jo gyvenimo žingsnius po krikšto.

[91] Augustinas 426 m. savo įpėdiniu po mirties paskyrė kunigą Eraklijų, bet, skrupulingai laikydamasis kanonų, būdamas gyvas nesiekė jam vyskupo šventimų, nenorėdamas pakartoti savo ir Valerijaus klaidos. Plg. *Ep.* 213, 4 apie Eraklijaus išrinkimo protokolą. Šio laiško žodžius *nolo de illo fieri, quod de me factum est* čia pakartoja Posidijus.

[92] III Kartaginos susirinkimas (397 m.), *c.* 3.

[93] Plg. *Apd* 4, 29; 4,31; 13, 26

[94] Plg. *Apd* 6, 7; 5, 14; 12, 24

[95] *1 Pt* 3, 15

[96] *Fil* 2, 12

[97] Vieną iš daugelio panašių istorijų galime atkurti remdamiesi Augustino *Ep.* 23. Ką tik tapęs vyskupu, Augustinas sužinojo, kad vienas katalikų diakonas persikrikštijo pas donatininkų vyskupą Maksiminą. Tad Augustinas kreipiasi į jį kviesdamas susitikti viešam disputui. Ar jis įvyko, ar ne, nežinia, bet vėliau Maksiminas taps katalikų vyskupu.

[98] Plg. *Mt* 9, 4; *Jn* 10, 12–13

[99] Plg. *Lk* 18, 4

[100] *Circumcelliones* – savotiškas asketinis donatininkų sąjūdis: circumcelionai dėvėdavo vienuolių rūbus, būdavo persijuosę ypatingu diržu (iš čia ir jų pavadinimas *circelliones*, nors Augustinas, pabrėždamas jų klajones ir plėšikavimus, pavadinimą kildina iš *quia circum cellas uagantur* (*En. in ps.* 132, 3; *c. Gaud.* I,

32). Socialiniu požiūriu jie dažniausiai būdavo darbininkai, keliaudavę po Afrikos ūkius dirbti įvairių sezoninių darbų. Jų sąjūdis turėjo socialinės kovos pavidalų, nes buvo nukreiptas prieš stambius žemės savininkus. Kaip ir donatininkų, daugiausia cirkumcelionų buvo Numidijoje, pirmieji jų būriai atsirado apie 340 m. ir toli gražu ne visuomet paklusdavo donatininkų vyskupams, kurie prieš juos kartais prašydavo ir pasaulietinės valdžios paramos. Taip cirkumcelionai turėjo ir savo kankinių. Vis dėlto IV a. pabaigoje donatininkų vyskupas Optatas iš Timgado dažnai naudojosi ir rėmėsi jų teroru. Cirkumcelionų sąjūdis išnyko kartu su donatininkais V a. pradžioje.

[101] Cirkumcelionai reikalaudavo skolintojus atsisakyti už skolas atimamų ūkių.

[102] Plg. *Apd* 13, 5; 15, 36; 18, 11

[103] Plg. *Ps* 119, 7. 401 m. rugsėjo 13 d. Kartaginoje susirinkę Afrikos katalikų Bažnyčios vyskupai nusprendė donatininkus kviesti „taikių debatų".

[104] Posidijus veikiausiai galvoje turi 405 m. kovo 5 d. imperatoriaus *edictum de unitate*, kuriame donatininkai paskelbiami schizmatikais ir eretikais ir reikalaujama jiems taikyti visus griežtus nuo Konstantino ir jo sūnų laikų išleistus prieš eretikus nukreiptus Imperijos įstatymus. Jau tada imperatoriai šią bylą buvo išsprendę donatininkų nenaudai, išleistas ne vienas juos persekioti liepiantis įstatymas. Vis dėlto būdami giliai įaugę į Afrikos visuomenę ir susipynę su politiniu provincijos elitu, donatininkai gyveno saugiai ir kai kuriose vietose, pavyzdžiui, Hipone, kai Augustinas jame tapo kunigu, sudarė krikščionių daugumą. Padėtis pasikeitė tik apie 405 metus Augustino ir Afrikos primo Aurelijaus kryptingos veiklos bei pokyčių politiniame Afrikos gyvenime dėka.

[105] *Pax et unitas Ecclesiae* (Plg. XI 2; XIII 1; XVIII 7). Bažnyčios taiką ir Bažnyčios vienybę sieja jau šv. Kiprijonas, apie tai dažnai kalba Augustinas.

[106] Į valstybės persekiojimus donatininkai atsiliepė dar didesniu smurtu, beviltiškoje padėtyje jį labai dažnai nukreipdami prieš savo gyvybę.

[107] Šiuos žiaurumus mini ir Augustinas, *Ep.* 88, 8; 111, 1, *c. Cresc.* III, 46.

[108] Augustino bičiulių vienuolių ratas tikrai įspūdingas. Iš Hipono vienuolyno išėję vyskupais tapo pats Posidijus (397/8 m., Kalama), Evodijus (397/8, Uzalis), Profutūras (395/7 m., Cirta), Severas (395/7 m., Milevis), vėliau Urbonas Sikoje, Privatas ir Servilijus (vieta neaiški), Paulius Katakoje, Antanas Fusaloje.

[109] Plg. *1 Kor* 13, 13

[110] Literatūros istorikams šis Posidijaus teiginys kelia nuostabą, nes

graikai niekuomet nesijautė esą reikalingi lotynų mokslo (tų laikų ir vėlesnioji graikų patristinė literatūra nerodo jokių Augustino pėdsakų). Kai kurie šaltiniai rodo, kad į graikų kalbą galbūt buvo išversta *De gestis Pelagii*, ir veikiausiai šį veikalą turi omenyje Posidijus, nors tyrinėtojai vieningos nuomonės šiuo klausimu neturi.

[111] *Ps* 111, 10

[112] *Ps* 119, 7

[113] Augustinas saugiai galėjo jaustis tik pačiame Hipone, o lankydamas savo vyskupijos parapijas galėjo susidurti su dideliais pavojais. Šią istoriją pasakoja ir pats Augustinas, *Enchiridion*, 17, 19. Naujai François Dolbeau surasti pamokslai leidžia datuoti šį įvykį 403 m. vasara – rudeniu (Plg. *Serm.* 26 D, 45). Bet didžiausias pavojus grėsė kaimo parapijų kunigams, ypač jei jie palikdavo donatininkus ir sugrįždavo į katalikų Bažnyčią. Augustinas įvairiomis progomis mini ne vieną tokią kruviną istoriją. Plg. *Contra Cresc.* III, 53; *Ep.* 88, 6; *Contra Cresc.* III, 47; *Ep.*185, 27.

[114] Plg. *Jn* 2, 17 (*Ps* 68, 10)

[115] Šis „vienas" – pats Posidijus, Kalamos vyskupu tapęs 397 m. Toliau pasakojamos istorijos priešistorė tokia. 401 m. rugsėjo 13 d. Kartaginoje susirinkę Afrikos katalikų Bažnyčios vyskupai nusprendė donatininkus kviesti „taikių debatų". Beje, taip buvo apibendrinta ir visiems rekomenduojama Augustino sėkmingai prieš manichėjus naudota taktika. Po susirinkimo Kartaginos vyskupo Aurelijaus rūpesčiu Afrikos prokonsulas Septiminas išleido potvarkį, reikalaujantį, kad donatininkai į kvietimą atsakytų raštu, o atitinkamo miesto magistratūra patvirtintų atsakymą savo antspaudu. Donatinikai, pasitarę savo vyskupų susirinkime, šiuose debatuose dalyvauti atsisakė. Bet, turėdami pasaulietinės valdžios paramą, katalikų vyskupai kviesdavo to paties miesto donatininkų vyskupus į miesto tarybą, reikalaudami oficialiai atsakyti į jų kvietimą. Kaip tik tai ir padarė Posidijus, užsitraukęs Kalamos donatininkų vyskupo Krispino įtūžį. Žr. *Contra Cresc.* III, 50.

[116] Augustinas šią istoriją pasakoja su detalėmis, Plg. *Ep.* 105, 4. Puolimui vadovavo donatininkų kunigas, kurio vardas taip pat buvo Krispinas. Kalamoje tikėtasi, kad vyskupas Krispinas kaip nors nubaus savo kunigą Krispiną už tokį žygį, bet vyskupas tylėjo.

[117] *Defensor* (arba *advocatus*) *Ecclesiae* – tuo metu vyskupijoms vyskupo siūlymu imperatoriaus skiriamas pareigūnas pasaulietis, įgaliotas rūpintis Bažnyčios ir Imperijos administracijos santykiais, atstovauti Bažnyčią teismuose.

[118] Su donatininkų vyskupu Krispinu Augustinas buvo susitikęs 399 m. pavasarį Kartaginoje, kuris

jam pasirodė atviras ir pasirengęs diskusijai, bent jau tokia buvo viešoji nuomonė (Plg. *Ep.* 51, 1). Bet Augustinas, galbūt numanydamas Krispino nenuoširdumą, pasitenkino tik pasikeitimu laiškais ir nepasiūlė jam viešų debatų. Netrukus Krispinas perkrikštijo nedidelio kaimelio valstiečius, už ką jam grėsė 10 svarų aukso bauda. Augustinas tuomet jam pasiūlė viešus debatus, kurie būtų verčiami į punų kalbą, kad valstiečiai patys galėtų pasirinkti, kuriai bendruomenei priklausyti (Plg. *Ep.* 66, 2), bet Krispinas debatų atsisakė.

119 Toks įstatymas buvo paskelbtas 392 m. birželio 15 d. Plg. *Cod. Theod.* 16, 5, 21.

120 Pasauliečiui, kuris negalėjo svarstyti doktrinos klausimų.

121 Iškviestas pas prokonsulą vyskupas Krispinas viską neigė, bet Posidijus jį apkaltino teisme.

122 Plg. *1 Kor* 8, 9; *Rom* 14, 13

123 *pamaldžiausiąjį valdovą* – imperatorius Honorijus (384–423, valdė 393–423), Teodozijaus I sūnus, valdęs vakarinę imperijos dalį. Krispinas manėsi pajėgsiąs apskųsti prokonsulo sprendimą imperatoriui.

124 Atsakymas buvo pasirašytas 405 m. gruodžio 8 d. ir yra išlikęs: *Codex Theodosianus* XVI, 5, 39.

125 Eina kalba apie imperatoriaus Teodozijaus įsakymą visus eretikus nubausti 10 svarų aukso bauda (392 m. birželio 15 d. įstatymas (Plg. *Contra litt. Pet.* II, 184). Suma tuo metu tikrai nemenka. Sutikdamas mokėti baudą Krispinas, kaip sako Augustinas, siekė nusipirkti kankinio šlovę, bet katalikų vyskupai jam tokio malonumo nesuteikė. Kaip pastebėjo Augustinas, ne bausmė, o byla daro kankiniu. *Cf. Contra Cresc.* III, 51.

126 Plg. *1 Kor* 9, 24; *Fil* 3, 14

127 Plg. *2 Tim* 4, 8; *1 Kor* 9, 25

128 Plg. *Apd* 6, 7; 5, 14; 12, 24

129 Šis Kartaginos susirinkimas vyko 411 m. birželio 1–8 d., ir Augustino vaidmuo šioje konferencijoje buvo lemiamas. Pasikeitus daugeliui Afrikos visuomenės ir politikos elementų, donatininkai nusprendė būsiant jiems naudinga dalyvauti šiame susirinkime, nors anksčiau atsisakydavo dalyvauti debatuose su katalikų vyskupais. Šio susirinkimo stenogramos yra išlikusios. Beje, ypatingoje katalikų vyskupų pasiuntinybėje pas imperatorių Honorijų į Raveną prašant surengti šį susirinkimą buvo ir pats Posidijus.

130 Flavijus Marcelinas buvo labai aukštas imperatoriaus dvaro pareigūnas, garbingas ir sąžiningas žmogus. Jo pirmininkavimas Kartaginos konferencijoje donatininkų pripažinimu buvo labai korektiškas. Atvykęs į Afrika, Marcelinas per savo brolį 411 m. Afrikos prokonsulą Apringijų tapo artimas Augustino draugas. Šis aukštas valdininkas, pasirodo, buvo reiklaus tikėjimo krikš-

čionis, domėjosi teologija ir filosofija. Jis perskaitė kai kuriuos Augustino veikalus, Marcelino klausimai ir mintys paskatino Augustiną parašyti *De spiritu et littera* (dedikuota Marcelinui), *De civitate Dei* (pirmosios 6 knygos taip pat dedikuotos jam). Marcelino ir jo brolio gyvenimai baigėsi tragiškai, jų žūtis giliai sukrėtė Augustiną. Galingiausias Afrikos politikas Afrikos kariuomenės vadas Heraklijanas pamėgino nuversti imperatorių Honorijų 413 m. pavasarį savo kariuomenę išlaipinęs Italijoje, bet buvo sumuštas ir pasitraukė į Afriką. Įkandin atvykęs kariuomenės vadas Marinas pradėjo žiaurius uzurpatoriaus šalininkų persekiojimus. Kodėl buvo suimti broliai Flavijai, sunku nustatyti, esama užuominų, kad įskųsti galėjo kerštaujantys donatininkai. Augustinas darė ką įmanydamas, kad išgelbėtų savo draugus, bet jam trūko Ambraziejaus politinio lankstumo ir kietumo. Išvakarėse pažadėjus amnestiją šv. Kiprijono dienos proga, 413 m. rugsėjo 14 d. Marcelinas buvo nukirsdintas, o Augustinas skubiai paliko Kartaginą ir į ją sugrįš tik po ketverių metų.

[131] Po Kartaginos konferencijos donatininkai dar mėgino skųstis imperatoriui Honorijui, bet atsakymas buvo 412 m. sausio 30 d. įsakymas Afrikos pretorijos prefektui visus donatininkus, priklausomai nuo turto, bausti didelėmis piniginėmis baudomis, o donatininkų vyskupai ir kunigai buvo įpareigoti katedras ir bažnyčias perduoti katalikų Bažnyčiai. Pakartotinis įsakas paskelbtas 414 m. sausio 17 d. Verta pastebėti, kad pirmą kartą tokio pobūdžio įsakuose Imperijos kanceliarija nebegrasino mirties bausmėmis. Vis dėlto dar daug kur cirkumcelionų ir donatininkų kunigų smurto galia liko nepaliesta sunkiai vykdomų Imperijos įstatymų. Net ir Hipono apylinkėse iš miesto ištremtas buvęs donatininkų vyskupas Makrobijus siautėjo po apylinkes lydimas ginkluotų cirkumcelionų ir jėga atsiiminėjo konfiskuotas bažnyčias (*Ep.* 139, 2). Kai kurie donatininkai žudėsi (pvz., kunigas Donatas iš Mutugennos šoko į šulinį, bet vienas katalikas jį išgelbėjo: šitaip atsirado ilgas Donatui skirtas Augustino laiškas *Ep.* 173), bet dažniausiai jie imdavosi teroristinių veiksmų prieš Augustino aplinką (nužudytas kunigas Restitutas (*Ep.*133, 1), kunigas Inocentas suluošintas, išdurtos akys (*Ep.* 134, 2)). Bet labiausiai buvo taikomasi į donatininkų schizmą palikusiuosius: toks buvo Assuro vyskupas Rogatas, kuriam cirkumcelionai nupjovė liežuvį ir nukirto ranką (*Gesta cum Emerito* 9; *Ep.* 28*, 7). Vienintelis atsakymas į tokį donatininkų terorą galėjo būti represijos. Vis dėlto Augustinas buvo prieš mirties bausmę, nepaliekančią galimybės atgailai. 411/12 m. jis rašo

laiškus Marcelinui prašydamas jos netaikyti jo kunigų Restituto ir Inocento žudikams ir luošintojams (*Ep.*133, 1). Tačiau gyvenimas privertė Augustiną pradėti kitaip vertinti jėgos politiką: pirma jis manė, kad nereikia prievarta versti donatininkų vienytis su Bažnyčia, nes tuomet vietoje aiškiai atskiriamų schizmatikų reikalą teks turėti su apsimestiniais katalikais, tad geriausia būtų veikti įtikinėjimais ir argumentavimu žodžiu (*Ep.* 93, 17). Vėliau Augustinas taikliai pastebės, kad didžioji donatininkų dauguma – schizma jau egzistavo per šimtą metų – yra donatininkai todėl, kad gimė donatininkais (*Ep.* 93, 17). Vadinasi, įstatymais juos galima ir reikia pastūmėti, bet būtinai kartu ir mokant. Išsamiausiai savo pažiūras į religinius persekiojimus Augustinas išdėsto ilgame 417 m. parašytame laiške *Ep.*185 tuomet pietines Afrikos sienas saugojusiam ir karinėse akcijose prieš donatininkus dalyvavusiam karininkui Bonifacijui, kurį dar turėsime progos sutikti.

[132] Plg. *Gesta c. Emer.* 2. Draugiški Marcelino ir Augustino santykiai niekam nebuvo paslaptis. Beje, imperatoriaus Honorijaus 410 m. spalio 14 d. įsakas surengti katalikų prašomus debatus donatininkus ir be jokių diskusijų vadino eretikais. Atvykęs į Afriką Marcelinas savo įsaką apie susirinkimą suformulavo daug taktiškiau, be to, iki konferencijos sprendimo donatininkams grąžino ankstesniu imperatoriaus įsaku katalikams perduotas bažnyčias. Smulkiau žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 417.

[133] Cezarėja – Mauritanijos sostinė (dab. Jolas), į vakarus nuo Alžyro miesto Alžyre. Čia Posidijus buvo atvykęs kartu su Augustinu.

[134] Cezarėjoje vyko vyskupų pasitarimas, sušauktas 3 popiežiaus įgaliotinių – Augustino, Alypijaus ir Posidijaus ir Mauritanijos primo Cezarėjos vyskupo Deuterijaus. Keletas Mauritanijos vyskupų, nubausti įvairiomis sankcijomis, pasiskundė Romai, kuri ir įgaliojo minėtuosius tris vyskupus ištirti reikalą. Mauritanijos vyskupų nusižengimas nėra gerai žinomas: galbūt neveiklus donatininkų įtraukimas į Bažnyčią, galbūt vyskupijų ribų problemos. Sudėtingą padėtį liudijo tai, kad nė vienas iš jų nedalyvavo 418 m. gegužės 1 d. vykusiame Afrikos vyskupų susirinkime. Smulkiau žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 491–492.

[135] Augustinas Emeritą miesto aikštėje susitiko 418 m. rugsėjo 18 d. ir viešai pakvietė eiti su juo į bažnyčią, kur sakydamas pamokslą kvietė jį viešiems debatams.

[136] Šis viešas disputas įvyko 418 m. rugsėjo 20 d.

[137] Plg. *Gesta cum Emerito*, 3. Augustinas patarė kolegoms vyskupams Kartaginos konferencijos *acta* skaityti bažnyčioje per gavėnią. Plg.

Gesta cum Emerito 4, *Ep* 28*, 2. Alypijus kartą buvo surengęs katalikų vyskupų laiško, atsiliepiančio į Marcelino kvietimą susirinkimui, skaitymus, Plg. *Ep.*128.

[138] Debatų stenograma liudija, kad Emeritas, Augustino klausiamas, kodėl atėjęs į debatus, laukiančiam atsakymo raštininkui tepasakęs *fac*, t. y. „daryk savo, užrašyk Augustino kalbas". Plg. *Gesta cum Emerito* 3. Emerito elgesys labiau suprantamas prisiminus griežtą donatininkų atsisakymą bendrauti su „susitepusiais išdavikais" katalikais, kurie dar kartą, šį sykį Kartaginos konferencijoje, griebėsi prievartos ir šališkumo. Augustino „...pedagogika kartais slėgdavo kaip volas. Emeritas, be abejo, nebuvo lengvas pašnekovas, bet toks būdas siekti jo sielos išganymo buvo pats tikriausiais kelias nustumti jį į išorinę tamsą", Lancel S., *op. cit.*, p. 497.

[139] Emeritas veikliai dalyvavo Kartaginos konferencijoje, bet po jos pasitraukė „tyliai rezistencijai". Beje, kai kurie donatininkai, pvz., Timgado vyskupas Gaudencijus pasirinko „herojinės kovos rezistenciją". Sunku nuspėti, kodėl Emeritas pasirodė viešumoje Augustino vizito Cezarėjoje metu – jis turėjo žinoti, kad Hipono vyskupas ieškos jo viešam disputui.

[140] Šio disputo stenogramos mums yra išlikusios, tai *Gesta cum Emerito.*

[141] Plg. *Išm* 7, 16

[142] Plg. *Ps* 85, 12; 103, 1; *Dan* 3, 51

[143] Plg. *Conf.* VI, 12.

[144] Dėl Firmo asmens nesutariama: Firmas buvo Augustino bičiulis, rūpinęsis *De civitate Dei* leidimu, Plg. *Ep.* 2*, 3. Taip pat žinoma, kad kunigas Firmas laišku Augustiną įspėjęs apie pelagininko Julijano iš Eklano veikimą Italijoje, Plg. *Ep.* 200. Ar a) Posidijaus minimas Firmas, b) Augustino leidėjas ir c) laiškanešys yra vienas ir tas pat asmuo, ar du, o gal trys skirtingi? P. Brown (*op. cit.*, p. 431 n. 3) mano, kad visur kalbama apie vieną asmenį, S. Lancel (*op. cit.* p. 561, 580, 761) mano, kad Augustinas kalba apie du skirtingus asmenis ir nė vieno iš jų nesieja su Posidijaus minimuoju.

[145] Toliau pasakojamas epizodas vyko Kartaginoje 421 m., kai kurios jo detalės Augustino smulkiau aprašytos *De haer.* 46, o Posidijus galbūt naudojosi šiuo aprašymu.

[146] Manis savo apreiškimą buvo užrašęs pats, manichėjui šios knygos buvo didelė šventenybė. Šiandien iš svarbiausiųjų Manio knygų – „Gyvoji evangelija", „Gyvenimo lobis", „Pragmateia", Paslapčių knyga", „Gigantų knyga" – turime išlikusius tik fragmentus, bet gana neblogai yra žinomi svarbūs Manio „apaštalų" (jų taip pat buvo 12) ir jų epigonų raštai („Steigimo laiškas" (plačiai cituoja

Augustinas), *Kephalaia* („Skirsniai", rasti Fajume, Egipte) „Maldų ir psalmių knyga" (daug žinių apie manichėjų liturgiją) bei įvairūs tekstai iš Vidurinės Azijos ir Kinijos.

[147] Manichėjų „išrinktieji" turėjo laikytis labai griežtos askezės, bet savo antimanichėjiniuose veikaluose Augustinas nepraleidžia progos, jei tik gali, parodyti, kad jie tai darė nelabai stropiai. Plg. *De moribus eccl. cathol. et manich.*, II, 68. Tačiau čia kalbama apie manichėjų įsitikinimą, kad „išrinktųjų" sperma jau esanti geroji dalelė, tad suvalgius ją galima įkurdinti savo kūne. Plg. *De haer.* 46.

[148] Plg. *Jn* 10, 1; 10, 8

[149] Feliksas atvyko į Hiponą 404 m. gruodžio pradžioje, kur, remdamasi įstatymais, miesto valdžia atėmė iš jo draudžiamas Manio knygas. Tada jis per pažįstamus kreipėsi užtarimo į Augustiną, kuris sutiko padėti, jei Feliksas susigrumsiąs su juo viešame dispute pagrindinėje Hipono bažnyčioje. Disputas vyko 404 m. gruodžio 7 ir 12 dienomis, jo stenograma išlikusi tai *Contra Felicem.* Nors ir kietai gynęsis, Feliksas prisipažino nugalėtas ir pasirašė manichėjybės pasmerkimo formulę, kurią jam parašė Augustinas, *ibid.*, II, 22. S. Lancel (*op. cit.*, p. 388) mano, kad Posidijus išvadą apie Felikso perėjimą į katalikybę daro iš *Contra Felicem* teksto, o ne iš kokių nors nepriklausomų liudijimų.

[150] *Honoratis.* Oficialus svarbaus miesto pareigūno, įgalioto tvarkyti civilinius ar karinius reikalus, titulas.

[151] Šis disputas datuojamas 405–410 m. Kartu su Augustinu jame dalyvavo ir Alypijus.

[152] Kunigo iš Aleksandrijos Arijaus (256–336) sekėjai Dievo Trejybės asmenis dėstė hierarchiškai, panašiai kaip neoplatonikai, o Bažnyčios susirinkimai teigė esminę jų lygybę. Šie ginčai virė gerus šešis dešimtmečius. Be to, arijonybė buvo to meto germanų tautų krikščionybė, o germanai Italijoje jau senokai buvo visai šalia imperatoriaus.

[153] Šio disputo data neaiški, galbūt jis vyko 406 m. V a. pabaigoje bus sukurtas apokrifinis *Collatio beati Augustini cum Pascentio Ariano*, šiandien priskiriamas Tapso Afrikoje vyskupui Vigilijui.

[154] Arijaus sekėjai ginčuose nesutikdavo pripažinti Nikėjos (325 m.) ir Konstantinopolio (381 m.) susirinkimų teigiamo Šv. Trejybės antrojo asmens – Sūnaus apibūdinimo *homoousios*, *consubstantialis*, „vienos prigimties", teigdami, kad šių žodžių ir sąvokų nėra Šventajame Rašte. Pascencijaus argumentai kaip tik tokie. Antra vertus, jų teigiamas Tėvo apibūdinimas *ingenitus*, „nepagimdytas", kaip pastebėjo Augustinas, taip pat nėra biblinis. Tad šiuose svarstymuose kaip tik ir iškyla logikos ir mąstymo galių klausimas.

[155] Tai *Ep.* 238.

[156] Laiškas išlikęs: *Ep.* 240 Augustino laiškų korpuse. Į jį Augustinas atsiliepė *Ep.* 241.

[157] Maksiminas, kuris apie 383 m. parašė *Dissertatio contra Ambrosium* ir įvairių kitų raštų, buvo kilęs iš Ilirijos, o į Afriką atsikraustė kartu su gotu Sigisvultu, paskirtu čia Afrikos kariuomenės vadu vietoje nepaklusnaus Bonifacijaus. Aprašomas disputas vyko 427/8 m. – tai paskutiniai Augustino debatai.

[158] Maksiminui skubiai išvykus į Kartaginą, Augustinas pagal išankstinį susitarimą raštu išdėstė kai kuriuos svarbius savo teiginius, bet Maksiminas pažado raštu į juos atsakyti netesėjo.

[159] Šį disputą Augustinas aprašė dviejuose veikalėliuose: *Conlatio cum Maximino* ir *Contra Maximinum*.

[160] Garsusis britų vienuolis Pelagijus (ca 354 – po 418 m.), bėgdamas iš siaubiamos Romos 410 m., buvo Hipone, 411 m. Kartaginoje, bet su Augustinu taip ir nesusitiko. Afrikoje Pelagijaus idėjos pradėjo sklisti nuo 411 m. (Pelagijaus sekėjas Celestijus), bet tikra Augustino ir Pelagijaus ginčų pradžia laikomi 414 m., kai Augustinas, perskaitęs Pelagijaus veikalą *De natura* (galbūt parašyta 405/406 m.), atsiliepia į jį savo *De natura et gratia* (415 m. pavasaris). Pelagijaus manymu, pirmojo žmogaus nuodėmė esmingai nepaveikė žmogaus prigimties, tad nuodėmės plaukiančios tik iš neteisingo laisvos valios sprendimo ir įsisenėjusio pavyzdžio. Augustinas su tuo negalėjo sutikti, ypač todėl, kad tuomet ypatingoji Kristaus – Dievo sūnaus – auka tėra žemiškas pedagoginis veiksmas.

[161] Plg. *Apd* 20, 20

[162] Augustinas kovoti su pelagininkais pradėjo 411 m., ir ši jo polemika truko iki pat mirties 430 m. Vieni tyrinėtojai mano, kad Posidijus „beveik 10 metų" suskaičiuoja iki popiežiaus Zosimo 418 m. paskelbto *Epistola tractoria*, Pelagijaus mokymą pripažįstančio erezija. Bet tuomet reikia Posidijų priversti nepaisyti ir nepastebėti gausybės vėlesnių Augustino antipelaginių raštų. Kitas siūlymas toks: Posidijus turi omenyje tik didžiuosius antipelaginius veikalus, parašytus 412–421 m. ir nepaiso po kelerių metų intervalo 426–429 m. parašytų raštų. Nė vieno iš šių dviejų pasiūlymų neįtikintas M. Pellegrino (Possidio, *Vita di S. Agostino. Introduzione, testo critico, versione e note a cura di Michele Pellegrino*, Alba, Edizioni Paoline, 1955, p. 214, n. 2) siūlo konjektūrą – pridėti dar vieną X ir skaityti „dvidešimt".

[163] Dar būdamas Romoje (380–410) Pelagijus naudojosi galingosios Anicijų giminės svetingumu, vėliau Palestinoje (411–417) jį globojo Jeruzalės vyskupas Jonas. Kai Afrikos vyskupai kreipėsi į popiežių

Inocentą siekdami Pelagijaus mokslo pasmerkimo, Pelagijus taip pat parašė laišką popiežiui (Aug. *De gratia Christi* 4, 5 ir 30, 32), skųsdamasis esąs apšmeižtas. Po Inocento mirties popiežius Zosimas 417 m. vasaros pabaigoje Pelagijų ir Celestijų pasikvietė į Romą ir pareikalavo viešai išpažinti tikėjimą bei, remdamasis žiniomis, gautomis iš Jeruzalės vyskupo Jono įpėdinio Prailijaus, juodu išteisino.

[164] Afrikos vyskupai Pelagijaus mokslą pasmerkė susirinkimuose – 411 m. rudenį Kartaginoje, 416 m. pradžioje Milevyje (Numidija), 418 m. gegužės 1 d. Kartaginoje.

[165] Afrikiečiai į popiežių Inocentą (402–417) kreipėsi vyskupų sinodo laišku (*Ep.* 176) 416 m., asmeniniu laišku tuo pat metu į popiežių kreipėsi ir Aurelijus, Alypijus, Evodijus, mūsų Posidijus ir pats Augustinas (*Ep.* 177). Inocentas savo laišku 417 m. sausio 27 d. pritaria Afrikos vyskupams ir Pelagijui bei Celestijui uždraudžia priimti komuniją be atgailos (*Ep.* 181, 182, 183), bet jų neekskomunikuoja ir nešaukia specialaus sinodo reikalui ištirti. Inocentas miršta 417 m. kovo 12 d. Augustinas Inocento atsakymą laiko pergale ir 417 m. rugsėjo 23 d. sakytame pamoksle paskelbia, kad *causa finita est* (*Serm.* 131, 10).

[166] Bet šiuokart Augustinas džiaugėsi per anksti. Naujasis popiežius Zosimas (417–418) 417 m. rugsėjo 21 d. pasiuntė laišką Afrikos vyskupams pranešdamas, kad Apaštalų Sostas mano, jog Celestijus ir Pelagijus niekuomet nebuvo nutolę nuo Bažnyčios mokymo. Afrikiečiai turėjo skubėti. Kartaginos vyskupas Aurelijus popiežiui išsiuntė formalų protestą dėl pažeistos procedūros. 418 m. kovo 21 d. popiežius sušvelnino poziciją sutikdamas, kad ginče dalyvautų ir Afrikos Bažnyčia. Popiežiui įtakos turėjo ir imperatoriaus Honorijaus pozicija.

[167] Vis dėlto po imperatoriaus edikto ir Afrikos vyskupų susirinkimo Kartaginoje 418 m. gegužės 1 d. popiežius Zosimas tų pačių metų birželio pabaigoje ilgu laišku visoms Bažnyčioms galutinai anatemizavo Pelagijų ir Celestijų.

[168] Po Pelagijų išteisinančio popiežiaus Zosimo sprendimo afrikiečiai sėkmingai veikė ir imperatoriaus dvare Ravenoje. 418 m. balandžio 30 d. ediktu Honorijus Pelagijų paskelbė eretiku, o Celestijų su šalininkais įsakė ištremti.

[169] Plg. *Apd* 6, 7; 5, 14; 12, 24

[170] Su kokiomis pagonybės formomis teko susidurti Augustinui? Pagal 399 m. Afriką pasiekusį įstatymą, valstybei priklausiusios pagonių šventyklos buvo perduotos visuomeninėms reikmėms, dievų statulos, jei jos nebuvo papuošimas, pašalintos. Privačias šventyklas turėjo uždaryti savininkai. Imperijos

administracija skubėjo išleisti tokį įstatymą, kad audringos krikščionių minios nenuniokotų visuomeninio turto (Plg. *Serm.* 24, 6), tad didžiuosiuose miestuose „depagonizacija" vyko gana taikiai (jos atspindžiai Kartaginoje – naujai rastuose Augustino pamoksluose, *e. g. Serm.* 4 D). Bet toliau nuo centrų atsitikdavo ir baisesnių dalykų. Sufuose (šiandien Sbiba centriniame Tunise) 399 m. krikščionių minia nuvertė Heraklio statulą. Tuomet mieste prasidėjo kaltųjų krikščionių medžioklė, jų buvo nužudyta per 60. Be to, miesto savivaldybė padavė krikščionių bendruomenę į teismą ir pareikalavo atstatyti savivaldybės nuosavybę – marmurinę statulą. Tolesnės proceso detalės nėra žinomos (*Ep.* 50). To meto pagonys susidėjo iš dviejų glaudžiai susipynusių sluoksnių. Pirmiausia – senųjų papročių ir švenčių šventėjai iš įvairiausių socialinių sluoksnių. Kaip tik dėl jų buvo kilęs konfliktas Posidijaus Kalamoje. 407 m. lapkričio 15 d. pakartotinis Honorijaus įstatymas uždraudė visas pagonių apeigas, bet 408 m. birželio 1 d. audringa šokių procesija Kalamoje sukosi po gatves, provokuojamai šėldama prie bažnyčios durų. Išėjusius protestuoti kunigus pasitiko akmenų kruša. Kai po kelių dienų Posidijus atėjo į savivaldybę reikalaudamas, kad būtų laikomasi 407 11 15 įstatymo, bažnyčia buvo vėl apsvaidyta akmenimis, o vėliau padegta, vienas kunigas nužudytas. Posidijus ir kiti kunigai išsigelbėjo tik pabėgdami (*Ep.* 91, 8). Paskutinysis pagonių siautėjimas truko gerą pusdienį, bet savivaldybės pareigūnai ir magistratai nesiėmė jokių veiksmų tvarkai atkurti, veikiausiai, kaip pastebi Augustinas, bijodami neįtikti miesto grietinėlei (*Ep.* 91, 9). Antroji grupė – dalis vietos diduomenės, kaip matyti iš Sufų ir Kalamos atvejų. Tai veikiau „kultūrinė pagonybė" – toks Kalamos didžiūnas Nektarijus (*Ep.* 91; 103; 104). Su pakankamai didele ir įtakinga „kultūrinių pagonių" grupe Augustinui teko susidurti 411 m., kai gelbėdamiesi nuo Alariko daugybė Romos ir apskritai Italijos įtakingiausių šeimų pabėgo į Afriką. Toks buvo Voluzianas ir jo ratelis (*Ep.* 132; 135). Jų požiūrį į krikščionybę taikliai apibendrina Augustino pamoksle cituojamas didžiūnas: *Et hoc futurus sum quod est ostiaria mea, ac non potius quod fuit Plato, quod Pythagoras?* (*Serm.* 26 D, 59). Vis dėlto Augustinas pakankamai gerai suprato tokio požiūrio šaltinius ir galią. Bažnyčia, tikėjimas ir pasaulis, valstybė, pagonių istorija: atsiliepdamas į šias problemas Augustinas parašys turbūt patį įtakingiausią savo veikalą – „Dievo valstybę" (413–426).

[171] Augustinas tą patį buvo sakęs apie Varoną, *De civ. Dei*, VI, 2.

[172] Plg. *2 Kor* 6, 7; *Ef* 1, 13; *Jok* 1, 18

[173] Šio Posidijaus *indiculum*, „sąrašėlio" (jame suregistruoti 1030 Augustino veikalai) nepriduriame. Jį sudarinėdamas Posidijus pasinaudojo iki 420 m. Hipono bažnyčioje galbūt paties Augustino sudarytu chronologiniu veikalų sąrašu (Plg. *Retract.* II, 41), kurį vėliau papildė. (Plg. François Dolbeau, La survie des oeuvres d'Augustin. Remarques sur *l'Indiculum* attribué à Possidius et sur la bibliothèque d'Anségise; in: *Du copiste au collectionneur. Mélanges André Vernet, Bibliologia 18*, Brepols, Turnhaut, 1998, p. 3–12). Be to, jis įvedė ir vieną ypatingą naujovę, šį sąrašą suskirstydamas pagal temas, pvz., „Prieš manichėjus", „Prieš donatininkus", „Prieš pelagininkus", etc. Augustinas *Retractationes* nespėjo apžvelgti savo laiškų ir pamokslų, bet Posidijus savo „Sąrašėlyje" tai padarė. Smulkiau žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 666–667.

[174] *1 Kor* 6, 1–6. Posidijus šią ištrauką persirašo iš Augustino *De opere monachorum* 29, 37.

[175] Imperatorius Konstantinas 318 m. legalizavo Apaštalo reikalavimą, kitiems teisėjams nurodydamas pripažinti vyskupų sprendimus (*Codex Theodosianus* I, 27, 1). IV a. pabaigoje Arkadijus Rytuose ir Honorijus Vakaruose apribojo šias vyskupų teismo galias iš jų jurisdikcijos atimdami kriminalinius nusikaltimus. 408 m. Honorijaus įstatymu vyskupai galėjo imtis tik arbitražinių bylų, jei abi pusės sutinka teistis pas vyskupą. Visos bylos, kur viena iš pusių buvo Bažnyčios žmonės, taip pat priklausė vyskupo teismui. Istorikai sako, kad paprastesni vyskupo teismo formalumai į jį pritraukdavo pakankamai daug besibylinėjančiųjų.

[176] Apie Augustino teisėjavimo nuostatas vaizdą galima susidaryti iš jo pamokslų, ypač žr. *Enn. in Ps* 46, 5; 25, *Serm.* 2, 13; 72, 12.

[177] Plg. *Mk* 10, 17; *Lk* 10, 25

[178] Plg. *1 Tim* 5, 20

[179] Plg. *Ez* 3, 17; 33, 6

[180] Plg. *2 Tim* 4, 2

[181] Plg. *2 Tim* 2, 2

[182] Keletas iš gausių Augustino laiškų leidžia įsivaizduoti, su kokiomis bylomis jam tekdavo susidurti, Plg. *Ep.*22* (420 m.), 24*, 10*.

[183] Pats Augustinas ne kartą dejuoja, kad jam daug mielesni vienuolio darbai nei teisėjo rūpesčiai: *De opere monachorum*, 37; *Enn. in Ps.* 118, *Serm.* 24, 3.

[184] Čia komentatoriai nepateikia jokių siūlymų.

[185] Makedonijaus laiškas Augustinui pastarojo laiškų korpuse, *Ep.*154, 1. Makedonijus Afrikos valdytoju buvo 413–414 m., jam Augustinas buvo dedikavęs pirmąsias 3 *De civitate Dei* knygas. Augustino laiškai Makedonijui *Ep.*153, 155. Augustinas į Make-

donijų kreipėsi prašydamas bausti smurtaujančius donatininkus, bet neskirti jiems mirties bausmės.

[186] Plg. *Fil* 2, 21.

[187] Tokią Bažnyčios praktiką buvo įtvirtinęs 6-asis Nikėjos Susirinkimo kanonas.

[188] Mažai tėra žinių apie Augustino išorę. Viename paskutinių savo pamokslų *Serm.* 356, 13 jis pasakoja atsisakęs kaip dovaną priimti brangų apsiaustą ar ypatingą tuniką sakydamas, kad ji galbūt ir deranti vyskupui, bet ne Augustinui. T. p. žr. *Ep.* 218, 4.

[189] Plg. *Fil* 2, 21. Beje, atroji pastabos pusė skirta kai kuriems ypač radikaliems vienuoliams.

[190] Plg. *Sk* 20, 17

[191] M. Pellegrino (*op. cit.*, p. 218, n. 2 in c. XXII) pastebi, kad savo vienuoliams rodydamas saikingo asketizmo pavyzdį Augustinas neprieštarauja kai kurioms Rytų vienuolių tradicijoms (Plg. Cassianus, *Inst.* I, 2) ir pirmiausia valgydamas mėsą ir gerdamas vyną siūlo askezės pavyzdį, ypač besiskiriantį nuo visa tai griežtai draudžiančios manichėjų askezės.

[192] Plg. *1 Tim* 4, 4–5

[193] Plg. *Pr* 9, 3

[194] Plg. *1 Kar* 17, 6

[195] Plg. *Mt* 3, 4

[196] Plg. *Pr* 25, 29–34

[197] Plg. *2 Sam* 23, 15–17

[198] Plg. *Lk* 4, 3

[199] Plg. *Sk* 11, 4; *Conf.* X, 31, 46.

[200] *1 Tim* 5, 23

[201] Tokia visuotinė anų laikų praktika, kad keliaujantys Bažnyčios žmonės neturėtų apsistoti prieglaudose.

[202] Plg. *Contra Jul.* IV, 14, 71. Skaitymas prie pietų stalo – Kapadokijos ir Egipto vienuolių tradicija.

[203] Šis eleginis dvieilis nėra Augustino kūrinys. Jo variantas Dalmatijoje buvo iškaltas kaip įrašas: Plg. S. Lancel, *op. cit.*, p. 326 ir 703.

[204] Apie tai du Augustino senatvės pamokslai *Serm.* 355 ir 356.

[205] *Įst* 18, 1; *1 Kor* 9, 13

[206] Posidijus kalba apie vyskupo namus, *domus Episcopi* (*serm.* 355, 2), kur Augustinas gyveno kartu su savo kunigais.

[207] Tokį reikalavimą randame *Statuta eccl. antiqua, can.* IV (20).

[208] Žiedu būdavo antspauduojami oficialūs dokumentai, o administracinių reikalų, kaip matome, Augustinas kaip tik ir nemėgo.

[209] Panašų atvejį Augustinas mini *Serm.* 355, 5.

[210] *Honoratus* titulas vėlyvojoje Imperijoje būdavo suteikiamas aukštiems civilinės ar karinės valdžios pareigūnams.

[211] T. y. kai dar gyvo asmens turtas užrašomas Bažnyčiai, kuri juo galės naudotis po dovanotojo mirties.

[212] Plg. *2 Kor* 4, 18

[213] Tokia buvo „rašymo“ technika: Augustino diktuojamą tekstą raštininkai pirmiausia užrašydavo

vaško lentelėse, paskui perrašydavo į kodeksus. Tuomet Augustinas perskaitydavo ir pataisydavo, kas jam atrodydavo reikalinga.

214 „Rašyti" Antikos pabaigos laikais reiškė „diktuoti". Sprendžiant iš Augustino palikimo, Hipono bažnyčioje raštininkų (*notarii ecclesiae*) darbas buvo sutvarkytas puikiai. Kūrybinė Augustino energija – prisiminkime visas vyskupo pareigas – buvo fenomenali. Viename iš neseniai rastų laiškų Augustinas 419 m. gruodį rašo mūsų Posidijui, kad nuo rugsėjo 11 d. iki gruodžio 1 d., t. y. per 6 savaites, padiktavęs 6 000 eilučių. Plg. *Ep.*23 A*. Tyrinėtojų skaičiavimu, viena Augustino raštininkų eilutė turėtų atitikti 3/4 *Patrologia Latina* eilutės. Žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 308.

215 *Lk.* 10, 39–41

216 Augustino įpėdinis Hipono vyskupo soste Eraklijus kaip tik buvo didelis statybų mėgėjas.

217 Plg. *Conf.* VIII, 6, 13.

218 Matyt, kalbami dalykai dėjosi 410 m., kai visigotams įsiveržus į Italiją ir Romą, Afriką užplūdo pabėgėlių srautas.

219 Plg. *De officiis*, II, 18. Po Romos pralaimėjimo prie Andrinopolio 378 m. arijonams visigotams, Ambraziejus atidavė išlydyti bažnyčios indus, kad galėtų išpirkti karo belaisvius. Toks jo žingsnis sukėlė Milano arijonų nepasitenkinimą, nuo kurio gindamasis jis ir pasakė pamokslą, vėliau įtrauktą į *De officiis*. Šio pamokslo Augustinas negalėjo girdėti, nes į Milaną atvyko tik 384 m. Tad Augustinas, – tokia P. Courcelle (*op. cit.*, p. 618) nuomonė – veikiausiai bus girdėjęs po krikšto balsu skaitomas kaip tik šias *De officiis* ištraukas.

220 Šis Augustino pamokslas nėra išlikęs.

221 Nei Augustino, nei Ambraziejaus pamokslų korpusuose tokio pamokslo nėra. Vienintelis šia tema to meto pamokslas yra išlikęs Paulino iš Nolos laiškų rinkinyje: *De gazophylacio*, 1–2, CSEL, 40. P. Courcelle (*op. cit.*, p. 620) mano, kad Augustinas tikrai galėjo girdėti Bažnyčios aukoms skirtą paprastai per gavėnią sakomą Ambraziejaus pamokslą. Kaip matyti iš Paulino pavyzdžio, galėjo būti kalbama apie paaukotą vargšės našlės skatiką ir baramą turtuolį (*Lk* 21, 2–4; *Mk* 12, 41–44; *Mt* 22, 42–46). Kitur šią vietą Ambraziejus komentuoja *Epist. ad Irenaeum* 26, 4; *De patientia* II, 9, 82; *In Lucam* 10, 6; *De viduis* 5, 28–32. Posidijaus *Indiculus* mini Augustino pamokslą *de vidua illa quae misit duo minuta in gazophylacium*, bet šiuolaikiniai tyrinėtojai jo tarp Augustino pamokslų neranda.

222 Kaip ir pora skyrių aukščiau, Posidijus čia kalba apie vyskupo rūmuose Augustino įsteigtą *monasterium clericorum* – pirmąją savo laikų

Afrikoje kunigų bendruomenę. Panašiai prieš jį Galijoje buvo darę Martynas Tūre (Tours) ir Victricijus Ruenoje (Rouen) bei Italijoje – Euzebijus Verčelije (Vercelli). Kunigams tai reiškė fiziškai atsiskirti nuo žmonos ir šeimos – celibato taisyklės dar buvo gana naujos – ir ypač atsižadėti turto, padovanojant jį Hipono ar kokiai kitai Bažnyčiai arba, jei reikalinga, savo šeimos nariams. Apie 425/6 m. kartu su Augustinu kunigų bendruomenės gyvenimą galėjo gyventi apie penkiolika žmonių. Hipono katalikai didžiavosi, kad jų vyskupas su kunigais gyvena taip, kaip aprašyta Apaštalų darbuose (*Serm.* 356, 2).

[223] Plg. *Mt* 5, 34–37. Vykdydamas šiuos Jėzaus pamokymus, Augustinas siekė atpratinti savo parapijiečius nuo priesaikų (Plg. *De Serm. Domini in monte* I, 17, 51; *Ep. ad Gal. expositio* 9; *Serm.* 180, 2; 307, 5; *Ep.* 157, 40). Apie priesaikas ir Augustino požiūrį į žmogaus prigimties blogį žr. Brown P., *op. cit.*, p. 164–165.

[224] *Ps* 140, 4

[225] *Mt* 5, 23–24

[226] *Mt* 18, 15–17

[227] *Mt* 18, 21–22

[228] Plg. *Mt* 6, 12

[229] Jos vardo taip ir nežinome. Augustinas ją mini *Ep.* 211, 4.

[230] Apie moterų vienuolyno įkūrimo datą žinių nėra. Žinoma, kad jis buvo tolėliau nuo Hipono bažnyčios, vyskupo rūmų ir Sodo vienuolyno komplekso, bet jo vieta Hipone nėra nustatyta. Po Augustino sesers mirties 411 m., vienuolynui vadovaujant Felicijai, vienuolės nenustatytu metu buvo sukilusios veikiausiai prieš kunigo Rustiko paskyrimą vyresniuoju. Šiandien linkstama atmesti nuomonę, kad Augustino *Praeceptum* – mums išlikusios vienuolyno taisyklės – buvusios skirtos šiam moterų vienuolynui. Žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 332.

[231] Augustino brolis Navigijus galbūt buvo vyresnis už Augustiną. Daugiau brolių ir seserų Augustinas neturėjo.

[232] Hipono susirinkimo (393 m.) *can.* 16 ir III Kartaginos susirinkimas (397 m.) buvo nusprendęs, kad kartu su dvasininkais gyventi gali motina, sesuo, dukterėčia ir apskritai giminaičiai.

[233] Plg. *1 Kor* 8, 9

[234] Plg. *1 Kor* 10, 13

[235] *1 Kor* 8, 9

[236] *Jok.* 1, 27

[237] Plg. *Mk* 5, 23; 7, 32

[238] Posidijus šiuos patarimus sieja su Ambraziejumi, bet jo raštuose randamas tik vienas – kviečiamam atsisakyti pietauti (*De officiis* I, 20, 86). Vis dėlto panašu, kad Augustinas iš tiesų laikėsi šių Ambraziejaus patarimų: jis Hipono vyskupui buvo didžiausias vyskupo – ganytojo autoritetas.

[239] Plg. *Conf.* I, 13, 22.

[240] Augustinas negalėjo girdėti paskutiniųjų Ambraziejaus žodžių, nes jam mirštant jau dešimt metų gyveno sugrįžęs į Afriką. Vis dėlto, matyt, Posidijus tikrai bus girdėjęs šį pasakojimą iš Augustino lūpų, nes kaip tik Augustinas, mirus Ambraziejui, paprašė Pauliną Milanietį parašyti šiandien išlikusį *Ambraziejaus gyvenimą.* Jame yra ir čia minimi žodžiai: Paulinus, *Vita Ambrosii*, 45, 2.

[241] *Mt* 6, 12

[242] Caecilius Cyprianus Thascius (200/210–258 09 14) šventasis, pirmasis Afrikos vyskupas kankinys, Kartaginos vyskupas, didžiausias Afrikos Bažnyčios autoritetas tiek katalikams, tiek ir donatininkams.

[243] Kiprijonas, *De mortalitate* 19. Posidijus Kiprijono pavyzdžiu iliustruoja populiarią stoikų išmintį: Plg. Seneca, *Ep.* 4, 5; Epictetus, *Diss* IV 7, 4.

[244] *De recensione librorum.* Pats Augustinas šį savo 426/7 m. parašytą veikalą vadina *Retractationes.* Posidijų šį veikalą taip pavadinti veikiausiai įkvėpė *Retractationes* pradžia: *ut opuscula mea ... recenseam* (*Prol.* 1).

[245] Tokia istorija Augustinui atsitiko su vienu didžiųjų jo veikalų *De Trinitate.* 415 m. jis sužinojo, kad po Afriką jau sklinda šio jo veikalo I–IX ir XII kn. dalis, nors visas veikalas dar nebuvo parašytas ir galutinai nesuredaguotas. Pasipiktinęs jis parašė laišką (*Ep.* 174) Aurelijui, prašydamas paskelbti visiems Afrikos vyskupams, kad nebaigtas veikalas buvęs iš jo pavogtas, išleistas ne jo, tad jo atsakomybė už šią knyga esanti dalinė. Vis dėlto Aurelijui pavyko įtikinti Augustiną nekurstyti konflikto ir, parašius trūkstamas knygas, parengti pilną veikalo leidimą.

[246] Pavyzdžiui, *Contra Iulianum opus imperfectum*, *De haeresibus* (429/30 m.).

[247] Tai *Speculum de scriptura sacra*, parašytas 426/7 m.

[248] Germanai jau apie 20 metų buvo Ispanijoje. Vadovaujami Geizeriko, per Gibraltaro sąsiaurį į Afriką jie persikėlė 429 m. gegužės mėnesį. Afrikoje jie nesutiko jokio rimtesnio pasipriešinimo – krašto civilinės ir karinės administracijos sutrikimus jau seniai rodė beveik netrukdomai siautėję vergų pirklių būriai (*mangones*) ir prastai saugomas pietinis *limes*, per kurį vis dažniau ir giliau į klestinčias romanizuotas provincijas prasiskverbdavo ginkluoti barbarų būriai. Germanų greitą žygį stabdė tik natūralios priežastys – 8 000 karių būrys kartu su žmonomis ir vaikais negalėjo keliauti labai greitai. Nukariavę turtingiausias Afrikos provincijas, vandalai čia įkūrė savo karalystę, kuri gyvuos apie 100 metų.

[249] *Ps* 41, 4

[250] *Koh* 1, 18

[251] *Pat* 14, 30; 25, 20

[252] Plg. *Joel* 1, 9

[253] Plg. *Žyd* 11, 38

[254] Cirtą gerai saugojo natūralūs įtvirtinimai, Hiponas ir Kartagina buvo ginami. Beje, ypač Kartagina buvo paruošta gintis nuo jūros, o ne sausumos antpuolių. Kartaginą Geizerikas užėmė 439 m.

[255] Kaip baigėsi vandalų apsiaustis, nėra žinoma. Nors Posidijus rašo, kad užimtas miestas buvo sudegintas, vis dėlto atrodo, kad palaužti bado vandalai nutraukė apsiaustį (Procopius, *De bello Vandalico*, I, 3, 34). Tikrai žinoma, kad Bonifacijus iš Hipono pasitraukė ir, sulaukęs pastiprinimo iš rytų, toliau organizavo pasipriešinimą, bet vėl buvo sumuštas. Archeologiniai kasinėjimai nerodo, kad Hipone būtų vykęs koks nors didelis gaisras ar kad miestas būtų buvęs sugriautas, panašiai kaip Kartagina 146 m. pr. Kr. 435 m. Geizerikas Hipone pasirašė pirmąją nukariavimus pripažįstančią sutartį su imperatoriumi Valentinianu III, kas taip pat patvirtina, kad Hiponas nebuvo griuvėsių krūva.

[256] Plg. Plotinas, *Enn.* I, 4, 7. Šiuos žodžius Augustinas buvo prisiminęs ir 411 m. pamokslaudamas Kartaginoje, kur buvo susirinkę nemaža bėglių iš germanų siaubiamos Romos. Plg. *Serm.* 296, 7. Gyvenimo pabaigoje permąstydamas prabėgusį laiką Augustinas vėl skaito savo pirmuosius jaunystės veikalus (*Retractationes*), vėl prisimena savo jaunystės didžiausią intelektualinį herojų Plotiną.

[257] Bonifacijus, puikus karys, karjeros karininkas – reikšminga to meto Afrikos ir net Imperijos istorijos figūra. Kariavęs prie Dunojaus ir Ispanijoje, jis apie 420 vadovavo kariuomenei, gynusiai Afrikos *limes*, dalyvavusiai persekiojant donatininkus ir, mirus žmonai katalikei, ketino pasirinkti vienuolystę, bet Augustinas ir Alypijus, specialiai nukeliavę tolimą kelią į Thubunas, jį atkalbėjo, siūlydami jam susilaikantį doro kario krikščionio gyvenimą (*Ep.* 185, 189, 17*; 7*). Bet Bonifacijus buvo nerami siela. Įsitraukęs į politiką, jis tapo galingiausiu Afrikos pareigūnu, *comes Africae* (422 m.), po įpėdinio nepalikusio Honorijaus mirties (423 08 15) kilusioje suirutėje, pagrasinęs grūdų blokada, parėmė Galą Placidiją ir jos mažametį sūnų, būsimąjį Valentinianą III, būdamas Ravenoje sudarė politinę santuoką su arijone Pelagija, savo dukterį 426 m. leido pakrikštyti arijonų kunigui. Augustinui teko karčiai nusivilti savo kariu krikščioniu (*Ep.* 220). Tikėdamasis vyriausiojo kariuomenės vado posto už paramą Valentinianui III, bet jo negavęs, Bonifacijus 427 m. pasipriešino sostinei ir 427/8 m.

Afrikos vietininku buvo paskirtas visigotas Sigisvultas. 428/9 m. specialus Ravenos pasiuntinys Darijus sutaikė Bonifacijų su dvaru, bet jau Antikoje būta spėjimų, ar kartais ne Bonifacijus, siekdamas savo politinių tikslų, gotui Sigisvultui atsverti į Afriką pasikvietė vandalus. Keistu likimo lėmimu kaip tik šis Bonifacijus vadovavo Augustino Hipono gynybai.

[258] Posidijus buvo Hipone. Ar taip lėmė burtai, ar jis čia pasitraukė su visa savo bendruomene, nežinome, cf. *Augustino gyvenimas* XXX 42–43. Didžiausio Augustino gyvenimo draugo Alypijaus pėdsakų šių antpuolių suirutės metais daugiau neaptinkame.

[259] *Ps* 118, 137

[260] *2 Kor* 1, 3

[261] Posidijaus žvilgsnis „už mirštančio vyskupo regi šventojo šešėlį" (Lancel S., *op. cit.*, p. 665). Augustinas apie stebuklingus išgijimus Hipone *De civ. Dei* XXII, 8. Beje, Posidijus savo mieste Kalamoje šv. Stepono relikvijoms skirtą koplytėlę pastatė anksčiau nei Augustinas Hipone. Šv. Stepono relikvijos buvo rastos 415 m. netoli nuo Jeruzalės kaip tik vykstant vietinės Bažnyčios sinodui, kuriame svarstytas Pelagijaus mokymas. Šiame susirinkime dalyvavo Augustino siųstas kunigas Orozijus, kuris, grįždamas į Afriką, ir parvežė pirmojo kankinio relikvijas, labai greitai ir plačiai paskleidusias Numidijoje. Kalamoje prie šv. Stepono koplytėlės tokie išgijimai turbūt vykdavo gana dažnai.

[262] *Romania*. Žodis sudarytas kaip *Gallia*, *Graecia*, *Britannia*, pirmą kartą be šios Posidijaus vietos pavartotas pas Orozijų, *Hist.* III 20, 11; VII 43, 5.

[263] Tai Augustino laiškų korpuso *Ep.*228. Veikiausiai tai pats paskutinis jo laiškas. Plg. Chr. Mohrmann, *op. cit.*, LXI.

[264] Prieš 15 metų Honoratą į vyskupus buvo įšventinęs pats Augustinas. Honoratas vyskupavo nedideliame Tiabės miestelyje šalia Augustino gimtosios Tagastos.

[265] Kvodvultdėjas (*Quodvultdeus*) – Kartaginos bažnyčios diakonas, o po Aurelijaus mirties (430) – jos vyskupas, dažnas Augustino korespondentas. Šis jam adresuotas Augustino laiškas nėra išlikęs.

[266] Plg. *Ps* 114, 3

[267] *Ps* 30, 3

[268] *Mt* 10, 23

[269] Plg. *Apd* 20, 28

[270] Plg. *Mt* 2, 14

[271] Plg. *Apd* 9, 25; *2 Kor* 11, 33

[272] Plg. *Mt* 24, 45–51

[273] *1 Jn* 3, 16

[274] 410 m. užėmę Romą svebai, alanai, vandalai pasuko siaubti Ispanijos, kur netrukus įsitvirtino visigotai.

[275] *Jn* 10, 12–13

[276] Aleksandrijos vyskupas šv. Atanazas (ca 295 – 373 05 02) –

„vienas iš įspūdingiausių visos Bažnyčios istorijos asmenų ir didžiausias iš visų Aleksandrijos vyskupų" (Quasten J., *Patrology*, vol. III, p. 20) arijonų buvo laikomas pirmuoju savo priešu. Jis penkis kartus buvo ištremtas iš savo sosto ir 17 metų išbuvo tremtyje. Bėgdamas nuo imperatoriaus Konstancijaus persekiojimų, Atanazas 355 m. pasitraukė pas Egipto dykumų vienuolius ir tarp jų praleido 6 metus. Tai buvo trečioji Atanazo tremtis. Kartu su arijonais germanais Afriką pasiekė ir didžiųjų arijonybės priešų šlovė.

[277] *1 Kor* 8, 11

[278] *2 Kor* 11, 29

[279] Plg. *Conf.* X, 29, 40.

[280] Plg. *Ef* 6, 12

[281] Tą pačią mintį kitur Augustinas dėsto *De civ. Dei* I, 16; *contra Iulianum* IV 14; *Ep.* 111, 9.

[282] Plg. *1 Pt* 2, 5

[283] Plg. *Ef* 5, 30

[284] Plg. *Mt* 26, 39

[285] *Mt* 26, 42

[286] *Fil* 2, 21

[287] *1 Kor* 13, 5

[288] *1 Kor* 10, 33

[289] *Fil* 1, 23

[290] Plg. *2 Sam* 21, 17

[291] Plg. *Iš* 17, 2; *Įst* 6, 16; *Iz* 7, 12

[292] Plg. *Pat* 18, 18

[293] Plg. *2 Tim* 1, 18

[294] *Jn* 10, 12

[295] Plg. *Ps* 122, 2

[296] Tai *Ps* 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142

[297] Plg. *1 Kar* 2, 10; *1 Kar* 29, 28. Augustinas mirė 430 m. rugpjūčio 28 d.

[298] Tokiu pačiu papročiu prieš 43 metus buvo palaidota ir Augustino motina Monika. Kaip matome, Posidijus nepaliko jokių topografinių nurodymų apie Augustino palaidojimo vietą. Archeologiniai Hipono kasinėjimai nerado jokių ženklų, nurodančių Augustino kapo vietą.

[299] Augustinas suprato savo darbo vertę, o jo biblioteka tikrai išliko vėlesnėms kartoms. Beje, turimas Augustino korpusas yra pats didžiausias iš visų krikščioniškos ir pagoniškos Antikos autorių. Kalbėdami apie Augustino raštų išlikimą, mokslininkai nesidrovi sakyti, kad tai stebuklas. Plg. Lancel S., *op. cit.*, p. 667–668. Augustino knygos nesudegė per Hipono apsiaustį, jų nesunaikino arijonai vandalai. Čia, matyt, didžiausias mūsų Posidijaus nuopelnas: jis dar bus Kalamos vyskupu iki 437 m., o jo sudarytas Augustino darbų sąrašas daugelį amžių saugos Augustino raštų autentiškumą (žr. Fr. Dolbeau, *op. cit.*, p. 4–5). Tyrinėtojai mano, kad Augustino raštų visuma labai greitai, nuo antrosios V a. pusės, buvo pergabenta į Italiją ir tapo apaštalų bibliotekos dalimi Romoje. žr. Lancel S., *op. cit.*, p. 668; Bouhot J. P., La transmission d'Hippon à Rome des oeruvres de saint Augustin, in:

Du copiste au collectioneur. Mélanges en l'honneur de André Vernet, Brepols, 1999, p. 23–33.

[300] *Serm.* 365, 3 Augustinas mini savo sūnėną Patricijų, pasirinkusį vienuolio gyvenimą.

[301] T. y. „Bažnyčios žmonių", „gerų krikščionių".

[302] *Anthologia Latina* 721.

[303] Plg. *1 Kor* 13, 13

[304] *1 Pt* 2, 12

[305] Plg. *Mt* 13, 52

[306] Plg. *Mt* 13, 45–46

[307] Plg. *Jok* 2, 12

[308] Plg. *Mt* 5, 19

[309] Plg. *Ps* 15, 7

VARDŲ RODYKLĖ

Į rodyklę įtraukti asmenvardžiai ir vietovardžiai, minimi „Išpažinimuose" ir Posidijaus „Augustino gyvenime". Pastarieji išskiriami raide „P". Arabiški skaičiai rodo „Išpažinimų" knygos numerį, romėniški – skyrelio.

AURELIJUS AUGUSTINAS

IŠPAŽINIMAI

Viršelio dail. Tomas Vyšniauskas

Tiražas 3000 egz. Užsk. Nr. 319.
Išleido leidykla „Aidai“
Tilto g. 8/3, LT-01101 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Žalgirio g. 90, LT-09303 Vilnius

Augustinas – stebinantis filosofas ir virtuoziškas pasakojimo meistras. Aistringa atmintis jam dera su nuoseklia refleksija. Dievui ir Skaitytojui Augustinas atskleidžia savo ilgesio ir meilės istoriją, galutinės prasmės paieškas ir pažeria daugybę žmogaus prigimties įžvalgų, kurias Vakarų kultūroje kiekviena karta apmąsto iš naujo.
Per šešiolika amžių nuo Augustino atsivertimo nebuvo meto, kuomet *Išpažinimai* nebūtų turėję svarios įtakos intelektiniam, dvasiniam ir kultūriniam gyvenimui.

Naujas ir pirmąkart pilnas (nuo I iki XIII knygos) prof. Eugenijos Ulčinaitės ir Vaidilės Stalioraitytės vertimas aiškiai ir įtaigiai perteikia šios pirmosios krikščioniškos autobiografijos mintis.

Knygą natūraliai papildo Posidijaus liudijimas – *Augustino gyvenimas*, iki šiol niekad lietuviškai neskelbta pirmoji Augustino biografija, parašyta jo artimo mokinio.

ATVIROS LIETUVOS KNYGA

KLASIKA

Ši knyga priklauso Atviros Lietuvos fondo remiamai serijai, kurios tikslas – pateikti klasikinius filosofijos ir politinės minties tekstus nuo Antikos iki XIX a.

ISSN 1392 - 1673
ISBN 9955 - 656 - 02 - 6
Rekomenduojama kaina: 25 Lt

